

Міністерство внутрішніх справ України
 Харківський національний університет внутрішніх справ
 Кафедра тактичної та спеціально-фізичної підготовки факультету № 2

ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Харків
 ХНУВС
 2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Швець Д. В., кандидат педагогічних наук, доцент (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Сокурєнко В. В., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Головне управління Національної поліції в Харківській області);
Салманова О. Ю., доктор юридичних наук, професор (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Безпалова О. І., доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Мельник К. Ю., доктор юридичних наук, професор (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Шендрик В. В., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Євдокімова О. О., доктор психологічних наук, професор (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Друзь В. А., доктор біологічних наук, професор (Харківська державна академія фізичної культури);
Томенко О. А., доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка);
Бортник С. М., доктор юридичних наук (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Моргунов О. А., кандидат юридичних наук, доцент, заслужений тренер України (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Ярещенко О. А., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Осятинський С. О. (Харківський національний університет внутрішніх справ);
Хомко І. Г. (Харківський національний університет внутрішніх справ)

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ від 06.03.2019 № 30*

П62 Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. — Харків : ХНУВС, 2019. — 364 с.

До збірника увійшли праці науковців, правоохоронців-практиків, ад'юнктів, аспірантів, курсантів, студентів, викладачів закладів вищої освіти, оприлюднені на IV міжнародній науково-практичній конференції «Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України» (м. Харків, 31 травня 2019 р.) і присвячені проблемам та перспективам професійної підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України.

УДК [351.74:37](477)(062.522)

Публікації наведено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не належать відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо», а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

ЗМІСТ

АБРОСЬКІН В. В.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	11
ABROSKIN V.	
WELCOME ADRESS	12
ШВЕЦЬ Д. В.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	13
SHVETS D.	
WELCOME ADRESS	15
СОКУРЕНКО В. В.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	17
SOKURENKO V.	
WELCOME ADRESS	19
БОРТНИК С. М.	
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	21
BORTNYK S.	
WELCOME ADRESS	23

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦІЇ

SERDYUK A., MARKOVSKA A.	
PROBLEM ORIENTED POLICING IN KHARKIV REGION: FIRST STEPS OF IMPLEMENTATION	25
БРИГАДИР І. В., ПАНОВА І. В.	
ГАРАНТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ЕТАПАХ ЇХ ПІДГОТОВКИ ТА ПОДАЛЬШОГО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ	28
ВАСИЛЬЄВА В. І., МОРГУНОВ О. А.	
АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ	32
ВОЛОШИНА М. О.	
РІЗНОВИДИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	35
ДАВИДЮК В. М.	
ОКРЕМІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	38
ЙОСИПІВ Ю. Р.	
ОХОРОНА ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ГРОМАДЯН (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ)	41
МОШЕНСЬКИЙ О. С.	
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ	48
ПРОЦЬ І. М., ЯМКОВА Т. І.	
ВПЛИВ СУСПІЛЬСТВА НА РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	50
САППА М. М.	
ПРО НЕОБХІДНІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПО ЗВ'ЯЗКАХ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»	54

Чорноус О. В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЗІ СПОРТСМЕНАМИ	57

Шевченко Т. В., Ширяєв О. О.

ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ У ШТАТНИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ	60

Шпитко О. В.

ВЗАЄМОДІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	63

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Бортник С. М.

ФАКТОР ОБЕРЕЖНОСТІ ЯК ПОКАЗНИК ПРИДАТНОСТІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ	67

Рубан К. П., Сандецький С. О.

ЦІННІСТЬ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	70

Швець Д. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ І СЛУЖБУ В НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ УКРАЇНИ	75

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Аброськін В. В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ	80

Башкатов Є. Г., Горєлишев С. А.

АВТОМАТИЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ЗАХОДІВ І ФОРМУВАННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В РАЙОНІ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ	83

Богуславський В. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОШОКОВИХ ПРИСТРОЇВ ПРИ ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	84

Бойко О. І.

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСОБИСТИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	87

Вайда Т. С.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ СИСТЕМНОСТІ ТА НАСТУПНОСТІ ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ- КУРСАНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОЧАТКОВИХ ВПРАВ КУРСУ СТРІЛЬБ-2011)	88

Валєєв Р. Г., Герасимчук Ю. В.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ В ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	96

Великий В. М., Ісичко С. М.

ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС ДО ПРОВЕДЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ	99

Власенко І. В., Котелюх М. О.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	102

Воят Л. І., Захаренко Л. М.	
ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО СТАВЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	107
Гіренко С. П.	
ДО ПИТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ З РЕАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	110
Доценко В. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	114
Євтушок В. А., Смола Р. М.	
ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ НА СТАЦІОНАРНИХ І МОБІЛЬНИХ БЛОКПОСТАХ	117
Завгородній Д. А.	
ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	121
Зеленський Є. С.	
ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА – СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ	122
Іващенко В. В., Шевченко О. О.	
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВІДПРАЦЮВАННЯ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ	124
Капелюшний С. А., Бєлай С. В.	
ДО ПИТАННЯ РОЗРОБЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СЕРЖАНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	128
Колісниченко В. В., Соколов О. А.	
ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВИЗНАЧАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ	131
Комісаров О. Г., Повар О. В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ З ОХОРОНИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ, КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ, ПРЕДСТАВНИЦТВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ...	134
Кущенко В. О., Комзюк М. А.	
ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ПРИКЛАДІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	138
Логачев М. Г.	
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ЗБРОЇ ПРОТИ ОСІБ З ІМІТАЦІЙНОЮ АБО ІГРАШКОВОЮ ЗБРОЄЮ	141
Луценко И. С.	
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПОРАЖЕНИЯ ЦЕЛИ СТРЕЛКОМ, ПРЕБЫВАЮЩИМ ПОД ВОЗДЕЙСТВИЕМ КОГНИТИВНОЙ НАГРУЗКИ	144
Любутіна Я. В., Бондаренко М. М.	
АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАСКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ОПЕРАТИВНІЙ ОБСТАНОВЦІ	148
Мартишко А. Ю., Рябуха О. С.	
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	151
Меленті Є. О., Євтушенко І. В., Гарбузов О. А., Пономарьов В. О.	
УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРЕДСТАВНИКІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	155

Надुтий А. В., Сергієнко В. В., Бутенко К. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИМУСУ КУРСАНТАМИ ХНУВС ПІД ЧАС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	159
Новікова Н. А., Сазонова Т. В. РОЗВИТОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ – СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	165
Кутовенко Є. В., Оленченко В. В. МЕТОДИКА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ СКЛАДОВИХ ЗАСТОСУВАННЯ БОЙОВИХ ПРИЙОМІВ РУКОПАШНОГО БОЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НГУ	167
Орлова Т. А. ПРО РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....	171
Поліщук О. В., Сергієнко Д. В. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЙ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП.....	173
Романенко Є. С. КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА СПІВРОБІТНИКА ОРГАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	178
Сокурєнко В. В. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ	181
Степаненко В. В., Вайда Т. С. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ СТІЙКОГО ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДО ДІЇ ЗОВНІШНІХ НЕБЕЗПЕК ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	183
Столяров Д. В. ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОХОРОНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІМІТАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ: ПЕЙНТБОЛЬНОГО, СТРАЙКБОЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ПІРОТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ	186
Столяров Д. В. ДО ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДО ДІЙ У СИТУАЦІЯХ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	189
Трофименко К. Р., Худякова Н. Ю. РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	191
Тьорло О. І. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	194
Ульянов О. І., Конєв О. Ю. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	198
Фурса В. В., Хованова Д. О. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВНУТРІШНЬОГО ОБШУКУ БУДІВЛІ	202
Хацаюк О. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ НАНГУ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	205

Хлопак П. М., Синовська Т. В.	
ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ НА СПОРТИВНИХ ЗМАГАННЯХ	211
Циркуленко А. М., Циркуленко С. С., Зубач А. В.	
ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ НЕДОСТАТНЬОЇ ОСВІТЛЕНОСТІ	216
Черников А. И.	
КУЛЬТУРА ОБРАЩЕНИЯ С ОГНЕСТРЕЛЬНЫМ ОРУЖИЕМ И ПУТИ ЕЁ УЛУЧШЕНИЯ.....	221
Чичкан О. А., Музыка Б. Ю., Мороз Т. І.	
ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	227
Ярещенко О. А., Калужний М. Г., Соколов О. А.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	230
Ярещенко О. А., Моргунов О. А.	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ВІД УДАРІВ НОЖЕМ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОГО» БЛОКУВАННЯ ОЗБРОЄНОЇ РУКИ Й ОБЕЗЗБРОЄННЯ ПРАВОПОРУШНИКА (СУПРОТИВНИКА).....	233

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ВНЗ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Марчук М. І., Стегній Т.	
ЗДОРОВ'Я ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ	237
Боровик М. О., Коновалов В. В.	
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА СПОРТОМ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	241
Казначєєв В. М., Павлов Р. В.	
ЗНАЧЕННЯ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	243
Константинов Д. В.	
ЗМІСТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ.....	246
Кузенков О. В., Блік В. В.	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ КУРСАНТІВ МВС УКРАЇНИ.....	249
Кушніренко Р. О.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ	252
Лігай Д. Д.	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	255
Marchuk M., Stechnij T.	
ZDROWIE JAKO WARTOŚĆ KONSTYTUCYJNA: ASPEKTY PORÓWNAWCZE	258
Шутка Г. І., Домінюк М. М., Шутка І.-Р.	
ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	262

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

DONNELLY D.

AN EXAMINATION OF TACIT AND EXPLICIT KNOWLEDGE IN THE DECISION
MAKING OF SENIOR INVESTIGATING OFFICERS IN STRANGER MURDER.....266

БОНДАРЕНКО В. В., РЕШКО С. М., МАРСЕЛЬ Х. Х.

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....269

ВЕЛИКИЙ В. М., ІСИЧКО С. М.

ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ 273

ГОЛИК В. А., ЗУБЧЕНКО Л. В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ
ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ 276

ЗАБОРА А. В., КОЛЕСНИКОВ В. В., САГАЙДАК С. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ВИКЛАДАЧІВ
СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІВ МВС УКРАЇНИ.....279

КАЗАНЧУК І. Д.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ТЕХНОГЕННОГО І ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ 283

КИЙКО А. С., КОЛІСНИЧЕНКО В. В., БУТЕНКО К. В.

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД У СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ 288

ЛУКІН Б. П., РАСТОРГУЄВА Н. О.

РОЗВИТОК СИЛОВОЇ ВИТРИВАЛОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ГИРЬОВОГО СПОРТУ 292

МАНЖАЙ О. В.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОЇ І ТЕХНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 295

ЧЕРВОНОШАПКА М. О., ГНИП І. Я., ЯНІН В. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ
ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА»
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ,
ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....299

НАУКОВІ ПРАЦІ КУРСАНТІВ, СТУДЕНТІВ, СЛУХАЧІВ МАГІСТРАТУРИ

БАЛАНДІН А. М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАСОБІВ,
СПОРЯДЖЕНИХ РЕЧОВИНАМИ СЛЬОЗОГІННОЇ ТА ДРАТІВНОЇ ДІЇ.....302

БІДЕНЧУК Т. М.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ.....304

БІЛОУС І. А., БУГАЙ Ю. Р.

ДИВЕРСІЙНИЙ ВПЛИВ НА ОБ'ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
В УМОВАХ ВЕДЕННЯ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ».....307

БУЧКО М. О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ
ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 310

ВАСЮТА Ю. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ.....	312
Водоп'ян Д. В.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ НА МІСЦІ ПОДІЇ	314
Воробець Х. О.	
ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДИК ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	316
Глоба Д. А.	
РОЛЬ І МІСЦЕ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, ЩО ГОТУЮТЬ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»	318
Горелік Д. С.	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	321
Жирко Н. С.	
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: ПРОБЛЕМИ УНОРМУВАННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	322
Заблоцька А. О.	
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАСОБІВ, СПОРЯДЖЕНИХ РЕЧОВИНАМИ СЛЬОЗОГІННОЇ ТА ДРАТИВНОЇ ДІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД	324
Заїка О. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	326
Зубик Ю. М.	
ЕКІПРУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЕЛЕКТРОШОКОВИМИ ПРИСТРОЯМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ	328
Крищенко А. Є.	
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ НЕЗАКОННИМ ВІДТВОРЕННЯМ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ.....	330
Любутіна Я. В.	
АНАЛІЗ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	331
Мамикіна А. О.	
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СУЧАСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ	332
Найда В. О.	
РОЗВИТОК ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У ХОДІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	334
Савела Є. А.	
ОБОВ'ЯЗКОВЕ НАВЧАННЯ ДОМЕДИЧНІЙ ДОПОМОЗІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ	337
Самборська М. А.	
ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ	339
Стефанова Г. Г.	
КОНФЛІКТСТІЙКІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СЛІДЧОГО	341

Хитрук Р. О.	
РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ.....	343
Фролова Т. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	345
Хованова Д. О.	
ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ	349
Хованова Д. О.	
ТРАВМУВАННЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ, ПОВ'ЯЗАНЕ З НЕДОСТАТНЬОЮ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВЛЕНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....	352
Шиша Н. А.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	355
Блєдних Д. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ	358
Коляда О. С.	
СТРЕС ТА ЙОГО ВПЛИВ	360
Мамедова Е. Г.	
ПРОБЛЕМИ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ	361
Поляк А. Ф.	
НЕДОПУСТИМІСТЬ РОЗГолошення ВІДОМОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	362

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ПЕРШОГО ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ –
НАЧАЛЬНИКА КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ,
ГЕНЕРАЛА ПОЛІЦІЇ ДРУГОГО РАНГУ,
КАНДИДАТА ЮРИДИЧНИХ НАУК
В'ЯЧЕСЛАВА ВАСИЛЬОВИЧА АБРОСЬКІНА**

Шановні учасники конференції!

Унікальність тематики науково-практичної конференції не викликає жодних сумнівів. Українське суспільство вже тривалий час перебуває під загрозою порушення територіальної цілісності держави, наслідком чого є залучення всіх її силових структур до ліквідації надзвичайної ситуації, яка склалася, насамперед, у Луганській і Донецькій областях. Проведення антитерористичної операції (до кінця квітня 2018 року), а зараз операції Об'єднаних сил на окремих територіях України потребує залучення сил і засобів відповідних правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, що, у свою чергу, вимагає організації всебічної професійної, фізичної та, насамперед, психологічної підготовки. Це пов'язано з особливими умовами, в яких виконуються поліцейські повноваження, що супроводжуються постійною зміною оперативної обстановки, великим психологічним і фізичним навантаженням, необхідністю приймати швидкі управлінські рішення в умовах обмеженого часу, часто за відсутності достатніх людських і матеріальних ресурсів.

Під час роботи конференції науковці спільно із працівниками практичних підрозділів Національної поліції повинні обговорити такі питання:

- організаційно-правові, соціально-економічні та нормативно-правові основи регулювання системи підготовки поліції;
- проблеми та перспективи розвитку системи професійного відбору майбутніх поліцейських;
- сучасні питання фізичної підготовки та фізичного виховання курсантів і студентів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
- удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки поліцейських;
- оптимізація навчально-методичного забезпечення підготовки поліцейських.

У ході дискусії ми отримаємо унікальний, дійсно безцінний досвід підготовки висококваліфікованих фахівців правоохоронної галузі, здатних після здобуття освіти залучитися до виконання професійної діяльності, вирішувати на високому рівні складні завдання і відповідати за їх виконання. Тут можна побачити проблеми, наявні у закладах вищої освіти системи МВС України щодо підготовки поліцейських, окреслити важливі кроки взаємодії закладів вищої освіти системи МВС України з практичними підрозділами Національної поліції, напрацювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на підвищення якості підготовки курсантів до професійної діяльності. Особлива увага має приділятися проведенню в закладах вищої освіти системи МВС України для поліцейських, які залучаються до забезпечення публічної безпеки в умовах операції Об'єднаних сил, спеціальних навчань і тренінгів з особливостей підтримання публічного порядку у відповідній зоні, із психологічної та фізичної підготовки. Саме на пошук шляхів вирішення цих завдань і буде спрямована робота конференції.

**WELCOME ADDRESS
OF THE FIRST DEPUTY OF THE HEAD
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE –
HEAD OF CRIMINAL POLICE,
GENERAL OF POLICE OF THE SECOND RANK,
CANDIDATE OF LAW (PhD)
VYACHESLAV ABROSKIN**

Dear participants of the conference!

The uniqueness of the topics of the scientific and practical conference is beyond doubt. The Ukrainian society has long been threatened by violations of the territorial integrity of the state, which results in the involvement of all law enforcement agencies to the elimination of the emergency situation, which has developed, first of all, in Luhansk and Donetsk regions. The counter-terrorism operation (by the end of April 2018) and now the Joint Forces operations in certain territories of Ukraine require the involvement of forces and means of the relevant law enforcement agencies, in particular the National Police, which in turn requires the organization of wide professional, physical and psychological training. This is due to the special conditions under which police powers are carried out, which are accompanied by a constant change in the operational environment, great psychological and physical activity, the need to make quick management decisions in a limited time, often in the lack of sufficient human and material resources.

During the conference, the scientists together with the staff of the practical units of the National Police are to discuss the following issues:

- organizational and legal, social economic and normative legal bases of regulation of the system of police training;
- problems and prospects of development of the system of professional selection of future policemen;
- modern issues of physical training and physical education of cadets and students of higher educational institutions with specific conditions;
- improvement of tactical and special, firing, physical and psychological training of police officers;
- development of teaching and methodological support for the preparation of police.

During the discussion, we will receive a unique, truly invaluable experience of training highly qualified law enforcement professionals who, after education, are able to be engaged in professional activities, solve complex problems and be responsible for their implementation. Here you can see the problems that exist in the higher educational system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine regarding the training of police officers, outline the important steps of interaction between institutions of higher education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine with the practical units of the National Police, to develop proposals and recommendations aimed at improving the quality of training of students for professional activities.

Particular attention should be paid to the implementation of special exercises and trainings on the peculiarities of maintaining public order in the appropriate zone, psychological and physical training in the higher educational system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for the policemen involved in providing public safety in the operations of the Joint Forces. The work of the conference will be focused on the ways of solution of these tasks.

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
РЕКТОРА ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ,
ПОЛКОВНИКА ПОЛІЦІЇ,
КАНДИДАТА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТА
ДМИТРА ВОЛОДИМИРОВИЧА ШВЕЦЯ**

Шановні учасники конференції!

Дозвольте від імені колективу університету і від себе особисто привітати вас у стінах нашого навчального закладу. Ми пишаємося тим, що саме він став ініціатором і незмінним місцем проведення цієї конференції, яку вже можна вважати традиційною. Досвід проведення попередніх конференцій беззастережно свідчить про велику їх користь для закладів вищої освіти МВС і Національної поліції України. Упевнений, що й сьогоднішній науковий захід стане важливим етапом у справі підготовки кадрів для поліції.

Проблема вдосконалення підготовки поліцейських сьогодні набуває особливої гостроти. Причинами цього є, з одного боку, необхідність продовжити рішучу переорієнтацію освітньо-виховного процесу на ламання стереотипів, які десятиріччями формували психологію охоронців правопорядку. Головне завдання реформування системи МВС стосовно поліції – перетворити останню з карального органу радянських часів на структуру, яка обслуговує населення під гаслом «Служити і захищати». У цьому напрямі зроблено багато, але стереотипи свідомості є дуже стійкими, їх одноразовим натиском не змінити.

З іншого боку, ще не подолано наслідки поспіху та непрофесіоналізму в проведенні першого етапу реформи поліції, а саме створення патрульної поліції. Хоча і встановлено достатню тривалість початкової підготовки у стінах навчального закладу, але стажування, потрібного для новачків навіть більше, ніж для наших старшокурсників, ми досі не маємо. У той же час формування стійкого кадрового ядра патрульної поліції внаслідок плинності кадрів ще далеко не завершено. Тобто випускники курсів початкової підготовки мають обмежені можливості переймати досвід практичної роботи у старших товаришів по службі. Сумні наслідки відомі всім. Не так вже і давно від кулі злочинця біля харківської мерії загинув працівник поліції. Не помилюся, якщо однією з причин трагедії назву неготовність до дій в екстремальній ситуації.

Зараз у незаконному обігу перебуває маса зброї, боєприпасів, вибухівки. Дуже велика ймовірність того, що працівник поліції зіштовхнеться зі збройним опором, виявить саморобні вибухові пристрої тощо. Упевнений, що підготовка до таких ситуацій має стати більш змістовною та конкретною, з доведенням необхідних навичок до автоматизму. Лейтенант поліції Владислав Жмуров, який минулого року закінчив наш університет, здійснюючи огляд виявленого місця переховування боєприпасів, отримав тяжкі поранення від вибуху. Вважаю, що елементарними навиками безпеки під час поводження з вибухонебезпечними предметами повинні володіти не тільки працівники вибухотехнічної служби, а й усі працівники поліції.

Можна також говорити про існування кадрового голоду в підрозділах Національної поліції, насамперед у тій же патрульній поліції. Це змушує, так би мовити, опускати планку вимог до кандидатів на службу. Однак це може призвести до небажаних наслідків, адже специфічну поліцейську службу може нести далеко не кожний. Отже, переглядаючи критерії відбору на згадану службу, треба знайти «золоту середину». Це завдання і для психологів, і для інших категорій практиків та науковців. Що стосується рівня фізичної підготовленості,

то тут, на мій погляд, за відсутності медичних протипоказань цілком можливо у процесі навчання, в тому числі первинної підготовки, усунути прогалини. Але у зв'язку з цим виникає потреба в індивідуалізації курсу фізичної підготовки, над чим і слід попрацювати відповідним фахівцям. Треба також зазначити, що осіб, які, незважаючи на всі зусилля викладачів, так і не досягли необхідного рівня фізичної підготовленості, доведеться відраховувати. Ми не маємо права піддавати загрози їхнє життя та здоров'я, як і життя та здоров'я тих, кого вони повинні захищати. А щоб не витратити даремно кошти й час на непридатних до роботи поліцейськими, доцільно встановити певний строк, протягом якого вони повинні досягти потрібних результатів.

Потребує подальшого вдосконалення нормативна база. Це стосується й Закону України «Про Національну поліцію». Хоча до нього внесено певні зміни та доповнення, над ним ще треба працювати, у тому числі в частині підготовки кадрів для поліції. Втім, у цьому немає нічого надзвичайного. У сучасному суспільстві зміни відбуваються набагато швидше, ніж раніше, і законотворча діяльність повинна реагувати на виклики сьогодення. Багато аспектів питань підготовки кадрів для поліції все ще очікують свого врегулювання підзаконними актами різного рівня. Таким чином, є до чого докласти наукові знання та практичний досвід, а їх учасникам конференції, як кажуть, не займати.

Із проблемами, про які йшла мова, у тій чи іншій мірі зіштовхуються й наші іноземні колеги. Досвід їх вирішення має для нас неабияке значення. Тому я радий вітати учасників конференції з інших країн. Особливого значення набуває також поєднання наукових досягнень із досвідом практичних працівників. Адже саме практика є критерієм істини, хто б і що не казав. Присутність сьогодні серед нас багатьох працівників органів та підрозділів поліції вселяє впевненість у досягненні нашою конференцією поставленої мети – вдосконалення підготовки поліцейських.

Що стосується навчально-методичного забезпечення підготовки поліцейських, то до нього повною мірою має відношення сказане стосовно законодавства, нормотворчої діяльності, врахування практичного досвіду тощо. Нам дуже заважає тут інерція, ті ж стереотипи. Простою заміною в навчальних посібниках та підручниках слова міліція словом поліція справі не допоможеш. Треба поспішати за законодавством, підзаконними актами і насамперед за життям, треба прогнозувати зміни й готуватися до них заздалегідь. Тільки тоді ми матимемо якісне навчально-методичне забезпечення підготовки поліцейських. Наші колеги-практики дуже завантажені вирішенням важливих завдань, які ставлять перед ними держава та суспільство. Але я прошу знаходити час для рецензування методичних матеріалів, а ще краще – для участі в їх підготовці. Тільки тоді ми зможемо досягти належного рівня професійної підготовки.

Склад учасників сьогоднішньої конференції не залишає місця для сумнівів стосовно досягнення нею поставленої мети. Бажаю всім плідної роботи і творчого натхнення.

**WELCOME ADDRESS
OF THE RECTOR OF KHARKIV NATIONAL
UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS,
COLONEL OF POLICE,
CANDIDATE OF PEDAGOGICAL SCIENCES (PhD),
ASSOCIATE PROFESSOR
DMYTRO SHVETS**

Dear participants of the conference!

On behalf of the staff of the University and I personally would like to greet you at our educational institution. We are proud that it was the initiator and unchanged venue of this conference, which can already be considered traditional. The experience of conducting previous conferences unequivocally proves its great benefit for the institutions of higher education of the Ministry of Internal Affairs and the National Police of Ukraine. I am sure that this scientific event will be an important stage in the process of training personnel for the police.

The problem of improving the training of police officers is nowadays becoming particularly acute. The reasons for this are, on the one hand, the need to continue to resolutely re-orientate the educational process to break stereotypes, which for decades formed the psychology of law enforcement officers. The main task of reforming the system of the Ministry of Internal Affairs in relation to the police is to turn the latter from the punitive agency of the Soviet era into a structure that serves the population under the slogan “To Serve and Protect”. A lot has been done in this direction, but stereotypes of consciousness are very persistent, we can not change them by a one-time pressure.

On the other hand, the consequences of the rush and unprofessional nature of the first phase of the police reform, namely the creation of the patrol police, have not been overcome yet. Although sufficient initial training time has been established in the educational institution, but we still do not have the internship required for newcomers even more than for our senior students. At the same time, the formation of a stable personnel core of the patrol police due to the employee turnover is still not completed. That is, graduates of initial training courses have limited ability to take up the experience of practical work from senior fellow workers. Sad consequences are known to all. Not so long ago, a police officer was killed near the Kharkiv city hall from a bullet of a criminal. I’m not mistaken if I call unpreparedness to act in an extreme situation as one of the reasons for the tragedy.

A lot of weapons, ammunition, explosives is illegally trafficking now. It is very likely that a police officer will confront armed resistance, detect homemade explosive devices, etc. I am confident that the preparedness for such situations should be more meaningful and concrete, with the necessary skills to automatism. Lieutenant of police Vladyslav Zhmurov, who graduated from our University last year, carrying out the search of the site of the hunting of ammunition, received serious injuries from the explosion. I believe that not only the employees of the explosive service, but also all police officers should have the basic safety skills while dealing with explosive objects.

One can also talk about the existence of personnel famine in the units of the National Police, primarily in the patrol police. This forces to lower the bar of requirements for candidates for service. But this can lead to undesirable consequences, because not everyone can fulfill a specific police service. Thus, when reviewing the selection criteria for the mentioned service, one must find a “golden mean”. This is a task for both psychologists and other categories of practitioners and scholars. Regarding the level of physical fitness, in my opinion, it is possible to remove the gaps in the absence of medical contraindications, during the training, including the initial training.

But in this regard, there is a need for individualization of the course of physical training, which should be done by the relevant specialists. It should also be noted that those who, despite all the efforts of teachers, have not yet reached the necessary level of physical fitness, should be deducted. We have no right to endanger their lives and health, as well as the lives and health of those whom they must protect. And in order not to waste time and money on unsustainable police officers, it is advisable to set a certain period, within which they should achieve the desired results.

The regulatory base needs further improvement. This is also applied to the Law of Ukraine “On the National Police”. Although some amendments and alterations have been made to it, there is still the need to work on them, namely in part of training personnel for the police force. However, there is nothing extraordinary about it. Changes take place in the current society much faster than before, and law-making activity must respond to the challenges of the present day. Many aspects of staff training for the police are still awaiting their regulation by subordinate acts of various levels. Thus, there is a place to apply scientific knowledge and practical experience, and the participants of the conference have a lot of such experience.

Our foreign colleagues face the same problems that we have previously raised. The experience of their solution is of paramount importance to us. Therefore, I am glad to welcome the conference participants from other countries. The combination of scientific achievements with the experience of practical workers is of particular importance. Hence, it is the practice that is the criterion of truth, whoever would say anything. The presence of many police officers from the units and police divisions inspires confidence in the achievement of the goal of the conference – to improve police training.

With regard to the training and methodological provision of police training, it is fully related to the legislation, normative activities, taking into account practical experience, etc. We are much impeded here by the inertia, the mentioned stereotypes. It is of no use to replace the word “militia” by the word “police” in the textbooks and manuals. It is necessary to hurry up for the legislation, by-laws and, above all, in life, we must anticipate changes and be prepared for them in advance. Only then we will have a high-quality educational and methodological provision for the police training. Our colleagues-practitioners are very busy with solving important tasks posed by the state and society. But I ask you to find time to review the methodological materials, or even better to participate in their preparation. Only then we can achieve the appropriate level of professional training.

The participants of today’s conference leave no room for doubt as to the achievement of its goal. I wish you all fruitful work and creative inspiration.

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
НАЧАЛЬНИКА ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ,
ГЕНЕРАЛА ПОЛІЦІЇ ТРЕТЬОГО РАНГУ,
ДОКТОРА ЮРИДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА,
ЗАСЛУЖЕНОГО ЮРИСТА УКРАЇНИ
ВАЛЕРІЯ ВАСИЛЬОВИЧА СОКУРЕНКА**

Шановні учасники конференції!

Щиро радий привітати Вас від колективу Національної поліції Харківського гарнізону і вед себе особисто з початком IV міжнародної конференції. Захід став уже традиційним, що підкреслює важливість і актуальність проблем, які ми сьогодні повинні обговорити.

Роль підрозділів Національної поліції та закладів вищої освіти системи МВС в організації забезпечення публічної безпеки та порядку під час виборчого процесу, який проходив у цьому році в нашій державі, продемонстрував нам ефективність злагодженої, спільної роботи, починаючи з розробки методичних рекомендацій щодо дій працівників поліції на виборчій дільниці й закінчуючи спільними тактичними навчаннями з відпрацювання практичних навичок, дій працівника поліції в ситуаціях, що можуть виникнути під час виборчого процесу. Про це свідчить надана суспільством і міжнародними спостерігачами висока оцінка.

Слід звернути увагу на зміну акцентів у навчальному процесі. Раніше ми приділяли більше уваги напрацюванню навичок щодо дій у типових ситуаціях. Загострення криміногенної обстановки вимагає більше часу готувати поліцейських до дій у ситуаціях екстремальних, неординарних. Зростає значення фізичної та тактичної підготовки, але від неї не повинна відставати психологічна підготовка. Стійкість, готовність до рішучих дій повинні поєднуватись із умінням аналізувати обстановку, робити вірні висновки, з навичками контактера, здатного вести переговори у розпаленій атмосфері масових акцій протесту.

Зокрема, суттєво збільшено тривалість первинної підготовки поліцейських, що дає їм змогу ґрунтовно опанувати необхідні навички, стати надійними захисниками людей та ефективно подбати про власну безпеку. На сучасному етапі реформування підготовки поліцейських впроваджено систему 2 плюс 1, що в подальшому дасть змогу якісно підвищити підготовку майбутніх правоохоронців за рахунок набуття ними практичного досвіду на посадах інспекторів патрульної поліції, у складі групи реагування патрульної поліції та ін. Також, на нашу думку, дуже позитивно вплинуло стажування науково-викладацького складу закладів вищої освіти в підрозділах Національної поліції. Як наслідок, у навчальний процес запроваджено інноваційні методики навчання, які мають підвищену практичну складову.

Серед багатьох заходів, спрямованих на вдосконалення підготовки правоохоронців, є, наприклад, запровадження навчання стрільби з автомобіля, що рухається. Над реалізацією цього завдання ми зараз працюємо.

Розроблені та використовуються програми первинної підготовки поліцейських. Хоча над ними добре попрацювали фахівці з різних ЗВО МВС, у тому числі з Харківського національного університету внутрішніх справ, ми не вважаємо їх такими, що не потребують удосконалення. Життя завжди випереджає плани, ставить нові вимоги. Цілком можливо, що корективи до згаданих програм впливатимуть із напрацювань сьогоднішньої конференції.

Зараз в усьому світі підвищилася загроза терористичних актів. Безсумнівно, навички протидії тероризму в межах своєї компетенції повинні мати й поліцейські. Коротше кажучи,

і первинна підготовка, і підвищення кваліфікації, і підготовка фахівців повинні максимально наблизитись до потреб практики. Тому лишається першочерговим завданням посилення практичної складової освітнього процесу.

Для вдосконалення навчального процесу треба ширше застосовувати анкетування таких його учасників, як курсанти та слухачі. Якщо якість викладання конкретних дисциплін ми можемо з досить високим ступенем вірогідності оцінити за результатами контрольних робіт, то анкетування надасть нам цінний матеріал саме для вдосконалення навчальних програм, методичних матеріалів тощо. Особливо важливі матеріали в цьому плані можуть дати результати анкетування тих, хто повернувся з практики (стажування). Не слід нехтувати і контактами з випускниками, які, набувши власного досвіду практичної роботи, також можуть дати потрібну інформацію.

Упевнений, що фаховий і представницький рівень, знання та досвід учасників конференції дадуть можливість у взаємодії виробити пропозиції та рекомендації, які сприятимуть підвищенню ефективності діяльності органів Національної поліції з урахуванням тих викликів, які нині стоять перед нашою державою.

**WELCOME ADDRESS
OF THE HEAD OF THE CHIEF DEPARTMENT
OF THE KHARKIV REGION NATIONAL POLICE,
GENERAL OF POLICE OF THE THIRD RANK,
DOCTOR OF LAW, PROFESSOR,
HONORED LAWYER OF UKRAINE
VALERII SOKURENKO**

Dear participants of the conference!

I am glad to greet you on behalf of the staff of the National Police of the Kharkiv Garrison and personally with the beginning of the IV International Conference. The event has become traditional, which emphasizes the importance and the urgency of the problems that we are to discuss today.

The role of the units of the National Police and Higher Educational Institutions of the Ministry of Internal Affairs in providing public security and order during the election process held this year in our state has demonstrated to us the effectiveness of coordinated, collaborative work, starting with the development of methodological recommendations on the actions of police officers at the election polling stations and ending with joint tactical exercises on the practical skills, actions of the police officer in situations that may arise during the election process. This is proved by a high estimation provided by the community and international observers.

Attention should be paid to changing the emphasis in the learning process. Previously, we paid more attention to developing skills in typical situations. The aggravation of the criminal situation requires more time to prepare the police for action in extreme and extraordinary situations. The importance of physical and tactical training is growing, but psychological training should not be left behind. Stability, willingness to take decisive actions must be combined with the ability to analyze the situation, make the right conclusions, with the skills of the communicator, capable to negotiate in the fierce atmosphere of mass protests.

In particular, the duration of the primary training of police officers has been substantially increased, giving the opportunity to master the necessary skills thoroughly, to become reliable defenders of people and to take care of their own security effectively. At the current stage of police training reform, system 2 plus 1 has been introduced, which will further enhance the training of future law enforcement officers through the acquisition of practical experience by patrol police inspectors, as a part of the patrol police response team, and others. Also, in our opinion, the training of the teaching staff of higher educational institutions in the units of the National Police was very positively affected. As a result, the innovative learning methods that have an enhanced practical component have been introduced into the learning process.

Among many measures aimed at improving the training of law enforcement officers is, for example, the introduction of a shooting practice from a moving car. We are working on the realization of this task.

Police primary training programs are developed and used. Although specialists from different departments of the Ministry of Internal Affairs, including those from Kharkiv National University of Internal Affairs, worked well on them, we do not consider them to be in need of improvement. Life is always ahead of plans, it sets new demands. It is possible that adjustments to these programs will follow the work of today's conference.

Nowadays the threat of terrorist acts has been growing all over the world. Undoubtedly, should police have the skills of counteracting terrorism within the limits of their competence. In short, both primary training and advanced training and the training of specialists should be as close

as possible to the needs of the practice. Therefore, the urgent task is to strengthen the practical component of the educational process.

In order to improve the educational process, it is necessary to use a wider application of questionnaires of such participants as cadets and students. If the quality of teaching of specific disciplines can be assessed with a fairly high degree of reliability based on the results of the tests, then the questionnaire will provide us valuable material for the improvement of the curricula, methodological materials, etc. Particularly important materials in this regard can give the results of questionnaires of those who returned from practice (internship). Contacts with graduates who, having acquired their practical experience, can also provide the necessary information should not be neglected also.

I am confident that the professional and representative level, knowledge and experience of the conference participants will make it possible to work out the proposals and recommendations that will enhance the effectiveness of the National Police activities, taking into account the challenges facing our state today.

**ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ПЕРШОГО ПРОРЕКТОРА
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ,
ПІДПОЛКОВНИКА ПОЛІЦІЇ,
ДОКТОРА ЮРИДИЧНИХ НАУК
СЕРГІЯ МИКОЛАЙОВИЧА БОРТНИКА**

Шановні учасники!

У цьому році Харківський національний університет внутрішніх справ уже вчетверте проводить міжнародну науково-практичну конференцію, яка присвячена питанням підготовки поліцейських в умовах реформування Міністерства внутрішніх справ України.

Тематика та напрями роботи цього наукового заходу є вкрай актуальними, оскільки повноцінний розвиток вітчизняної правоохоронної системи та системи Національної поліції не можливий без належного кадрового забезпечення, ключовою ланкою якого є процес підготовки особового складу відповідно до найкращих вітчизняних та закордонних стандартів.

На сьогодні Стратегією розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року, Концепцією реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України від 25.11.2016, Концепцією запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських від 29.01.2018, наказом МВС від 06.06.2018 № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС» визначені основні напрями подальшої розбудови системи підготовки поліцейських, а саме:

- розробка та вдосконалення навчальних планів, освітніх програм відповідно до актуальних проблем професійної діяльності органів та підрозділів Національної поліції;
- налагодження ефективної взаємодії закладів вищої освіти МВС із практичними підрозділами Національної поліції щодо якості відбору кандидатів на навчання та підготовки фахівців;
- зміцнення практичної складової в підготовці курсантів закладів вищої освіти МВС, а також у процесі організації початкової підготовки та післядипломної освіти працівників Національної поліції;
- здійснення розбудови матеріально-технічної бази закладів вищої освіти шляхом створення навчальних полігонів, тренувальних майданчиків, спеціалізованих аудиторій та локацій для відпрацювання практичних умінь та навичок професійної діяльності;
- залучення до процесу підготовки поліцейських найкращих фахівців і тренерів, налагодження співпраці із закордонними закладами освіти, що готують поліцейських.

Вищезазначені стратегічні завдання вимагають від усього особового складу закладів вищої освіти МВС та Харківського національного університету внутрішніх справ України пошуку нових форм та методів педагогічної роботи, розширення профілів і напрямів підготовки особового складу.

Із цього приводу відмічу, що з метою оперативного та адекватного реагування на виклики та загрози, які стоять перед українським суспільством, у Міністерстві внутрішніх справ України заплановано створення Єдиної системи авіаційної безпеки населення.

У рамках цієї роботи та згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 березня 2019 року № 186-Р Кременчуцький льотний коледж Національного авіаційного університету було введено до структури Міністерства внутрішніх справ із переданням його як відокремленого структурного підрозділу до Харківського національного університету внутрішніх справ. Упевнений, що такий крок дозволить університету насамперед розширити

перелік напрямів та спеціальностей підготовки майбутніх поліцейських, удосконалити матеріально-технічну базу, залучити до освітнього процесу висококваліфікованих фахівців-практиків.

Крім того, з цього року в Сумській філії університету буде здійснюватися підготовка курсантів та слухачів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», що стане вагомим кроком у розбудові поліцейської діяльності на Сумщині, а також зміцнить кадровий склад Головного управління Національної поліції в Сумській області.

Слід також зазначити, що сьогодні Міністерство внутрішніх справ України разом із Національною поліцією проводить експеримент, відповідно до якого курсантам закладів вищої освіти МВС за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» надається можливість набуття досвіду на посадах у практичних підрозділах поліції та продовження власного навчання за схемою «курсант – слухач».

Окреслені кроки реформування відомчої освіти та започатковані напрями підготовки фахівців у Харківському національному університеті внутрішніх справ вимагають від науково-педагогічного складу запровадити нові підходи до організації освітнього процесу в частині:

- оптимізації нормативно-правових основ регулювання системи підготовки майбутніх поліцейських;
- розвитку системи професійного відбору;
- удосконалення організації тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки поліцейських;
- оновлення навчально-методичного забезпечення підготовки поліцейських відповідно до вимог сьогодення.

Саме над цими напрямками будуть працювати учасники нашого науково-практичного заходу.

Маємо підкреслити, що сучасний український поліцейський – це не тільки нова форма й нові атрибути, а насамперед знання, навички, вміння, які будуть використовуватися в повсякденній роботі на службі українському народові та державі.

Отже, впевнений, що наукові пропозиції, розробки й досвід, викладені в тезах виступів та під час обговорення питань, винесених на пленарне та секційні засідання, стануть основою для подальшої спільної роботи та вироблення актуальних пропозицій і рекомендацій, що спрямовані на вдосконалення підготовки фахівців для органів і підрозділів Національної поліції України.

Бажаю всім учасникам конференції успіхів та плідної роботи! Слава Україні!

**WELCOME ADDRESS
OF THE FIRST VICE-RECTOR
OF KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY
OF INTERNAL AFFAIRS,
LIEUTENANT COLONEL OF POLICE,
DOCTOR OF LAW
SERHII BORTNYK**

Dear participants!

This year, Kharkiv National University of Internal Affairs holds the International scientific and practical conference for the fourth time. This Conference is focused on the issues of training police officers in terms of the reform of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The topic and areas of this scientific event are extremely relevant, since the full development of the national law-enforcement system and the National Police system is impossible without proper human resourcing, the key element of which is the training process of the personnel in accordance with the best domestic and international standards.

Nowadays, the main areas of further development of the training system of police officers are defined by the Strategy for the Development of the Ministry of Internal Affairs up to 2020, the Concept of Education Reform within the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated from November 25, 2016, the Concept for Implementing the Three-Level Model of Police Officers' Training dated from January 29, 2018, the order of the Ministry of Internal Affairs dated from June 6, 2018 No. 479 "On Improving the Training of Police Officers in Higher Educational Institutions of the Ministry of Internal Affairs". These areas are:

- development and improvement of curricula, educational programs in accordance with relevant problems of professional activity of the National Police agencies and units;
- establishment of effective interaction between higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs and practical units of the National Police aimed at the quality of selection of candidates for training and specialists' training;
- strengthening of the practical component within the training of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs, as well as in the process of initial training and post-graduate education of the officers of the National Police;
- development of the logistics of higher educational institutions through the creation of training areas, training ranges, specialized classes and locations for training practical and professional skills;
- involvement of the best specialists and trainers into the police training process, establishment of cooperation with international educational institutions that fulfill training of police officers.

The aforementioned strategic tasks oblige the whole staff of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs and in particular Kharkiv National University of Internal Affairs to find new forms and methods of pedagogical work, expansion of the areas of personnel training.

In this regard, I would like to note that in order to respond promptly and adequately to the challenges and threats faced by Ukrainian society, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has planned the Unified Aviation Safety System of the population.

In the framework of this work and in accordance with the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated from March 13, 2019, No. 186-R, Kremenchuk Flight college of National Aviation University became a part of the structure of the Ministry of Internal Affairs and was transferred to Kharkiv National University of Internal Affairs as a separate structural subdivision. I am sure that such a step will allow the University, first of all, to expand the list of areas and specialties for training future police officers, to improve the logistics, to involve highly qualified practical specialists into the educational process.

Besides, the Sumy branch of the University will train cadets and students of this year within the specialty “Law Enforcement Activity”, which becomes a significant step in the development of police activities in Sumy region, as well as strengthens the staffing of the Main Directorate of the National Police in Sumy oblast.

It should be also noted that nowadays the Ministry of Internal Affairs of Ukraine together with the National Police conducts an experiment, when the cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs trained in the field of “Law Enforcement Activity” have the opportunity to gain experience on the positions in practical police units and to continue their own training according to the “cadet-student” model.

The outlined steps of reforming the departmental education and the initiated areas of training specialists at Kharkiv National University of Internal Affairs require the scientific and pedagogical staff to introduce new approaches to the organization of educational process, namely:

- optimization of the normative and legal base for the regulation of the training system of future police officers;
- development of the system of professional selection;
- improvement of the organization of tactical and special, firearms, physical and psychological training of police officers;
- updating methodological support of police officers training in accordance with the requirements of the present day.

The participants of our scientific and practical event will work within these areas.

We have to emphasize that a modern Ukrainian police officer is associated not only to a new uniform and new attributes, but above all to knowledge and skills that will be used in everyday work in order to serve to the Ukrainian people and the state.

I am convinced that those scientific propositions, developments and experience set forth in the theses of your reports and while discussing the issues raised at the plenary and session meetings will be the basis for further joint work and development of the relevant propositions and recommendations aimed at improving the training of specialists for the agencies and units of the National Police of Ukraine.

**I WISH FRUITFUL WORK TO ALL THE PARTICIPANTS OF THE CONFERENCE!
GLORY TO UKRAINE!**

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦІЇ

UDC [316.624:316.354:351.74](477.54)

A. SERDYUK,

*PhD, Deputy Head of Scientific-Research Lab of Crime Enforcement,
Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine;*

 <https://orcid.org/0000-0002-5733-6432>;

A. MARKOVSKA,

*PhD, Course Leader, Senior Lecturer, Criminology at the School of Humanities and Social
Sciences, Anglia Ruskin University, Cambridge, UK;*

 <https://orcid.org/0000-0002-0547-4067>

PROBLEM ORIENTED POLICING IN KHARKIV REGION: FIRST STEPS OF IMPLEMENTATION

Problem-oriented policing aims to target specific issues of the local community. This approach emerged as an element of community policing in the early 1980s (in terms of identifying problems of the local community). It is based on acknowledging the inefficiencies of the standardised model of policing in the face of multiple local needs in different local communities (Tilley, 2010). Research findings indicate (Weisburd, Telep, Hinkle and Eck, 2010) that this approach is only moderately successful on its own, and has to engage with establishing partnership relationships with the community.

The core of the «Community Policing» model is partnership between the police and the community. Such partnership can be defined as ‘mutual feedback’ through: 1) involvement of the community in law enforcement, at least in setting priorities; and 2) the police addressing specific local problems (Shilston, 2008). In context of policing in Kharkiv region, we use this approach as part of a complex of research and organizational activities aimed at the developing the Community Policing strategy in the Kharkiv region (Kopina, Miroshnyk and Serdiuk, 2018).

Since the beginning of the 2000s, The Kharkiv National University of Internal Affairs has been engaged in conducting a number of surveys of public opinion concerning community safety and policing issues (Svezhentseva, Sobolev, Rushchenko et al., 2002; Bandurka, Svezhentseva., Sobolev et al., 2003). For example, the annual monitoring sociological survey «Public safety and trust to law enforcement agencies» has been established in 2013 by A. Serdyuk (Serdyuk, Buhaichuk, 2017; Serdyuk, 2018) under the framework of Community Safety Strategy Program (and with support of European Union Advisory Mission Ukraine (EUAM) within the framework of the Regional Safety Strategy and the Regional program for ensuring public safety and order in the Kharkiv region for 2018-2019 (Serdyuk, Shilston, Sokurenko, 2017)).

The aim of the Public Safety study – is to assess key indicators of the performance of law enforcement agencies in the Kharkiv region from the public perspective (public trust to law enforcement agencies, level and dynamics of crime, public safety and order). In 2018, two methods of data collection were used: 1) “face-to-face” interviews at the place of residence of respondents using a paper questionnaire; and 2) an online survey. We use a two-stage quota sampling (N=4500) based on age, gender and geographic area. Web-based survey conducted on the free software platform “lime survey” (N=2332). Measures – the following 6 groups of indicators taken into account: 1. Security of residence; 2. Assessing police work in the mirror of public opinion; 3. Trust in police; 4. Interaction with police officers; 5. The victimological unit; 6. Problems of law

enforcement in the local community. The group of indicators “*Problems of law enforcement in the local community*” is qualitative. This volume includes open-ended questions regarding most acute problems and expectations of the local community from law enforcement agencies:

- the most acute problems related to the protection of the law and order existing in the local community;
- expectations of the local community from law enforcement agencies.

By identifying issues of the group of qualitative indicators in 2017-2018, we have investigated problems related to the protection of public order of the local community and the expectations of the local community from law enforcement agencies.

In 2017 the following issues have been identified: violations of public order (hooliganism and vandalism, fights and debaucheries), property crimes (theft, robbery), corruption, and the use of alcohol and drugs. In 2018 the most reported problems were: property crimes (theft, robbery), drug and alcohol problems, violations of public order (hooliganism and vandalism, fights and debaucheries), traffic safety and crimes committed by young people.

The reported expectations of law enforcement agencies in 2017 included: expectations of public order and high-quality performance of their duties (work), citizens also expect justice from law-enforcement agencies, honesty and courtesy of the law-enforcers themselves. In some places, among the expectations, there are requests for patrolling during the dark time. In 2018 the reported issues were: high-quality performance of their duties (work) and Protection, Order and Rapid response. Citizens also expect justice, human attitude and rule of law from law-enforcement agencies. In some places, among the expectations, still appeared request for patrolling during the dark time. 2018 has identified a new expectation of controlling illegal drugs and alcohol.

Based on the results of the 2017 poll and recommendations of law enforcement agencies, the “Strategic Directions for ensuring public safety and order in the territory of the Kharkiv Region for 2018-2019” were approved by the decision of the Kharkiv Regional Council dated December 7, 2017, No. 557-VII. This document identifies six priority areas for improving the work of law enforcement agencies in the Kharkiv region, which employs six interagency working groups. This 6 groups include representatives of the Kharkiv Regional State Administration, the Main Directorate of the National Police in the Kharkiv Region, the Department of Patrol Police in Kharkiv Region, the Prosecutor’s Office of the Kharkiv Region, the Security Service of Ukraine (SSU) Office in the Kharkiv region, the Kharkiv National University of Internal Affairs and European Union Advisory Mission (EUAM).

The recommendations, formulated on the basis of analysis of the most acute problems related to the protection of the law and order in the local community, and the expectations of the local community from law enforcement agencies, allowed to highlight six priority areas, each of which has a number of specific tasks, namely:

- Priority 1. Public order;
- Priority 2. Property crimes;
- Priority 3. Young offenders;
- Priority 4. Corruption and human rights;
- Priority 5. Road safety;
- Priority 6. Rapid response.

Work in these interagency groups is aimed primarily at solving problems expressed by citizens. Monthly meetings are held between interdepartmental working groups, within which concrete activities are planned, supported by the EUAM and law-enforcement agencies of the Kharkiv region. The main objectives of the each priority direction are informing and interacting with citizens, improving the professional image and trust in law enforcement, and improving the state of public safety.

The main informational component of this strategy is to conduct an annual survey on the proposed methodology and to correlate its results with the recommendations of law enforcement agencies, which allows to target of law enforcement activity to the most acute problems in specific territorial units, taking into account the local specifics and wishes of local residents.

Based on the results of the 2018 survey, it is possible to list the most problematic areas of law enforcement activities that concern the inhabitants of the Kharkiv region in 2018:

- 1) combating property crime (theft, robbery, fraud);
- 2) combating drug trafficking;
- 3) alcohol problems. The counteraction of this phenomenon is interagency character, it requires efforts to reduce the number of places where alcohol has been sold, to put restriction on alcohol sale, to prevent counterfeiting trade and bootlegging, and to control the sale of alcohol to minors. Since the concentration of violations of public order occurs along with the places of alcohol sale from the realization of this task it should be expected to have a positive impact on countering violations of public order, violent and other crimes;
- 4) counteracting violations of public order;
- 5) ensuring road safety;
- 6) youth crime prevention, prevention of alcohol and illegal drug use by juveniles;
- 7) fight against corruption.

The list below is somewhat different from the list of strategic directions of public safety and ordering for 2018-2019. The survey recorded a decrease in the relevance of the fight against corruption, but the urgency of the problem of illegal distribution and consumption of drugs and alcohol has increased. This important change has to be taken into account in the next stage of strategic planning in 2020.

References

1. Bandurka A.M., Svezhentseva Yu.A., Sobolev V.A., Rushchenko I.P. et al. (2003). *The interaction of the police and the public: to the results of the Kharkiv experiment*. Kharkiv: National University of Internal Affairs. 288 p. [in Ukrainian]
2. Kopina O., Miroshnyk O. and Serdiuk O. (2018). *Community Policing: Lessons learned from dialogue efforts between the police and local communities in Kharkiv Oblast*. Geneva, Switzerland: Centre for Humanitarian Dialogue. 60 p. (Foundation for Local Democracy; Laboratory of Peaceful Solutions; Kharkiv National University of Internal Affairs).
3. Kopina O., Miroshnyk O. and Serdiuk O. (2018). *Police and community dialogue as a social technology for implementing community policing principles in the local community (methodological recommendations)*. 124 p. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18466.94404>. (Foundation for Local Democracy; Laboratory of Peaceful Solutions; Kharkiv National University of Internal Affairs). [in Ukrainian]
4. *Law of Ukraine "On the National Police"*, 2015. [in Ukrainian]
5. Markovska A. and Serdyuk A. (2013). Dysfunctional systems of data collection as an obstacle to tackle crime: exploring the dilemma of a good Ukrainian policeman. In: *Human dimensions in organised crime, money laundering and corruption*. Wolf Legal Publishers, Nijmegen (NETH). Pp. 425-442. (Eds: van Duyne P. C., Harvey J., Antonopoulos G. A., von Lampe K., Maljevic A., Spencer J.).
6. Ministry of Internal Affairs of Ukraine (2017). *Strategy of development of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine till 2020*. Ministry of Internal Affairs of Ukraine: site. Available at http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm [Accessed 15 March 2019]. [in Ukrainian]
7. Serdiuk O.O. (2018). *Public security and confidence in law enforcement bodies: Kharkiv Oblast Survey Results 2013–2018 (scientific report)*. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs; Main Directorate of the Kharkiv Oblast National Police. 128 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.12963.50721. [in Ukrainian]
8. Serdiuk O.O. and Buhaichuk K.L. (2017). *Public security and confidence in law enforcement bodies: Kharkiv Oblast Survey Results 2013–2017*. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs, Main Directorate of the Kharkiv Oblast National Police. 360 p. (Ed.: Sokurenko V.). [in Ukrainian]
9. Serdyuk A., Shilston T. G. and Sokurenko V. (2017). Sociological monitoring "Public safety and trust to law enforcement agencies" as a step to developing Community Policing in

Kharkiv region. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series "Sociological studies of contemporary society: methodology, theory, methods"*, Vol. 39, pp. 194-201.

10. Svezhentseva Yu.A., Sobolev V.A., Rushchenko I.P., Didenko V.I. and Tonkov E.E. (2002). Confidence in the police and latent crime: the views of Ukrainian and Russian researchers. Kharkiv: Finart. 310 p. (Preface: Bandurka A.M.). [in Ukrainian]

11. Tilley N. (2010). Wither Problem-Oriented Policing. *Criminology & Public Policy*, 9 (1), pp. 183-195.

12. Weisburd D., Telep C., Hinkle J. and Eck J. (2010). Is Problem-Oriented Policing Effective in Reducing Crime and Disorder? *Criminology & Public Policy*, 9 (1), pp. 139-172.

Received 10.04.2019

УДК 351.851

І. В. БРИГАДИР,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3181-3410>;

І. В. ПАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4325-5428>

ГАРАНТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ЕТАПАХ ЇХ ПІДГОТОВКИ ТА ПОДАЛЬШОГО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ

Розглянуто окремі проблеми гарантування діяльності поліцейського як при вирішенні окремих ситуативних завдань, так і при проходженні служби в цілому. Запропоновано шляхи підвищення рівня професійної підготовки та внутрішньої мотивації поліцейських до проходження служби в поліції.

Ключові слова: підготовка поліцейських, система освіти МВС України, підготовка кадрів, гарантії професійної діяльності поліцейських.

Гарантіям професійної діяльності поліцейських по суті присвячений увесь Закон України «Про Національну поліцію», а безпосередньо ст. 62, яка закріплює правові, організаційні, матеріальні та економічні гарантії професійності, незалежності і неупередженості діяльності як окремого поліцейського, так і всієї поліції в цілому. Значна кількість досліджень у сфері гарантування діяльності поліцейських в Україні присвячена вивченню правових або організаційних гарантій. Однак, крім них існують особистісні або соціо-психологічних гарантії.

Однак проведений аналіз законодавства України та практики його застосування щодо роботи поліції вказує на те, що гарантування діяльності окремого поліцейського є більше метою, а ніж станом. Зосереджувати увагу на детальному аналізі змісту ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію» вважаємо недоцільним в рамках цієї роботи. Вбачається за доцільне поглянути точки зору громадянина та безпосередньо поліцейського на окремі проблеми, які виникають безпосередньо в поліцейських та впливають на їх здатність якісно виконувати свої функції в окремо взятих ситуаціях. Умовно їх можна назвати «інтелектуальними» та «психологічними».

«Інтелектуальні» проблеми пов'язані із наявністю у поліцейського необхідних знань та його здатність їх застосувати для вирішення конкретної проблеми на практиці в умовах дефіциту часу та протидії інших учасників проблемної ситуації. Так, ст. 12 Закону України «Про Національну поліцію» фіксує принцип безперервності, на реалізацію якого кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Таким чином поліцейський має бути готовий будь-коли професійно захистити інтереси громадянина, а сам допуск поліцейського до служби передбачає його здатність на фаховому рівні здійснювати вказану роботу.

Однак саме професійність поліцейських викликає найбільше нарікань з боку громадян останнім часом. З розвитком інформаційних технологій та доступністю сучасної апаратури для відеофіксації, поодинокі факти некомпетентності поліцейських стають доступними для перегляду широким колом громадян нашої країни. Існує велика кількість Ютуб-каналів та ресурсів (з сотнями тисяч підписників та мільйонами переглядів), які спеціалізуються саме на зборі та демонстрації відеоматеріалів в яких в не найкращому світлі показана компетентність окремого поліцейського. Не поодинокими випадками є фіксація посилення поліцейського на неіснуючі законодавчі акти. Це призводить до поширення та вкорінення суспільної думки щодо низької кваліфікації та невисокого інтелектуального рівня всіх поліцейських в цілому.

Зарадити цьому, здавалось би, мала система професійної підготовки поліцейських. Однак, перманентне реформування органів поліції (міліції) призводить до постійного неузгодження планів підготовки майбутніх поліцейських до вимог керівництва та населення. При цьому вимоги керівництва до змісту та результату навчання інколи діаметрально протилежні до вимог суспільства, а інколи і представників державних органів.

У процесі реформування системи «поліцейської» освіти виказувалася позиція про доцільність відмови від отримання вищої юридичної освіти поліцейськими, а зосередження на юрисдикційній підготовці – по суті вмінню правильно заповнити бланки протоколів. Суспільство ж вимагає від поліцейського знання законодавства на рівні адвоката. Більше того, в разі виникнення конфліктних ситуацій, органи прокуратури до працівників поліції відносяться так, ніби ті мають вищу юридичну освіту і знають як діяти в будь-якій ситуації з посиланням на розгалужену систему чинного законодавства. В системі підготовки поліцейських з вищою юридичною освітою, теж не все так добре. Навчальні плани підготовки поліцейських все більше скорочуються в частині курсів які носять фахово-правовий характер, але на перший погляд не входять до компетенції поліцейського (курси цивільного, господарського, земельного права тощо). Перевага надається дисциплінам які вивчають регламентацію притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності. Однак, не існує поліцейських галузей права, а кримінальна та адміністративна відповідальність настає за порушення в різних галузях права. Виникає ситуація коли як притягнути до відповідальності поліцейський знає, а за що не знає. Адже, досить часто саме поліція є першим ешеленом захисту інтересів суспільства та держави від протиправних посягань.

Для ілюстрації наведемо такі приклади як все частіші випадки так званого рейдерського захоплення підприємств. Коли невстановлені особи захоплюють підприємство, при появі працівників поліції вказують на існування цивільно-правового спору щодо приналежності підприємства. Від слів «цивільно-правовий спір» поліція самоусувається від вступу в конфлікт та вказує на необхідність вирішення «спору» в суді. Абсурдність ситуації полягає в тому, що приналежність підприємства встановлюється запитом до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, який можна зробити онлайн. Досить часто цього не робить, зрозуміло що при фахово спланованій операції по захопленню, відповідні записи в реєстрі будуть. Однак, фіксація цього, а потім головне притягнення всіх до відповідальності в разі незаконності такого захоплення – це головне завдання поліції, а для цього потрібні знання навіть в корпоративному праві. Тому немає поліцейських галузей права, які треба вчити майбутнім правоохоронцям, а є правопорядок в

країні який і охороняє та забезпечує поліція. Адже, підприємець який створив підприємство та робочі місця на ньому, розраховує на захист поліції. В разі бездіяльності поліцейських при захопленні підприємства та припиненню його діяльності авторитетність органів правопорядку в очах цілого регіону чи населеного пункту стрімко падає.

«Психологічними» проблемами в діяльності поліцейського є його внутрішня готовність до виконання своїх функцій та застосування наявних знань. В першу чергу, вагому проблему становить формування у людини бажання вступити на службу в поліцію та продовжувати її протягом тривалого часу. Не секрет, що при здійсненні профорієнтаційних заходів відповідні працівники доволі часто стикаються з гострим несприйняттям молоддю самої ідеї служби в поліції, а тому подальша робота з такою аудиторією приречена на провал. Окрім того, упродовж тривалого часу значною частиною молодих людей, які приходили на службу в поліцію (раніше в міліцію) були діти чинних працівників поліції. Це відбувалося завдяки в цілому позитивному відношенню поліцейських-батьків до своєї роботи та соціального статусу, який їм був притаманний. Сьогодні серед здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право» за контрактною формою оплати чимало дітей, у яких батьки працюючі сьогодні поліцейські. І на питання, чому вони не йшли на навчання за державними замовленням (курсантами), часто можна почути відповідь, що батьки прямо заборонили служити в поліції.

Тому вбачається необхідним створення умов, за яких в суспільстві в цілому і у свідомості окремих громадян не буде формуватися різко негативне ставлення до служби. Для виявлення психологічних проблем в колективі серед працівників поліції постійно проводяться анкетування. Крім того, в рамках щорічного медичного огляду в обов'язковому порядку проводиться психологічне та психіатричне обстеження. Проте всі ці інструменти мало відповідають на питання щодо внутрішньої мотивації поліцейського до проходження служби. Більше того, ці дослідження та їх результати не мають жодного впливу на свідомість громадян, які ще не служать в поліції.

Серед чинників, які могли б якісно позитивно вплинути на внутрішню мотивацію громадян прийти на службу в поліцію та продовжувати її тривалий час, можна назвати наступні:

У першу чергу, запровадження правових наслідків за образу або неповагу до поліцейського, на зразок того, яка існує за неповагу до суду. «Стійке несприйняття образ поліцейського на свою адресу» не може діяти постійно, поліцейський теж людина і йому притаманні всі емоції звичайної здорової людини. Тому має бути передбачена відповідальність за образливу поведінку в адресу поліцейського, адже він є представником влади і, головне, представник найбільш наближений до суспільства і людей. Він не може діяти як звичайна людина – відповісти на образу адекватно. Людина, яка силою відповіла на образу може нести відповідальність за легкі тілесні ушкодження, і то за умови, що постраждалий, який ображав подасть відповідну заяву. Поліцейський за абсолютно ідентичних обставин буде нести відповідальність за перевищення влади. В ситуації, коли постійні образи поліцейського, які не знаходять покарання, породжують кілька негативних соціальних наслідків: зневагу до поліції в цілому; протиставлення поліцейських іншим громадянам; відтік з поліції поважаючих себе людей – найбільш цінних працівників у будь-якій структурі. Покарання за образу поліцейського мають бути прогресивні в залежності від кількості аналогічних порушень і носити особистий, а не грошовий характер. Адже існуючі штрафи за злісну непокору вимогам поліцейського «коштують» максимум 255 грн, інші стягнення не застосовуються. За умов значних заробітків на розміщення в мережі Інтернет компрометуючих роликів, такі витрати є не значними і тільки спонукають інших громадян до вчинення аналогічних дій.

Наступним, має стати перебудова роботи підрозділів громадських зв'язків та належна робота з популяризації служби. На сьогодні прес-служби поліції здебільшого надають стислу інформацію про надзвичайні події за участю поліцейських або про резонансні злочини. Практично відсутня активна, навіть за потреби агресивна, робота із захисту репутації поліції. За умов розвитку технологій поширення інформації та доступності відеотехніки, кожен

прорахунок в діяльності поліції виноситься на загальне. Більше того, існують цілі Ютуб-канали, які спеціалізуються на поширенні відеоматеріалів про недоліки в роботі поліцейських. Аудиторія таких каналів налічує мільйони осіб, а поширення матеріалів займає лічені дні. Однак, досить часто такі компрометуючі матеріали з'являються в результаті провокацій з боку учасників події, немало таких, коли за допомогою монтажу формується ролик з відривом від контексту або суті самої ситуації. Тому, доцільно надавати правову оцінку діям всіх учасників події, за якою «відзнято» ролик, якщо в діях поліцейського були порушення – їм необхідно надати оцінку без акцентування на цьому уваги. Водночас основну увагу приділити саме кваліфікації дій учасників чи «оператора». Адже непоодинокі випадки, коли поліцейський, який був учасником події, але при цьому в його діях немає ознак адміністративного або кримінально-караного діяння, вже потерпів негативні наслідки від своєї «популярності», він ще отримує публічного «негативного впливу» з боку керівництва або органу поліції. І, з усвідомленням «власної нікчемності», така особа приймає рішення про звільнення зі служби в поліції. Поліція має агресивно в рамках закону захищати власний імідж, адже на місці «зірки Ютуба» може бути кожен поліцейський. Водночас жорстко із оприлюдненням правових наслідків має коментуватися неправомірна поведінка інших учасників події. Якщо 255 грн штрафу за не непокору (повагу до поліцейського) не зупинить потенційного порушника, то розміщення в коментарях до відповідного ролика посилання на інший матеріал про відпрацювання порушником покарання у вигляді громадський робіт з підмітання вулиць, зупинить тисячі.

Також, має бути напрацьована практика юридичного супроводження діяльності поліції в судах. Органи поліції мають в судовому порядку здійснювати захист ділової репутації поліції, а також честі та гідності поліцейського від неправомірних дій з боку інших громадян. Адже, захищаючи себе в суді поліцейський захищає імідж всієї поліції. Залишення особи на одинці з усіма проблемами пов'язаними із службою неодмінно призведе до прийняття єдиного правильного рішення – залишення служби, і головне не тільки ним. І, підрахувавши, вартість витрат тільки на навчання від звільнення одного кваліфікованого поліцейського буде значно перевищувати витрати на дуже дорогого адвоката для представництва інтересів поліції в суді.

І останнє, необхідне належне матеріальне стимулювання для проходження служби впродовж тривалого часу. Хоча грошове забезпечення носить матеріальний характер, однак воно має і внутрішньо особистісне стимулювання. Про що йде мова, грошове забезпечення крім забезпечення повсякденних потреб людини має встановлювати і певні перспективи для продовження служби. Зрозуміло, що заробітна плата в поліції має бути конкурентною на ринку праці. Але правило «за одного битого двох не битих дають» дуже актуальне для роботи поліції. Досвідчений працівник більше адаптований до служби, в більшій мірі готовий до нестандартних ситуацій, і, що головне для оперативних підрозділів, – має необхідні знання та зв'язки для ведення оперативної роботи. Ефективність роботи досвідченого оперативного працівника в рази перевищує роботу новонабраного поліцейського. Однак, останнім часом підвищення розміру грошового забезпечення поліцейського носить характер підвищення «окладу але зменшення надбавок». Це призводить до зменшення розриву в оплаті між молодими та досвідченими працівниками, і не спонукає до продовження служби за умови пропозиції іншої роботи поза межами поліції.

Підсумовуючи викладене, вбачається доцільним, по-перше, в системі вищої освіти МВС України відмовитися від підготовки «поліцейських юристів», які вміють працювати тільки з обмеженим набором нормативних приписів і не вміють кваліфікувати правопорушення та застосовувати законодавство у всій його розгалуженості. По-друге, на законодавчому рівні необхідно встановити відповідність вимог до поліцейського рівню його підготовки та компетенції. Адже рядовий склад поліції (патрульні підрозділи), який не має та не має мати вищої юридичної освіти не може відповідати за бездіяльність або некомпетентність в разі виникнення ситуації, діям в якій він не мав бути готовим. По-третє, подолати практику залишення поліцейського на одинці з проблемами які виникли у нього в

ході служби. Адже, загальне правило «роботодавець матеріально відповідає за дії працівника під час виконання трудових обов'язків» для поліції в повній мірі працює теж. І останнє, запроваджувати зміни в роботі апарату поліції в частині формування у поліцейських внутрішньої мотивації для проходження служби, що потребує розробки змін та доповнень до законодавства, якими б має створюватися високий імідж служби в поліції, а самі поліцейські мають відчувати певну власну «обраність» у службі в поліції, а не «приреченість».

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 146.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК [351.741:37](477+4-11)

В. І. ВАСИЛЬЄВА,

курсант факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

О. А. МОРГУНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2259-3620>

АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ УКРАЇНИ ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Розглянуто принципи побудови системи підготовки кадрів для органів поліції в зарубіжних країнах. Проведено порівняльний аналіз підготовки в згаданих країнах і в Україні. Відзначено, що в Україні активно застосовується зарубіжний досвід підготовки поліцейських.

Ключові слова: *поліцейські, підготовка поліцейських, професійна підготовка, вимоги до кандидата, принципи підготовки, зарубіжний досвід.*

У процесі реформування системи МВС України застосовуються новації в різних напрямках діяльності поліції. У деяких випадках дуже широко використовується досвід різних країн, що, у свою чергу, обумовлює необхідність в порівняння. Отже, наша робота буде присвячена саме порівняльному аналізу підготовки поліцейських України й таких країн Східної Європи, як Польща, Франція та Німеччина, а також будуть висвітлені особливості підготовки в Канаді, США тощо.

Принципи побудови систем підготовки кадрів у розвинених демократичних країнах у своїй сутності відповідають їх типологічним особливостям, якими вбачаються:

– розгалуженість і різноманітність поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх одне від одного; це означає, що відповідної складності й структурованості набувають будова системи підготовки фахівців, орієнтованість їх не лише на загальні завдання правоохоронної діяльності, а передусім на специфіку конкретної роботи в конкретній поліцейській службі; у цьому випадку максимально скорочується період адаптації до професійної діяльності, вона досягає необхідної ефективності;

– соціальна спрямованість роботи поліції – навчання та професійна підготовка майбутнього співробітника орієнтуються на захист насамперед прав і свобод громадянина; глибоке розуміння того, що поліція зобов'язана надати допомогу кожному громадянину у будь-яких надзвичайних ситуаціях; до миттєвих і правильних дій у всіх цих випадках

поліцейський повинен бути готовим беззастережно, його навички під час підготовки мають бути доведені до автоматизму;

– високий професіоналізм поліції, який досягається не лише завдяки глибокій професійній підготовці у фахових поліцейських закладах освіти, – поліцейський у США, Великобританії, Франції та в багатьох інших країнах змушений протягом усієї служби навчатись, від цього залежать його просування по службі, присвоєння спеціального звання, оплата праці, пільги тощо; тому підготовка в навчальних закладах повинна закласти не лише знання й уміння, а і здатність до саморозвитку, адаптації до нових соціальних, інформаційних, технічних і технологічних вимог, кваліфікованого здобуття нових знань шляхом самоосвіти – тобто має ґрунтуватись на засадах випереджальної освіти;

– позапартійність у роботі поліції – майбутній фахівець психологічно готується до того, що обраний ним професійний шлях накладає певні обмеження щодо проявів політичних і партійних переконань, навчається неупередженості у своїй службовій діяльності, усвідомленню й переконаності в тому, що поліція служить народу й державі, а не партіям чи класам.

Розглянемо принципи підготовки кадрів для органів поліції на прикладі деяких країн.

У Франції існує досить розгалужена структура поліції – як національної, так і муніципальної. Загальне керівництво цією багатопрофільною системою здійснює Міністерство внутрішніх справ. У його складі серед інших галузевих керівних структур діє дирекція особового складу та навчальних закладів поліції. Вона здійснює загальне управління роботою з персоналом органів поліції, визначає поточні та прогностичні параметри розвитку й організації навчального процесу відомчих закладів освіти. Головними напрямками їх роботи є підготовка кваліфікованих кадрів як для адміністративної, так і для судової (кримінальної) поліції.

У США успішно функціонує одна з найбільш складних за структурою поліцейських систем. Поліцейські сили діють на федеральному (ФБР), штатному та місцевому рівнях. Існують органи поліції і в окремих міністерствах та відомствах (при Міністерстві фінансів, митній службі, службі внутрішніх доходів, федеральних органах контролю за банками та інших), а також приватна поліція.

Усе це накладає свою специфіку на підготовку кадрів поліції, яка здійснюється в навчальних закладах, що традиційно мають назву поліцейських академій. Кадри поліції готуються діяти в умовах жорсткого контролю з боку спеціальних агентств, відповідальних за законність і гласність у роботі правоохоронних органів. Це вимагає особливого професіоналізму, а також високих особистих моральних якостей.

Поліція Канади також має складну структуру – вона поділяється на федеральну, провінційну та муніципальну. Провідна роль належить федеральним структурам, зокрема Королівській канадській кінній поліції (далі – КККП), що є унікальним формуванням, яке діє на державному та провінційному рівні. Вона має свою систему підготовки кадрів, у якій найбільш розповсюдженою формою є спеціалізовані навчальні центри КККП. Першочергове значення надається практичній підготовці поліцейського до служби.

Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має компетенцію, значно ширшу за компетенції МВС інших країн, і фактично контролює всі сфери внутрішнього життя країни. У відповідності до цього побудовано і національну систему підготовки кадрів поліції у ФРН [1].

Під час розробки системи підготовки поліцейських у Польщі, її структури та методів навчання використовувався досвід поліції Франції, Німеччини та ін. Відповідно до Закону про поліцейську службу в поліції може служити громадянин Республіки Польща з доброю репутацією, який не відбував покарання, має середню освіту, а також фізичні та розумові здібності, достатні, щоб служити у збройних формуваннях і дотримуватися особливої службової дисципліни.

Підготовка поліцейських починається з початкової професійної освіти, обов'язкової для початківців. Крім того, підготовкою працівників поліції на базовому рівні можуть

займатися відділи та самостійні підрозділи поліції та поліцейські навчальні центри, які можуть створюватися в деяких воєводських комендатурах. У процесі подальшої служби поліцейські мають можливість підвищувати спеціалізовані професійні знання у межах професійного вдосконалення [2].

Що стосується підготовки поліцейських України, то, проаналізувавши попередні дані, можна зазначити, що, безумовно, є відмінності у способі підготовки, але при цьому застосовується дуже багато схожих принципів.

Вимоги до кандидата на навчання або на посаду поліцейського є такими: до закладів вищої освіти системи МВС (далі – ЗВО) приймаються громадяни України, які постійно проживають на території України на законних підставах, мають відповідний освітній ступінь і виявили бажання здобути вищу освіту [3]. Відповідно до ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану й місця проживання, які володіють українською мовою [4].

Відповідно до ст. 7 Закону поліцейські під час виконання своїх завдань забезпечують дотримання прав і свобод людини, що є одним із принципів як діяльності Національної поліції України, так і побудови систем підготовки кадрів у розвинених демократичних країнах. Ще одним принципом, який застосовується в підготовці та безпосередній діяльності поліцейських як України, так і багатьох інших розвинених країн, є дотримання політичної нейтральності згідно зі ст. 10 Закону [4]. І, виходячи з власних спостережень, можу зазначити, що дотримання цих принципів забезпечується від самого початку навчання майбутніх поліцейських України.

Проаналізувавши все викладене вище, можна зробити висновки, що, по-перше, принципи побудови системи підготовки поліцейських у багатьох демократичних розвинених країнах здебільшого збігаються. По-друге, принципи підготовки поліцейських України в більшості випадків ґрунтуються на зарубіжному досвіді, що, на нашу думку, має позитивні результати, бо багаторічний досвід підготовки поліцейських інших країн саме за цими принципами позитивно відбивається на розвитку їхньої системи МВС.

Список бібліографічних посилань

1. Зарубіжний досвід організації підготовки кадрів поліцейських систем // Vuzlib : сайт. URL: https://www.pravo.vuzlib.su/book_z809_page_69.html (дата звернення: 06.03.2019).
2. Мартиненко О. Система підготовки польської поліції (за матеріалами МВС України) // Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1399022448> (дата звернення: 06.03.2019).
3. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України : наказ МВС України від 15.04.2016 № 315 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16> (дата звернення: 06.03.2019).
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.03.2019).

Надійшла до редколегії 08.03.2019

УДК 343.71

М. О. ВОЛОШИНА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РІЗНОВИДИ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розглядаються існуючі точки зору щодо різновидів оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації, аналізується емпіричний матеріал та пропонується авторське бачення окресленої тематики.

Ключові слова: оперативний пошук, первинна оперативно-розшукова інформація.

Сьогодні, ситуація зі злочинністю в країні доволі важка, вона постійно знаходиться в зоні підвищеної уваги громадськості, і, не дивлячись на зусилля, що вживаються органами влади, відчутних зрушень, саме для населення видимих зрушень, тут не відбувається. У зв'язку з цим методи та способи протидії злочинності, що використовувалися для протидії злочинності ще 20–30 років тому, сьогодні повинні бути іншими або в значній мірі вдосконалюватися. Тобто, сьогодні існує нагальна необхідність постійної ціленаправленої державної діяльності на забезпечення від злочинних посягань людини та в цілому суспільства, тобто, соціально-корисної державної діяльності. Одним із згаданих видів діяльності є оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД), під час якої за допомогою наявних сил, заходів та засобів досягається ефективний результат в процесі протидії злочинності, зокрема у виді здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації. Однак, сучасна теорія ОРД характеризується триваючою та жвавою дискусією щодо визначення як самого поняття «оперативний пошук» так і похідного від нього «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України» та їх різновидів. Враховуючи вказане, вважаємо доцільним визначитись із існуючими точками зору та запропонувати власну.

Взагалі в теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька різнопланових думок щодо визначення змісту дефініції «оперативний пошук» та його місце перебування і системі різних оперативно-розшукових процесів.

Наприклад, перша група вчених виходить із того, що оперативний пошук обоюдноється із пошуковою діяльністю. Вказане пов'язано і тим, що більшість вчених у сфері оперативно-розшукової діяльності доволі широко визначає саме зміст дефініції «пошукова робота».

Зокрема, І. М. Ніщета запропонував під оперативним пошуком фактів нецільового використання бюджетних коштів розуміти здійснюваний підрозділами БЕЗ комплекс ініціативних оперативно-розшукових і інших заходів, що скеровані на збір, перевірку та використання первинної інформації про факти нецільового використання бюджетних коштів і причетних до них осіб [3, с. 61].

Разом з цим, В. П. Захаров вважає, що пошукова діяльність – це комплекс оперативно-розшукових та інших заходів з організації отримання первинної інформації з ознаками, що свідчать про можливе вчинення особами правопорушень, їх попередня перевірка та прийняття рішень з її реалізації [4, с. 72].

В той же час, слід відмітити, що доволі детально дефініція «пошукова робота» або «оперативний пошук злочинів» була розглянута в наукових працях присвячених висвітленню різних аспектів діяльності таких суб'єктів ОРД як підрозділи по протидії злочинам у сфері економіки, або колишнім підрозділам ДСБЕЗ.

Наприклад, Е. О. Дідоренка, І. П. Козаченка та Я. Ю. Кондратьєва, визначають, що оперативний пошук злочинів – це врегульована нормативно-правовими актами діяльність

підрозділів ДСБЕЗ з отримання, перевірки, систематизації та використання інформації, здобутої в процесі оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки, про ознаки злочинів, а також причетних до них осіб [5, с. 203].

Одночасно з цим, такий вчений як О. С. Тарасенко окреслює дефініції «оперативного пошуку» ознак злочинів, які вчиняються в сфері земельних відносин – як здійснюваний підрозділами ДСБЕЗ комплекс ініціативних оперативно-розшукових та інших заходів, які спрямовані на активне отримання, перевірку, систематизацію та використання інформації про злочини, що вчиняються при проведенні операцій із землею, а також встановлення причетних до них осіб» [6, с. 147].

Разом з цим, Є. М. Моїсєєв та С. І. Ніколаюк, досліджуючи особливості оперативного пошуку ознак злочинів у сфері господарської діяльності, дійшли висновку, що оперативний пошук фактів господарських злочинів – це здійснюваний оперативними підрозділами ДСБЕЗ комплекс оперативних і розвідувальних заходів, спрямованих на активне отримання, перевірку, систематизацію і використання інформації про ознаки злочинів, що посягають на суспільні відносини, які виникають у процесі господарської діяльності, а також осіб, причетних до цього [7, с. 97–98].

Натомість, О. О. Руденко зробив умовивід про те, оперативний пошук ознак злочинів, що пов'язані з незаконною господарською діяльністю, – це здійснюваний оперативними підрозділами ДСБЕЗ комплекс оперативних та розвідувальних заходів, що спрямовані на активне отримання, перевірку, систематизацію і використання інформації про ознаки злочинів, що порушують нормативно закріплений порядок здійснення господарської діяльності, а також осіб, що до них причетні [8, с. 10–11].

Окремо відмітимо, що доволі поширеною ж думка про те, що пошукова робота – це комплекс заходів розвідувального та пошукового характеру щодо збирання інформації про об'єкти, які становлять оперативний інтерес для ОВС, що здійснюється співробітниками оперативних підрозділів з використанням оперативно-технічних засобів і прийомів загальнонаукових та оперативно-розшукових методів, з метою виявлення об'єктів оперативного інтересу, причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, попередження і розкриття злочинів, а також моніторингу оперативної обстановки на території обслуговування тощо [9, с. 56–57]. Хоча, в свою чергу, В. А. Некрасов займає позицію, стосовно якої пошукова діяльність – це дії оперативних працівників зі встановлення невідомих правоохоронним органам подій злочину і винуватих осіб, злочинів, що готуються або вчинені невідомими особами [10, с. 327], а М. С. Мазуренко визначає, що пошукова робота – це комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, що здійснюється суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, нагромадження відомостей, які містять нові спеціальні знання і мають значення для виконання завдань боротьби зі злочинністю [11, с. 15].

Тобто, перелічені вчені в своїх роботах ототожнюють поняття пошукової роботи та оперативного пошуку, а можливими шляхами здійснення оперативного пошуку визначають оперативно-розшукові заходи та заходи оперативного (ініціативного) пошуку. Однак на нашу думку вказане є не досить доцільним оскільки здійснення оперативно-розшукових заходів все ж таки на меті має фіксацію конкретних дій особи направлених на підготовку чи вчинення злочину, а оперативний пошук – встановлення відомостей, при цьому не обов'язково з можливістю їх фіксації.

В той же час, мабуть, найбільшою за чисельністю є група фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності які надають визначення «оперативного пошуку» виходячи із того, що він є однією із оперативно-тактичних форм ОРД, а його сутність безпосередньо полягає у проведенні комплексу цілеспрямованих заходів з виявлення, перевірки й нагромадження відомостей, що містять нові (раніше не відомі органам поліції) специфічні знання, які мають значення під час виконання завдань протидії злочинності. Так, Ю. Ю. Орлов визначає оперативний пошук як систему оперативно-розшукових заходів, які організовують та здійснюють оперативні підрозділи для виявлення осіб та фактів, що мають значення для діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю [12, с. 6].

Також, доволі близьку за змісту думку висловлюють група російських вчених. Зокрема, в загальному вигляді визначається, що оперативний пошук є не звичайною оперативно-тактично формою ОРД, а є початковим етапом розвідки в оперативно-розшуковому процесі отримання первинної оперативно значимої інформації кримінально-правового характеру, що взагалі включає в себе є систему оперативно-розшукових заходів, які здійснюються органами внутрішніх справ з метою виявлення осіб, фактів, предметів, документів, які становлять оперативний інтерес із обов'язковим закінченням у вигляді факту отримання оперативно значимої інформації про ймовірні скоєні злочини, яка підлягає перевірці в рамках наступних стадій [13, с. 92–93; 14, с. 276].

Тобто, хоча сьогодні відсутня єдина точка зору щодо визначення змісту поняття «оперативний пошук», й похідна від нього дефініція «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України», однак, якщо ж аналізуючи всі існуючі твердження щодо «оперативного пошуку» можна дійти висновку, що це комплекс дій оперативного працівника направлений на отримання певних відомостей, які передбачені чинним законодавством направлений на отримання всієї сукупності відомостей, які несуть в собі будь-які ознаки злочинної діяльності чи підготовки до неї певними особами, змін у злочинному середовищі, що можуть передувати перерозподілу сфер впливу, а також інша різні відомості, що відображають раніше не відомі для органів поліції обставини чи події.

Враховуючи вказане, а також матеріали практики слід резюмувати, що класифікувати оперативний пошук доцільно в залежності від наступним критеріїв:

- 1) кількість суб'єктів:
  - одноособовий оперативний пошук;
  - оперативний пошук групи оперативних працівників;
  - оперативний пошук із залученням конфідентів;
- 2) стадії оперативно-розшукової протидії злочинності під час якої здійснюється:
  - оперативний пошук під час отримання та перевірки агентурної інформації;
  - оперативний пошук під час провадження за оперативно-розшуковою справою;
  - оперативний пошук під час оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування;
  - оперативний пошук під час оперативної превенції;
  - оперативний пошук під час судового розгляду кримінального провадження;
- 3) підстав проведення оперативного пошуку:
  - оперативний пошук на підставі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» без окремого дозволу суду;
  - оперативний пошук на підставі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з одночасним винесенням окремим дозволом суду;
- 4) застосування спеціальної техніки:
  - оперативний пошук, що здійснюється без застосування спеціальної техніки;
  - оперативний пошук, що здійснюється із застосуванням спеціальної техніки;
- 5) доцільності використання оперативного гардеробу, негласних імітаційних засобів, передньої розробки легенди:
  - оперативний пошук, що здійснюється без використання оперативного гардеробу, негласних імітаційних засобів, передньої розробки легенди;
  - оперативний пошук, що здійснюється із використанням оперативного гардеробу, негласних імітаційних засобів, та потребує передньої розробки легенди.

Список бібліографічних посилань

1. Климов И. А., Вандышев А. С., Дьячковский С. А. Организация и тактика оперативного поиска : лекция. М., 1998. С. 3.
2. Кутковский В. В. Функции оперативно-розыскной деятельности в уголовно-исполнительной системе России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. М., 2006. С. 124.

3. Ніщета І. М. Особливості оперативного пошуку фактів нецільового використання бюджетних коштів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2007. № 1. С. 56–70.
4. Захаров В. П. Особливості пошукової діяльності апаратів ДСБЕЗ з виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. *Вісник Львівського ІВС при НАВСУ*. 2003. № 3, дод. № 1. С. 67–72.
5. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / під заг. ред. Л. В. Бородича. Луганськ : РВВ ЛІВС, 1999. 390 с.
6. Тарасенко О. С. Протидія злочинам у сфері земельних відносин (оперативно-розшукові засади) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 19 с.
7. Моїсєєв Є. М. Оперативний пошук ознак злочинів у сфері господарської діяльності. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 2. С. 96–106.
8. Руденко О. О. Правові та організаційно-тактичні основи протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України незаконній господарській діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04. Київ, 2009. 18 с.
9. Біляєв В. О. Теоретично-правовий аналіз пошукової роботи оперативних підрозділів ОВС. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2002. № 2 (1). С. 54–62.
10. Некрасов В. А. Розвідувальна діяльність – ефективний напрям оперативно-розшукової діяльності у боротьбі з наркобізнесом. *Науковий вісник Юридичної академії МВС*. 2004. Спецвип. 2. С. 325–330.
11. Мазуренко М. С. Оперативний пошук ознак вчинення податкових злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 20 с.
12. Орлов Ю. Ю. Розвиток форм оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2012. № 1, ч. 2. С. 3–18.
13. Фещук В. С. Оперативно-розыскное обеспечение раскрытия квартирных краж : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2006. URL: <https://www.dissercat.com/content/operativno-rozysknoe-obespechenie-raskrytiya-kvartirnykh-krazh-na-materialakh-guvd-sankt-pet> (дата звернення: 04.03.2019).
14. Шумилов А. Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности : учеб. 2-е изд. М. : Изд. дом Шумиловой И. И, 2006. 368 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 341.73

В. М. ДАВИДЮК,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Розглянуто організаційні аспекти використання основних сил оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції та резюмується такі особливості.

Ключові слова: основні, сили ОРД, Національна поліція, організаційно-тактичні засади.

Аналіз фахової юридичної літератури та чинного законодавства свідчить, що використання терміну «сили оперативно-розшукової діяльності» та похідного від нього є досить розповсюдженим. Водночас, слід наголосити, що до цього часу серед вчених відсутній консенсус щодо змісту вказаної дефініції, віднесення тих чи інших суб'єктів до основних, допоміжних чи спеціальних сил ОРД.

Зокрема, окремі науковці розглядають основні сили оперативно-розшукової діяльності виключно в контексті суб'єктів такої діяльності. Так, наприклад, Р. А. Халілев визначає, що у сучасній науці послуговуються кількома категоріями, які визначають суб'єкти ОРД: «оперативні підрозділи», «оперативно-розшукові органи», «сили ОРД», «гласні сили», «негласні сили», «учасники оперативно-розшукового процесу» тощо. Тобто, на думку вказаного науковця, терміни суб'єкти ОРД та сили ОРД є тотожними, однак сьогодні бракує одностайності в усвідомленні сутності суб'єктів та їх класифікації, що ускладнює завдання реформування правоохоронних органів загалом та системи оперативних підрозділів поліції зокрема. Разом з цим, Р. А. Халілев визначає, що суб'єктами розшукової діяльності можна розуміти такого її виконавця, на якого законодавець поклав цю функцію, відповідні завдання й обов'язки, для здійснення яких він наділений певними правами на застосування конкретних заходів ОРД і використання оперативних та оперативно-технічних засобів. Таким суб'єктам притаманні специфічні загальні ознаки: вони є представниками державних правоохоронних органів; повноважними суб'єктами ОРД, наділеними комплексними оперативно-розшуковими функціями боротьби зі злочинністю, яким відповідають їх завдання та обов'язки; мають право з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності здійснювати гласні й негласні пошукові, розвідувальні та контррозвідувальні заходи, а також використовувати оперативні й оперативно-технічні засоби; перебувають у різній відомчій підпорядкованості, яка в окремих випадках має різну правову та процесуальну регламентацію; підконтрольні прокурорам з нагляду за дотриманням законності в процесі здійснення ОРД, а також органам державної влади й управління; мають у своєму складі гласних і негласних штатних працівників, а також залучених на конфіденційних засадах до виконання завдань ОРД негласних працівників [1, с. 92]. Тобто, Р. А. Халілев визначає, що до сил ОРД слід віднести оперативні підрозділи всіх видів та їх особовий склад, наділений повноваженнями здійснювати ОРД повним та обмеженим обсягом, інші структурні підрозділи правоохоронних органів, що беруть участь у вирішенні окремих завдань оперативно-розшукової діяльності. Разом з цим, відмітимо, цікавий умовивід Р. А. Халілева щодо того, що до сил оперативно-розшукової діяльності слід також віднести й представників прокуратури, які здійснюють нагляд за законністю під час ОРД. До того ж для виконання завдань перевірки оперативних матеріалів залучають представників контролюючих органів. Означені дві категорії не є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, але виконують окремі функції з реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності, тому можуть бути віднесені до категорії сил оперативно-розшукової діяльності [1, с. 93]. Взагалі, на думку Р. А. Халілева, сили оперативно-розшукової діяльності становлять сукупність суб'єктів оперативно-розшукової діяльності визначених чинним законодавством України, організацій, установ та їх працівників, які виконують завдання ОРД [1, с. 101].

Такої ж думки дотримується І. Р. Шинкаренко та О. В. Кириченко, які під час вивчення питання щодо використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, визначили, що сили ОРД – це оперативні підрозділи, а усе різноманіття оперативних служб залежно від обсягу їх повноважень та функцій, які ними виконуються, можна поділити на підрозділи, які здійснюють ОРД:

1. У повному обсязі проводять гласні та негласні оперативно-розшукові заходи, здійснюють агентурну роботу підрозділи внутрішньої безпеки та кримінальної поліції (карного розшуку; захисту економіки; по боротьбі з незаконним обігом наркотиків; кіберполіції; боротьби із торгівлею людьми);

2. Підрозділи, які виконують окремі оперативно-розшукові заходи за завданнями інших оперативних підрозділів: підрозділи оперативної служби, оперативно-технічні підрозділи. Ці підрозділи можна класифікувати як допоміжні підрозділи, що здійснюють ОРД в обмеженому обсязі, та іменувати спеціальними оперативними підрозділами.

3. Підрозділи, що здійснюють ОРД частково в обмеженому обсязі - усі інші структурні підрозділи Національної поліції [2, с. 76].

Водночас відмітимо, що існує й інша група вчених, які підтримують думку щодо охоплення змістом дефініції «сили оперативно-розшукової діяльності» поняття «суб'єкти

оперативно-розшукової діяльності», як більш ширшим, та включають до складу сил ОРД не тільки передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, а також інші категорії осіб.

Так, наприклад, на думку, Я. Ю. Кондратьєва до сил оперативно-розшукової діяльності належать:

- посадові особи підрозділів кримінальної поліції, які функціонують відповідно до оперативно-розшукового законодавства (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») і здійснюють загальне керівництво даною діяльністю на чолі з міністром внутрішніх справ України та його першими заступниками;
- начальники територіальних підрозділів МВС, їх заступники з оперативної роботи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- керівники та оперативний склад оперативних підрозділів зазначених органів;
- начальники міських, районних управлінь і відділів внутрішніх справ та їх заступники, які є начальниками кримінальної поліції;
- працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції, які мають відповідний допуск до ОРД;
- особи, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами кримінальної поліції, у тому числі гласні та негласні, штатні та позаштатні працівники [3, с. 234].

Разом з цим, в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказується, що завдання ОРД досягається шляхом використання сил, засобів та заходів оперативно-розшукової діяльності [4], однак у вказаному нормативному акті поняття «сили оперативно-розшукової діяльності» не розшифровується, а лише надається перелік суб'єктів такої діяльності. Вважаємо, що вказане пов'язано з тим, що термін «сили» використовується для позначення певної групи осіб, що є суб'єктами тої чи іншої діяльності. Однак, водночас, не зрозумілим залишається те, чи відносить законодавець до основних сил ОРД не тільки відповідні оперативні підрозділи, а й інші категорії суб'єктів, право залучення яких до оперативно-розшукової діяльності передбачено в інших положеннях вказаного Закону. (Наприклад, в ст.8 вказаного Закону передбачено, що оперативні працівники мають право залучати до проведення оперативно-розшукової діяльності осіб, що гласно чи негласно співпрацюють з ними, проте у Законі не визначено, чи є вказана категорія осіб силами оперативно-розшукової діяльності [4]).

Проте, все ж таки аналізуючи положення ст. 5, 7 та 8 зазначеного Закону можна дійти висновку, що до основних сил ОРД відносяться виключно перелічені суб'єкти, тобто ті, що законодавчо безпосередньо уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Враховуючи вказане, аналізуючи Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України, затверджена наказом від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5, інші нормативні акти, а також результати вивчення оперативно-розшукових справ, справ оперативного супроводження кримінального провадження, контрольно-наглядових справ можна дійти висновку, що особливості організаційного характеру використання основних сил оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції України під час протидії злочинності обумовлюються конкретної оперативно-тактичною ситуацією, що передує або склалася, та є наступні: діють в рамках одночасно кримінально-процесуального та оперативно-розшукового законодавства; підвищення ефективності діяльності основних сил НП під час протидії злочинності прямо залежить від вибору та правильності одночасного залучення допоміжних або спеціальних сил, а також використання засобів ОРД; доцільність взаємодії між різними структурними підрозділами основних сил НП України обумовлюється не повною спроможністю здійснення окремих ОРЗ одним структурним підрозділом основних сил ОРД, а можливе лише під час залучення інших підрозділів.

Отже, підсумовуючи наведене, визначимо, що в процесі використання основних сил оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції України під час протидії злочинності існують організаційні особливості, які обумовлені наявною оперативно-тактичною ситуацією.

Список бібліографічних посилань

1. Халілев Р. А. Сили оперативно-розшукової діяльності ОВС у протидії злочинності на підґрунті етнічних і конфесійних суперечностей. *Бюлетень обміну досвідом роботи*. 2013. № 194. С. 92–101.
2. Шинкаренко І. Р., Кириченко О. В. Використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2015. 120 с.
3. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ, 2004. 444 с.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 15.03.2019).

Надійшла до редколегії 18.03.2019

УДК 351.75:351.74-057.36

Ю. Р. ЙОСИПІВ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

М. О. МОСКОВЧУК,

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

Н. Д. ТУЗ,

*кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОХОРОНА ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ГРОМАДЯН (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ)

Досліджено особливості забезпечення охорони публічного порядку та безпеки поліцейськими в ході проведення масових заходів, охарактеризовано тактичні методи, котрі застосовуються поліцейськими щодо зменшення рівня напруженості та подолання конфліктів під час проведення масових заходів, розглянуто командну структуру діяльності поліцейських.

Ключові слова: *публічний порядок, охорона, публічна безпека.*

Право людини на свободу щодо мирних зібрань, проведення рідного роду демонстрацій, вираження протесту, святкування, вшанування і, загалом, для спільного висловлювання своїх поглядів є засадою функціонування демократичної та правової держави. Вказане право тісно пов'язане з іншими фундаментальними складовими демократії і плюралізму – свободою

вираження поглядів та свободою об'єднань. Право на вільне волевиявлення своїх поглядів та інтересів закріплене в низці міжнародних інструментів з прав людини та гарантоване в Копенгагенському документі ОБСЄ 1990 року.

На сьогодні забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення заходів із масовою участю громадян стосується дуже широкого спектру їх видів, зокрема: мітингів, походів, демонстрацій, пікетів, публічних релігійних заходів, публічних загальнодержавних святкових та пам'ятних заходів, заходів за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона, масових спортивних або інших культурно-видовищних заходів, резонансних судових засідань тощо.

Однак, реалізація права на свободу зібрань, інколи, може виявитись непростим завданням для органів влади. Особливу складність це завдання становить для поліцейських, які несуть основну відповідальність за забезпечення можливості провести зібрання і разом із тим за недопущення непропорційного обмеження прав і свобод інших людей та підтримання публічного порядку та безпеки.

Ускладнює виконання завдань поліції під час масових заходів відсутність належного правового регулювання відносин з організації та проведення таких заходів.

Інформація щодо конкретного проведення масового заходу доволі часто надходить до поліції не своєчасно, можливий варіант і взагалі перед самим початком його проведення або після початку його проведення, що не дозволяє зібрати чітку та потрібну інформацію про масовий захід, про кількість його учасників, прорахувати можливість виникнення різних ризиків для поліцейських для належного забезпечення публічного порядку та безпеки. У свою чергу відсутність належної оцінки ризиків впливає на якість планування відповідних дій поліції і, як наслідок, зумовлює іноді непропорційне залучення сил поліції до проведення масових заходів. Низький рівень мобільності поліцейських сил також призводить до їх надмірного залучення.

Відсутність чіткого алгоритму забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів унеможливорює прийняття керівниками різних рівнів (операційного та тактичного) обґрунтованих та ефективних рішень у конкретній ситуації. При цьому будь-які дії поліції мають узгоджуватися зі стратегічним командуванням сил поліції. Це потребує додаткового часу для розв'язання конфліктної ситуації, яка може виникнути, та провокує її подальшу ескалацію.

Запровадження скандинавської моделі дозволить побудувати ефективну систему управління та координації органів і підрозділів поліції, а також дасть змогу розв'язувати конфліктні (кризові) ситуації на стадії їх виникнення та не вдаватися до залучення поліції особливого призначення, адже застосування сили допускається тоді, коли застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1].

Розглядаючи скандинавську модель охорони публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян, слід наголосити на важливості основних принципів даної концепції. До таких принципів належать:

- знання;
- допомога та полегшення;
- комунікація та діалог;
- диференціювання та розпізнання.

Вищевказані принципи мають вагоме значення для правильної організації діяльності поліцейських в ході забезпечення публічної безпеки та порядку, допоможуть поліцейським поводитись, як у спокійних ситуаціях, так і тих ситуаціях, коли виникають безлади, сутички та заворушення. Головним є те, щоб дії та заходи поліції були добре зважені та обдумані, а також сприймалися оточенням як законні та справедливі. Використання принципів зниження напруги, що сприяють зменшенню конфліктів, підвищують можливість показати та підкреслити легітимність у тих діях та заходах, що також вживають поліцейські у складних ситуаціях.

Шляхом застосування цих принципів поліція може сприяти створенню передумов для так званої спроможності спільноти або групи самостійно контролювати та підтримувати порядок в середині самих себе, тобто коли групи або угруповання самі приймають на себе відповідальність за підтримання порядку всередині групи. Ці принципи також вказуватимуть в який спосіб використовуються тактичні методи у конкретних ситуаціях.

Першим принципом є знання, відповідно до якого робота поліції повинна базуватися на знаннях та вміннях. У даному випадку це означає бути добре обізнаним у тих факторах, що мають істотне значення та вплив у залежності від того чи відбувається загострення ситуації або ні.

Знання про соціальні ідентичності у тих різноманітних групах, які входять до складу людського зібрання, є головною передумовою для вміння поводитися із певною групою, відповісти на її запитання та допомогти її учасникам досягти (полегшити їм досягнення) своєї мети здійснити колективне вираження своїх думок або прийняти участь у якійсь значній події або заході будь-якого іншого типу. Мова йде про те, щоб знати норми їхнього життя, їхні цінності, наміри, бажання та цілі, їхні відчуття та розуміння того, що є законним, справедливим та правильним, їхні стереотипи та очікування щодо інших груп, їхню історію (історію їхньої появи та розвитку) та усе інше, що має символічний зміст. Наприклад, може статися так, що конфлікт між групою та поліцією, в якому члени цієї групи бачать та відчувають себе ображеними, скривдженими та вважають, що з ними повелися несправедливо, набуде особливого, символічного значення [2].

Базові знання про можливу поведінку всіх суб'єктів певного зібрання є важливою ознакою для подальших дій поліцейських, планування, забезпечення правопорядку під час зібрання та підбиття підсумків операції. Поліцейським важливо знати про можливу поведінку різних типів людей, котрі можуть перебувати на заходах, для того щоб розпізнавати ці групи в рамках всього зібрання, розмежовувати різні групи людей з різною поведінкою і відповідним чином реагувати на кожен тип поведінки, не сприймаючи все зібрання як одну групу.

Наступним принципом є сприяння у проведенні масового заходу. Стратегія поліції насамперед повинна бути покликана сприяти зусиллям організаторів та учасників мирного зібрання, спрямованим на досягнення їхніх законних цілей. Вихідна позиція повинна ґрунтуватись на припущенні, що більшість учасників зібрання матимуть мирні наміри. При цьому поліції необхідно з'ясувати конкретні наміри учасників, щоб визначити, яким чином можна досягнути їх реалізації. Допмагаючи учасникам зібрання досягти своїх цілей, поліція може не тільки уникнути насильства, а й отримати підтримку з боку присутніх, щоб зменшити потенціал для виникнення заворушень і мати можливість ефективно реагувати на будь-які інциденти. Такий підхід передбачає, що в поліції є інформація, яка дозволяє зрозуміти пріоритети відповідних груп і використовувати оперативні підходи і тактичні прийоми, що сприяють досягненню цими групами своїх законних цілей [2].

Діяльність поліції в ході проведення масового заходу повинна полягати у максимальній допомозі та полегшенні у його проведенні, щоб всі учасники мали можливість досягти всіх бажаних, законних цілей. Звичайно, що серед учасників можуть бути і протиправно налаштовані учасники, однак поліцейські повинні вміти визначити їх та якомога швидше припинити подальшу їхню незаконну діяльність. Шляхом надання допомоги учасникам досягти своєї мети, поліція може не тільки уникнути проявів насильства та застосування сили, а також отримати їхню підтримку під час спалаху масових заворушень та порушень громадського порядку.

Принцип комунікації та діалогу полягає у тому, що активна комунікація допоможе поліції створити сприятливі, дружні відносини із учасниками зібрання. Спілкування повинно відбуватися протягом усього часу/періоду проведення поліцейської операції і це може мати особливе значення, коли спокійна ситуація почне переростати у більш загрозливу та ставати неспокійною. Спосіб, в який поліція поводить, як вона діє, представляє себе, її зовнішній вигляд, також є часткою комунікації та посиляє оточенню відповідні сигнали та знаки.

Важливе значення в ході комунікації із громадянами відіграють умовні жести, сигнали тощо. Дії поліції надсилають оточенню, тобто, людям навколо, певні сигнали, у тому числі тим особам, що можуть розглядатися або вважатися безпосередніми опонентами або супротивниками поліції під час роботи з людськими зібраннями. Сигналізація може здійснюватися через поведінку поліції, зовнішній вигляд, наявне спецобладнання, озброєння, за допомогою того, що говорить поліція та яким тоном, з яким настроєм, як поліція стоїть, рухається, керує машинами або в який спосіб та для чого вона їх застосовує, з якою швидкістю їх веде, як паркує тощо. Все це розглядається з тієї точки зору, що окремі патрульні або якась група поліцейських також представляють собою цілу поліцейську організацію з тими самими повноваженнями та обов'язками, що призначено поліції загалом. Це є беззаперечний факти, що таким чином кожний поліція (кожний з поліцейських) своєю поведінкою посиляє певні сигнали або робить певні послання оточенню. Під час роботи із людськими зібраннями надзвичайно важливо розуміти значення та цінність сигналів, а також намагатися керувати тими сигналами, що надсилаються, тому що це може мати величезний вплив на подальший перебіг подій [2].

І заключним принципом є диференціювання та розпізнання. Важливим фактором ризику під час зібрання є ставлення поліції до всіх учасників як до однакових, і до того ж потенційно небезпечних осіб. Одним зі способів розмежування учасників є спостереження за тим, що робить кожна окрема людина, а не та група, до якої вона належить. Є багато прикладів того, як невибіркові дії поліції під час публічних зібрань призводили до конфліктів та ескалації напруженості.

Один з важливих факторів ризику, який було ідентифіковано дослідниками, це – небезпека розглядати та ставитися до усіх учасників людського зібрання як однакових та потенційно небезпечних, і відповідно поводитися з ними в однаковий спосіб. Існує велика кількість прикладів того, як відбувалися спалахи конфліктів та їхня ескалація та посилення по причині того, що поліція проводила затримання усіх, не перебираючи та не проводячи між ними межі.

Людське зібрання рідко буває однорідним з самого початку та імовірно починає поводити себе як однорідна група, як з нею починають обходитися та до неї ставитися у такий спосіб, як описано вище. Якщо хтось розпочинає/ініціює конфлікт, то важливо, щоб реакція поліції на виникнення конфлікту не призвела до втягування у нього (цей конфлікт) інших осіб.

Шляхом спостереження за індивідуумами, що знаходяться у групі, та швидкого розпізнання та відокремлення порушників правопорядку від тих учасників групи, що мають законні цілі та наміри, разом із своєю присутністю поліція може отримати повагу та шанобливе ставлення до своїх дій, а також підтримку та допомогу для своєї роботи від осіб – учасників людського зібрання [2].

Шляхом застосування вищевказаних принципів поліція може сприяти створенню передумов для так званої спроможності спільноти або групи самостійно контролювати та підтримувати порядок в середині самих себе, тобто коли групи або угруповання самі приймають на себе відповідальність за підтримання порядку всередині групи. Ці принципи також вказуватимуть в який спосіб використовуються тактичні методи у конкретних ситуаціях.

Важливою складовою скандинавської моделі забезпечення публічного порядку та безпеки є система командування під час організації (підготовки) та безпосередньо під час забезпеченні публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів.

Філософія командування має включати здатність до ініціативи, незалежність та децентралізацію в прийнятті рішень, що досягається шляхом делегування повноважень. Завдяки цьому поліція може бути проактивною та керувати ситуацією для досягнення бажаного результату. Командна структура має бути динамічною, оскільки вона змінюється згідно з розвитком поточної ситуації. При цьому всі рішення завжди мають узгоджуватися з принципами пропорційності та необхідності залучення мінімальної кількості поліцейських сил та засобів для досягнення цілей.

Відповідальним за забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів має бути лише один стратегічний керівник («золотий» рівень керівництва). Водночас залежно від обсягу операції із забезпечення публічної безпеки та її територіальності може бути залучено більше ніж один операційний командир («срібний» рівень керівництва), а також декілька тактичних керівників («бронзовий» рівень керівництва) у підпорядкування конкретного операційного керівника.

Стратегічне командування («золотий» рівень керівництва) визначає цілі та межі повноважень для конкретної поліцейської операції, призначає ресурси для їх досягнення ефективним та законним шляхом; здійснює стратегічне командування шляхом делегування повноважень і має команду підтримки, що допомагає йому в прийнятті рішень.

Операційне командування («срібний» рівень керівництва) виконує стратегічний план та здійснює операційне командування шляхом делегування повноважень. Срібний керівник має необхідну кількість тактичних керівників у своєму підпорядкуванні. За необхідності операційне командування може мати команду підтримки.

Тактичне командування («бронзовий» рівень керівництва) виконує операційний план та здійснює тактичне командування шляхом делегування повноважень на визначеній території чи здійснення певних функцій [1].

Стратегічний командир – це старший офіцер поліції, який відповідає за розробку стратегічного плану, визначенню стилю роботи поліції і стратегію взаємодії із засобами масової інформації, а також за затвердження і виділення необхідних ресурсів для забезпечення правопорядку під час конкретного заходу. Для роботи з більш складними видами зібрань стратегічний командир повинен бути співробітником керівної ланки поліцейської служби і мати контроль над значною частиною ресурсів поліції [6, с. 204].

Вказаний вище командир відповідає за підготовку письмового стратегічного плану, в якому викладені стратегічні наміри щодо конкретного зібрання (наприклад, сприяння мирному зібранню, обмеження порушень руху транспорту, затримання підозрюваних у скоєнні тяжких злочинів).

Стратегічний командир несе відповідальність за працездатність оперативних командирів, які при тривалих заходах повинні мати можливість зробити перерву і відпочити. Крім цього, стратегічний командир зазвичай погоджує плани оперативного командира.

Стратегічне командування (або в деяких випадках оперативне командування, залежно від конкретних зборів) або його представники зазвичай зв'язуються з організаторами зборів та іншими зацікавленими сторонами на ранній стадії підготовки до зібрання, щоб встановити контакт і налагодити канали комунікації, а також визначити бажані результати проведення зібрання.

Стратегічний командир виконує такі обов'язки:

- 1) розробляє стратегічний план, визначає стиль роботи поліції і стратегію взаємодії із засобами масової інформації та доводить їх до відома оперативного командування;
- 2) погоджує і розподіляє ресурси;
- 3) створює належним чином інтегровану структуру командування для охорони правопорядку під час зібрання, включаючи необхідні функції (збір оперативної інформації, проведення розслідувань і забезпечення підтримки);
- 4) забезпечує ведення журналу, в якому фіксуються прийняті рішення;
- 5) підтримує контакт з організаторами зібрання та іншими зацікавленими сторонами;
- 6) затверджує план (плани) оперативного командування;
- 7) приймає рішення, ґрунтуючись на принципах прав людини і використовуючи процеси, що враховують оперативну інформацію, ризики і можливу тактику, а також здійснює фіксацію таких рішень і дій [3, с. 220].

Для того, щоб стратегічний командир міг керувати поліцейським забезпеченням зібрання (під час підготовки до масштабного зібрання) і відповідними ресурсами, він повинен розташовуватися на відстані від зібрання у відповідній будівлі і мати налагоджені канали комунікації з оперативним командиром та іншими зацікавленими сторонами. У

командному пункті повинні працювати відповідні фахівці, включаючи операторів радіозв'язку, співробітників, що відповідають на телефонні дзвінки, спеціальних консультантів (у разі потреби), оперативних співробітників поліції, співробітників, відповідальних за ведення записів, співробітника зі зв'язків із засобами масової інформації, а також, в деяких випадках, представників інших ключових зацікавлених сторін, які виконують відповідні функції в своїх організаціях (наприклад, в пожежній службі, службі швидкої допомоги, місцевих органах влади).

Звичайно, що більшість зібрань не потребують наявності обладнаного командного пункту або спеціальних ресурсів. Вся структура, описана вище, пропонується як приклад хорошої практики для забезпечення великих заходів або на той випадок, коли необхідно залучити значні поліцейські сили.

Оперативні командири відповідають за реалізацію стратегічних намірів, затверджених старшим стратегічним командуванням. Це включає планування практичних кроків щодо охорони правопорядку під час зборів, розробку оперативного плану, інструктаж і розміщення сил поліції, а також управління ресурсами під час заходу.

Під час всіх зібрань, крім зовсім нечисленних, оперативні командири зазвичай повинні знаходитися на віддалі від місця проведення заходу. Якщо вони знаходяться безпосередньо на місці під час масштабного заходу, є небезпека того, що вони почнуть займатися конкретними проблемами і питаннями і випустять з уваги загальну ситуацію. Це також може призвести до плутанини в діях тактичних командирів, які можуть перестати розуміти, хто відповідає за конкретну задачу або сферу дій.

Оперативний командир:

- 1) розробляє і переглядає оперативний план поліцейського забезпечення зібрання та координує його виконання;
- 2) визначає структуру командування для здійснення оперативного командування на місцях;
- 3) підтримує контакт зі стратегічним командиром з метою забезпечення відповідності плану стратегічним намірам;
- 4) приймає рішення на основі принципів прав людини, використовуючи процеси, що враховують оперативну інформацію, ризики та можливі варіанти дій, і робить відповідні записи;
- 5) залишається в центральному командному пункті, щоб мати можливість взяти на себе відповідальність за будь-який аспект операції;
- 6) доводить план до відома тактичних командирів і, якщо під час заходу план змінюється, – передає їм відповідну інформацію;
- 7) відповідає за те, щоб дії тактичних командирів відповідали стратегічним намірам і оперативному плану;
- 8) відповідає за те, щоб всі співробітники були проінструктовані щодо стратегічних намірів та своїх конкретних функцій, в тому числі щодо будь-яких можливих обмежень їх функцій [6, с. 206–207].

Для великих, складних або тривалих заходів, а також заходів, які займають велику площу, може знадобитися більш ніж один оперативний командир. Якщо прийнято рішення залучити кількох оперативних командирів, стратегічний командир повинен простежити за тим, щоб були виконані такі умови:

- наявність чітких і зрозумілих інструкцій для командування, в яких визначено схему виконання розпоряджень і відповідальності;
- відсутність прогалин в структурі командування на оперативному рівні (щоб не допустити втягування стратегічного командира в прийняття оперативних рішень);
- наявність зрозумілої системи комунікації та відповідальності;
- наявність в усіх оперативних командирів необхідного рівня підготовки і компетенції для виконання своїх завдань [4, с. 407].

Для того, щоб оперативний командир мав можливість стежити за ситуацією, він повинен розташовуватися на відстані від зібрання, але в такому місці, де він зможе вільно

підтримувати зв'язок із поліцейськими, які працюють на місці зібрання і де у нього буде можливість приймати і записувати всі необхідні рішення. Оперативний командир повинен за потреби забезпечити щоб в командному пункті працювали оператори радіозв'язку, телефонні оператори, спеціальні консультанти (в разі необхідності), оперативні співробітники поліції, спеціалісти, відповідальні за ведення записів, та співробітник зі зв'язків із засобами масової інформації. Також можуть бути задіяні представники інших ключових організацій (наприклад, пожежної служби, служби швидкої допомоги, місцевих органів влади).

Завданням тактичних командирів є управління силами поліції, розгорнутими в межах конкретної території. В їх обов'язки входить управління конкретними функціями або визначеними силами поліції в рамках оперативного плану. Вони підзвітні оперативному командирі, виконують конкретні завдання або обов'язки щодо контролю за операцією і мають певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні.

Є два види тактичного командування: територіальне та функціональне. Тактичний командир, що здійснює територіальне командування, відповідає за визначений район або зону, вказану оперативним командиром. Такий командир має певну кількість співробітників у своєму підпорядкуванні і може керувати низкою тактичних схем. Перед тим як дати дозвіл поліцейським на відповідні дії, він перевіряє, чи є підстави для застосування тактики, закладеної в оперативному плані. В обов'язки командира також входить скасування такого дозволу, коли в ньому більше немає необхідності [6, с. 207–208].

Командир, що здійснює функціональне командування, має такі самі обов'язки, що й командир, відповідальний за конкретну територію, але замість визначеної географічної зони він відповідає за виконання певних функцій. До прикладів таких функцій належать:

- *командир із взаємодії з місцевою громадою.* Такі командири і їхні помічники відповідають за підтримання каналів діалогу між організаторами зібрання або їх представниками і оперативним командиром до, під час і після зібрання. Вони також відповідають за взаємодію поліції з широкою громадськістю;

- *командир з організації дорожнього руху.* Ці командири і їхні помічники відповідають за організацію безперешкодного руху транспорту в районі проведення зібрань. Вони організовують об'їзди або зупиняють рух (за необхідності) і забезпечують якомога швидше повернення до нормального руху транспорту;

- *командири зі зв'язку.* Такі командири і їхні помічники відповідають за комплектування командного пункту і центру зв'язку, що забезпечує підтримку поліцейської операції. Командир, відповідальний за зв'язок, повинен мати відповідний досвід роботи з обладнанням поліцейських систем зв'язку, використання методів зв'язку з аварійно-рятувальними службами, роботи з картографічним програмним забезпеченням і системою відеоспостереження, а також відстеження та використання соціальних мереж як засобу комунікації з метою підтримки поліцейської операції;

- *командир з кримінальних розслідувань.* Ці командири і їхні помічники відповідають за розслідування повідомлень про скоєння злочинів під час зібрань, а також керують оформленням затримань. До початку зібрання стратегічний командир повинен визначити параметри розслідування правопорушень, пов'язаних з цим заходом, і підхід щодо притягнення затриманих до відповідальності.

Інші види функцій тактичних командирів можуть включати в себе керівництво групами з ведення діалогу; відповідальність за використання певного спорядження (наприклад, командування групами поліцейських, які використовують вогнепальну зброю або спеціальними підрозділами з охорони публічного порядку); зв'язок із засобами масової інформації [5, с. 560].

Підсумовувавши, слід наголосити, що запровадження в органах і підрозділах Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів дозволить підвищити спроможність в наданні поліцейських послуг у сферах відповідальності, вчасно і адекватно реагувати на виклики сьогодення з урахуванням глобальних тенденцій та найкращого міжнародного досвіду в цій сфері.

Скандинавська модель забезпечення безпеки і порядку під час масових заходів дозволить підвищити рівень довіри громадян до поліції та поліпшити ефективність роботи поліції в напрямі підготовки та реалізації ключових реформ, спрямованих на якісне забезпечення рівня безпеки громадян України.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.
2. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань. Керівництво // Організація по безпеки та співпраці в Європі : сайт. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true> (дата звернення: 07.03.2019).
3. Hoggett J., Stott C. Crowd psychology, public order police training and the policing of football crowds. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2010. Vol. 33, Iss. 2. Pp. 218–235. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639511011044858>.
4. Reicher S., Stott C., Drury J., Adang O., Cronin P., Livingstone A.J. Knowledge Based Public Order Policing Principles and Practice. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2007. Vol. 1, No. 4. Pp. 403–415. DOI: <https://doi.org/10.1093/police/pam067>.
5. Reicher S., Stott C., Cronin P., Adang O. An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. Vol. 27, Iss. 4. Pp. 558–572. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510410566271>.
6. Туз Н. Д. Структура командування під час забезпечення охорони публічного порядку та безпеки згідно скандинавської системи. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 202–210.

Надійшла до редколегії 10.03.2019

УДК 37.035.4

О. С. МОШЕНСЬКИЙ,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5171-0112>

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Аналізується стан та шляхи вдосконалення національно-патріотичного виховання курсантів та слухачів закладів освіти МВС України.

Ключові слова: поліція, патріотичне виховання, патріотична свідомість.

Українські правоохоронці є невід'ємною частиною свого народу. Вони є носіями всього позитивного і негативного, що є і в народі, а їхня свідомість зазнає тих же самих трансформацій. Навряд чи хто буде заперечувати те, що українське суспільство сьогодні перебуває в стані фундаментальних динамічних змін, які почалися з подій на київському майдані Незалежності у 2013 році. Насамперед ці зміни відбуваються у суспільній свідомості. Розпочалося переосмислення того шляху, який пройшла Україна за роки своєї майже тридцятирічної незалежності, переосмислення тих результатів, яких було досягнуто за цей час. Дехто, не бажаючи бачити позитивних змін, ставить під сумнів все, чого досягла Україна на шляху розбудови незалежної демократичної держави. Дехто, не сумніваючись у досягнутому, вважає, що можна було б зробити набагато більше. Одні говорять, що держава

потроху просувається вперед на шляху суспільного прогресу, інші твердять, що вона деградує. При всій неоднорідності оцінок, тим не менше існує те, що об'єднує українців, переважна більшість позитивно оцінює євроцентричні прагнення нашої держави.

Так вже співпало, але в зону турбулентності входить увесь світ. Економісти прогнозують найближчим часом потужну глобальну фінансово-економічну кризу. На світовій арені зростає напруженість у відносинах як між традиційно конкуруючими країнами, так і між країнами, об'єднаними союзницькими зобов'язаннями. Зовнішня політика потужних гравців стає все більше непередбачуваною. Все частіше світові та регіональні міжнародні організації демонструють свою неспроможність врегульовувати міждержавні конфлікти. Міжнародне право, яке вважалося основою світового порядку, сформованого після другої світової війни, сьогодні піддається випробуванням на міцність.

За таких стрімких змін, які торкаються не лише суспільного буття, але й суспільної свідомості, надзвичайно важливого значення набувають чинники, які стабілізують суспільство. Такими стабілізуючими чинниками є традиційні суспільні цінності, пов'язані з релігією, мораллю, патріотизмом, сім'єю, державою. Саме вони є тим якорем, який здатен утримати суспільство від руйнівних кроків.

Так склалося, що в Україні, в різних її регіонах ми маємо різний рівень національно-патріотичної свідомості. Він, безумовно, вищий в західних, центральних і північних частинах і дещо нижчий на сході та півдні. Така ж сама ситуація і в правоохоронних структурах. Патріотична налаштованість особового складу правоохоронних органів сходу і півдня України потребує постійної, вдумливої роботи з боку держави по її підвищенню і укріпленню. Саме в цих регіонах є реальна загроза прямого військового вторгнення з боку Російської Федерації і невідомо, як поведуть себе правоохоронці в тих умовах. Ми вже маємо сумний досвід масового переходу правоохоронців на бік окупанта в Криму та в Донецькій і Луганській областях і, як здається, належні висновки до цього часу так і не зроблені. У будь-якому разі виглядає так, що державу не особливо турбують далеко непоодинокі випадки проявів сепаратистських, проросійських настроїв з боку окремих правоохоронців. Реагуючи на такі випадки і вдаючись до суворих покарань, різного роду керівники лише заганняють подібні настрої вглиб, роблять їх латентними, але жодним чином не сприяють їх подоланню.

Знайомлячись з сучасними програмами, планами, методиками й практиками національно-патріотичного виховання, не можна не звернути увагу на їхню відірваність від реалій сьогодення, заскорузлість і казенщину. Багато в чому вони наслідують ще радянську спадщину.

На наш погляд методологія, теорія і практика національно-патріотичного виховання особового складу Національної поліції України, курсантів, слухачів та студентів відомчих закладів освіти потребує системного і неупередженого аналізу із залученням науковців, фахівців, представників громадськості. На основі такого аналізу можна було б у подальшому виробити нові підходи, з урахуванням вимог часу і соціально-політичного контексту. Наприклад, вже зараз зрозуміло, що форми і методи патріотично-виховної роботи не повинні бути однаковими по всій Україні, а обов'язково мають враховувати регіональні особливості. Вони також не повинні бути універсальними, без урахування специфіки тих чи інших колективів. Беззаперечно, в цій роботі слід було б якнайширше використовувати сучасні сервіси інтернет-комунікацій. Та й в цілому, патріотичне виховання діючих і майбутніх правоохоронців потребує всебічного осучаснення.

На нашу думку, сьогодні нерідко можна зустріти дещо не зовсім адекватне тлумачення статті 10 закону України «Про Національну поліцію», в якій фіксуються параметри політичної нейтральності поліції. Посилаючись на цю статтю, стверджують про недоцільність будь-якої пропагандистської, агітаційної, інформаційної роботи, спрямованої на формування державницько-патріотичної політичної свідомості курсантів, слухачів відомчих закладів освіти, особового складу національної поліції. Формування політичної культури правоохоронців сьогодні залишається поза увагою нашої держави.

Важко уявити собі ефективне патріотичне виховання без політичної компоненти. Непохитна патріотична свідомість навряд чи можлива без розуміння сутності соціально-політичних процесів в Україні і в світі. Спілкування з курсантами й слухачами, діючими

співробітниками поліції свідчить про їхню часто слабку обізнаність в соціально-політичних реаліях сучасної України і світу. Багато хто з них демонструють політичну неосвіченість, відсутність власної аргументованої, патріотичної громадянської позиції. Розуміння особливостей і тенденцій політичного розвитку власної країни, політичних процесів, що відбуваються на міжнародній арені, без сумніву, сприяє значному посиленню потенціалу патріотизму і, відповідно, служить запобіжником проявам сепаратизму.

Складний, часом болючий і суперечливий, процес соціально-політичних змін в нашій державі потребує додаткового роз'яснення серед курсантів та слухачів закладів відомчої освіти, особового складу поліції. Процес реформування Національної поліції має відбуватися не лише в площині змін структури, функцій і завдань, а й торкатися духовних засад функціонування поліцейських. Майбутні правоохоронці повинні чітко усвідомлювати, який соціальний порядок вони невдовзі охоронятимуть, які суспільні цінності боронитимуть. Ідейне озброєння майбутнього поліцейського – це найважливіша задача поліцейської освіти.

В цьому контексті абсолютно незрозумілим є зникнення з нових навчальних планів поліцейських навчальних закладів такої важливої і зі значним патріотично-виховним потенціалом дисципліни, як політологія. Якщо подивитися на навчальні плани, за якими навчаються курсанти та слухачі, то ми не знайдемо там жодної дисципліни, крім політології, яка б висвітлювала і роз'яснювала сутність сучасних соціально-політичних процесів в Україні, навколо неї, та в світі в цілому. Саме в курсі політології аналізуються причини, сутність, перебіг та наслідки військового конфлікту на Донбасі, можливі шляхи його подолання (в тому числі й «Стратегія малих кроків» міністра А. Б. Авакова). Розглядаються соціально-політичні причини виникнення Євромайдану, та завдання які постали перед Україною й Національною поліцією після Революції Гідності.

Ще раз наголошуємо на тому, що національно-патріотичне виховання не має жодних перспектив на успіх, якщо воно не спирається на відповідну політико-просвітницьку роботу, не бере до уваги політичну культуру того контингенту, на який вона спрямована.

Для діючих та майбутніх правоохоронців патріотизм є ключовим, системоутворюючим компонентом професіоналізму. Проблема формування патріотичної свідомості курсантів і слухачів закладів вищої освіти МВС України потребує не лише певних знань та вмінь але й володіння системою ціннісних орієнтацій патріотичної спрямованості, здатності захищати ці цінності як в професійній діяльності, так і у повсякденному житті.

Надійшла до редколегії 01.04.2019

УДК 351.74

І. М. ПРОЦЬ,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ;*

Т. І. ЯМКОВА,

*студент юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ СУСПІЛЬСТВА НА РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам реформування Національної поліції України. Розглянуто основну функцію реформованого органу – взаємодія із суспільством та вказано проблеми в даному питанні. Окреслено керівні положення Закону України «Про національну поліцію».

Ключові слова: *Національна поліція України, суспільство, охорона прав, громадськість, держава, патруль.*

За останні 5 років наша держава зазнала суттєвих змін. Різко змінився політичний напрямок в сторону євроінтеграції, на частині території ведуться бойові дії, а суспільство вже втомилося від радянських пережитків в усіх сферах життя. Саме тому влада вирішила здійснити реформу Національної поліції.

Зазвичай, при слові «міліціонер» ми уявляли не у зовсім добрій фізичній формі чоловіка до якого при виникненні небезпечної ситуації боялися навіть підійти, або навіть бути притягнутим до відповідальності ні за що. Погодьтеся, не дуже приємна ситуація. Саме тому у державі відбулись різкі зміни. Почалась повна переатестація всіх співробітників правоохоронних органів. Але найбільших змін набула патрульна поліція.

Основним нормативним підґрунтям функціонування поліції і її взаємовідносин з суспільством став Закон України «Про Національну поліцію» (далі – Закон), який набув чинності 7 листопада 2015 року. Створюючи новий орган державної влади, законодавець особливу увагу приділив питанням співпраці поліції з населенням. Так, згідно з основними принципами, діяльність Національної поліції здійснюється на засадах партнерства в тісній співпраці з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями і спрямована на задоволення їхніх потреб [1, с. 7–8].

Відповідно до Закону, Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2]. Отже, вже саме визначення показує, що цей орган реформовано виключно для суспільства.

Основною причиною виникнення проблем забезпечення прав і свобод людини та громадянина є неефективне налагодження комунікацій або неналежне розуміння поставлених завдань. У деяких випадках до цього призводить небажання співпрацювати для налагодження порозуміння. Підвищення рівня «прозорості» та підзвітності задеклароване Розділом 8 Закону України «Про Національну поліцію»: громадський контроль поліції. Наприклад положення, що задекларовані у статтях 86, 89, 90 Закону передбачають:

– ст. 86 «Звіт про поліцейську діяльність», а саме те, що поліцейські повинні звітувати про виконані ними дії, діяльність, впродовж чітко визначеного часу;

– ст. 89 «Спільні проекти з громадськістю», де визначено, що поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань;

– ст. 90 «Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських», говорить про те, що контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських. Задля тісної співпраці з громадськістю щодо захисту прав громадян, є необхідність створення громадських рад, налагодження співпраці з громадськими та міжнародними організаціями, що надасть можливість відпрацювати механізми, щодо активної і всебічної співпраці з громадськістю для отримання результату [3, с. 74].

Ще одним важливим поняттям у дефініції є «забезпечення охорони прав і свобод людини». Більшість порушень прав людини поліцією, котрі відзначаються правозахисниками, стосуються безпідставних затримань, незаконного застосування сили, катувань та жорстокого поводження. Вони стали наслідком відсутності ефективного розслідування злочинів та недоскопальності системи утримання осіб в місцях несвободи поліції.

Розповсюдження катувань та жорстокого поводження залишається проблемою. Дослідження, проведене Харківським інститутом соціальних досліджень в межах проекту ХПГ в 2015 році у п'яти регіонах України, не зачеплених воєнним конфліктом, показало суттєве зменшення чисельності випадків застосування незаконного насильства правоохоронцями. Оціночна кількість таких порушень за рік порівняно із 2011-м роком, коли востаннє проводилось аналогічне дослідження, зменшилася більше, ніж удвічі: з 980 тис. (604,4 тис. під час затримання) до 409 тис. (157,3 тис. під час затримання). Так само зменшилась і оціночна кількість постраждалих осіб від катувань – від 113 тис. до майже 63 тис.

за рік. Фактори, які сприяли зменшенню незаконного насильства в міліції, – це інституційні зміни: дія нового КПК та розвиток системи надання безоплатної правової допомоги. Необхідність брати дозвіл на затримання у слідчого судді призвела до значного зменшення кількості затримань і, відповідно, зменшення незаконних дій під час затримання. Також дієвою нормою нового КПК виявилось відхилення доказів судом, якщо вони були зібрані незаконним шляхом. Можливість звернення до центру безоплатної правової допомоги і участь адвоката в допиті затриманого стала серйозним запобіжником незаконного насильства [4].

Основними вимогами відбору персоналу Національної поліції України, окрім формальних, виступають насамперед бажання працювати в правоохоронній системі та прагнення до кардинальних змін органів внутрішніх справ. Зазначене передбачає залучення до системи правоохоронних органів представників широкого загалу всіх прошарків суспільства [5, с. 71]. Звичайно, це мало також і негативну сторону, оскільки люди з різних верств суспільства не завжди можуть звикнути до військових порядків та дисципліни. Такий фактор відобразився у перших наборах до поліції. Багато людей з того набору вже давно звільнилися.

Зараз існує масовий недобір у патруль. Люди все більш обдуманно наважуються на поповнення до лав поліції, оскільки розуміють всю важливість та важкість такої роботи. З розвитком сучасних технологій, звичайному перехожому досить легко зафіксувати якусь неправильну дію поліцейського та розмістити в мережу інтернет. Суспільство постійно контролює їхню роботу.

Можна також сказати на протилежний вплив поліції на суспільство. Зараз, у зв'язку із адміністративними реформами, багато жінок йдуть в офіцери. Зазвичай, існує стереотип, що жінка не може так добре і спритно бігати та застосовувати фізичний вплив. Проте така тенденція має позитивний бік, оскільки представниці прекрасної статі мають більше шансів на мирне вирішення конфлікту.

Для того щоб покращити роботу Національної поліції було розроблено Стратегію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. Відповідно до неї необхідно зробити наступні кроки:

- розвиток партнерства і соціальної взаємодії, створення механізмів спільного виконання завдань органами системи МВС і населенням, зокрема територіальними громадами;
- упровадження організаційних механізмів взаємодії органів системи МВС з місцевими органами влади і самоврядування, спільна підготовка превентивних програм і програм забезпечення безпеки територіальних громад;
- реалізація принципу community policing (діяльності системи МВС орієнтованої на потреби громад) в операційній та управлінській діяльності органів системи МВС;
- розвиток інститутів дільничних поліцейських і патрульної поліції, як першої компетентної ланки співпраці з населенням;
- удосконалення нормативно-правового регулювання і підвищення спроможностей системи МВС забезпечувати громадський порядок і безпеку під час масових заходів;
- підвищення спроможностей сил цивільного захисту щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації їх наслідків, у тому числі в особливий період;
- упровадження та розвиток системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112;
- розвиток системи оповіщення населення про надзвичайні ситуації на державному і місцевому рівнях;
- розвиток системи запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і профілактики пожеж, заснованої на аналізі ризиків пожежної і техногенної безпеки та послугах страхування;
- сприяння поширенню практики запобігання злочинності через планування територій (crime prevention through environmental design – CPTED);

- забезпечення безпеки дорожнього руху у сфері компетенції органів системи МВС України, у тому числі шляхом підвищення ролі превентивних заходів, розвитку підрозділу Національної поліції для обслуговування доріг міжнародного і національного значення, упровадження фіксації порушень правил дорожнього руху в автоматичному режимі;

- підвищення обізнаності і розвиток навичок населення, пов'язаних з належним реагуванням у надзвичайних ситуаціях і забезпеченням особистої безпеки [6].

Однією із головних проблем є те, що поліція продовжує «боротися зі злочинністю» сам-на-сам, а суспільство – патерналістично очікувати від поліції перемог. Це наслідок того, що поліція не бажає ділитися відповідальністю та повноваженнями, а більшість активної частини населення не збирається бути поруч просто «заради галочки», не маючи реальних важелів впливу.

Заради справедливості варто зауважити, що один із таких «важелів» залишився. Як не дивно, це механізм, закладений у законі про Національну поліцію, а саме вимір її ефективності за допомогою довіри громадян. Хоча ця вимога закону успішно ігнорувалася керівництвом поліції протягом 4 років, рано чи пізно соціологічні опитування стануть частиною системи оцінки, як у США, Канаді, Великій Британії та Польщі, і відкриють для суспільства канал впливу на поліцію.

Звісно, слід побоюватися прагнення зробити цей метод оцінки «ручним», таким, що показує вигідні для поліції значення. Однак сьогодні це єдина можливість для громадян мати зворотний зв'язок з поліцією та впливати на її роботу. Нині ведеться робота над запуском цього проекту, й час покаже, чи буде він корисним для поліції та суспільства загалом [7].

Національна поліція створювалася для служіння суспільству. Звичайно, в процесі існують свої плюси та мінуси, але нічого не буває одразу. Для того щоб отримати результат потрібно постійно працювати, виправляти недоліки в теорії та на практиці. З огляду на Стратегію, співпраця поліції та суспільства буде ще більш тісною. Але для того щоб досягти наймаксимальнішого результату, суспільство також повинно всіляко цьому сприяти.

Список бібліографічних посилань

1. Балинська О. М. Нормативна основа співпраці поліцейського та громадян в Україні // Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі : матеріали круглого столу (м. Львів, 23 листоп. 2017 р) / упоряд.: З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 7–12.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 17.04.2019).
3. Кононець В. П., Циб І. С. Національна поліція як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини. *Юридичний вісник*. 2016. № 3 (16). С. 73–78.
4. Захаров Є. МВС та права людини // Українська гельсінська спілка з прав людини : сайт. URL: <https://helsinki.org.ua/mvs-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/> (дата звернення: 17.04.2019).
5. Кудерміна О. І., Лісун С. Л. Психологічні особливості нормативної регуляції поведінки працівників Національної поліції України. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2015. Вип. 2 (7). С. 79–84.
6. Стратегія 2020 // Міністерство внутрішніх справ України : сайт. URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm (дата звернення: 17.04.2019).
7. Кобзін Д. 10 трендів, що визначатимуть розвиток поліції в Україні // Громадське : сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/10-trendiv-sho-viznachatimut-rozvitok-policiyi-v-ukrayini> (дата звернення: 17.04.2019).

Надійшла до редколегії 19.04.2019

УДК 351.741

М. М. САППА,

доктор соціологічних наук, професор,

професор кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ПО ЗВ'ЯЗКАХ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ ЗА ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»

Подано вимоги Закону України «Про Національну поліцію» щодо необхідності здійснення поліцією зв'язків з громадськістю. Запропоновано напрями навчальної програми для підготовки фахівців у цьому напрямі.

Ключові слова: Закон України, поліція, зв'язки з громадськістю (паблік рілейшнз), підготовка кадрів, навчання курсантів, знання і навички.

Метою конференції за визначенням є обговорення проблем та перспектив професійної підготовки працівників Національної поліції в умовах реформування системи МВС України. У 2015 році Верховною Радою був прийнятий Закон України «Про Національну поліцію», який саме й знаходиться у річці масштабного реформування правоохоронної діяльності. Зміни, зазначені в Законі були обумовлені тим, що громадянське суспільство в Україні як окрема підсистема українського суспільства останнім часом активно розвивається, реформуючи свої соціальні інститути. За цих обставин політичній підсистемі українського суспільства, до якої належать і система Міністерства внутрішніх справ, необхідно при виконанні службових обов'язків встановлювати і розвивати стійкі двосторонні соціальні зв'язки з організаціями громадянського суспільства, з громадськістю, що безпосередньо передбачено у відповідних законодавчих актах.

Підтверджуючи ці соціальні реалії в країні, в низці норм «Закону України про Національну поліцію», декларується прямий обов'язок поліції встановлювати зв'язки і безпосередню взаємодію з громадськістю. А саме:

Стаття 5. Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Стаття 9. Відкритість та прозорість.

Стаття 11. Взаємодія з населенням на засадах партнерства.

Пункти 14, 15, 17, 18 статті 23. Основні повноваження поліції.

Стаття 41. Поліцейське піклування.

Розділ VIII Закону «ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ПОЛІЦІЇ», який включає статті:

Стаття 86. Звіт про поліцейську діяльність.

Стаття 87. Прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції.

Стаття 88. Взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування.

Стаття 89. Спільні проекти з громадськістю.

Стаття 90. Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських.

Реалізація цього Закону в повній мірі вимагає від української поліції необхідних знань та навичок для створення стійких зв'язків з громадськістю і взаємодії з нею на різних рівнях.

В нашій країні зв'язки з громадськістю є порівняно новою сферою діяльності, що бере свій початок наприкінці 80-х років минулого століття, коли в Харкові на базі Фізико-технічного інституту була створена перша в Україні інституція із зв'язків з громадськістю [1]. Професійно зв'язками з громадськістю як окремою діяльністю почали займатися у США ще з другої чверті XIX ст. Її виникнення пояснюється тим, що демократизація суспільства,

індустріалізація та концентрація і монополізація капіталу в США почалися раніш, ніж у Європі – це стимулювало розвиток діяльності з встановлення зв'язків із громадськістю як одного з необхідних інструментів прийняття рішень і управління. З того часу закріпилася назва *зв'язків із громадськістю* англійською мовою як *public relations* (паблік рілейшнз). Іноді для назви *зв'язків із громадськістю* (паблік рілейшнз) використовують її англійську аббревіатуру – PR, яка читається як «піар».

Зараз існує близько 500 дефініцій (визначень) PR. Вкажемо на деякі з них:

1. Паблік рілейшнз – це наука і мистецтво встановлення взаємного розуміння і доброзичливості між особистістю, або фірмою чи установою і громадськістю.
2. Паблік рілейшнз – мистецтво формування позитивної громадської думки і привабливого іміджу організації.
3. Паблік рілейшнз – спеціальна система управління інформацією (процесом виробництва інформації і поширенням готової інформаційної продукції) для цілеспрямованого формування громадської думки, що забезпечує довіру до організації.

Тут під «організацією» в широкому сенсі мається на увазі фірма, установа, організація, або окрема особистість, яка безпосередньо встановлює зв'язки із громадськістю. В нашому випадку це органи внутрішніх справ, що здійснюють зв'язки із громадськістю з метою встановлення взаємного розуміння, доброзичливості і довіри. Таким чином, громадськість виступає головним об'єктом діяльності паблік рілейшнз, а надана їй організацією, тобто органами внутрішніх справ, достовірна інформація є практично єдиним інструментом психологічного впливу на громадськість для досягнення мети організації.

У зв'язку з цим наприкінці минулого століття у Харківському університеті внутрішніх справ була розгорнута планова і системна підготовка міліціонерів – фахівців з PR. В той час на соціально-психологічному факультеті курсанти-соціологи навчалися по двох професійних напрямках: соціальна робота і паблік рілейшнз. В університеті був зібраний ансамбль високо-фахових викладачів і вчених, проводилися наукові конференції, захищалися дисертації з питань зв'язків з громадськістю, видавалися підручники і монографії (див. деякі з них: [2–7]). Ця діяльність була обумовлена зацікавленістю міліції у налагодженні довірчих зв'язків з населенням, що сприяло як ефективності її роботи, так і підтримці ОВС громадськістю. До того ж, встановлення безпосередніх зв'язків міліції з громадськістю забезпечувало й попередження акцій громадянської непокорі, результати яких були дуже болісними як для суспільства, так і міліції [8].

Але, на жаль, у 2011 році був припинений набір курсантів на ці спеціальності, а останній випуск у ХНУВС правоохоронців-соціологів був здійснений у 2014 р.

На нашу думку для забезпечення кадрами діяльності з втілення в життя низки норм Закону України «Про Національну поліцію», що стосується обов'язків поліції встановлювати зв'язки і безпосередню взаємодію з громадськістю, необхідно здійснити навчання курсантів за відповідною навчальною програмою, яка буде спрямована на оволодіння ними знань про:

- основні поняття діяльності із зв'язків з громадськістю (інші назви: паблік рілейшнз, PR), її принципи та функції;
- зміст PR та теоретичні основи діяльності в сфері PR;
- особливості PR як соціальної технології;
- сутність громадськості, як основного об'єкта PR-діяльності;
- громадянську непокору та її сутність;
- громадську думку та особливості її формування щодо діяльності поліції;
- головні принципи роботи PR з основними групами громадськості та у спілкуванні з громадськими організаціями;
- етику паблік рілейшнз;
- статус, імідж, престиж поліції.

Набути ними при навчанні вміння та навички дозволять:

- оперувати основними термінами, що використовуються в PR;

- використовувати різноманітні методи вивчення громадської думки для практичної PR-діяльності;
- взаємодіяти з різними групами громадськості для здійснення PR-впливу на них;
- здійснювати PR-діяльність поліції в екстремальних ситуаціях громадянської непокори;
- проводити аналіз матеріалів масової інформації (ЗМІ) для вивчення прихованого в них PR-впливу;
- готувати інформаційні матеріали для ЗМІ;
- розробляти програми PR-акцій;
- вивчати іміджі осіб та підрозділів поліції та розробляти заходи щодо їх корекції або формування потрібного іміджу.

Очікувані результати такого навчання: сформовані у курсантів знання та навички дозволять застосовувати їх теоретичні знання та вміння у створення ефективних зв'язків поліції з громадськістю, впливати необхідним чином на громадськість інформаційно-психологічними методами, формувати у населення довіру до поліції, створювати іміджі поліції як загальної організації так і її окремих представників.

Список бібліографічних посилань

1. Саппа М. М., Дубинський В. Г. Головні напрями діяльності на Україні РЦГІ – регіонального центру громадської інформації з атомної енергетики // Тези доповідей учасників VI з'їзду Географічного товариства УРСР (м. Одеса, квітень 1990 р.). Одеса, 1990. С. 136–137.
2. Соболев В. О., Попова Г. В., Болотова В. О., Московец В. І. Міліція і населення – партнери / за заг. ред. О. Н. Ярмиша. Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. 93 с.
3. Московец В. І. Взаємодія населення з міліцією: стан та шляхи удосконалення : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03. Харків, 2001. 20 с.
4. Бандурка О. М., Соболев В. О., Московец В. І. Партнерські взаємовідносини між населенням і міліцією : підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 346 с.
5. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента : науч.-практ. пособие / А. М. Бандурка, А. Н. Ярмиш, В. А. Соболев и др. Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.
6. Бандурка О. М., Джафарова О. В. Міліція і населення: теорія і досвід партнерства : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 199 с.
7. Практикум по паблик рилейшнз. Тексты : хрестоматия / под ред. Н. О. Гордеевой. Харьков : Изд-во Харьков. нац. ун-та внутр. дел, 2007. 343 с.
8. Саппа М. М. PR-діяльність ОВС в екстремальних ситуаціях: громадянська непокора (методичні нотатки до викладання теми). *Вісник національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 382–385.

Надійшла до редколегії 08.03.2019

УДК 349.2

О. В. ЧОРНОУС,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1475-7990>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЗІ СПОРТСМЕНАМИ

Дослідження присвячено визначенню правового регулювання у сфері професійного спорту. На підставі проведеного аналізу чинного законодавства надано пропозиції щодо його вдосконалення.

Ключові слова: трудові правовідносини, правове регулювання праці, спортсмен, професійний спорт.

Актуальність проблеми. Трудове законодавство України нині перебуває в стані реформування та зазнає постійного свого вдосконалення. Одним з основних завдань, які переслідують науковці та законодавець у процесі реформування трудового права та законодавства, є врахування особливостей сучасного розвитку суспільних відносин, та відповідність цим відносинам нових трудових норм. До однієї з таких особливостей, думається, необхідно віднести і те, що трудове право має охопити якомога більше коло суб'єктів, діяльність яких підпадає під правовий вплив норм трудового законодавства. До такої категорії суб'єктів належать і спортсмени-професіонали. Враховуючи те, що законодавство в Україні, яке регулює діяльність у сфері фізичної культури й спорту, в цілому вже сформоване, однак простежуються недоліки в правовому регулюванні професійного спорту, у тому числі регулюванні праці професійних спортсменів.

Ціль дослідження. З'ясування основних проблем та недоліків в правовому регулюванні професійного спорту, у тому числі регулюванні праці професійних спортсменів.

Виклад основного матеріалу. Професійний спорт сьогодні – один із напрямів діяльності в спорті. Питання врегулювання трудових відносин у такій специфічній сфері як професійний спорт потребує вдосконалення, оскільки станом на сьогодні основний національний законодавчий акт у галузі спорту є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII (остання редакція від 3 липня 2018 року) стосується лише загальних основ діяльності у сфері фізичної культури та спорту, регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури та спорту, а також не містить навіть прийнятного визначення такого поняття як контракт із професійним спортсменом. Згідно з п. 15 ч. 2 ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (далі – Закон) спортсмен – фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях [1].

О. О. Шевченко визначає спортсмена-професіонала як фізичну особу, яка вступила у трудові відносини, для якої заняття спортом є основним видом діяльності, яка входить до професійної спортивної організації з видів спорту, відповідним чином зареєстрована, включена в офіційний реєстр володільців ліцензій і отримала ліцензію [2]. Незважаючи на багатоманітність здійснюваних функцій, діяльність професійного спортсмена можна уявити у вигляді роботи на певній посаді. Спортсмен, таким чином, виконує певну трудову функцію, а не передає результат своєї праці. Аналогічний висновок можна зробити, проаналізувавши ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якій на першому місці серед джерел правового регулювання відносин за участю спортсменів-професіоналів зазначено Кодекс законів про працю.

Відповідно до ч. 1 ст. 38 Закону професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на

високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [1]. Відмітна ознака професійного спорту – його комерційний характер, а відповідно, основною мета – отримання прибутку. Загальновідомий той факт, що професійний спорт приносить чималі прибутки, які здобуваються насамперед завдяки високому рівню глядацького інтересу, викликаного участю в спортивних заходах найбільш кваліфікованих спортсменів, здатних демонструвати найвищі спортивні досягнення.

Згідно з ч. 2 ст. 38 Закону діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає в підготовці й участі в спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів, і є основним джерелом їхніх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних і регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури й спорту та міжнародних спортивних організацій [1]. Як бачимо, Закон встановлює загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи у сфері фізичної культури і спорту.

Згідно з ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (далі – КЗПП України), особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (у тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови розірвання договору (в тому числі дострокового) можуть встановлюватися за угодою сторін. Сфера застосування контракту визначається законами України.

А отже, спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури та спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

Законом не встановлено, що таке трудовий контракт спортсмена та які особливості має цей документ. Є лише згадка про трудовий договір (контракт), як про документ, що укладає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту (наразі це Міністерство молоді та спорту України) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських та неолімпійських видів спорту. Жодних інших згадок про трудовий контракт спортсмена, як про особливу форму договору, Закон не містить. Іншим нормативно-правовим актом, який міг би врегульовувати питання щодо трудового контракту спортсмену, є Кодекс законів про працю України. Однак і цей документ не вказує на особливості працевлаштування спортсмена. Як видно, законодавець не вбачав необхідності виокремлювати трудовий контракт спортсмена в самостійну правову категорію.

Отже, аналізуючи положення вищевказаних норм законодавства, можна дійти висновку, що для врегулювання трудових правовідносин між спортсменами та суб'єктами сфери фізичної культури укладається саме трудовий контракт, тобто не простий трудовий договір зі стандартними умовами, а документ, в якому сторони мають право самостійно погодити строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (у тому числі матеріальну), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, додаткові соціальні пільги, гарантії, штрафні санкції за порушення умов контракту, умови розірвання контракту (в тому числі дострокового).

Проте деякі науковці вважають, що контракт із професійним спортсменом містить всі ознаки цивільно-правового договору, у зв'язку з чим він має регулюватися нормами цивільного, а не трудового законодавства.

Ситуація ускладнюється тим, що для командних та індивідуальних видів спорту властива різна специфіка відносин між тим, хто забезпечує роботою, і тим, хто її виконує. Командним видам спорту притаманні відносини роботодавець – працівник. При цьому клуб виступає роботодавцем, а спортсмен – працівником.

Незважаючи на те, що в контракті мали б бути зафіксовані умови обох сторін, як правило, спортивні організації у своїх регламентах імперативно встановлюють, що контракти з професійними спортсменами укладаються лише за типовою формою, затвердженою такою спортивною організацією.

Істотними умовами контракту з професійним спортсменом, як правило, виступають такі як: 1) строк дії контракту; 2) умови тренувань та підготовки до змагань; 3) участь у змаганнях та очікуваний результат; 4) права та обов'язки сторін; 5) умови оплати праці та соціальний пакет; 6) вимоги до способу життя спортсмена; 7) дострокове розірвання контракту з ініціативи спортсмена та спортивної організації; 8) відповідальність за порушення умов контракту та вирішення спорів.

В індивідуальних видах спорту достатньо часто спортсмен не працює на клуб, а здійснює діяльність, яка за всіма ознаками є незалежною професійною діяльністю, хоча й не визнається такою чинним Податковим кодексом України. Такий спортсмен укладає договір із промоутером, який фактично забезпечує доступ спортсмена до певних змагань, отримуючи при цьому фіксовану винагороду або відсоток від доходу, отриманого спортсменом. Тут очевидним є цивільно-правовий характер відносин сторін, а використання терміну «контракт» у розумінні особливої форми трудового договору є недоречним. На жаль, чинне законодавство не враховує цієї специфіки та взагалі нічого не містить про те, що спортсмен може отримувати прибуток шляхом провадження незалежної професійної діяльності.

Сторони надають умовам таких договорів статус інформації з обмеженим доступом. Ознайомлення з широким масивом договірної практики у цій сфері є нетривіальним завданням.

Висновок. Отже, вважаємо, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» необхідно доповнити новими нормами, у яких: а) передбачити трудові договори (контракти) зі спортсменами-професіоналами, у яких відобразити особливості застосування норм, що регулюють робочий час, оплату праці та інші; б) сформулювати додаткові підстави та наслідки розірвання трудового договору зі спортсменом та тренером у разі порушень дисципліни, які на сьогодні передбачені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту; в) розробити систему додаткових гарантій та компенсацій спортсменам та тренерам; г) вирішити питання тривалості «шкідливого стажу» і перегляду строку виходу на пенсію чоловіків і жінок, що займаються професійним спортом.

Таким чином, основною метою нових положень закону повинна стати чітка регламентація діяльності суб'єктів професійного спорту в Україні, визначення їх ролі та місця в системі трудових відносин, а також встановлення взаємних прав і обов'язків держави і учасників професійного спорту. Вказаними положеннями будуть охоплені усі аспекти трудових відносин, що виникають між роботодавцем (фізкультурно-спортивною організацією) і працівником (професійним спортсменом) – від укладення трудового договору (контракту) до його розірвання. Думається, що доповнення Закону «Про фізичну культуру і спорт» новими правовими нормами, у яких будуть досягненні вищезазначені цілі, може стати початком нового етапу регулювання трудових відносин у сфері професійного спорту в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24.12.1993 № 3808-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 10.03.2019).

2. Шевченко О. А. Особенности правового регулирования труда профессиональных спортсменов. *Теория и практика физической культуры*. 2005. № 6. С. 45.

Надійшла до редколегії 13.03.2019

УДК 351.74

Т. В. ШЕВЧЕНКО,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0366-7217>;

О. О. ШИРЯЄВ,

заступник начальника сектору кадрового забезпечення Криворізького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області

ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ДІЙ У ШТАТНИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Подано аналіз нормативної бази Національної поліції та системи МВС в контексті підготовки поліцейських до дій в штатних та екстремальних ситуаціях, а також надано відповідні пропозиції.

Ключові слова: екстремальні умови, екстремальні ситуація, професійна підготовка, психофізіологічні якості, поліцейський, Національна поліція, стрес-фактори.

Постановка проблеми. Останні події в нашій державі довели, що працівники органів Національної поліції України при виконанні своїх обов'язків мають справу з новими загрозами як національній безпеці, так і безпеці громадян. Не виникає сумнівів, що національна поліція повинна оперативно, своєчасно та об'єктивно реагувати на сучасні загрози. Справа ускладнюється тим, що становлення Національної поліції доводиться здійснювати в несприятливих умовах, а саме не тільки в штатних, а ще й в екстремальних умовах, що призводить до збільшення навантаження на особовий склад органів та підрозділів Національної поліції.

Служба в органах поліції є однією з багатогранних та надзвичайно відповідальних видів професійної діяльності, що пред'являє до поліцейського різноманітні вимоги. І, крім того практика правозастосування вимагає нормативного закріплення категорій, які визначають порядок проходження служби в органах Національної поліції. У свою чергу нормативна база МВС України у сфері службової та первинної підготовки приділяє достатню увагу підвищенню рівня знань, умінь та навичок поліцейських, але приділяється недостатня увага способам та методам покращення професійних якостей поліцейських і, як наслідок, страждає ефективність підготовки до дій в штатних, а тим більше у екстремальних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що дослідження діяльності працівників правоохоронних органів в штатних та екстремальних ситуаціях, вивчали науковці різних сфер, зокрема: педагогічної В. Горайнов, М. Корольчук, С. Кубіцький, Є. Левін, В. Лефтеров, О. Федоренко, Г. Яворська; психологічної О. Охременко, О. Тімченко, М. Чуносів С. Гіренко; юридичної М. Ануфрієв, О. Бандурка, О. Джафарова, Д. Денисюк, С. Кузніченко, О. Синявська, С. Шатрава, І. Власенко.

В той же час, аналіз законодавчої бази та наукової літератури не дає чітких відповідей на питання організації підготовки поліцейських до дій в штатних та екстремальних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу.

Аналізуючи сучасне законодавство України та нормативні акти системи МВС України у першу чергу звернутися до наказу МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України».

Згідно нього **Службова підготовка** – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних **знань, умінь та навичок** працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

У свою чергу, відповідно до розділу VI даного наказу навчання з тактичної підготовки передбачає набуття та вдосконалення поліцейськими навичок щодо:

- збирання, узагальнення та аналізу інформації про оперативну обстановку, прогнозування розвитку подій, прийняття раціональних управлінських рішень;
- формування морально-психологічної стійкості до виконання службових завдань в особливих умовах; перевірки документів у підозрілих осіб, доставляння правопорушників до підрозділу поліції, зупинки та огляду транспортного засобу;
- огляду місць можливого перебування осіб, які переховуються від слідства і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання;
- дій при виявленні вибухових пристроїв та речовин (у тому числі наркотичних);
- припинення групових порушень публічного (громадського) порядку та масових заворушень;
- затримання правопорушників (у тому числі озброєних, у будинках та на місцевості) як особисто, так і в складі наряду з правомірним застосуванням поліцейських заходів примусу;
- припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, застосування та використання зброї в службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження);
- володіння прийомом особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, у разі силового припинення протиправних проявів, а також у разі аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- ефективного застосування основних різновидів спеціальних засобів, які перебувають на оснащенні в органах поліції, та дотримання правил їх експлуатації;
- з інших питань тактичної підготовки, які виникають у процесі службової діяльності.

2. Заняття з тактичної підготовки організовуються та проводяться в навчальних групах за місцем служби, на навчальних зборах з обов'язковим урахуванням покладених на підрозділи поліції завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості поліцейських, психологічних та морально-ділових якостей, а також досвіду, набутого під час проведення спеціальних операцій.

3. Навчання має бути практично спрямованим (не менше 90 відсотків загального навчального часу з цього виду підготовки) і розрахованим на набуття стійких навичок щодо дій поліцейських у звичайних умовах і в критичних ситуаціях.

Виходячи із вище зазначеного особлива увага у системі професійної підготовки приділяється знанням, умінням та навичкам, однак зовсім не приділяється увага розвитку психофізичних показників, які саме і формують ті самі уміння і навички, які так потрібні поліцейському. Згідно з наказом МОЗ України та Держнаглядодохоронпраці України № 263/121 від 23.09.1994 «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі» при наборі до Національної поліції поліцейському необхідно мати задовільні показники:

1. Сенсомоторні реакції
2. Реакція на об'єкт, який рухається
3. Увага
4. Швидкість переключення уваги
5. Емоційна стійкість та почуття тривоги
6. Агресивність
7. Втома

Отже, необхідно вносити зміни до системи професійної підготовки, а саме вводити програму розвитку саме вищезазначених психофізичних показників в якості рушійних показників для розвитку умінь та навичок, зазначених у розділі VI наказу № 50 МВС України.

У свою чергу поняття «екстремальні умови» в нормативній базі Національної поліції відсутня взагалі. Тобто, присутні згадування, але відсутнє тлумачення.

В нормативних актах системи МВС екстремальні умови згадуються лише у Наказі МВС «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» та визначається наступним чином: **Екстремальні умови** – виняткові, особливі, надзвичайні обставини, що загрожують життю і здоров'ю людей, мають вплив стрес-факторів, сприймаються та оцінюються як небезпечні, складні, безвихідні ситуації, унаслідок чого підвищують тривожність, емоційну напруженість, створюють психотравмуючий вплив на психіку людини.

Виходячи із вище зазначеного визначення подібні умови мають місце також і в роботі Національної поліції.

Як показує практика, в екстремальних умовах поліцейський намагається подолати не наслідки екстремальних умов, а вплив стрес-факторів даної екстремальної ситуації.

У свою чергу підготовка до дій в екстремальних ситуаціях, що зазначена у тому ж наказі МВС № 50 повинна розглядати не стільки отримання знань, умінь та навичок, а виробленні у поліцейських стійкості до стрес-факторів екстремальних ситуацій, що б поліцейський зміг їх перебороти та використати набуті на заняттях з професійної підготовки вміння та навичок.

Висновки. Спираючись на вище зазначене ми пропонуємо внести до нормативної бази системи МВС та системи професійної підготовки наступні зміни:

1. Закріпити у нормативних актах програму розвитку та підтримання якісного рівня психофізичних якостей, необхідних поліцейським для виконання своїх професійних обов'язків в якості бази для підтримання умінь та навичок набутих на заняттях з професійної підготовки.

2. Визначити в нормативній базі Національної поліції чітке поняття екстремальних умов та, виходячи із нього, екстремальних ситуацій.

3. Закріпити у нормативних актах методику боротьби та подолання стрес-факторів екстремальних ситуацій як основний чинник ефективного виконання своїх професійних обов'язків та вмілого застосування набутих на заняттях з професійної підготовки вміння та навичок.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.04.2019).

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Т. П. Мінка (кер. авт. кол.) та ін. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 01.04.2019).

4. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17> (дата звернення: 01.04.2019).

5. Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі : наказ МОЗ України та Держ. комітету України по нагляду за охороною праці від 23.09.1994 № 263/121 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95> (дата звернення: 01.04.2019).

6. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади управління безпекою життєдіяльності працівників органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 32 с.

7. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает : учеб. пособие. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1998. 256 с.

8. Джафарова О. В. Щодо визначення категорії «Екстремальні умови проходження служби в органах внутрішніх справ» // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 73–74.
9. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
10. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів // Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.
11. Шевченко Т. В. Критеріальні дослідження ефективності дій малих оперативних груп / Т.В. Шевченко // Збірник тез доповідей VIII Науково-практичної Конференції «Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України», 30 березня 2017 р. Харків : НАНГУ, 2017. С. 127–130.
12. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. № 2, ч. 2. С. 135–139.

Надійшла до редколегії 04.04.2019

УДК 343.13

О. В. ШПИТКО,

ад'юнкт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ СЛІДЧОГО З ІНШИМИ УЧАСНИКАМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Автором визначаються аспекти співвідношення понять «взаємодії» та «координації» під час службової комунікації слідчого з іншими учасниками у кримінальному провадженні.

Ключові слова: *взаємодія, координація, слідчий, погодженість, кримінальне провадження.*

У сучасній науковій літературі немає єдиного розуміння поняття «взаємодії» у кримінальному провадженні. Проблематику підсилює також і неврегульованість цього питання у нормативно-правових актах.

Як філософська категорія, поняття «взаємодія», звичайно вживається для фіксації впливу об'єктів один на одного, їх спільною обумовленістю і породженням одним об'єктом іншого. До основних форм такої взаємодії відносять загальний зв'язок явищ, рух, зміну і функціональну залежність процесів, що відбуваються у навколишньому природному середовищі [1].

У вільній енциклопедії Вікіпедії «взаємодія» визначається як широкий загальний термін, що позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів (тіла, елементарної частинки, біологічної істоти, людини, співтовариства), при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динамічну поведінку [2].

Ще в одному енциклопедичному виданні зустрічаємо трактування взаємодії як погодженої у часі і місці спільної діяльності, направленої на досягнення загальної мети [3].

А. Е. Луньов визначає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи в цілому [4, с. 69–70].

А. Е. Жалінський, М. В. Костицький розглядають взаємодію як певний «вид управлінських зв'язків, при яких уповноважені на це органи об'єднують дії ряду інших відомств для вирішення загальних завдань і встановлюють їх доцільність» [5, с. 102].

К. К. Єрмаков вказує, що «взаємодія в органах внутрішніх справ – це заснована на законних та підзаконних актах, погоджена за метою, місцем та часом діяльність різних ланок системи органів внутрішніх справ по охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю [6, с. 4].

А. А. Аксьонов визначає взаємодію в органах внутрішніх справ як спільну діяльність конкретних служб і підрозділів, спрямовану на розв'язання загальних завдань, які при цьому займають рівноправне становище [7, с. 53].

В. М. Плішкін розглядає взаємодію в органах внутрішніх справ, визначаючи її як стан взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, при якому вони справляють взаємний вплив один на одного та на відповідну сферу діяльності [8, с. 503].

На думку В. М. Шванкова, взаємодія – «це ділове співробітництво на основі взаємодопомоги частин та елементів системи органів внутрішніх справ з метою найбільш ефективного розв'язання завдань боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку [9, с. 10].

Слушною є думка І. М. Гуткіна, який підкреслює, що взаємодія – «це засноване на законі співробітництво самостійних не підпорядкованих один одному органів, при якому вони діють узгоджено, доцільно поєднуючи притаманні їм різні способи, засоби та методи» [10, с. 537, 570].

Проаналізувавши енциклопедичні видання та думки вчених, можна виділити те спільне, що їх об'єднує. Перш за все, це наявність як мінімум двох взаємодіючих суб'єктів (об'єктів) або елементів. По-друге, ця діяльність виникає у певному місці і в певний час. По-третє, має мету взаємодії та завдання.

Крім цього, слід наголосити стосовно положень, в яких у науковців немає одностайної думки, то це:

- наявність або відсутність взаємного впливу елементів взаємодії;
- службовий статус (положення) суб'єктів взаємодії один відносно іншого;
- направленість активних дій суб'єктів взаємодії на досягнення загальної або власної мети.

Якщо продовжити авторську думку стосовно останнього постулату щодо досягнення мети, то цілком логічною є наявність в юридичній літературі дефініції «негативна взаємодія».

Зокрема В. М. Плішкін визначає негативну взаємодію в органах внутрішніх справ – це такий режим взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, при якому функціонування цих елементів спрямоване на досягнення протилежних цілей (вплив та дії кожного спрямовані на те, щоб перешкодити розвитку іншого суб'єкта) [8, с. 503].

Таким чином, цілком логічним і прогнозованим є негативний результат взаємодії, коли кожен із суб'єктів спрямовує зусилля на досягнення лише власної мети.

Отже, узагальнюючи висловлене, слід зазначити, що взаємодія, залежно від досягнутого результату може бути як позитивною, так і негативною. Сама сутність взаємодії визначається нами як діяльність двох або більше взаємодіючих (справляючих вплив, не завжди взаємний, це можуть бути просто владні відносини) суб'єктів (об'єктів) або елементів, що заснована на законних та підзаконних актах та узгоджена відносно до мети, місця і часу.

Для більш глибоко з'ясування поняття «взаємодії» слідчого у кримінальному провадженні доцільно провести його відмежування від «координації», зміст якого варіюється у відповідних правових нормах або випливає з їх змісту [11, с. 157].

Термін «координація», який походить від латинських слів «со (cum)» – разом, спільно і «ordinatio» – упорядкування, за своєю суттю означає не просте узгодження, а узгодження вироблене і встановлене з декількома самостійно функціонуючими системами. Узгодження може здійснюватися самими суб'єктами діяльності, а може бути результатом діяльності відповідного органу [12, с. 266].

У будь-якому разі зміст координації полягає у відшукуванні доцільного співвідношення між діями суб'єктів. Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність єдиних підходів до

розуміння координації. Так, одні вважають, що координація – це діяльність щодо організації взаємодії і нею охоплюється поняття «взаємодія» [13, с. 142].

На думку ж В. П. Пивненка координація – це функція одного із суб'єктів системи, а взаємодія – принцип діяльності, засіб їх контактів із суб'єктами інших служб і підрозділів [14, с. 157–159].

Інші вчені, Ю. В. Марченко та С. Г. Калмиков, зазначають, що координація містить у собі елементи підпорядкування взаємодіючих підрозділів координуючому центру, який наділений владними повноваженнями, рішення якого є обов'язковими для взаємодіючих сторін [15, с. 71].

Дослідження поняття ускладнюються тим, що навіть в термінологічних словниках «координація» визначається словами «погодженість», «узгодженість», «упорядкування», «приведення у відповідність». Більше того, під узгодженням розуміють дію за значенням «узгоджувати» тобто надавати відповідність, будь-чому, єдності з чим-небудь, встановлювати відповідність, єдність між чимось.

Досить часто науковці у своїх працях підміняють погодженістю і поняття «взаємодія».

Тому, для розмежування категорій «взаємодія» і «координація», як пропонує В. М. Малюга, слід визначити і показати внутрішні, суттєві ознаки, які відрізняють ці види діяльності [16, с. 57].

І. В. Озерський, проводячи певне розмежування цих наукових категорій зазначає, що взаємодія носить організований характер, і за необхідності узгодження їх дій, кожного разу організовується знову, а постійна робота суб'єктів координується [17, с. 538–544].

В. П. Лисюченко, натомість, зазначає, що наявність у відносинах між суб'єктами спільної узгодженої діяльності владних, підпорядкованих повноважень є визначальною відмінною ознакою координації. Координація – це владне узгодження зусиль різних підрозділів (працівників), які мають загальні (або тісні) зв'язки та завдання функціонування [18, с. 87].

Суттєвою ознакою взаємодії є відсутність відносин влади – підпорядкування, тобто суб'єкти спільної діяльності рівні між собою. У літературі є спроби розмежування координації і взаємодії ще й за іншими підставами. Проте вони, переважно, викликають певні заперечення.

Так, В. П. Корж зазначає, що координація не обмежується розкриттям конкретного злочину, тоді як взаємодія обов'язково пов'язана з розслідуванням певного злочину. Взаємодія слідчого здійснюється на підставі вимог КПК, Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». У ході координації суб'єкти взаємодії планують та проводять спільні дії під координуючим керівництвом прокуратури шляхом проведення координаційних нарад, на яких планується спільна діяльність правоохоронних органів [19, с. 310–311].

Отже, на наш погляд, координація завжди передбачає наявність відносин влади, підпорядкування суб'єктів спільної діяльності. У свою чергу взаємодія організовується як спільна діяльність між суб'єктами, які мають різну компетенцію і не перебувають у відносинах підпорядкування. Саме тому, вважаємо недоцільним об'єднання або суміщення двох самостійних форм організації спільної діяльності слідчого з іншими учасниками кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань

1. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. ; наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук ; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 751 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (дата звернення: 03.04.2019).
2. Взаємодія // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Взаємодія> (дата звернення: 03.04.2019).
3. Малая советская энциклопедия : в 10 т. Т. 2 / под ред. В. А. Введенского. 3-е изд. М. : Большая совет. энцикл., 1958. С. 366.

4. Лунев А. Е. Теоретические проблемы государственного управления. М. : Юрид. лит., 1974. 455 с.
5. Жалинский А. Э., Костицкий М. В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация. Львов : Вища школа, 1980. 112 с.
6. Ермаков К. К. Взаимодействие и координация в органах внутренних дел : лекция. М. : ВШ МВД СССР, 1971. 25 с.
7. Аксенов А. А. Организация взаимодействия в органах внутренних дел как функция управления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 1974. 20 с.
8. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ. України, 1999. 702 с.
9. Шванков В. М. Теоретические основы координации и взаимодействия в органах внутренних дел : учеб. пособие. М., 1978. 233 с.
10. Белозеров Ю. Н., Гуткин И. М., Чувилев А. А., Чугунов В. Е. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействие / отв. ред.: Виктор Б. А. М. : Юрид. лит., 1973. 120 с.
11. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.
12. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. М. : Наука, 1975. 717 с.
13. Зуйков Г. Г., Малков В. Д. Научная организация управления в аппаратах милиции : учеб. пособие. М. : Академия России, 1975. 180 с.
14. Пивненко В. П. Проблеми підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в Україні у боротьбі з організованою злочинністю. *Вісник Академії правових наук*. 1997. Вип. 1. С. 157–159.
15. Марченков Ю. В., Калмыков С. Г. Взаимодействие аппаратов уголовного розыска и 7-х отделов в раскрытии краж из квартир // Актуальные проблемы взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел. Киев : НИиРИО КВШ МВД СССР, 1988. С. 71–79.
16. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 289 с.
17. Озерський І. В. Взаємодія органів слідства та дізнання у боротьбі з організованою злочинністю (психолого-правовий аспект). *Міжвідомчий науковий збірник*. 2001. Т. 25. С. 538–544.
18. Лисюченко В. П., Ольховик П. В. Теорія управління органами внутрішніх справ. Київ : Паливода А. В., 2004. 127 с.
19. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности : монография. Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

УДК 351.741/159.9.072.7

С. М. БОРТНИК,

доктор юридичних наук, перший проректор

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5281-6007>

ФАКТОР ОБЕРЕЖНОСТІ ЯК ПОКАЗНИК ПРИДАТНОСТІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ ТА ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Актуальність проблеми визначається тим, що професійна діяльність в екстремальних та особливих умовах вимагає виняткової обережності, як фактор, який впливає на забезпечення безпеки людей. Список таких видів професійної діяльності містить сотні найменувань, але, незважаючи на це, таке питання залишається нерозв'язаним. Ця проблема рівною мірою присутня і в індивідуальній діяльності працівників Національної поліції України – коли недостатня обережність призводить до трагічного фіналу.

Ключові слова: спостережливість, увага, відповідальність, обізнаність, підготовленість, емоційна напруженість.

Чинник обережності є невід'ємною складовою організації поведінки людини, яка входить до структури рефлексу біологічної обережності. Його суть полягає в усвідомленому уявленні ступеня небезпеки виконання дій і необхідності їх виконання. Практично це зона організації поведінки, в якій порівнюється поточна необхідність вибору часткової участі реакції «досягнення» або «уникнення» за часом їх прояву, швидкості перебігу і чергування в послідовності зміни один одного, сили свого тлумачення і обсягом цих реакцій в динамічному стереотипі, що визначає структуру побудови обраної поведінки. Характерною особливістю формування поведінки в умовах конкретного середовища перебування є накопичений попередній досвід, що загалом визначає здійснення вибору адекватної адаптивної поведінки. При статично одноманітному середовищі перебування ступінь несподіванки прямує до нуля і необхідна напруженість готовності до непередбаченої ситуації у край незначна, а реакція супроводу спливає в автоматизованому режимі її здійснення.

Зі збільшенням невизначеності довкілля перебування зростає стан напруженості, що визначає початковий рівень готовності до здійснення реакції вибору у відповідь «уникнення – досягнення» або «вичікування». Тому міра невизначеності відбиває екстремальність ситуації. Суть невизначеності полягає не лише в новизні чинників середовища, до яких необхідно віднести вищезазвані, але й у швидкості їх перебігу. Усе це вимагає збільшення напруженості очікування і супроводжується великою витратою енергетичного потенціалу, що призводить до швидкого стомлення.

Таким чином, екстремальний стан безпосередньо пов'язаний із наявністю інформації про середовище перебування і знаходиться з цим показником у зворотній залежності. Натомість у разі повної визначеності середовища перебування і відсутності її екстремальності істотну напруженість емоційного стану створює відповідальність за безпомилковість виконання дорученого завдання. У цьому випадку так само, як і за умови оцінки екстремального стану, ступінь відповідальності істотно впливає на міру стосунків емоційної напруженості.

Як у першому, так і в другому випадку енергетичні витрати, що використовуються на переживання міри напруженості екстремального або особливого стану, носять експоненціальну залежність, а по відношенню один до одного вони мають незалежні механізми їх забезпечення.

Ця незалежність двох характеристик, що відбивають міру напруженості емоційного стану в їх взаємообумовленому відношенні, визначають його енергетичний потенціал, дозволяють побудувати ознаковий семантичний простір з єдиною мірою кожної із них в оцінці загальної енергетичної витрати, використаної емоційної напруженості при різному прояві екстремальних і особливих умов.

Таким чином, існує метод називання будь-яких варіантів формування емоційної напруженості при різному частковому поєднанні кожного з компонентів, які формують його і знаходяться в ортогональному взаємообумовленому відношенні.

Гіпотеза. Успішна професійна діяльність як показник придатності роботи в особливих та екстремальних умовах має кількісну оцінку, яка визначає міру доступності виконання рівня складності поставлених завдань, що необхідно враховувати для забезпечення безпеки службової діяльності як під час визначення допустимої складності її виконання, так і при відборі й оцінці придатності індивіда загалом до роботи в екстремальних і особливих умовах.

Мета. Встановити основні вимоги, які визначають оцінку ефективності виконання професійної діяльності, що має перебіг в особливих та екстремальних умовах.

Завдання дослідження. На підставі розроблених методів оцінки ефективності виконання професійної діяльності в особливих та екстремальних умовах:

- встановити критерії допустимої помилки при виконанні роботи поставленої складності і загалом доступності виконання цієї роботи конкретним індивідом;
- розглянути можливість побудови об'єктивної оцінки рівня кваліфікації осіб, здатних виконувати роботу в особливих та екстремальних умовах.

Матеріал: наукова література з проблеми цього питання; протоколи звітів і архівні матеріали розроблень, що проводилися раніше в цьому напрямі; власні спостереження та їх аналіз.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, метод подібності й аналогій, фізіологічні методи оцінки фізичного стану та психофізіологічні методи оцінки емоційного стану, метод надання емпіричних даних в ознакових семантичних просторах із уведеною в них однієї міри зіставлення порівнянних ознак; методи статичного оброблення отриманих матеріалів.

Результати дослідження. У будь-якій професійній діяльності, залежно від рангу її складності, можна виділити категорію осіб, яка здійснює свою роботу в умовах екстремальних або особливих чинників її виконання. Незважаючи на важливість цієї проблеми, до теперішнього часу немає чіткої класифікації та смислового розмежування цих понять, як і чіткого їх визначення. У психологічній літературі, окрім поняття «екстремальні» умови діяльності, часто зустрічається поняття «особливі, ускладнювальні, незвичайні» умови, які розтлумачують як ті умови, що пов'язані з дією екстремальних чинників.

Не надаючи чіткого визначення цим поняттям, низка авторів приходить до висновку, що поняття «особливі умови діяльності» справедливі для тих ситуацій, коли діяльність пов'язана з епізодичною дією екстремальних чинників, а «екстремальні умови діяльності» пов'язують із постійною дією цих умов. Помилковість даних полягає в тому, що сам метод вербального опису використовуваних визначень екстремальності не виділяє самого смислового змісту цього терміна. Говорячи про постійно чинні екстремальні чинники й епізодичні екстремальні чинники, які зумовлені особливими факторами, фактично йдеться тільки про режим дії екстремальних чинників, але не про особливі умови.

Багато авторів пов'язують діяльність людини в особливих та екстремальних умовах із виникненням специфічних функціональних станів (несприятливих), дія яких призводить до стану динамічної неузгодженості, що характеризується порушенням адекватності

фізіологічних і поведінкових реакцій. У цьому випадку будь-яка діяльність, яка призводить за своєю інтенсивністю до стомлення і як наслідок до десинхронізації взаємообумовленої діяльності функціональних систем, трактується як екстремальні або особливі умови. У такому разі будь-яка діяльність, що характеризується втомленістю при її виконанні, потрапляє до категорії екстремальної або особливої.

Роблячи досить обґрунтований висновок про те, що екстремальні й особливі умови діяльності всюди пов'язані з виникненням психічної напруженості, автори вказували тільки на пряму залежність зазначених стосунків, залишаючи без уваги той факт, що зворотна залежність виникнення психічної напруженості абсолютно не визначає обов'язковий наслідок впливу екстремальної й особливої умови. Фактично екстремальні й особливі умови входили до категорії неврахованих чинників.

Проблема вивчення стану, поведінки, працездатності людини в особливих та екстремальних умовах була і є предметом дослідження у багатьох науках. Особливе місце серед них посідає інженерна психологія, предмет якої полягає в розробленні проблеми інформаційної взаємодії людини в середовищі здійснення своєї професійної діяльності, яка реалізується в екстремальних та особливих умовах. Характерною особливістю досліджень, що проводилися за цим напрямом у 90-х роках минулого століття, було те, що, не маючи визначення самих понять «екстремальні» й «особливі» умови, проводилися значні дослідження їхнього впливу на фізичний і психічний стан людини, обґрунтовуючись при цьому тільки прямою залежністю, що полягає в тому, що ці умови всюди пов'язані з виникненням психічної напруженості.

Недостатність чіткого розмежування термінів «екстремальні» й «особливі» умови призвела до того, що вже в першому десятилітті нинішнього століття поняття «особливі умови» практично не стали застосовувати. Відсутність конкретного смислового змісту понять «екстремальних» і «особливих» умов, а також заходи щодо їх прояву практично нівелювали можливість вирішення наявної проблеми на основі вербального опису отриманої інформації, оскільки кожен її рівень складності вимагає своїх методів надання.

Проте цей період вирішення проблеми, яка існує, зробив безцінний внесок у з'ясування змісту категорії «невраховані чинники», деталізація якої сприяла розумінню значущості інформаційної взаємодії людини з середовищем, в якому здійснювалася професійна діяльність і рівень психічної напруженості. Це дозволило визначити не лише суть поняття екстремальних умов, але й отримати їх кількісний вимір.

Розв'язання цієї задачі дозволило усунути з категорії «невраховані чинники» екстремальні умови та спостерігати в досить великій кількості випадків виникнення психічної напруженості, що свідчило про наявність незалежного від екстремальних умов чинника «особливі умови». Оскільки особливі умови при усуненні екстремальних умов ставали чинними не в усіх випадках, це вказувало на присутність їхньої міри. Дотримання умов при усуненні екстремальних чинників під час виконання певної діяльності різними особами, за достатньої кількості обстежуваних осіб, завжди характеризується неоднаковою їхньою реакцією з огляду психічної напруженості. У цьому випадку розподіл індивідів за величиною прояву психічної напруженості в ранжируемому їх уявленні дає міру оцінки дії «особливих умов». Зіставлення зміни такого роду умов і відповідної реакції зміни психічної напруженості дозволили встановити суть змісту понять «особливі умови», що полягають у розумінні або сприйнятті почуття відповідальності за результат виконуваної діяльності та впливають на подальше положення рангу індивіда в оцінці можливої роботи в особливих умовах.

У зв'язку з цим розв'язання задачі визначенням смислового змісту понять «екстремальні умови» і «особливі умови» потребує відповідного впорядкування таких понять, як «психічна напруженість» або, що часто зустрічається і використовується як синонімічне поняття, «емоційна напруженість»; і як самостійне поняття «емоційне хвилювання», що дають однаковий результат кількісної оцінки цих характеристик такі поняття, як «безвідповідальність», «байдужість», «безпечність», «обережність». Це

визначається тим, що, маючи кількісну оцінку альтерированого чинника і його якісну структуру, необхідно мати певну кількісну оцінку адаптивної реакції і якісну структуру системи, що забезпечує її формування.

На підставі вищевикладеного можна зробити **висновки**, що неточність лінгвістичних визначень призвела до необхідності побудови спеціальних ознакових семантичних просторів із введеною в них єдиною мірою зіставлення дії альтерированого чинника і відповіддю на нього адекватної адаптивної поведінки відповідного комплексу елементів динамічного стереотипу, який забезпечує рівноважний стан із середовищем перебування конкретного індивіда, що і є його паспортом придатності до роботи в особливих і екстремальних умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Артемьев В. А., Журов М. С., Криводерев В. В. Страх как показатель профессиональной пригодности и методы его классификации. Симферополь ; Харьков : НУВД Украины ; Бланк-экспресс, 2003. 56 с.
2. Бандурка А. М., Друзь В. А. Конфликтология. Харьков : Оригена, 1997. 356 с.
3. Бандурка А. М., Друзь В. А. Психология власти. Харьков : ХНУВД, 1998. 326 с.
4. Воронов А. А. Устойчивость, управляемость, наблюдаемость. М. : Наука, 1929. 336 с.
5. Друзь В. А., Журов М. С., Самсонкин В. Н. и др. Человек в измерениях XX века. Т. 5. М. : Междунар. акад. проблем человека в авиации и космонавтике, 2004. 330 с.
6. Журов М. С., Криводерев В. В. Практическая психология : учеб. пособие. Симферополь ; Харьков : НУВД Украины ; Бланк-экспресс, 2003. 193 с.
7. Пугач Я. И. Основные положения построения семантических пространств для упорядоченного представления результатов исследований // Материалы за IX Международна научна практична конференція «Бъдещето въпроси от света на науката – 2013». София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. Т. 39. С. 5–14.
8. Труханов Г. Л. Основы общей виктимологии. Харьков : Титул, 2007. 392 с.

Надійшла до редколегії 14.03.2019

УДК 351.741

К. П. РУБАН,

*кандидат юридичних наук, заступник начальника тренінгового центру
Головного управління Національної поліції в Херсонській області;*

С. О. САНДЕЦЬКИЙ,

*старший викладач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ*

ЦІННІСТЬ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Авторами теорії поколінь є Вільям Штраус і Ніл Хоув, які в кінці XX століття вирішили розглянути історію США як послідовність зміни поколінь. Вони створили своє визначення цьому поняттю: сукупність всіх людей, народжених в проміжок часу, що становить приблизно 20 років [1].

Теорія виявилася універсальною для усіх країн. Власне в цьому її значущість та затребуваність. Представники різних поколінь володіють різними системами цінностей, сформованими у різні періоди часу. Основними категоріями, на яких ґрунтується теорія поколінь, є «покоління» і «цінності». У рамках ціннісного підходу в теорії поколінь під «поколінням» розуміється спільність людей, народжених в певний історичний період, сформованих як особистості під впливом загальних факторів навколишнього середовища (соціальних, культурних, економічних і політичних подій, технічного прогресу) і є носіями єдиних цінностей покоління, що знаходяться на підсвідомому рівні особистості [2].

Покоління, що належать до одного архетипу, мають не тільки схожий віковий показник, але і однакові базові установки по відношенню до сім'ї, до ризику, культури; поділяють схожі цінності та схожі колективні характеристики, мають подібну громадянську позицію та обирають схожі життєві траєкторії [2].

У цьому аспекті виключну цінність для рекрутменту (підбору персоналу, у даному випадку майбутніх поліцейських) є те розуміння чого хочуть представники різних поколінь та, що є цінним для них і як вони можуть реалізувати себе.

Використовуючи дослідження Е. Чернишева окреслимо основні типи за теорією поколінь та їх приблизну відсоткову частку у вітчизняній структурі населення (станом на 2015 рік). Представники «Мовчазного» покоління у віці 91–71 років (13 %); значну частку складають представники покоління «Бєбі-бумерів» у віці 70–51 років (28 %); домінуючим є представники покоління «Х» у віці 50–30 років (32 %); менша частка – представники покоління «Y» у віці 29–11 років (17 %) і решта 10 % належать представникам покоління «Z», яке зараз народжується [3].

Зауважимо, що у порівнянні із структурою населення у вітчизняній структурі особового складу Національної поліції є суттєві відмінності. Оскільки у даний час серед поліцейських відсутні представники «Мовчазного» покоління у віці 91–71 років; мізерну частку становлять представники покоління «Бєбі-бумерів» у віці 60–51 років та вже минають часи, коли домінуючими були представники покоління «Х» у віці 50–30 років. Натомість кількість представників покоління «Y» у віці до 29 років зростатиме з кожним роком, а через чотири-п'ять років до них долучатимуться представники покоління «Z».

Відповідно розглянемо найбільш чисельні покоління з цієї теорії, які вже працюють у Національній поліції України, та ті, які, у найближчий час, складатимуть більшість серед поліцейських. Це покоління «Х»: умовно 1963–1984 (1986) років народження та покоління «Y»: умовно 1985–2000 (+/- 2003) років народження, і в перспективі покоління «Z» починаючи умовно з 2004 року народження.

Отже, на ринку праці стали з'являтися молоді фахівці, абсолютно не схожі на попередників своїми цінностями і ставленням до роботи. Їх досвідчених старших товаришів охопила паніка: старі методи мотивації перестали працювати, як вести себе з молодими колегами – не зрозуміло.

Теорія поколінь показує: ми дійсно різні, і те, що працювало для одних, не обов'язково буде працювати для інших. Щоб розібратися у тому як людиною (у контексті наших досліджень поліцейським) керують цінності та мотивація, маємо визначитися, які провідні цінності та методи нематеріальної мотивації пріоритетні для представників різних поколінь.

Провідні цінності покоління «Х»: глобальна свідомість (інформування), прагматизм, самостійність і свобода, індивідуалізм, гнучкість і адаптивність, неформальність поглядів, орієнтація на родину, брак патріотизму [2].

Методи нематеріальної мотивації покоління «Х»: перспектива самореалізації і кар'єрного росту, бажання безперервно навчатися, прагнення лідирувати і керувати [2].

Якщо хочете демотивувати представника покоління «Х» – створіть йому умови тотального мікроменеджменту. Коли «Іксів» контролюють на кожному найменшому етапі роботи, це не дозволяє йому довести самостійність та здатність самому знаходити ефективні способи досягнення результату. Тому своїм колегам «Іксам» варто надавати більше простору і відповідальності. Якщо їм знадобиться допомога у чомусь, вони самі про неї попросять [4].

Покоління «Y»: умовно 1985–2000 (+/- 2003) роки. Згідно класиці теорії поколінь, усі люди, народжені в період з 1981 по 2000 рр. відносяться до покоління «Ігрек». Але на нашому пострадянському просторі було б правильно виділяти в окрему підгрупу тих, хто народився у період з 1991 по 2000 рр. [2].

«Ігреки» або як ще їх називають «мільеніали» росли в умовах стрімкого розвитку технологій, світ ставав більш відкритим, стиралися кордони, ставала доступною найрізноманітніша інформація. Батьки намагалися дати їм максимум і виростити впевненими в собі людьми. Вони ходили на десятки гуртків, отримували доступ до нових можливостей

і жадали уваги сім'ї. Батьки, поглинені роботою, не завжди могли приділити мілленіалам достатньо часу і періодично намагалися компенсувати це гіперопікою. В результаті покоління «Y» часто залежить від зворотного зв'язку і схвалення, чекаючи цього від керівництва [4].

Що цінують «Y»? Надивившись на батьків, які присвятили своє життя важкій, іноді ненависній роботі, мілленіали вирости з бажанням займатися тільки тим, що подобається. Тому в роботі вони з пристрасстю беруться тільки за те, що їм цікаво, що дає відчуття розвитку і приносить користь.

Як взаємодіяти з «Y»? Якщо хочете, щоб мілленіал був зацікавлений у завданні, поясніть йому, як його виконання впливає на загальний результат команди або колективу. Розуміння своєї ролі та власного вкладу у загальну справу – важливий стимул для «Ігреків». Для мілленіалів важливо знайти своє місце, а не просто роботу. Для них важлива відкрита, доброзичлива, часто майже сімейна атмосфера у колективі. Вони очікують активної комунікації з колегами та начальством.

Провідні цінності покоління «Y»: наївність, патріотизм, уміння підкорятися, бажання негайної винагороди, позитивність, товариськість, творчість, упевненість в собі [2].

Методи нематеріальної мотивації покоління «Y»: реалізація творчого потенціалу, наявність можливості навчання і розвитку, приналежність до відомого бренду [2].

Три основних кар'єрних мети мілленіалів згідно з окремими дослідженнями: 82 % – цікаві виклики і завдання на роботі; 77 % – можливість стати експертом в якійсь конкретній сфері; 74 % – підйом по кар'єрних сходах (навіть більше, це власне, про прагнення мати владу – напевно, так коректніше назвати це бажання) [1].

Для 20 % мілленіалів пріоритетним є будівництво кар'єри. Просто уявіть, кожен п'ятий молодий спеціаліст відповідає, що його мета – кар'єра. Часто також звучить визначення – «самореалізація». Саме тому це покоління із завищеними очікуваннями від своєї роботи. Багато з них швидко розчаровуються і починають часто міняти компанії, навіть сфери діяльності.

Кар'єра для них багато чого значить, навіть незважаючи на те, що немало хто з них будуватиме її за принципом зигзагу: досягати певних висот, а потім перемикатися на іншу сферу діяльності та починати усе спочатку. Це покоління набагато більш амбіційне за своїх батьків: світ змінився, вони швидко опановують нові технології, вже спілкуються інакше і вже не такі емпатичні як покоління «X» (не вміють співпереживати). Поняття емоційного інтелекту (як групи ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих [5, с. 169]) для багатьох мілленіалів виявляється незрозумілим.

Мілленіали вимірюють кар'єрний успіх наступними показниками: баланс роботи та особистого життя – 44 %; задоволення від роботи – 43 %; зростання заробітної плати – 35 %; досягнення особистих цілей – 27 %; досягнення робочих цілей – 25 %; отримання нових навичок – 24 % [1].

Зауважимо дещо про представників покоління «Y», спираючись на дослідження та результати аналітичного аналізу окремих бізнес-тренерів, зокрема Л. Калабуха [6]. Втім, одразу зауважимо, що під цим поколінням маємо на увазі як-раз таки людей у віці від 18 до 30 років. Оскільки зазначена авторка відносить їх за власним баченням до покоління «Z».

Погоджуємося з тим, що потенційні кандидати до вступу до лав Національної поліції України та ті, хто вже працюють поліцейськими у віці від 18 до 30 років мають такі риси свого покоління мілленіалів, а саме: це люди швидких результатів. Не хочуть працювати без вихідних, щоб отримати 20–30 тис. грн., але не зараз, а можливо через 2 роки. Не розуміють та не хочуть визнавати субординацію.

Не налаштовані на кар'єру і планування. Не визнають графіків, розкладів, не потрібний офіс, не приймають категорично поняття – «ходити на службу», працюють дистанційно, живуть, де хочуть. Хочуть заробляти і отримувати винагороду не за час, проведений на роботі, а за результат.

Кидають навчання у ВНЗ, куди вступили за рекомендаціями батьків, або якщо самі втратили цікавість. Їм навіть в голову не приходить, що диплом потрібно мати. Знають всі

можливості для самоосвіти, і, коли їм потрібно щось дізнатися, мають миттєвий доступ до інформації. Як не дивно, при цьому в них невисокий рівень загальної ерудиції, не володіють базовими знаннями з літератури, географії та історії, як покоління «Х».

Поколінню «Х», щоб щось дізнатися з якогось конкретного питання потрібно було прочитати тонну книг! А їм достатньо натиснути одну кнопку, але вони і цього не роблять. Проте – дуже креативні, вміють швидко обробляти багато різної інформації та видавати несподівані рішення.

При перших же невдачах здаються, безвідповідальні, як в соцмережах, так і по життю – не цей друг, так інший, не ця компанія, так інша. Не розуміють цінність стосунків, не вкладаються в людей.

Вони вирости в атмосфері достатку та любові, звикли до схвалення. Батьки так компенсували нестачу уваги – купували їх прихильність подарунками та не завжди справедливими похвалами.

Не мають конкретних цілей, ні в бізнесі, ні в житті. Нічого не бояться. Можуть з легкістю додати до резюме фото у купальнику. Не з'являються на співбесіди, їм навіть в голову не приходить передзвонити і про це попередити. На всі звинувачення у безвідповідальності – єдина відповідь “Я такий! Я ж вам пояснив, що я забув, проспав, передумав, втратив цікавість! Хіба цього мало щоб зрозуміти?!”

Вони з народження проводили час за екранами моніторів своїх гаджетів. Не розуміють, як грати в команді, що значить почуття ліктя товариша, живуть самі по собі. Індивідуалісти. Покоління «я».

«Ігреки» чекають, що зможуть вирішувати усі питання, що стосуються особистого та професійного життя, на смартфонах і планшетах. 40 % кандидатів-мільеніалів уже готові відгукуватися на вакансії з мобільних пристроїв і чекають дій з боку компаній, кроку назустріч з метою залучити їх та утримати.

Питання навіть не стоїть в тому, що нам можуть не подобатися певні представники покоління «Y». Мова йде про те, що їх фізично мало і перебирати особливо нема з кого.

Урахування таких факторів покоління «Y» у сфері рекрутменту та HR, багато в чому пов'язане саме з тим, що самі «Ігреки» починають встановлювати свої правила. І ринок праці змінюється, стаючи все більш орієнтованим на кандидатів. Для Національної поліції України ми вже можемо спостерігати, що зміни рекрутменту спостерігаються у залученні до відбору кандидатів можливостей інтернету, соціальних мереж. Певним надбанням стало створення бренду з професії поліцейського, оскільки для покоління «Y» це має важливе значення. Втім, одразу зауважимо на досить суттєвому прорахунку під час такої компанії, а саме не достатнє інформування кандидатів про справжній зміст роботи поліцейського. І це у подальшому мало наслідком швидкого відтоку молодих кадрів з лав вітчизняної поліції. Адже вони виявилися не готовими до несення служби, уявляючи її як захопливу пригоду, не маючи планів на майбутнє, і тому з легкістю відмовляючись працювати далі, оскільки це стало їм не цікаво.

Тому окрім, підбору кадрів поліцейських варто зауважити на ще одному з досить болючих питань це їх утримання у подальшому на цій службі. У цьому також значну вагу мають ті цінності та мотивації, які є провідними для представників покоління «Y». Особливо значимим для них стає процес професійної адаптації.

У психологічній науці професійна адаптація розглядається як професійне самовизначення, навчання новим умінням і навичкам розвитку професійної самосвідомості. На думку А. А. Налчаджян, професійна адаптація – це, з одного боку, процес, за допомогою якого людина задовольняє свої вимоги і очікування від професії та умов її здійснення, з іншого – відповідність вимогам, діяльності, тим соціальним групам, під контролем і за участю яких протікає професійна діяльність. К. М. Гуревич зазначає, що кожна людина, може в тій чи іншій мірі оволодіти будь-якою професією (або майже будь-якою), однак скільки на це знадобиться сил і часу, залежить від психічних і фізичних можливостей організму [7].

Специфіка професійної діяльності поліцейських характеризується, по-перше, значним обсягом робіт, зміною звичних умов праці, специфічністю професійного спілкування, високою емоційною напруженістю, що тягне складності в адаптації та проходженні служби. По-друге, співробітникам поліції доводиться виконувати оперативно-службові завдання в умовах, ускладнених впливом емоційних і фізичних стресових факторів, пов'язаних із загостренням кримінальної обстановки; напруженістю соціально-економічних відносин, масовими заходами, які загрожують груповими порушеннями громадського порядку. У цих умовах високі вимоги пред'являються не тільки до професійної підготовки співробітників, але і до їх фізичного, психічного і особистісного потенціалу [7].

Розуміння логіки дій, пріоритети, очікування покоління «Х» і «Y» дозволяє відповідним чином вибудовувати процес їх професійної адаптації у поліції, а самим представникам цього покоління – усвідомити себе і свої дії як на роботі, так і в особистому житті.

На підставі сучасних наукових досліджень, а також власного емпіричного вивчення співробітників правоохоронних органів Л. Ю. Нежкиною, І. В. Ярославцевою виділені чотири групи чинників, які сприяють кращому процесу їх адаптації [8].

Перша група чинників пов'язана з особистісними особливостями співробітників, такими як соціальний інтелект, когнітивний контроль в складних ситуаціях, відповідальність при виконанні службових обов'язків, емоційна стійкість, професійна мотивація, самооцінка, здатність встановлювати контакти.

До другої групи віднесені ділові (поведінкові) характеристики – рівень активності особистості при виконанні оперативно-службових завдань; здатність мобілізації у складних ситуаціях; дії, спрямовані на досягнення успіху; вміння змінювати поведінку залежно від ситуації, що склалася; засвоєння соціальних норм поведінки і правил ділової взаємодії.

Третя група факторів включає особливості діяльності служби управління кадрами – професійна орієнтація школярів для вступу в освітні установи МВС, злагодженість організаційного механізму управління процесом адаптації новоприбулих співробітників, об'єктивність ділової оцінки співробітників, гнучкість системи навчання співробітників.

У четвертій групі чинників знаходяться особливості служби – престиж і привабливість професії в цілому, робота з певної спеціальності в конкретному підрозділі; особливості організації праці, що реалізують мотиваційні установки співробітника; наявність відпрацьованої системи впровадження нововведень; позитивний соціально-психологічний клімат в колективі.

Зауважимо, що останнім часом вже звичним стало створення в компаніях спеціальних просторів для відпочинку або навіть роботи. Тому що мілленіали люблять розслаблену атмосферу і приємну робочу ауру (вже такі вони). Багато фірм давно і дуже вірно взяли це собі на озброєння. На сьогоднішній день уявити відділ поліції, де б були такі зони відпочинку для працівників (зелені килимки, м'які пуфи, смакота) ще неможливо. Втім, заперечення того факту, що потенційні кандидати та нові кадри поліції із представників покоління «Y» не хочуть, ба більше не можуть працювати як покоління «Х», є залишення проблеми укомплектування Національної поліції України без вирішення.

Також слід окремо наголосити, що як прогнозують дослідники теорії поколінь найпоширеніші захворювання серед мілленіалів будуть пов'язані з депресіями, маніями або фобіями. Тому і з'явилося в соціумі таке поняття, як емоційний інтелект. Людей вчать: усвідомлювати, розпізнавати, відрізняти, рефлексувати свої емоції. Вчать! Тому що самі вони не можуть [9]. Відповідно професійне навчання таких поліцейських стає ширшим та більш специфічним. Окрім того, що їх слід навчити не бути поверхневими, вчити бути професіоналами своєї справи, вмінню процесно підходити до завдань, варто крок за кроком навчати їх емоційному інтелекту.

Підсумовуючи вищезазначене, для самих представників покоління «Y» у лавах Національної поліції України хотілося б зазначити про необхідність вчитися не відкидати, не «іронізувати», не відмовлятися від напрацювань усіх попередніх поколінь.

Список бібліографічних посилань

1. Теория поколений от X до Z: что нужно знать, чтобы хантить, вовлекать и работать вместе // Potok : блог. URL: <https://blog.potok.io/xyz/> (дата звернення: 15.03.2019).
2. Близнюк Т. П. Теория поколений в управлении персоналом. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2016. Вип. 14. С. 112–117. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2225-6407/article/viewFile/105668/100892> (дата звернення: 15.03.2019).
3. Чернышев Е. Демографический прогноз: Украина уже скоро может исчезнуть как отдельное государство // НАКАНУНЕРУ : сайт. URL: <http://www.nakanune.ru/articles/18461/#sthash.tX6j0T1s.dpuf/> (дата звернення: 15.03.2019).
4. Прокофьева И. Теория поколений: чего хотят от работы представители поколений X, Y и Z? // Happy monday talks : сайт. URL: <https://talks.happymonday.com.ua/teoriya-pokolenij/> (дата звернення: 15.03.2019).
5. Журавлева М. О. Изучение эмоционального интеллекта практических психологов. *Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства*. 2011. С. 168–174.
6. Калабуха Л. Покоління X, Y, Z. Теорія поколінь. Кого і як брати на роботу? // Людмила Калабуха. Бізнес-тренер : сайт. URL: <http://www.kalabukha.com.ua/pokolinnya-z-y-x-teoriya-pokolin-koho-i-yak-braty-na-robotu/> (дата звернення: 15.03.2019).
7. Иванова И. А. Теория поколений: проблемы обучения и адаптации молодых специалистов в XXI веке. *Transport Business in Russia*. 2016. № 1. С. 103–105. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/teoriya-pokoleniy-problemy-obucheniya-i-adaptatsii-molodyh-spetsialistov-v-xx-veke> (дата звернення: 25.04.2018).
8. Нежкина Л. Ю., Ярославцева И. В. Личностные и деловые качества сотрудников органов внутренних дел как факторы профессиональной адаптации. *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2016. № 3 (71). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/lichnostnye-i-delovye-kachestva-sotrudnikov-organov-vnutrennih-del-kak-factory-professionalnoy-adaptatsii> (дата звернення: 15.03.2019).
9. Куликова У. Поколение Y: кто они и как меняют Украину // WORK.ua : сайт. URL: <https://www.work.ua/ru/articles/career/1288/> (дата звернення: 25.04.2018).

Надійшла до редколегії 18.03.2019

УДК 159.9:351.74

Д. В. ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ І СЛУЖБУ В НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ УКРАЇНИ

Обґрунтовано необхідність проведення професійної орієнтації учнівської молоді та здійснення подальшого професійного відбору на службу в Національну поліцію України. Розглянуто зміст понять «професійна орієнтація», «професійний відбір»; визначено етапи професійного відбору.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійний відбір, органи та підрозділи Національної поліції, учнівська молодь.

На сьогодні значно зросла особиста значущість правильного вибору професії. Значення професійної орієнтації молоді визначається її роллю в науково-практичному управлінні соціальними процесами в суспільстві, необхідністю співвідношення і задоволення потреби держави в трудових ресурсах, у підготовці фахівців певного профілю відповідно до інтересів, професійної спрямованості та здібностей конкретної людини.

Професійна орієнтація молоді розглядається науковцями як комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів впливу на особистість із метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивіда та потреб ринку праці. Головна мета профорієнтаційної роботи – сприяння специфічними методами посиленню конкурентоспроможності працівника на ринку праці та досягнення ефективної зайнятості населення.

На думку дослідників, професійна орієнтація є системою заходів сприяння людині у виборі професії та побудові професійної кар'єри на основі врахування її бажань, інтересів і схильностей, можливостей, здібностей працювати у вибраному виді діяльності. Така система заходів забезпечує науково обґрунтоване управління процесом ознайомлення зі світом професій, свідоме професійне самовизначення людини для задоволення своїх особистих потреб, самореалізації у праці та суспільних потреб у відтворенні трудових ресурсів з урахуванням соціально-економічної й демографічної ситуації в країні.

Завданнями функціонування системи професійної орієнтації є: 1) формування в молоді соціально значущих внутрішніх регуляторів активності (поведінки) у зв'язку з вибором професії та плануванням перспектив професійного шляху; 2) створення умов для соціальної активності у професійному самовизначенні; 3) надання допомоги молоді в адекватному виборі професій; 4) розподіл молоді за професіями, найбільш відповідними інтересам, схильностям, здібностям, первинній трудовій і соціальній підготовленості кожної людини; 5) психологічна підготовка й адаптація молоді до професійного навчання і подальшої трудової діяльності [1].

Професійна орієнтація реалізує ряд особистісних і суспільних функцій:

- соціальну – засвоєння людиною (перш за все дітьми і молоддю) певної системи соціальних норм і цінностей (суспільних, професійних тощо), знань, навичок і вмінь, необхідних для успішного навчання і виконання професійної діяльності;

- психолого-педагогічну – виявлення і формування інтересів, схильностей, здібностей, особливостей людини на користь адекватного вибору професії, оцінки рівня професійної придатності до конкретної діяльності, психологічного забезпечення професійної підготовки, адаптації до праці і т. п.;

- економічну – поліпшення якісного складу працівників (за критеріями професійного, психологічного, соціального характеру), підвищення задоволеності працею, зниження плинності кадрів, збільшення професійної активності працівників, їх зацікавленості в змісті і результатах праці;

- медико-фізіологічну – виявлення обмежень у стані здоров'я та розвитку фізіологічних і психофізіологічних функцій та якостей, важливих для забезпечення певної діяльності, та корекція професійних планів відповідно до функціональних можливостей конкретної людини [2].

Професійна орієнтація ґрунтується на системі заходів щодо розроблення науково-методичних рекомендацій із вибору професії та їх утілення в практичній роботі. Для орієнтації у світі професій суттєве значення мають заходи з реалізації першого компонента профорієнтації – професійної освіти. Це напрям, що включає професійну інформацію (інформування), пропаганду й агітацію, передбачає формування знань про світ професій, про соціально-економічні, психологічні, медико-фізіологічні, санітарно-гігієнічні й інші особливості конкретних видів діяльності, способів та умов оволодіння професією тощо з метою зародження і становлення професійного інтересу, пробудження схильності до тієї чи іншої сфери діяльності.

Професійна орієнтація на службу в правоохоронних органах України – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів впливу на особу з метою формування й оптимізації її професійного самовизначення, що базується на основі врахування професійно важливих особистісних характеристик, потреб кадрового забезпечення відповідних органів і підрозділів. Указана система спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами й можливостями людини та потребами у фахівцях з основних видів діяльності Міністерства внутрішніх справ України [3].

Професія поліцейського досить складна і специфічна. Одним із важливих напрямків роботи з персоналом є відбір кандидатів на службу до Національної поліції. Для забезпечення якісного комплектування кадрами останньої, профілактики передчасної втрати здоров'я під впливом різноманітних факторів професійної шкідливості психологічно-деформуючого характеру та запобігання девіантній поведінці у поліцейських, курсантів і слухачів здійснюється професійно-психологічний відбір кадрів до Національної поліції України.

Об'єктами професійної орієнтації є:

- громадяни України з числа цивільної молоді, які виявляють намір проходити службу в органах Національної поліції або навчатися в закладах вищої освіти МВС України і відповідають умовам прийому на службу та навчання;
- працівники поліції та військовослужбовці строкової служби, які виявляють намір навчатися в закладах вищої освіти МВС України, змінити спеціальність, здобути додаткову освіту або підвищити кваліфікацію.

Суб'єктами професійної орієнтації в системі МВС України є:

- органи і підрозділи Національної поліції України, заклади вищої освіти МВС України, центри первинної професійної підготовки, інститути післядипломної освіти, що здійснюють професійне інформування громадян щодо перспектив служби і навчання;
- рекрутингові центри Національної поліції України, що здійснюють відбір кандидатів на службу і навчання;
- центри психіатричної допомоги і професійного психофізіологічного відбору, що здійснюють професійний психофізіологічний відбір кандидатів на службу і навчання.

В основу профорієнтаційної роботи з населенням щодо можливостей служби в Національній поліції і навчання в закладах вищої освіти МВС України покладено певні *принципи*:

- узгодження професійних потреб об'єкта профорієнтації та системи МВС України;
- діяльнісний підхід до визначення професійної придатності;
- доступність професійної й іншої інформації щодо можливостей вибору чи зміни професії, форм навчання і працевлаштування;
- обов'язковість проходження професійного відбору кандидатами на службу і навчання;
- добровільність отримання профорієнтаційних послуг на гарантованому державному рівні;
- конфіденційність висновків професійних консультацій і профвідбору, додержання суб'єктами професійної орієнтації норм професійної етики [3].

Організація роботи з професійної орієнтації покладається на керівників органів і підрозділів, у яких передбачається працевлаштування кандидатів, а також на підрозділи роботи з персоналом. Робота з професійної орієнтації носить плановий характер і включається самостійним розділом у план роботи органу, підрозділу поліції. Планування здійснюється з урахуванням поточної й перспективної потреби в кадрах, можливостей конкретних джерел комплектування і необхідності створення конкурсу на заміщення поточних і перспективних вакансій (декілька кандидатів на одну посаду). При цьому аналізується і враховується потреба в кадрах, пов'язана зі зміною штатної чисельності, переміщенням працівників по службі, направленням на навчання, звільненням, а також необхідністю задоволення потреб у кадрах [4].

Професійний відбір (добір) становить сукупність заходів професійно-діагностичного обстеження об'єктів профорієнтаційної роботи, що спрямована на визначення професій і

видів діяльності, до оволодіння якими найбільш придатна конкретна особа. Добір здійснюється на підставі Переліку робіт, де є потреба в професійному доборі, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України і Державного комітету України по нагляду за охороною праці.

Професійний відбір включає в себе систему психодіагностичного обстеження особи, яка спрямована на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами. Професійний відбір – це процес виділення з наявної сукупності претендентів на навчання чи наступну професійну діяльність конкретних осіб на основі діагностики індивідуальних властивостей відповідно до нормативних характеристик професії, що визначають придатність до умов трудової діяльності в органах Національної поліції. Нині професійний відбір на службу в Національну поліцію України складається з кількох послідовних етапів, що становлять певний вид професійного відбору і на кожному з яких за певними критеріями вирішується питання готовності кандидата до навчання і служби. Рішення про непридатність кандидата, прийняте на будь-якому етапі, як правило, припиняє подальшу процедуру обстеження, тобто кожний етап професійного відбору є цілком самостійним щодо ухвалення рішення про професійну придатність.

На *першому етапі* професійного відбору проводиться соціально-правовий відбір, що полягає в перевірці відповідності кандидата визначеним формальним соціально-демографічним (вік, освіта, служба в армії та ін.), правовим і морально-етичним нормам (лояльність до обраної професії, відсутність негативних біографічних даних, компрометуючих учинків, зв'язків, порушень закону). Цей етап здійснюється кадровими апаратами на основі попередньої бесіди з кандидатом, вивчення анкетних даних і характеристик із попереднього місця роботи, навчання або служби, спеціальної перевірки близьких родичів, а також іншого соціального оточення з використанням їх специфічних методів ознайомлення й оцінки кандидата, регламентованих відповідними нормативними документами [1].

На *другому етапі* професійного відбору здійснюється медичний відбір, що полягає у вивченні соматичного і психічного здоров'я кандидата і спрямований на виявлення явної чи прихованої патології, що перешкоджає несенню служби. Окремо в медичному відборі, у зв'язку з його особливою значущістю, виділяється психіатричний аспект, який полягає в поглибленому дослідженні психічної сфери кандидата з метою виявлення різноманітних форм нервово-психічної патології. Протипоказаннями на цьому етапі є хвороби нервової системи, органів чуття і психічні розлади. Медичний відбір здійснюється відповідними військово-лікарськими комісіями (ВЛК МВС, ГУНП) [4].

Третім етапом професійного відбору є психофізіологічний відбір, більшою мірою орієнтований на виявлення особливостей нервової системи і психодинамічних властивостей кандидата, ніж на визначення професійно важливих якостей. Психофізіологічне обстеження проходять усі кандидати як на службу в Національну поліцію, так і на навчання у ЗВО МВС України, яке здійснюється відповідними інстанціями на основі методик, затверджених наказами МВС України.

На *четвертому етапі* професійного відбору кандидатів на навчання здійснюється освітній (конкурсно-екзаменаційний) відбір.

У такий спосіб професійний відбір – це спеціально організований дослідницький процес для виявлення і визначення за допомогою науково обґрунтованих методів ступеня й можливостей формування медичної, психофізіологічної та соціально-психологічної придатності претендентів на навчання складних, відповідальних професій або на заміщення відповідних вакансій. Виходячи з цього, вирішується питання про надання переваги тим особам, які мають високий, відповідний певним статистично встановленим нормативам рівень (оцінку) професійно важливих властивостей та якостей і сприятливі перспективи їх розвитку, а тому можуть бути розглянуті як потенційно більш корисні працівники стосовно того чи іншого виду праці. Профвідбір ґрунтований не тільки на якісних, але й на достатньо чітких кількісних критеріях та оцінках професійної придатності [3].

Отже, узагальнюючи викладене вище, важливо підкреслити, що поєднання професійної орієнтації серед учнівської молоді та проведення професійного відбору дозволить забезпечити Національну поліцію компетентними і кваліфікованими кадрами.

Список бібліографічних посилань

1. Самоукин А. И., Самоукина Н. В. Выбор профессии: путь к успеху. М. : Логос, 2003. 135 с.
2. Черникова Т. В. Профориентационная поддержка старшеклассников : учеб.-метод. пособие. М. : Глобус, 2006. 251 с.
3. Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається : наказ М-ва освіти України, М-ва праці України, М-ва у справах молоді та спорту України від 02.06.1995 № 159/30/1526 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-95> (дата звернення: 07.04.2019).
4. Головіна І. Ф. Психологічні засади професійної орієнтації молоді на службу в органах внутрішніх справ України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2013. 249 с.
5. Прикладна психологія праці. Професійний відбір // Stud.com.ua : сайт. URL: https://stud.com.ua/64992/psihologiya/prikladna_psihologiya_pratsi (дата звернення: 07.04.2019).

Надійшла до редколегії 10.04.2019

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

УДК 159.922

В. В. АБРОСЬКІН,

кандидат юридичних наук,

перший заступник голови Національної поліції України – начальник кримінальної поліції

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Проаналізовано складові психологічної підготовки працівників Національної поліції до виконання завдань у зоні проведення операції Об'єднаних сил. Особливу увагу приділено формам і напрямам формування психологічної готовності та психологічної стійкості поліцейських, а також питанням їх психологічної реабілітації.

Ключові слова: Національна поліція, психологічна підготовка, операція Об'єднаних сил.

У 2014 році Російською Федерацією проти України було розпочато неспровоковану збройну агресію, результатом якої стали неправомірна окупація Автономної Республіки Крим і збройне вторгнення на територію Донецької та Луганської областей. На той час це стало можливим насамперед через стратегічну та ментальну неготовність правоохоронних органів до швидких та скоординованих дій під час кризових ситуацій у безпековому середовищі. У зв'язку з цим українське суспільство вже тривалий час перебуває під загрозою порушення територіальної цілісності держави. Проведення антитерористичної операції (до кінця квітня 2018 року), а зараз операції Об'єднаних сил потребує системного і професійного залучення сил та засобів органів поліції для забезпечення належного стану публічної безпеки та порядку.

Слід відзначити, що виконання органами та підрозділами Національної поліції завдань із надання поліцейських послуг у зоні проведення операції Об'єднаних сил вимагає організації всебічної професійної, фізичної та, насамперед, психологічної підготовки. Це пов'язано з особливими умовами, в яких виконуються поліцейські повноваження, що супроводжуються постійною зміною оперативної обстановки, великим психологічним і фізичним навантаженням, необхідністю приймати швидкі управлінські рішення в умовах обмеженого часу, часто за відсутності достатніх людських і матеріальних ресурсів.

У цій публікації ми розглянемо декілька напрямів, які є основою процесу психологічної підготовки працівників Національної поліції України до виконання завдань у зоні проведення операції Об'єднаних сил.

Насамперед слід наголосити на необхідності формування психологічної готовності до виконання службових завдань. За загальними правилами психологічну готовність до діяльності в екстремальних умовах доцільно поділяти на ситуаційну (оперативну) та довготривалу. Ситуативна готовність є динамічним, цілісним станом особистості, це внутрішня налаштованість на певну поведінку, мобілізованість усіх сил на активні та доцільні дії, її виникнення й оформлення визначаються розумінням завдань, усвідомленням відповідальності, бажанням досягнути успіху у професійній діяльності. Довготривала психологічна готовність є стійкою системою професійно важливих якостей особистості, до якої належать позитивне ставлення до професії, організованість, уважність, самовладання,

отриманий досвід, знання, вміння, навички, які необхідні для успішної професійної діяльності в різних ситуаціях, у тому числі екстремальних [1, с. 96].

Отже, основними напрямками, в яких має формуватися психологічна готовність поліцейського до виконання службових завдань, зокрема в зоні проведення операції Об'єднаних сил, доцільно визначити:

- професійно-особистісний, змістом якого є професійно важливі якості, розвинені спеціальні й творчі здібності та уміння успішно реалізувати повноваження за різних умов;
- мотиваційний, тобто наявність у поліцейського мотивів до професійної діяльності та її успішної реалізації незалежно від екстремальних ситуацій, що її супроводжують;
- емоційно-вольовий, спрямований на формування емоційної та вольової стійкості і здатності до саморегуляції та конструктивної поведінки.

Іншою важливою складовою психологічної підготовки працівників поліції є питання формування в них високої психологічної стійкості, тобто цілісної характеристики особистості, що забезпечує збереження її працездатності у психологічно несприятливих умовах, пов'язаних із раптово виникаючим впливом стресогенних факторів, та виражається у сформованості навичок протистояння внутрішнім і зовнішнім негативним факторам, адекватному реагуванню на раптові зміни обстановки, у здатності до подолання емоційного збудження і саморегуляції [2].

На цій підставі вважаємо, що основними елементами формування психологічної стійкості працівників Національної поліції в зоні проведення операції Об'єднаних сил мають бути заходи, спрямовані на мінімізацію та спротив:

- 1) негативним чинникам службової діяльності (напруженості, ризику, небезпеці, дефіциту часу, невизначеності умов діяльності);
- 2) травмуючим чинникам, що значно впливають на психіку поліцейського (виду крові, трупів, тілесних ушкоджень, загибелі товаришів).

Також психологічна стійкість має формуватися пристосовано до:

- 1) ситуацій професійного протистояння, що вимагає від поліцейського застосування вмінь і навичок психологічної боротьби зі злочинцями, особами, які протидіють діяльності Національної поліції, населенням, яке співчуває незаконним збройним формуванням, навичок протистояння психологічному тиску, маніпулюванню, провокаціям;
- 2) конфліктних ситуацій у службовій діяльності, що має наслідком формування вмінь аналізувати причини конфліктів, їх механізм, процес протікання, з метою їх швидкого вирішення та недопущення розвитку, а також навичок володіння собою у психологічно напружених, конфліктних, провокаційних ситуаціях. Останній чинник є дуже важливим, оскільки в умовах бойових дій не тільки поліцейський перебуває під постійним емоційним напруженням, а й оточуюче його населення, що може бути детермінантою конфліктних і провокативних ситуацій.

Не менш важливим питанням, що потребує особливої уваги, є заходи із психологічної реабілітації працівників Національної поліції, які постраждали під час виконання завдань у зоні проведення операції Об'єднаних сил. Метою такої психологічної реабілітації є:

- 1) збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я поліцейського;
- 2) досягнення соціально-психологічного благополуччя;
- 3) зниження частоти й тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі гострих стресових реакцій;
- 4) запобігання інвалідності;
- 5) профілактика агресивної та саморуйнівної поведінки.

Основними завданнями проведення психологічної реабілітації можна визначити:

- діагностику та нормалізацію психічних функцій працівника поліції, корекцію його особистості;
- надання допомоги в установленні (відновленні) конструктивних стосунків у сім'ї та відносин у суспільстві;
- відновлення адаптивних механізмів до екстремальних (бойових) дій;
- опанування методів саморегуляції та керування стресом (заспокоєння);

- запобігання психологічному травмуванню та психічним розладам;
- проведення психопрофілактичної та психокорекційної роботи із сім'єю;
- формування позитивних реакцій, мотивацій, соціальних установок на життя та професійну діяльність [3].

Звичайно, більшість таких заходів має проводитися фахівцями, які добре знають відповідні методики. Водночас у рамках службової підготовки, післядипломної освіти, тренінгів, навчально-методичних зборів слід приділяти більшу увагу формуванню у працівників поліції стійких навичок саморегуляції та подолання стресів.

Так, основними методами саморегуляції, якими може оволодіти працівник поліції, можна визначити: аутогенне тренування, зміну спрямованості свідомості, медитацію, дихальні вправи, працетерапію.

Аутогенне тренування – це метод психологічного розвантаження та зняття нервового навантаження шляхом частого повторення спеціальних оптимістично-мобілізуючих формул. Зміна спрямованості свідомості полягає, наприклад, в умінні думати про що завгодно, крім емоційogenних обставин. Таке «відключення» вимагає вольових зусиль, за допомогою яких людина намагається зосередити увагу на уявленні певних позитивних об'єктів і ситуацій. Медитація – це процес самозаглиблення з метою самовдосконалення, за якого людина залишається на самоті зі своєю свідомістю. Існує кілька специфічних форм медитації, спільними рисами яких є усамітнення, розслаблення, зосередження.

Як висновок зазначимо, що питання психологічної підготовки працівників Національної поліції як до моменту залучення до виконання завдань у зоні проведення операції Об'єднаних сил, так і після цього є вкрай актуальним і потребує відповідних освітніх, наукових, психологічних, медичних заходів у напрямках формування психологічної готовності, психологічної стійкості та психологічної реабілітації.

Отже, основними напрямками такої підготовки можуть бути:

- формування стійкої системи знань про закономірності функціонування людської психіки у звичайних та екстремальних умовах діяльності, типові психічні реакції на стрес-фактори службової діяльності;
- вироблення навичок ефективної комунікації з колегами по службі та громадянами;
- формування в поліцейського впевненості в собі, своїй підготовленості, у можливості успішного подолання труднощів діяльності, готовності до зіткнення з ними;
- набуття знань щодо типів екстремальних ситуацій, а також можливих варіантів поведінки у разі їх виникнення;
- формування психологічної стійкості до різноманітних психотравмуючих чинників, вироблення навичок управління своїм емоційним станом;
- виховання в поліцейських гармонійно розвинених вольових якостей (цілеспрямованості, наполегливості, самостійності, сміливості, витривалості).

Список бібліографічних посилань

1. Пенькова Н. Є. Психологічні особливості цільової психологічної готовності військовослужбовців національної гвардії України до службово-бойової діяльності у процесі проведення антитерористичної операції // Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. VII наук.-практ. конф. (31 берез. 2016 р., м. Харків) / Нац. акад. Нац. гвардії України. Харків, 2016. С. 95–97.

2. Заболотний С. М. Формування психологічної стійкості прикордонників при несенні служби в пунктах пропуску через державний кордон. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 5. С. 64–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2014_5_14 (дата звернення 16.05.2019)

3. Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях : постанова Кабінету Міністрів

України від 27.12.2017 № 1057 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-p> (дата звернення: 17.05.2019).

Надійшла до редколегії 22.05.2019

УДК 355.426.4:004.942

Є. Г. БАШКАТОВ,

кандидат військових наук, доцент,

начальник кафедри тактики

Національної академії Національної гвардії України;

С. А. ГОРЕЛИШЕВ,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри тактики

Національної академії Національної гвардії України

АВТОМАТИЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ОБҐРУНТУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ЗАХОДІВ І ФОРМУВАННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В РАЙОНІ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

До методики обґрунтування раціонального складу заходів та формування угруповання Національної гвардії (НГ) України для охорони правопорядку в районі надзвичайного стану (НС), введеного за умов виникнення масових безпорядків, розроблена для застосування в штабах оперативно-тактичного, оперативного рівня під час підготовки пропозицій для прийняття рішення командиром для здійснення заходів з охорони правопорядку в районі НС. До цієї методики висувається наступні головні вимоги: достовірність результатів, оперативність їх одержання, доведення та виконання рішень на дії військових нарядів (ВН).

Загальний порядок застосування методики зводиться до наступного:

- офіцер штабу вивчає району майбутніх дій та об'єкти, що підлягають охороні з використанням геоінформаційної системи та цифрових карт, які входять до складу автоматизованої системи підтримки прийняття рішення;
- проводить вивчення рівня складності оперативної обстановки за допомогою сучасних електронних ресурсів та прогнозує тенденції змін оперативної обстановки в умовах НС;
- спільно з офіцерами тилу та технічної частини відповідно до поставленого завдання готує та уточнює необхідні вихідні дані та, з використанням складової автоматизованої системи – програми розрахунку особового складу угруповання НГ України по ВН та ОВСТ для здійснення заходів у районі НС, проводить розрахунки та визначає потребу сил для успішного виконання СБЗ, а також раціональну чисельність органу управління, груп бойового порядку та забезпечення угруповання НГ України. Програмний засіб, який розроблений для реалізації даного етапу, здійснює автоматизацію процесів введення інформації про склад та кількість ВН, проведення обчислень, збереження вихідних даних та результатів обчислень у вигляді сформованого документа, який має розподіл сил та засобів за ВН при різних заходах (зокрема, ізоляційні заходи, охоронні заходи, режимні заходи та інші);
- на основі визначеної потреби сил, за допомогою автоматизованої системи підтримки прийняття рішення командувача НГ України на застосування сил, проводить вибір військових частин та визначає чисельності їх резервів, з яких раціонально формувати угруповання НГ України, яке спроможне успішно виконати СБЗ за даних умов обстановки;
- за результатами розрахунків штаб готує пропозиції для прийняття рішення командиром (начальником).

Запропонована методика програмно реалізована у середовищі Delfi і орієнтована на застосування, як при розробленні превентивних планів так і під час прийняття рішення щодо виконання СБЗ за конкретних умов обстановки. Структурні складові методики незалежні одна від одної. Вони можуть бути використані самостійно при організації виконання окремих часткових завдань.

Таким чином, використання автоматизованої системи підтримки прийняття рішення дозволить підвищити достовірність та скоротити час на планування та прийняття рішення на використання угруповань НГ України для охорони правопорядку в районі НС, введеного за умов виникнення масових безпорядків.

Надійшла до редколегії 02.04.2019

УДК 351.75:621.37

В. В. БОГУСЛАВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОШОКОВИХ ПРИСТРОЇВ ПРИ ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розглянуто окремі форми силової протидії поліцейських в ході охорони громадського порядку (пасивний спротив та напад). Досліджено застосування поліцейськими електрошоків пристроїв при охороні громадського порядку.

Ключові слова: *громадський порядок, Національна поліція, сльозогінні речовини.*

Під час несення служби з охорони громадського порядку працівникам поліції доволі часто доводиться стикатися різними формами силової протидії, окремі з яких є доволі небезпечними для поліцейських.

Силова протидія поліції може проявлятися у формі пасивного спротиву, коли особа не здійснює жодного нападу на поліцейських, однак у силовий спосіб перешкоджає виконанню ними службових обов'язків. Наприклад, особа може загороджувати поліцейським прохід до певного місця події або, навпаки, вихід поліцейських з місця події із затриманими особами чи вилученим майном. Також особа може перешкоджати своєму затриманню звільняючись від захватів поліцейського чи напружувати м'язи рук, перешкоджаючи тим самим проведенню спеціальних прийомів. Оскільки такі дії особи, не несуть прямої загрози особистій безпеці поліцейських, реагування на них має здійснюватися пропорційно.

Зазначені дії можуть давати підстави для застосування для застосування фізичної сили (відповідно до ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для затримання особи, яка вчинила правопорушення [1]). Крім того, за наявності підстав до такої особи можуть бути застосовані кайданки та інші засоби обмеження рухомості (п. 1 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]).

Опитування практичних працівників поліції з даного питання показує, що застосування фізичної сили у зазначених випадках застосовується широко (кайданки – рідше). Це пояснюється тим, що заходи фізичного впливу, застосовувані для подолання пасивного фізичного опору, не пов'язані із завданням шкоди здоров'ю.

Іншою формою силового протистояння є напад на поліцейського, під час якого особа або група осіб застосовує або погрожує застосуванням до поліцейських фізичної сили, підручних засобів, холодної зброї чи вогнепальної зброї, вибухових пристроїв, хімічних речовин тощо.

Такі дії можуть вчинятися як силове протистояння затриманню, як агресія в ході ескалації конфлікту, що виник на ґрунті вимоги поліцейських до цих осіб припинити певне правопорушення, пред'явити документи тощо, або ж зненацька агресія осіб, до яких поліцейські попередньо не зверталися і не вживали жодних заходів реагування.

У таких випадках поліцейським дозволено законом застосовувати наступні заходи примусу.

По-перше, для забезпечення особистої безпеки поліцейські уповноважені застосовувати фізичну силу (ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію» [1]).

По-друге, для забезпечення особистої безпеки поліцейські уповноважені застосовувати окремі спеціальні засоби:

– гумові та пластикові кийки (підп. «к» п. 2 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

– засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівливої дії (підп. «а» п. 3 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

– електрошокові пристрої контактної та дистанційно-контактної дії (підп. «а» п. 6 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

– пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засобів акустичного та мікрохвильового впливу (підп. «а» п. 8 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

– пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (підп. «а» п. 10 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

– службового собаку (підп. «г» п. 12 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» [1]).

По-третє, відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» для відбиття нападу на поліцейського у виняткових випадках може бути застосована вогнепальна зброя [1].

Як бачимо, у разі загрози життю або здоров'ю поліцейського закон дозволяє застосовувати достатньо широкий перелік заходів примусу.

Водночас, важко уявити ситуацію, коли в розпорядженні поліцейського наявні у розпорядженні одночасно вогнепальна зброя, кийки, речовини сльозогінної та дратівливої дії, електрошокові пристрої, боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу, пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими кулями та службовий собака.

Здебільшого, у поліцейських під час несення служби із вищеперерахованих спеціальних засобів наявні короткоствольна вогнепальна зброя та речовини сльозогінної дії. Курсанти навчальних закладів МВС України при їх залученні до охорони громадського порядку забезпечуються гумовими кийками та засобами сльозогінної дії.

Тому в ході відбиття нападу вибір засобів обмежується прийомами рукопашного бою, гумовими кийками, речовинами сльозогінної дії та вогнепальною зброєю.

На перший погляд, наявність в арсеналі захисту вогнепальної зброї мало б достатньою мірою убезпечити поліцейських від нападів, що містять загрозу їх життю та здоров'ю.

Однак, на жаль, це далеко не так. Прикладом тому є події, які мали місце у Кривому Розі, коли 16 березня 2019 року декілька осіб нанесли тілесні ушкодження працівникам поліції охорони та заволоділи їх автоматом [2].

У цій ситуації, безумовно, можна було б говорити і про недостатнє володіння поліцейськими прийомами рукопашного бою, і про тактичні прорахунки, які виявилися зокрема у підході на близьку відстань до цих осіб. Але аналіз цієї та багатьох схожих ситуацій показує, що спосіб вирішення проблеми криється не тільки у покращенні якості тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки поліцейських. Це, безумовно, є важливо, однак ідея підготовки поліцейських, які б переважали усіх оточуючих у володінні прийомами рукопашного бою, навряд чи може бути реалізована на практиці.

У даному випадку виникає питання про те, чи була у поліцейських можливість протистояти посяганням, не відсторонюючись при цьому від охорони громадського порядку. Очевидним є те, що в цій та схожих ситуаціях у поліцейського є підстави для застосування фізичної сили, але може бути недостатньо вмінь щодо застосування прийомів рукопашного бою для відбиття нападу та затримання нападника. Що стосується застосування вогнепальної зброї, то цей захід міг бути ефективним, однак до початку посягання на поліцейських у них могло не бути достатніх підстав для застосування вогнепальної зброї, а після посягання – могло не бути можливості її застосувати.

Додатково слід зауважити на іншій проблемі застосування вогнепальної зброї. У випадках застосування або погрози застосування щодо поліцейських вогнепальної зброї або вибухових пристроїв це сприймається поліцейськими для достатня підстава для застосування вогнепальної зброї у відповідь (або, принаймні, приведення вогнепальної зброї у готовність).

Якщо ж напад на поліцейських здійснюється без застосування вогнепальної зброї чи вибухових пристроїв, а тільки із застосуванням фізичної сили, поліцейські зазвичай вагаються застосовувати вогнепальну зброю або приводити її у готовність.

Водночас, підстави для застосування вогнепальної зброї виникають не тільки у разі озброєного нападу на поліцейського, оскільки небезпеку для життя та здоров'я може нести і напад неозброєної особи або групи неозброєних осіб. Зокрема, закон до зволяє застосовувати вогнепальну зброю без попередження, зокрема, у таких випадках: при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї (п. 1 ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» [1]) та для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю (п. 5 ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» [1]).

Нерішучість у застосуванні вогнепальної зброї при неозброєному нападі пояснюється тим, що на відміну від озброєного нападу, небезпечність якого очевидна з моменту, коли нападник тільки продемонстрував вогнепальну зброю чи вибуховий пристрій, у випадку неозброєного нападу його небезпечність проявляється тільки після початку безпосередньої агресії. А за відсутності доказів реального та небезпечного посягання поліцейські, які застосували вогнепальну зброю, нестимуть сувору відповідальність.

Таким чином, у випадку неозброєного нападу, коли у поліцейського є підстави для застосування фізичної сили, але недостатньо навичок, а підстав застосування вогнепальної зброї немає, очевидним є висновок про те, що оптимальним засобом протидії посяганням є застосування спеціальних засобів.

Водночас, застосування гумових чи пластикових кийків потребує певних навичок ведення поєдинку, якими поліцейський може поступатися нападнику. Крім того, нападників може бути більше, ніж поліцейських. Застосування сльозогінних речовин хоч і не настільки залежить від фізичних навичок, однак від застосування сльозогінних речовин у закритому приміщенні можуть постраждати не тільки нападники, але й всі присутні, у тому числі й самі поліцейські та особи, що не беруть участь у нападі.

Доволі ефективним у даному випадку може бути застосування електрошокерів, які дозволять ефективно знешкодити найбільш агресивних нападників без спричинення ним вогнепальних поранень та травм від застосування гумового чи пластикового кийка.

У даному випадку доречно звернути увагу на Інструкцію про порядок застосування електрошокерів (електрошокерів), яка затверджена наказом МВС України № 101 від 13.02.1998 [3].

Відповідно до даної інструкції категорично забороняється:

- застосовувати електрошокери в районі голови, шиї та статевих органів;
- перевищувати допустимий час впливу електророзряду на правопорушника, встановлений Інструкцією по експлуатації на кожний тип електрошокера;
- використовувати електрошокери, що мають зовнішні пошкодження та несправні запобіжну чи пускову кнопку;

– користуватися електрошокером у приміщеннях, де є легкозаймисті або вибухонебезпечні речовини [3].

Водночас, при підготовці поліцейських слід використовувати методики комбінованого використання електрошокера із іншими видами спеціальних засобів, коли особу, яка застосовує електрошокер контактної-дистанційної дії поряд страхує напарник із гумовим кийком для відбиття нападу від інших осіб. В окремих випадках поліцейського, який застосовує електрошокер можна з відстані декількох метрів страхувати іншим поліцейським з вогнепальною зброєю.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 05.04.2019).

2. У Кривому Розі побили і забрали зброю поліцейських. Інцидент хотіли приховати // Українська правда : сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/03/20/7209746/> (дата звернення: 05.04.2019).

3. Інструкція про порядок застосування електрошочкових пристроїв (електрошокерів) : затв. наказом МВС України від 13.02.1998 № 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0101320-98> (дата звернення: 05.04.2019).

Надійшла до редколегії 10.04.2019

УДК 361.77/351.741

О. І. БОЙКО,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1030-5997>

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСОБИСТИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Розглядається сутність мовленевої компетенції поліцейського, як здатність встановлення та розвитку контактів, необхідних для ефективної діяльності поліції.

Ключові слова: професійна підготовка, мовленева компетенція, поліцейський, особиста безпека, комунікація, спілкування.

В кожній державі поліцейські стоять на сторожі закону, бо є чимало людей, охочих його порушити. Вони – оплот безпечного суспільства. На них покладено відповідальність за життя громадян і порядок у країні. Тому саме людський фактор, особиста культура, освіченість, здатність до самовдосконалення, уміння застосовувати свої знання в різних сферах правоохоронної діяльності визначають ступінь успіху працівників поліції.

Навчання – важлива, але, у жодному разі, не єдина форма професійної підготовки, якої потребують співробітники поліції для ефективного виконання своєї роботи в багатонаціональному суспільстві. Метою такого навчання повинно бути набуття співробітниками поліції конкретних компетенцій (тобто, поінформованості, знань та навичок), необхідних для роботи в такому середовищі.

Безпека суспільства багато в чому залежить від співпраці поліції з населенням. На якість співпраці впливає вміння вести розмову, професійно спілкуватися з людьми. Спілкування – це складний процес встановлення та розвитку контактів, необхідних для ефективної діяльності поліції. Поліцейський має володіти технікою спілкування, знати як встановлювати психологічний контакт і визначати правильну лінію поведінки. Спілкування працівника поліції носить, як правило, офіційний характер і досить чітко регламентоване

законами, а саме тому є часто примусовим. Виконуючи оперативно-службові завдання поліцейський не має змоги вибирати спілкуватися чи не спілкуватися, залежно від того приємне чи неприємне йому це спілкування. Спілкування є діловим з метою отримання необхідної для справи інформації. Оскільки ділове спілкування регулює офіційні стосунки людей, працівникам поліції слід навчитися контролювати свої емоції та інтонації, які породжують міміку і жести.

Можна стверджувати, що якість комунікативного процесу залежить від рівня мовленнєвої компетенції поліцейського. Мовленнєва професійна компетенція означає володіння способами формування і формулювання думок за допомогою мови під час фахового спілкування [1]. Ґрунтуючись на мовній компетенції, вона проявляється у здатності послуговуватися професійною мовою в усній та письмовій формах. Мовна компетенція передбачає засвоєння та усвідомлення мовних норм, насамперед в фонетиці, лексиці та граматиці, для адекватного їх застосування в процесі використання мови. Мовна компетенція – це шлях до можливості якісно та ефективно спілкуватися іноземною мовою [2].

Отже, ефективна правоохоронна діяльність у багатонаціональному суспільстві залежить від встановлення відносин довіри, побудованих на основі регулярних контактів і практичного співробітництва між поліцією та меншинами. Зиск від такого співробітництва отримують всі сторони. Меншини – від того, що поліція стає більш сприйнятливою до їхніх проблем і більш дієвою до вимог щодо забезпечення особистого захисту і доступу до правосуддя. Покращуються результати діяльності самої поліції, оскільки налагоджене спілкування та співробітництво з населенням є ключовими факторами ефективної правоохоронної діяльності в будь-якій громаді. Інтеграція меншин, як і покращення ефективності поліції приносять користь державі.

Список бібліографічних посилань

1. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4 (64). С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2010_4_4 (дата звернення: 25.04.2019).
2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій : навч.-метод. посіб. / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.

Надійшла до редколегії 30.04.2019

УДК 37.013.2:378:005.6:351.74

Т. С. ВАЙДА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4355-5685>

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ СИСТЕМНОСТІ ТА НАСТУПНОСТІ ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ-КУРСАНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ПОЧАТКОВИХ ВПРАВ КУРСУ СТРІЛЬБ-2011)

Розглянуто педагогічну сутність та практичне значення дидактичних принципів системності й доступності в організації вогневої підготовки курсантів ЗВО МВС України. Обґрунтовано педагогічні умови та механізм реалізації вищезазначених принципів при навчанні поліцейських початкових вправ зі стрільби.

Ключові слова: педагогічні принципи, системність, доступність, вогнева підготовка, курсанти ЗВО МВС, науково-педагогічний склад, сприятливі дидактичні умови, удосконалення методики професійного навчання.

Актуальність проблеми. Закон України «Про Національну поліцію» регламентує порядок використання, а у визначених випадках – необхідність застосування працівниками підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ) поліцейських заходів примусу, серед котрих найбільш суворою мірою є вогнепальна зброя [1]. Наслідки її застосування призводять до значних, часто смертельних тілесних ушкоджень особи, нанесення суттєвої шкоди життю та здоров'ю людини. Тому належна вогнева підготовка та, зокрема, сформований високий рівень вогнепальної компетенції правоохоронця становить обов'язковий компонент професійної готовності кожного поліцейського.

В той же час, як показує практика правоохоронної діяльності, під час охорони громадського порядку (далі – ОГП) чи у боротьбі із злочинністю трапляються непоодинокі випадки неправильного застосування або небезпечного використання правоохоронцями вогнепальної зброї, котрі (випадки – *уточнено нами*) ставлять перед науково-педагогічним складом профільних кафедр відомчих закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та працівниками інших навчальних підрозділів МВС України актуальність питання щодо удосконалення даного виду професійної підготовки поліцейськими у розряд першочергових.

Стан дослідження. Вирішення існуючих педагогічних проблем в системі удосконалення вогневої підготовки працівників поліції (міліції) постійно знаходиться у полі зору вчених, правоохоронців практичних підрозділів та законодавців. Зокрема, цими проблемами переймаються М. Алембець, С. Банах, Т. Вайда, І. Винярчук, А. Дулець, В. Горбачевський, В. Зайшла, Г. Колісницький, О. Конєв, М. Кость, О. Кузнецов, Д. Марценішин, В. Плиско, Ю. Поветкіна, Д. Поштарук, Ю. Пригодська, А.Г. Сачава, В. Сягровець, І. Ткачук, В. Трояновський, Ю. Турос, В.В. Федоров, О. Цільмак, О. Швець та ін.

Разом з тим, впровадження в контексті реформування НПУ нових підходів щодо удосконалення вогневої підготовки поліцейських-курсантів під час здійсненні їх фахового навчання у ЗВО МВС України у відповідності з вимогами чинного на момент підготовки нашого дослідження Курсу стрільб (далі – КС-2011) на практиці реалізуються не в повному обсязі [2]. З метою підвищення ефективності освітнього процесу з вогневої підготовки курсантів необхідно, на нашу думку, науково-педагогічному складу профільних кафедр активніше використовувати при організації відповідних практичних заняттях апробовані дидактичні принципи, дотримання котрих дасть змогу покращити рівень готовності сучасних поліцейських з даного аспекту їх подальшої професійної діяльності.

Під принципом (лат. *principium* – начало, основа) нами розуміється основне, вихідне положення наукової системи (наприклад, педагогічної теорії професійного навчання; умови ефективного функціонування освітнього процесу у навчальному закладі тощо), котре сприймається як провідна та важлива закономірність, суттєва, неодмінна або, принаймні, бажана умова її функціонування [3, с. 378].

В іншому (особистісному, моральному) контексті термін «принцип» також вживається в якості характеристики внутрішніх переконань людини, для конкретизації її практичних чи етичних цінностей чиїх теоретичних засад, котрими особа керується в повсякденному житті, як синонім термінів «норми або правила поведінки» особистості в різних сферах діяльності.

В точних науках термін «принцип» розглядується як основний закон системи знань, котрий відображує загальні вимоги до побудови теорії, сформульовані як первинні засади, що лежать в основі певної сукупності фактів (подій, явищ) чи їх взаємодії [там само].

Принципи відрізняються від законів природи тим, що їхнє формулювання є більш загальним, містить менше конкретики. Від аксіом (положень, котрі проймаються без доказів) принципи відрізняються тим, що обираються не довільно, а формулюються у процесі пошуку істини, а тому можуть виникати, змінюватися і застарівати. Водночас, принципи часто мають обмежені сфери застосування, є справедливими для визначених систем і не можуть

застосовуватися в інших процесах, у котрих відбуваються явища на кардинально відмінних засадах, наприклад, коли створені спеціальні умови змінюють поведінку чи дії окремих її учасників тощо.

При розгляді питання ефективності системи фахової освіти принципи відображають вихідні суттєві вимоги та характеристики щодо її організації, обґрунтовують правильні умови для забезпечення належного функціонування освітнього процесу, без яких професійна підготовка не виконуватиме свого цільового призначення. Тому дотримання всіма суб'єктами управління визначеної системи принципів забезпечує необхідну ефективність професійного навчання та якість знань курсантів.

У педагогічній науці принципами навчання називають загальні положення, яким повинні відповідати наукові припущення, задовольняти відповідні гіпотези або теорії професійно підготовки (наприклад, принципи науковості, систематичності та наступності навчання, його природовідповідності суб'єктам підготовки; вивчення інтересів, здібностей та нахилів правоохоронця; свідомості й активності курсанта в освітньому процесі; індивідуалізації навчання; зв'язок змісту і методів фахової підготовки з професією поліцейського; виховуючий характер професійного навчання; наочності та доступності фахових знань тощо [4, с. 270–271].

В контексті нашого дослідження розглянемо один із важливих педагогічних принципів, який лежить в основі вогневої підготовки курсантів, – принцип системності та наступності навчання. У педагогіці існують різні підходи до його трактування. Ряд відомих педагогів, сучасних вчених, дослідників освітнього процесу вважають його(принцип системності і наступності – *уточнено нами*) *загальнопедагогічним принципом* (О. Андріянчик, С. Годник, Ю. Кустов, О. Мороз, В. Черкасов та ін.), інші – *загальнопедагогічною закономірністю* (В. Гмурман, Є. Мединський, Н. Олейник, О. Пінкевич, Д. Ситдікова та ін.), треті – *методологічним принципом* (М. Данілов, Ф. Дістервег, Б. Єсіпов, О. Киверялг, Я. Коменський, І. Павлов, В. Ревтовіч, М. Скаткін, Я. Умборг та ін.) [5; 6, с. 161–176].

Більшість сучасних дослідників розглядають системність і наступність у навчанні як *дидактичний принцип* (С. Годник, Ю. Кустов, О. Кухта, О. Киверялг, М. Махмутов, З. Михайлов та ін.). О. Киверялг і З. Михайлов стверджують, що системність і наступність як принцип освітнього процесу характеризується такими рисами, як: загальність, дидактичність, взаємопроникнення і взаємозв'язок з іншими принципами (наприклад, науковості та доступності навчального матеріалу, професійної спрямованості фахових знань тощо) [5].

У дослідженні проблеми системності та наступності у навчанні виокремилось кілька напрямів. Перший із них відображений у дослідженнях О. Блауса, Ш. Ганеліна, С. Годника, Б. Гершунського, В. Сенько та ін., котрий пов'язаний із вивченням ролі наступності етапів (їх комплексності та логічної послідовності) у цілісному педагогічному процесі.

Другий напрям досліджень присвячений вивченню системності та наступності (взаємообумовленості) між ступенями безперервної загальної чи вищої освіти межах навчального закладу (О. Аніщенко, М. Костікова, О. Шабаліна та ін.).

Третій напрям пов'язаний із вивченням предметної наступності у різних ланках освіти (П. Олейник, Е. Павлютенков, І. Самойленко та ін.), зокрема, поглиблене вивчення спеціальних дисциплін у професійній школі на основі знань з базових предметів загальноосвітньої школи (О. Батаршев, В. Башарін, Ю. Кустов, О. Киверялг та ін.) [5].

Разом з тим, проблемним питанням реалізації принципу системності і наступності у відомчій (МВС) вищій школі, зокрема при розгляді та удосконаленні освітнього процесу під час вивчення сучасними поліцейськими навчальних дисциплін циклу службово-бойової підготовки, вченими та науково-педагогічними працівниками ЗВО зі специфічними умовами навчання приділяється, на наш погляд, недостатньо уваги.

Мета роботи: 1) розглянути педагогічну сутність та практичне значення дидактичних принципів системності й доступності в організації освітнього процесу з вогневої підготовки курсантів ЗВО МВС України; 2) обґрунтувати педагогічні умови та механізм реалізації вищезазначених принципів при навчанні поліцейських початкових вправ зі стрільби.

Пропоноване дослідження виконано у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ із проблеми «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний № 0116U006773).

Результати дослідження. Вогнева підготовка є цілісним освітнім процесом, котрий забезпечує формування у поліцейських теоретичних знань та практичних навичок користування вогнепальною зброєю при виконанні ними службових обов'язків. Принцип систематичності й послідовності при оволодінні курсантами ЗВО МВС України цієї навчальної дисципліни надає навчання системного (комплексного, логічно завершеного) характеру, забезпечує поступальне (від простого до складного) засвоєння визначеного обсягу знань і практичних вмінь щодо застосування поліцейськими заходів примусу, створює умови для переходу кількісних показників (визначеного обсягу занять) у якісні – зростання ефективності використання вогнепальної зброї у практичній фаховій діяльності працівників поліції при охороні ними громадського порядку та у боротьбі зі злочинністю.

Вогнева підготовка правоохоронців як навчальна дисципліна є системою визначених за обсягом та змістом технічних, юридичних та прикладних знань, котрі сприяють усвідомленню поліцейськими правових підстав застосування вогнепальної зброї, дотримання правоохоронцями відповідних заходів безпеки при поводженні з нею та ґрунтовних вмінь і навичок застосування спеціального засобу у визначених законодавством ситуаціях. Відповідно, за відсутності такого системного підходу у вивченні цієї дисципліни вогнева підготовка поліцейських буде недостатньо ґрунтовною.

Систематичність при засвоєнні курсантами знань і вмінь з вогневої підготовки в першу чергу означає: а) послідовне, побудоване на логіці навчальної дисципліни і зумовлене завданнями фахової освіти та віковими можливостями курсантів, розгортання у навчальній програмі, підручниках та посібниках з вогневої підготовки змісту правових та технічних знань, способів діяльності; б) планомірний порядок навчання, при якому кожний наступний етап спільної діяльності викладача і курсантів ґрунтується на попередніх напрацюваннях і відкриває шлях до подальшого просування вперед. Іншими словами, принцип систематичності стосується як викладачів при викладанні дисципліни, так і навчання курсантів в цілому згідно навчального плану. Знання поліцейським треба подавати так, щоб вони були внутрішньо пов'язані між собою, щоб вся сума інформації з окремих тем утворювала цілісність дисципліни [7, с. 131–139].

Принцип систематичності навчання вогневій підготовці вимагає реалізації взаємопов'язаного принципу наступності – послідовного й безперервного переходу від нижчого до вищого ступеня викладання чи змісту підготовки (навчання курсантів складніших навичок і прийомів користування вогнепальною зброєю як вищого рівня їх професійної готовності до застосування зброї в різних екстремальних умовах). При такому переході кожний елемент засвоюваного курсантами матеріалу з дисципліни (прийомів стрільби) ґрунтується на раніше набутих знаннях та сформованих вміннях ведення вогню і є результатом їх логічного подальшого розвитку. Дотримання наступності потрібно реалізувати у змісті і методах навчання курсантів цим прийомам, а також у способах організації їх навчально-пізнавальної діяльності.

Поряд з засвоєнням системи понять (прийомів та правил стрільби) з вищезазначеної навчальної дисципліни важливо, щоб курсанти самостійно чи під керівництвом викладача з'ясовували (встановлювали) існуючі міждисциплінарні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами.

Актуальним і важливим залишається питання наступності тематики навчальної дисципліни між курсами (роками) навчання, зміцнення раніше утворених, але порушених логічних зв'язків між окремими частинами знань (тем) з вогневої підготовки, здійснення систематичного повторення й узагальнення раніше вивченого матеріалу, систематичного обліку знань і умінь курсантів.

Систематичність навчання курсантів залежить від систематичності викладання та організації самостійної навчальної роботи поліцейських (самопідготовки). Для надійної та чіткої сформованості у свідомості правоохоронця стрункої системи знань і вмінь з вогневої підготовки науково-педагогічному працівникові профільної кафедри потрібно викладати цю дисципліну у певній послідовності, дотримуватися певного зв'язку тематики курсу згідно навчальної програми та робочої навчальної програми. Цей підхід реалізується завдяки тому, що науково-педагогічний працівник пов'язує матеріал нової теми зі змістом попередньої – матеріал нової теми він має подавати так, щоб курсанти могли вільно стежити за думкою (логікою) викладача. Крім того, викладач вогневої підготовки повинен враховувати також знання й уявлення (власний життєвий досвід), які курсант набув внаслідок індивідуальних вражень і спостережень, отриманих поза межами закладу вищої освіти. Хаотичність, безладність, безплановість у викладі матеріалу курсу вогневої підготовки суперечать самій природі професійного навчання поліцейського, гальмують або знижують його ефективність.

Розглянемо механізм реалізації принципу наступності при вивченні курсантами вогневої підготовки (виконанні навчально-тренувальних стрільб на прикладі початкових вправ 1–3) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Педагогічні умови та механізм реалізації принципу наступності при виконанні курсантами ЗВО МВС України початкових вправ зі стрільби

№ з/п	Етап навчання	Зміст та умови реалізації принципу наступності	Примітка
1.	Заняття під час табірному зборі з курсантами нового набору	1. Проведення первинного інструктажу щодо ознайомлення першокурсників із заходами безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю 2. Історія виникнення вогнепальної зброї 3. Призначення та ТТХАК	Отримання загальної інформації про зброю
2.	Теоретичне навчання	1. Вивчення правових підстав застосування та використання вогнепальної зброї 2. Засвоєння заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю 3. Ознайомлення з матеріальною частиною озброєння Національної поліції (ПМ, Форт, АК, гранати) 4. Базові знання балістики 5. Формування психологічної готовності до практичного користування зброєю	Підготовчий етап до проведення практичних стрільб
3.	Практичне навчання	1. Проведення цільових інструктажів на кожному практичному занятті 2. Мішень поясна № 1 (великі розміри) 3. Коротка відстань до мішені – 15 м 4. Робота викладача при виконанні вправи зі стрільби на початкових заняттях з одним курсантом (одним стрільцем із зміни в 4–5 осіб), формування індивідуальної впевненості щодо правильності виконання вправи (користування зброєю), подолання страху першого пострілу 5. Робота викладача з стрільцями при виконанні ними вправи у складі мікрогрупи (2–3 курсанти з числа зміни) 6. Робота викладача зі всіма стрільцями зміни одночасно 7. Збільшення дистанції до мішені – 20–25 м	Вправа початкова перша

4.	1. Проведення цільових інструктажів на кожному практичному занятті 2. Мішень грудня № 4 (менші розміри) 3. Виконання вправи зі стрільби на точність (підраховуються очки) 4. Дистанція – 25 м	Вправа початкова друга
5.	1. Проведення цільових інструктажів на кожному практичному занятті 2. Використання фактору обмеження часу на виконання трьох пострілів (виконання вправи на швидкість, в динаміці) 3. Дистанція – 25 м	Вправа початкова третя

З метою удосконалення організації освітнього процесу з вивчення курсантами ЗВО МВС України навчальної дисципліни «Вогнева підготовка» успішна реалізація принципу систематичності й послідовності навчання поліцейських прийомам та правилам стрільби для їх ефективного використання правоохоронцями у подальшій практичній діяльності з охорони публічного порядку може здійснюватися, на нашу думку, за допомогою створення таких *сприятливих педагогічних умов*:

1) активне використання викладачами наочності для забезпечення ефективного засвоєння курсантами системи знань із складних тем курсу (плакати, стенди, масо-габаритні макети навчальної зброї тощо); проводити розподіл змісту навчального матеріалу на логічно завершені частини (навчальні модулі); використовувати інноваційні досягнення методики навчання (мультимедійний тир, презентації, комп'ютерні навчальні системи тощо); складання курсантами опорних конспектів, структурно-логічних схем навчального матеріалу тощо; організація систематичного повторення (удосконалення засвоєних знань) раніше вивченого матеріалу (цільові інструктажі);

2) кожне питання аудиторного заняття чи виконання вправ (нормативів) під час навчально-тренувальних стрільб у стрілецькому тирі повинно бути ґрунтовно викладачем проаналізовані, зроблені відповідні висновки; керівником стрільб повинні оперативно надаватися методичні рекомендації невстигаючим курсантам щодо способів покращення їх знань чи умінь з вогневої підготовки, в тому числі й завдяки контролю самопідготовки поліцейських чи шляхом проведення з ними додаткових консультацій;

3) викладачеві варто користуватися перевіреною схемою формування ґрунтовних теоретичних знань – а) встановити об'єкт і предмет (конкретизувати основний зміст теми для кожного заняття з курсантами); б) доступно викладати основи теоретичних положень теми (правові підстави застосування зброї та засади кримінальної відповідальності за перевищення владних повноважень поліцейськими, основи балістики, будови та принципів роботи вогнепальної зброї, прийоми і правила стрільби тощо); в) розкрити інструментарій теоретичних положень (норм кримінального права; видів адміністративної чи кримінальної відповідальності; фізичних законів, котрі пояснюють процеси пострілу та польоту кулі; уточнення умов, які впливають на влучність пострілу, тощо); г) пояснити потенційні наслідки для життя чи здоров'я правоохоронця/особи у випадку порушення ним вищезазначених теоретичних положень; д) показати дозволені межі використання/застосування поліцейськими вогнепальної зброї тощо;

4) враховувати при обранні та застосуванні методики викладання дисципліни (системи педагогічних методів, засобів навчання тощо) наступні дієві педагогічні прийоми: а) робити короткі узагальнюючі повторення матеріалу теми, котрі потрібно здійснювати не лише на початку заняття, але й після завершення викладання окремих його питань; б) у процесі вивчення нового матеріалу не повинно бути нічого зайвого, котре не стосується суті питань плану заняття (ідеї, які штучно вплетені в тему заняття, – знижують його цінність та

ефективність); в) повторення вивченого матеріалу (особливо заходів безпеки) потрібно застосовувати не лише на початку заняття (цільові інструктажі), а й в кінці заняття при підведенні його підсумків; закріплення знань є корисним й при завершенні вивчення кожного логічно завершеного відрізка пізнавальної діяльності курсантів у ході практичних занять— в кінці вивчення теми, розділу чи теоретичної частини курсу, які (повторення знань – *уточнено нами*) потрібно проводити у формі їх узагальнення для систематизації матеріалу (заліки); необхідно добиватися від курсантів засвоєння системи знань у повному обсязі з кожного розділу і всієї програми в цілому, прагнути високого рівня сформованості умінь і навичок стрільби (прийомів виконання різних вправ, передбачених КС-2011). Сформована система знань – найважливіший засіб та сприятлива педагогічна умова їх відтворення курсантами. Забуті поліцейськими окремі знання з тематики курсу «Вогневої підготовки» швидше відновлюються при застосуванні системного підходу в організації освітнього процесу;

5) систематично тримати в полі зору (контролювати) самостійну роботу курсантів; не допускати грубих педагогічних помилок – а) зловживати актуалізацією емоційно-чуттєвого досвіду і опорних знань курсантів; б) створювати проблеми з тривіальних (загальновідомих) знань чи обставин, котрі всім давно добре відомі; необхідно постійно, наполегливо й доброзичливо виправляти допущені курсантами помилки, привчати їх до систематичного аналізу власних недоліків стосовно знань чи правильності виконання прийомів стрільби (безпечних дій на рубежі відкриття вогню, вихідному рубежі, при відпрацюванні нормативів тощо);

6) не варто активізувати пізнавальну чи практичну діяльність втомлених курсантів штучними методами, зловживати їх інтересом до нової діяльності –потрібно дотримуватися фізичних норм розумової активності курсантів, передбачати і планувати її спади чи піднесення; викладачеві не потрібно намагатися за допомогою «хитрих» засобів (ущільнення матеріалу теми, винесення важливих питань на самопідготовку тощо) досягати за одне практичне заняття того, що в умовах природного навчання курсанти засвоюють протягом кількох занять [7, с. 131–139].

Висновки. За результатами проведеного критичного аналізу наукової та методичної літератури з організації освітнього процесу у ЗВО МВС України, враховуючи власний досвід проведення практичних занять з вогневої підготовки поліцейських [8, с. 33–44; 9, с. 65–70], можемо зробити наступні узагальнення.

По-перше, не можна допускати порушення системи викладання навчальної дисципліни «Вогнева підготовка» як з точки зору послідовності засвоєння курсантами відповідних знань чи вмінь (в контексті змісту матеріалу курсу), так і при формуванні в поліцейських навичок стрільби (від простого до складного). Вогнева підготовка як навчальний предмет – це зменшена копія правоохоронної діяльності, тому науково-педагогічному складу профільної кафедри потрібно показувати курсантам цілісність цієї системи, формувати у сучасних поліцейських поняття про цю навчальну дисципліну як про частину правоохоронної галузі, невід’ємної реальної дійсності; важливо звертати увагу правоохоронців на її тісний зв’язок з іншими юридичними та соціально-гуманітарними науками.

По-друге, необхідно ретельно впроваджувати у свідомість курсантів логіку наукових досягнень в галузі становлення та розвитку вогнепальної зброї, суттєві етапи цього історичного процесу (те, що є елементарним і простим з точки зору історичного розвитку й логічно пояснюється, деколи виявляється надзвичайно складним для оперативного усвідомленого засвоєння курсантом). Реалізацію принципів послідовності й наступності необхідно забезпечувати як у змісті дисципліни, так і в методах викладання – між первинною професійною підготовкою (першим роком навчання) та середніми й старшими курсами навчання (проходження служби). Варто частіше показувати курсантам перспективу застосування результатів їхнього професійного навчання (наприклад, в частині правомірного використання вогнепальної зброї).

По-третє, науково-педагогічному складу профільних кафедр навчати вогневій підготовці курсантів потрібно енергійно та вмотивовано, використовуючи яскраві факти з життя та діяльності працівників практичних підрозділів Національної поліції, випадки (сюжети) з художньої літератури та творів мистецтва: поняття пояснюють, образи захоплюють, стимули збуджують до активізації пізнавальної діяльності. Викладачі інших навчальних дисциплін повинні стежити за способом і формою вираження думки курсантів стосовно застосування правоохоронцями поліцейських заходів примусу, враховувати набуті ними практичні знання і вміння з навчальної дисципліни «Вогнева підготовка» під час проведення занять з дисциплін соціально-гуманітарного циклу та циклу дисциплін спеціалізації.

По-четверте, науково-педагогічному складу ЗВО МВС України потрібно бути спостережливими, привчати своїх курсантів постійно, систематично й цілеспрямовано спостерігати та бачити істотне в соціальних явищах, буденних подіях чи предметах, людських стосунках, особливо якщо вони відбуваються в екстремальних умовах і вимагають від поліцейського втручання із застосуванням сили (вогнепальної зброї).

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 06.03.2019).
2. Курс стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами : затв. наказ МВС України від 07.09.2011 № 658 // LIGA:ZAKON : сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS267> (дата звернення: 06.03.2019).
3. Сучасний тлумачний словник української мови / уклад.: Л. П. Олексієнко, О. Л. Шумейло. Київ : Кобза, 2002. 544 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Соловійов Ю., Чернишов О. Наступність між ланками освіти: реалії та перспективи // ОСВІТА.UA : сайт. URL: <http://osvita.ua/school/method/1307/> (дата звернення: 06.03.2019).
6. Педагогика : учеб. пособие / под ред. Ю. К. Бабанского. М. : Просвещение, 1983. 608 с.
7. Вайда Т. С., Черкашин А. І., Доценко В. В. Основи виховання працівників ОВС : практ. посіб. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 318 с.
8. Вайда Т. С., Кузнєцов О. І. Сучасні підходи нового Курсу стрільб для поліцейських як сприятливі педагогічні умови для удосконалення вогневої підготовки слухачів первинної професійної підготовки // Організація професійної підготовки в підрозділах Національної поліції України : матеріали круглого столу (м. Одеса, 31 жовт. 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 33–44.
9. Вайда Т. С., Бортник С. К., Володін А. М. Порівняльний аналіз Курсів стрільб МВС та Національної поліції України: шляхи удосконалення вогневої підготовки курсантів відомчих ВНЗ // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 65–70.

Надійшла до редколегії 09.03.2019

УДК 378.147:(351.74+355.42)

Р. Г. ВАЛЄЄВ,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8593-5515>;

Ю. В. ГЕРАСИМЧУК,

заступник декана факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ В ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Доводиться необхідність використання тестових завдань з графічними матеріалами під час вивчення дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка», зміст якої має фактичний характер, що легко візуалізується. Наведено конкретні приклади реалізації тестових завдань на перетягування маркерів на візуальну схему.

Ключові слова: професійна підготовка поліцейських, тактико-спеціальна підготовка, дистанційний курс, тестові завдання, візуалізація навчального контенту.

Професійна підготовка поліцейських в умовах реформування сил правопорядку повинна враховувати сучасні тенденції педагогіки та андрагогіки. Серед них центральне місце посідає інформатизація освіти, впровадження дистанційних технологій навчання, створення віртуальних навчальних середовищ. Враховуючи це, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, активно запроваджують систему управління дистанційним навчанням MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, тобто Модульне Об'єктно-зорієнтоване Динамічне Навчальне Середовище). Відповідно, значна кількість фахівців (серед них В. Биков, Є. Гаркавцев, Л. Дягілева, В. Кухаренко, Л. Мороз, В. Лазарева, В. Лефтеров, Р. Перкатий, П. Червоний, М. Шишкіна, О. Щербина) займаються дослідженням практики впровадження можливостей інформаційних технологій освіти. З іншого боку такі дослідники, як С. Березенська, Н. Олійник, Т. Олійник, О. Рибалко, Н. Сиротенко, А. Столяревська, А. Стрюк, В. Сокурєнко, В. Тюріна, О. Федоренко, Д. Швець, Г. Яворська вивчають особливості професійної підготовки правоохоронців за умов суспільних змін та реформування. При цьому поступово зростає кількість науковців (зокрема, Н. Бобро, К. Бугайчук), що поєднують дві сфери досліджень та розвідують специфіку використання можливостей СУДН MOODLE у професійній підготовці правоохоронців. Спираючись на відповідні дослідження ми ставимо за мету дослідити особливості впровадження за допомогою СУДН MOODLEу дистанційні курси з тактико-спеціальної підготовки тестових завдань з графічними матеріалами.

Тактико-спеціальна підготовка поліцейських є важливою навчальною дисципліною, на яку у навчальних планах підготовки поліцейських виділяється значний обсяг часу. Безсумнівно, основними формами навчальних методів є практичне напрацювання відповідних умінь і навичок. Але серед перших етапів формування навичок та вмінь важливу роль відіграє ознайомлення зі зразком, з типовими помилками, їхній аналіз, який відбувається при візуальному спостереженні за реальною ситуацією (її імітацією), відеороліком, фотографією, малюнком-схемою тощо.

Дистанційні курси ж у системі закладів МВС України утворюються за допомогою СУДН MOODLE. Ця система активно розвивається, постійно вдосконалюючи педагогічну, технологічну та адміністративну складову. При цьому MOODLE – система концептуальна, в

її основі – принципи «соціального конструкціонізму». Щодо освіти вони сформульовані приблизно таким чином: 1. У справжньому навчальному середовищі всі ми водночас є потенційними вчителями та учнями. 2. Ми навчаємось краще, якщо щось створюємо або пояснюємо щось для інших. 3. Ми багато можемо вивчити, спостерігаючи за діяльністю інших. 4. Розуміння інших людей дозволяє нам змінюватися. 5. Ми вчимося особливо добре, коли навчальне середовище гнучке та адаптується під наші потреби [1]. Тобто концепція MOODLE цілком відповідає сучасним педагогічним парадигмам особистісно-центрованого, діяльнісно-зорієнтованого навчання та спрямована на подолання звисного відчуження викладачів та студентів у дистанційному навчанні.

Повертаючись до специфіки тактико-спеціальної підготовки, можемо констатувати певне ігнорування з боку науково-педагогічних працівників можливостей тестових завдань. Це, на нашу думку, пов'язано зі стереотипним поглядом на тестові завдання, які складаються лише з текстового матеріалу та придатні до формування та контролю лише теоретичних знань. Проте можливості СУДН MOODLE навіть у базовій комплектації передбачають опції зі створення різних типів тестових завдань.

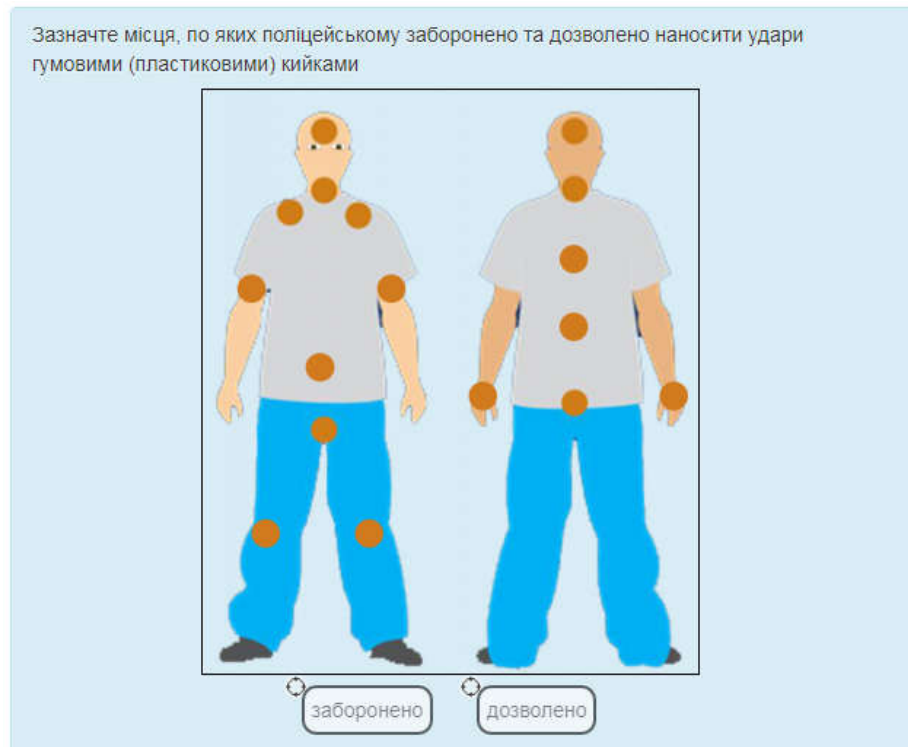
Разом з цим, практика використання тестової методики засвідчує певне домінування лише одного типу тестових завдань – закритого типу, текстової форми, з одним (чи декількома) вірними варіантами. У цій ситуації такі специфічні дисципліни, як тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка, – залишаються осторонь від впровадження тестових завдань, оскільки перевірити відповідні уміння за допомогою текстових запитань є проблематичним. Проте навіть цей найбільш поширений тип тестового завдання дозволяє інтегрувати до тіла запитання чи відповідей і фотографії, і схеми-малюнки, і скановані копії документів (наприклад, рапортів про застосування спецзасобів чи зупинку транспортного засобу), і відео, і аудіоматеріали (наприклад, як поліцейський представляється та пояснює юридичну підставу та фактичну причину здійснення превентивного поліцейського заходу). Застосування цих різних модальностей презентації навчального контенту (текст, графіка, аудіо, відео) призначено: 1) для підвищення ефективності самостійної навчально-пізнавальної діяльності курсантів; 2) для диференціації навчання за домінантним у курсантів психотипом; 3) для зниження їхньої втомлюваності [2, с. 160].

При цьому ми наполягаємо, що візуалізація навчального контенту є критично важливою для дисциплін, зміст яких тісно пов'язаний з фактурою та фізичною реальністю. Зокрема, тактико-спеціальна підготовка включає тактику розташування та пересування поліцейських за різних оперативних-тактичних умов та задач. Для початкового закріплення відповідних дій, самостійного аналізу типових помилок кафедра нами активно запроваджуються візуальні схеми. На першому етапі курсанти ознайомлюються зі статичними й анімованими схемами розташування та пересування поліцейських. На другому етапі курсантам пропонується тестові завдання, побудовані зі схемами, які їм вже відомі, але окремі елементи яких знаходяться «не на своїх місцях». Курсантам необхідно шляхом перетягування побудувати вірну схему [3].

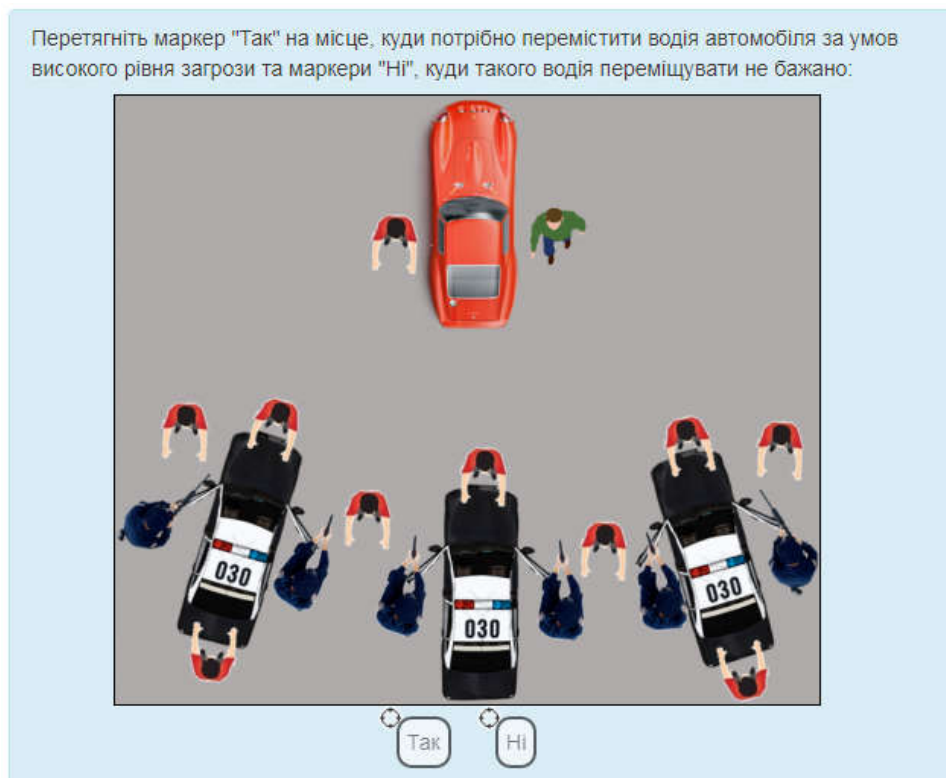
Таким чином курсантам пропонуються завдання на вірне розміщення (зокрема, перетягування) навчальних об'єктів на абстрактній схемі (наприклад, тактичне розташування поліцейських, їхніх автомобілів під час різних оперативних-службових завдань) чи реальному зображенні (наприклад, будові пістолета чи автомата) [4]. Такі завдання є особливо важливими для здобувачів освіти, що належать до так званого кінестетичного психотипу, яким важливо рухатись, переміщати, навіть під час такої статичної навчальної форми, як виконання тестових завдань. Але і для курсантів інших психотипів вони допомагають змінити провідний вид сприйняття та запобігати втомлюваності [4].

Проте досвід впровадження тестових завдань, які називаються у системі MOODLE «перетягування на картинку» свідчить про певні незручності, зокрема, утворення навколо об'єкту, що перетягується, зайвого білого фону, який закриває значний обсяг картини, на яку він перетягується.

Ми радимо використовувати тип тестового завдання «перетягування маркерів», який дозволяє повністю відобразити фактуру, не перекриваючи її фоновими артефактами. Маркери при цьому можуть бути абстрактними, у вигляді кола (рис. 1) або фактичними, наприклад у вигляді певної фігури (рис. 2).

Рисунок 1. Завдання на перетягування абстрактного маркера

Рисунок 2. Завдання на перетягування маркера

Досвід впровадження відповідних тестових завдань засвідчує підвищення мотивації курсантів та ефективності вивчення тактико-спеціальної підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Five key principles : Last modified on 21 October 2010 // MOODLE : сайт. URL: https://docs.moodle.org/19/en/five_key_principles (дата звернення: 27.04.2019).
2. Валєєв Р. Г. Формування пізнавальної самостійності курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2013. 362 с.
3. Валєєв Р. Г., Токар І. Ю. Створення та використання завдань типу drag-and-drop під час викладання спеціальних дисциплін майбутнім поліцейським // Актуальні питання забезпечення публічної безпеки, порядку в сучасних умовах: поліція та суспільство – стратегії розвитку і взаємодії : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 12 трав. 2018 р.). Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2018. С. 237–239.
4. Валєєв Р. Г. Використання інтерактивних візуальних схем під час вивчення поліцейськими тактико-службової підготовки // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку в Україні : зб. матеріалів круглого столу / за заг. ред. А. О. Собакаря. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 16–19.

Надійшла до редколегії 25.04.2019

УДК [37.03:351.741:343.1](477)

В. М. ВЕЛИКИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

С. М. ІСИЧКО,

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС ДО ПРОВЕДЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ

Розкрито окремі особливості використання технології тренінгів з метою підготовки майбутніх правоохоронців до проведення очної ставки.

Ключові слова: очна ставка, тренінг.

Сучасні вимоги до персоналу Національної поліції України потребують доповнення традиційних методів підготовки, такими, що передбачають чітке дотримання законності, нестандартне мислення, оволодіння емоційними та соціально-психологічними аспектами поведінки, уміння діяти впевнено та брати на себе відповідальність. Вирішення таких завдань потребує інноваційних технологій підготовки поліцейських, які передбачають активні практичні форми та методи. Одною з таких форм є тренінг, як ефективний засіб підготовки професіоналів, діяльність яких відбувається у складних і напружених ситуаціях, які вимагають не лише знань, а й умінь креативного застосування їх на практиці.

Досягнення належного рівня сформованості практичних навичок та креативності проведення може сприяти тренінг з моделювання очної ставки з використанням відеозйомки з подальшим аналізом його результатів. Адже важливою умовою ефективності контролю, аналізу та корекції дій учасників тренінгу є їх невідкладність. Саме відеозйомка забезпечує можливість багаторазового повернення добуць якого моменту тренінгу та його детального аналізу.

У процесі тренінгу повинні використовуватись різноманітні методи та прийоми: індивідуальна та групова робота, презентації, аналізу конкретних ситуації, рольові, ігрові, моделювання ситуацій, вправи на розвиток соціальної перцепції та взаємо- і самопізнання.

Моделювання ситуації очної ставки повинно максимально наближатись до реальних типових умов. Тренінгові мають передувати доведення обов'язкових теоретичних відомостей та інструктажі, які однак, повинні бути мінімально достатніми.

Особлива увага має звертатись на допущені в процесі тренінгу помилки та утруднення, з якими стикається курсант. Аналізові повинні піддаватись дотримання як нормативних, так і психологічних вимог.

Окрім основної навчальної мети у процесі тренінгу бажано досягнути спонукання курсантів до самопізнання та самовиховання професійно необхідних якостей: критичності, самостійності, логічності, гнучкості та оперативності мислення, емоційної стійкості.

Окремі аспекти психологічного обґрунтування тактик проведення очної ставки досліджували Лозовою С. М., Переверзою О. Я., Піскуном Д. М. та ін. [1–3].

Практика проведення очної ставки свідчить, що слідчі стикаються з низкою проблем та недоліків при їх проведенні. Тому перед початком тренінгу варто наголосити на деяких з них:

- уникнення слідчими проведення очної ставки у зв'язку з потребою серйозної підготовки до неї;
- побоювання слідчих, що результати очної ставки можуть зруйнувати раніше зібрану доказову базу;
- невміння слідчих забезпечувати необхідну морально-емоційну «партитуру» очної ставки;
- помилки у виборі тактик проведення очної ставки, невиправдана їх одноманітність;
- не належне використання сучасних технічних засобів: відео- та аудіозаписів, комп'ютерної графіки, імітаторів та моделей тощо під час проведення очної ставки;
- неврахування особливостей очної ставки з участю неповнолітніх осіб та осіб, які мають певні психічні розлади;
- помилки під час проведення очної ставки безпосередньо на місці події, якщо протирічливі покази учасників безпосередньо пов'язані з місцем події і є вірогідність що допитувані по різному сприймають обставини, не можуть точно відтворити певні деталі, по усуненню впливу сторонніх осіб.

До початку тренінгу курсантам слід довести зміст основних етапів підготовки, проведення та викладення результатів очної ставки:

- прийняття слідчим на основі попередньо зібраних даних рішення про необхідність проведення очної ставки;
- психологічний аналіз особи допитуваного залученого до очної ставки (його особистісні риси: спрямованість, темперамент, характер, здібності, досвід, емоційний стан тощо), прогнозування його можливої поведінки та вибір особи, якій першій буде запропоновано давати відповіді;
- виявлення особи, зацікавленої у наданні слідству об'єктивної інформації по справі;
- планування логічно побудованої системи питань, які будуть задані на очній ставці – ці питання повинні взаємодоповнювати одне одне, бути за своєю формою переважно відкритими (такими, що унеможливають однозначні відповіді типу «так», «ні», «згоден» тощо), включати у свій перелік питання-фільтри та питання-пастки; в залежності від психологічних особливостей особи допитуваного і бажаного результату вибір логічного порядку наростання викривальної сили, з початкового, з самого вагомego вирішального доказу, всієї сукупності доказів одночасно;
- передбачення використання допоміжних методів та прийомів управління очною ставкою, впливу на допитуваних, наприклад, використання асоціативного методу; прийому драматизації; провокування, в разі доцільності, конфлікту між допитуваними або його врегулювання в залежності від обставин та потреби досягнення мети слідства. Так, наприклад, у деяких випадках під час проведення очної ставки, з метою досягнення

однозначно об'єктивного результату можливе провокування міні конфлікту поставивши обом сторонам, таке запитання: «Так хто з вас каже неправду?» і це запитання спрямовувати саме добросовісному учаснику провадження, даючи йому зрозуміти, що слідчий засумнівався в тому що він каже правду. Або прямо запитати добросовісного учасника: «То може це Ви даєте неправдиві свідчення?». У цьому випадку добросовісний учасник провадження, намагаючись довести слідчому, що саме він добросовісний допитуваний, може так психічно вплинути на опонента, висловлюючи йому всі подробиці спірних обставин, що останній вимушений буде дати правдиві свідчення;

- підбір матеріальних доказів та планування обставин їх пред'явлення з метою провокування асоціативних реакцій, перевірки причетності допитуваних до розслідуваної справи;

- передбачення відхилень та варіативних програм проведення очної ставки в залежності від поведінки допитуваних;

- попереднє формування психологічної готовності особи до активної позиції, що йде на очну ставку, яка б забезпечила бажану спрямованість її дій в процесі очної ставки;

- прийняття заходів щодо усунення можливого негативного впливу та тиску на допитуваних;

- вибір сприятливого часу та місця проведення очної ставки;

- вибір темпу проведення очної ставки: форсований завершений, з наростаючим темпом, дискретний – розділений на окремі повторні або взаємодоповнюючі допити тощо;

- тактичний вибір логічної послідовності очної ставки: з наростаючою або спадною силою доказів та аргументації, порядком постановки питань від добросовісного допитуваного до того, який уникає відповідей або є нещирим;

- передбачення можливості фіксування не лише вербальної інформації, але й паралінгвістичної (інтонації, темпу мови, пауз, гучності і т. п.), кінетичної (жестів, міміки, пантоміміки), характеру візуального контакту, психофізіологічних реакцій (почервоніння або збліднення шкіри обличчя, тремор, потовиділення, ковтання та ін.).

Важливим моментом, що забезпечує напрямки подальшого оволодіння вміннями проводити очні ставки є підведення підсумків цієї слідчої дії, їх аналіз, постановка нових групових та індивідуальних завдань курсантам.

Так, до основних критеріїв успішності проведення тренінгу можна віднести:

- мотивацію, з якою курсант (курсанти) підійшли до програвання очної ставки;

- емоційні реакції учасників тренінгу на окремі моменти його проведення;

- кількісні та якісні показники когнітивних змін (продемонстровані знання, новіц отримані, здатність самостійно здобувати тощо);

- зміни в поведінці учасників тренінгу.

Висновок. Очна ставка є досить складною слідчою дією, яка потребує серйозної спеціальної психологічної підготовки слідчих до її проведення.

Список бібліографічних посилань

1. Лозова С. М. Тактико-психологічне забезпечення очної ставки : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2004. 207 с.

2. Переверза О. Я. Формування неправдивих показань, система тактичних прийомів їх виявлення і подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 1999. 19 с.

3. Піскун Д. М. Очна ставка: тактика і психологічні основи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2009. 20 с.

Надійшла до редколегії 20.04.2019

УДК 351.74(477)

І. В. ВЛАСЕНКО,

кандидат технічних наук, доцент, викладач інституту післядипломної освіти
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3882-530X>;

М. О. КОТЕЛЮХ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5580-7798>

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто основні напрямки удосконалення службової підготовки працівників Національної поліції України та запропоновано новий метод професійної підготовки.

Ключові слова: екстремальні ситуації, екстремальні умови, особиста безпека, службова підготовка, професіональний добір.

Під час несення служби поліцейськими, вони піддаються діям безлічі факторів, які впливають на їх боєздатність, життя та здоров'я. Відволікаючі чинники та ризик для життя і здоров'я можуть знизити ефективність виконання оперативних задач або повністю припинити їх виконання. Нажаль кожного року поліцейські отримують поранення та гинуть під час несення служби. Так, наприклад тільки у 2017 році було травмовано 1443 осіб особового складу Національної поліції та Національної гвардії. Були випадки групового травмування правоохоронців. Наприклад, 31 серпня 2015 року після вибуху гранати біля Верховної Ради постраждало 141 правоохоронець та 4 загинуло.

Зниження боєздатності та готовності до виконання оперативних задач, підвищення рівня травматизму серед особового складу Національної поліції передбачають впровадження та забезпечення комплексу заходів. Серед яких підвищення рівня професійної підготовки. У системі професійної підготовки найбільш дієвими є первинна та службова підготовка.

Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

Однією з основних завдань службової підготовки є: підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки.

Нормативна база МВС України у сфері службової та первинної підготовки приділяє достатню увагу підвищенню рівня знань, умінь та навичок правоохоронців. Але приділяється недостатня увага переліку та способам покращення професійних якостей поліцейських. В той же час саме професійні якості є базовими у процесі набуття знань, умінь та навичок. Тільки у двох джерелах можна знайти перелік цих якостей.

Наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України № 263/121 від 23.09.1994 «**Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі**». Роботи, виконання яких передбачає носіння вогнепальної зброї, потребують наявності наступних професійних якостей:

1. Сенсомоторні реакції;
2. Реакція на об'єкт, який рухається;
3. Увага;
4. Швидкість переключення уваги;

5. Емоційна стійкість та почуття тривоги;
6. Агресивність;
7. Втома.

Вимоги до особистих якостей кандидатів до служби у підрозділі поліції особливого призначення «КОРД»:

- стресостійкість;
- уміння і бажання працювати в команді;
- висока мотивація до правоохоронної роботи;
- організаторські здібності;
- рішучість;
- ініціативність;
- активність;
- упевненість у собі;
- бажання до постійного самовдосконалення.

Проведений аналіз міжнародних джерел у цій галузі вказує на розвинений професійний підхід з цього приводу у системі професійної підготовки поліцейських. До основних професійних якостей поліцейських відноситься:

- висока фізична підготовка: координація, сила, швидкість, витривалість;
- швидкість мислення;
- швидкість прийняття рішення в сформованій ситуації;
- розвиток логіки;
- грамотність;
- багатозадачність;
- зосередженість;
- хороша пам'ять;
- висока спостережливість.
- стійкість до високої психологічної напруги;
- емоційна стійкість.

Проведене опитування серед особового складу Національної поліції України вказало на підвищену значимість та недостатню увагу на розвиток професійних якостей. Нами пропонується наступний перелік професійних якостей поліцейських:

- 1) увага;
- 2) спостережливість;
- 3) кмітливість;
- 4) швидкість реакції;
- 5) пам'ять;
- 6) адаптування;
- 7) швидкість мислення;
- 8) емоційна стійкість.

З урахуванням особливостей несення служби та необхідних професійних якостей поліцейських необхідно запровадити удосконалений метод професійної підготовки поліцейських. Набуття умінь та навичок на практичних заняттях у системі службової підготовки (функціональна, спеціальна фізична, вогнева та тактична підготовка) повинно розпочинатися з якісних тренувань з використанням спеціальних програм та методики.

Наприклад, заняття з тактичної підготовки організовуються та проводяться в навчальних групах за місцем служби, на навчальних зборах з обов'язковим урахуванням покладених на підрозділи поліції завдань та особливостей їх службової діяльності, географічних умов, рівня підготовленості поліцейських, психологічних та морально-ділових якостей, а також досвіду, набутого під час проведення спеціальних операцій. До проведення практичних занять необхідно провести заняття з опрацювання професійних якостей поліцейських. Нами опрацьовані та пропонуються наступні програми для надання та тренування професійних якостей.

4. Уважність і кмітливість.

Рисунок 3. Варіант символів

Кмітливість – це здатність до прийняття швидких рішень і сприйнятливості. У цій вправі необхідно визначити символ, який відрізняється від вказаних (Рисунок 3). Та вказати номер стовпчика, і якому знаходиться певний символ. У вправі визначається час її виконання та правильність прийнятих рішень.

5. Увага, реакція і багатозадачність.

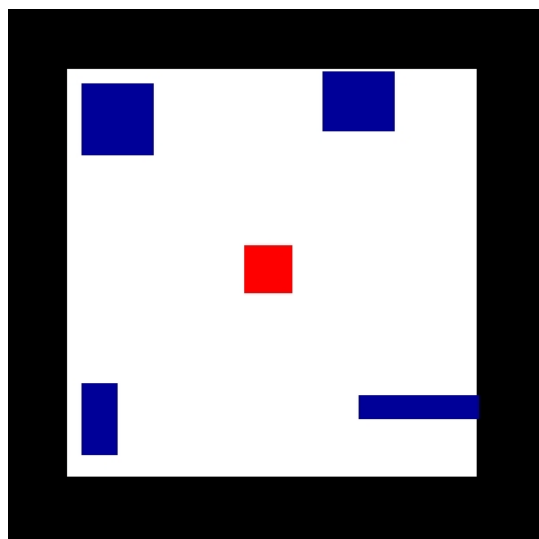

Рисунок 4. Стартова позиція фігур

На екрані знаходяться 5 фігур, 4 синього кольору та одна красного кольору по середині екрану (Рисунок 4). Необхідно натиснути на червоний квадрат і рухати його. При цьому необхідно уникати контакту з синіми фігурами і не торкатися чорних країв. Потрібно стежити за траєкторією руху фігур, її можна передбачити. Визначається час виконання вправи. Результати є добрими, якщо вправа виконувалася більш ніж 20 секунд.

6. Увага, швидкість реакції, поле зору і багатозадачність

Після старту на екрані починають хаотично рухатися цифри від 1 до 33 (Рисунок 5). Задача натиснути послідовно на ці цифри, після чого вони зникають. Визначається час виконання вправи.

- до 35 секунд – відмінно;
- з 35 до 45 – добре;
- з 46 до 60 – задовільно;
- більш ніж 61 – не задовільно.

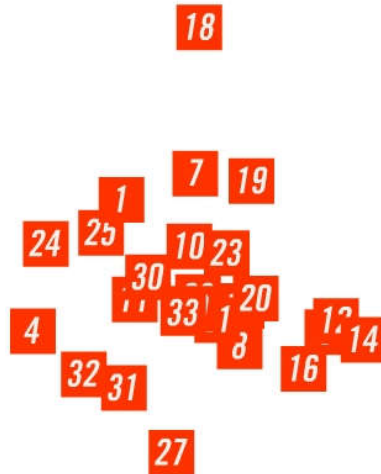

Рисунок 5. Стартова позиція цифр

Наступний етап удосконалення професійних якостей, це поєднання тренування професійних якостей та відпрацювання умінь та навичок під час практичних занять. Наприклад, нами було проведений польовий вихід з опрацюванням тактичних та фізичних навичок та здібностей. Перед початком випробувань, учасникам експериментів надавався перелік з шести значних цифр. Після двох діб випробувань учасники повинні були назвати ці цифри.

Удосконалення способів, порядку, форм, методики та методів професійної підготовки здатні значно підвищити рівень професійної підготовки та готовність поліцейських до дій у штатних та позаштатних (екстремальних) ситуаціях. Подальше опрацювання методики удосконалення службової підготовки працівників Національної поліції України за рахунок покращення їх професійних якостей є подальшим напрямком наших наукових досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.04.2019).
2. Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі : наказ МОЗ України та Держ. комітету України по нагляду за охороною праці від 23.09.1994 № 263/121 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-95> (дата звернення: 26.04.2019).
3. Про затвердження Довідника типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад працівників Міністерства внутрішніх справ України та Галузевої класифікації основних посад працівників Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 24.03.2006 № 301.
4. Про затвердження кваліфікаційної характеристики професії 5162 «поліцейський (за спеціалізаціями)» : наказ МВС України від 16.11.2016 № 1213.
5. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських : наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16> (дата звернення: 26.04.2019).
6. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення : наказ МВС України від 04.12.2017 № 987 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1565-17> (дата звернення: 26.04.2019).
7. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство

України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 26.04.2019).

Надійшла до редколегії 28.04.2019

УДК 159.9.075

Л. І. ВОЯТ,

кандидат юридичних наук, викладач циклу загальноправових дисциплін
Київського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції»
Національної академії внутрішніх справ;

Л. М. ЗАХАРЕНКО,

кандидат психологічних наук, головний інспектор
сектору поліграфологічних досліджень та психологічного забезпечення
Департаменту «Корпус оперативно-раптової дії»
Національної поліції України;

 <https://orcid.org/0000-0002-2121-0862>

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО СТАВЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

За результатами анонімного анкетування слухачів (n=23) центру первинної початкової підготовки «Академія поліції» досліджено вплив вогнепальної зброї на особистість. Визначено актуальність вогневої, тактичної та психологічної підготовки поліцейських.

Ключові слова: поліцейські, особистісне ставлення, «ефект зброї».

Загальновідомим є факт впливу вогнепальної зброї на особистість людини.

Згідно з Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції [1] поліцейські обов'язково повинні пройти відповідну спеціальну підготовку щодо зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї.

З метою вивчення впливу «ефекту зброї» на особистість поліцейських, які вперше прийняті на службу в поліції та проходять первинну професійну підготовку, було проведено дане дослідження.

За основу було взято анкету вивчення впливу зброї на поведінку працівників ОВС (феномен «ефекту зброї»), розроблену Цільмак О.М. (2004) [2]. До анкети були внесені зміни відповідно до пропозицій, наданих експертами. Експертами виступили поліцейські підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» Національної поліції України, які мають досвід служби в екстремальних умовах діяльності та висококваліфіковані навички поводження зі зброєю. Стаж служби в спецпідрозділах – від 6 до 10 років (у тому числі в підрозділі швидкого реагування «Сокіл» ГУБОЗ МВС України).

Запитання «Ви в дитинстві любили ходити в тир?» було замінено запитанням «Ви в дитинстві любили стріляти з рогатки (дитячого пістолету, автомату, тощо)?». На думку експертів, не всі діти могли мати можливість відвідувати тир, полюбуючи при цьому стріляти з іграшкової зброї.

У запитанні «Ви любите полювання?» варіант відповіді «напевне» виключений. Формулювання запитання «Якби Вам у День Вашого народження запропонували на вибір подарунок, щоб Ви вибрали?» є недоцільним, оскільки у такому формулюванні містяться ознаки неправомірної вигоди. Це запитання було переформульоване: «Який подарунок Ви хотіли б на свій День народження?», а перелік варіантів відповідей замінено: «мисливський ніж» – на «інше», «магнітофон» – на «нова модель айфону».

На думку експертів, варіанти відповідей на запитання «Які думки у Вас виникають з приводу того, що у своїй професійній діяльності Ви зможете постійно мати доступ до зброї» слід деталізувати. Зокрема, варіант відповіді «Зброя – це засіб для виконання професійних обов'язків» доцільно замінити на «Зброя наділяє вас обов'язками та відповідальністю». Це дозволить уникнути обрання респондентами соціально бажаної відповіді, а натомість дозволить дізнатися чи усвідомлюють вони обов'язки та відповідальність, які виникають у поліцейського, за яким закріплена вогнепальна зброя.

Запитання «Як Ви вважаєте, чи правильно було б надати кожному громадянину України право на носіння вогнепальної зброї?» з переліку запитань анкети виключено як малоінформативне стосовно особистісного ставлення поліцейського до наявності у нього вогнепальної зброї.

Запитання «Чи мала велике значення при виборі професії можливість доступу до зброї?» набуло конкретизації: «Чи вплинула можливість доступу до вогнепальної зброї на Ваш вибір професії поліцейського?». У запитанні: «Як Ви гадаєте: для людей, які не хочуть жити, зброя – це найлегший засіб для самогубства?» варіант відповіді «напевне» виключено.

Запитання «Побачивши озброєну людину, чи відчуваєте Ви занепокоєння?» було розширене і сформульоване так: «Що Ви відчуваєте побачивши озброєну людину?» з варіантами відповідей: «занепокоєння», «страх», «спокійно до цього ставлюся». У запитанні «Зброя, на Вашу думку, це:» було внесено уточнення «вогнепальна зброя», а варіант відповіді «Ви байдужі до зброї» замінено на «предмет для захисту та нападу» відповідно до призначення 9-мм пістолета Макарова, «Форт-12» тощо, які прийняті на озброєння в Україні.

На запитання щодо того чи подобається вогнепальна зброя, чи виникають тривожні очікування перед стрільбами, чи охоплює страх при спогляданні зброї, а також при стрільбі зі зброї варіанти відповідей «ні», «завжди спокійний (-а)» є схожими, а тому останній варіант було виключено. Також як схожі розглядалися варіанти відповідей «ні», «добре себе почуваю», тому останній було виключено.

Розроблена нами анкета складалася з 24 запитань та містила варіанти відповідей закритого типу. У анонімному опитуванні взяли участь 23 слухачі Київського центру первинної початкової підготовки «Академія поліції» Національної академії внутрішніх справ, яких вперше прийнято на службу в поліції. Вік респондентів – від 20 до 35 років. На момент опитування респонденти завершили половину курсу навчання та мали досвід участі у навчально-тренувальних стрільбах.

За результатами проведеного опитування отримано такі відповіді.

На запитання «Ви в дитинстві любили стріляти з рогатки (дитячого пістолету, автомату, тощо)?» 96 % респондентів відповіли ствердно.

При відповіді на запитання «Вогнепальна зброя надає Вам почуття впевненості в собі?» думки респондентів розділились: 44 % опитаних відчувають себе впевненіше з вогнепальною зброєю; 21 % – переконані, що не відчувають впевненості; а 35 % – не змогли визначитися з відповіддю.

На запитання «Яким творам художньої літератури (за жанром) Ви надаєте перевагу?» респонденти відповіли, що їм подобається читати фантастику (39 %) та детективи (33 %). Найменшу кількість виборів (28 %) отримали варіанти відповідей «історичні романи» та «лірика».

Відповідаючи на запитання «Ви часто грали у «війну» в дитинстві?» 96 % респондентів відзначили, що вони часто грали в такі ігри, або так, як і всі діти.

Запитання «Чи змогли б Ви у складній ситуації застосувати вогнепальну зброю для захисту себе чи оточуючих?» отримало ствердні відповіді усіх респондентів (лише одна особа сумнівається).

Респонденти вважають, що за наявності у людини вогнепальної зброї існує велика вірогідність її застосування у ситуації конфлікту. Їх відповіді на запитання: «Чи впливає на поведінку людей, які б'ються, наявність у них вогнепальної зброї?» виглядають таким чином: 68 % – так; 28 % – іноді; 4 % – ні.

Відповідно до отриманих відповідей на запитання *«Яка у Вас була улюблена іграшка у дитинстві?»* респондентам подобалось гратись машинками (45 %), іграшковою зброєю (13 %), ляльками (9 %) та іншими іграшками (33 %).

На запитання *«Які думки у Вас виникають з приводу того, що у своїй професійній діяльності Ви зможете постійно мати доступ до вогнепальної зброї?»* 100 % респондентів відповіли, що це наділяє їх обов'язками та відповідальністю; а 17 % з них зазначили, що це додає впевненості в собі й у своїх силах.

Згідно з отриманими відповідями на запитання *«У дитинстві Ви лякали своїх товаришів іграшковим пістолетом?»* 26 % опитаних часто це робили, 44 % – іноді. Лише 30 % респондентів ніколи цього не робили.

На запитання *«Який художній фільм для перегляду Ви оберете?»* майже половина респондентів віддала перевагу бойовикам (48 %), а незначна кількість опитаних обрали детективи (19 %), трилери (24 %), детективи і трилери (9 %). Мелодрам не обрав ніхто.

На запитання *«Вам подобається вогнепальна зброя?»* 87 % респондентів відповіли, що вогнепальна зброя їм подобається, а 13 % – байдуже ставляться до неї. Осіб, яким вогнепальна зброя не подобається, немає.

Згідно з відповідями респондентів на запитання *«У Вас виникають тривожні очікування, пов'язані з навчальними стрільбами?»* такі відчуття іноді виникають у 26 % з них, проте решта опитаних заперечують це стосовно себе.

Відповідно до відповідей на запитання *«Чи відчуваєте Ви втому після навчальних стрільб?»* з'ясовано, що 22 % опитаних іноді почувають себе втомленими, а решта респондентів почуваються добре.

На запитання *«Вам подобаються художні фільми про війну?»* 83 % респондентів відповіли ствердно; 13 % згодні дивитися, якщо це буде їм цікаво; а 4 % – заперечили це.

На запитання *«Як Ви вважаєте: для людей, які не хочуть жити, зброя – це найлегший засіб для самогубства?»* половина опитаних (52 %) не визначилися з відповіддю та обрали варіант «напевне»; 4 % опитаних відповіли ствердно і лише 44 % заперечно відповіли на це запитання.

Отримані відповіді респондентів на запитання *«Ви важко переносите сцени кінофільмів, які пов'язані з насильством, убивствами і руйнуваннями?»* можна проаналізувати, розділивши на дві групи: 1) 48 % опитаних не подобаються сцени жорстокості, вони схильні до переживань (обрані варіанти відповідей «так», «іноді»); 2) 52 % опитаних спокійно до цього ставляться (обрані варіанти відповідей «ні», «байдужий (-а) до таких сцен»).

Згідно з отриманими відповідями на запитання *«Хоча Ви й не показуєте цього – Вас охоплює сильний страх, коли Ви берете у руки вогнепальну зброю?»* 74 % респондентів не відчувають страху, однак 26 % опитаних іноді переживають сильний страх з цього приводу.

На запитання *«Який подарунок Ви хотіли б на свій День народження?»* респонденти вказали, що таким подарунком може стати зброя (4 %), гроші (30 %) або щось інше (66 %).

Згідно з відповідями на запитання *«Ви любите полювання?»* лише 26 % респондентів зазначили, що полювання їм подобається, а 74 % заперечили це.

На запитання *«Чи вплинула можливість доступу до вогнепальної зброї на Ваш вибір професії поліцейського?»* половина респондентів (52 %) це заперечили; а 30 % – ніколи не задумувались над цим. З числа опитаних 18 % визнали даний факт (відповіді «так» і «вплинула незначно» набрали по 9 %).

Згідно з отриманими відповідями респондентів на запитання *«Вогнепальна зброя, на Вашу думку, це:»* – предмет, який використовується для виконання професійних обов'язків (44 %); для захисту та нападу (35 %); для виконання професійних обов'язків і одночасно для захисту та нападу (22 %). Ніхто з опитаних не розглядає вогнепальну зброю як предмет для полювання чи предмет антикваріату.

На запитання *«Ви відчували страх при навчальній стрільбі?»* респонденти відповіли, що вони не відчували страху (83 %) або відчували лише іноді (17 %).

При відповіді на запитання *«Ваше переконання щодо вогнепальної зброї:»* визначено, що респонденти не ставляться негативно до самого факту наявності у поліцейських зброї.

Вони усвідомлюють особисту відповідальність у випадку застосування ними вогнепальної зброї (52 %) та розуміють наслідки (35 %); потребують набуття навичок поведінки зі зброєю (26 %).

При аналізі відповідей респондентів на запитання «Що Ви відчуваєте побачивши озброєну людину?» з'ясовано, що у 75 % респондентів цей факт викликає занепокоєння, а 25 % опитаних поставиться до цього спокійно. Страху не відчуває ніхто з опитаних.

Таким чином, за результатами дослідження визначено, що «ефект зброї» впливає на особистість поліцейських під час первинної професійної підготовки. Поліцейським подобається вогнепальна зброя, і близько половини з них відчують себе впевненіше зі зброєю. Їм характерна переконаність стосовно вогнепальної зброї як предмета, що необхідний для виконання поліцейським своїх професійних обов'язків. Разом з цим лише половина опитаних усвідомлюють особисту відповідальність у випадку застосування ними вогнепальної зброї; кожен четвертий переживає «страх зброї» та потребує набуття і постійного вдосконалення знань, умінь та навичок при поводженні з вогнепальною зброєю під час стрільби. Сам факт наявності у поліцейських зброї може зробити їх самовпевненими та призвести до недооцінки противника, власних сил та можливостей, а готовність до застосування вогнепальної зброї може не проявитись в реальних умовах через недостатність тактичної, вогневої та психологічної підготовки. Переконаність респондентів щодо доступності вогнепальної зброї як засобу для здійснення самогубства може слугувати індикатором випадків самогубств серед «людей в погонах» або вказувати на особистісну переконаність, що є важливим фактором для прогнозування ризику самогубств.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 13.03.2019).
2. Цільмак О. М. Психологічні детермінанти проявів агресії у працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Київ, 2004. 312 с.

Надійшла до редколегії 16.03.2019

УДК 037.011.33(477)-057.30

С. П. ГІРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,

заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4871-5481>

ДО ПИТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ З РЕАЛІЗАЦІЇ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сучасна професійна діяльність працівників поліції є предметом багатьох науково-практичних досліджень, які визначають професійні, соціальні, індивідуально-психологічні та комунікативні умови та чинники, що впливають на її протікання та результативність, місце фахівця в професійному середовищі, окреслюють сучасні проблеми, вектори та перспективи розвитку галузі.

Безліч конфліктних та суперечливих ситуацій, в яких постійно перебуває значна частина працівників різних правоохоронних структур безумовно впливає на особливості сприймання ними власної професійної діяльності. Згідно опитувань, більше 72 % опитаних

протягом 2018 року працівників поліції вважають свою професію конфліктною за змістом та характером взаємодії з оточуючими при виконанні службових завдань. Ці показники підтверджують **актуальність** проблеми впровадження компоненту конфліктологічної освіти в зміст професійної підготовки майбутніх працівників Національної поліції на етапі реформування правоохоронних органів України.

Конфліктні взаємовідносини працівників поліції – це динамічна система впорядкованих зв'язків між суб'єктами правових (адміністративних, кримінальних, організаційних) стосунків, що забезпечує поєднання та взаємозалежність ряду компонентів: їх ставлення один до одного, службової діяльності та правових норм під час спільної діяльності, комунікації, поведінку в суперечливих ситуаціях, вплив та контрвплив.

На наш погляд, одним з головних завдань професійного навчання курсантів у закладах вищої освіти МВС України має стати впровадження системи формування в них вмінь та навичок психологічної саморегуляції в конфлікті та постконфліктної релаксації, збагачення особистісного ресурсу протистояння провокаційному конфліктному спілкуванню, оволодіння майбутніми поліцейськими поведінковими конструктивними та безпечними стратегіями поведінки та оптимізації міжособистісних стосунків.

Звертаючись до ряду, на наш погляд, цікавих та обґрунтованих досліджень і наукових публікацій в галузі загальної, професійної конфліктології (А. Анцупов, Г. Андреева, Н. Васильєв, Н. Грішина, А. Гольдштейн, Л. Долинська [5], А. Єлліс, О. Лютова, М. Мартиненко, Н. Пезешкіан [7], Л. Петровська [8], Н. Самсонова, Е. Сідоренко, Б. Хасан, О. Щербакова), стає зрозумілим зміст основних конфліктних категорій, розкривається семантичний та поведінковий простір конфліктної взаємодії особистості та соціальної групи, її закономірності, джерела та наслідки.

В працях Ю. Аленіна, В. Андросюка, Г. Антонова, О. М. Бандурки, І. В. Ващенко [2], Н. Р. Салімова, О. Я. Баєва, О. В. Бауліна, Л. Гуртієвої, О. Звонка, Н. С. Карпова, О. Кришевич, Л. М. Лобойка, В. Медведєва, О. Р. Михайленка, В. В. Назарова, О. О. Небрат, М. І. Панова, М. А. Погорецького, Л. Філонова, Н. Філімонова, С. А. Шейфера проаналізовані відомі конфліктологічні феномени, що супроводжують професійну діяльність правоохоронних органів.

Слід зазначити, що процес формування майбутнього поліцейського – це багатогранний, поступовий ланцюг особистісних змін, інтенсивної динаміки світогляду, правової та моральної культури, придбання стійких переконань та трудової мотивації, професійних стереотипів мислення та комунікацій, адаптація до соціально-професійного середовища та умов служби. Педагогічне середовище вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання (надалі – ЗВО), де готуються майбутні правоохоронці, реалізує цілісний процес формування у курсантів необхідних знань, практичних вмінь та навичок, розвиток здібностей, які повинні забезпечити в майбутньому високопрофесійне та компетентне виконання складних службових завдань. Процес комплексної підготовки майбутнього офіцера Національної поліції включає як загальноправову, так і вузькопрофесійну підготовку. Остання, на наш погляд, має на меті не тільки «тактичний», «фізичний» та «психологічний» рівень готовності слухача до виконання покладених на нього завдань згідно спеціальності (право, правоохоронна діяльність, кібербезпека, психологія тощо), але й забезпечує внутрішні та соціально обумовлені регулятивні процеси особистості на різних етапах комунікативної та фізичної активності, впливає на дії та поведінку поліцейського в складних міжособистісних стосунках, ситуаціях, що несуть підвищене психоемоційне навантаження внаслідок наявності в них конфліктогенів.

Слід зазначити, що зміст освіти майбутніх слідчих, психологів, працівників карного розшуку та превенції включає конфліктологічні знання в межах вивчення дисциплін як правового, так і психологічного циклів, а саме: професійно-психологічна підготовка, юридична психологія, соціальна психологія, конфліктологія та ін.

Безумовно, зміст конфліктологічної освіти, закладений в навчальних програмах вищезазначених дисциплін обмежений як об'єктивними складовими (кількість аудиторних годин, навчальна тематика), так і рядом суб'єктивно обумовлених чинників (рівень викладацької майстерності, конфліктологічна компетентність та культура суб'єктів навчання, форми та методи викладання тощо). Але в будь-якому випадку, зміст сьогоденних навчальних планів, за якими навчаються майбутні поліцейські не може, на наш погляд, забезпечити їх якісну конфліктологічну підготовку до конструктивних дій в конфліктогенному професійному середовищі.

Саме тому нами визначені наступні рівні конфліктологічної підготовки поліцейських в ЗВО МВС:

Теоретичний рівень: формування загальнонаукових знань про конфлікт, його ознаки та структуру, соціально-комунікативні конфліктогени [3], «професійні конфліктні зони», конфліктну особистість та її поведінку.

Практичний рівень: формування вмінь об'єктивного сприйняття та аналізу конфліктогенів; контроль та корекція(у разі потреби) емоцій в ситуації конфлікту; розвиток алгоритмів структурного аналізу конфлікту та опонентів, репрезентація ситуації конфлікту в системі знань суб'єкта [6], розуміння відповідальності за конфліктні та агресивні дії, за порушення прав людини, наслідків, до яких може призвести конкретний сценарій подій; збільшення «багажу» стратегій і тактик конфліктної поведінки; формування вмінь оптимізації конфліктної ситуації, її попередження на початкових стадіях; розвиток умінь ситуативного управління конфліктом [1]; впевнене володіння навичками психологічного впливу на «конфліктного» опонента формування навичок саморегуляції пост конфліктних психоемоційних станів.

Культурно-особистісний рівень: розвиток конфліктостійкості майбутнього працівника поліції, корекція рівня особистісної конфліктності та агресивності, формування конфліктологічної готовності та культури [3].

Однією з важливих умов конфліктологічної підготовки курсантів є аналіз конфліктогенів, причому слід підкреслити, не тільки майбутньої, а також поточної служби. В цьому частково відображено поняття «специфічні умови навчання».

Конфліктне середовище працівника поліції – це соціально-психологічна сфера, що поєднує внутрішній світ особистості правоохоронця та інтерактивні професійно-побутові стосунки, в яких здійснюється його професійна діяльність та особисте життя (рис. 1).

Конфліктологічні дисципліни викладаються вже в переважній більшості ВНЗ України, і все більше актуалізується її прикладний характер. Конфліктологічний тренінг, як інтенсивна та інтерактивна навчальна форма, не тільки інформує його учасників про конфлікт (теоретичний аспект), але й допомагає змінити власний погляд на можливості конфліктів, відчувати в собі новий простір для комунікації, краще розуміти себе та інших, аналізувати та прогнозувати поведінку, особливо в емоційно насичених ситуаціях [1; 4].

Когнітивна цінність тренінгу конфліктологічної культури полягає в тому, що в процесі інтерактивної взаємодії інтенсивно використовується життєвий досвід учасників [4], їх знання та цінності (в тому числі отримані під час навчальної практики, стажування на посаді), що допомагає урізноманітнити зміст тренінгових вправ, підвищити зацікавленість учасників тренінгової групи, сприяє формуванню конфліктологічної компетентності майбутніх правоохоронців. Все це дозволяє використовувати психологічний тренінг як важливий елемент професійної підготовки. Результатом конфліктологічної підготовки майбутнього правоохоронця є достатній рівень його *конфліктологічної готовності*. Під нею ми розуміємо когнітивно-операційну характеристику, яка регулює оптимальне функціонування особистості в професійно обумовлених в конфліктонебезпечних ситуаціях, забезпечують її здатність використовувати їх для успішного, свідомого впливу на конфлікт та його суб'єктів для досягнення мети.

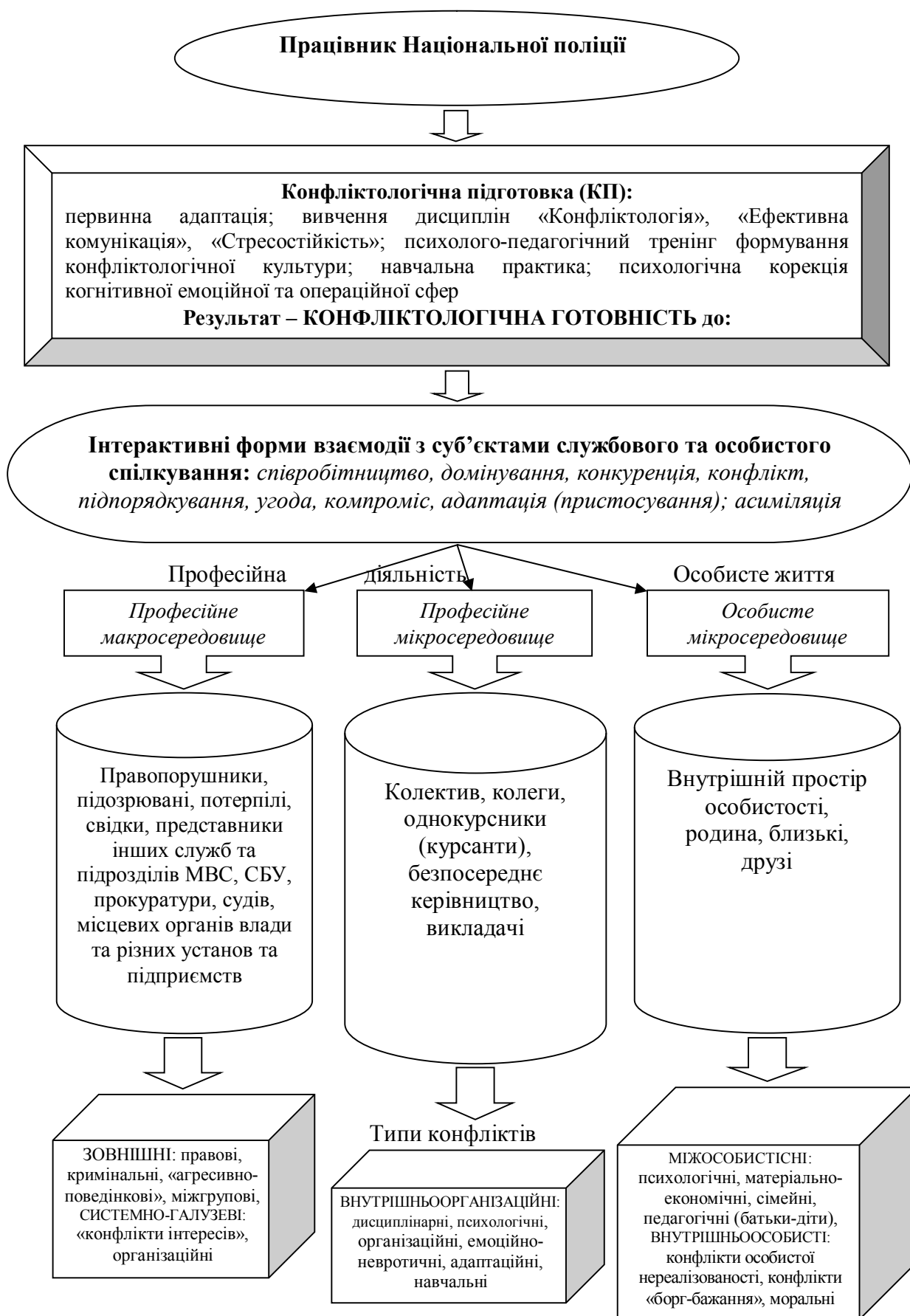

Рисунок 1. Професійна конфліктологічна підготовка працівників Національної поліції (векторна модель)

Наприкінці підкреслимо, що конфліктологічна підготовка майбутніх працівників поліції сьогодні є достатньо важливим компонентом їх загальної професійної готовності до ефективної діяльності в умовах різноманітних конфліктних ризиків. Саме тому, метою освітньої діяльності сучасного ЗВО МВС має стати системна підготовка фахівця з високим рівнем компетентності управління професійними конфліктами конфліктогенному середовищі.

Список бібліографічних посилань

1. Васильев Н. Н. Тренинг преодоления конфликтов. СПб. : Речь, 2002. 174 с.
2. Ващенко І. В., Гіренко С. П. Конфлікти великих соціальних груп : навч. посіб. Харків : Бурун-Книга, 2005. 208 с.
3. Гіренко С. П. Практична конфліктологія : навч. посіб. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 176 с.
4. Гольдштейн А. Тренинг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Київ : Либідь, 2003. 520 с.
5. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 303 с.
6. Климов Е. А. Конфликтующие реальности в работе с людьми (психологический аспект) : учеб пособие. М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЕК, 2006. 208 с.
7. Пезешкиан Н. Психотерапия повседневной жизни: тренинг разрешения конфликтов. СПб. : Речь, 2002. 288 с.
8. Петровская Л. А. Теоретические и методические вопросы социально-психологического тренинга. М. : МГУ, 1982. 175 с.

Надійшла до редколегії 15.03.2019

УДК 159.92

В. В. ДОЦЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7757-2793>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Аналізуються особливості впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес ЗВО зі специфічними умовами навчання. Представлено комплекс соціально-психологічних тренінгів спрямованих на формування психологічної культури поліцейського»: «Адаптація», «Мріяти, планувати, досягати цілей», «Самоорганізація життя».

Ключові слова: *інноваційні технології, психологічна культура, поліцейський, тренінг.*

Професійна діяльність працівників правоохоронної системи має свою специфіку, яка вимагає не лише професійної компетентності поліцейського, а й певних особистісних якостей від яких залежить ефективність виконання службових завдань. Так, у працівника поліції може виникнути низка проблем якщо у вирішенні професійних завдань він обмежується лише правовою стороною питання. Крім знання і дотримання закону, поліцейському необхідно вміти аналізувати вчинки людей, знімати психоемоційне напруження і встановлювати контакти з громадянами, долати психологічні бар'єри в комунікації з різними верствами населення, працювати в умовах дефіциту часу та інформації, в умовах високих нервових навантажень, в напружених (конфліктних,

екстремальних) ситуаціях, нести відповідальність за наслідки своїх слів і рішень тощо. Під час несення служби і виконання професійних обов'язків працівник поліції повинен бути уважним, витриманим та неупередженим у власних діях. Тому одним із пріоритетних завдань професійно-психологічної підготовки працівників поліції має стати формування психологічної культури поліцейського.

За визначенням вчених [7], психологічна культура юриста об'єднує теоретичні знання, практичні навички (прийоми емоційного врівноваження, автотренінгу, саморегуляції тощо) з психології, розвиток професійно-психологічних і особистісних якостей та вміння впроваджувати теоретичні знання у професійну діяльність. Сформована психологічна культура юриста виконує низку функцій [7]: формує психологічну готовність діяти в рамках закону й етики; допомагає швидко адаптуватися до різноманітних несподіванок, умов праці, будь-яких вказівок без зайвої паніки й емоційності; сприяє налагодженню комунікації з громадянами (наприклад, коли є потреба повідомити сумну звістку про близьку людину чи певні службові факти про учасника юридичної справи).

Л. С. Коломогорова виокремлює наступні складові психологічної культури особистості: 1) психологічна грамотність, 2) психологічна компетентність, 3) ціннісно-смысловий компонент, 4) рефлексія, 5) культуротворчість. І дає наступні визначення даним поняттям [5]:

– психологічна грамотність – це оволодіння психологічними знаннями (фактами, уявленнями, поняттями, законами тощо), вміннями, правилами і нормами в сфері спілкування, поведінки тощо. Може проявлятися у кругозорі, ерудиції, обізнаності щодо різноманітних явищ психіки як з точки зору наукового знання, так і з точки зору життєвого досвіду;

– психологічна компетентність – це уміння включати в життєву практику теоретичні знання з психології. Основна відмінність психологічної грамотності від компетентності: грамотна людина знає, розуміє (наприклад, як вести себе, як спілкуватися в тій чи іншій ситуації), а компетентна – реально і ефективно може використовувати знання у вирішенні тих чи інших проблем;

– ціннісно-смысловий компонент психологічної культури особистості – це сукупність особистісно значущих і особистісно цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, позицій, відносин, вірувань в області психіки людини, її діяльності, взаємовідносин з оточуючими тощо;

– рефлексія – свідоме ставлення особистості до свого життя, до себе в сьогоденні, минулому і майбутньому;

– культуротворчість – це вміння людини бути творцем культури і власної особистості. Об'єктом психологічного творчості можуть виступати образи і цілі, символи і поняття, вчинки і відносини, цінності і переконання.

Окремо вчені описують структуру психологічної компетентності правоохоронця [3]:

1) професійно-психологічна зорієнтованість і чутливість (прагнення і здатність до розуміння психологічних аспектів ситуацій і людей, з якими правоохоронець має справу); 2) психологічна готовність до професійних дій; 3) професійна спостережливість і розвинена пам'ять; 4) психологічна стійкість (здатність до емоційно-вольової саморегуляції, готовності діяти спокійно і впевнено в психологічно складних, емоційно напружених, небезпечних і відповідальних ситуаціях професійної діяльності).

Аналіз літератури [3, 6, 8] показав, що в юридичній психології поняття психологічна культура використовують мало а частіше розглядають професійно-психологічну підготовленість працівника правоохоронної системи, яка передбачає: ознайомлення поліцейських з основами психології; формування у них навичок і звичок розуміння психології людей і груп; орієнтованість у психологічних аспектах проведення слідчих, оперативно-розшукових та інших дій; формування і розвиток професійно значущих пізнавальних якостей, готовності до специфіки професійної діяльності, стресостійкості; розвиток комунікативних здібностей, саморегуляції тощо.

На даний момент психологічна підготовка працівників поліції у ЗВО зі специфічними умовами навчання ґрунтується на вивченні лише двох навчальних дисциплін: «Юридична

психологія» і «Професійно-психологічна підготовка поліцейського». Нажаль, аудиторних годин вказаних дисциплін недостатньо для належного забезпечення комплексної професійно-психологічної підготовки. Тому необхідно звернути увагу на інноваційні технології навчання та переходити від інформативних методів подачі інформації (лекція, семінар), які більше спрямовані на запам'ятовування і відновлення інформації, до активних форм навчання, що забезпечують усвідомлення, розуміння і застосування теорії на практиці.

Автори пропонують низку інноваційних для юридичної освіти методів навчання [1, 2, 4]: обговорення конкретних ситуацій; аналіз помилок, колізій, казусів; діалог Сократа; дискусія із запрошенням фахівців; проблемно-пошуковий метод, брейнстормінг («мозковий штурм»); «дерево рішень»; метод інтерв'ю; ділова (рольова) гра (курсанти виконують ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; соціально-психологічні тренінги; вебінар (онлайн-семінар); квест; воркшоп; майстер-класи; метод проєктів; моделювання; «навчальний полігон».

В основі усіх вищезазначених інновацій навчання акцент зроблено на активній пізнавальній діяльності курсантів, а не на навчальній діяльності викладача. Використання інноваційних технологій дозволяють відтворювати, моделювати умови майбутньої професійної діяльності, поєднувати теоретичні знання з їх практичним застосуванням, сприяючи набуттю досвіду, стимулюючи мотивацію, інтерес, формуючи позитивне ставлення до професійної діяльності.

Формувати психологічну культуру у курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання можна не тільки на заняттях із дисциплін психологічного циклу а й під час роботи наукового гуртка, виховних годин тощо. Ми пропонуємо комплекс соціально-психологічних тренінгів спрямованих на формування психологічної культури поліцейського.

Для курсантів першого курсу навчання Харківського національного університету внутрішніх справ ми пропонуємо тренінг «Адаптація». Метою даного тренінгу є формування навичок та умінь самоорганізації особистості необхідних для навчання у ЗВО зі специфічними умовами навчання. Впродовж даного тренінгу учасники відпрацьовують наступні теми:

- 1) Самоорганізація курсантів в процесі їх професійної освіти (принципи самонавчання, пошуку і обробки інформації; адаптація до нового середовища);
- 2) Планування і структурування часу (облік і розрахунок робочого та вільного часу за різними методиками; виявлення поглиначів часу; цілі та цінності в самоорганізації часу).

Для курсантів другого курсу навчання – тренінг «Мріяти, планувати, досягати цілей». Другокурсники опановують наступні теми:

- 1) Алгоритми цілепокладання;
- 2) Перешкоди на шляху досягнень. Чому мрії не збуваються?;
- 3) Усвідомлення власних ресурсів і можливостей для досягнення цілей;
- 4) Набуття навичок планування і прогнозування власних досягнень.

Тренінг «Самоорганізація життя» допомагає розвивати у третьокурсників відповідальність за особистісний розвиток і сприяти самореалізації і становленню курсанта як самодостатньої креативної особистості. В рамках даного тренінгу третьокурсники опрацьовують такі теми:

- 1) Коучинг – інструмент особистісного й професійного розвитку особистості;
- 2) Відповідальність за плин власного життя й подолання перешкод, які виникають на шляху досягнення цілей у навчанні, професії та особистому житті;
- 3) Розвиток цілеспрямованості, самодисципліни, здібності до самоаналізу, самоконтролю, саморегуляції та прогнозування.

Дані тренінги є спеціалізованими і спрямовані на формування і розвиток конкретних умінь та вироблення поведінкових навичок. В них опора робиться на зовнішній, поведінковий ефект, який згодом може викликати і зміни особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті // Інноваційні технології у вищій юридичній освіті : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. 390-річчю з дня заснування Київської братської школи – предтечі Києво-Могилянської академії (м. Київ, 25–28 трав. 2005 р.) / відп. ред. Н. В. Артикуца. Київ : Стило, 2005. С. 3–25. URL: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2424/1/Artikutsa_Inov.pdf (дата звернення: 01.04.2019).
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf> (дата звернення: 01.04.2019).
3. Деніжна С. О., Сова М. О. Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів до професійної діяльності в екстремальних ситуація. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 32. С. 99–115.
4. Доценко В. В. Використання коучингових технологій у підготовці працівників поліції // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. С. 69–72.
5. Колмогорова Л. С. Становление психологической культуры личности как ориентир современного образования. *Педагог*. 1997. № 3. С. 63–68. URL: https://www.altspu.ru/Journal/pedagog/pedagog_3/at14.html (дата звернення: 01.04.2019).
6. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Жданової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 516 с.
7. Сливка С. С. Юридична деонтологія : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 296 с.
8. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

Надійшла до редколегії 03.04.2019

УДК 351.74:355.51(477)

В. А. ЄВТУШОК,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-9165-6296>;

Р. М. СМОЛА,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ НА СТАЦІОНАРНИХ І МОБІЛЬНИХ БЛОКПОСТАХ

У зв'язку з виникненням збройного конфлікту на сході України національна поліція задіяна для несення служби на стаціонарних та мобільних блокпостах. З'явилися вони навесні 2014 року і з тих пір цілком увійшли в повсякденне життя. І якщо в 2014 році їх наявність і географія розташування не викликала нарікань у громадян у зв'язку з дійсною необхідністю контролю за переміщенням зброї, контрабанди, переслідування злочинців, перевезення наркотичних засобів, осіб які брали участь в незаконних банд формуваннях, осіб які перебували в розшуку

Ключові слова: стаціонарний блокпост, мобільний блокпост, незаконні бандформування, зброя, вибухівка.

Всі громадяни, змушені проїжджати по дорогах в зв'язку з якимись особистими або службовими справами, зіткаються з таким явищем як блокпост, мобільний блокпост. З'явилися вони навесні 2014 року і з тих пір щільно увійшли в повсякденне життя. І якщо в 2014 році їх наявність і географія розташування не викликала нарікань у громадян у зв'язку з дійсною необхідністю контролю за переміщенням зброї, контрабанди, переслідування злочинців, перевезення наркотичних засобів, осіб які брали участь в незаконних банд формуваннях, осіб які перебували в розшуку.

Така концепція оперативного контролю за переміщенням громадян автотранспорту з метою це перш за все більш притаманна ЗСУ в рамках територіальної оборони в разі бойових дій він буде використовуватися військами України для оборони і захисту території, а під час проведення антитерористичної операції, операції об'єднаних сил чи при спецопераціях здебільш задіюються співробітники національної поліції для охорони публічного порядку безпеки чи припинення незаконного обігу зброї, контрабанди, наркотичних засобів, осіб в розшуку через механізм розміщення в ключових точках транспортних магістралей тимчасових споруд блокпостів на даний момент повністю є ефективним.

Терористи, злочинці, використовуючи транспорт для переміщення зброї з схованок в місця його застосування, будуть натикатися на своєму шляху на мобільний чи стаціонарні блокпости. Велика мережа блокпостів буде значно ускладнювати діяльність злочинців, терористів. Навіть якщо терористи знатимуть про існування блокпосту, вони будуть змушені вибирати інші, менш зручні маршрути для своїх переміщень. Це скоротить кількість доріг, на яких доведеться встановлювати блокпости.

Стаціонарний блокпост: збудовані робочі модулі для проходження перевірки громадянами. Блокпост укріплений захисними спорудами, облаштовані зручні місця для очікування громадян та проживання поліцейських. Постійні блокпости розміщуються на дорогах або на основних шляхах, зазвичай на перетині доріг, або на в'їзді в контрольований район. Такий блокпост обслуговується цілодобово і особовий склад на них перебуває постійно.

Облаштування блокпосту: колючий дріт або вита спіраль дроту повинні захищати блок – пост з усіх боків за винятком одного вузького проходу. Цей прохід повинен захищатися кулеметом. Висота дротяного загородження не повинна перевищувати рівня спостереження, для блокування руху повинен бути передбачений великий важкий, але в той же час швидкодіючий шлагбаум (рухомий бар'єр)

- великі бетонні блоки повинні бути розміщені на кожному напрямку руху по дорозі
- по периметру посту повинні бути розташовані сигнальні ракети, які запускаються пристроями натяжної дії, і інші аналогічні засоби попередження
- на прилеглій території, на значній відстані повинна бути видалена рослинність
- для зупинки транспорту повинні бути передбачені настили з шипами і виступами дорожнього покриття, створюваними для обмеження швидкості
- прожектори не повинні висвітлювати або засліплювати особовий склад
- в міських умовах блок – пост повинен мати групу прикриття, розташовану на дахах довколишніх будівель
- дротяні сітки (паркани з ланцюгових ланок) повинні знаходитися на відстані 15–20 м перед позицією броньованих машин, щоб запобігти нападу гранатометників на броньовані машини чи спецавтомобілі з відстані ураження
- позиція повинна бути організована тактично грамотно. Переважно вище дороги і на відстані приблизно 30–60 м від неї
- для укриття оборони особового складу повинно бути обладнано щілину-притулок, бункер повинен знаходитися на відстані не менше 15–30 метрів від дороги. Ця відстань не повинна перевищувати відстань, на якій поліцейський, що перевіряє транспортний засіб, може перемовлятися з бійцем що його прикриває

На озброєння поліції надійшли також технічні новинки – спеціальні прилади з камерами та функцією нічного бачення для обстеження транспортних засобів у

важкодоступних місцях. Комфортний, оснащений сучасною технікою блокпост дозволить громадянам швидко і зручно проходити контроль, а поліцейським – якісно виконувати свої обов'язки щодо забезпечення безпеки та правопорядку.

Щоб правоохоронці могли цілодобово і в будь-яку погоду нести службу, на блокпосту передбачені модулі з планшетами для перевірки транспортних засобів і громадян, які прямують через блокпост. Проведені зв'язок, інтернет, освітлення та опалення в модулях як для роботи, так і для відпочинку. На модулях встановлені спеціальні інформаційні стенди.

Мобільні блокпости встановлюються на короткий проміжок часу і їх дислокація на дорогах носить тимчасовий, блукаючий характер. Місцезнаходження посту визначається обставинами які склалася у наслідок оперативної ситуації чи при проведенні спеціальної операції. Місце вибирається так, щоб пост неможливо було об'їхати, наприклад, біля залізничного переїзду, поблизу ділянки дороги з високими схилами, глибокими кюветами і в інших місцях, де машини з підозрюваними не зможуть розвернутися і піти в сторону. Місцевість навколо поста повинна бути відкрита для кругового обзору.

Навіть при нестачі особового складу перевіряючий наряд повинен складатися не менше ніж з трьох працівників. Один – перевіряє документи, другий (старший поста) – для підстраховки та третій – напоготові.

Якщо у вас в наявності два бронеавтомобілі, їх потрібно розмістити по обидва боки дороги на відстані 25 м один від одного. Зупиняти автомобілі повинні, принаймні, два працівники поліції, інші двоє забезпечують прикриття з задалегідь підготовлених позицій. Відстань між працівниками огляду і прикриттям має бути достатньою, щоб нормально оцінювати ситуацію. Право на відкриття вогню належить старшому групи прикриття. На ньому лежить відповідальність за безпеку оглядової групи.

Він повинен бути дуже обачним.

Крім особового складу що проводить огляд машин, як мінімум, 2 працівники повинні бути виставлені по обох кінцях полотна дороги. Їх завдання – обмежити потік машин в зону перевірки, якщо терористи спробують пробитися з боєм. На постах має бути резервний транспортний засіб для погоні, на той випадок, коли якась машина прорветься.

Однією з основних функцій блокпосту є перевірка транспортних засобів. Одна з причин них – це відлякати терориста і змусити його відкласти провезення до «кращих» часів. Якщо, наприклад, ви хоча б вдаєте, що оглядаєте кожну машину в щільному потоці, то навряд чи терорист ризикне провозити зброю. Друга причина – це знайти зброю, вибухові речовини, наркотики і т. д. Ще один спосіб огляду – це спеціальний огляд, тобто якщо ви отримали інформацію, що, можливо, буде перевозитися стрілецьку зброю, вам потрібно буде витратити час, щоб оглядати всі закутки: двигун, колеса і т. д.

Основні правила догляду: шукайте свідчення нещодавньої активності (здерта фарба і т. д.). Запитайте себе: «Де б ти сховав зброю?» і т. п. Подумайте, де є пустотілі місця і як до них дістатися. Сильний запах чогось може бути маскуванням, щоб приховати запах вибухівки або наркотиків. Всі дії змушуйте проробляти власників, нічого не робіть самі. Дивіться уважно за реакцією водія, особливо коли він нервує.

Огляд машини зазвичай проводять кілька людей. Один оглядає, другий його прикриває. Щоб полегшити собі роботу, розбийте машину на зони огляду. Місцезнаходження старшого справа збоку і в 4–5 м позаду машини котра перевіряється, таким чином, він страхує себе від різкого наїзду заднім ходом і контролює праву сторону автомобіля. Він не втручається в процес перевірки документів. Його завдання – при необхідності прикрити вогнем контактера. У момент перевірки зброю старшого співробітника повинна бути напоготові. Третій боєць прикриває знаходиться від перевіряється автотранспорту на безпечному для себе відстані спереду по ходу руху – і вирішує результат події вогнем при спробі злочинця прорватися.

Позиція поліцейського повинна бути замаскована і мати хороший огляд для ведення ефективного вогню на поразку. Поліцейський повинен знаходитися на такій відстані від основної групи, щоб він міг бачити (і бажано чути) все, що відбувається при перевірці автотранспорту та громадян, бо вогонь він відкриває при ускладненні обстановки без наказу,

на власний розсуд. Він повинен знаходитися в секторі обстрілу старшого поста для вогневої підтримки з його боку і недопущення нападу ззаду.

Перевіряючий для перевірки документів підходить до транспорту не зліва, з боку водія, як це зазвичай робили працівники патрульної поліції, а праворуч, з боку пасажирів.

Тут діє «лівостороннє правило». Знаходячись в машині вкрай незручно в положенні сидючи правою рукою діставати пістолет хоч з бічної, хоч з нагрудної кишені і стріляти, розвертаючись вправо. З довгоствольною зброєю (автоматом, обрізом) це буде зробити ще важче. Раптовість застосування противником зброї при цьому різко зменшується.

Перевіряючий голосно подає команду: «Залишатися на місцях. Чи не виходити. Двері не відкривати. Заглушити мотор! «Відкритих дверей треба уникати і документи приймати для контролю тільки при опущеному боковому склі. Навіть якщо знаходяться в машині відкрили двері, нібито для подачі документів, повного її відкриванню треба перешкодити, притиснувши її коліном, щоб цими дверима не вдарили – пістолет або іншу вогнепальну зброю можуть прив'язати зсередини до будь-якої дверцятах. Або в щілину можуть непомітно викотити гранату.

Перевіряючий повинен володіти повним інформаційним обсягом орієнтувань розшукуваних і спостережливості. Наприклад запитаєте водія: «Де запасне колесо?». І якщо він почне кидатися в пошуках колеса, робіть відповідні висновки. Якщо перевіряючий помітив в машині щось підозріле і небезпечне (зброя), він діє за обстановкою – або стріляє, або просто падає на землю, намагаючись піти від машини назад. Падіння перевіряючого – сигнал до дії для інших.

Ті, хто перевіряються, все повинні робити тільки по вашій команді і нічого за власною ініціативою. Не дозволяйте їм самостійно виходити з машини і наближатися до вас.

При необхідності огляду багажника водієві пропонується вийти з машини і відкрити, багажник. Перевіряючий знаходиться обов'язково праворуч від водія на безпечній від фізичного нападу відстані – метр, півтора, сам в багажник не лізе, всі предмети, що знаходяться в багажнику, йому по команді показує водій. За руками водія і його вазомоторними реакціями треба уважно стежити. Положення водія – строго за машиною ззаду багажника. Це робиться для того, щоб знаходяться в машині не могли завести двигун і різко дати назад. Положення старшого поста, який контролює обстановку – в 4–5 м позаду і зліва, він контролює водія і ліву сторону автомобіля. Праву сторону контролює прикриває.

Тактика огляду людей: на постах доводиться перевіряти не тільки транспорт, але і людей. Типовою помилкою бійця, що перевіряє документи є підхід до того хто перевіряється з лівого від перевіряючого боку.

Підозрюваний на вимогу перевіряючого, нібито витягуючи документи правою рукою з внутрішнього нагрудної кишені, де зазвичай населення носить документи, робить постріл з пістолета через одяг. Ніколи не стійте з лівого боку від того перевіряється і не давайте йому повертатися до вас лівим боком. Стоячи праворуч від того хто перевіряється на відстані метр-півтора, ви будете мати можливість своєчасно помітити його спробу дістати зброю з кишені і запобігти нападу прийомом рукопашного бою або іншим способом. Якщо у вашому розпорядженні довгоствольний автомат, носіть його зправа на довгому ремені, перекинутому на ліве плече через голову. Довжина ремня вибирається така, щоб автомат можна було вільно докласти о-пліч з натягнутим ремнем, на який припадає вага зброї. Такі способи носіння зброї зручний тим, що руки вільні для перевірки документів та інших дій. Зброя легко виноситься на лінію прицілювання і її важко у вас відібрати силою. Тут слід відзначити, що ефективність блокпостів посилюється та надає більшої впевненості в безпеці громадян. Таким чином було прийнято рішення до несення служби на мобільному блокпосту у областях проведення спецоперацій. Як показує статистика, за цей невеликий проміжок часу раніше незвичний метод проведення фільтраційних заходів уже приніс чималий результат. Завдяки мобільному блокпосту практично щодня поліцейські затримують осіб, які підозрюються у співпраці із незаконними збройними формуваннями, контрабанди, незаконному перевезенні зброї та наркотичних засобів. Виявлення громадян, які знаходяться в розшуку.

Загалом, мобільний блокпост являє собою обладнаний броньований автомобіль чи спецавтомобіль із озброєним підрозділом на його борту, що призначені для безперервного контролю за рухом транспорту та осіб на дорогах.

Основною його перевагою є ефект несподіванки. Місце розташування мобільного блокпосту вибирається таким чином, щоб це було неочікувано для громадян та водіїв транспортних засобів, що пересуваються. Після того, як його положення стає відомо, мобільний блокпост переміщується в інший район.

На сьогодні мобільні блокпости обладнані планшетами ОБА, новітньою автоматичною зброєю, спецзасобами та спецавтомобілями такі, як Кагуар, Козак, тощо, нічними тепловізорами, дронами (безпілотний літальний апарат).

На сучасному етапі діяльність поліції не можлива без впровадження нових методів, в тому числі з використанням комп'ютерної техніки та оперативної комунікації. Досконале володіння ними наразі є необхідною умовою успішної роботи працівників національної поліції при несення служби.

Надійшла до редколегії 03.04.2019

УДК 614.8.027/351.741

Д. А. ЗАВГОРОДНІЙ,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Розглядається використання новітніх технологій забезпечення особистої безпеки поліцейських, їх призначення, можливості та обмеження.

Ключові слова: *поліцейський, особиста безпека, новітні технології, електрошокова зброя.*

В сьогоднішній час для України характерні тенденції до зростання особливо небезпечних злочинів, поява нових видів злочинної діяльності, тому криміногенна ситуація за останні роки зазнала значних змін. Відзначається зростання професіоналізму кримінальних елементів, жорстокість і цинізм при скоєнні злочинів, їх корислива спрямованість.

Актуальність проблеми полягає в необхідності більш якісно і ефективно протидіяти злочинним проявам нового розвитку в структурі зброї і безпеки поліцейських. Показником ефективності в цьому виступає швидке затримання злочинців, без втрат особового складу. Найбільш істотним показником стану безпеки для працівників поліції є кількість травмованих і загиблих працівників поліції під час виконання службових обов'язків.

Ці показники невтішні, зокрема негативна тенденція травмованих та загиблих працівників поліції зберігається, тому що в порівнянні з 1991–2013 роком статистика збільшувалась потроху, то в 2014 році вона значно зросла. Виходячи з цього, існує необхідність значно покращити методику підготовки працівників поліції та забезпечити їх особисту безпеку.

На сьогоднішній час в арсеналі підрозділів Національної поліції МВС України є наступні технології, такі як:

1. Виріб «Мигдаль» – електронно-оптичний пристрій, призначений для високоточної стрільби з укриття в умовах обмеженої видимості і пересування. Він розроблений недавно фахівцями лабораторії озброєння і спецтранспорту Державного науково-дослідного інституту МВС України. На ствол даного виробу встановлюється мініатюрна відеокамера,

вона формує зображення в окремий блок, дозволяючи спостерігати те, що відбувається в візор, прикріплений до захисного шолому, і транслявати на екран монітора, встановлений, припустимо, на столі у командира штурмової групи. Боець з групи захоплення може навіть з-за рогу, попередньо оцінивши обстановку через візор, зробити прицільний постріл, не піддаючи при цьому на небезпеку своє життя, адже самого стріляючого не видно. Командир групи, на монітор якого транслюється зображення, виходячи з реальної обстановки, може по радіо віддавати команди [2]. Тим самим забезпечувати повну безпеку особового складу.

2. З інших високоефективних засобів є – електрошокер «TESER» (Thomas Swift Electric Rifle + A для зручності), який необхідний для безпечного затримання правопорушників, які здійснюють супротив [1]. Це електрошочкова зброя за технологією Shaped Pulse, що вперше розроблена фірмою Taser International. Ця технологія полягає в пробитті одягу розрядом (іскрою) малого струму, але високої напруги, і надалі пропущенні великого струму в порівнянні низької напруги, що дозволяє знизити потужність необхідної для досягнення фізіологічного ефекту, що, в свою чергу, дозволяє знизити ймовірність летального результату [2].

Наразі, в Україні електрошокер Taser потрапляє під ряд заборонених законом засобів самооборони. Немає висновку Міністерства охорони здоров'я про те, наскільки вони безпечні для здоров'я людини. Але якщо медики дадуть дозвіл на використання цього засобу, то його цілком можна застосовувати до правопорушників при охороні публічного порядку під час масових заходів [2].

У зв'язку з вищевикладеним хочу відзначити, що для поліпшення стану справ у правоохоронній діяльності на сучасному етапі слід удосконалити методи і форми протидії різної форми правопорушень, злочинів, екстремізму і тероризму. Тому, це є пріоритетним напрямком в правоохоронних органах, зокрема, органах та підрозділах Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Тактика самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України : метод. рек. / уклад.: С. М. Бортник, О. А. Моргунов, В. О. Артем'єв, І. Г. Хомко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2 ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2017. 136 с.

2. Узлов Д. Ю., Струков В. М. Про новий підхід до взаємодії поліції з населенням на основі сучасних інформаційних технологій // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листоп. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 375–378.

Надійшла до редколегії 10.04.2019

УДК 378.147/355.23

Є. С. ЗЕЛЕНСЬКИЙ,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5345-1513>

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА – СКЛADOVA ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Розглядається сутність вогневої підготовки, як складової професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції, придбання початкових навичок поводження та бездоганного володіння вогнепальною зброєю, а також заходів безпеки при поводженні зі зброєю.

Ключові слова: професійна підготовка, вогнева підготовка, поліцейський вогнепальна зброя, службові обов'язки, особиста безпека.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Вогнева підготовка» є матеріальна частина зброї, яка знаходиться на озброєнні в Національній поліції України, заходи безпеки при поводженні зі зброєю, затверджені Наказом МВС України № 70 від 01.02.2016 р., порядку та правил її застосування та використання, правові підстави та порядок застосування вогнепальної зброї передбачені Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. а також прийоми та правила стрільби з пістолета.

Придбання початкових навичок поводження зі зброєю не має на увазі тільки бездоганне володіння зброєю. Це також наявність врівноваженої нервової системи та доброї фізичної підготовленості, за допомогою яких можна оволодіти навичками бездоганного поводження зі зброєю, а не бути залежним від нього, тому вогнева підготовка не можлива без відповідної фізичної підготовки. В цьому напрямку можна стверджувати про взаємозалежність зі спеціальною фізичною підготовкою, яка навчає прийомам самозахисту, розглядаючи питання їх тактичного застосування.

Слід також пам'ятати, що все ж таки застосування і використання вогнепальної зброї є крайнім заходом, а забезпечення особистої безпеки при поводженні та під час її застосування вивчаються в межах дисципліни «Особиста безпека працівників поліції». Тактику застосування зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу курсанти розглядають і відпрацьовують під час проведення практичних занять з тактико-спеціальної підготовки.

Вогнева підготовка також, пов'язана і з вивченням дисципліни «Кримінальне право». Отже, за порушення заходів безпеки при поводженні зі зброєю, в залежності від наслідків, що настали, працівника поліції може бути притягнуто до дисциплінарної чи навіть до кримінальної відповідальності. Працівник поліції повинен знати і пам'ятати аспекти такої відповідальності.

Поява і розвиток вогнепальної зброї поєднує навчальну дисципліну «Вогнева підготовка» з історією виникнення вогнепальної зброї, балістичні характеристики польоту кулі – з криміналістикою, порядок придбання, зберігання та носіння зброї – з адміністративним правом та адміністративною діяльністю поліцейських.

Найважливіші світоглядні ідеї та категорії, що підлягають засвоєнню під час вивчення дисципліни «Вогнева підготовка»:

- прийоми та правила стрільби з пістолета у звичайних умовах та в умовах обмеженої видимості, часу;
- умови використання вогнепальної зброї в умовах обмеженого простору;
- винаходження та використання приладь для поліпшення результатів влучної стрільби (оптичних, діоптричних тощо).

Якщо проаналізувати заходи, що вживаються правоохоронними органами у боротьбі зі злочинністю, то можна зробити висновок про те, що злочинний елемент став більш впевненим та зухвалим у своїх злочинних проявах. Люди по той бік закону почали активніше протидіяти заходам правоохоронних органів. Це знаходить своє відображення у погрозах з їх боку у відношенні до поліцейських або членів їх сімей; у вчиненні нападів на них, які стали загрозою їх життю і здоров'ю, а в деяких випадках навіть і вбивств працівників поліції, пов'язаних з виконанням ними своїх службових повноважень.

Законодавство нашої країни дозволяє працівникам поліції зберігати та носити вогнепальну зброю, а з метою виконання службового обов'язку не тільки надає право, але іноді і зобов'язує їх, як крайній захід застосовувати вогнепальну зброю. Виявляючи високу довіру працівникам поліції, суспільство разом з тим покладає на нього велику відповідальність за те, щоб довірена їм зброя застосовувалась лише для захисту інтересів держави, прав і свобод громадян, охорони громадського порядку, власності від злочинних посягань.

Діяльність поліцейського, пов'язана з чималими складнощами. І не є секретом, що такий поліцейський повинен володіти певним комплексом незвичайних якостей, великим об'ємом знань і широким діапазоном вмінь. Отже, значиме місце в цьому особистому комплексі якостей працівника поліції посідає вміння впевнено володіти вогнепальною зброєю.

Застосовувати і використовувати зброю доводиться в самих різних умовах: в населених пунктах, на транспорті, в полі, в лісі, а в деяких випадках і в багатолюдних місцях. І кожен раз, застосовуючи зброю в оперативних обставинах поліцейський повинен (зобов'язаний) вміти, за необхідності, з одного-двох пострілів влучити в ціль. А таких результатів можна досягти лише тоді, коли навчишся досконало володіти зброєю.

Володіння зброєю – це означає в самих різних і несподіваних ситуаціях, з будь-якого положення, незалежно від способу ведення вогню, вміти не тільки вражати ціль, але і влучно стріляти по наміченим точкам на цілі; правомірно застосовувати зброю під час затримання злочинця або його конвоюванні тощо.

Вогнева підготовка у підготовці та майбутній професійній діяльності фахівця як система навчальних заходів, спрямованих на засвоєння рядовим та начальницьким складом органів поліції теоретичних знань і практичних вмінь, необхідних для забезпечення високої бойової готовності підрозділів поліції одна із базових навчальних дисциплін в опануванні обраної професії, без вивчення якої неможливе становлення працівника поліції викладається на протязі всього навчання в закладах зі специфічними умовами навчання системи МВС України.

Надійшла до редколегії 25.02.2019

УДК 351.74

В. В. ІВАЩЕНКО,

курсант факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

О. О. ШЕВЧЕНКО,

старший викладач Рівненського вищого професійного училища

Департаменту поліції охорони

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВІДПРАЦЮВАННЯ ВОГНЕВОГО КОНТАКТУ

Розглянуто окремі питання вдосконалення методики відпрацювання вогневого контакту поліцейськими та надано відповідні рекомендації.

Ключові слова: *вогневий контакт, поліцейський, національна поліція, пейнтбол, страйкбол, лазертаг, екстремальні умови, екстремальні ситуації.*

Використання вогнепальної зброї проти поліцейських є вкрай небезпечним злочином, можливі тяжкі наслідки. Наприклад, 23 серпня 2016 року на Тернопільщині зловмисник вбив двох поліцейських, що приїхали на виклик і поранив ще двох. У сутичці з використанням вогнепальної зброї приймали участь 30 правоохоронців (10 поліцейських з місцевого відділку, а пізніше – ще два десятки екіпірованих бійців спецпідрозділу «Сокіл»).

Тому опрацюванню вогневого контакту необхідно приділяти постійну увагу у системі професійної підготовки особового складу Національної поліції. Ці питання вирішуються під час занять з тактичної та вогневої підготовки. Найбільш суттєвим питанням під час тренування вогневого контакту є використання зброї, як слухачами-поліцейськими, так і слухачами-злочинцями.

Найбільш доцільно для тренування особового складу Національної поліції використовувати справжню вогнепальну зброю. В таблиці 1 вказані недоліки та переваги використання вогнепальної зброї під час тренувань. Критичними вимогами є: використання зброї тільки у спеціалізованому приміщенні (тир, кілерхауз), де є система кулеуловлення та вентиляція, напрямок стрільби тільки у бік кулеуловлювача, велика ціна похибки під час можливих пересувань. При використанні вогнепальної зброї необхідно жорстко додержуватися заходів особистої безпеки. Нажаль кількість недоліків при використанні цієї

зброї більш ніж переваг. Ця зброя може використовуватися при тактичному пересуванні тільки особовим складом спеціальних підрозділів, де в наявності достатній настрій, культура поведінки зі зброєю та жорстко виконуються заходи особистої безпеки.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця для вогнепальної зброї

Негатив	Позитив
Дуже небезпечно	Справжня зброя
Вартість	Наявність пострілу та віддачі
Необхідний спеціальний тир	Почуття безпеки
Ціна похибки	
Необхідне захисне спорядження	
Направляти у людей зброю	

Найбільш часто використовуються на заняттях з тактичної підготовки імітаційна зброя. В руках бійців знаходиться дерев'яна, пластикова або гумова зброя. Основна мета направляти у бік небезпеки руки з предметом, який імітує зброю. В таблиці 2 вказані недоліки та переваги імітаційної зброї під час тренувань. Критичними вимогами є: повністю відсутня робота зброї, майже не можливо встановити недоліки при утриманні та використанні зброї, а також психологічна складова. Кількість недоліків при використанні цієї зброї майже така як і переваг. Цю зброю доцільно використовувати для початківців та на перших заняттях з тактичної підготовки.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця для імітаційної зброї

Негатив	Позитив
Не має відчуття безпеки	Повністю безпечно
Не має пострілу	Відсутнє додаткове обладнання
Не має віддачі	Мала вартість
Питання: поцілив чи ні	Не потрібно обслуговувати
	Строк служби

Страйкбольна зброя майже повністю імітує справжню вогнепальну зброю не тільки зовнішнім виглядом але і можливістю споряджати магазин, імітується як автоматична так і самозарядна зброя. В таблиці 3 вказані недоліки та переваги страйкбольної зброї під час тренувань. Критичними вимогами є: великі витрати боєкомплекту (кульки), зарядка акумуляторів, іноді не можливо встановити попадання. При використанні страйкбольної зброї необхідно дотримуватися заходів особистої безпеки. Обов'язкова захисна маска погіршує видимість для бійця. Дещо підіймає ефективність страйкбольного обладнання використання системи сімюлішин. В цій системі використовується вогнепальна зброя, але боєкомплект не є летальним. Нажаль кількість недоліків при використанні цієї зброї більш ніж переваг.

Таблиця 3

Порівняльна таблиця для страйкбольної зброї

Негатив	Позитив
Необхідне обслуговування	Вигляд справжньої зброї
Необхідне захисне спорядження	Звук пострілу
Велика вартість	Боєкомплект дешевий
Поповнення боєкомплекту	
Не зрозуміле «поранення»	
Строк служби	
Можливе травмування	

Пейнтбольна зброя в меншій ступені імітує справжню вогнепальну зброю. Майже завжди пейнтбольні маркери мають вигляд автоматичної зброї. Можна чітко встановити вид поранення, частину тіла в яку потрапила «куля». З цього приводу можна вказати на недоліки бійця та способи подолання цих недоліків. В таблиці 4 вказані недоліки та переваги пейнтбольної зброї під час тренувань. Критичними вимогами є: необхідне зарядне устаткування (балони зі стислим газом), витрати боєкомплекту (кульки з фарбою). При використанні пейнтбольної зброї необхідно дотримуватися заходів особистої безпеки. Обов'язкова захисна маска погіршує видимість для бійця. Нажаль кількість недоліків при використанні цієї зброї більш ніж переваг. Цю зброю доцільно використовувати при колективних заняттях при моделювання динамічних ситуацій та у випадках коли необхідно встановити неправильні дії бійців по виду їх «поранення».

Таблиця 4

Порівняльна таблиця для пейнтбольної зброї

Негатив	Позитив
Необхідне обслуговування	«Поранення» добре видно
Необхідне захисне спорядження	Звук пострілу
Вартість	Больові відчуття при «пораненні»
Поповнення боєкомплекту	
Вигляд зброї	
Строк служби	
Можливе травмування	

Лазертаг повністю відповідає масо-габаритним характеристикам вогнепальної зброї або використовується вогнепальна зброя, яка стріляє холостими набоями. В цьому випадку імітується як автоматична так і самозарядна зброя. В таблиці 5 вказані недоліки та переваги лазертагу під час тренувань. Критичними вимогами є: велика вартість комплекту та неможливість самостійного ремонту електронного обладнання, а також відносна влучність цього обладнання. Кількість недоліків при використанні цієї зброї набагато менш ніж переваг. Цю зброю можна використовувати без будь яких обмежень.

Таблиця 5

Порівняльна таблиця для лазертагу

Негатив	Позитив
Вартість	Вигляд справжньої зброї
Похибка при ураженні	Повністю безпечно
	Обслуговування
	Строк служби
	Програмне забезпечення

Лазертаг використовує інфрачервоний або лазерний промінь для «ураження» супротивника. Інфрачервоне випромінювання око людини не бачить, тому черга яка випущена з такої зброї також не видна. Захисної маски, які використовуються зі страйкбольною та пейнтбольною зброєю, в цьому випадку не потрібні. Усі бійці окрім зброї повинні мати спеціальний жилет, на якому вмонтована система датчиків. Інфрачервоний промінь потрапляє на датчик і на жилеті загоряються індикатори, які вказують на ураження бійця. Ефективність лазертагу підвищує програмне забезпечення. За рахунок програмного забезпечення при використанні лазертагу можна встановлювати наступні опції:

- час на перезарядку зброї;
- дія інфрачервоних гранат у певному радіусі;
- кількість попадань у кожного бійця;
- кількість патронів у набой;
- больові відчуття при попаданні променю;
- ведення статистики вогневого контакту кожного бійця та підрозділу в цілому.

Лазертаг поділяється на два види: інтегрований та неінтегрований. В інтегрованому варіанті використовується зброя, в середині якої розташована електронна частина. В неінтегрованому варіанті використовується справжня вогнепальна зброя для відстрілу холостих набоїв. На цій зброї у передній частині встановлюється електронний пульт, який забезпечує появу інфрачервоного променя під час стрільби.

Рисунок 1. Використання лазертагу на заняттях з тактичної підготовки у приміщенні

В Харківському університеті внутрішніх справ спільно з спеціалістами підприємства «Скіф» були проведені практичні заняття з використанням лазертагу. Відпрацьовувалися дії поліцейського у приміщенні у режимі пошуку злочинця зі зброєю (Рисунок 1). В результаті проведеного заняття були встановлені основні переваги та недоліки використаної зброї та надані основні рекомендації, як для проведення заняття так і щодо удосконалення системи імітації вогневого контакту на основі лазертагу.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 11.04.2019).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 11.04.2019).
3. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади управління безпекою життєдіяльності працівників органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 32 с.
4. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает : учеб. пособие. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1998. 256 с.
5. Джафарова О. В. Щодо визначення категорії «Екстремальні умови проходження служби в органах внутрішніх справ // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 73–74.
6. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
7. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів // Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці :

матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.

8. Шевченко Т. В. Критеріальні дослідження ефективності дій малих оперативних груп // Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. VIII наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2017 р.). Харків : НАНГУ, 2017. С. 127–130.

9. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. С. 135–139.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 355.234

С. А. КАПЕЛЮШНИЙ,

*начальник відділу військової освіти та наукової роботи
управління бойової та спеціальної підготовки*

Головного управління Національної гвардії України;

 <https://orcid.org/0000-0001-9745-9288>;

С. В. БЕЛАЙ,

професор, старший науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії будівництва та оперативного застосування

Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності

Національної гвардії України;

 <https://orcid.org/0000-0002-0841-9522>

ДО ПИТАННЯ РОЗРОБЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СЕРЖАНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Доведено актуальність питання розроблення системи професійного розвитку сержантського складу Національної гвардії України. Розкрито сутність Кваліфікаційного стандарту підготовки і План підготовки, які являють собою програму навчання рядового складу.

Ключові слова: *сержантський склад, Національна гвардія України, професійний розвиток, курс лідерства.*

Сьогодні Національна гвардія України рухається шляхом реформування та розбудови за зразком військових формувань провідних країн ЄС та НАТО. Ключовим етапом у процесі модернізації та оновлення сил безпеки і оборони України є формування високопрофесійного сержантського складу, який є кісткою багатьох передових армій світу [1].

Величезну роль в успішних та позитивних перетвореннях, що нині відбуваються у Національній гвардії України, відіграє всебічна підтримка іноземних партнерів Національної гвардії України. Зокрема, 18 травня 2018 року була підписана Технічна угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством національної оборони і Збройними силами Канади. У рамках реалізації Технічної угоди у Національній гвардії України розпочала роботу канадська військова навчальна місія «ЮНІФАЄР», яка дозволить військовослужбовцям Національної гвардії України вивчити іноземний досвід у сфері стандартів та моделей підготовки рядового, сержантського і офіцерського складу.

У рамках зусиль із розвитку сержантського складу був створений документ «Загальні вимоги до представника сержантського складу», в основі якої лежать «Структура військового працевлаштування» і «Загальні вимоги до представника сержантського складу» Збройних сил Канади [2]. Ці документи були основоположними під час розроблення Кваліфікаційного стандарту і Плану підготовки.

Кваліфікаційний стандарт підготовки і План підготовки – це один із перших ґрунтовних результатів співпраці фахівців місії «ЮНІФАЄР» та фахівців Національної гвардії України. Ці основоположні документи являють собою програму навчання рядового складу для присвоєння йому первинного військового звання осіб сержантського та старшинського складу – «молодший сержант». Отже впровадження у життя положень цих документів є важливим етапом у розвитку сучасної сержантської «вертикалі» Національної гвардії України, переходу Національної гвардії України на стандарти НАТО у сфері професійної підготовки особового складу.

Зазначені документи розроблено відповідно до Системи індивідуальної підготовки та освіти Збройних Сил Канади (CFITES) і є першим кроком на шляху впровадження системного підходу до підготовки в рамках системи індивідуальної підготовки та освіти Національної гвардії України.

Систему професійного розвитку представника сержантського складу Національної гвардії України було описано у «Загальних вимогах до представника сержантського складу Національної гвардії України» [2]. Система професійного розвитку представника сержантського складу ділиться на 5 чітких періодів розвитку. Діяльність спрямована на професійний розвиток і визначена для кожного періоду, передбачає індивідуальну підготовку, навчання, можливості для саморозвитку і час, необхідний для перебування у званні з метою отримання цінного досвіду роботи. Кожен період розвитку являє собою поступове збільшення рівнів підзвітності, відповідальності, повноважень, компетентності, лідерства та знань.

Система професійного розвитку сержанта складається із чотирьох елементів:

- освіта забезпечує базу знань і інтелектуальних навичок, на основі яких можна правильно витлумачити інформацію і надати обґрунтовану оцінку;
- підготовка надає навички, знання і ставлення необхідні для виконання покладених обов'язків;
- досвід – це застосування і подальший розвиток навичок, знань і ставлень отриманих шляхом навчання, освіти і саморозвитку при виконанні призначених обов'язків та на посадах, зокрема під час операцій та командуванні;
- саморозвиток – це професійне або особисто орієнтоване навчання за власною ініціативою, яке зазвичай здійснюється в особистий час.

Кваліфікаційний стандарт і План підготовки спрямовані на опис очікуваних результатів у системі загального професійного розвитку сержантського складу. Вони диктують стандарти і правила проведення Базового курсу лідерства, який є вимогою для військовослужбовця для проходження періодів розвитку та підвищення до звання.

Мета Базового курсу лідерства полягає в підготовці відібраних майбутніх молодших командирів для виконання обов'язків сержанта в Національній гвардії України [2].

Базовий курс лідерства є своєрідними воротами у сержантський корпус Національної гвардії України. Ті, хто успішно пройшли базовий курс лідерства, мають необхідний досвід, визначений системою професійного розвитку сержантського складу і були відібрані командуванням, будуть підвищені до звання молодший сержант і потім можуть бути призначені на посаду командира відділення або еквівалентну посаду. Курс розроблений з метою підтвердження базових військових і професійних знань і в значній мірі зосереджений на розвитку лідерських навичок, знань і здібностей кандидатів.

Зазначений курс лідерства призначений для підготовки функціонально орієнтованого, фізично розвиненого, розумово стабільного молодшого командира, який освоїть основні навички та знання, властиві командирам у Національній гвардії України. Ця підготовка призначена для відбору лідерів першого рівня і формування базового рівня, необхідного для практичної реалізації лідерських навичок, як у підрозділі, так і в розгорнутих операціях, в інтегрованому, об'єднаному чи комбінованому середовищах [3]. Цей курс стане основою для подальшого розвитку лідерства, спеціальної і професійної підготовки, спрямованих на підготовку військовослужбовця до виконання своїх функціональних обов'язків в якості військовослужбовця Національної гвардії України.

Щоб отримати право на проходження базового курсу лідерства, кандидат повинен бути солдатом військової служби за контрактом, відповідати фізичним вимогам Національної гвардії України, бути відібраним командуванням згідно з особистими якостями притаманними представникам сержантського корпусу переліченими вище і бути готовим діяти згідно з «етносом Національної гвардії України» [2].

Майбутні сержанти, які будуть задіяні в одному із функціональних підрозділів Національної гвардії України, у рамках періодів розвитку одразу після завершенні цієї частини навчання повинні будуть пройти навчальний модуль відповідно до функціональної області для того, щоб отримати кваліфікацію необхідну для виконання обов'язків молодшого командира у своїх підрозділах.

«Загальні вимоги до представника сержантського складу Національної гвардії України» визначають рівень підготовки та освіти, наставництва, досвіду і саморозвитку, які вимагаються від представника сержантського складу. Кваліфікаційний стандарт і План підготовки описують цілі діяльності, розроблені на основі загальних вимог до рівня підготовки детально описаних у «Загальних вимогах до представника сержантського складу Національної гвардії України» для періодів розвитку. Цілі діяльності формують основу для встановленої індивідуальної підготовки та освіти і, при необхідності, формулюють очікування щодо рівня наставництва, досвіду та саморозвитку, коли підвищення рівня необхідне.

Ціль діяльності 1 – Фізична підготовка.

Ціль діяльності 2 – Застосування особистої зброї.

Ціль діяльності 3 – Проводити відпрацювання та процедури по РХБЗ.

Ціль діяльності 4 – Надавати першу медичну допомогу.

Ціль діяльності 5– Діяти у тактичному середовищі.

Ціль діяльності 6 – Виконувати прийоми стрийової підготовки.

Ціль діяльності 7 – Змушувати дотримуватись звичаїв та традицій Національної гвардії України.

Ціль діяльності 8 – Забезпечувати захищені та безпечні умови.

Ціль діяльності 9 – Прагнути до саморозвитку.

Ціль діяльності 10 – Командувати підлеглими.

Ціль діяльності 11 – Забезпечувати добробут підлеглих.

Ціль діяльності 12 – Підтримувати порядок та дисципліну.

Ціль діяльності 13 – Застосовувати навички письмової та усної комунікації.

Ціль діяльності 14 – Навчати особовий склад.

Ціль діяльності 15 – Планувати військову операцію.

Ціль діяльності 16 – Проводити операції.

Ціль діяльності 17 – Управляти ресурсами.

Ціль діяльності 18 – Застосовувати нормативно-правову базу Національної гвардії України та МВС.

Ціль діяльності 19 – Керувати інституцією.

Надалі після розробки Кваліфікаційного стандарту підготовки для всіх періодів розвитку планується об'єднати їх в один інтегрований Кваліфікаційний стандарт з усіма цілями діяльності(з використанням «Загального кваліфікаційного стандарту сержантського корпусу Збройних сил Канади» у якості зразка). Цілі діяльності таблиці повинні містити необхідні елементи цілі діяльності, включаючи опис діяльності, умови та стандарт виконання, таким чином наочно відображаючи прогрес від першого до п'ятого періоду розвитку.

Вони надаватимуть вищому командуванню і безпосереднім керівникам загальне розуміння необхідне для того, щоб спрямувати та надихнути підлеглий особовий склад на шляху до досягнення визначених стандартів, а також для кар'єрного просування через періоди розвитку.

Висновки. Система професійного розвитку сержантського складу повинна базуватися на наступних положеннях.

1. Кваліфікаційний стандарт підготовки і План підготовки є першочерговими керівними документами для планування, розробки, проведення та оцінювання Базового курсу лідерства сержантського складу.

2. Основою для розробки планів занять, інших матеріалів курсу, розкладів курсу, навчальних об'єктів, інших навчальних засобів у поєднанні із «Загальними вимогами до представника сержантського складу», а також поточною доктриною та концепціями Національної гвардії України є Кваліфікаційний стандарт підготовки і План підготовки.

3. Кваліфікаційний стандарт підготовки і План підготовки є підтримкою для затвердження процесу підготовки представників сержантського складу.

4. Напрями подальших досліджень будуть спрямовані на розробку Кваліфікаційного стандарту підготовки для всіх періодів у вигляді єдиного інтегрованого Кваліфікаційного стандарту з усіма цілями діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція розвитку професійного сержантського та старшинського складу Національної гвардії України : затв. наказом Командувача Національної гвардії України від 24.07.2017 № 465.

2. Капелюшний С. А., Бelay С. В. Вимоги до сержантського складу Національної гвардії України: досвід збройних сил Канади та США. *Чесць і закон*. 2019. № 2 (49). С. 75–81.

3. Бelay С. В., Капелюшний С. А. До питання визначення ролі сержантського складу у проведенні спеціальних операцій // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони : матеріали регіонального круглого столу (м. Харків, 19 квіт. 2019 р.) / Нац. акад. Нац. гвардії України. Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. С. 133–135.

Надійшла до редколегії 18.03.2019

УДК 377.36.091.3:351.74

В. В. КОЛІСНІЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4896-7889>;

О. А. СОКОЛОВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9738-5378>

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВИЗНАЧАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

На основі наукових поглядів вчених та практики підготовки працівників поліції надано характеристику визначального-функціонального (компонент самооцінки) професійної готовності поліцейського.

Ключові слова: *поліцейський, самооцінка, професійна готовність, моральна готовність.*

Професійна діяльність працівників підрозділів Національної поліції України передбачає низку особливостей, що спричиняють виникнення негативних емоційних станів і порушень перебігу психічних процесів. До таких особливостей, зокрема, належать: постійні контакти з різними категоріями громадян, особами, які перебувають під дією алкоголю та наркотичних речовин, психічно хворими; наявність конфліктних ситуацій, учасником яких

стає патрульний. Щільний робочий графік, тривалі зміни (12–15 год і довше), значна кількість викликів (у великих містах), робота в нічний час, постійна зосередженість під час виконання службових завдань призводять до хронічної фізичної та психічної втоми [1]. А відтак, у даному контексті важливим є питання професійної підготовки працівника поліції, зокрема його психологічної готовності та стійкості до вказаних вище ситуацій.

Під психічною стійкістю розуміють цілісну характеристику особистості, що забезпечує її стійкість до фруструючих і стресогенних впливів важких ситуацій. Працівник поліції частіше за інших потрапляє у складні та часом небезпечні психологічні ситуації в повсякденній службовій діяльності, які мають стресогенний вплив на психіку. Тому психологічна підготовка працівників поліції у спеціалізованому навчальному закладі повинна бути спрямована на формування стійкості до [2]:

1) негативних чинників службової діяльності (напруженості, відповідальності, ризику, небезпеки, дефіциту часу, невизначеності, несподіванки тощо); чинників, що сильно впливають на психіку (вигляду крові або трупу, тілесних ушкоджень тощо);

2) ситуацій протидії (потрібні вміння вести психологічну боротьбу з особами, які протидіють попередженню, розкриттю та розслідуванню злочинів, уміння протистояти психологічному тиску, маніпулюванню з боку як законослухняних громадян, так і правопорушників, уміння не піддаватися на провокації тощо);

3) конфліктних ситуацій у службовій діяльності (потрібні вміння проаналізувати внутрішні причини конфлікту, розібратися в закономірностях їх виникнення, протікання і способах вирішення (образу та насильство над особистістю, хуліганство, грабіж, вбивство, опір представнику влади, вербальна й фізична агресія), вміння володіти собою в психологічно напружених, конфліктних ситуаціях, що провокують) [2].

На сьогодні можна констатувати, що професійне становлення особистості курсанта характеризується нерівномірністю (наявністю криз професійного розвитку, які відбуваються як на стадії професійного навчання, так і на стадії самостійної професійної діяльності) та гетерохронністю (неузгодженістю розвитку підструктур особистості, різною швидкістю і глибиною їх перетворення, розбіжністю динаміки зміни критеріїв професіоналізації). У свою чергу, виникнення нормативної професійної кризи в курсантів на етапі завершення фахового навчання першочергово пов'язане з переживанням внутрішнього конфлікту: актуалізацією в структурі професійної ідентичності індивідуальної компоненти та її неузгодженістю з операційною, часто протиріччям і «розмитістю» існуючих вимог до професіонала, індивідуальних домагань і засвоєних у ході навчання знань, умінь і навичок, перспективних переживань щодо кар'єрних настанов й адаптації до нового професійного середовища, неуспішність або формальність якої може призвести до професійного маргіналізму [3].

Коли курсант сприймає свою майбутню професію абстрактно, має неповні знання про неї і робить спроби взяти про неї більше – це інтерес до професії. Якщо ж він у результаті «цілеспрямованої пізнавальної діяльності і практичного ознайомлення не тільки збагачується необхідними професійними знаннями й уміннями, а й спрямовує себе на їх розширення – це, – підкреслює Є. М.Павлютенков, – вже професійний інтерес» [4, с. 15]. А відтак важливо, як майбутній поліцейський сам себе оцінює, зокрема свою професійну та психологічну готовність до виконання покладених на нього обов'язків. Функціонально-визначальний компонент (компонент самооцінки) професійної готовності передбачає принципову особистісну оцінку існуючих форм фахового досвіду, критичний аналіз професійної інформації щодо особливостей майбутньої сфери правоохоронної роботи з педагогічно занедбаними дітьми, оціночні здібності, наявність програми з професійної підготовки та потенційне бажання до оптимального професійного самовизначення з врахуванням індивідуальних здібностей (рис. 1).

З точки зору психології поведінку людини програмує «Я-концепція», тобто сукупність усіх уявлень особистості про себе (образ Я), самооцінка і потенційна поведінка. Її гнучкість є важливою характеристикою особистості. В основі самовизначення лежить самопізнання та самооцінка своїх індивідуальних особливостей, якостей та здібностей, уміння співставляти

свої можливості з вимогами обраної професії. Самоаналізу передуює процес пізнання себе через порівняння з іншими, який є емоційним і залежить від вірності оцінки інших людей та їх думки про особистість, про більш високий рівень самопізнання, на який повинна перейти особистість в своєму розвитку.

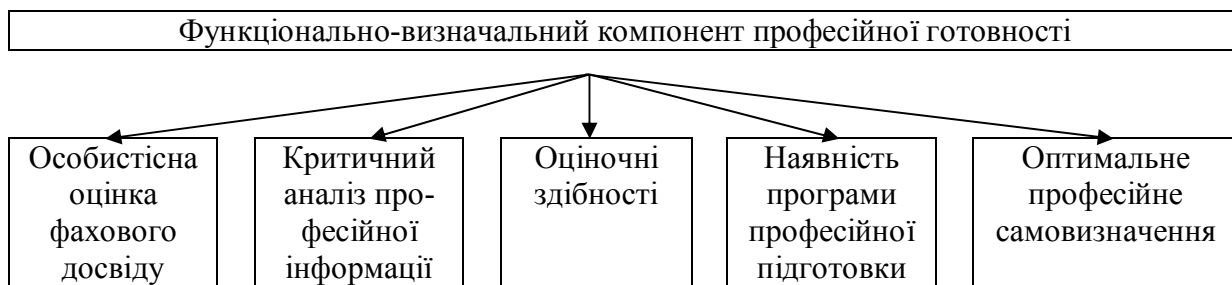

Рисунок 1. Структура функціонально-визначального компоненту професійної готовності майбутніх співробітників Національної поліції України

Природно, що в ході розвитку особистість постійно порівнює себе з самою собою, свою реальну поведінку з «Я-концепцією», тобто регулює свої дії. На основі самопізнання у людини з'являється певне емоційно-ціннісне ставлення до себе, іншими словами – самооцінка. При неспівпаданні реальної поведінки і «Я-концепції» у людини відбувається неадекватна самооцінка, тобто особистість не в змозі визначати помилки та визнавати недоліки у своїй поведінці. І навпаки, як стверджують вчені, адекватна самооцінка спонукає особистість до активності у формуванні недостатньо розвинутих якостей, сприяє взаєморозумінню з оточуючими, виступає орієнтиром для сприймання і оцінки того, що відбувається навколо неї. Тому від вірної самооцінки та моральної культури курсанта багато в чому залежить ставлення до обраної професії. Моральна культура курсанта розглядається як критерій його особистісної і професійної зрілості, виступає показником: по-перше, його моральної свідомості та ціннісно-сислової спрямованості, що залежить від морально-етичних знань і переконань; по-друге, моральних почуттів, внутрішньої готовності до їх реалізації на особистісному і професійному рівнях; по-третє, культури моральної поведінки, у якій виявляється особистісна життєва позиція й професійна компетентність, визнання себе як особистості, що здатна творити свою долю й відповідати за долю своєї країни [5, с. 110–115].

А відтак, вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх співробітників поліції передбачає систему профорієнтаційних заходів, які б допомогли їм реалізуватися як особистостям і спеціалістам. Одержані дані показують, що успішне проходження процесу самоактуалізації можливе за умови зосередженості та заглиблення у професійну сферу, реалізації власного «я», виявлення всіх психологічних перешкод і їх подолання, спрямованість на ефективне виконання поставлених перед собою завдань. У ході професійної підготовки розкриваються і набувають повної реалізації ключові якості зрілої особистості спеціаліста, тобто активна життєва позиція, самостійність і відповідальність за своє професійне майбутнє, соціально-педагогічна мобільність, обізнане ставлення до своєї діяльності, реалістичність свого образу як професіонала.

Результати нашого дослідження показують, що підготовка майбутнього поліцейського – залишається складним процесом, успішність якого залежить від віку, статі, обсягу інформованості і визначає рівень соціальних претензій, які залежать від соціального статусу, матеріального забезпечення сім'ї, престижності спеціальності (посади). Зрозуміло, що вона не є одномоментним актом і не закінчується з навчанням з обраної професії, а продовжується протягом всього життя. Іншими словами, це не одноразовий вибір професії, а довготривалий процес самопізнання, формування інтересів основних та резервних професійних намірів, професійної перспективи, визначення напрямів перекваліфікації. Цей процес триває всі етапи навчальної та трудової діяльності працівника поліції [6].

Узагальнюючи наведений вище матеріал можемо констатувати, що *готовність* поліцейського до виконання ним своїх обов'язків слід розглядати як інтегративну якість майбутнього поліцейського, що характеризується наявністю у нього відповідної морально-психологічної позиції та якостей, які органічно поєднують професійний інтерес, виробничий обов'язок, принципову особистісну оцінку існуючих форм досвіду (знання, уміння і навички) та стимулює потребу у власному саморозвитку працівника поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Бондаренко В. В. Модель психологічної готовності працівника підрозділу патрульної поліції до службової діяльності. *Юридична психологія*. 2017. № 2. С. 87–99.
2. Швець Д. В. Психічна стійкість працівника поліції як основа готовності до службової діяльності в екстремальних ситуаціях // *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (м. Харків, 30 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; Консультативна місія Європейського Союзу в Україні. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 226–229.*
3. Швець Д. В. Співвідношення професійної ідентичності та професійних криз на етапі фахової підготовки курсантів ВНЗ МВС України // *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7 квіт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 221–225*
4. Павлютенков Е. М. Формирование мотивов выбора профессии. Киев : Рад. шк., 1980. 165 с.
5. Ісаєнко Т. К. Виховання моральної культури курсантів у педагогічному процесі вищих військових закладів освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2005. 222 с.
6. Тименко М. М. Особливості профорієнтаційної роботи соціального педагога у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2009. № 2. С. 32–34.

Надійшла до редколегії 17.03.2019

УДК 376.654.456

О. Г. КОМІСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор,

заступник начальника факультету з навчально-методичної та наукової роботи

Київського факультету Національної академії Національної гвардії України;

О. В. ПОВАР,

аспірант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ З ОХОРОНИ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ, КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ, ПРЕДСТАВНИЦТВ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

Висвітлюються проблеми та умови ефективної реалізації та впровадження спеціальної фізичної підготовки для підрозділів з охорони ДП і КУ, представництв міжнародних організацій в Україні, інших підрозділів із специфічним сектором виконання завдань в умовах реформування системи МВС України.

Ключові слова: спеціальні завдання; специфічні умови, фізична підготовка; відповідальність, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Сучасні виклики і загрози, насамперед гібридні, зумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних і технологічних факторів, вимагають системного реагування, адекватної трансформації сектору національної безпеки, зокрема органів системи МВС [1].

Роль МВС полягає у створенні умов для розвитку безпечного середовища життєдіяльності як основи безпеки на території України, а також сучасної системи внутрішньої безпеки як фактора стримування збройної агресії Російської Федерації. Ключові виклики, які на сьогодні стоять перед органами системи МВС, безпосередньо пов'язані з її компетентністю в забезпеченні безпеки громадян та суспільства [1].

Розглянемо безпеку дипломатичних представництв в Україні – як ключове питання міждержавних відносин та співробітництва актуальність та важливість якого неможливо переоцінити в умовах зовнішньої агресії. І цілком зрозуміло, що для вирішення цього надважливого завдання, що стоїть перед системою МВС необхідна якісна та професійна підготовка підрозділів.

Одним з основних елементів є фізична підготовка підрозділів з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв іноземних організацій в Україні, інших підрозділів МВС України з огляду на свою специфіку і призначення вимагає від військовослужбовців постійного, наполегливого, систематичного навчання, кінцевою метою якого є вміле, якісне та впевнене виконання завдань за призначенням в умовах вузького сектору своєї діяльності.

Одним з найважливіших чинників професійної підготовки підрозділів з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, а також інших підрозділів Міністерства внутрішніх справ України та СБУ, які виконують завдання в специфічних умовах несення служби – є високий рівень фізичної підготовки, їхня зосередженість і підготовленість, котра забезпечує належне виконання службових обов'язків.

Однак у педагогічній науково-методичній літературі [2–10] спостерігається недостатня розробленість науково-теоретичних та організаційно-методичних аспектів фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки у вузьких та специфічних напрямках діяльності, а саме фізична підготовка підрозділів з охорони ДП і КУ іноземних держав, міжнародних організацій в Україні, інших підрозділів із специфічним сектором виконання завдань.

Основні питання спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців у вузах МВС, НГУ (ВВ), ЗСУ України розглядалися у наукових працях таких вчених, як: С. А. Антоненко, Ю. А. Бородін, Ю. К. Дем'яненко, Б. В. Єндальцев, С. Єрьомін, І. П. Закорко, О. І. Камаєв, Є. В. Кін, С. С. Коровін, А. Р. Лушак, О. Г. Піддубний, С. М. Романчук, Ю. П. Сергієнко, А. Н. Чух, О. Г. Шалєпа, О. А. Ярещенко, О. О. Ярмошук та ін. У роботах Ю. А. Бородіна, С. В. Романчука, та ін.

У роботах Ю. А. Бородіна, С. В. Романчука, доведено, що результати цілеспрямованої фізичної підготовки підвищують тренуваність організму, що сприятливо впливає на вдосконалення різних функцій організму, в тому числі і психічних [5].

М. С. Корольчук прийшов до обґрунтованих висновків про значимість фізичного тренування: для збереження сталості внутрішнього середовища організму; для розвитку та підтримки стійкості психічних процесів у складних умовах праці та спортивної боротьби; для адаптації рухових навичок і якостей до нових незвичайних умов [6].

П. П. Криворучко та Г. В. Ложкін розглядали фізичну підготовку, як ефективний засіб психологічної підготовки воїнів. У сучасних умовах її специфічна роль відчувається ще більш чітко, а діапазон завдань, які вирішуються, значно розширюється [7; 8].

Інтерес становлять праці Е. С. Вільчковського, Л. П. Сергієнка, М. О. Третякова, А. В. Цьося, О. Е. Чайковської, В. П. Красєва, П. С. Козубєя, О. М. Мовчана, О. Г. Шалара, М. С. Шевєля, Б. М. Шияна та ін.

В наукових роботах цих авторів простежуються особливості фізичної підготовки, її спрямування на розвиток у військовослужбовців важливих фізичних і психологічних якостей, необхідних для цілеспрямованого і ефективного вирішення завдань, як загальної так і спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців.

Хотів би звернути увагу, що в системі МВС фізична підготовка реалізується як єдиний, нероздільний, цілісний процес, який направлений на вдосконалення та розвиток фізичного потенціалу людини, її психічної впевненості у своїх вміннях та можливостях. Але разом з тим сучасні технології навчання не дозволяють у повній мірі вирішити питання пов'язані з виконанням специфічних завдань, пов'язаних з охороною дипломатичних представництв, де особовий склад несе службу в специфічних умовах, постійно перебуваючи в нервово-емоційному напруженні, на фоні відчуття тягаря відповідальності.

Проаналізувавши вимоги керівних документів щодо організації фізичної підготовки в підрозділах Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Збройних сил України [2–4], наукові праці вчених в області фізичного виховання та підготовки [5–10] ми приходимо до висновку, що існує необхідність подальшого підвищення рівня фізичної підготовленості військовослужбовців, звертається увага на посилення вимог до фізичної підготовленості випускників вищих військових навчальних закладів, які в свою чергу повинні бути особистим прикладом для підпорядкованих підрозділів, які виконують специфічні завдання у вузьких секторах відповідальності.

Крім того, умови приєднання України до європейського освітнього простору, органічна інтеграція відомчої системи освіти МВС, ЗСУ України у національну систему освіти, виконання поставлених перед військовослужбовцями НГУ завдань, вимагає суттєвого перегляду освітніх програм та технологій професійного навчання, розроблення та впровадження в практику новітніх інформаційних технологій навчання, в тому числі внесення змін і до фізичної підготовки як складової професійної підготовки. При цьому фізична підготовка повинна сприяти поліпшенню розвитку фізичних якостей: сили, витривалості, швидкості та спритності, зміцненню здоров'я, а також підвищенню працездатності військовослужбовців.

В той же час недостатньо використовується потенціал виховної функції фізичної підготовки: методи, засоби та прийоми, спрямовані на виховання військовослужбовця, який виконує надзвичайно відповідальне завдання із забезпечення недоторканості дипломатичних представництв іноземних держав, морально-вольових та соціально-психологічних якостей особового складу, психологічної стійкості, впевненості у своїх силах, цілеспрямованості, хоробрості та рішучості, розумної ініціативи та наполегливості, витримки та самовладання, на фоні великих фізичних і нервово-психічних напружень.

Не можна і оминати впровадження вправ, які містять елементи новизни,

- безпеки, що вимагають прояву ризику, з поступовим ускладненням умов виконання; багаторазовим виконанням вправ з великими та тривалими фізичними і психічними навантаженнями, а також вправ, пов'язаних з необхідністю точно діяти в умовах фізичних і психічних навантажень;

- збільшення тренувальної спрямованості практичних занять з фізичної підготовки та проведення їх на позитивному емоційному фоні;

- посилення вимогливості до військовослужбовців у прояві певних фізичних та особистісних якостей, аж до застосування категоричних вимог (наказ, команда), при виконанні небезпечних дій і вправ;

- проведення комплексних і спеціальних занять з фізичного загартовування, військовослужбовців;

- раціональний підбір фізичних вправ для різних завдань фізичної підготовки;

При цьому обов'язковим повинно бути дотримання наступних принципів: систематичність, достовірність, принциповість, врахування об'єктивних і суб'єктивних причин у їх єдності та взаємозв'язку.

Підготовчу частину занять необхідно насичувати військово-прикладними діями, емоційними вправами і виконувати їх на тактичному фоні основної частини. Комплексне тренування проводити з урахуванням особливостей професійної діяльності, з великими

фізичними і психічними навантаженнями на тлі втоми, доцільно створювати обстановку, яка містить елементи новизни, небезпеки та ризику, приділяти більше уваги єдинокористувачам та організації різних змагань, особливо групових.

Дані заходи будуть сприяти підвищенню тренувальної спрямованості занять та їх емоційності. Специфікою таких занять з фізичної підготовки є те, що на них поряд з теоретичними знаннями військовослужбовцями набуваються рухові уміння, методичні та практичні навички. Це потребує здатності військовослужбовців аналізувати та засвоювати матеріал, що викладається, одночасно за багатьма параметрами.

Як вказує В.М. Романчук, необхідно вдосконалювати системи перевірки та оцінки військовослужбовців з фізичної підготовки. Оцінка повинна відображати не тільки здатність швидко та вправно виконувати контрольні вправи, але й уміння впевнено діяти в напружених умовах, працювати в групах, виявляти взаємодопомогу, колективізм [10].

Крім цього, передбачається удосконалення методичних навиків офіцерського складу, що залучаються до проведення навчальних занять, та фізичного тренування у процесі службово-бойової діяльності підрозділів з охорони дипломатичних та консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій в Україні. При цьому заняття по підготовці особового складу до несення служби повинні певною мірою відрізнятися від спортивного тренування.

Висновок. У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку шляхів вдосконалення системи фізичної підготовки вищевказаних підрозділів. В цьому аспекті, на мою думку, особливе значення має правильний та ретельно продуманий підхід до практичних тренувань максимально наближений та споріднений з реальним виконанням службових обов'язків по забезпеченню недоторканості дипломатичних представництв враховуючи всю специфіку несення служби.

Список бібліографічних посилань

1. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 18.04.2019).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 18.04.2019).
3. Настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України (НФП-2009). Київ, 2009. 235 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : наказ МВС України від 13.10.2014 № 1067 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1375-14> (дата звернення: 18.04.2019).
5. Бородин Ю. А., Добровольский В. Б., Романчук С. В., Таран В. С. Воспитание психической устойчивости курсантов средствами и методами физической подготовки. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*. 2003. № 1. С. 30–40.
6. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності. Київ : Ельга Ніка-Центр, 2003. 400 с.
7. Криворучко П. П., Хміляр О. Ф. Морально-психологічний стан військового підрозділу: оцінка та прогнозування. Київ : Молода нація, 2005. 63 с.
8. Ложкін Г. В. Психологічне супроводження військовослужбовців у діяльності за екстремальних умов. Київ : МОУ, 2003. 218 с.
9. Номеровський С. В. Освітньо-методична функція системи фізичної підготовки військовослужбовців і ступінь її наукового обґрунтування. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 126–130.
10. Романчук В. М., Романчук С. В. Фізична підготовка у Збройних Силах України : навч. посіб. Житомир : ЖВІРЕ, 2004. 144 с.

Надійшла до редколегії 21.04.2019

УДК 351.741(73)

В. О. КУЩЕНКО,

викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5859-5906>;

М. А. КОМЗЮК,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7656-1061>

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ПРИКЛАДІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано досвід тактичної підготовки працівників поліції в Сполучених Штатах Америки. Визначено, що незважаючи на організаційну побудову поліції, тактична підготовка здійснюється за єдиними стандартами.

Ключові слова: тактична підготовка, Сполучені Штати Америки, зарубіжний досвід, Національна поліція України.

Сучасні процеси реформатування діяльності органів Національної поліції України все більшою мірою активізують питання дослідження успішного зарубіжного досвіду організації та функціонування органів та підрозділів поліції. В даному контексті особлива роль відведена питанням тактичної, фізичної та вогневої підготовки працівника поліції, що є невід'ємною складовою його подальшої успішної професійної діяльності. На наш погляд доречним є дослідження вищеназваних питань у тих провідних державах світу, що на сьогодні є повноправними партнерами України у питаннях реформування правоохоронної системи. Однією із таких держав є Сполучені Штати Америки (далі – США).

На початку слід вказати, що вітчизняне законодавство України визначає тактичну підготовку як комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику [1]. Зазначимо, що тактична підготовка є складовою частиною службової підготовки поліцейського, що спрямована на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

У той же час, під тактико-спеціальною підготовкою розуміють складову частину загальної професійної підготовки співробітника, що включає в себе комплекс навчальних дисциплін, мета яких – навчання особового складу вмілим діям в екстремальних ситуаціях, підготовка керівного складу до виконання службово-бойових завдань в умовах надзвичайних обставин у мирний і військовий час, а також тактика несення патрульної служби [2, с. 9].

На сьогодні в надскладних умовах проведення Операції Об'єднаних Сил (далі – ООС), загроз терористичного характеру та здійсненні заходів з підтримання публічного порядку та безпеки як ніколи активізуються питання вдосконалення тактичної підготовки поліцейських з метою успішного виконання поставлених перед поліцейськими завдань та функцій, а також успішної реалізації спеціальних операцій.

Першочерговим слід вказати, що в традиційному розумінні поняття «поліція» США відрізняється своєю специфікою, оскільки законодавством передбачено три рівні державної влади: федеративна, штатна та місцева, кожна з яких наділена власною самостійністю та автономністю [3]. В той же час підготовка поліцейських здійснюється за єдиними стандартами та підходами у їх практичній діяльності.

Основна увага підготовки поліцейських в США приділяється на етапі навчання в Академії поліції. Слід зазначити, що в даному випадку у США чітко розмежовують такі поняття як «підготовка поліцейського» так «освіта поліцейського». Так, під підготовкою поліцейського (як ще називають первинна підготовка) розуміють отримання офіцером поліції теоретичних і практичних знань за фахом «поліцейський» в сертифікованій поліцейській академії штату, після закінчення якої поліцейський може приступати до виконання своїх професійних обов'язків. Первинна підготовка є обов'язковою для всіх офіцерів поліції. У свою чергу, під освітою поліцейського (вищою або середньою спеціальною) розуміється навчання в цивільному вузі (після навчання в поліцейській академії) з отриманням диплома по будь-якої спеціальності: кримінальне правосуддя, бухгалтерія, економіка, комп'ютерні технології і т. д. При цьому громадянин може отримати середню спеціальну або вищу освіту, а потім вступити до органів поліції, але він все одно буде направлений на навчання в поліцейську академію. Загалом, в США відсутні спеціальні середні або вищі поліцейські навчальні заклади, тому офіцер поліції для отримання вищої освіти звертається до послуг цивільних навчальних закладів. Система професійної підготовки кадрів в США в найбільш загальному вигляді може бути представлена як структура з трьох основних ланок:

- первинна підготовка для осіб, які вступають на службу в поліцію;
- підвищення кваліфікації та службова підготовка співробітників поліції;
- підвищення кваліфікації та підготовка співробітників, що займають управлінські посади [4].

Тобто слід зробити висновок про те, що тактична підготовка здійснюється в рамках первинної підготовки поліцейського, що має в першу чергу, практичну складову навчання поліцейських. Тактична підготовка поліцейських в Академії поліції (штату) здійснюється за такими напрямками як:

- дії в критичних ситуаціях,
- здійснення комплексу заходів з проведення операцій порятунку заручників,
- тактика використання спеціального обладнання,
- тактика застосування вибухових пристроїв,
- тактика протидії тероризму,
- тактика та методика обшуку будівель і приміщень,
- тактика та особливості порятунку заручників з використанням мобільних засобів;
- тактика надання першої медичної допомоги.

В рамках здобуття первинної підготовки в Академії поліції для поліцейських навчальним планом передбачено: курси (детальні) з тактичної підготовки з урахуванням чинного національного законодавства; курси з прав людини; курси з дотримання правопорядку, де поліцейським чинять опір; та новий курс психологічна тактична підготовка (psychological police tactical training) [5].

Також, в рамках навчального плану один раз на рік для поліцейських, що навчаються в Академії поліції передбачена можливість практичного відпрацювання здобутих протягом навчального року знань, умінь та навичок. А саме: на базі закладу або за його межами відбувається широкомасштабне тренування (практичне навчання) по плану дій у надзвичайних ситуаціях (annual tactical training).

Навчальний план для поліцейських також охоплює такі напрямки їх навчання як:

- арешт і оформлення його процедури;
- тактика та методи розслідування;
- тактика налагодження паролів радіозв'язку, складання звітів, розслідування трафіку і забезпечення безпеки дорожнього руху;
- тактика екстремального водіння автомобіля «Оперативний курс», переслідування і безпечне управління;
- тактика поводження з вогнепальною зброєю, турбота про зброю, практичні стрільби, тактичне маніпулювання з боковим відводом рушниці, хімічні речовини, чистка (кандидатам настійно не рекомендується звертатися до інструкцій зі стрільби перед входом в Академію

Поліції. Погані звички стрільби можуть бути напрацьовані, і потім їх важко або неможливо буде подолати);

- тактика культури відносин, графа «сексуальні домагання», питання відносин із засобами масової інформації, стрес контроль, просвіта в питаннях інвалідності, общинних відносин, тактика зв'язку, злочини з мотивів ненависті, зниклі безвісти, і насильство в сім'ї;

- тактика розшуку і захоплення злочинця, свідоцтва, статуту арешту, злочини проти «особистості і власності», статеві злочини проти дітей. Інші статті законів, включених в Каліфорнійський кримінальний кодекс, Муніципальний кодекс Лос-Анджелеса, федеральні закони та інші;

- тактика самооборони без застосування будь-яких видів зброї;

- тактика та процедура патрулювання;

- тактична підготовка «Advanced»;

- тактика Мобільного силового поля, «Patrol Ride-Along», мобільний бортовий комп'ютер в автомобіні, контроль вживання алкоголю, адміністративну дисципліну, культурне різноманіття, «К-9» операції, операції підтримки з повітря;

- тактика «Bomb Squad» [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що тактична підготовка поліцейських в США є невід'ємною складовою первинної професійної підготовки і здійснюється поза межами вищої освіти в США в спеціальних навчальних закладах. Тактична підготовка здійснюється за рядом напрямків та тісно пов'язана з іншими прикладними науками та предметами, які в цілому становлять базу знань, умінь та навичок для подальшої успішної професійної діяльності працівника поліції.

Досвід США у питанні тактичної підготовки може бути корисним для вітчизняної практики навчання поліцейських в Україні у частині внесення змін та доповнень до чинного навчального плану підготовки поліції в рамках навчальної дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка».

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 10.03.2019).

2. Банах С. М., Булачек В. Р., Винярчук І. С., Йосипів Ю. Р. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 300 с.

3. Полиция США в фактах // Gorillasblog : сайт. URL: <http://gorillas.com.ua/blog/?p=1115> (дата звернення: 10.03.2019).

4. Пушкова Н. В., Терентьева И. А. Особенности подготовки полицейских в США. *Международный студенческий научный вестник*. 2016. № 1. URL: <https://scienceforum.ru/2016/article/2016019802> (дата звернення: 10.03.2019).

5. Тактическая подготовка // Reverso Context : сайт. URL: <https://context.reverso.net/перевод/русский-английский/тактической+подготовке> (дата звернення: 10.03.2019).

6. Как в Америке обучают копов или почему украинская полиция убивает людей // Авто Центр : сайт. URL: <https://www.autocentre.ua/avtopravo/politsiya/kak-v-amerike-obuchayut-kopov-ili-pochemu-ukrainskaya-politsiya-ubivaet-lyudey-42124.html> (дата звернення: 10.03.2019).

Надійшла до редколегії 14.03.2019

УДК 159.92.351

М. Г. ЛОГАЧЕВ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2706-9521>

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ ЗБРОЇ ПРОТИ ОСІБ З ІМІТАЦІЙНОЮ АБО ІГРАШКОВОЮ ЗБРОЄЮ

Однією із небезпечних тенденцій у сучасному світі є зростання злочинів, скоєних із застосуванням нетрадиційних видів зброї – імітаційної та іграшкової. У зв'язку з цим актуальним є питання відповідної професійної підготовки працівників поліції.

Ключові слова: поліція, злочин, зброя, професійна підготовка поліції.

Кримінологічний аналіз структури сучасної злочинності у всьому світі дозволяє поставити на одно із перших місць злочини, які скоюють із використанням вогнепальної зброї. Враховуючі стійку тенденцію до зростання, можна констатувати, що сьогодні озброєна злочинність за своїми масштабами, стала планетарною проблемою. Про це свідчить доклад ООН «Глобальний тягар збройного насилля» який констатує, що у результаті насильницьких вбивств щорічно гине понад 500 тис. людей та близько 2 млн. отримують вогнепальні поранення різного ступеня тяжкості.

За даними статистики Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) 48 % кримінальних вбивств є наслідком застосування вогнепальної зброї. Озброєна злочинність є домінуючою у системі кримінального насилля та характеризується особливою жорстокістю і найбільш тяжкими наслідками.

Таким злочинам властиві застосування зброї, насильницькій характер дій, високий ступень громадської небезпеки, умисна форма провини, попередня підготовка та пошук зброї. Г. М. Байзаков (2007) вважає, що «наявність та використання зброї є кваліфікуючою ознакою насильницьких злочинів».

На тлі складної криміногенної обстановки у світі, однією із численних тенденцій є збільшення злочинів, що здійснюються із застосуванням нетрадиційних видів зброї – імітаційної та іграшкової.

У зв'язку з цим, слід погодитися із позицією ряду вчених (В. І. Гамов, 1996; В. О. Казакова, 2003; Д. А. Корецький, 2010 та ін.), які вважають, що термін «зброя» не можна застосовувати до цієї категорії промислових виробів.

Така позиція обумовлена тим, що відповідно до законодавства багатьох країн трактує поняття «зброя» як спеціальний механізм «для ураження живих та інших цілей». Таким чином, іграшкова зброя – це іграшки, які лише імітують реальну вогнепальну зброю, але основним їх призначенням є розвага дітей. Наприклад, у США дуже популярні ігри, де основними персонажами є озброєні поліцейські, детективи, ковбої, шерифи та ін.

Разом з цим, світова статистика свідчить про те, що кількість злочинів скоєних із застосуванням імітаційної або іграшкової зброї має стійку тенденцію до зростання.

Імітаційна або іграшкова зброя дуже часто має вигляд реальних видів вогнепальної зброї. Тому законодавство більшості країн світу, з метою запобігання використанню цих виробів зловмисниками при скоєні злочинів, забороняє їх виготовлення, продаж та розповсюдження.

Так, законодавство Бразилії забороняє виробництво, розповсюдження та продаж іграшок у виді моделей вогнепальної зброї.

У Японії Законом «Про володіння вогнепальною зброєю і мечами», прийнятим ще у 1958 році населенню заборонено мати навіть імітаційну зброю, яка лише зовні схожа на

справжню. Також заборонені торгівля і володіння модельними пістолетами і револьверами, оскільки вони легко можуть бути перероблені у справжню вогнепальну зброю для стрільби бойовими патронами.

Власті провінції Синд (Пакистан) з 24 лютого 2018 року заборонили виробництво, продаж, покупку, використання та демонстрацію іграшкової зброї (автоматів та пістолетів) на усій території провінції. Це обумовлено тим, що «така зброя може бути використана при скоєні вилічних злочинів».

Основними факторами використання іграшкової зброї злочинцями є доступність, масштаби виготовлення та продажу, відсутність кримінальної відповідальності за її носіння та зберігання.

Цей феномен має декілька пояснень. Головне, це стосується юридичних аспектів кримінальної відповідальності. Існує суттєва різниця між санкціями статей кримінального кодексу за злочини, скоєні із використанням вогнепальної або імітаційної та іграшкової зброї.

Статистичні дані свідчать про те, що використання зброї при скоєнні злочину призводить до тяжких наслідків, дозволяючи злочинцю довести злочин до кінця, незважаючи на активний опір з боку жертви. За допомогою вогнепальної зброї або копій у вигляді імітаційної та іграшкової «зброї», злочинець підтверджує свою рішучість та демонструє свою готовність привести загрозу у виконання.

Цифри, що були опубліковані у Статистичних бюлетенях Міністерства внутрішніх справ Великобританії (Home Office Statistical Bulletin) свідчать про те, що в країні відбувається зростання кількості правопорушень, скоєних з використанням імітаційної зброї. Тому у 2006 році у Великобританії був прийнятий закон «Акт о скорочення кількості насильницьких злочинів». Він був спрямований проти імпорту, виготовлення та використання реалістичної іграшкової зброї. Нереалістичною признана іграшкова зброя яка: 1) виготовлена із яркого пластика; 2) має розмір, який не перевищує 30x70 мм; 3) імітує історичні зразки зброї до 1870 року.

Департамент поліції міста Хьюстон (штат Техас, США) щомісячно реєструє два грабежі, котрі були скоєні із використанням іграшкової зброї.

Статистичні дані поліції округу Кінг (штат Вашингтон, США) свідчать про те, що за рік злочинці, озброєні копіями вогнепальної зброї, скоюють до 200 грабежів, або 10–15 % від їх загальної кількості.

За даними Бюро судової статистики США (United States Bureau of Justice Statistics) лише за період 1987–1990 років, поліцією було зареєстровано майже 1400 злочинів, які були скоєні із використанням іграшкової та імітаційної зброї.

За офіційною статистикою лише у США за п'ять років (1985–1989) сталося 1128 випадків конфронтації між поліцейськими та особами, що мали при собі копії вогнепальної зброї.

У повідомленні Департаменту поліції Нью-Йорка (NYPD) вказується, що за п'ять років (1998–2003) мали місце 12 інцидентів, під час котрих поліцейські застосували вогнепальну зброю на ураження, помилково прийняв іграшкову зброю за бойову.

Наявність копій вогнепальної зброї у цивільного населення, особливо у вечірній та нічний час, представляє для нього смертельну небезпеку. Не випадково у 2015 році поліцейські США за таких обставин застрелили 28 громадян, що мали при собі імітаційну або іграшкову зброю.

США не є виключенням серед багатьох країн світу, у яких значну кількість злочинів скоюють з використанням псевдо зброї. Так, за даними МВС Мексики кожен третій із насильницьких злочинів у країні скоюють із застосуванням іграшкової зброї. Така кримінальна статистика характерна для більшості країн Латинської та Південної Америки.

Наприклад, у липні 2014 року на ділянці Панамериканського шосе, що з'єднує міста Кохутепеке та Сан-Сальвадор, патрульними Національної поліції Сальвадору були застрелені двоє злочинців, які постійно скоювали пограбування пасажирів рейсових автобусів. Огляд речей вбитих злочинців показав, що при скоєні пограбувань вони використовували не бойову, а іграшкову зброю.

Шостого липня 2016 року двоє злочинців здійснили аналогічну спробу пограбувати пасажирів пригородного автобуса на цій трасі. Після того як з'ясувалось, що грабіжники озброєні лише імітаційною зброєю, пасажирів влаштували над ними самосуд, більш відомий як «суд Лінча». Одному із злочинців вдалось втекти від розлюченого натовпу, що і врятувало йому життя. Іншого, не дивлячись на втручання поліції, натовп забив до смерті.

Найбільш популярними серед цивільного населення та асоціальних елементів у багатьох регіонах світу є водні пістолети, які стилізовані під конкретні зразки бойової вогнепальної зброї. Наприклад, підвищеним попитом користуються моделі ізраїльського пістолета-кулемета «Uzi», копії американських пістолета «Magnum» та револьвера «Colt 45s».

Те, що зброя є якісною копією бойового аналогу, часто з'ясовується надто пізно – коли під час інциденту з поліцією його володар був застрелений або отримав поранення. У зв'язку з цим Бюро судової статистики США (Bureau of Justice Statistics, USA), ще у 1990 році спеціально для співробітників поліції видало ілюстрований посібник «Дитячі пістолети: участь у злочині та зіткнення з поліцією» (Toy Guns: Involvement in Crime & Encounters with Police).

Активне використання злочинцями імітаційної (іграшкової) зброї пов'язане із багатьма факторами. Ці види «зброї» легко доступні для цивільного населення – її можна купити у більшості магазинів та у вуличних торговців. Іграшкові моделі вогнепальної зброї коштують недорого: вартість самої дешевої із них складає лише 1\$, а самої дорогої – 12\$.

Крім цього, у більшості країн законодавство, на відміну від вогнепальної зброї, не передбачає кримінальну відповідальність за її носіння та зберігання. Так, за незаконне володіння вогнепальною зброєю санкції відповідних статей Кримінального кодексу Колумбії передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 9 до 12 років; у Еквадорі – від трьох до п'яти.

При винесенні вироків суди частіше за все не акцентують увагу на той факт, що злочин був скоєний з використанням іграшкової зброї. Одним з головних аргументів служителів Феміди є той факт, що потерпілий в силу своєї некомпетентності не міг візуально визначити, який вид вогнепальної зброї знаходиться у руках у нападаючого – бойовий або іграшковий.

Так, кримінальний суд Буенос-Айреса (Аргентина), розглянувши матеріали справи, відмовив іммігрантові з Перу Migell Mera, що відбував чотирирічний термін ув'язнення за озброєний грабіж, в пом'якшенні покарання. Своє рішення суд мотивував тим, що копія бойової зброї, як і справжня здібна психологічно впливати на потерпілого та подавляти його здібність чинити активний опір злочинцю.

З метою запобігання використання іграшкової зброї у злочинних цілях урядами багатьох країн світу, було рекомендовано виробникам фарбувати її у яскраві кольори або вставляти у ствол спеціальний оранжевий вкладиш.

Так, ще у 1992 році Міністерство торгівлі США заборонило виробництво та продаж іграшкових моделей вогнепальної зброї, якщо вони не мають оранжевої вставки у стволі або повністю не окрашені у яскраві кольори.

Аналогічний закон було прийнято у штаті Каліфорнія, який забороняє продаж іграшкової зброї, якщо «уся зовнішня поверхня іграшки не є прозорою або не пофарбована у яскраві кольори».

Однак, супротивники такого варіанту вирішення проблеми вказують на те, що справжню зброю теж можна пофарбувати у яскраві кольори, аналогічні тим, у які може бути забарвлена псевдо зброя.

У прибічників такої позиції є певна логіка. Проте, фарбування псевдо зброї або виготовлення її з прозорих матеріалів, на думку законодавців, повинне виконати свою профілактичну місію і уникнути небезпечних збройних інцидентів з поліцією.

Поки ж ментальність поліції відносно цієї проблеми залишається колишньою – спочатку стріляти, а потім розбиратися і ставити питання. Так, 10 січня 2015 року офіцер Департаменту поліції Лос-Анджелеса (LAPD) M.Gutierrez застрелив 15-річного J.Nicholsona вважаючи, що іграшковий пістолет, з котрим грали підліток та його друзі був бойовим. Керівництво поліції виправдало дії свого підлеглого, аргументуючи це тим, що іграшковий пістолет загиблого був «дуже реальним».

Скоєння кримінальних злочинів із використанням іграшкової вогнепальної зброї не є виключенням і для України. Про це свідчать кримінальна хроніка та поліцейська статистика. Так, 22 березня 2017 р. у Печерському районі Києва двоє зловмисників з використанням іграшкової зброї пограбували магазин електронної техніки, 12 січня 2018 р. у м. Ізмаїл 23-річний зловмисник намагався пограбувати магазин, у м. Вінниці 19-річний мешканець Тепликського району пограбував банк.

У зв'язку з цим, на сьогодні дуже актуальним є питання стосовно професійної підготовки працівників поліції до дій у екстремальних ситуаціях, які пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї на ураження.

При візуальному виявленні у потенційного правопорушника вогнепальної зброї, поліцейській повинен у лічені секунди кваліфіковано ідентифікувати її та вжити адекватні заходи. Особливо важко це зробити у вечірній та нічний час, або в умовах плохого освітлення у приміщенні.

Світова практика свідчить, що від вміння кваліфіковано відрізнити справжню вогнепальну зброю від іграшкової або муляжу, залежить не лише здоров'я та життя конкретної людини але й авторитет поліції.

Враховуючи актуальність цієї проблеми, буде доцільним включити це важливе питання у програму професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Toy Guns: Involvement in Crime & Encounters with Police. New York, 2003. 47 p.
2. Timmer J., Pronk G. Comparing of Police Use of Violence in the EU // *Eigensicherung und Schusswaffeneinsatz bei der Polizei: Beitrage aus Wissenschaft und Praxis* / edited by C. Lorei. Frankfurt : Verlag vor Polizeiwissenschaft, 2011. Pp.181–192.
3. Miller L. Police personalities: Understanding and managing the problem officer. *The Police Chief*. 2003. No. 5. Pp. 53–60.

Надійшла до редколегії 15.03.2019

УДК 613.6:623.55

И. С. ЛУЦЕНКО,

*старший преподаватель кафедры огневой подготовки факультета № 3
Харьковского национального университета внутренних дел;*

 <https://orcid.org/0000-0003-4230-2675>

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПОРАЖЕНИЯ ЦЕЛИ СТРЕЛКОМ, ПРЕБЫВАЮЩИМ ПОД ВОЗДЕЙСТВИЕМ КОГНИТИВНОЙ НАГРУЗКИ

В докладе проведено исследование влияния когнитивной нагрузки (по средствам аудиального канала) на эффективность поражения цели стрелком.

Ключевые слова: когнитивная нагрузка, ведение огня, аудиальный канал, эффективность стрельбы.

Ученые со всего мира проводят массу экспериментов по изучению влияния различных негативных внешних факторов на стрелка и результативность ведения огня, при этом бойцам приходится подвергаться разнообразным физическим нагрузкам (стрельба после пробежки), претерпевать неудобства (стрельба в средствах индивидуальной бронезащиты), которые часто находятся на грани физических возможностей человека (общее обезвоживание, истощение организма). Такие исследования довольно разнообразны, однако их объединяет желание понять границы физических способностей стрелка.

При этом существует очень малое количество опубликованных материалов исследований, ставящих перед собою цель изучить влияние «внутренних нагрузок», т.е. тех, с которыми стрелок вынужден бороться в своем сознании. Ведь в рамках служебной подготовки мы уделяем много времени физической культуре, пытаюсь развить в себе силу, ловкость, выносливость, но невольно не берем во внимание не менее важные факторы, оказывающие ощутимое влияние на все сферы несения службы – мы не задумываемся о целенаправленной работе над увеличением скорости принятия наших решений, не работаем над уменьшением паузы между принятием решения и началом действий. Мы забываем развивать в себе способность быстро мыслить особенно в сочетании с умением купировать воздействие отвлекающих раздражителей (оставлять их в «фоновом» режиме).

Перечисленные выше способности можно объединить в одну группу – когнитивные (лат. *cognitio*, «познание, изучение, осознание»). Соответственно, и вид нагрузки, которую они оказывают на человека называется когнитивной. Когнитивная нагрузка – это общий объем умственных усилий, используемых рабочей памятью. Таким образом, когнитивная перегрузка представляет собой необходимость использования чрезмерных умственных усилий.

Стрелковые упражнения с использованием элементов когнитивной нагрузки принесут пользу при подготовке служащих из любого подразделения, будь то патрульный полицейский, оперуполномоченный или боец спецподразделения – по роду службы каждый из них в той или иной степени вынужден подвергаться стрессу не только при воздействии физических, но и когнитивных нагрузок.

Любой серьезный, «нагружающий» стресс-фактор сложно преодолеть без заблаговременной подготовки. Особенно ярко это видно на примере выполнения стрелковых упражнений – именно в них необходимо удерживать максимальную концентрацию внимания, при этом одновременно выполнять действия, связанные с работой мелкой моторики (обработка спуска), визуальным контролем цели и необходимостью следить за прицельными приспособлениями оружия. Тем более отрицательно повлияет на результативность стрельбы установление временных рамок и необходимость выполнять дополнительные бытовые действия, не связанные со стрельбой (резко открыть дверь, вскочить со стула). А если к данному перечню добавить еще и агрессивную когнитивную нагрузку, вынуждающую стрелка отвлекаться на обдумывание или анализ чего-либо (формы или цвета объекта), то столкнувшись с такими условиями впервые, любой стрелок отметит резкое снижение эффективности поражения своих целей.

Каждый человек испытывал на себе действие когнитивной нагрузки. В основном её негативные факторы проявляются при получении большого объема информации, либо при получении сложной для понимания (обработки) информации, либо получения множественных команд требующих обдуманной быстрой разнонаправленной реакции на них и т. д.

Очевидно, что использование стрелковых упражнений с элементами когнитивной нагрузки в значительной мере подготовит стрелка к ощутимому давлению, которое придётся испытать при необходимости применения или использования оружия во время несения службы, когда необходимо анализировать большой поток информации (касаемо правомерности и безопасности своего решения) в сверх сжатые сроки, в сочетании с воздействием иных отвлекающих факторов.

В данном исследовании было рассмотрено влияние агрессивной когнитивной нагрузки (по средствам аудиального канала) на способность стрелка эффективно поражать цель, произведены замеры временных рамок «отклика» стрелка от завуалированной команды на открытие огня до момента ее интерпретации и проведения выстрела.

Исследование проводилось в два этапа: в ходе проведения первого каждый стрелок выполнил один выстрел по команде «Огонь!» с дистанции 15 метров по грудной фигуре с кругами (мишень № 4). Положение оружия – в кобуре, патронник – пуст, магазин снаряженный одним патроном в основе рукоятки пистолета.

Полученные результаты стрельбы, а также время, затраченное на проведение выстрела, и физиологические показатели (пульс) стрелков сведены в таблице 1.

Таблица 1

№ стрелка	Пульс до упражнения	Пульс после упражнения	Время выполнения упражнения	Количество выбитых очков
Стрелок 1	68	80	3,61	0
Стрелок 2	100	100	4,58	5
Стрелок 3	70	78	5,75	0
Стрелок 4	92	104	2,98	8
Стрелок 5	88	112	4	0
Стрелок 6	96	92	4,16	10
Стрелок 7	60	80	5,06	5
Стрелок 8	88	84	4,1	7
Стрелок 9	88	92	5,13	0
Стрелок 10	75	85	5,3	7

Ниже приведены усредненные данные показателей из таблицы 1: пульс до упражнения – 83 уд/мин; пульс после упражнения – 91 уд/мин; время выполнения упражнения – 4,5 секунды; сумма выбитых очков – 42;

На втором этапе проведения исследования стрелкам усложнили выполнение упражнения введением дополнительного стресс фактора – когнитивной нагрузки.

Обыкновенную и привычную для стрелков команду «Огонь!» – заменили на слово «Вишня!» т.е., услышав это слово, стрелок мог начать выполнение упражнения. Однако инструктор не просто должен был сказать «чистое» ключевое слово, он в высоком темпе задавал заранее заготовленные разнонаправленные вопросы стрелку, на которые тот должен был давать моментальные и в тоже время осознанные и правильные ответы. Один из вопросов инструктора содержал в себе ключевое слово, которое стрелок должен был идентифицировать и в максимально сжатый срок, приведя оружие к бою, выполнить аккуратный выстрел. Инструктор задавал вопросы максимально быстро, требуя немедленного ответа. Если стрелок по какой-то причине медлил с ответом, пауза моментально заполнялась голосом инструктора для создания и постоянного поддержания морального давления на стрелка.

Таким образом удалось добиться необходимой когнитивной нагрузки на стрелка, что в свою очередь повлияло на результаты выполнения упражнения, которые представлены в таблице 2.

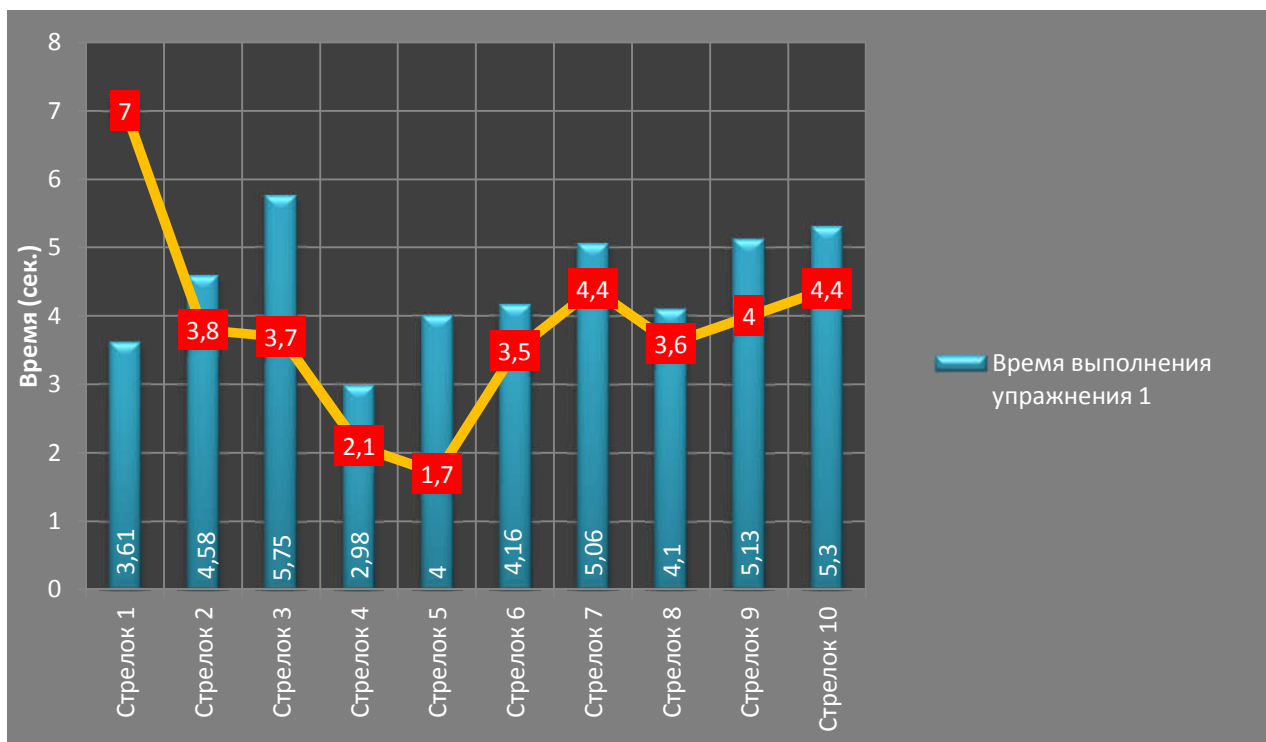
Таблица 2

№ стрелка	Пульс до упражнения (уд/мин)	Пульс после упражнения (уд/мин)	Время выполнения упражнения (сек)	Количество выбитых очков
Стрелок 1	80	84	7	0
Стрелок 2	100	100	3,8	5
Стрелок 3	76	80	3,7	9
Стрелок 4	92	120	2,1	8
Стрелок 5	92	96	1,7	6
Стрелок 6	80	84	3,5	10
Стрелок 7	100	112	4,4	7
Стрелок 8	92	92	3,6	8
Стрелок 9	126	136	4	8
Стрелок 10	120	126	4,4	0

Ниже приведены усредненные данные показателей из таблицы 2: пульс до упражнения – 96 уд./мин.; пульс после упражнения – 103 уд./мин.; время выполнения упражнения – 3,8 секунды; сумма выбитых очков – 61;

Анализируя данные приведенные в таблицах 1 и 2 можно увидеть, что усредненные показатели пульса стрелков до выполнения упражнений, а также непосредственно после стрельбы во втором этапе были выше, чем во время первого этапа исследования на 13 уд/мин и на 12 уд./мин. соответственно.

Для визуализации временных интервалов, затраченных стрелками на выполнение первого и второго упражнений, привожу график.

Интересным фактом стало уменьшение усредненного времени, затраченного на выполнение второго, более сложного упражнения, каждым стрелком (в среднем на 0,7 секунды) и при этом улучшение средней результативности стрельбы (с 42 очков до 61). То есть, пребывая под воздействием когнитивной нагрузки, стрелки более успешно выполнили упражнение, учитывая время, затраченное на выполнение упражнения и аккуратность стрельбы. Это связано с мобилизацией функциональных резервов организма.

Кроме того, в ходе исследования выяснили, что на результативность ведения огня стрелком, пребывающим под воздействием когнитивной нагрузки, будут оказывать непосредственное влияние такие факторы как: модальность (принадлежность отражаемого раздражителя к определённой сенсорной системе), тренированность стрелка и его настроенность на восприятие сигнала, возраста, сложности реакции (простая или избирательная). Большое значение имеет время, на протяжении которого стрелок подвергался когнитивной нагрузке – в случаях, когда инструктор специально максимально откладывал подачу завуалированной команды на открытие огня, результат стрелка ухудшался. Это связано с усталостью, возникающей у стрелка при напряженном ожидании завуалированной команды, которую необходимо распознать и интерпретировать её как руководство к действию, при этом осознать приоритет действий по приведению оружия к бою и проведению аккуратного выстрела над необходимостью срочно дать ответ на поставленный инструктором вопрос. Когда когнитивная нагрузка превышает способность стрелка обрабатывать и сохранять постоянно поступающую информацию, утрачивается или

значительно ухудшается способность удерживать части данных. При длительном пребывании под воздействием агрессивной когнитивной нагрузки резко возрастает вероятность ошибок при выполнении задачи, замедляется скорость принятия решений, увеличивается вероятность появления «аналитического паралича» (многократное взвешивание всех «за» и «против», следствием чего становится бездействие).

Изучение влияния, которое оказывают подобные стресс факторы, позволит выработать принципы противодействия, а возможно и механизмы адаптации, которые в последствии, вероятно, будут внедрены в учебный процесс для более эффективной подготовки стрелков.

Список библиографических ссылок

1. Andersson G., Hagman J., Talianzadeh R., Svedberg A., Larsen H. C. Effect of cognitive load on postural control. *Brain Research Bulletin*. 2002. Vol. 58, Iss. 1. Pp. 135–139. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0361-9230\(02\)00770-0](https://doi.org/10.1016/S0361-9230(02)00770-0).

2. Paas F., Sweller J. An Evolutionary Upgrade of Cognitive Load Theory: Using the Human Motor System and Collaboration to Support the Learning of Complex Cognitive Tasks. *Educational Psychology Review*. 2012. Vol. 24, Iss. 1. Pp. 27–45. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10648-011-9179-2>.

3. Paas F., Tuovinen J. E., Tabbers H. K., Van Gerven P. W. M. Cognitive load measurement as a means to advance cognitive load theory. *Educational Psychologist*. 2003. Vol. 38, Iss. 1. Pp. 63–71. DOI: https://doi.org/10.1207/S15326985EP3801_8.

4. Луценко И. С., Бальва А. Ф. Влияние локальной гипотермии на результативность стрельбы в условиях дефицита времени // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів конф. (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків, 2017. С. 45–49.

Поступила в редколлегию 06.04.2019

УДК 351.74

Я. В. ЛЮБУТИНА,

курсант факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. М. БОНДАРЕНКО,

старший інспектор роти № 3 Батальйону патрульної служби
поліції особливого призначення

Головного управління Національної поліції в Харківській області

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАСКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В ОПЕРАТИВНІЙ ОБСТАНОВЦІ

Розглянуто питання необхідності маскування, основні принципи маскування, які використовуються поліцейськими в оперативній обстановці з використанням штатного однострою, а також розглянуто результати експериментальних досліджень.

Ключові слова: поліцейський, національна поліція, екстремальні умови, оперативна обстановка, екстремальні ситуації, маскування.

Актуальністю даного питання є необхідність виконання покладених на Національну поліцію завдань згідно до положень Закону України «Про національну поліцію», а саме завдань, зазначених у ст. 2:

Стаття 2. Завдання поліції

1. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

1) забезпечення публічної безпеки і порядку;

- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Варто зазначити, відповідно до повідомлень Департаменту комунікації Національної поліції України з дня створення Національної поліції загинули 24 поліцейських і понад 1,1 тисячі отримали поранення.

Розглядаючи окремі випадки загибелі і травмування правоохоронців ми можемо зробити висновки, що в окремих випадках причиною настання негативних наслідків стало не належне використання, порушення правил маскуванню, а у деяких випадках навіть нехтування необхідністю використовувати маскуванню взагалі.

Так, наприклад, 29 вересня 2011 року у Одеській області на трасі Одеса – Мелітополь біля повороту на село Кошари під час спроби затримання професійного кілера, громадянина Росії Аслана Дикаєва та його поплічників, останній зміг ідентифікувати засідку правоохоронців та застосувати зброю і бойові гранати. Наслідками провальної операції стало 3 загиблих та 3 важкопоранених правоохоронця. Злочинці з місця події зникли на автомобілі.

23 серпня 2016 року, у селі Бабинці Борщівського району Тернопільської області чоловік застрелив свою дружину, після чого вбив двох поліцейських, що приїхали на виклик і поранив ще двох. Коли факт убивства дружини підозрюваного підтвердився, за сигналом тривоги було задіяно додатково два десятки поліцейських. Всі правоохоронці були належно екіпіровані – зі зброєю, в бронежилетах, у шоломах. За даними поліції, один силовик загинув від попадання дробу в артерію на шиї, а інший – від поранення трохи вище серця, поряд з пластиною бронежилета. Слід зауважити, що злочинець був професійним мисливцем, а поліцейських, якій загинув першим здійснив фатальну помилку демаскувавши себе.

Наукова новизна. Варто зазначити, що дослідження діяльності працівників правоохоронних органів в штатних та екстремальних ситуаціях, вивчали науковці різних сфер, зокрема: педагогічної В. Горайнов, М. Корольчук, С. Кубіцький, Є. Левін, В. Лефтеров, О. Федоренко, Г. Яворська; психологічної О. Охременко, О. Тімченко, М. Чуносів С. Гіренко; юридичної М. Ануфрієв, О. Бандурка, О. Джафарова, Д. Денисюк, С. Кузніченко, О. Синявська, С. Шатрава, І. Власенко. Т. Шевченко.

Варто зазначити, що, не дивлячись на велику увагу, приділену забезпеченню особистої безпеки поліцейських, питанню маскуванню приділяється увага лише в контексті роботи спеціальних підрозділів. У нашій роботі ми розглядаємо питання маскуванню працівників інших підрозділів та служб Національної поліції України.

Практична значимість даної роботи полягає у необхідності забезпечити навчання поліцейських основам маскуванню в системі початкової та професійної підготовки з метою застосування ними набутих практичних навичок за для забезпечення власної безпеки та виконання покладених законом обов'язків та повноважень.

Маскування – це один з способів, який спрямований на прихованість від противника об'єктів і підрозділів, на введення противника в оману відносно наявності, складу, дій і намірів.

Варто зазначити, що поліцейські, під час несення служби не мають штатних засобів маскуванню і можуть лише покладатися на способи та методи маскуванню.

Нами було проведено дослідження, метою якого було встановити ефективність маскуванню поліцейського в штатному однострої без використання додаткових засобів маскуванню. Для цього була імітована ситуація, коли поліцейський знаходиться при виконанні своїх службових обов'язків у повсякденному однострої та веде спостереження за правопорушником.

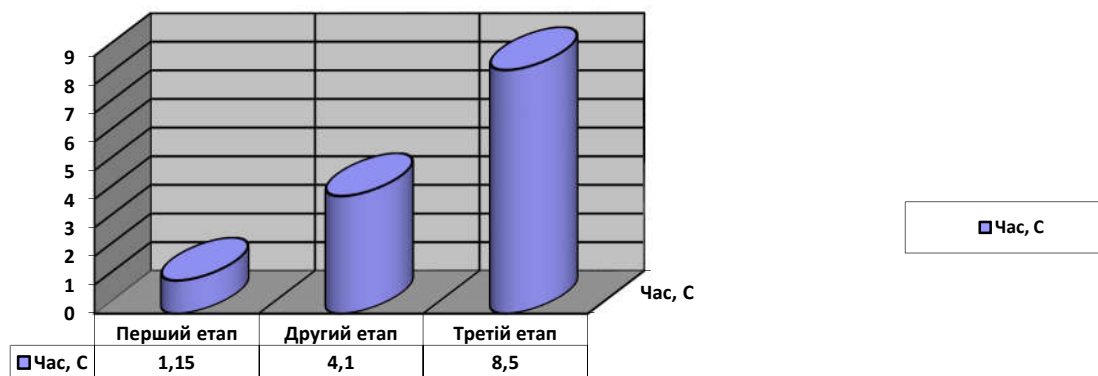
Основним завданням експерименту було встановити ефективність маскування по трьом критеріям: кольорове маскування, світломаскування, звукове маскування.

Перед контрольною групою ставилося завдання ідентифікувати поліцейського. Зараховувався час, за який умовний правопорушник зможе вказати на поліцейського, який веде спостереження.

На першому етапі поліцейський рухався із сторони в сторону, імітував розмови по телефону та мав при собі яскравий предмет. На першому етапі швидкість ідентифікації поліцейського у середньому була не більше 1,15 секунди.

На другому етапі поліцейський стояв на місці, але рухав руками та «крутився» навколо себе. Середня швидкість ідентифікації поліцейського складала 4,1 секунди.

На третьому етапі поліцейський стояв не рухаючись, частково закритий укриттям та знаходився у тіні. Середня швидкість ідентифікації складала 8,5 секунд. При цьому слід зазначити, що умовний правопорушник чітко знав, що у полі зору перебуває поліцейський.

Таким чином можна зробити висновок, що використання основних правил та методів маскування, без використання будь-яких додаткових елементів маскування, значно підвищує ефективність маскування і, як наслідок, підвищує ефективність виконання покладених на поліцейського завдань.

Висновки. За для забезпечення виконання покладених на Національну поліцію обов'язків та забезпечення особистої безпеки поліцейських при виконанні повноважень ми пропонуємо наступне:

1. Розглядати у системі професійної підготовки та початкової підготовки питання маскування поліцейських.
2. Особливу увагу приділяти демаскуючим поліцейського діям та обставинам.
3. Ввести питання маскування до тематичних планів з тактичної та тактико-спеціальної підготовки в рамках підготовки у закладах вищої освіти системи МВС.
4. Приділяти увагу саме практичному відпрацюванню маскування поліцейськими в рамках службової підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кол. авт.: Т. П. Мінка (керівник) та ін. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
3. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20.03.2003 № 638-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення: 20.03.2019).

5. Ануфрієв М. І. Організаційно-правові засади управління безпекою життєдіяльності працівників органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 32 с.
6. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает : учеб. пособие. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1998. 256 с.
7. Бандурка О. М., Шаша І. К., Власенко І. В., Бортнічук П. М. Основи охорони праці та охорона праці в діяльності ОВС. Харків : Ун-т внутр. справ, 2003. 288 с.
8. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
9. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів // Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.
10. Шевченко Т. В. Критеріальні дослідження ефективності дій малих оперативних груп // Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. VIII наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2017 р.). Харків : НАНГУ, 2017. С. 127–130.
11. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. № 2, ч. 2. С. 135–139.

Надійшла до редколегії 24.03.2019

УДК 351.745.(477):[005.962:005.584]

А. Ю. МАРТИШКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0001-6203-356X>;

О. С. РЯБУХА,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0001-7402-0395>

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На основі аналізу наукової літератури та нормативних документів, що регламентують організацію фізичної підготовки в підрозділах Національної поліції України, визначено систему методів контролю фізичної підготовленості працівників поліції, висвітлено їх класифікацію. Вивчено різні наукові позиції щодо зазначеної проблеми. Обґрунтовано позицію, що лише комплексне поєднання методів контролю сприятиме підвищенню якості освітнього процесу.

Ключові слова: методи контролю, об'єкт дослідження, фізична підготовленість, працівник поліції.

Навчання з фізичної підготовки передбачає формування та вдосконалення в працівників Національної поліції України різноманітних рухових якостей, знань, умінь і навичок, що здатні забезпечити максимальну ефективність їх роботи як у повсякденній професійній діяльності, так і в разі виникнення екстремальних ситуацій [1]. При цьому якісна реалізація завдань фізичної підготовки, що передбачають формування та вдосконалення таких

рухових якостей, знань, умінь і навичок потребує контролю та правильного добору способів і засобів, за допомогою яких буде забезпечене їх успішне та якісне досягнення. Однак, це не може бути повною мірою реалізоване без пошуку і вибору найефективніших методів вивчення рухових дій. Тому, одним із важливих аспектів з'ясування науково-теоретичних засад будь-якого дослідження є вибір відповідного методологічного інструментарію. Саме вибір і поєднання методів навчання, застосування яких сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу, є однією з основних проблем педагогічної практики. Будь-які теоретичні положення, зокрема, у вигляді певних підходів, які пізніше можуть набути концептуальний вигляд, проміжних висновків, теж мають бути здатними виконувати методологічну функцію, а тому вони повинні відповідати певним вимогам.

Успіх будь-якої діяльності залежить від наявності та ступеня розробки певних методологічних передумов, за відсутності яких практична дія виявляється марною або небезпечною, породжуючи результати, невідповідні поставленим цілям. Поняття «метод» (походить від грецьких слів «methodos») (шлях до будь-чого) означає спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети [2]. Взагалі, метод – це сукупність прийомів і операцій практичного та теоретичного освоєння дійсності. Систему методів дослідження складає така сукупність методів пізнання об'єктивної дійсності, яка дає можливість чітко та зрозуміло вирішити поставлені завдання. Існують різні думки вчених щодо методів у теорії фізичного виховання, зокрема під «методами» розуміють способи взаємної діяльності учня і вчителя, спрямованої на вирішення навчально-виховного завдання [3]. Ґрунтовний аналіз наукової літератури [4–10] дає підстави констатувати, що успішне виконання службових завдань поліцейськими, пов'язаних із забезпеченням охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку залежить, перш за все, від рівня їх фізичної підготовленості. Тобто, фізична підготовленість є одним із ключових компонентів професійної підготовленості працівника поліції [4; 6].

Для реалізації поставлених цілей необхідний постійний цілеспрямований контроль фізичної підготовленості працівників поліції, що може здійснюватися шляхом оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку, фізичної працездатності та низки якостей, серед яких: швидкість реакції, швидкість прийняття рішення, зібраність, здатність тривалий час виконувати відповідальну та напружену роботу. Тому для ефективної підготовки працівника поліції, науково-педагогічному працівнику профільної кафедри (інструктору) під час занять зі спеціальної фізичної підготовки потрібна оперативна інформація про поточний фізичний стан працівника поліції з метою виявлення фактів, які погіршують або покращують рівень фізичної підготовленості працівника поліції, рівня оволодіння технікою самозахисту та особистої безпеки. Оскільки без такої інформації неможлива ні правильна поточна оцінка рівня фізичної підготовленості працівника поліції, ні правильна оцінка ефективності запропонованих методів і засобів, направлених на підвищення фізичної підготовленості.

Контроль, як дидактичний засіб управління професійною підготовкою поліцейського, спрямований на забезпечення ефективності набуття знань, формування умінь і навичок, використання їх на практиці, стимулювання навчальної діяльності слухачів і спонукання до самоосвіти. Контроль передбачає різні види, форми та може здійснюватися за допомогою різноманітних методів [6].

Методи контролю спрямовані на отримання інформації, що допомагає педагогові вносити необхідні корективи в процесі фізичної підготовки слухачів і працівників поліції. Це стосується вдосконалення змісту, перегляду підходів до вибору методів і прийомів педагогічної діяльності. Методи контролю – це способи, за допомогою яких визначають результативність навчальної та інших видів діяльності слухачів і педагогічної роботи викладача. Одним із видів контролю є планомірне, цілеспрямоване й систематичне спостереження педагога (інструктора) за діяльністю слухачів (працівників) [6].

На різних етапах фізичної підготовки використовують різноманітні **види контролю**: *попередній, поточний, тематичний, підсумковий*. Вони під час навчання у різних їх формах прояву виконують взаємопов'язані функції: освітню, розвивальну та виховну [6].

Попередній контроль спрямований на виявлення наявного рівня знань, умінь, навичок, розвиненості фізичних якостей слухачів (працівників), що допомагає викладачеві визначити, на яких моментах необхідно акцентувати увагу, вирішення яких питань потребує тривалішого часу, а також допоможе реалізувати індивідуальний підхід до кожного слухача. Фактично результати цього виду контролю є це відправною точкою, орієнтуючись на яку, викладач розробляє оптимальний і найбільш ефективний план для розвитку фізичних якостей як всієї групи так і індивідуально кожного її учасника.

Поточний контроль здійснюють у повсякденній роботі з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу та виявлення прогалин у знаннях майбутніх працівників поліції за допомогою систематичного спостереження викладача (інструктора) за роботою навчальної групи загалом і кожного слухача зокрема. Це один з найважливіших видів контролю, який дозволяє корегувати і контролювати хід процесу навчання і фізичної підготовки, а також при необхідності перевіряти ефективність запропонованих засобів, спрямованих на підвищення фізичної підготовленості працівників поліції.

Тематичний контроль (різновид поточного) здійснюють періодично, після вивчення нової теми чи нового розділу, він має на меті систематизацію знань працівників поліції.

Підсумковий контроль здійснюють наприкінці курсу первинної професійної підготовки поліцейських (комплексний екзамен) і в кінці навчального року в системі службової підготовки поліцейських. Одними з головних завдань такого контролю є оцінювання загальної ефективності запропонованого для працівників курсу підготовки і водночас індивідуальної готовності окремого працівника поліції до виконання службових завдань, або для переходу до наступного етапу підготовки (в такому випадку підсумковий контроль для одного етапу може бути попереднім для іншого).

Процес фізичної підготовки майбутніх працівників поліції передбачає поєднання різноманітних методів контролю рівня фізичної підготовленості. Ця група охоплює *методи усного опитування, письмового тестування, практичного контролю* (практичне виконання вправ, ситуативних завдань, здача нормативів), а також методи самоконтролю за фізичним станом та станом здоров'я (рис. 1). Зазначені методи використовують на всіх етапах фізичної підготовки працівників поліції.

Рисунок 1. Сукупність методів контролю фізичної підготовленості працівників Національної поліції України

Методи усного опитування є найпоширенішими та найефективнішими видами контролю. Їх здійснюють в індивідуальній та фронтальній формах. Зазвичай усне опитування здійснюється у формі бесіди, де опитуваному пропонується відповісти на певні питання по запропонованій темі. Мета – виявлення рівня знань, умінь і навичок окремих слухачів. Використання цього методу контролю сприяє розвитку логічного мислення, формуванню навичок аргументувати, висловлювати власні думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку.

Метод усного контролю полягає у з'ясуванні рівня знань працівників поліції завдяки прямому контакту з ним під час перевіркової бесіди.

Мета *письмового контролю* – з'ясування в письмовій формі ступеня оволодіння слухачами знаннями, уміннями та навичками з дисципліни, визначення їх рівня, правильності, точності, усвідомленості, здатність застосовувати на практиці [11].

Практичний контроль (практичне виконання вправ, ситуативних завдань, здача нормативів) – методи, завдяки яким здійснюють перевірку рівня сформованості практичних і рухових умінь і навичок (тактика захисту та особиста безпека, розвитку фізичних якостей тощо).

Для самостійного нагляду за змінами за станом власного здоров'я і фізичного розвитку, які відбуваються під впливом занять фізичними вправами, використовують *методи самоконтролю за фізичним станом та станом здоров'я*. Дані самоконтролю допомагають аналізувати зрушення, що відбуваються у стані здоров'я, функціональному стані організму. Серед недоліків такого методу – його суб'єктивність. Зазвичай метод самоконтролю використовується лише як додатковий.

Отже, *систематичний контроль* знань і умінь працівників поліції – одна з основних умов, від якої залежить підвищення якості навчання. Правильно організований контроль освітнього процесу дозволить викладачеві об'єктивно оцінювати знання, уміння, навички поліцейських, вчасно надати необхідну допомогу та досягати поставлених цілей навчання. Комплексне застосування висвітлених методів контролю створюватиме сприятливі умови для формування професійно підготовленого працівника поліції та дозволить об'єктивно виявляти динаміку розвитку фізичних якостей.

Кожен метод контролю має свої переваги і недоліки, сферу використання. Жоден із них не може бути єдиним, здатним діагностувати усі аспекти процесу навчання. Лише комплексне поєднання методів контролю сприятиме підвищенню якості освітнього процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 26.01.2016 № 50. *Офіційний вісник України*. 2016. № 22. Ст. 42.
2. Теорія і методика фізичного виховання : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімп. літ, 2008.
3. Шиян Б. М. Теорія та методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навч. книга, 2001. 272 с.
4. Бондаренко В. В. Ефективність впровадження методики формування психофізичної готовності майбутніх правоохоронців до діяльності в умовах ризику. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 10–13.
5. Бондаренко В. В. Проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2017. № 11. С. 24–28.
6. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції : зміст і перспективні напрями : монографія. Київ, 2018. 524 с.
7. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ, 2003. 336 с.
8. Антоненко С. А. Формування рухових навичок рукопашного бою і психологічної стійкості майбутніх співробітників правоохоронних органів. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*. 2005. № 6–7. С. 125–129.

9. Пліско В. І., Носко М. О. Використання заходів фізичного впливу з тактичним осмисленням ситуацій відповідно до ступеня загрози : монографія. Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2010. 284 с.

10. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. *Юридична психологія та педагогіка*. 2016. № 2 (13). С. 127–136.

11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

Надійшла до редколегії 21.04.2019

УДК 351.741

Є. О. МЕЛЕНТІ,

кандидат технічних наук,

завідувач спеціальної кафедри № 2 Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

І. В. ЄВТУШЕНКО,

кандидат юридичних наук,

старший викладач спеціальної кафедри № 2 Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

О. А. ГАРБУЗОВ,

старший викладач спеціальної кафедри № 2 Інституту підготовки юридичних кадрів для

Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

В. О. ПОНОМАРЬОВ,

старший викладач спеціальної кафедри № 2 Інституту підготовки юридичних кадрів для

Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРЕДСТАВНИКІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Тривале продовження бойових дій на окремих територіях Донецької та Луганської областей, а також нестабільна політична обстановка на території України показали слабкі місця в рівні тактико-спеціальної та вогневої підготовки сил сектору безпеки та оборони. Проте активне використання набутого практичного досвіду в районі проведення бойових дій сприяє вдосконаленню теоретичних положень та практичних аспектів тактико-спеціальної та вогневої підготовки. Також введення Операції об'єднаних сил на зміну Антитерористичній операції дозволило розмежувати оперативно-службові та службово-бойові завдання між всіма складовими сектору безпеки і оборони України відповідно до їх компетенції. Однак, зміст тактико-спеціальної і вогневої підготовка як навчальних дисциплін при професійній підготовці співробітників правоохоронних органів та військових формувань потребує подальших досліджень та наближення до вимог сьогодення.

З огляду на те, що тактика дій і форми застосування силових підрозділів інших держав, незаконних воєнізованих та збройних формувань (НЗФ) постійно видозмінюється, постійне вдосконалення своїх професійних навичок військовослужбовцями та співробітниками складових сектору безпеки і оборони є запорукою переходу від кількісної переваги над противником до якісної. Принцип малих добре навчених тактичних груп спеціальних підрозділів активно застосовується в силових структурах країн-членів НАТО та Європейського Союзу. Звичайно вітчизняний досвід проведення антитерористичної операції

на сході України показує, що для ліквідації НЗФ на досить великій за площею території потребує додаткового залучення сил та засобів Збройних Сил України (ЗСУ), Національної гвардії України (НГУ), Служби безпеки України (СБУ) й інших правоохоронних органів та військових формувань. Тобто в таких реаліях потребує вдосконалення взаємодії між штурмовими спеціальними підрозділами та підрозділами й частинами ЗСУ, НГУ, які здійснюватимуть блокування, поділ на сектори району проведення антитерористичної операції, подавлення вогнем заздалегідь підготовлених та укріплених позицій НЗФ перед «зачисткою» урбанізованих районів. В цьому аспекті високий рівень володіння стрілецькою зброєю, спеціальної фізичної підготовки, психологічної стійкості та стійкі навички й вміння з тактико-спеціальної підготовки співробітників спеціальних підрозділів правоохоронних органів та військових формувань стають вирішальним чинником в успішному виконанні бойових завдань.

Окремо слід зазначити, що формування сучасної правової системи України у відповідності з міжнародними правовими стандартами та вдосконалення сил сектору безпеки і оборони, є процесом складним, багатогранним та багатофункціональним, а тому потребує глибокого наукового аналізу правової дійсності та недоліків в практичній діяльності для налагодження позитивних тенденцій розвитку. В сучасних умовах організованого збройного опору НЗФ та наявності загрози конституційному ладу в окремих районах Донецької та Луганської областей до врегулювання цього конфлікту залучаються органи СБУ, з'єднання та частини ЗСУ, НГУ, Національна поліція та інші складові, які в своїй сукупності являють собою сили сектору безпеки і оборони. Як свідчать сучасні реалії масштаби організованого опору можна подолати лише за допомогою сукупного та налагодженого впливу на НЗФ з боку всіх сил сектору безпеки і оборони України, однак останні потребують вдосконалення рівня тактичної та вогневої підготовки кожного з підрозділів.

Національна гвардія України (НГУ) безпосередньо призначена для дій по охороні громадського порядку і забезпеченню громадської безпеки, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань на території України [1]. Враховуючи призначення НГУ, не повинно викликати сумнівів пріоритетне використання з'єднань і частин підрозділів НГУ для силової складової заходів органів СБУ у внутрішньому збройному конфлікті.

З'єднання і частини НГУ повинні діяти в оперативному підпорядкуванні СБУ і вирішувати завдання по охороні громадського порядку, забезпеченню суспільної безпеки в районі конфлікту; виявленню, знешкодженню та нейтралізації лідерів, членів груп та посібників, перекриття каналів їх фінансування і матеріально-технічного забезпечення; здійснювати пошук і знищення тайників із зброєю і боєприпасами.

Так, слід дійти висновку, що дії Національної поліції, Національної гвардії України на цій стадії конфлікту повинні проводитися у тісній взаємодії з органами військової контррозвідки та регіональними органами СБУ на підставі даних про оперативну обстановку органів СБУ задля ефективної боротьби з диверсіями і тероризмом у всіх їх проявах.

Проте, варто зазначити що однієї налагодженої міжвідомчої взаємодії недостатньо. Необхідно, крім цього приділяти увагу підвищенню якості та оперативності реагування на всі повідомлення громадян кримінального характеру та правопорушення шляхом визначення оптимальної кількості військовослужбовців Національної гвардії України та Національної поліції України на обслугованих територіях для досягнення максимальної мобільності. Оскільки вчасне реагування – запорука ефективної протидії злочинності, а також зростання рівня довіри громадян та населення.

Переходячи безпосередньо до розгляду якості підготовки кваліфікованих кадрів сил сектору безпеки і оборони необхідно враховувати широкий діапазон та велику кількість рівнів складнощів та специфічних умов, в яких відбувається виконання службових та бойових завдань. Адже, працівники правоохоронних органів, співробітники та військовослужбовці сил сектору безпеки і оборони постійно піддаються впливу стресових факторів, виконуваних ними

службові та бойові завдання в більшості випадків супроводжується специфічними умовами та додатковими ускладнюючими факторами, такими як надмірне фізичне навантаження під час виконання завдання чи несення служби у засобах індивідуального бронезахисту, або здійснення службово-бойової діяльності в умовах високих або низьких температур в залежності від пори року або території виконання таких завдань, або психологічне навантаження внаслідок тривалого виконання завдання з відчуттям власної відповідальності за позитивний результат виконання поставленого завдання.

Перелічені фактори впливають на фізичні та психологічні можливості представника сил сектору безпеки і оборони, на стан здоров'я та здатність ефективно виконувати службові завдання військовослужбовцями та співробітниками сил охорони правопорядку чи працівників правоохоронних органів.

Сили спеціальних операцій іноземних держав приділяють важливу увагу якості фізичної підготовки та досконалості тактичної підготовки і, крім того, не залишають поза увагою психологічну підготовку для вдосконалення стресостійкості. Тому, слід наголосити, що в процесі бойової підготовки до виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань, необхідно моделювати ситуації та налаштовувати навчаємих, що противником буде добре підготовлений в тактичному та фізичному плані боєць. В такому випадку результат виконання завдання безпосередньо залежить від якості знать, вмінь та навичок в сфері тактичної, тактико-спеціальної та вогневої підготовки.

Ефективне вдосконалення діяльності силових структур сектору безпеки і оборони в процесі інтеграції в європейську систему безпеки слід проводити з урахуванням практики провідних країн Світу. Ми можемо спостерігати, що існуюча тактика силових структур що була сформована в радянські часи була розрахована на солдат строкової служби і представляє собою діяльність великих груп. Однак, на сучасному етапі нашими силами охорони правопорядку, органами сектору безпеки і оборони все більше починають використовуватися тактика і принципи, котрі більше підходять в сучасних умовах виконання службових та бойових завдання. Слід зазначити, що рівень підготовки потребує покращення та доведення певних дій до автоматизму, оскільки в різних умовах та проти різного за розміром та характером дій противника має використовуватися й відповідна тактика дій, а тому і швидкість реагування та виконання завдань кожним військовослужбовцем є необхідністю для ефективної діяльності підрозділу.

Якщо розглянути тактику французької мобільної жандармерії, яка вважається однією з провідних у підготовці підрозділів миротворчих поліцейських підрозділів ООН і має ряд суттєвих переваг, можна дійти висновку, що використання дрібних груп дозволяє підвищити ефективність, мобільність та маневреність підрозділу, спрощується командування підрозділу за рахунок того, що застосування спеціальних засобів та зброї застосовується не за командою керівника операції, а за командою командира підрозділу, що в свою чергу позитивно впливає на своєчасність та швидкість здійснення необхідних заходів. Для вдосконалення тактичної підготовки слід взяти до уваги та для практичного застосування тактику французької мобільної жандармерії при підготовці підрозділів, тактичні особливості діяльності підрозділів НАТО та Німеччини.

Варто розглянути варіант спрощення механізму оперативного введення правового режиму надзвичайного стану для обмеження притоку людей до населених пунктів; на законодавчому рівні передбачити можливість визначити, що керівником спеціальної операції або особою, що приймає рішення на проведення силової фази призначати керівника від місцевої держадміністрації та законодавчо закріпити право командирів низової ланки приймати рішення на місці щодо можливості та доцільності застосування зброї й спеціальних засобів [3].

Проте, варто наголосити і про важливість привчати співробітників та представників сил сектору безпеки і оборони до чітких дій при поводженні зі зброєю та у разі появи зброї в руках у сторонніх осіб або озброєного противника. На цих питаннях слід детальніше

зупинятися на заняттях з вогневої підготовки з військовослужбовцями, співробітниками сектору безпеки та оборони, щоб виховувати психологічну стійкість та готовність до застосування зброї, зменшення небойових втрат в процесі неправильного поводження зі зброєю. Моделювання найбільш імовірних сценаріїв розвитку подій в процесі навчання та відпрацювання дій за різними ввідними надає можливість співробітникам набути стійких навичок та вмінь. В умовах виконання завдань за призначенням такі знання й уміння дозволять швидко та кваліфіковано реагувати на можливі з боку озброєного порушника, а також викоренить власний страх зброї, що особливо заважає співробітникам на початковому етапі проходження служби.

При проведенні тренувань з вогневої підготовки варто задіювати ускладнюючі фактори, на кшталт проведення занять в умовах високих та низьких температур, стандартні стрілецькі вправи слід довершити відволікаючими факторами (наприклад шумові ефекти поруч із стріляючим для того щоб прививати вміння абстрагуватися стороннім відволікаючим факторам та протидіяти стресовій ситуації за рахунок моральної і психологічної стійкості), як це практикується в силових підрозділах США та Німеччини. Також, варто відпрацьовувати навички по веденню вогню під впливом когнітивного навантаження, в умовах обмеженого часу під час якого необхідно використовувати сконцентрованість уваги на об'єктах та цілях [4].

Узагальнивши вищевикладене можна дійти висновку щодо основних напрямків вдосконалення рівня тактико-спеціальної та вогневої підготовки військовослужбовців при виконанні службових та бойових завдань. Отже, слід враховувати досвід іноземних силових відомств, враховувати сучасні тенденції та вітчизняний досвід проведення спеціальних операцій. З метою підвищення ефективності та злагодженості дій підрозділу в процесі тренувань роботи акцент щодо зменшення кількісного складу підрозділу, а також збільшення навантаження під час тренувань з вогневої, тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки з використанням ускладнюючих факторів з додатковим негативним психологічним і фізичним впливом. На нашу думку, такий підхід дозволить загартувати співробітників та зменшити негативний вплив факторів та стресорів, що виникають в процесі виконання службово-бойових та оперативно-службових завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Про національну гвардію України : закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.
2. Назаренко О. Л., Дробаха Г. А. Формалізація задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень. *Чесць і закон*. 2017. № 1 (60). С. 38–45.
3. Шмаков О. М., Лавніченко О. В. Повноваження суб'єктів сфери безпеки України з припинення масових заворушень. *Чесць і закон*. 2016. № 4 (59). С. 26–33.
4. Луценко І. С., Бальва А. Ф. Нестандартні шляхи вдосконалення рівня вогневої підготовки працівників правоохоронних органів // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань : матеріали регіон. круглого столу (м. Харків, 11 трав. 2018 р.). Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. Вип. 2. С. 30–33.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 378.147.001;796.011.3–796.8

А. В. НАДУТИЙ,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. В. СЕРГІЄНКО,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7563-3388>;

К. В. БУТЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4771-8883>

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРИМУСУ КУРСАНТАМИ ХНУВС ПІД ЧАС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Нестабільна політична та економічна ситуація в Україні негативно впливає на суспільство. Суспільні негаразди в державі провокують громадян до протиправних дій, що у свою чергу змушує правоохоронців МВС України застосовувати до правопорушників (злочинців) комплекс превентивних заходів, які знаходяться в правовому полі та передбачені функціональними обов'язками, відпрацьованими у відповідності до законодавчих документі.

Ключові слова: курсанти, спеціальна фізична підготовка, заходи фізичного впливу, військовослужбовці, правоохоронці, педагогічні технології, науковий інструментарій, військово-прикладні навички.

Питання вирішення проблем реалізації комплексу заходів, спрямованих на створення умов ефективної протидії злочинності в Україні, продовжують залишатися гострими та актуальними. Про це свідчать чисельні випадки нападів на працівників МВС України, військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ), які нерідко здійснюються із застосуванням холодної та вогнепальної зброї (вибухових пристроїв), що у свою чергу призводить до важких травм, поранень та навіть загибелі вище перелічених представників закону. Крім цього, під час виконання завдань покладених на правоохоронців МВС України нерідко доводиться застосовувати заходи поліцейського примусу, які в першу чергу захищають громадян від агресивно налаштованих осіб, а також дозволяють забезпечити у небезпечній ситуації власний самозахист.

Слід зазначити, що під час виконання завдань за призначенням покладених на працівників МВС України в умовах проведення операції об'єднаних сил (ООС) на сході України та в інших регіонах держави, нерідко застосовуються тактичні прийоми захоплення (знищення) противника, що у свою чергу вимагає від правоохоронців високої професійної підготовленості та надійного техніко-технічного арсеналу по застосуванню заходів поліцейського примусу.

На даний момент підготовка правоохоронців МВС України до ведення рукопашної сутички з правопорушником (злочинцем) має актуальне значення. Увага до службово-прикладного рукопашного бою структурних підрозділів МВС України викликана тим, що керівництво цими підрозділами розглядає навчання техніці та тактиці застосування заходів поліцейського примусу не лише, як ефективний засіб спеціальної фізичної підготовки, але і, як незамінний засіб психологічного загартування правоохоронців, виховання у них впевненості в собі, вмотивованої агресивності, сміливості і стійкості до дій в бойовій ситуації. Вище викладене вимагає від навчальних закладів освіти МВС України приділення

особливої уваги у напрямку удосконалення професійної підготовленості правоохоронців, складовою якої являється спеціальна фізична підготовленість, яка у свою чергу являється базою для розвитку та удосконалення техніки (тактики) службово-прикладного рукопашного бою (заходів поліцейського примусу).

Крім цього, також важливим являється організація різнопланової та ефективної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів МВС України (НПУ), які в подальшому у відповідності до своїх посадових обов'язків будуть в системі професійної підготовки навчати свій підлеглий особовий склад вірному застосуванню заходів поліцейського примусу у відповідності до специфіки покладених на правоохоронців службово-бойових завдань.

На сучасному етапі реформування системи МВС України застарілість методичного аспекту застосування заходів поліцейського примусу у вищих навчальних закладах освіти МВС України, які готують майбутніх офіцерів вимагає змін існуючої методики підготовки особового складу, а пошук сучасних педагогічних технологій (моделей) підготовки правоохоронців із урахуванням вище викладеного, являється пріоритетним напрямом наукових досліджень.

Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри спеціальної фізичної підготовки ХНУВС, на 2017–2019 рр., та Зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково – технічної і економічної інформації (шифр «Модель-РБ», номер держреєстрації 0108U007536).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз науково-методичної літератури у напрямку удосконалення методів та способів застосування заходів фізичного впливу представниками силових структур України, анкетування провідних фахівців єдиноборств, результати попередніх науково-дослідних робіт [4] даної спрямованості, власний бойовий та педагогічний досвід, підтверджують необхідність постійного удосконалення техніки та тактики застосування прийомів рукопашного бою правоохоронцями МВС України.

Під час моніторингу науково-методичної літератури нашу увагу привернули роботи: С. В. Лещені [3], О. А. Моргунова [5], С. А. Антоненка [6], О. А. Ярещенка [7], у даних наукових роботах викладені основи методики розвитку та удосконалення прийомів рукопашного бою та базові положення застосування заходів поліцейського примусу правоохоронцями МВС України. Однак слід зауважити, що у даних роботах недостатньо приділяється уваги розвитку основних фізичних якостей на етапі початкової підготовки.

Питанням удосконалення спеціальної фізичної підготовки (фізичної підготовки), базовій техніці застосування прийомів рукопашного бою працівниками МВС України присвячені наукові роботи: Ю. В. Вареньги [8], Д. О. Каратаєвої (Д. О. Миргород) [9], І. П. Закорка [10], О. А., Соколова, М. Г. Калюжного [11] та ін. У даних роботах відмічається високий методичний рівень викладання навчального матеріалу, що дозволяє викладачам – початківцям (курсантам та слухачам) якісно готуватися до практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки.

Цікавими та унікальними на нашу думку являються навчальні посібники авторських колективів: О. В. Хацаюка, О. А. Гаркавого, К. В. Ананченка та ін. [12], О. А. Ярещенка, а В. О. Артем'єв, В. В. Сергієнка [13]. Дані навчальні посібники деталізують зміст проходження навчальних дисциплін: «ФВ та МФП» в НАНГУ, а також «Спеціальна фізична підготовка» (СФП) в ХНУВС, які забезпечують розвиток у правоохоронців МВС України необхідний рівень фізичної підготовленості до виконання завдань за призначенням. Не дивлячись на повноту викладеного матеріалу, у вище вказаних навчальних посібниках недостатньо приділяється уваги спортивним та рухливим іграм, які в свою чергу являються відмінним засобом розвитку спритності, сприяють зняттю емоційної напруги, а також згуртовують курсантів-правоохоронців.

З метою ефективної розробки нової педагогічної технології, спрямованої на удосконалення заходів поліцейського примусу курсантами-правоохоронцями були проаналізовані наукові праці відомих теоретиків галузі єдиноборств таких, як: А. В. Гаськова

[14], Т. Р. Касьянова та С. А. Іванов-Катанського [15], І. І. Аліханова [16]. Дані наукові роботи розкривають основні складові методики організації навчання в різних видах єдиноборств. У відповідності до догматичних істин викладених у вище зазначених роботах, в подальшому було розроблено поетапний план удосконалення індивідуального технічного рівня з рукопашної підготовки (техніки та тактики заходів поліцейського примусу) курсантів експериментальної групи.

Питанням застосування сучасних технічних засобів навчання під час навчально-тренувальних занять з єдиноборств, що приємливо для застосування в системі професійної освіти курсантів-правоохоронців викладено в роботах: А. М. Лапутіна [17], В. В. Лялька [18]. У відповідності до методичних та практичних рекомендацій наведено у вище зазначених науково-методичних джерелах, на всіх етапах педагогічного експерименту ми ефективно застосували власний науковий інструментарій, що у свою чергу позитивно вплинуло на технічну підготовленість представників експериментальної групи з техніки застосування заходів поліцейського примусу.

Під час аналізу архівних науково-методичних матеріалів, нашу увагу привернули роботи «класиків» галузі єдиноборств, а саме: Г. П. Пархомовича [19], Д. Л. Рудмана [20], А. А. Харлампієва [21] та інш. У даних виданнях в легкій та доступній формі розкриті основні складові опанування технікою обраного виду єдиноборств, які прийняті на озброєння системи МВС України, і які на даний момент складають основний базовий технічний заходів поліцейського примусу.

Не дивлячись на значну кількість робіт даного напрямку досліджень, питанням розробки сучасної педагогічної технології спрямованої на удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу курсантів-правоохоронців МВС України з акцентованим впливом технічного арсеналу бойового розділу боротьби самбо у сполученні із використанням сучасних технічних засобів навчання в системі фізичного виховання нами не виявлено.

Формулювання цілей статті – дослідити ефективність застосування сучасних педагогічних технологій спрямованих на удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу курсантами старших курсів ХНУВС під час вивчення дисципліни «Спеціальна фізична підготовка».

Для досягнення поставленої перед нами мети планувалося вирішити наступні **цілі дослідження**:

- провести аналіз стану та науково-теоретичних передумов удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців ЗСУ, НГУ, СБУ та працівників МВС України (схожих закордонних військових формувань та силових структур із правоохоронними функціями) в процесі спеціальної фізичної підготовки (бойової підготовки);
- дослідити ефективність існуючої системи розвитку та удосконалення техніки та тактики застосування заходів поліцейського примусу курсантами – правоохоронцями МВС України в системі професійної освіти;
- апробувати сучасну методику (технічні засоби навчання, педагогічні технології) спрямовані на розвиток та удосконалення техніки та тактики застосування заходів поліцейського примусу в процесі проходження дисципліни «Спеціальна фізична підготовка»;
- відпрацювати план подальшої розробки сучасної бойової моделі розвитку та удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу курсантів ХНУВС (курсантів ВНЗ освіти МВС України).

Педагогічний експеримент передбачав використання наступних методів дослідження: аналіз спеціальної науково-методичної літератури (Інтернет-джерел), документів та архівних матеріалів; педагогічне спостереження; інструментальні методи дослідження; контрольний метод; експертна оцінка; методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення ефективності розробленої педагогічної технології спрямованої на удосконалення техніки застосування

заходів поліцейського примусу курсантами старших курсів ХНУВС під час вивчення дисципліни «СФП» нами було проведено педагогічний експеримент.

Педагогічний експеримент проводився на навчально-матеріальних базах: Харківського національного університету внутрішніх справ, ХОО фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України та центрах бойової підготовки військових частин НГУ в період з 15 серпня 2017 р. по 10 квітня 2019 р., у якому прийняли участь курсанти факультету № 2 ХНУВС ($n=42$, вік досліджуваних 20–23 років). Слід також зазначити, що всі курсанти дали згоду на участь у педагогічному експерименті.

Педагогічний експеримент проводився у відповідності до заздалегідь розробленого плану, який крім основного напрямку дослідження передбачав суворе дотримання етичних норм та вимог заходів попередження травматизму під час практичних занять з дисципліни «СФП». Досліджуваних курсантів було розподілено на експериментальну групу Ег ($n=21$) та контрольну групу Кг ($n=21$). На початку педагогічного експерименту досліджувані дані груп за рівнем розвитку техніки застосування заходів поліцейського примусу достовірно не відрізнялися ($P>0.05$).

Під час педагогічного експерименту досліджувані курсанти Кг використовували традиційну методику розвитку та удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу передбачених робочою програмою навчальної дисципліни «СФП». Крім цього, додатково проводилися консультації під керівництвом викладачів закріплених за навчальними групами, які входять до складу контрольної групи з техніки та тактики застосування вище зазначених фізичних заходів. Слід також зазначити, що понад 28 % досліджуваних курсантів відвідували секції з єдиноборств, які працюють в ХНУВС (боротьба самбо, рукопашний бій, універсальний бій, дзюдо, кікбоксинг та інш.).

У відповідності до розпорядку дня затвердженого ректором ХНУВС з курсантами як Кг, так і Ег проводилася спортивно-масова робота, яка крім розвитку та удосконалення основних фізичних якостей (сили, витривалості, швидкості) також передбачала розвиток та удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу. Важливим являється і той факт, що досліджувані курсанти Ег та Кг додатково проводили тренування техніки застосування заходів поліцейського примусу під час практичних інструктажів перед заступанням на службу, а також в умовах чергування.

У свою чергу представники Ег додатково використовували педагогічну технологію (надалі «Технологія») спрямовану на удосконалення техніки застосування заходів поліцейського примусу досліджуваними вище зазначеної категорії в процесі вивчення дисципліни «СФП». Слід зазначити, що дана «Технологія» передбачала використання сучасного наукового інструментарію, а саме ВКС «Katsumoto».

Розроблена «Технологія» впроваджувалась упродовж двох етапів (двох навчальних років). На першому етапі (серпень 2017 р. – вересень 2018 р.) курсантами в рамках самостійної роботи вивчалися керівні документи з організації спеціальної фізичної підготовки в МВС України, а також проводився моніторинг науково-методичної літератури з єдиноборств [5, 9, 14, 16, 19], зокрема з боротьби самбо [20, 21]. Крім цього, було проведено вхідний контроль рівня сформованості технічного арсеналу заходів поліцейського примусу. У відповідності до результатів вхідного контролю, в години самостійної роботи під керівництвом досвідчених викладачів були проведені навчально-тренувальні заняття по застосуванню заходів поліцейського примусу. Вище зазначені практичні заняття проводилися з метою набуття досліджуваними курсантами необхідного для старшого року навчання рівня сформованості технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою (РБ), що не суперечить керівним документам з організації спеціальної фізичної підготовки в МВС України. Слід зауважити, що під час даних занять періодично (2 рази на тиждень упродовж першого етапу педагогічного експерименту) використовувалася ВКС «Katsumoto», за допомогою якої безпосередньо після виконання навчально-тренувальних завдань з РБ вносилися індивідуальні корективи у техніку виконання прийомів досліджуваного виду єдиноборства.

Паралельно із систематичним відпрацюванням технічних прийомів боротьби самбо (бойовий розділ), курсантам Ег в години самостійної роботи демонструвалися навчально-методичні фільми, які розкривають основні складові розвитку та удосконалення прикладних навичок рукопашного бою, а також навчальні фільми з методики навчання прийомам рукопашного бою.

Упродовж другого етапу педагогічного експерименту (вересень 2018 р. – січень 2019 р.) під час практичних занять з «СФП» використовувалася ВКС «Katsumoto», а також технічний арсенал бойового розділу боротьби самбо. Навчально-тренувальні заняття із акцентованим використанням техніки боротьби самбо (бойового розділу) будувалися за стандартною для даного єдиноборства методикою і передбачала проведення підготовчої, основної та заключної частин. Слід зазначити, що наприкінці основної частини заняття завжди проводилися навчально-тренувальні сутички за спрощеними правилами бойового розділу боротьби самбо. Крім цього, досліджувані курсанти упродовж останніх 10 хв основної частини заняття виконували комплекс спеціальних фізичних вправ та прийомів за системою кросфіт. Крім цього, щомісячно проводився контроль рівня володіння технікою рукопашного бою.

Під час наших досліджень, обов'язковою умовою реалізації поставлених перед нами завдань, було проведення постійного педагогічного контролю. Це дозволяло своєчасно вносити корективи у тренувальні програми досліджуваних курсантів та створювало вірну уяву у тих, хто навчається про техніку службово-прикладного рукопашного бою.

Наприкінці педагогічного експерименту у відповідності до плану педагогічного експерименту було проведено контрольне заняття по перевірці рівня сформованості прикладних навичок та техніки застосування заходів поліцейського примусу з представниками досліджуваних груп (Ег та Кг, n=42).

Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами «Технології» встановлено, що результати отримані після педагогічного експерименту у досліджуваних групах суттєво підвищилися у порівнянні із вихідними даними і ці відмінності в основному достовірні (Ег, $P < 0,05$).

Висновки з даного дослідження. В результаті педагогічного експерименту проведено аналіз стану та науково-теоретичних передумов удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців ЗСУ, НГУ, СБУ та працівників МВС України (схожих закордонних військових формувань та силових структур із правоохоронними функціями) в процесі спеціальної фізичної підготовки.

Крім цього досліджено ефективність існуючої системи розвитку та удосконалення техніки та тактики заходів поліцейського примусу курсантами – правоохоронцями МВС України в системі професійної освіти і на основі отриманих результатів розроблена сучасна педагогічна технологія.

Отримані наприкінці педагогічного експерименту результати рівня сформованості прикладних навичок застосування заходів поліцейського примусу в експериментальній групі свідчать про те, що сучасний науковий інструментарій (ВКС «Katsumoto») дозволяє прискорити процес опанування технікою службово-прикладного рукопашного бою. В свою чергу елементи техніки та тактики бойового розділу боротьби самбо сприяють ефективному засвоєнню програмного матеріалу у відповідності до діючих вимог.

У відповідності до результатів отриманих під час дослідження відпрацьовано план розробки сучасної бойової моделі розвитку та удосконалення прикладних навичок застосування заходів фізичного впливу курсантами ХНУВС необхідних для виконання завдань за призначенням. Результати педагогічного експерименту впроваджено у практику спеціальної фізичної підготовки курсантів ХНУВС та НАНГУ.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі передбачають удосконалення методики навчання техніці службово-прикладного рукопашного бою курсантів-правоохоронців ВНЗ освіти МВС України молодших курсів.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.04. 2019).
2. Про Національну гвардію України : закон України від 13.03.2014 № 876-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 18.04. 2019).
3. Лещеня С. В., Орленко І. П., Мелешко А. О., Забродський С. С. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інструкція / під заг. ред. О. Н. Мальцева. Київ : ГУ НГУ, 2014. 140 с.
4. Хацаюк О. В. Удосконалення спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців внутрішніх військ МВС України у системі бойової підготовки. *Збірник наукових праць Академії внутрішніх військ МВС України*. 2013. Вип. 1. С. 66–72.
5. Застосування заходів фізичного впливу для затримання правопорушника, озброєного холодною зброєю : метод. рек. / уклад.: О. А. Моргунов, О. А. Ярещенко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2017. 28 с.
6. Антоненко С. А. Основи методики удосконалення прийомів рукопашного бою в умовах навчання у закладах державної податкової служби. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2002. № 5. С. 26–27.
7. Хацаюк О. В., Моргунов О. А., Ярещенко О. А. Напрямки розвитку військово-прикладних навичок застосування засобів індивідуального захисту та активної оборони курсантами-правоохоронцями. *Честь і закон*. 2017. № 63. С. 49–56.
8. Вареньга Ю. В. Удосконалення фізичної підготовки працівників МВС України на етапі професійного становлення : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2015. 262 с.
9. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України із використанням сучасних технічних засобів навчання : звіт про НДР : Модель-РБ / кер. Д. О. Каратаєва, вик. О. В. Хацаюк. Харків : Акад. ВВ МВСУ, 2008. 148 с. (№ 0108U007536).
10. Закорко І. П. Спеціальна фізична підготовка. Організаційно-методичні вказівки викладання курсу. Київ : РВВ КІВС, 2001. 33 с.
11. Загальна фізична підготовка працівників Національної поліції України : метод. рек. / уклад.: О. А. Моргунов, О. А. Соколов, М. Г. Калюжний, Є. А. Лозовий ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2017. 124 с.
12. Хацаюк О. В., Гаркавий О. А., Стаднік А. В., Ананченко К. В. Організація фізичної підготовки у навчальних закладах Національної гвардії України : навч. посіб. Харків : НАНГУ, 2018. 260 с.
13. Артем'єв В. О., Ярещенко О. А., Сергієнко В. В. Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС України : підручник. Харків : Харків юрид., 2011. 256 с.
14. Гаськов А. В. Теория и методика спортивной тренировки в единоборствах : учеб. пособие. Улан-Удэ : БГУ, 2000. 271 с.
15. Иванов-Катанский С. А., Касьянов Т. Р. Рукопашный бой: теория и практика. М. : Гранд-Фаир, 2003. 551 с.
16. Алиханов И. И. Частные методики обучения сложным приемам // Спортивная борьба. М. : Ф и С, 1979. 76 с.
17. Лапутин А. Н., Чочарай Э. Ю., Таропин Г. И. Устройство для программирования опорных реакций при обучении и совершенствовании техники отталкивания при проведении атакующих действий в вольной борьбе. *Передовой технический опыт и рационализация в физической культуре и спорте*. 1982. Вып. 1. С. 31–32.
18. Лялько В. В. Тренажеры в боевых искусствах : практ. пособие. Мн. : Харвест, 1998. 376 с.

19. Пархомович Г. П. Основы классического дзюдо : учеб.-метод. пособие. Пермь : Урал – Пресс ЛТД, 1993. 398 с.
20. Рудман Д. Л. Самбо : учеб.-метод. М. : Тера спорт, 2000. 385 с.
21. Харлампиев А. А. Борьба самбо : учеб. пособие. 7-е изд. М. : Физкультура и спорт, 1965. 389 с.
22. Бизин В. П., Миргород Д. О., Хацаюк А. В. Технические средства обучения двигательным действиям // Учет специфики видов спорта, возрастных и индивидуальных особенностей атлетов : моногр. Germany : Lambert Academic Publishing, 2014. С. 36–42.

Надійшла до редколегії 22.04.2019

УДК 159.9:[378.6:351.74]

Н. А. НОВІКОВА,

*завідувач відділення психологічного забезпечення відділу кадрового забезпечення
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Т. В. САЗОНОВА,

*провідний фахівець відділення моніторингу відділу кадрового забезпечення
Харківського національного університету внутрішніх справ*

РОЗВИТОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ – СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Розглянуто проблему забезпечення всебічного розвитку особистості всупереч пристосувальним реакціям організму, що є важливою складовою підвищення ефективності професійної діяльності майбутньої офіцерів поліції. Одним із перспективних напрямків психологічних досліджень саморозвитку особистості є психічна саморегуляція людини. З огляду на це, для успішної професійної діяльності поліцейських необхідне формування ефективних стратегій психічної саморегуляції.

Ключові слова: *професійна діяльність, саморегуляція, реакція, перспективний напрямок.*

Актуальність розвитку психічної саморегуляції курсантів (слухачів) у період навчання в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, є значущим в контексті реформування Національної поліції України. Пошук найбільш оптимальних форм підготовки майбутніх офіцерів підвищує інтерес до даної форми навчання, але залишає поза увагою психологічні аспекти проблеми. Складність та напруженість службової діяльності поліцейських практичних підрозділів супроводжуються певною емоційною напругою та відчуттям тривожності, що виникають внаслідок зростання інтенсивності й сили впливу стресових чинників на їхню психіку в процесі виконання професійних завдань за посадовим призначенням. У зв'язку з цим, спроможність майбутніх офіцерів поліції до саморегуляції психічних станів є важливим показником психологічної придатності до діяльності в особливих умовах та/або в екстремальних ситуаціях. Ці умови часто характеризуються динамічністю, раптовістю, неоднозначністю та загрозою для життя фахівця. Тому підвищуються вимоги і до можливостей курсантів (слухачів) і, як наслідок, потребує пошуку нових шляхів їх мобілізації.

Розвиток психічної саморегуляції – це один з напрямків підвищення ефективності діяльності працівників поліції. Вивчення психічної саморегуляції як чинника успішності в професійній діяльності майбутніх офіцерів є актуальним науковим завданням, яке зумовлене необхідністю пошуку шляхів підтримки процесу їх особистісного зростання в період навчання.

Психічна саморегуляція – це цілеспрямований спосіб досягнення належної, нормованої поведінки, яка властива не тільки ситуаціям автономної індивідуальної поведінки, але і всім

іншим. Саморегуляція у групі та взаємне психічне регулювання будується на груповій взаємодії (вплив на товаришів по навчальній групі особистим прикладом, підтримання в складних життєвих ситуаціях, допомога в навчанні тощо).

Питання саморегуляції особистості широко досліджується в різних сферах професійної діяльності, що пов'язана з особливими умовами. Зокрема, С. Васильєв розкрив особливості саморегуляції курсантів у період адаптації, А. Якимчук досліджував розвиток та здатність до саморегуляції психічної стійкості в екстремальних умовах у керівників, А. Порицький вивчав особливості саморегуляції психічних станів курсантів в процесі первинної військово-професійної підготовки, Г. Грибенюк – саморегуляцію у навчально-професійній діяльності майбутніх рятівників [2; 3].

Незважаючи на постійну оптимізацію навчально-виховного процесу, вдосконалення програми підготовки майбутніх правоохоронців, оволодіння та набуття ними практичного досвіду за допомогою спеціальних засобів, часто людський чинник залишається причиною численних стрес-факторів, однією з причин яких є низька психічна саморегуляція курсантів (слухачів).

Проаналізувавши наукові джерела та теоретичні підходи до зазначеної проблеми, можна зробити висновок, що основними принципами саморегуляції діяльності майбутніх офіцерів поліції є: підтримання стабільності, самозбереження, адаптація до зовнішніх умов (О. Леонтьєв), досягнення визначеного суб'єктом психічного стану (Л. Дика, О. Прохоров), емоційної стійкості (М. Кулигіна, О. Копіна), впевненість у своїх особистісних якостях, знаннях і вміннях, цілеспрямованість (Г. Пригін), свідоме чи довільне підпорядкування поведінки та діяльності моральним вимогам (К. Абульханова), усвідомлена саморегуляція власної діяльності, підтримка загальної продуктивної активності (М. Боришевський, О. Конопкін, В. Моросанова, А. Осницький), цілісне ставлення індивіда до самого себе (Т. Кириченко).

Аналіз наукової літератури щодо саморегуляції показав, що здатність до саморегуляції є суттєвим чинником та основним інструментом саморозвитку особистості, який визначає та забезпечує міру власної активності та самостійності людини в життєдіяльності.

Врахування в роботі сучасних наукових досліджень із зазначеної проблематики дозволяє визначити тенденції, умови та закономірності даного процесу, виявити залежність продуктивності навчальної діяльності від рівня сформованості вмінь та навичок саморегуляції і розвиненості індивідуальних професійно важливих якостей майбутніх правоохоронців.

Тому для ефективної підготовки курсантів вкрай важливо поєднувати тактико-спеціальні навчання з практичною психологічною підготовкою.

В центрі корекційної і психодіагностичної діяльності ХНУВС проводяться психологічні практикуми факультативно. Серед них: тренінг «Ефективна саморегуляція», сеанси релаксації, індивідуальні консультації з використанням технік корекції актуального емоційного стану [1]. Найбільш популярні:

- аутогенні тренування, які направлені на формування зв'язку між словесними формулами і станами різних психофізіологічних систем. Завдяки мисленим вправам досягається загальне розслаблення організму;

- техніка візуалізації образів. Робота з уявними образами спрямована, перш за все, на формування необхідних станів;

- дихальні техніки для боротьби зі стресом. Метод керування диханням (дихальна гімнастика) передбачає застосування дихальних вправ.

Розвиток вмінь та навичок щодо психічної саморегуляції дозволить працівникам в екстремальних видах діяльності попередити внутрішню напругу і забезпечити їх зібраність в ситуаціях, що потребують прийняття швидких та вірних життєво важливих рішень, а також відновитися після перебування в екстремальній ситуації або ситуації наближеної до небезпечної.

Список бібліографічних посилань

1. Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із

специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : затв. наказом МВС України від 06.02.2019 № 88 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19> (дата звернення: 11.04.2019).

2. Васильєв С. П. Рівні та структурно-функціональні моделі саморегуляції людини. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2010. Т. XII, ч. 4. С. 56–66.

3. Грибенюк Г. С. Психологічні основи становлення саморегуляції у навчально-професійній діяльності майбутніх рятувальників: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Черкаси, 2006. 17 с.

4. Фурс О. Й. Основні теоретичні підходи до вивчення психологічної саморегуляції слухачів вищих військових навчальних закладів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 2. С. 272–276.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 796.814

Є. В. КУТОВЕНКО,

курсант факультету логістики

Національної академії Національної гвардії України;

В. В. ОЛЕНЧЕНКО,

викладач кафедри фізичної підготовки та спорту

Національної академії Національної гвардії України

МЕТОДИКА ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ СКЛАДОВИХ ЗАСТОСУВАННЯ БОЙОВИХ ПРИЙОМІВ РУКОПАШНОГО БОЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НГУ

Вступ. Нестабільна політична обстановка на міжнародній арені світу, «гібридна» війна на сході України, політичні негаразди в державі – чинники, які призводить до різноманітних негативних явищ у суспільстві, що відображається в загостренні криміногенної обстановки та інших негативних складових сучасного суспільства.

Військова агресія зі сторони Російської федерації, масові порушення громадського порядку, вимагає від сучасних військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) та працівників Національної поліції України (НПУ) ведення активних та ефективних превентивних заходів, а у разі крайньої необхідності і ліквідації терористичних угруповань та ін.

Службово-бойова діяльність військовослужбовців НГУ передбачає у собі ведення антитерористичної діяльності, затримання та ліквідації злочинців (противника під час виконання завдань за призначенням в зоні ООС).

Таким чином, необхідність удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ в різних умовах службово-бойової діяльності являється очевидним і актуальним напрямом наукових досліджень.

Зв'язок роботи із важливими науковими програмами або практичними завданнями. Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри фізичної підготовки та спорту НАНГУ (на 2019 р.).

Аналіз науково-методичної та спеціальної літератури. Сучасні наукові дослідження і публікації стосовно даної проблеми, акцентують увагу на різних складових ведення антитерористичної діяльності і проведені у переважній більшості закордоном (США, Франція, Ізраїль). Важливою складовою у боротьбі із тероризмом (сепаратизмом) являється грамотна, вірна і ефективна методика силового затримання та знищення терористичних груп (озброєних злочинців та інш.). В Україні більшість досліджень проведено фахівцями спеціальних служб та представниками підрозділів спеціального призначення (МВСУ, НГУ, ССОУ, СБУ та ін.).

Окремі напрями досліджень щодо вдосконалення системи професійної підготовки правоохоронців МВС України знайшли своє відображення у наукових працях: Ю. І. Артёмова [1], І. Х. Гаріпова [4], В. Г. Евневича [6] та ін. Однак недостатньо науково обґрунтованими у дослідженнях даного напрямку залишаються проблемні питання удосконалення спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців НГУ із використанням сучасних технічних засобів навчання (СТЗН) в системі професійної освіти.

Аналіз структури професійної діяльності військовослужбовців НГУ (працівників НПУ) під час виконання завдань за призначенням свідчить про те, що для кожного правоохоронця у відповідності до його функціонального стану існує певна оптимальна функціональна модель, яка забезпечує максимальну реалізацію його рухового потенціалу. Слід зазначити, що при втомі, під час значних фізичних навантажень (в екстремальних умовах) навіть у висококваліфікованих правоохоронців суб'єктивна оцінка власного функціонального стану (спеціальної фізичної підготовленості) значно знижується. В свою чергу відсутність універсальної методики, яка своєчасно дозволяє отримувати об'єктивну термінову інформацію про складові біомеханічних рухів людини, сповільнює процес навчання та удосконалення спеціальних фізичних якостей необхідних для сучасного правоохоронця.

Деякі питання пов'язані із використанням технічних засобів термінової інформації у процесі навчання та удосконалення техніки фізичних вправ, викладені у наукових працях: Х. Х. Гросса [5], І. П. Ратова [8], Р. М. Болховського [3], В. П. Бізіна [2], А. М. Лапутіна [7], О. В. Хацаюка [9] та ін.

Аналіз цих та інших праць свідчить про те, що результати сучасних наукових досліджень не дають достатньої уяви щодо удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ в системі професійної підготовки. Значна кількість теоретичних напрацювань щодо удосконалення СФП правоохоронців МВС України на даний момент не доведена до рівня практичного впровадження у систему професійної освіти.

Слід зауважити, що не дивлячись на значну кількість робіт даної спрямованості, недостатньо уваги приділяється методиці удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ під час навчально-тренувальних занять зі спеціальної фізичної підготовки.

Формулювання цілей роботи – розробка методики удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ.

Методи дослідження. Аналіз літературних джерел та узагальнення передового практичного досвіду, анкетування ведучих спеціалістів підрозділів спеціального призначення (ЗСУ, СБУ, МВСУ, НГУ), тренерів з єдиноборств, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент, аналіз відеоматеріалів, аналіз Інтернет-ресурсів, власний досвід служби.

Результати дослідження. У відповідності до анкетування провідних фахівців підрозділів спеціального призначення, з метою розробки методики удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ, під час навчально-тренувальних занять військовослужбовці НГУ опановували весь необхідний арсенал технічних дій рукопашного бою (РБ-3, Інструкції з організації фізичної підготовки в НГУ). Технічні дії арсеналу РБ-3 включали до себе прийоми ведення рукопашної сутички (ударні дії, кидкова техніка, больові, задушливі прийоми у стійці, партері, прийоми та способи затримання та полонення озброєного противника) одиночну та групову підготовку спрямовану на ефективне виконання службово-бойових завдань у різноманітних умовах службово-бойової діяльності.

Педагогічне спостереження проведено упродовж 2017–2019 рр. на базі Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ) із курсантами старших курсів командно-штабного факультету. Для підтвердження ефективності навчально-тренувальних занять по застосуванню заходів фізичного впливу, досліджуваних курсантів було розподілено на експериментальну групу Ег (n=61) та контрольну групу КГ (n=60).

Кг-використовувала традиційну методику удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ. У свою чергу, представники Ег-використовували під час навчально-тренувальних занять розроблену нами методику удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ у різних умовах службово-бойової діяльності (із врахуванням індивідуально-типологічних особливостей тих, хто навчається курсантів).

Для підтвердження ефективності розробленої нами вище зазначеної методики представники Ег використовували сучасні технічні засоби навчання (ВКС «Katsumoto»). ВКС «Katsumoto», дозволяє ефективно проводити порівняльний аналіз виконання спеціальних вправ та рухів (прийомів РБ) під час практичних занять зі «СФП». Дана прикладна програма визначає швидкість виконання технічних дій, прискорення, рух загального центру маси, окремих біоланок людини, радіус виконання технічних дій і на основі отриманих даних будуються порівняльні графіки технічних дій які досліджуються. Дослідження технічних дій, які виконуються під час практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки може проводитися в умовах польових виходів, безпосереднього виконання СБЗ, що значним чином позитивно впливає на якість виконання завдань за призначенням.

Крім цього у відповідності до результатів дослідження створено схематичну модель силового затримання (рис. 1).

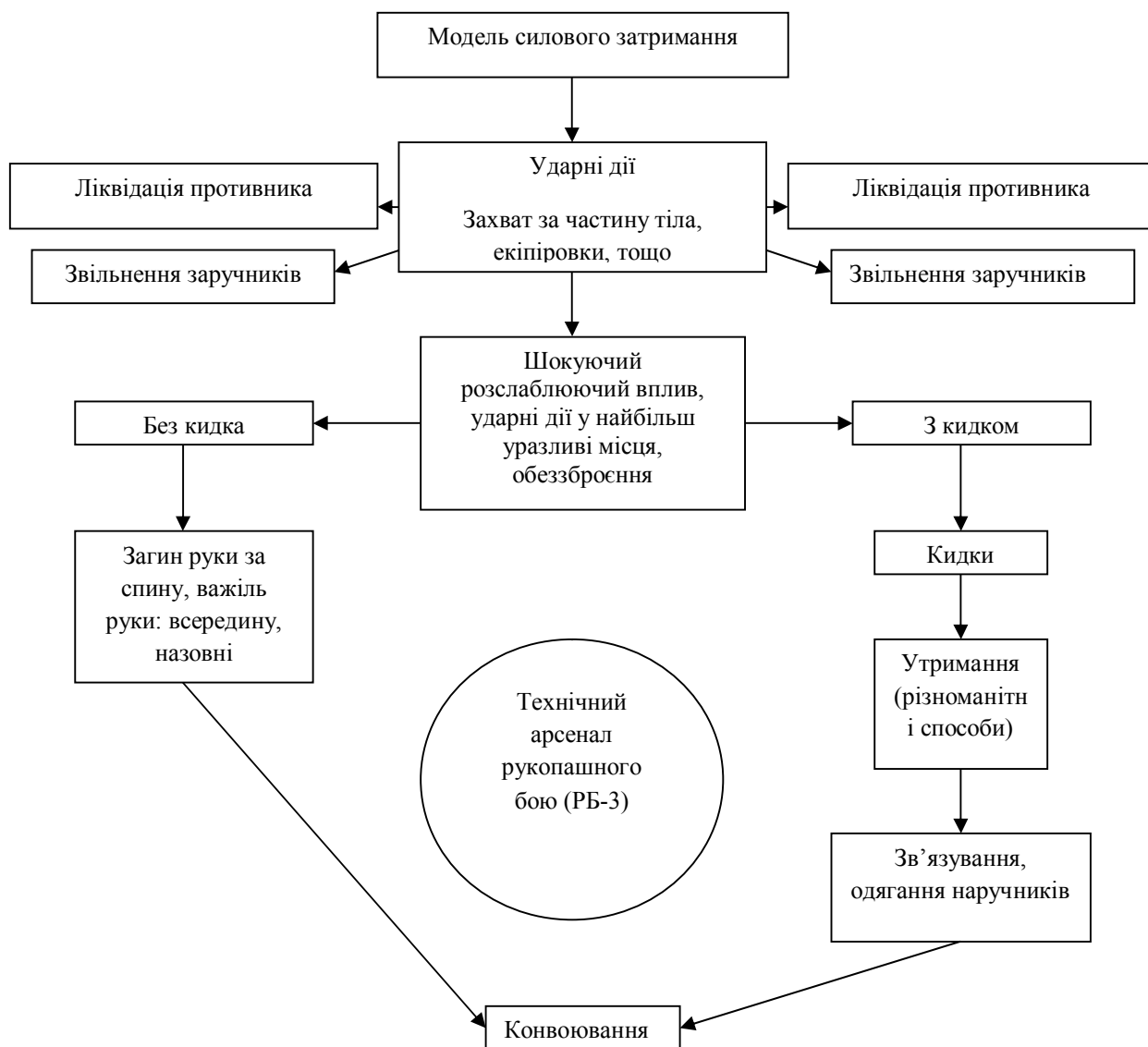

Рисунок 1. Схематична модель силового затримання

В результаті дослідження визначено найбільш прийнятний арсенал технічних дій РБ-3 необхідних для силового затримання терористів, злочинців противника і сформована методика формування рухових навиків із врахуванням останніх сучасних досліджень, крім того, встановлено що використання технічних дій РБ-3 значним чином підвищило ефективність силового затримання Ег ($P < 0.05$). Результати дослідження впроваджені у навчальний процес НАНГУ, військових частин та підрозділів спеціального призначення НГУ.

Висновки. Розроблено сучасну методику удосконалення техніко-тактичних складових застосування бойових прийомів рукопашного бою військовослужбовцями НГУ (на прикладі курсантів НАНГУ-майбутніх офіцерів НГУ).

Крім цього, апробовано сучасний інструментарій, засвоєно чисельні варіанти та способи застосування навиків силового затримання у різноманітних варіативно-конфліктних ситуаціях двоборства з противником. Розвинуто ситуаційне мислення та образне сприйняття дій курсантів, трансформовано навчальну техніку у бойову, гармонійно та всесторонньо розвинуто досліджуваних курсантів. Згуртовано військовий колектив та визначені перспективні напрямки подальших досліджень даної проблеми. Вдосконалені способи та прийоми збереження життя заручників, збереження життя військовослужбовців в екстремальних умовах.

Дані дослідження доцільно використовувати під час силового затримання і знищення злочинців, звільнення заручників, знищення противника під час бойових дій в зоні ООС на сході України.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку передбачають розробку ефективної техніки та тактики ведення сутички з противником в положенні лежачи (партері).

Список бібліографічних посилань

1. Артёмов Ю. І., Руснак І. С., Шевченко В. Л. Методологічні засади створення інтегрованої навчально-тренувальної системи оперативної та бойової підготовки військ. *Наука і оборона*. 2002. № 2. С. 29–35.
2. Бизин В. П. Использование средств срочной информации в процессе совершенствования технического мастерства спортсменов (на примере метания диска и толкания ядра) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Киев, 1987. 157 с.
3. Болховский Р. Н., Ахмаев А. А., Мишустин В. Н. Применение лазера для определения скорости подъема штанги. *Теория и практика физической культуры*. 1984. № 2. С. 53–55.
4. Гаріпов І. Х. Особливості організації бойової підготовки в період реформування внутрішніх військ МВС України. *Честь і закон*. 2002. Вип. 2 (2). С. 17–23.
5. Гросс Х. Х., Донской Д. Д. Рационализация спортивной техники на основе моделирования системы движений. *Теория и практика физической культуры*. 1974. № 11. С. 9–11.
6. Евневич В. Г. Особенности боевой подготовки в новом облике ВС. *Военная мысль*. 2010. № 12. С. 50–53.
7. Біомеханіка спорту : навч. посіб. / А. М. Лапутін, В. В. Гамалій, О. А. Архипов та ін. Київ : Олімп. літ., 2005. 320 с.
8. Ратов И. П. Методология и технология конструирования упражнений с требуемыми свойствами и планируемой результативностью // Биомеханика спорта : тезисы докладов VI Всесоюз. науч. конф. Чернигов, 1989. С. 156–157.
9. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України із використанням сучасних технічних засобів навчання : звіт про НДР : Модель-РБ / кер. Д. О. Каратаєва, вик. О. В. Хацаюк. Харків : Акад. ВВ МВСУ, 2008. 148 с. (№ 0108U007536).

Надійшла до редколегії 17.02.2019

УДК 343.982.3

Т. А. ОРЛОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7635-1160>

ПРО РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Представлено бачення щодо небезпеки застосування вогнепальної зброї поліцейським в умовах дії Закону України «Про поліцію». Надано пропозиції щодо подолання негативної практики і забезпечення безпеки поліцейського від безпідставного притягнення до відповідальності за наслідки виконання службових обов'язків і завдань.

Ключові слова: застосування вогнепальної зброї, небезпека застосування зброї в умовах міста, ризики поліцейського, відповідальність поліцейського.

Законом України «Про поліцію» від 2 липня 2015 року встановлено повноваження поліцейського застосовувати вогнепальну зброю в якості виключного, найбільш суворого заходу примусу. Пункт 4 статті 46 Закону містить чіткий перелік випадків, у яких поліцейський уповноважений застосувати зброю на ураження. Пунктом 6 цієї ж статті вказано випадки, коли зброя може застосована без попередження. Всі названі Законом випадки пов'язані із необхідністю поліцейського захистити своє життя і здоров'я, обов'язком захистити своїх колег, членів сім'ї, пересічних громадян, а також виконати покладені службові завдання такі, як звільнення заручників, затримання правопорушників та інші [1]. Здається начебто все вірно, і Законом встановлено беззаперечні гарантії безпеки поліцейського і права застосовувати зброю впевнено у разі необхідності, але не все так просто!

Ще з часів УРСР серед міліціонерів склалося негласне правило, яке передавалося новим поколінням у відомстві та впроваджується на практиці по цей час, – «будь що трапляється, зброю не застосовуй». Адже багаторічний досвід особового складу правоохоронців свідчить про те, що кожен інцидент застосування вогнепальної зброї міліціонером та поліцейським більш ніж у 90 % випадках закінчується службовим розслідуванням, відкриттям кримінального провадження і обвинувальним вироком за статтею 365 Кримінального кодексу України. Поліцейський, який застосовує вогнепальну зброю, несе вкрай великий ризик бути притягнутим до кримінальної відповідальності за перевищення службових повноважень. Чому склалася така ситуація, і як її подолати? Ми вирішили розібратись, і представити своє бачення вирішення цієї гострої проблеми, оскільки основою реформи Національної поліції, як ми вважаємо, є впевненість кожного поліцейського у тому, що система – це його беззаперечний захист і гарантії матеріального забезпечення його і членів його сім'ї. Адже тільки у таких умовах несення служби можна очікувати високої мотивації і відданості справі охороняти суспільство.

Офіційно на озброєнні поліцейських Національної поліції України знаходиться пістолет Форт-17. Але, як показує практика, на цей час забезпечені ним тільки патрульні поліцейські. Слідчі, оперативні працівники, інспектори превентивної служби отримують для виконання службових завдань під час охорони громадського порядку, чергування у слідчо-оперативних групах пістолет Макарова – ПМ. Обидва пістолети – Форт-17 і ПМ призначені для стрільби набоями 9 мм. Відповідно тактико-технічної характеристики при пострілі з цих пістолетів вбивча сила кулі зберігається до 300–350 метрів, а прицільна дальність складає відстань лише до 50 метрів. Загальновідомим є факт, що під час набуття навичок стрільби будь-який поліцейський напрацьовує дистанцію ведення вогню до 25 метрів [2].

Відповідно вказаних характеристик та загальновідомих навичок прицільної стрільби (контроль дихання, візуальне утримання мушки у прорізі цілика, повільний натиск на спусковий гачок), під час ведення вогню поліцейський здатен контролювати тільки безпеку дистанції пострілу до 25 метрів. Залишається ще 250–300 метрів польоту кулі, що має вбивчу і руйнівну силу. В умовах будь-якого міста ця дистанція пов'язана із можливою появою людей, транспорту, знаходженням вікон будинків, систем газового обладнання, автозаправок тощо. І ця дистанція не може бути контрольованою поліцейським, адже він – людина. Додамо до цих умов ще здатність рикошету кулі від випадкових перешкод, і отримаємо висновок про неможливість гарантованої безпеки застосування вказаної вище зброї в умовах міста.

Пунктом 9 ст. 46 Закону України «Про поліцію» заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях [1]. Тобто законодавцем повну відповідальність за негативні наслідки виконання завдань поліції покладено особисто на кожного поліцейського.

Дослідження механізму пострілу з пістолетів Форт-17 і ПМ, а також пробивної сили кулі 9 мм, свідчить про те, що навіть прицільний постріл у правопорушника може ушкодити сторонню людину або пошкодити небезпечний об'єкт (наприклад, бак з бензином автомобіля або газопровід будинку). Практичний досвід застосування вогнепальної зброї показує, що більшість випадків застосування зброї поліцейськими пов'язана із вогнем на відстані до 10 метрів. В таких умовах куля, потрапивши у тіло правопорушника, пробиває його наскрізь і продовжує рух, зберігаючи вбивчу силу до 100 метрів. А, на цій дистанції можуть бути вражені люди: пересічні громадяни, заручники, інші поліцейські.

Ці дані дають підстави для висновку про те, що в межах міста застосовувати поліцейським названі види зброї Законом заборонено.

Вирішення зазначеної проблеми, на наше переконання, вимагає системного підходу. По-перше, необхідно розробити проект Закону про внесення змін до Закону України «Про поліцію», і встановити принцип відповідальності держави за негативні наслідки, що завдані законними діями поліцейських при виконанні ними службових обов'язків.

По-друге, необхідно до озброєння Національної поліції додати зброю електрошокової дії типу «тейзер», ефективність якої вже багато років доводиться поліцейськими США. Застосування тейзера не несе ризиків для випадкових перехожих, транспорту, має ефективну зупиняючу і нервово-паралізуючу дію на відстані до 10 метрів по відношенню до правопорушника, при цьому не спричиняє летальних наслідків.

По-третє, необхідно переглянути характеристику набоїв для озброєння поліцейських. Зокрема, впровадити використання патронів з так званими експансивними кулями. Приведемо данні щодо особливостей цих боєприпасів.

Експансивна (від англ. *Expansion* – розширення, розкривання) куля – це особливий вид боєприпасів, що характеризується наявністю в верхній головній частині кулі виїмки. Така будова кулі обумовлює те, що при потраплянні в перешкоду або тіло людини куля нібито «розкривається», міняє напрям руху і стрімко втрачає швидкість.

Історія появи і використання експансивних куль свідчить про те, що ці набої вперше широко використовувала англійська армія під час бойових дій 1897–1898 роках. В ті часи кулі демонстрували вражаючу забійну силу. Поранені солдати не тільки не могли продовжувати бій, їх важко було врятувати від крововтрати і масивних ушкоджень, що спричиняла розгорнута куля, що перекидалась у рановому каналі. Виготовлялись ці боєприпаси на початку XIX століття на одній з британських фабрик, розташованій на території Індії.

Згодом, міжнародною спільнотою було визнано використання експансивних куль негуманним. Так, у 1979 році на Міжнародній конференції ООН по забороні та обмеженню застосування конкретних видів зброї, ці набої були заборонені у використанні збройними силами держав у конфліктах.

Оскільки заборона на використання експансивних куль поширювалась тільки на регулярні армії та військові дії, даний тип боєприпасів залишався на озброєнні органів правопорядку ряду країн. Також експансивні кулі активно використовуються для полювання на середню та велику дичину.

Основною перевагою цих набоїв є знижений ризик рикошету та велика зупиняюча дія. Особливість траєкторії їх руху обумовлює те, що вони завдають максимальних ушкоджень тканинам і органам в тілі людини, спричиняють сильний больовий шок і значну крововтрату, зупинити яку практично неможливо. Експансивні кулі, потрапляючи в тіло, розкриваються всередині, подібно до квітки, при цьому утворюються характерні рвані рани і об'ємні пошкодження внутрішніх органів на тілі людини. Здатність зброї миттєво зупинити нападника, при умові виключення рикошету або пробитті навиліт, найбільш затребувана у проведенні тактичних операцій по затриманні озброєного злочинця, звільнення заручників, ліквідації найманого «кілера» у натовпі або терориста в літаку.

Треба зауважити, що набой з експансивними кулями, не мають ідеальної балістичної форми, тому їх використання ефективне тільки на порівняно коротких дистанціях. Дані боєприпаси офіційно знаходяться на озброєнні правоохоронців в багатьох країнах світу. Зокрема, вони активно використовують підрозділами спеціального призначення. На цей досвід, на нашу думку, слід звернути увагу і розглянути можливість впровадження використання експансивних куль як боєприпасів Національної поліції України.

Підсумовуючи вищевказане, хотілось би зазначити, що представлені нами кроки удосконалення умов несення служби не тільки підвищать рівень особистої безпеки поліцейських, а й стануть гарантіями підвищення безпеки населення й дотримання прав і свобод людини.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 09.04.2019).

2. Савченко О. А. Вогнева підготовка: навч. посіб. Київ, 2012. 158 с.

Надійшла до редколегії 13.04.2019

УДК 351.74(477)

О. В. ПОЛІЩУК,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Д. В. СЕРГІЄНКО,

старший інспектор відділу кадрового забезпечення

Батальйону патрульної служби поліції особливого призначення

Головного управління Національної поліції в Харківській області

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЙ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Розглянуто питання забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання завдань у складі малих оперативних груп у штатних та екстремальних ситуаціях.

Ключові слова: *екстремальні ситуації, екстремальні умови, особиста безпека, поліцейський, Національна поліція, мала група, ризик.*

Актуальність дослідження визначається зростаючою значимістю в сучасних умовах високого рівня індивідуальної та групової бойової готовності, як складової частини професіоналізму співробітників поліції. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції це конституційне право правоохоронців, «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Тому способи та засоби захисту людей, особливо при виконанні службових обов'язків на робочих

місцях є завжди актуальними, а з урахуванням підвищеної безпеки для правоохоронців, ці питання необхідно вирішувати у першу чергу.

Адже, малі оперативні групи використовуються майже завжди в надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Особовий склад таких груп піддається більшому ризику, а ефективність групи передбачає насамперед відсутність травмованих та загиблих при проведенні оперативних дій.

Використання малих оперативних груп в службово-бойовій діяльності правоохоронних органів передбачає критеріальний підхід. Критерії ефективності МОГ, до яких відносяться:

1. Кількісний критерій
  - кількість противник;
  - кількість правоохоронців;
  - передача сигналу у групі;
  - геометричний критерій.
2. Просторовий критерій
  - навички групи;
  - час шикування та перешікування;
  - визначення змін;
  - сектор обстрілу;
  - сектор огляду;
  - розстановка.
3. Тактичний критерій
  - розстановка сил та засобів;
  - бойові шикування;
  - швидкість виконання задачі;
  - відсутність втрат;
  - мобільність;
  - скритність;
  - тактика дій в різноманітних екстремальних ситуаціях.

Шляхом проведення досліджень вдалось встановити деякі закономірності, на прикладі простої загальної для всіх задач, яка ставилася перед малими бойовими групами різної спрямованості та підготовки. Тому варто розглянути одну із складових тактичного критерію ефективності малих оперативних груп – відсутність втрат.

З цією метою було проведено експеримент, який проходив з використанням пейнтбольного обладнання на тактичному майданчику (одноповерховий багатокімнатний будинок). Ставилася задача щодо «знешкодження озброєного злочинця», місцезнаходження якого не відоме. Кількісний склад групи захоплення коливався від 1 до 5 осіб. До складу групи захоплення входили підготовлені бійці (особовий склад тактико-спеціального підрозділу «ЩИТ», який створений на базі наукового курсантського гуртку кафедри тактико-спеціальної підготовки ХНУВС). Задача вважалася виконаною після ураження з пейнтбольного маркера «злочинця». Результати цього експерименту наведені на рисунку 1.

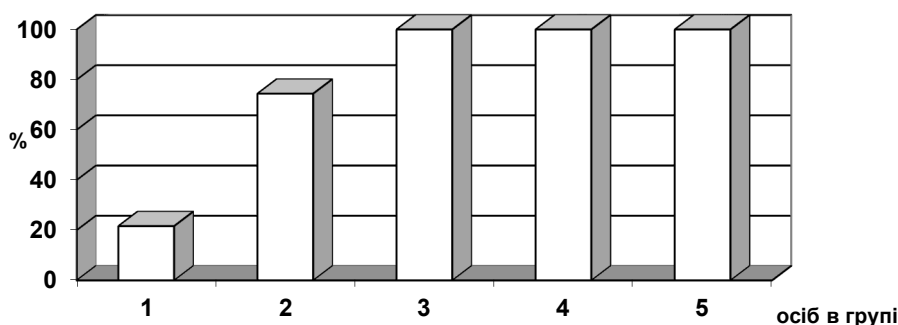
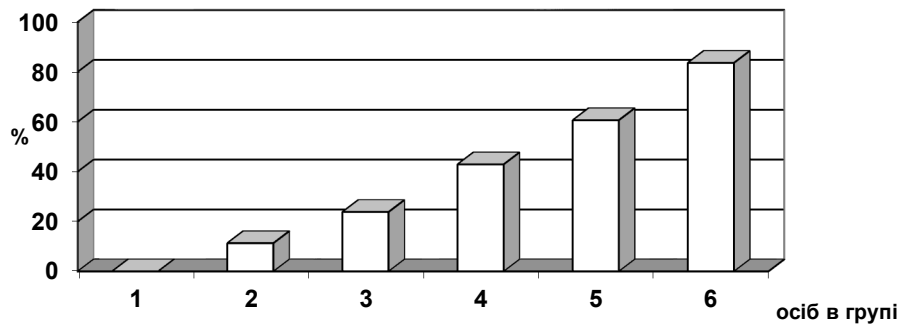

Рисунок 1. Відсоток виконання задачі щодо «знешкодження озброєного злочинця» в залежності від кількості бійців у групі захоплення.

Той же самий експеримент проводився за участю підготовленого «злочинця» та групи захоплення, до складу якої входили не підготовлені бійці (в ролі яких виступали школярі старших класів). Результати експерименту наведені на рисунку 2. Різниця гістограм на рисунках 9 та 10 разюча. В цьому випадку навіть при наявності 6 осіб у групі захоплення ефективність групи була менш 90 %.

Вплив рівня професійної підготовки на кількісний та якісний склад малої бойової групи дуже великий. Наприклад, при наявності у групі захоплення 3-х осіб, ефективність дій підготовлених бійців у порівнянні з не підготовленими збільшена у 4.2 рази.

Рисунок 2. Відсоток виконання задачі щодо «знешкодження озброєного злочинця» в залежності від кількості не підготовлених бійців у групі захоплення

В результаті експерименту встановлено, що достатньою кількістю особового складу групи захоплення при знешкодженні озброєної особи, є 3 особи без отримання травм, поранень чи смерті бійців.

Поліцейський, який входить до групи спеціального призначення повинен бути «універсальним» (виживання в різних екстремальних ситуаціях, хороша вогняна і тактична підготовка, знання ПМД) тому що від дій працівника у спецоперації або екстремальної ситуації залежить виконання завдання і саме життя напарника (ів), адже втрата одного члена групи може погіршити ефективність групи на 50 %, що може призвести до невиконання завдання і загибелі всієї групи

Сучасна складність завдань які стоять перед працівниками правоохоронних органів вимагає високого рівня навчання. З цього треба (слід) проводити індивідуальні, практичні та теоретичні заняття (функціональна підготовка; тактика дій особового складу в типових та екстремальних ситуаціях; вогнева підготовка, фізична підготовка; психологічна підготовка; загально профільні (медична підготовка, засоби зв'язку та спеціальної техніки, цивільна оборона) з кожним співробітником органів внутрішніх справ для поліпшення професійної підготовки.

Найбільш якісного рівня підготовки фахівців можна добитися лише на основі досягнень передових знань у галузі науки і практики, які спрямовані на вдосконалення засобів і методів навчання фахівців для Міністерства внутрішніх справ.

На ефективність дій працівників поліції при протидії злочинним проявам, в тому числі і озброєному протидію, найбільший вплив мають [3]:

- зростання професіоналізму кримінальних елементів;
- рівень професійної підготовки працівників поліції;
- зовнішні та внутрішні чинники оперативної обстановки;
- технічна оснащеність працівників поліції;
- оцінка обстановки, організація і планування дій;
- значення вмінь і знань кожного поліцейського в оперативній обстановці для виконання завдань;
- не готовність до дій в екстремальних умовах;

- психологічні проблеми при використанні фізичної сили і зброї;
- низька професійна підготовка;
- високий рівень травмування;
- матеріальне стимулювання;
- недосконалість нормативної бази;
- страх перед покаранням.

З перерахованих причин найбільших змін і удосконалення вимагають першу чергу не готовність до дій в екстремальних умовах. Адже встановлено, що часто непрофесійні дії працівників поліції, що тягнуть за собою загибель і поранення, пов'язані з низькою психологічною готовністю до дій в екстремальних умовах.

Діяльність поліцейських пов'язана з високим ступенем ризику, небезпекою для життя і здоров'я, усвідомленою високою відповідальністю за результати виконання службових завдань. Тільки підготовленість співробітників, розкриття їхніх потенційних можливостей можуть забезпечити успішність їх діяльності в екстремальних умовах, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Психологічна готовність до застосування зброї співробітниками правоохоронних органів залежить від особливостей особистості – від якостей, що характеризують особистісний адаптаційний потенціал співробітника, від його рішучості, ситуативної та особистісної тривожності, від комплексу поведінкових реакцій.

Найбільш небезпечними є оперативні дії груп в умовах вогневого контакту на відкритому просторі. У випадку, якщо група перетворюється в «натовп» і сектори огляду не контролюються, група наражається на великий ризик загинути. Для початку наведемо деякі аксіомати на такий випадок:

- усі члени групи одночасно не пересуваються;
- сектори огляду бійці не змінюють;
- у секторі напарника бійці не проходять;
- якщо необхідно пройти через сектор напарника, той опускає зброю;
- ведеться постійна комунікація між бійцями групи;
- пересування відбувається тільки по команді;
- пересування відбувається у напрямку, який було оглянуто, і там не зафіксована небезпека;
- ведеться постійний нагляд за секторами.

Найважчим є координація дій усіх членів групи, і чим більша їх кількість, тим важче виконувати скоординовані дії. Для виконання вказаних аксіом та з метою проведення безпечних та ефективних дій необхідно запровадити схеми пересування малих оперативних груп.

Візьмемо до уваги складову другого критерію – розстановку. Це елемент визначає положення поліцейських відносно один одного, включаючи дії в разі вогневого контакту. В першу чергу звертається увага на напрямок руху кожного бійця в кожному бойовому шикуванні, визначення відстані, на якій він буде знаходитись відносно своїх напарників. Всі це визначається в залежності від обстановки, в яку потрапляє поліцейський. Даний критерій зазначає рух, який відбувається поза сектором вогню тих хто фіксує, на основі чого послідовно проводиться зміна секторів. Відстань залежить від місцевості, де відбувається рух (це може бути галявина, поле, ліс з малою кількістю рослинності, ліс із великою кількістю рослинності, приміщення будь-яких форм і конструкцій). Адже все це буде впливати також і на визначення мінімальної кількості осіб в складі малих оперативних груп, яка зможе ефективно діяти в разі вогневого контакту не зазнаючи травм чи втрати бійців своєї групи.

На основі цього варто зазначити, що критеріальний підхід має вагоме значення для кожного поліцейського, бо використовуючи вищезазначений підхід, то знижується рівень травматизму за рахунок достатньої кількості бійців в складі малих оперативних груп; визначення правильного напрямку, переміщення та відстані між поліцейськими в разі

вогневого контакту, правильне визначення секторів огляду та їх зміна. Все це впливає із високого рівня професійної підготовки кожного поліцейського, що дає змогу мінімізувати рівень загрози отримати травму за рахунок комплексного розуміння і використання трьох критеріїв ефективності дії поліцейських в складі малих оперативних груп.

На сьогоднішній день зростає роль індивідуальної підготовки кожного бійця групи. Тому необхідно запровадити до критеріїв ефективності дій малих оперативних груп наступне:

- показник безпеки (відсутність втрат та постраждалих після виконання службово-бойових задач).
- для активної протидії злочинності необхідно більш інтенсивно удосконалювати систему професійної підготовки оперативних підрозділів, а саме малих груп (захоплення, прикриття, штурмових).
- більш детальне дослідження решти критеріїв ефективності дій малих оперативних груп, щоб на основі цього користуватися знаннями, отриманих після досліджень і таким чином збільшити рівень особистої безпеки кожного поліцейського при виконанні службових завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Василенко В. В., Дзюба В. М., Окунський О. Ю., Пилипів Б. І. Вогнева підготовка : навч. посіб. Київ : Вид. Паливода А. В., 2003. 272 с.
2. Воробьев И. Нужны выверенные сценарии антитеррористического противодействия. *Независимое военное обозрение*. 1999. № 48. URL: http://nvo.ng.ru/concepts/1999-12-10/4_antiterror.html?auth_service_id=VKontakte&auth_service_error=1&id_user=Y (дата звернення: 16.03.2019).
3. Зарицкий В. Н., Харкевич Л. А. Общая тактика : учеб. пособие. Тамбов : Изд-во Тамбов. гос. тех. ун-та, 2007. 184 с.
4. Колпакиди А., Север А. Спецназ ГРУ. М. : ЯузаЭксмо, 2008. 864 с.
5. Советская военная энциклопедия : в 8 т. / под ред. А. А. Гречко, Н. В. Огаркова. М. : Воениздат, 1976–1980.
6. Военная энциклопедия / под ред. В. Ф. Новицкого. СПб. : Т-во И. В. Сытина, 1911–1915. Т. 6.
7. Замковой В., Ильчиков М. Терроризм – глобальная проблема современности. М. : Гардарики, 1996. 77 с.
8. Наставление по стрелковому делу. М. : Воен. изд-во, 1973. 623 с.
9. Служба охраны. Киев, 1997. 216 с.
10. Власенко І. В. Удосконалення професійної підготовки працівників ОВС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 35. С. 356–360.
11. Власенко І. В. Проблеми особистої безпеки працівників правоохоронних органів // Проблеми вдосконалення професійної майстерності працівників ОВС в бойовій підготовці : матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 31 жовт. 2008 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2008. С. 11–13.
12. Шевченко Т. В. Критеріальні дослідження ефективності дій малих оперативних груп // Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. VIII наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2017 р.). Харків : НАНГУ, 2017. С. 127–130.
13. Шевченко Т. В. Екстремальні умови під час виконання повноважень поліцейськими та їх вплив на гарантування особистої безпеки поліцейського. *Право і суспільство*. 2017. С. 135–139.

Надійшла до редколегії 19.03.2019

УДК 159.9:351.74(477)

Є. С. РОМАНЕНКО,

слідчий слідчого відділу Братського відділу поліції

Головного управління Національної поліції в Миколаївській області

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА СПІВРОБІТНИКА ОРГАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Аналізується підготовка та своєрідна майстерність взаємодії працівника Національної поліції України з населенням. Також розглядається питання щодо вміння збирання інформації через комунікаційні якості поліцейського.

Ключові слова: комунікація, поліцейський, Національна поліція України, населення, взаємодія.

Вже близько чотирьох років пройшло з початку створення нової поліції. Мотивацією створенню нової модернізованої структури даного правоохоронного органу слугувало те, що в «старій міліції» було багато зрадників законодавства та кодексу честі правоохоронця, а акцентувалась увага на такому ганебному аспекті, як хабарництво. Тобто, дуже ганебним є те, що, особа, яка повинна боротися з таким явищем, є найбільш активним представником, який не цурається отримувати неправомірну вигоду з рук суспільства. Також слід акцентувати увагу на частому використанні зі сторони працівників той самої міліції агресивного стилю, а іноді навіть репресивного, вирішення службових питань.

Вище зазначене твердження не є наклепом на стару міліцію, оскільки можна навести приклад агресивного ставлення до суспільства зі сторони «старої міліції». Даним прикладом є події в смт. Врадіївка, Миколаївської області, внаслідок якого недовіра населення по відношенню до правоохоронців зростає в рази. Але слід зазначити, що велика кількість правоохоронців «старої міліції» в різних областях були чесними співробітниками і несли службу у відповідності до літери закону.

Гаслом нової Національної поліції України стало «Служити та захищати». Модернізація структури правоохоронного органу вбачала, що співробітники новоствореного органу стануть ближче суспільства, будуть прислухатися до потреб громадськості та її бажань [1].

Багато говорили, як законодавці, так і представники апарату МВС України про те, що першочерговим завданням «Нової поліції» буде повернення довіри населення. Дана довіра формується, коли громадянин бачить гуманне ставлення, а також відкритість та прозорість в своїй професійній діяльності, в рамках визначених законодавством.

Закон України «Про Національну поліцію», а саме розділ другий, регламентує принципи діяльності поліції. В даному розділі вказано про відкритість, прозорість діяльності поліції, про взаємодію з населенням на засадах партнерства. Тому що кожного дня, поліцейських під час виконання службових обов'язків безпосередньо спілкується з чималою кількістю громадян. Через що, повинна бути ефективна та конструктивна комунікація правоохоронця з населенням та законодавча підкованість співробітника органу Національної поліції України[2].

Виходячи з вище вказаного слід зауважити, що під час виконання службових завдань, поліцейський повинен бути ввічливим, стриманим під час спілкування з населенням. Наприклад, перебуваючи в складі слідчо-оперативної групи, не завжди є ситуації в яких особи так само ввічливо спілкуються з поліцейським, але потрібно психологічно налаштувати себе в даній ситуації на роботу і не піддаватися емоціям, тобто бути емоційно стійким. Одним із обов'язків поліцейського є коректна, гідна поведінка, так як поліцейський є представником органу виконавчої влади.

Тому, аби відпрацювати зі співробітниками поліції комунікативні здібності, необхідно періодичне проведення тренінгів з залученням різного роду спеціалістів, а також психологів,

так як робота з населенням і робота в колективі, відносини з колегами, це різного роду складний психологічний процес, який потребує психологічної рівноваги при будь-яких обставинах, які складаються під час робочого процесу.

Знайти правильний підхід до різних осіб, це дуже важлива якість поліцейського. Наприклад, під час проведення процесуальної дії, такої як обшук, слідчий вже негативно сприймається особою, на території якої буде проводитися дана слідча дія. Тому є ризик виникнення негативного психологічного фактору, не адекватної поведінки з боку особи по відношенню до поліцейського, а відповідальною особою за правильне проведення обшуку є слідчий органу досудового розслідування, тому професійна комунікація, є важливою складовою слідчого. Це стосується роз'яснення прав особам учасникам процесуальної дії, фіксування процесу обшуку, відповіді на питання, які виникають в учасників процесуальної дії.

Довіра населення, взаємодія з населенням є важливим фактором, тому що нерідко поліцейський потребує участі населення під час проведення слідчих дій, наприклад, залучення громадян в якості понятих під час проведення процесуальної дії. В даному випадку комунікація дуже важлива, так як поліцейський повинен ввічливо звернутися до громадянина з проханням допомогти йому в проведенні слідчої дії.

Також професійна комунікація важлива в службовій діяльності поліцейського під час охорони громадського порядку в період проведення масових заходів. В даний час дуже популярним є відео фіксація, зі сторони населення, несення служби поліцейськими. Нерідко звертання до правоохоронця супроводжується фіксацією на мобільний телефон, тому в даному випадку потрібно максимально бути психологічно стриманим, а також не менш важливо чітко в рамках законодавства дати відповіді на поставлені запитання громадян.

Відійдемо трішки від професійного спрямування комунікації і розглянемо поняття комунікації в загальному плані. Комунікація взагалі дуже тісно пов'язана з діяльністю людини. Будь-яка форма спілкування – це є формою спільної діяльності. В психології існують поняття суб'єктно-об'єктних відносин та суб'єктно-суб'єктних відносин. Форма спілкування в даному випадку – це є суб'єктно-суб'єктні відносини (людина-людина). Зв'язок спілкування і діяльності полягає в тому, що за рахунок спілкування й організовується діяльність. Завдяки спілкуванню організовується та координується діяльність окремих учасників. Під час спілкування розвиваються стосунки між людьми, які раніше були знайомими, а також утворюються нові зв'язки (відбуваються нові знайомства).

Професійне спілкування поліцейського схоже зі звичайним спілкуванням наявністю спільних груп так званих функцій, а саме: інформаційно-комунікативної, регуляційно-комунікативної, афективно-комунікативної.

Інформаційно-комунікативна функція включає в себе такі процеси, як формування, передання та прийом будь-якої інформації. В даному випадку спілкування спрямоване на формування оцінок досягнутих результатів (порівняння поглядів).

Регуляційно-комунікативна функція полягає в регуляції поведінки [3]. Під час спілкування людина регулює як власну поведінку, так і поведінку інших осіб, а також відбувається реакція на дії інших осіб. Під час спілкування з населенням поліцейський повинен проявляти професіоналізм в усіх аспектах. В виразах повинна бути повага, не повинно бути сленгових слів. Також бути які консультації повинні підкріплюватися відсиланням на статтю або в цілому на нормативно-правовий акт. Відповіді повинні бути короткими та по суті, без зайвих умовиводів. Все це дасть змогу зберегти чітку, строгу поведінку та «дисциплінованість» проведення бесіди як зі сторони представника правоохоронного органу так і з боку громадянина, який спілкується з поліцейським.

Але, бувають випадки, коли особа звертається за допомогою до працівника поліції, в стані схвилюваному, якщо в особи щось трапилося. В даному випадку, поліцейський повинен зберігати емоційну стійкість, але поєднана з більш м'яким ставленням, до громадянина, а також з намаганням заспокоїти та запевнити, що його питання можна вирішити і в подальшому буде вирішене.

Афективно-комунікативна функція. Дана функція відповідає за емоційну сферу людини. Нерідко спілкування може вплинути на емоційну складову поліцейського, а також на особу, з якою поліцейський проводить бесіду, веде діалог. Тому правильне емоційне налаштування поліцейського на розмову є дуже важливою складовою, а також позитивне налаштування особи, з якою спілкується поліцейський, є підставою того, що спілкування завершиться без негативних прецедентів.

Але якщо звернути увагу на роботу органу досудового розслідування, то бувають випадки, що будь-яка зі сторін кримінального провадження може прийти до слідчого, вже в негативному емоційному стані. В даному випадку представник правоохоронного органу повинен бути, як сам емоційно спокійним і давати відповіді керуючись законодавством, так і повинен докласти зусиль, аби особа заспокоїлася, чітко сформулювала свою скаргу.

Виходячи з цього можна зробити невеличкий висновок, що однією з особливостей професійного спілкування поліцейського є своєрідне формування міжособистісних стосунків.

Г. Андреев виділяє три сторони спілкування: комунікативну (обмін інформацією), інтерактивну (взаємодія) та перцептивну (розуміння людини людиною)[3].

В роботі усіх підрозділів Національної поліції України комунікативна сторона є основною. Наприклад, по дворовий обхід під час огляду місця події по приїзду слідчо-оперативної групи. Дільничний офіцер поліції або працівник карного розшуку, повинен опитати людей, які проживають неподалік місця, де було скоєно кримінальне правопорушення. Не завжди люди готові допомогти, через свою недовіру до працівників правоохоронних органів. Тому «нова поліція» повинна показати та довести, що нові правоохоронці більш культурні, комунікативно розвинені та законодавчо підковані.

Підсумовуючи вище зазначене слід зауважити, що з реформуванням відбувся своєрідний перехід системи з карального органу до сервісної служби, де велика увага приділяється професійній комунікації правоохоронця, що веде до рамок партнерства з населенням та зростання довіри до правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Московчук М. О. Підготовка поліцейських: професійна комунікація // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. праць [за матеріалами II міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 21 квіт. 2017 р.] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків, 2017. С. 112–115. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_04_2017_1/pdf/21.pdf (дата звернення: 08.02.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 08.02.2019).
3. Трофімов Ю., Рибалка В., Гончарук П. Психологія : підручник / за заг. ред. С. Головка. Київ : ЛИБІДЬ, 2003. 469 с.

Надійшла до редколегії 10.02.2019

УДК 351.74(477):005.963.1

В. В. СОКУРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України,

начальник Головного управління Національної поліції в Харківській області;

 <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Аргументовано важливість вироблення ефективного механізму психологічної підготовки поліцейських до залучення до проведення антитерористичної операції та після проходження служби в зоні антитерористичної операції, що обумовлено актуалізацією питань реабілітації та адаптації її учасників. Розкрито основні напрями такої підготовки.

Ключові слова: поліцейський, антитерористична операція, психологічна підготовка, освітній процес, реабілітація, адаптація.

За час антитерористичної операції на сході України (сьогодні – операція Об'єднаних сил) у безпосередні воєнні дії були втягнуті не лише військові та воєнізовані формування, а й працівники правоохоронних органів, зокрема органів поліції, на яких покладалася обов'язок щодо забезпечення законності та правопорядку. Зважаючи на те, що в 2014 р. правоохоронці не мали досвіду виконання покладених на них обов'язків під час проведення бойових дій, не виробився відповідний механізм психологічного консультування (психологічної корекції) поліцейських і не було напрацьовано власного досвіду професійної психологічної підготовки поліцейських, особливої актуальності набуло питання пошуку ефективних психологічних моделей і методів психологічного консультування та психокорекції, орієнтованих саме на поліцейських, які залучаються або залучалися до виконання покладених на них завдань у зоні проведення антитерористичної операції.

Одним із шляхів підвищення ефективності організації забезпечення поліцією публічної безпеки в умовах антитерористичної операції є проведення спеціальних навчань і тренінгів, зокрема з психологічної підготовки. Питання психологічної підготовки поліцейських до залучення до проведення антитерористичної операції та після проходження служби в зоні антитерористичної операції обумовлюється актуалізацією питань реабілітації та адаптації учасників АТО. Станом на 31 серпня 2018 р. вже налічувалося 346 тисяч 129 таких осіб.

Вироблення якісного механізму здійснення згаданої психологічної підготовки поліцейських набуває особливої важливості та значущості в контексті створення належних умов для реабілітації та адаптації учасників антитерористичної операції. Необхідно обов'язково зважати на психологічний стан поліцейського, який залучався до служби в умовах антитерористичної операції, оскільки травматичний стрес, що часто виникає під час воєнних дій, є одним з головних внутрішніх бар'єрів на шляху адаптації до мирного життя та, як наслідок, сприяє появі проблем за основним місцем роботи, конфліктам у сім'ях тощо. У цьому разі йдеться про синдром посткомбатанта, або посттравматичний стресовий розлад людини, яка пережила реальну або потенційну загрозу життю чи стала свідком психотравмуючих подій, тобто ситуацій, які є небезпечними не лише для життя, а і для здоров'я людини, що можуть супроводжуватися відчуттям безсилля, страху, жахливими картинками (воєнні чи бойові дії, терористичні акти, вбивства, сексуальне чи фізичне насилля, ДТП, стихійні лиха). Також цьому ризику піддаються свідки страшних подій і люди, які мали справу з їх наслідками (зокрема, працівники аварійних служб і співробітники правоохоронних органів, медичні працівники, волонтери). Наявність такого стресу

призводить до того, що учасник бойових дій може знаходити вихід зі стресу в алкоголі, наркотиках чи кримінальній соціалізації в колі тих, хто його розуміє. Також необхідно додати, що синдром постратравматичного стресового розладу відчують близькі та друзі людей, які зазнали травми.

Така ситуація вимагає негайного реагування з боку держави, зокрема, шляхом:

1) внесення доповнень до законодавства, зокрема до тих нормативно-правових актів, якими регулюється процедура проведення службової підготовки в органах Національної поліції, стосовно впорядкування особливостей психологічного забезпечення діяльності поліції, розвитку у поліцейських психологічних навичок підтримання емоційної стійкості, протистояння стресам, удосконалення комунікації та встановлення психологічного контакту з громадянами й оптимізації соціально-психологічного клімату в колективах підрозділів;

2) доповнення переліку видів службової підготовки поліцейських таким видом, як професійна психологічна підготовка, яку необхідно проводити у вигляді навчальних і практичних занять із використанням інтерактивних технологій і методів навчання (тренінгів, ділових ігор, психодрами, брестормінгу, кейсів, відпрацювання смуг перешкод тощо);

3) внесення доповнень та змін до викладання дисципліни «Стресостійкість» на курсах первинної початкової підготовки поліцейських та підвищення кваліфікації, якими має бути передбачено механізм формування необхідних професійних, поведінкових і комунікативних навичок, готовності до дій у різноманітних службових ситуаціях, практичне відпрацювання поліцейськими типових професійних завдань;

4) забезпечення профілактичної роботи з родинами, в яких є учасники бойових дій, з метою попередження та виявлення фактів насильства в сім'ї та формування обліку цієї категорії громадян;

5) роботи за допомогою шкільних офіцерів поліції та інспекторів ювенальної превенції з дітьми, які через вікові, фізіологічні та психоемоційні характеристики є більш уразливими до агресивних проявів з боку дорослих;

6) налагодження співпраці поліції з громадськими організаціями та формуваннями учасників бойових дій з метою врегулювання конфліктних ситуацій;

7) участі психологів у проведенні цільових інструктажів поліцейських, які направляються для несення служби в екстремальних умовах (зведені загони, що відряджаються до зони проведення антитерористичної операції, залучаються до охорони публічного порядку під час масових заходів тощо);

8) розробки пам'яток, у яких має бути розкрита специфіка роботи психологів із поліцейськими, які переживають посттравматичний синдром;

9) удосконалення критеріїв професійного психологічного відбору майбутніх поліцейських і поліцейських, які відряджаються до зони проведення антитерористичної операції.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 37.015.31:379.83:351.74

В. В. СТЕПАНЕНКО,

кандидат юридичних наук, начальник тренінгового центру
Головного управління Національної поліції в Херсонській області;

 <https://orcid.org/0000-0003-4144-2182>;

Т. С. ВАЙДА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4355-5685>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ СТІЙКОГО ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДО ДІЇ ЗОВНІШНІХ НЕБЕЗПЕК ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Обґрунтовано важливість спеціальних якостей інтелектуального компоненту психомоторної стійкості працівників поліції до впливу зовнішніх небезпек, проаналізовано проблеми службової підготовки поліцейських та запропоновано шляхи удосконалення практичної підготовки при проведенні навчально-тренувальних зборів, що проводяться на базі тренінгових центрів ГУНП в областях.

Ключові слова: Національна поліція, фахова підготовка правоохоронців, тренінговий центр, психоемоційний стан, зовнішні небезпеки, інтелектуальний компонент.

Актуальність проблеми. В сучасних умовах, як показує кількісний і якісний аналіз злочинності в різних галузях економіки, значно зріс не тільки рівень підготовки (організаційний, матеріально-технічний, тактичний, освітній) самих правопорушників, але й їх агресивність та загроза для громадян і поліцейських. Тому інтелектуальні якості поліцейського (зокрема, готовність до дій в екстремальних умовах при затриманні правопорушника) ми розглядаємо як один із вагомих складових компонентів його професійної підготовки до ефективних дій в умовах складних зовнішніх небезпек. Як показує практика, в разі недостатнього розвитку даного компоненту працівник поліції вимушений розраховувати в більшій мірі на випадковість або можливий сприятливий збіг обставин, ніж на надійність своїх фахових знань і вмінь чи професійну майстерність.

Аналіз публікацій з проблеми. Фахова підготовка працівників поліції (як первинна професійна, так і службова підготовка в процесі повсякденної діяльності) для ефективного виконання покладених на правоохоронців спеціальних завдань згідно чинного законодавства у змістовному розумінні включає в себе комплекс видів діяльності, які передбачають правову, тактичну, вогневу, фізичну, технічну, загальнопрофільну, психологічну (інтелектуальну) направленості [1; 2]. Особливе значення при діях поліцейського в екстремальних ситуаціях відіграє його фізична підготовленість та стійкий психомоторний стан до негативного впливу зовнішніх небезпек. При дослідженні проблеми нами опрацьовано публікації науковців і фахівців-практиків в галузі спеціальної фізичної, вогневої та тактико-спеціальної підготовки: О. І. Тьорло щодо тактико-спеціальної підготовки працівників Національної поліції [3], В. І. Плиска щодо основних засад правильної (безпечної) організації поєдинку із правопорушником, озброєним ножом та пістолетом [4–5]; С. Є. Бутова, С. М. Решка щодо методики навчання працівників Національної поліції прийомам захисту від холодної та вогнепальної зброї [6] та ін.

За результатами узагальнення основних положень вказаних робіт для успішного формування особистості сучасного професіонала поліцейського необхідно формувати перш

за все, на нашу думку, інтелектуальний компонент психомоторної стійкості поліцейського при виконанні ним службових обов'язків за складних зовнішніх небезпек. Розвиток цього інтегрованого особистісного утворення можливий перш за все за рахунок формування ряду спеціальних якостей, які комплексно взаємопов'язані між собою (див. рис. 1):

Рисунок 1. Спеціальні якості інтелектуального компоненту психомоторної стійкості працівників поліції до впливу зовнішніх небезпек

Результати дослідження та їх інтерпретація. Фахова підготовка поліцейських передбачає формування комплексу професійних якостей, знань, вмінь і навичок, які дають змогу працівнику поліції під час виконання службових обов'язків протистояти правопорушнику найбільш простим та безпечним способом і складає основу у процесі безпосередньої боротьби із злочинним елементом. Це вимагає комплексу знань, вмінь і навичок, необхідних для отримання перемоги (виконання поставленого завдання) найбільш простим і безпечним, частіше за все нетрадиційним способом (тактично перехитрити, поставити злочинця в незручне положення і т. д.). Для досягнення вказаної мети необхідно, щоб рівень підготовленості поліцейського відповідав наступним вимогам: 1) правоохоронець має бути психологічно стійким до зовнішніх небезпек; 2) вмє оперативно аналізувати обстановку, стан і поведінку правопорушників; 3) в межах законодавства може використовувати різні прийоми і засоби фізичного впливу; 4) своїми діями не викликає негативних емоцій з боку пересічних громадян тощо.

В контексті піднятої нами проблеми вміння поліцейським приймати правильні рішення як складовий елемент інтелектуального компоненту передбачає перш за все врахування працівниками поліції наступних факторів: 1) максимального використання можливостей *керованого впливу* на ситуацію, який залежить від рівня фахової підготовленості (знань, вмінь, навичок) правоохоронця, щодо його професійних дій в обмежених часових і просторових характеристиках під час припинення злочину, його потенційної спроможність вплинути на правопорушника; 2) оперативної підготовки декількох варіантів розв'язання проблеми та *вибір оптимального рішення* (лінії поведінки); 3) врахування *некерованих параметрів* зовнішньої небезпеки (фізичних чи інтелектуальних (морально-психологічних) можливостей злочинця, ускладнених метеорологічних умов та топографічних характеристик місцевості тощо), 4) наявності внутрішніх і зовнішніх обмежень, що впливають на вирішення ситуації (норми відомчих наказів та інструкцій МВС України, низький рівень сформованості морально-вольових якостей окремих поліцейських, які впливають на ефективність їх дій (поведінки) в екстремальних ситуаціях); 5) можливих наслідків прийнятих рішень.

Підготовлений працівник поліції, вступаючи в контакт із злочинцем, в перші ж секунди може оцінити його фізичні здібності і на основі цього визначити свої можливості щодо протидії. Навпаки, не підготовлений поліцейський відчуває утруднення при визначенні, на чийй стороні перевага, не зможе чітко розрізнити ознаки припинення правопорушником

опору, що призводить до продовження боротьби та нанесення останньому тілесних пошкоджень або, навпаки, сам правоохоронець отримує травми.

Важливим елементом інтелектуального компоненту психомоторної стійкості працівника поліції до зовнішніх небезпек є цільова установка, яка ґрунтується на достовірній інформації про параметри небезпеки (орієнтовних характеристик злочинця, його озброєності чи кількості осіб на місці злочину, їх агресивності тощо). У багатьох поліцейських при відсутності вказаних даних (невизначеність ситуації, невідомі психічні, фізичні, інтелектуальні чи тактичні характеристики правопорушника) виникають внутрішні експресивні реакції – невпевненість у собі, напруженість (утрудненість) при пошуку чи прийнятті певних варіантів дій, що призводить до поразки при сутичці з правопорушником.

Таким чином, працівник поліції, який має низький рівень здібностей щодо творчого вирішення складного службового завдання (наприклад, затримання правопорушника), в кращому випадку в критичних ситуаціях зможе тільки добре виконувати команди, а не активно впливати на ситуацію чи злочинця.

Слід також враховувати, що можливості для розвитку творчих здібностей під час службової підготовки у підрозділах поліції обмежена рядом факторів: 1) надмірна завантаженість поліцейських оперативним виконанням службових обов'язків; 2) відсутністю належної матеріально-технічної бази на місцях; 3) недостатня кількість інструкторів з тактики самозахисту; 4) слабка фахова та психоемоційна підготовка молодих правоохоронців тощо.

На наш погляд, важливою умовою удосконалення якісної підготовки поліцейських до ефективних дій в умовах зовнішніх небезпек є проведення обов'язкових навчально-тренувальних зборів як компоненту службової підготовки, що проводяться на базах тренінгових центрів ГУНП в областях. В межах цих зборів на заняттях з фізичної, тактичної та вогневої підготовки перш за все освітній процес повинен бути *наповненим ускладненими умовами* виконання стандартних прийомів щодо застосування поліцейських заходів примусу – навичок фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї, активного використання на практичних заняттях спеціальних (ділових) ігор (сценаріїв розв'язання типових фахових ситуацій) та інших інноваційних педагогічних технологій.

Як показує статистика та досвід окремих науковців [3; 4], молоді працівники поліції при виконанні службових завдань більш зосереджені та обережні, ніж поліцейські з багаторічним досвідом. Але при цьому складність проблеми полягає в тому, що молоді фахівці не завжди здатні оперативно зорієнтуватися в складних умовах і правильно обирати ефективні дії, дати необхідний опір правопорушникові. Частково це можна пояснити нечіткою правовою регламентацією дій поліцейських (в одних випадках їх звинувачують у бездіяльності, в інших, аналогічних, за такі ж дії – карають), в більшій мірі – слабким рівнем фізичної та тактичної підготовки. Має місце й непрофесійний розбір наслідків кожної події, без об'єктивного аналізу внутрішніх і зовнішніх параметрів ситуації. В подальшому все це впливає на професійну психологічну стійкість працівника поліції у складних умовах зовнішніх небезпек, породжує його розгубленість і невпевненість у правильності своїх дій.

Висновки. Розглянувши специфічні особливості фахової діяльності поліцейського, ми вважаємо, що цілеспрямовано впливаючи на формування окремих елементів інтелектуального компоненту можна досягнути високого рівня такої професійно важливої якості поліцейського, як його психомоторна стійкість до негативного впливу зовнішніх небезпек. З метою підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських при проведенні занять в системі службової підготовки (тактичної, вогневої, фізичної) на базі тренінгових центрів Національної поліції України доцільно здійснювати проведення занять з використанням екстремальних (непередбачуваних) ситуацій з обов'язковим аналізом поведінки поліцейського в цих умовах, а також відпрацювання алгоритму дій в кожній окремій ситуації. Врахування відповідних психолого-педагогічних умов може суттєво покращити, і таким чином, сприяти ефективному становленню особистості професіонала поліцейського в сучасних умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 13.02.2019).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 13.02.2019).
3. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
4. Плиско В. И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности. Киев : РИО МВД Украины, 1991. 128 с.
5. Плиско В. И. Защитные действия при нападении преступника, вооруженного ножом. Киев : РИО МВД СССР, 1989. 64 с.
6. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників ОВС : навч. посіб. / заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва, Є. М. Мойсєєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.

Надійшла до редколегії 15.02.2019

УДК [159.923.2:351.749]

Д. В. СТОЛЯРОВ,

*заступник начальника Вінницького вищого професійного училища
Департаменту поліції охорони*

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОХОРОНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІМІТАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ: ПЕЙНТБОЛЬНОГО, СТРАЙКБОЛЬНОГО ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Розглянуто характеристику сучасних імітаційних засобів навчання: пейнтболу, страйкболу, піротехнічного обладнання, а також обґрунтовується доцільність використання цих засобів для підготовки поліцейських охорони.

Ключові слова: *поліцейський, професійна підготовка, сучасні імітаційні засоби навчання.*

Сучасний стан охорони правопорядку в Україні, а також проведення на сході нашої держави антитерористичної операції, зумовлює подальше удосконалення підготовки та підвищення ефективності діяльності органів Національної поліції України. Важливою складовою є подальша інтеграція навчання підрозділів поліції охорони до нових стандартів підготовки поліцейських.

Оскільки основними завданнями поліції охорони є забезпечення публічного порядку і безпеки, попередження та припинення правопорушень, охорона особливо важливих осіб, об'єктів, інкасація грошових коштів, саме цей підрозділ, нарівні із працівниками патрульної поліції, найчастіше зіштовхується із збройним опором злочинців. Нерозуміння можливих небезпек, прогалини у підготовці поліцейського можуть призвести до тяжких, а часом трагічних наслідків.

У цьому контексті цікавою видається позиція В. Є. Гурського, який у своїх публікаціях зазначає, що для успішного виконання завдань в екстремальних умовах працівники поліції охорони повинні мати високий рівень моральної, психологічної, фізичної та бойової підготовки. Надійним та ефективним діям працівників в надзвичайних умовах сприяє

цілеспрямована психологічна підготовка, яка враховує загальні вимоги навчання людини до виконання завдань у ризиконебезпечних ситуаціях та спрямована на розвиток в особового складу психологічної готовності, навичок саморегуляції та установок на виживання [1].

Тому сьогодні надзвичайно актуальними є проблеми вивчення як теоретичних основ, так і практичних аспектів застосування інноваційних ефективних шляхів і методів розвитку професійно-важливих якостей працівників, діяльність яких пов'язана з підвищеним професійним ризиком, небезпекою для життя і здоров'я. Одними з таких ефективних методів є імітаційні засоби, що базуються на поєднанні сучасних психопедагогічних технологій із практикою професійної діяльності і, як підтверджує світовий досвід, суттєво впливають на забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців екстремальних професій.

На сучасному етапі в системі підготовки поліцейських найбільш поширеними і перспективними є такі імітаційні засоби як пейнтбол, страйкбол та піротехнічне обладнання.

Пейнтбол – різновид військово-тактичних ігор з використанням пневматичних маркерів, що стріляють крихкими желатиновими кульками, наповненими водорозчинною фарбою. У ході 10–15 хвилинної гри дві команди, що стартують із баз у протилежних кінцях поля, прагнуть захопити прапор, що знаходиться в центрі поля, і поставити його *на стартовій базі супротивника, вразивши при цьому найбільше число суперників*. Поразкою вважаються наявність на гравцеві або його спорядженні плями фарби, діаметр якої більше 3–4 см, вихід за межу поля або видалення суддею за порушення правил [1; 3].

Страйкбол – рольова командна гра військово-тактичної спрямованості. У процесі гри учасники імітують дії різних збройних структур (армія, поліція, спецназ), виконуючи поставлені сценарієм завдання [2]. Як озброєння гравці використовують так звану м'яку пневматику, що стріляє пластиковими кульками калібру 6 і 8 мм і вагою від 0,12 до 0,43 гр. Зброя – точна копія реального бойового озброєння.

Основа страйкболу – чесність гравців, оскільки пластикова куля не залишає слідів на обмундируванні, а відповідальність за фіксацію влучень лежить на гравцях. Це означає, що той, у кого потрапила куля, має самостійно визнати факт влучення й діяти відповідно до правил та сценарію (як правило – надягти червону / білу пов'язку й піти у спеціальне місце).

Страйкбол має ряд незаперечних переваг, у порівнянні з іншими імітаційними іграми такого рівня:

- реальність зброї, що припускає практично повну відповідність зразків страйкбольної зброї реальній бойовій стрілецькій зброї за маса-габаритними і частково-тактичними характеристиками;
- малий травматичний вплив на гравця;
- необмежений район для гри, яким може бути будь-який ліс, поле, майданчики для ігор або міські умови (будівлі, будівництва);
- відносна дешевизна і легкість боєкомплекту;
- принцип дії дозволяє вести вогонь з будь-якого положення;
- мінімальний вплив на зброю кліматичних умов.

Важливим і дієвим фактором використання пейнтбольного та страйкбольного обладнання у підготовці поліції охорони є відсутність відчуття легковажності, яке досить часто виявляється під час практичних відпрацювань із макетами зброї або учбовою зброєю. Навіть мінімальний больовий вплив на співробітника формує потребу у підвищеній обережності, злагоженості дій учбового наряду, більш уважному обстеженню об'єктів та прилеглої території, як всередині, так із ззовні.

Приймаючи до уваги значну поширеність на території України саморобних та штатних вибухових пристроїв, важливим сучасним імітаційним засобом є піротехнічне обладнання, як правило вибухові пакети для позначення імітації вибухів гранат.

Піротехнічне обладнання – пристрій, який призначено для створювання необхідного ефекту (світового, іскрового, димового, звукового, змішуваного) за допомогою горіння (вибуху) піротехнічного складу.

Вибуховий пакет циліндричної форми застосовується на навчаннях для позначення місць розриву артилерійських снарядів і *ручних гранат*.

Вибуховий пакет складається з картонної гільзи діаметром 30 мм і висотою 70 мм (80 мм раннього випуску), споряджений зарядом димного порошу марки ДРП-4 і ДРП-3 масою 30 г. Гільза з двох сторін закрита картонними пижами товщиною 4,5 мм шляхом її накатки. У центрі верхнього пижа є отвір, через який виведено вогнепровідний шнур марки ОША або ОШДА довжиною 90 мм. Зовнішній кінець вогнепровідного шнуру закінчується займаючою головкою з порохової м'якоті, закріпленої клеєм БФ-4. Вона призначена для захисту від зовнішніх впливів серцевини вогнепровідного шнуру та зручності його займання. На нижньому пижі вибухового пакету фарбою чорного кольору наносяться маркувальні позначки з вказівкою партії, року виготовлення і шифру заводу виробника.

Спрацювання вибухового пакету здійснюється через 7–8 с після займання головки вогнепровідного шнуру і супроводжується звуковим ефектом. При цьому спостерігається розрив корпусу виробу на окремі фрагменти, які можуть бути розкидані у радіусі близько 3 м від центру вибуху. Найбільшу інформацію для віднесення предмету до вибухового пакету дають сліди згорання димного порошу, які завжди залишаються на корпусі, а також нижній пиж з нанесеними маркувальними позначками та остатки опального вогнепровідного шнуру [4].

Використання вибухового пакету імітує детонацію вибухового пристрою/гранати і може використовуватися у якості додаткового фактору психічного впливу на слухача та при відпрацюванні ввідних завдань, пов'язаних із прибуттям на сигнали «Тривога» з об'єктів, що перебувають під охороною всіх категорій ризику.

Виявлено, що ефективність дій співробітників, що пройшли через навчальні бої зі зброєю для страйкболу чи пейнтболу, а також піротехнічними засобами, в 4–6 разів вище, ніж у працівників, що пройшли звичайну підготовку [1; 2]. Слід зазначити, що використання пейнтболу та страйкболу у підготовці особового складу різних підрозділів відповідає головному принципу «Вчити тому, що знадобиться в екстремальній ситуації». Тобто такі елементи як безпека, ризик, відповідальність включені у процес психологічної підготовки із застосуванням зазначених імітаційних ігор, розвивають у працівників сміливість, мужність, стійкість, а також обачність, обережність і планування.

Якщо ризик і безпека є непосильними для працівників у навчальній обстановці, вони, з високим ступенем імовірності, спасують перед ними і при розв'язанні реальних службових завдань. Тренування в подоланні імітованих труднощів – одне із завдань психологічного імітаційного моделювання, і щоб його вирішити, необхідно використовувати будь-які можливості для створення ситуацій ризику і безпеки на заняттях.

Пейнтбол і страйкбол допомагають відточувати навички користування зброєю, знання тактико-спеціальної і вогневої підготовки. У тренуваннях наявний азарт, завдяки якому людина ефективніше освоює поведінку зі зброєю, основи сучасної боротьби. У страйкболі та пейнтболі, крім якісних характеристик спілкування, виробляються і такі корисні здібності як швидкість взаємодії між членами команди, чіткість загального бачення і розуміння завдань і способів їх виконання. Крім того, страйкбол та пейнтбол вчать «бути в команді», бути своїм в оточенні інших людей [1].

Враховуючи викладене, слід зазначити, що під час використання зазначених імітаційних ігор значно підвищується рівень формування умінь застосування зброї, навичок саморегуляції для подолання стрес-чинників професійної діяльності, досвіду розумової діяльності під час дій в умовах значного психологічного та фізичного напруження тощо. Більш реально відбувається усвідомлення безпеки та тренування раціонального прагнення до перемоги із обов'язковими розвитком установки на виживання в будь-яких ризиконебезпечних ситуаціях.

Список бібліографічних посилань

1. Гурський В. Є. Підготовка особового складу воєнізованих спеціальних підрозділів з використанням пейнтболу, страйкболу та лазерних тирів. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14 (2). С. 76–83.
2. Лефтеров В. О. Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ : монографія : в 2 т. Донецьк : ДЮІ, 2008. Т. I: Методологія психотренінгу та його

використання у професійно-психологічному розвитку персоналу, задіяного в екстремальних видах діяльності. 242 с.; Т. П.: Психотренінг в ОВС: практичний досвід, організація проведення та перспективи подальшого впровадження. 286 с.

3. Методичні рекомендації щодо використання страйкбольного та пейнтбольного обладнання в системі службової підготовки працівників органів внутрішніх справ : лист Департаменту кадрового забезпечення МВС України від 28 берез. 2013 р. № 5093/Лк.

4. Про затвердження Технічного регламенту піротехнічних виробів : постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 839 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/839-2011-p> (дата звернення: 07.04.2019).

Надійшла до редколегії 10.04.2019

УДК 343.985:371.134:351.74

Д. В. СТОЛЯРОВ,

*заступник начальника Вінницького вищого професійного училища
Департаменту поліції охорони*

ДО ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДО ДІЙ У СИТУАЦІЯХ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Розглянуто існуючі проблеми та надано пропозиції щодо удосконалення
проведення практичних занять з тактичної підготовки.*

Ключові слова: *поліцейський, професійна підготовка, тактична підготовка.*

Завдання розбудови України як демократичної правової держави, її входження в європейські та євроатлантичні структури потребує комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності Національної поліції, удосконалення її діяльності, серед іншого й у частині кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників. Відтак цілком природно, що правоохоронці різних країн зацікавлені у фаховому міждержавному партнерстві, аби найефективніше об'єднати зусилля в боротьбі проти спільного лиха – організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзлочинності та інших протиправних діянь.

На жаль слід прислухатися до позиції Є. Ф. Бахчевана, що поточний аналіз діяльності працівників Національної поліції дозволяє констатувати, що постає досить багато запитань щодо підготовки поліцейських за деякими напрямками службової діяльності. В умовах нетипової, а тим більше екстремальної ситуації працівники поліції часто виявляються недостатньо підготовленими, зокрема трапляються серйозні порушення в розстановці сил і засобів, в організації, управлінні діями нарядів і підтриманні з ними зв'язку тощо. Усе це призводить до негативних наслідків під час виконання покладених на поліцію завдань із забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки взагалі, а також при проведенні спеціальних операцій. Таким чином, необхідно посилити увагу до підготовки поліцейських, зокрема до тактики дій в умовах проведення спеціальних операцій, які проводяться Міністерством внутрішніх справ та підрозділами Національної поліції [1]. Це також має прямий зв'язок із тим, що подія, яка відбувається під час моделювання викладачем ситуації службової діяльності у свідомості слухача сприймається як ігровий момент, відірваний від реальних подій у місці несення ним служби в подальшому.

Аналізуючи матеріали службових розслідувань і повідомлень про надзвичайні події серед особового складу Національної поліції України, В. М. Монастирський встановив причини, що призводять до травматизму та загибелі особового складу, серед яких: низький рівень тактико-бойової готовності працівників поліції до дій у нестандартних ситуаціях;

недостатня сформованість індивідуально-тактичних і групово-тактичних навичок дій; недоліки тактико-спеціальної підготовленості працівників (низький рівень сформованості умінь швидко та правильно оцінити обстановку, ужити адекватних заходів; недооцінювання злочинців, а саме характеру можливих дій з їх боку, чисельності, озброєння, оснащення; неадекватне реагування під час захоплення з'являючись; відсутність контролю за рухами підозрюваного; послаблення пильності; неврахування статусу та психологічного стану затриманого або підозрюваного; нехтування правилами безпеки; уповільнені дії під час застосування табельної зброї, спеціальних засобів, прийомів рукопашного бою; психологічна невідповідність до дій у «несприятливих» і «невигодних» ситуаціях; надмірне домінування мотиву виконання завдань; агресивна й інша провокативна поведінка стосовно правопорушників або громадян; відсутність «настанови на виживання»; безпланові, неузгоджені дії тощо [2].

Високий рівень злочинності, наявність значної кількості нелегальної вогнепальної зброї, що надходить зі східних регіонів України, де тривають бойові дії, призводять до постійної ймовірності виникнення ситуацій, небезпечних для життя та здоров'я працівників поліції. Такі умови професійної діяльності вимагають від працівників високого рівня тактичної підготовленості, яку вважають однією з основних складових професійної готовності до ефективного здійснення службової діяльності. Учені переконані, що в процесі занять з тактичної підготовки слід навчати працівників поліції вчасно визначати результат, який заплановано отримати під час рухової діяльності, і проектувати рухове завдання; формувати вміння приймати ефективні рішення щодо способів виконання певної рухової дії, моменту початку рухової дії; дострокового її завершення, якщо постає така необхідність [3].

Це пов'язано з недостатнім моделюванням на заняттях практичних ситуацій, які ґрунтувалися б на реальних подіях і передбачали застосування (використання) слухачами (працівниками) вогнепальної зброї, а також браком спеціально розроблених ситуаційних завдань, спрямованих на ефективніше засвоєння знань і формування необхідних рухових умінь і навичок. Тобто важливим напрямом підвищення вогневої підготовленості працівників поліції є впровадження вправ і методик навчання з практичної стрільби [4].

Таким чином, слід звернути увагу на використання у навчальному процесі тактичної підготовки не тільки широкого спектру спеціального екіпірування (імітаторів вибухових пристроїв, страйкбольного спорядження, зброї, що використовує холості набойки тощо), а й її на реалістичність змодельованої ситуації. У якості вирішення вказаної проблеми нами пропонується впровадження спеціальних ізольованих приміщень для відпрацювання ввідних завдань різних професійних спрямованостей. На нашу думку дане нововведення формуватиме наступні позитивні професійні якості поліцейського:

- Професійна спостережливість (вміння аналізувати ситуацію, що відбувається та розробляти на її базі відповідні тактичні дії для досягнення результату);
- Відчуття ізоляції (слухач не покладається на інструктора, що може прийти на допомогу та/або допоможе розв'язати проблемну ситуацію, а виходить виключно з тих можливостей та спорядження, що є при ньому);
- Відчуття реальної небезпеки (ізольоване приміщення формуватиме у слухача відчуття повного занурення у ситуацію, при цьому неправильні дії не дадуть можливості розіграти ситуацію ще раз).

Звісно приміщення подібного типу повинні контролюватися інструктором із можливістю негайно втрутитися в ситуацію за командами «Старт», «Стоп», «Пауза», у тому випадку коли перебіг ситуації створює загрозу її учасникам.

Список бібліографічних посилань

1. Ніколаєв О. Т., Бахчеван Є. Ф. Значення оперативно-тактичних та тактико-спеціальних навчань у системі професійної підготовки особового складу Національної поліції України // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20 трав. 2016 р. / МВС

України, Департамент патрульної поліції України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 157–160.

2. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 524 с.;

3. Лук'яненко Ю. В. Актуальні питання здійснення поліцейським затримання особи // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 476–477.

4. Тробюк В. І. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях з вогневої підготовки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadped_2015_5_20.pdf (дата звернення: 05.04.2019).

Надійшла до редколегії 10.04.2019

УДК 351.74(477):796.012.63

К. Р. ТРОФИМЕНКО,

*курсант навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ;*

Н. Ю. ХУДЯКОВА,

*кандидат юридичних наук, майстер спорту України з плавання,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-9068-2767>

РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Здійснено аналіз наукової літератури та нормативних документів, які регламентують організацію фізичної підготовки в підрозділах Національної поліції України. Констатовано позитивний вплив високого рівня фізичної підготовленості поліцейських на ефективність виконання службових завдань пов'язаних із застосуванням поліцейських заходів примусу.

Ключові слова: *Національна поліція, спеціальна фізична підготовка, професійна підготовка, поліцейські заходи примусу.*

Процес удосконалення спеціальної фізичної підготовки поліцейських є частиною реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, що триває вже чотири роки та яке має певні досягнення за цей час.

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури та спорту на період до 2020 року передбачає створення умов для підвищення ефективності фізичної підготовки у Збройних силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів, та правоохоронних органів. Фізична підготовка у вищевказаних формуваннях та органах розділяється на загальну, професійно орієнтовану та спеціальну, але ефективність кожної має підвищуватися задля якісного виконання завдань [5].

Спеціальна фізична підготовка являється ключовим напрямком підготовки курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та осіб, які проходять службу на відповідних посадах у поліції [2]. Саме тому постає питання щодо визначення актуальності такої підготовки у професійній діяльності поліцейського, винесення до обговорення проблем та невдач, що виникли та можуть виникати у цьому процесі, з метою їх подальшого уникнення та вдосконалення, пошук

можливих новітніх методів покращення якості виконання службових обов'язків та завдань, покладених на поліцію законами України [3].

Низка науковців трактує фізичну підготовку особового складу правоохоронних органів України як педагогічно спрямований процес забезпечення спеціалізованої фізичної підготовленості до професійної діяльності зі специфічними професійними характеристиками [1]. Відомчий нормативно-правовий акт, який регламентує організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, а саме Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 № 50, визначає, що фізичною підготовкою є комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності. Також цим наказом визначаються певні обов'язки особового складу навчальних груп поліцейських, які проходять службову підготовку, та які безпосередньо стосуються удосконалення умінь щодо спеціальної фізичної підготовки. Власне, такими зобов'язаннями можна визначити, по-перше, обов'язок поліцейського оволодівати теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для виконання службових завдань, а це у свою чергу лише підкріплює необхідність формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки працівників Національної поліції України. По-друге, визначається, що поліцейський зобов'язаний підтримувати достатній рівень загальної фізичної підготовленості (згідно із визначеними критеріями). Така вимога є цілком обґрунтованою, оскільки відповідно до законодавства поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань, тому якісна підготовка працівника правоохоронного органу необхідна як для успішного виконання завдань, а саме охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, так і для самозахисту від будь-яких злочинних посягань на власні життя та/або здоров'я поліцейського, які також можуть виникати у зв'язку із службовою діяльністю. По-третє, поліцейські мають підвищувати свій культурний рівень, удосконалювати та нести особисту відповідальність за власну підготовленість. З цього випливає наступний обов'язок самостійно опановувати у разі відсутності на заняттях зі службової підготовки пропущені теми, тобто кожен працівник поліції має в першу чергу самостійно піклуватися про рівень своєї підготовленості та вживати заходів щодо приведення її до належного стану та подальшого удосконалення [6].

Процес професійного становлення працівників Національної поліції України у контексті спеціальної фізичної підготовки має бути чітко визначеним та вмотивовано поділений на напрями. У чинному законодавстві зазначається, що навчання з фізичної підготовки передбачає формування та вдосконалення в поліцейських рухових якостей та навичок, необхідних у повсякденній діяльності та в разі виникнення екстремальних ситуацій; витривалості, швидкісних та силових якостей, які забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні при його затриманні, у тому числі з подоланням природних та штучних перешкод; навики самоконтролю за фізичним станом та станом здоров'я у процесі виконання фізичних вправ; практичних навичок застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки, фізичного впливу тощо [6].

Гарантією належного рівня фізичної підготовленості осіб на початковому етапі служби у поліції є проходження добору, відповідного конкурсу. З метою визначення стану їхнього здоров'я вони зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України. З цього можна також зробити висновок, що фізична підготовка є одним із основних критеріїв прийняття на службу до органів Національної поліції [3; 6].

В. С. Селюков, Р. О. Кушніренко, Д. В. Константинов вважають, що конкурс фізичних здібностей для вступу до закладу освіти не є фінальною частиною фізичної підготовки поліцейського. Для працівників, яких призначено на посаду в територіальні відділи (підрозділи) поліції, фізична підготовка триває лише в рамках службової підготовки, а для курсанта навчання та напрацювання відповідних фізичних здібностей здійснюється протягом

усього періоду здобування освіти. Отже, на їхню думку, процес підготовки поліцейських у ЗВО МВС України більш повно та досконало реалізує засади та вимоги до поліцейських, які висуває сьогодення, зокрема щодо рівня фізичної підготовленості [8].

Окрім того, А. Ю. Мартишко та О. С. Рябуха на підставі аналізу нормативних документів констатують, що кількість годин, яку відведено для фізичної підготовки працівників поліції всіх категорій, значно зменшено [4]. Згідно з Положенням про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України від 26 січня 2016 року № 50, фізичну підготовку складають загальна фізична підготовка та тактика самозахисту та особистої безпеки. Варто зазначити, що загальну фізичну підготовку поліцейські опановують самостійно, а заняття із тактики самозахисту, проводяться в навчальних групах за місцем служби та на навчальних зборах. Окремі елементи загальної фізичної підготовки, а саме фізичні вправи, що сприяють швидкій адаптації поліцейського до зміни навантажень, відпрацьовуються на заняттях із тактики самозахисту. Важливою та актуальною умовою, що висуває МВС України щодо фізичної підготовки правоохоронців є те, що навчання повинно бути практично спрямованим, а саме не менше 90 відсотків загального навчального часу з цього виду підготовки [6]. У зв'язку із цим підвищується значення теоретичної та методичної підготовленості працівників поліції з фізичної підготовки [4].

Значимість фізичної та спеціальної фізичної підготовки виявляється не лише в здатності переносити фізичні навантаження задля належного виконання службових обов'язків, підтримання відповідного стану здоров'я, а й для ефективного та раціонального застосування поліцейського заходу примусу – фізичного впливу (сили). Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [7].

Ефективне виконання службових обов'язків поліцейського, у випадках, коли може застосовуватися фізична сила, ґрунтується на невід'ємних принципах його діяльності, зокрема, принципі верховенства права, який визначає, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями. Окрім того, здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Важливо також зазначити, що принцип безперервності характеризується тим, що поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського, а це, своєю чергою, означає, що поліцейський має завжди мати достатній рівень фізичної підготовки, відповідний стан здоров'я та постійно вдосконалювати свої професійні та особисті навички та якості.

Отже, відповідаючи на питання щодо ролі спеціальної фізичної підготовки в умовах професійного становлення працівників Національної поліції, можна дійти висновку, що вона як ніколи раніше є актуальною. Щодня, виконуючи свою повсякденну роботу, функціональні та службові обов'язки поліцейські мають бути готові дати відсіч злочинним проявам, запобігти та припинити правопорушення та злочини, а для цього необхідно мати на належному рівні здатність переносити фізичні навантаження, відповідний стан здоров'я та володіти заходами фізичного впливу. Окрім цього, кожний поліцейський, незалежно від того, перебуваючи на службі чи вільний від неї час, може стати жертвою як збройного нападу, так і збройного опору, тому вдосконалення таких навичок спеціальної фізичної підготовки, як, наприклад, розвиток фізичних якостей, прийомів самостраховки, кидків, больових та задушливих прийомів, звільнення від захоплень та інших захисних дій є життєво важливими інструментами самозахисту, захисту інших громадян та припинення правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2003. 336 с.
2. Бондаренко В. В., Решко С. М. Фізичний стан курсантів Національної академії внутрішніх справ. *Юридична психологія та педагогіка*. 2015. № 2. С. 180–190.
3. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ, 2018. 524 с.
4. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 91–99.
5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115 // Урядовий портал : веб-портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249793397> (дата звернення: 08.04.2019).
6. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 08.04.2019).
7. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 08.04.2019).
8. Селюков В. С., Кушніренко Р. О., Константинов Д. В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 338–340. URL: http://pap.in.ua/4_2018/100.pdf (дата звернення: 08.04.2019).

Надійшла до редколегії 11.04.2019

УДК 351.741(477)

О. І. ТЬОРЛО,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
в.о. завідувача кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0001-7828-6975>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Обговорення проблем реформування правоохоронної системи України, як передумова професійної підготовки майбутніх працівників поліції. Актуальність інтерактивних методів викладання навчальної дисципліни «спеціальна фізична підготовка». Актуалізація знань практичної поліцейської діяльності в освітньому процесі.

Ключові слова: реформа, правоохоронна система, професійна підготовка, інтерактивні методи, квест, спеціальна фізична підготовка.

В контексті реформування системи МВС України велике значення приділяється різним аспектам підготовки майбутніх поліцейських. Таким, як організаційно-правові, соціально-економічні та нормативно-правові основи регулювання системи підготовки поліції. Не обходять своєю увагою науковці і такі питання, як проблеми професійного відбору

майбутніх поліцейських. Сьогодення висуває доволі високі вимоги до підготовки майбутніх працівників Національної поліції.

Протягом останніх років неодноразово розглядалося дискусійне питання щодо терміну підготовки майбутніх поліцейських. І в перш за все чи потрібна їм підготовка на рівні освітнього ступеня «бакалавр» чи достатньо набуття первинної професійної підготовки протягом декількох місяців. Незалежно від терміну підготовки майбутніх поліцейських, одним із пріоритетних напрямків підготовки майбутнього поліцейського є формування професійних навичок.

На відміну від першого набору патрульних поліцейських, які проходили 2,5–3 місяці первинної професійної підготовки було визнано, що цей період занадто малий. Так на теперішній час процес первинної професійної підготовки патрульного поліцейського триває близько 6 місяців. В результаті, з урахуванням внеску ЗВО зі специфічними умовами навчання МВС України у підготовку патрульних, з урахуванням некомплекту у поліцейських підрозділах, що виник після проходження атестації, ставлення до закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання в системі МВС України обґрунтовано змінилося: «Нині із врахуванням вітчизняної системи освіти, загальним обґрунтованим висновком є те, що підготовка поліцейських в Україні на базі навчальних планів юридичної освіти та освітнього рівня бакалавр, магістр є надбанням вітчизняної правоохоронної системи, а не недоліком» [1]. І з цим важко не погодитися.

Так враховуючі недоліки професійної підготовки поліцейських дали підстави стверджувати, що освітній процес у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС потребує змін. У листопаді 2016 року наказом МВС України № 1252 була затверджена Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України. Метою даної Концепції є створення науково-обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи освіти МВС, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного зв'язку науки і практики, модернізувати процес підготовки кваліфікованих працівників, які будуть мати поглиблені теоретичні знання та практичні навички. Це в свою чергу має дозволити поліцейським на високому кваліфікаційному рівні виконувати свої службові повноваження по охороні публічної безпеки та порядку, боротьбі із злочинністю із дотриманням прав, свобод та інтересів громадян [2].

Одним із важливих етапів підготовки поліцейських є – підготовка фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС з відрядженням за підсумками державного атестування, до комплектуючих органів для призначення на посади. Підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС здійснюватиметься за навчальними програмами молодшого бакалавра яка передбачає термін навчання – 1,5 роки, (мінімальний обсяг програми – 90 кредитів), здобувачі вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» передбачає термін навчання 3–4 роки (мінімальний обсяг програми – 180 кредитів) та освітнього ступеня «магістр» термін навчання – 1–1,5 роки (мінімальний обсяг програми – 60–90 кредитів), а також підготовка науково-педагогічних кадрів наукових ступенів доктор філософії та доктор наук, з призначенням на посади наукового та науково-педагогічного складу ЗВО МВС.

Водночас реформи у системі підготовки поліцейських вимагають і зміни підходів та стандартів у освітньому процесі у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання і зокрема зі спеціальної фізичної підготовки. Нові стандарти відомчої освіти вимагають робити акцент у проведенні навчальних занять з використанням інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи навчання, на сьогоднішній день, є найбільш ефективними та актуальними для втілення знань та вмінь науково-педагогічного працівника в освітній процес у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС. Їх застосування в освітньому процесі з навчальної дисципліни «спеціальна фізична підготовка» уособлює в собі ефективне поєднання набуття практичних навичок. Перевагою застосування у освітньому процесі інтерактивних методів навчання є те, що вони базуються на активній взаємодії учасників практичного заняття. Основна увага приділяється, при впровадженні

даної методики, взаємодії всіх здобувачів вищої освіти між собою. Такий підхід дозволяє зацікавити та активізувати максимальну кількість учасників освітнього процесу. Також однією з переваг є й те, що більше часу дозволяє утримувати увагу під час освітнього процесу. Також інтерактивні методи навчання дозволяють із нецікавих та пасивних навчальних занять перетворити їх на динамічні та жваві відпрацювання ситуаційних завдань. Дана методика дозволяє не тільки забезпечити взаємодію здобувачів вищої освіти з викладачем, але й активно співпрацювати в середині групи, тобто між учасниками ситуаційного завдання. Основною рисою інтерактивного навчання – є діалог між науково-педагогічним працівником та здобувачем вищої освіти [3; 4].

Однією із форм інтерактивної методики навчання є квест. По своїй суті це змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими учасниками. Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають доцільні рішення та підказки. Тільки після вирішення чергового завдання команда (учасник) має можливість перейти до виконання наступного.

Поліцейський квест допомагає змодельовати різні практичні ситуації і забезпечити умови для комплексного використання, удосконалити загальні та професійні якості, підвищує рівень компетенції та сприяє злагодженій роботі в команді. Також запровадження поліцейських квестів сприяє забезпеченню практичної складової навчання здобувачів вищої освіти, набуттю ними навичок адаптування до стандартних та нестандартних завдань, розкриттю їх творчого мислення та підходу, що є обов'язковими умовами успішної практичної діяльності. Ефективність застосування таких педагогічних технологій також ґрунтується на реалізації індивідуального підходу до формування професійних компетентностей майбутнього працівника Національної поліції України.

Актуальністю сьогодення є проведення практичних занять у формі поліцейського квесту в закладах вищої освіти МВС, що є ефективним засобом закріплення теоретичних знань та розвитку практичних навичок, що необхідні здобувачам у подальшій професійній діяльності [5].

Одним із важливих напрямків підготовки майбутніх поліцейських є набуття ними практичних навичок щодо застосування поліцейських заходів примусу [6]. Спеціальна фізична підготовка, як навчальна дисципліна багатокomпонентна та потребує постійного вдосконалення методики викладання. На сьогоднішній день абітурієнти хоч і проходять відбір із визначення рівня фізичної підготовленості, але з кожним роком цей показник здебільшого не іде на покращення. Тому під час викладання навчальної дисципліни «спеціальна фізична підготовка» слід також приділяти увагу підвищенню рівня фізичної підготовленості здобувачів вищої освіти. Тому, на нашу думку, пропорційне застосування різноманітних методик є складовою освітнього процесу зі спеціальної фізичної підготовки.

Також одним із нових підходів до впровадження у освітніх процесів закладів вищої освіти практичної складової є те, що кожен науково-педагогічний працівник зі спеціальним званням має проходити службу у територіальних органах поліції. Так на виконання наказу МВС України від 01.12.2017 № 981 «Про практичну складову в підготовці фахівців для Національної поліції України» науково-педагогічні працівники зі спеціальним званням проходять службу в посадах за професійним спрямуванням в територіальних відділах поліції Головних управліннях Національної поліції. Це дозволяє актуалізувати практичні навички і знання за час проходження служби. За час роботи в займаній посаді актуалізуються знання практичної поліцейської діяльності у основних напрямках роботи [7].

Використовуючи набутий практичний досвід з метою підвищення якості практичної підготовки здобувачів вищої освіти (поліцейських) вважається за доцільним впровадження наступних моментів:

- при складанні робочих програм зі спеціальної фізичної підготовки пропонується враховувати специфіку служби майбутніх випускників. А саме: оперативний уповноважений кримінальної поліції працює, як правило не сам (з напарником, у складі групи тощо) – відтак

при вивченні названих дисциплін робити акцент на відпрацюванні технічних дій в парі з напарником, питаннях тактики прикриття напарника тощо. Дільничний офіцер поліції, натомість, виконує службові обов'язки, як правило самостійно – відтак акцент слід робити на набутті навиків індивідуальних дій, оцінки ситуації, із застосуванням підручних засобів тощо.

- проводити заняття зі спеціальної фізичної підготовки із максимальним наближенням до реальних нестандартних подій, випадків, які можуть трапитись безпосередньо під час виконання поліцейськими своїх службових повноважень, а саме: відпрацювання практичних занять у формі поліцейського квесту, комплексно з урахуванням психологічної стійкості здобувачів вищої освіти (поліцейських).

- більше часу та уваги приділяти проведенню занять зі спеціальної фізичної підготовки під відкритим небом, з метою моделювання поведінки майбутніх поліцейських в умовах максимально наближених до реальних подій.

- більш детально зупинитись на вивченні і відпрацюванні техніки нанесення ударів та захисту від ударів різної складності.

- відпрацьовувати виконання прийомів затримання в умовах обмеженого простору.

- звертати особливу увагу на правильність побудови поведінки працівниками поліції при спілкуванні з підозрілими особами в обмеженому просторі та на вулиці.

- додатково на відпрацюванні занять звертати увагу на дії працівників поліції при погрозі правопорушниками підручними засобами, а саме: захисту від удару палицею, кухонним знаряддям, каменем, цеглою.

- мотивувати курсантів активніше працювати у напрямку покращення власного рівня фізичної підготовленості, прививати любов до фізичної культури та спорту, оскільки у майбутньому це дасть їм змогу стійко переносити нервово-психічні та фізичні навантаження без зниження ефективності професійної діяльності та досконало володіти навиками застосування заходів фізичного впливу.

- враховуючи, щодо охорони публічного порядку, як правило, залучаються працівники усіх підрозділів (особливо молоді), необхідно робити акцент на відпрацюванні навиків виконання таких обов'язків (насамперед навиків комунікації, тактики патрулювання при проведенні масових заходів, виборі континуума сили при потребі її застосування, затримання правопорушника при значному скупченні людей, доставлення тощо).

Виходячи з того що вивчення технічних прийомів, ознайомлення з тактичними діями та набуття практичних навиків їх застосування відбувається на базовому рівні під час навчання у вищих закладах освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС вищенаведені пропозиції можливі лише при достатній кількості годин, не менше 4 год. на тиждень з такої навчальної дисципліни, як спеціальна фізична підготовка.

Список бібліографічних посилань

1. Користін О. Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямку рухатись // ПОЛИТРАДА : сайт. URL: <http://politrada.org/news/profes-yna-osv-ta-pol-tseyskogo-v-yakomu-paruamku-rukhatis/> (дата звернення: 14.03.2019).

2. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252 // ІАС Консультант : сайт. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0AMQ2E07D1> (дата звернення: 14.03.2019).

3. Пометун О. І., Пироженко А. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

4. Інтерактивні методики у викладанні навчальної дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» : навч.-метод. посіб. / Ю. Р. Йосипів, О. І. Тьорло, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 111 с.

5. Про використання методичних рекомендацій з проведення поліцейського квесту : наказ МВС України від 12.10.2018 № 22/2-5178.

6. Основи професійної підготовки поліцейських : метод. рек. / О. І. Тьорло, В. М. Синенький, Ю. Р. Йосипів та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 297 с.

7. Про практичну складову в підготовці фахівців для Національної поліції України : наказ МВС України від 01.12.2017 № 981.

Надійшла до редколегії 17.03.2019

УДК 37.01:351.74

О. І. УЛЬЯНОВ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри тактико-спеціальної та вогневої підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ;*

О. Ю. КОНЄВ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної та вогневої підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Викладено основні методики вдосконалення викладання вогневої підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Запропоновано новий підхід до розробки вправ зі стрільби, а також поліцейських квестів для курсантів, які пройшли курс базової вогневої підготовки.

Ключові слова: *вогнева підготовка, тактична медицина, професійна підготовка, вогнепальна зброя.*

Значна частина повсякденної оперативно-службової діяльності в підрозділах Національної поліції здійснюється в умовах підвищеного ризику. Ця діяльність, перш за все, пов'язана з екстремальними ситуаціями під час боротьби правоохоронців із правопорушниками. На жаль, як показує практичний досвід, під час затримання правопорушників або транспортних засобів існують непоодинокі випадки, коли поліцейські отримують тяжкі поранення іноді з летальним результатом. Основними причинами таких тяжких наслідків стають тактично непрофесійні дії під час затримання правопорушників, а також грубі помилки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю.

Практична підготовка поліцейських характеризується рядом особливостей, які необхідно враховувати під час викладання вогневої підготовки для курсантів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання: стрільба на випередження, без ретельного прицілювання, в обмежений час; стрільба в русі; стрільба на коротких дистанціях.

Головним завданням навчальної дисципліни «Вогнева підготовка» є формування у курсантів готовності до ефективного застосування вогнепальної зброї в ситуаціях, коли виникають до цього підстави, передбачені Законом України «Про Національну поліцію» [1].

Вогнева підготовка у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання є одним із провідних предметів [2–4]. Уміння влучно та професійно володіти вогнепальною зброєю є основою вогневої підготовки майбутніх офіцерів поліції. Актуальність вивчення цієї навчальної дисципліни полягає в тому, що кожен курсант зобов'язаний досконало володіти вогнепальною зброєю, що у подальшому дозволить йому не тільки професійно виконувати свої обов'язки, але й в екстремальних випадках зберегти своє життя та життя інших людей від протиправних посягань злочинців.

Вогнева підготовка, як базова складова службової підготовки майбутніх поліцейських, передбачена навчальними планами у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання.

Мета викладання вогневої підготовки спрямована на те, щоб забезпечити майбутніх поліцейських необхідним комплексом знань, умінь і практичних навичок застосування теоретичних знань щодо подальшого прийняття правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику, а також застосування вогнепальної зброї, у тому числі – в екстремальних ситуаціях проведення спеціальних операцій по затриманню правопорушників, самообороні, захисту громадян від протиправних посягань.

Наказом МВС № 658 від 7.09.2011 року «Про затвердження Курсу стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами» визначено порядок та організацію проведення стрільб зокрема у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання.

В зазначеному наказі передбачено навчальні тренувальні вправи зі стрільби. Вправа зі стрільби – це кількісно-якісний показник виконання поліцейським прийомів і дій з бойовою зброєю у межах тиру (стрільбища) [2, с. 77]. За загальним правилом вправи зі стрільби та кидання ручних гранат поділяються на три категорії: 1) перша категорія вправ – виконується поліцейськими виключно під час навчання на курсах первинної професійної підготовки в закладах (установах) та направлена на формування знань умінь і навичок поведінки зі зброєю під час стрільби; 2) друга категорія вправ – виконується поліцейськими під час навчання в закладах (установах), у системі службової підготовки (у тому числі на навчальних зборах) та направлена на удосконалення знань, умінь і навичок поведінки зі зброєю під час стрільби; 3) третя категорія вправ – виконується поліцейськими підрозділів поліції особливого призначення (у тому числі під час навчання в закладах (установах), які здійснюють підготовку поліцейських для даних підрозділів), поліцейськими, які залучаються до проведення спеціальних (у тому числі антитерористичних) операцій та направлені на формування як індивідуальних, так і групових висококваліфікованих навичок поведінки зі зброєю під час стрільби в особливих умовах несення служби. При виконанні вправ цієї категорії поліцейські обов'язково забезпечуються відповідним екіпіруванням та засобами індивідуального захисту.

На наш погляд, заслуговує на увагу перша та друга категорії вправ, оскільки саме вони найчастіше передбачені навчальними планами у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання.

Безперечно, вищезазначені вправи є базовими та необхідними під час викладання вогневої підготовки у курсантів, однак, на нашу думку, поряд із початковими та швидкісними вправами є сенс включити до стрільб спеціальні вправи, розроблені із урахуванням напрямку підготовки майбутніх поліцейських, зокрема, дільничними офіцерами поліції, оперуповноваженими кримінальної поліції, слідчими тощо.

Наказом Національної поліції України № 900 від 20.09.2016 року регламентовано загальні правила щодо проведення стрільб для поліцейських різних підрозділів [5]. Однак слід зауважити, що діяльність поліцейських кожного підрозділу Національної поліції під час виконання ними своїх службових обов'язків має свої особливості, які впливають на застосування ними вогнепальної зброї у різних екстремальних ситуаціях. Практичний досвід показує, що в оперуповноважених блоку кримінальної поліції виникають ситуації із застосуванням вогнепальної зброї, які є відмінними від ситуацій, в яких вогнепальну зброю застосовують дільничні офіцери поліції або слідчі. Це залежить від напрямків їх службової діяльності, поставлених перед ними задач та конкретних екстремальних випадків, в яких поліцейські застосовують вогнепальну зброю.

Вважаємо, що під час викладання вогневої підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання необхідно враховувати, перш за все, досвід та особливості застосування вогнепальної зброї поліцейськими різних підрозділів

(дільничними офіцерами поліції, оперуповноваженими кримінальної поліції, слідчими, патрульними.), які відрізняються між собою.

На наш погляд, під час викладання вогневої підготовки з курсантами, які вже здобули початкову вогневу підготовку, доречним є впровадження вправ зі стрільби, які максимально відображають специфіку діяльності поліцейських різних підрозділів на практиці. Наприклад, для підготовки майбутніх дільничних офіцерів поліції повинні бути вправи, які відображають специфіку професійної діяльності дільничного офіцера поліції та ситуації, в яких він має право застосувати вогнепальну зброю. Відповідні вправи повинні бути розроблені і для майбутніх фахівців підрозділів кримінальної поліції, і для слідчих.

Важливим моментом при цьому також буде врахування помилок, яких припустилися поліцейські (дільничні, оперуповноважені кримінальної поліції, слідчі, патрульні) під час застосування вогнепальної зброї.

Отже, на підставі отриманого досвіду та аналізу помилок, які були допущені на практиці поліцейськими під час застосування вогнепальної зброї, можна сформулювати відповідні тренувальні вправи для їх виконання у розрізі вивчення останніми вогневої підготовки. Зазначені вправи повинні максимально відображати специфіку діяльності поліцейських різних підрозділів на практиці та спрямовані на вироблення навичок щодо професійного застосування вогнепальної зброї майбутніми поліцейськими. У свою чергу, такий позитивний досвід надасть можливість інструктору моделювати певну ситуацію у навчальну вправу, враховуючи особливості застосування вогнепальної зброї поліцейськими на практиці, та помилки, яких вони припустилися під час такого застосування. Мета виконання таких тренувальних вправ – у подальшому уникнути допущення майбутніми поліцейськими зазначених вище помилок та набуття ними практичних навичок щодо професійного застосування вогнепальної зброї.

У цьому напрямку вважаємо за необхідне запропонувати під час навчання курсантів вогневій підготовці відпрацювання ними обов'язкових вправ, зокрема у кількості 6–8 (наприклад, 2 початкові, 2 швидкісні та 2 спеціальні вправи). Вважаємо за необхідне у подальшому приділити максимальну увагу вправам зі стрільби за відповідними напрямками підготовки курсантів, які максимально відображають специфіку діяльності поліцейських різних практичних підрозділів, а також відпрацюванню спеціально розроблених поліцейських квестів, окремо для підготовки фахівців превентивної діяльності, окремо для кримінального блоку і для слідчих.

Слід зазначити, що проведення практичних занять у формі поліцейського квесту в закладах із специфічними умовами навчання, є ефективним засобом закріплення теоретичних знань та розвитку практичних навичок, що необхідні курсантам у подальшій професійній діяльності.

Впровадження поліцейських квестів та елементів тренінгових технологій під час проведення занять з вогневої підготовки, насамперед, сприяє забезпеченню практичної складової навчання курсантів, набуття ними навичок виконання завдань як у стандартних та і нестандартних ситуаціях, що є обов'язковими умовами успішної практичної діяльності.

Щодо механізму проведення поліцейських квестів з вогневої підготовки слід зазначити наступне: завдання, яке отримує кожна з команд, повинне бути пов'язане із розв'язанням ситуаційного завдання та характеризуватися особливостями практичної діяльності дільничних офіцерів поліції за напрямом підготовки фахівців для превенції; оперуповноважених кримінального блоку для підготовки фахівців кримінальної поліції і т.д. Отже, на нашу думку, завдання, передбачені у поліцейських квестах з вогневої підготовки, повинні, перш за все, відображати особливості практичної діяльності відповідного підрозділу Національної поліції для курсантів за напрямом їх професійної підготовки (дільничні офіцери поліції, оперуповноважені кримінального блоку, слідчі).

Разом з тим під час складання завдань для поліцейських квестів з вогневої підготовки, не обов'язково визначати відстань під час стрільби або вихідне положення, з якого виконується вправа. Зазначені вправи з вогнепальної зброї у квесті повинні бути змодельовані з урахуванням ситуативного завдання, яке відображає застосування вогнепальної зброї або майбутнім дільничним, або оперуповноваженим, або слідчим.

До вказаного слід додати, що у майбутньому проведення поліцейських квестів з вогневої підготовки можна проводити із врахуванням положень таких навчальних дисциплін як тактико-спеціальна підготовка та тактична медицина, що у сукупності сприятиме виробленню у майбутніх поліцейських навичок не тільки щодо застосування ними вогнепальної зброї, але й щодо надання першої невідкладної долікарської допомоги що зменшить кількість можливих жертв у тій чи іншій екстремальній ситуації.

На нашу думку, актуальним є залучення до проведення навчальних занять, зокрема, з вогневої підготовки з курсантами вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, поліцейських-практиків із різних підрозділів Національної поліції. Це можуть бути бінарні заняття, як форма навчання за участі викладача-теоретика та практичного працівника. Мета бінарного заняття – створити умови практичного застосування знань, навичок та вмінь і надати можливість курсантам побачити результативність своєї роботи. Проведення бінарних занять забезпечує формування у курсантів цілісної системи уявлень про вогневу підготовку поліцейського із застосуванням практичних вправ.

Водночас позитивним моментом є також прийняття участі практичного працівника в організації та проведенні поліцейського квесту з вогневої підготовки, як інноваційної форми навчання та ефективного засобу закріплення у курсантів теоретичних знань та практичних навичок.

Удосконалення викладання вогневої підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання не повинно обмежуватися тільки положеннями відповідних наказів, воно потребує моделювання ситуацій з урахуванням практичного досвіду застосування вогнепальної зброї поліцейськими різних підрозділів Національної поліції. Такий підхід повинен бути відображеним у формуванні відповідних квестів для курсантів із урахуванням практичного досвіду застосування вогнепальної зброї поліцейськими підрозділами Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.02.2019).
2. Вогнева підготовка : навч.-метод. посіб. / А. В. Жбанчик та ін. Дніпро, 2017. 149 с.
3. Ануфрієв М. І. Службова підготовка працівників органів внутрішніх справ : навч.-метод. посіб. Київ : РВВ МВС України, 2003. 440 с.
4. Будагьянц Г. Н., Закорко И. П. Огневая подготовка. Пути повышения профессионального мастерства : учеб. пособ. Луганск : РИО ЛАВД, 2005. 460 с.
5. Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб : наказ Нац. поліції України від 20.09.2016 № 900.

Надійшла до редколегії 28.02.2019

УДК 159.95+335.085.5

В. В. ФУРСА,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Д. О. ХОВАНОВА,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ВНУТРІШНЬОГО ОБШУКУ БУДІВЛІ

Продemonстровано психологічну підготовку курсантів при проведенні внутрішнього обшуку будівлі та методи формування у майбутніх працівників поліції психологічної готовності.

Ключові слова: *психологічна підготовка курсантів, тактико-спеціальна підготовка, внутрішній обшук будівлі, емоційно-вольова сфера особистості, емоційно-стресові ситуації.*

Майбутні працівники органів внутрішніх справ, які в силу своїх функціональних обов'язків, повинні будуть виконують надзвичайно складні завдання, що вимагають значного фізичного напруження, часто перебувають в ситуаціях з високим рівнем емоційно-стресових навантажень, які можуть набути форм особливої небезпеки для організму людини. Небезпека при проведенні внутрішнього обшуку працівником поліції, досить очевидна, адже саме в приміщенні правопорушник, який володіє знанням місцевості, має вагому перевагу. Для попередження будь-якої небезпеки працівники поліції зобов'язанні діяти методично, організовано, розважливо в умовах надзвичайних ситуацій. Ці правила є фундаментом, для якісного проведення внутрішнього обшуку. Але чи завжди так відбувається на практиці?

З точки зору фізіології, наш організм, сприяє мобілізації резервних можливостей і активації адаптивних механізмів саморегуляції. У випадку, коли особа перебуває у надмірній емоційній напрузі, адаптивна стрес-реакція переходить в патогенну, що виявляється у дезорганізації психосоціальних й психобіологічних функцій індивідуума. Як наслідок, у працівника поліції підвищується втомленість, знижується працездатність, виникає девіантна форма поведінки [1].

Під час практичного заняття при проведенні внутрішнього обшуку, курсант повинен переконатися у всіх складових готовності, а саме:

1. Психологічна готовність
2. Фізична готовність
3. Готовність спорядження
4. Аналітична інформація щодо місця події
5. Безпечний периметр [2]

При проведенні внутрішнього обшуку поліцейський, повинен мати відмінну фізичну та психологічну готовність. Психологічна готовність займає одне з головних місць при обшуку будівлі. Для якісного здійснення службових обов'язків, майбутній поліцейський повинен сконцентруватися на основних загрозах і можливих варіантах їх подолання. Для досягнення стану психологічної готовності потрібні спеціальні тренувальні методи, що розвивають швидкість мислення, актуалізують попередній теоретичний досвід для успішних дій в умовах нестачі інформації, формують здатність перенесення уваги з однієї настанови на іншу, здатність до прогнозування.

При проведенні психологічної підготовки слід звертати увагу на не характерні причини загибелі та поранень працівників, які залежали особисто від них (втрата пильності, погане володіння зброєю, переоцінка своїх можливостей, невміння контролювати себе й інших людей, непередбаченість до екстремальних ситуацій тощо). Майбутніх працівників поліції,

доцільно навчити найпростішим прийомам психологічної саморегуляції (здатність контролювати свої дії, дії оточуючих, ситуацію взагалі, контролювати свої емоції тощо) [3].

При вивченні дисциплін курсанти отримують однакові теоретичні знання, і здавалось би, що при практичному відпрацюванні матеріалу з курсу тактико-спеціальної підготовки, засвоєнні теоретичні та набуті практичні знання повинні доповнювати один одного і мати відносно рівнозначний характер серед курсантів. Але чи завжди це так?

Емоційно-вольові якості кожного курсанта індивідуальні. Майбутні працівники поліції не залежно від того фаху, який вони обрали, при виникненні стресових ситуацій, будуть використовувати різні захисні механізми організму. Тому не завжди можна створити певний жорсткий алгоритм дій у ситуаціях, що створюють загрозу працівнику поліції при обшуку будівлі.

Вивчення особливостей емоційно-вольової сфери майбутніх поліцейських є достатньо актуальним, адже це дозволяє не тільки забезпечити якісну психічну підготовку під час внутрішнього обшуку будівлі, а й запобігти виникненню емоційно-стресових ситуацій.

Достатній розвиток емоційно-вольових якостей дозволяє працівникам поліції ефективно долати труднощі, брати на себе відповідальність в складних ситуаціях, бути емоційно стійкими і врівноваженими в конфліктних ситуаціях, здатними приймати оптимальні рішення в стресових ситуаціях та протидіяти чинникам, що викликають професійну деформацію. Сприятливим періодом для розвитку емоційно-вольових якостей особистості є навчання у вищому навчальному закладі.

Практика показує, що успіх формування психологічної готовності у курсантів залежить від того, наскільки глибоко усвідомлюється цей процес усіма посадовими особами, викладацьким складом. Викладачі, командири повинні перейнятися розумінням необхідності обліку та цілеспрямованого формування у майбутніх працівників поліції України стійкої психологічної готовності до дій в екстремальних умовах. Це означає, що, крім гуманітарних і технічних знань, випускник університету повинен мати глибокі психологічні та професійні знання, навички, бути хорошим організатором людей, діючих в надзвичайних ситуаціях. Вивчення відгуків випускників, можна зробити висновок, що не всі випускники своєчасно «входять у посаду» і виконують у повному обсязі свої функціональні обов'язки, багато з них відчують певні труднощі, не маючи при цьому стійкої психологічної готовності при обшуку будівлі. Таким чином, психологічна готовність при внутрішньому обшуку будівлі – найважливіша складова всебічної професійної підготовленості, суттєва передумова успішного виконання завдань цивільного захисту України.

Передумовою цілеспрямованого формування психологічної готовності до дій в надзвичайних ситуаціях є чітко організована психологічна підготовка, в якій слід виділити загальну та спеціальну. Загальна психологічна підготовка-це комплекс завдань, що вирішуються згідно з умовами надзвичайної ситуації. Спеціальна психологічна підготовка-це навчання курсантів конкретним практичним діям з урахуванням вимог кризової обстановки. Потрібно підкреслити необхідність розвитку служби психологічного забезпечення. Від майбутніх працівників поліції чекають емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до дій, комплексу професійно-службових якостей. Всі названі параметри складають зміст психологічної підготовки як невід'ємної частини всієї системи тактико-спеціальної підготовки. Вирішуючи проблему психологічної підготовки, психологія до діяльності в особливих умовах вже випрацювала певні рекомендації, дала необхідні орієнтири. Але ще не можна, на жаль, сказати, що висновки та положення цієї науки повністю використовуються при психологічній підготовці майбутніх спеціалістів МВС України. Це частково пояснюється тим, що не всі викладачі університету мають достатній досвід цієї роботи. Не враховуються і не доводяться до курсантів накопичені приклади і факти, які з точки зору психології цікаві та вагомі. При цьому треба виходити з розуміння того, що тільки психологічно підготовлений робітник МВС України здатний в складних, небезпечних умовах діяти розраховано, свідомо, перебороти в собі відчуття страху і розгубленості.

Але як добитися цього? Якими способами виховати у курсантів, фундаментальні принципи психологічної готовності при обшуку будівлі? Сутність психологічної підготовки полягає в розвитку і формуванні у майбутніх поліцейських надійної емоційно-вольової стійкості, при здійсненні обшуку будівлі. Можна виокремити деякі аспекти успішної та якісної підготовки курсантів на заняттях з тактико-спеціальної підготовки, які допоможуть загартувати емоційно-вольову сферу особистості.

1. Збільшити кількість навчально-практичних занять, які допоможуть в майбутньому якісно виконувати свої службові обов'язки при обшуку будівлі без загрози для психічного стану.

2. Під час практичного відпрацювання, ввести елементами небезпеки і ризику, несподіваності, які в подальшій роботі загартують працівника поліції, який зможе швидко активізувати свої ресурси для вирішення складної ситуації.

В загальному плані емоційно-вольова стійкість – це функціональна надійність психіки. Вона зменшує втомленість (часткове зниження працездатності), знімає неухважність (недостатню зосередженість на об'єкті), підвищує змобілізованість психіки в умовах нервової напруженості, забезпечує витримку і самовладання. Треба відзначити, що високе нервове напруження може відігравати подвійну роль. З одного боку, воно необхідне для мобілізації психіки і можливостей працівника поліції у складних ситуаціях; з іншого боку, високе нервово-психологічне напруження може бути причиною помилкових дій, невпевненості. Тому, з точки зору сприяння зберіганню у працівників поліції високої працездатності, важливо, щоб емоційно-вольова стійкість була надійною і відповідала умовам завдання, що виконується при обшуку будівлі [4]. З цією метою треба постійно формувати різні її сторони за допомогою дотримання основних умов наступного порядку:

1. Формування вміння діяти у складних ситуаціях і здатності знаходити правильний вихід з них, зберігаючи при цьому почуття впевненості і холонокровності.

2. Формування стійкості уваги і вольових якостей шляхом установки на вихід нестандартних умов під час кризової ситуації, проведення тренувань зі спеціальної та психологічної підготовки [5].

Ураховуючи особливості служби працівників поліції, специфіку підготовки курсантів, можна стверджувати, що формування психологічної готовності здійснюється за такими умовами, як: надбання професійної майстерності; створення настанов на закріплення повних уявлень про обшук будівлі; подолання об'єктивних і суб'єктивних труднощів; удосконалення психічних пізнавальних та вольових процесів. Ці умови психологічної підготовки курсантів, врятовують не одне життя працівників поліції у майбутній-практичній діяльності.

Список бібліографічний посилань

1. Основні форми забезпечення особистої безпеки працівників ОВС // Студопедия : сайт. URL: <https://studopedia.org/13-104330.html> (дата звернення: 26.03.2019).
2. Тактика роботи у невеликих підрозділах (внутрішній обшук будівлі) : презентація // PPT онлайн : сайт. URL: <https://ppt-online.org/23503> (дата звернення: 26.03.2019).
3. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у звичайних та екстремальних умовах. Київ : Ніка-Центр, 2006. 400 с.
4. Тимченко А. В. Психогении в экстремальных условиях. Боевая психологическая травма и методы ее коррекции : метод. пособие. Харьков, 1995. 91 с.
5. Фурманець Б. І. Основи військової психології : навч. посіб. Харків : ХВУ, 2004. 219 с.

Надійшла до редколегії 30.03.2019

УДК 378.147.001;796.011.3–796.8

О. В. ХАЦАЮК,

заступник начальника кафедри фізичної підготовки та спорту

Національної академії Національної гвардії України

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ КУРСАНТІВ НАНГУ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Нестабільна політична ситуація в державі, військова агресія зі сторони Російської федерації, «гібридна війна» на Сході України, економічні реформи та інші суспільні негаразди – значним чином впливають на процеси, які відбуваються в оборонному секторі України. Слід також зазначити, що на даний момент в Україні відбувається інтеграція до європейського співтовариства. Не оминає євроінтеграція і систему МВС України, до якої органічно входить Національна гвардія України.

Національна гвардія України (НГУ) – це державний озброєний орган, який покликаний захищати суверенітет України, її територіальну цілісність, а також життя та особисту гідність громадян, їх конституційні права і свободи від злочинних посягань та інших антигромадських дій [7]. Забезпечення вище викладеного, вимагає від військовослужбовців НГУ високої їх професійної підготовленості (компетентності), адже завдання які вони виконують забезпечують мир та спокій в Україні і нерідко проходять в екстремальних умовах.

Необхідний рівень професійних компетентностей військовослужбовців НГУ забезпечується в процесі бойової підготовки. Метою бойової підготовки – є формування у особового складу необхідних у службово-бойовій діяльності знань, умінь та навичок, виховання та розвитку у військовослужбовців високих морально-бойових якостей. Слід зазначити, що процес бойової підготовки військовослужбовців НГУ та інших збройних формувань України, забезпечується із урахуванням в першу чергу бойового досвіду, основних дидактичних принципів навчання та вимог внутрішньовідомчих керівних документів, а також вищих законодавчих актів (законів) України. Тому пошук сучасних педагогічних технологій та методик (моделей) підготовки військовослужбовців із урахуванням вище зазначеного являється пріоритетним напрямом наукових досліджень.

Не менш важливим являється організація різнопланової та ефективної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, які в подальшому у відповідності до своїх посадових обов'язків будуть навчати військовій справі підлеглий особовий склад. Система професійної підготовки в НГУ передбачає проходження військовослужбовцями різних предметів бойової та спеціальної підготовки, основу яких складають: фізична підготовка, вогнева підготовка та тактична підготовка. У відповідності до «Інструкції з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України» (надалі «Інструкції») фізична підготовка має забезпечувати необхідний рівень готовності військовослужбовців НГУ до виконання завдань за призначенням [8, с. 5].

Крім цього, фізична підготовка проводиться із урахуванням особливостей службово-бойової діяльності (СБД) військових частин НГУ і має спеціальну спрямованість [8, с. 5]. Тому у військових частинах та вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) вона має назву «Спеціальна фізична підготовка». Важливим являється і той факт, що саме спеціальна фізична підготовленість військовослужбовців напряду забезпечує їх високу індивідуальну професійну компетентність.

Важливим являється і той факт, що у військових частинах НГУ навчально-тренувальні заняття зі спеціальної фізичної підготовки (СФП), проведення інших форм фізичної підготовки забезпечується безпосередньо командирами підрозділів, а також начальником фізичної підготовки та спорту, який крім цього надає командирам всіх ланок методичну

допомогу за фахом. У відповідності до вище викладеного, прослідковується важливість методичної підготовки командирів підрозділів з фізичної підготовки в організації навчально-тренувальних занять та інших форм фізичної підготовки [9; 19, с. 347–360].

На даний момент, офіцерські кадри для НГУ готує Національна академія Національної гвардії України (НАНГУ, м. Харків). В свою чергу кафедра фізичної підготовки та спорту НАНГУ забезпечує фізичний та методичний розвиток майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності у лавах НГУ.

Сучасний етап реформування вищих військових навчальних закладів освіти до стандартів НАТО передбачає змін існуючої програми професійної підготовки майбутніх офіцерів, зокрема програми спеціальної фізичної підготовки, що в подальшому забезпечить якісне виконання ними завдань за призначенням. Слід також підкреслити, що використання новітніх педагогічних технологій (методик, моделей) із акцентованим впливом сучасних технічних засобів навчання під час практичних занять зі СФП та інших форм фізичної підготовки з курсантами НАНГУ під час їх професійного становлення – забезпечує набуття ними необхідного рівня готовності до виконання завдань за призначенням та являється актуальним напрямком наукових досліджень.

Зв'язок роботи із важливими науковими програмами або практичними завданнями. Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри фізичної підготовки та спорту НАНГУ (2017–2019 рр.) та Зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково – технічної і економічної інформації (шифр «Модель-РБ», номер держреєстрації 0108U007536).

Проведений **аналіз науково-методичної літератури** у напрямі удосконалення рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів засобами СФП із акцентованим впливом сучасних педагогічних технологій, результати попередніх науково-дослідних робіт [21] даної спрямованості, власний бойовий та педагогічний досвід викладання дисципліни «СФП», досвід виступу на змаганнях різних рівнів зі службово-прикладних видів спорту, підтверджують необхідність постійного удосконалення професійної компетентності майбутніх офіцерів.

Під час моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури нашу увагу привернули роботи: І. С. Азарова, О. В. Діденка, Н. В. Калинюка, А. В. Турчинова, у яких розкриваються питання формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів. На їх думку, формування вище зазначеної компетентності відбувається завдяки ряду педагогічних умов (забезпечення позитивної мотивації майбутніх офіцерів до набуття здоров'язбережувальної компетентності; доповнення змісту навчальних дисциплін питаннями валеологічної спрямованості; використання інтерактивних форм і методів навчання, що забезпечують формування у курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) ціннісного ставлення до здоров'я та ін.). На нашу думку, складові вищезазначеної компетентності являються важливим для навчання та виховання сучасних офіцерських кадрів, так, як рівень здоров'я індивіда напряду забезпечує його майбутню професійну підготовленість і певним чином впливає на виконання завдань за призначенням.

У свою чергу слід зазначити, що у роботах представників силових структур України: Ю. А. Бородіна, Ю. В. Вареньги, І. П. Закорка, В. М. Кирпенка, В. М. Монастирського, О. М. Ольхового, С. В. Палевича, С. В. Романчука та інш., розкриваються актуальні питання формування необхідних військово-професійних навичок та розвитку спеціальних (основних) фізичних якостей майбутніх офіцерів на різних етапах навчання у ВВНЗ. У відповідності до результатів отриманих під час досліджень вище зазначених фахівців, можливим являється модернізація програм навчання майбутніх офіцерів з СФП.

Під час вивчення дисципліни «СФП» курсантами ВВНЗ відпрацьовуються навчальні питання, які передбачають вивчення та удосконалення техніки службово-прикладного рукопашного бою. На думку авторів: а С. А. Антоненк, С. В. Лещені, О. Н. Мальцева, Д. О. Миргород, О. А. Моргунова, І. С. Овчарука, Г. І. Українця, О. А. Яреценка та інш., рукопашний бій слід диференціювати на поліцейський та армійський розділи, так, як кожний

групі технічних прийомів службово-прикладного РБ притаманні свої особливості їх застосування.

Питанням удосконалення технічної майстерності курсантів ВВНЗ (військовослужбовців) з рукопашного бою на основі використання сучасних технічних засобів навчання присвячені роботи авторів: В. П. Бізіна [3; 23], Д. О. Миргород [3], О. А. Моргунова [15], О. В. Хацаюка [3; 22] та інш. Педагогічні технології вище зазначених авторів дозволяють прискорити та оптимізувати навчально-тренувальний процес з дисципліни «СФП».

Цікавими та унікальними на нашу думку являються навчальні посібники авторських колективів: О. В. Хацаюка, О. А. Гаркавого та ін. [18; 24]; В. О. Артем'єва, О. А. Ярещенка та ін. [2]; А. В. Турчинова, О. В. Пилипця та ін., [12]; Р. І. Любича, Ю. К. Белошенка та ін. [11]. Дані навчальні посібники деталізують зміст проходження навчальної дисципліни: «СФП», яка забезпечує у майбутніх офіцерів розвиток необхідного рівня фізичної підготовленості до виконання завдань за призначенням.

Не дивлячись на значну кількість робіт даного напрямку досліджень, питанням удосконалення рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів НГУ засобами СФП із акцентованим впливом педагогічних технологій, а також із застосуванням ефективних сучасних змістово-функціональних моделей, нами не виявлено. Тому подальший науковий пошук у цьому напрямі дозволяє нам сформулювати мету та завдання дослідження.

Формулювання цілей роботи – теоретичне обґрунтування необхідності розробки сучасної змістово-функціональної моделі формування готовності курсантів НАНГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки.

Результати дослідження. Проведений аналіз науково-методичної та спеціальної літератури у даному напрямі дослідження дозволив нам визначити компонент, який забезпечує професійну складову майбутніх офіцерів – це їх готовність до виконання завдань за призначенням.

Під час подальшого моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури нашу увагу привернули наукові праці у напрямі готовності до діяльності з точки зору психології. У свою чергу, «готовністю» займалися та розробляли ідеї пов'язані з нею такі видатні вчені, як: М. І. Дяченко, А. Ц. Пуні, Ф. І. Іващенко, Л. А. Кандібович, Я. Л. Коломенський, А. Т. Короткевич, І. Б. Котова, А. І. Кочетов, В. С. Мерлін, М. Д. Левітов, В. Н. Пушкін та ін.

В сучасній психології вище зазначений термін використовується у переважній більшості для визначення усвідомленої готовності особистості до оцінки ситуації та поведінки, обумовленої її попереднім досвідом. У свою чергу, «диспозиція» – це готовність, схильність суб'єкта до поведінкового акту, дії, вчинку або їх послідовності» [17]. Запропонована В. А. Ядовим диспозиційна концепція [17] полягає в характеристиці соціальної поведінки особистості, в залежності від станів її готовності до певного способу дій.

Диспозиція особистості це ієрархічно організована система, вершина якої утворює загальну спрямованість інтересів і систем ціннісних орієнтацій як продукт впливу загальних соціальних умов. В середині ієрархії – система суспільних соціальних установок на багатоманітні соціальні об'єкти і ситуації. А нижній шар – ситуативні соціальні установки як готовність до оцінювання та дії «мікросоціальних» умов діяльності. Провідною ланкою диспозиції стає той рівень, який особливо повно відповідає даним умовам і цілі діяльності в даному моменті [10].

У свою чергу, завдяки чисельним експериментальним дослідженням проведених Д. М. Узнадзе та його школою, розроблено загальнопсихологічну теорію установки [20]. Теорія установки Д. М. Узнадзе, з'явилася і розроблена, як теорія, що описує одну з форм неусвідомлюваної нервової діяльності. Д. М. Узнадзе пояснював явища сприйняття, як відображення дійсності в поведінці живої істоти.

Крім цього, автори чисельних теорій пояснюють поняття готовність до діяльності через різні варіації своїх шкіл та галузей психології як, наприклад, військова психологія, яка визначає готовність до діяльності через боєготовність [13].

Таким чином, готовність до дії – це своєрідний стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, які забезпечують ефективне виконання певних дій. Крім цього, стан готовності до дії визначається об'єднанням факторів, які характеризують різні рівні та сторони готовності. Спеціальну фізичну підготовленість, необхідну нейродинамічну забезпеченість дії, психологічні умови готовності. У залежності від умов виконання дій, провідною може стати одна з цих сторін готовності до дії [5].

Слід також зауважити, що Л. А. Кандилович та М. І. Дьяченко [6] виділяють структуру готовності до професійної діяльності у вигляді наступних компонентів: мотиваційний, інтерес до професії, вмотивоване відношення до професійної діяльності; орієнтаційний, професіоналізм у своїй роботі; операційний, комплексний підхід до професійної діяльності; вольовий, самоконтроль самого себе під час професійної діяльності та ін.

Проаналізувавши праці багатьох авторів з проблеми готовності, реалізовані різними вченими, ми дійшли до висновку, що єдиного підходу до цього питання немає, але у сучасній психології готовність до діяльності розглядається в різних підходах, і найпоширенішими являються – особистісний та функціональний підходи.

Підводячи загальний підсумок аналізу науково-методичної та спеціальної літератури вважаємо, що вище зазначені наукові праці використовують застарілі підходи розкриття готовності, а саме – означення усвідомлених готовностей особистості до оцінок ситуації і поведінки, обумовлених її попереднім досвідом.

З метою якісної організації майбутнього педагогічного експерименту у рамках дисертаційних досліджень нами було визначено зміст цільового блоку змістово-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням засобами СФП у ВВНЗ (дані наведено на рис. 1).

Слід відмітити, що вище зазначені складові цільового блоку (наведених на рис. 1.) забезпечать в подальшому розробку складових організаційно-змістового блоку та результативно-оцінного блоку, що забезпечить в цілому готовність до виконання завдань за призначенням та підвищить рівень професійних компетентностей курсантів НАНГУ – майбутніх офіцерів НГУ.

На підставі проведеного теоретико-методологічного аналізу з даної проблематики, нами визначено наукову новизну майбутніх результатів дослідження, планується (вперше):

- визначити поняття «готовність до виконання завдань за призначенням майбутніх офіцерів»;
- виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови (рис. 1) формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням;
- виявити ефективність застосування технічних засобів навчання в процесі підвищення технічної майстерності майбутніх офіцерів з рукопашного бою; доповнити наукові знання щодо специфічних закономірностей формування технічної майстерності майбутніх офіцерів з рукопашного бою на різних етапах професійної підготовки.

Також планується, удосконалити алгоритм визначення кваліфікаційних рівнів спеціальної фізичної підготовленості, необхідних для успішного виконання завдань за призначенням майбутніми офіцерами та засобів для їх формування у ВВНЗ системи МВС України.

Висновки. Таким чином, мету дослідження досягнуто, а завдання дослідження виконані. В результаті дослідження теоретично обґрунтовано необхідність розробки сучасної змістово-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки у ВВНЗ та впровадження її у навчально-тренувальний процес зі спеціальної фізичної підготовки курсантів НАНГУ.

Крім цього, проведено аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (офіційних Інтернет-джерел) у напрямі розробки та впровадження у систему СФП майбутніх офіцерів ВВНЗ педагогічних технологій спрямованих на забезпечення їх готовності до виконання завдань за призначенням.

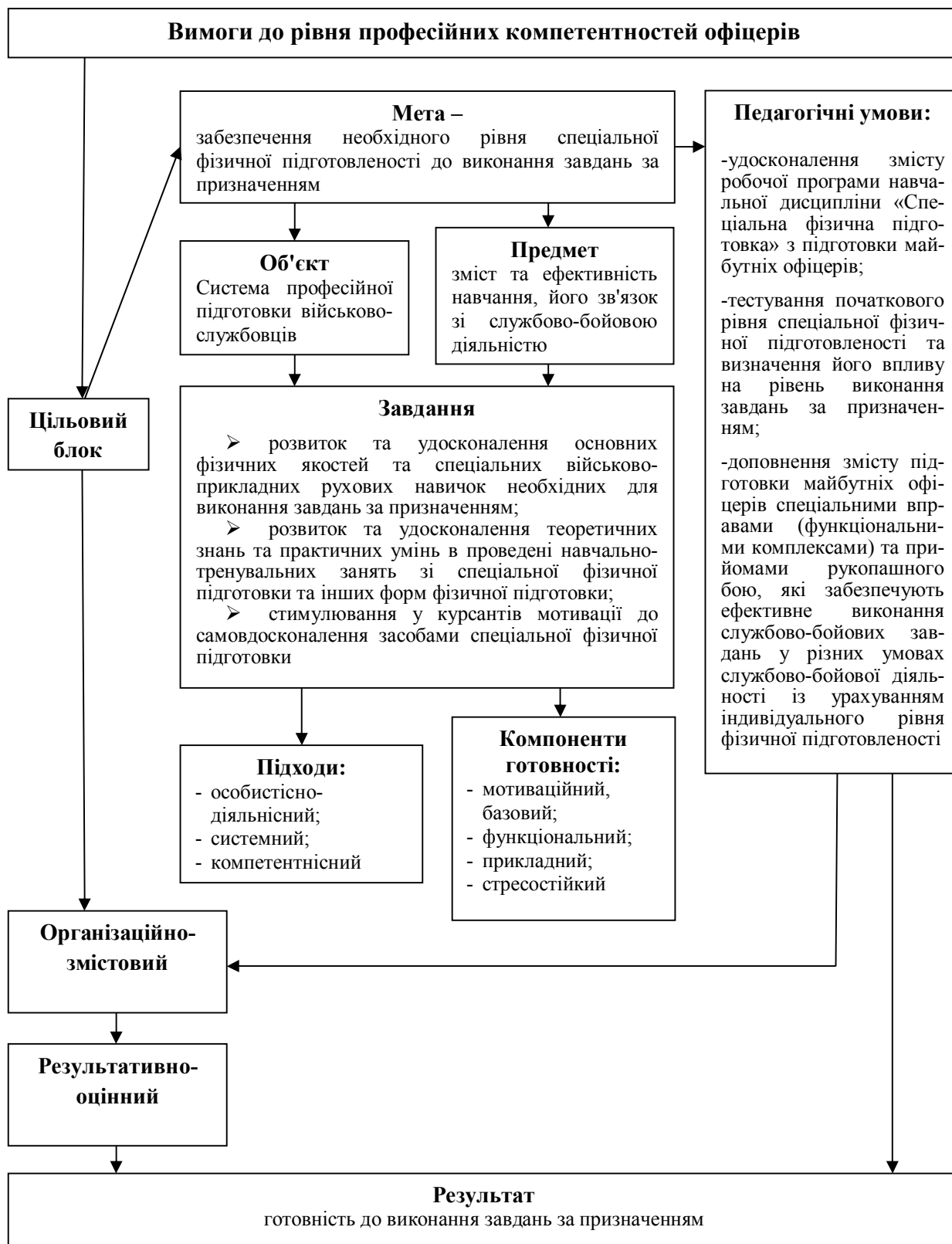

Рисунок 1. Варіант змістово-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах

На підставі аналізу науково-методичної та спеціальної літератури, визначені основні компоненти, які увійшли у «Цільовий блок» змістово-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням засобами СФП у ВВНЗ

(рис. 1). Також визначено наукову новизну майбутніх результатів дослідження і необхідний набір наукового інструментарію, який доцільно застосувати під час подальших досліджень.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Перспективи подальшого розвитку у даному науковому напрямі передбачають розробку та впровадження у навчально-тренувальний процес зі спеціальної фізичної підготовки курсантів НАНГУ змістово-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до виконання завдань за призначенням засобами СФП у ВВНЗ.

Список бібліографічних посилань

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1968. 158 с.
2. Артем'єв В. О., Ярещенко О. А., Сергієнко В. В. Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС України : підручник. Харків : Харків юрид., 2011. 256 с.
3. Бизин В. П., Миргород Д. А., Хацаюк А. В. Технические средства обучения двигательным действиям : науч. пособие. Берлин : Lambert Academic Publishing, 2014. 49 с.
4. Бозаджиев В. Л. К вопросу о психологической готовности к профессиональной деятельности. *Международный журнал экспериментального образования*. 2010. № 7. С. 98–99.
5. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала М. : Изд-во Моск. псих.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. 752 с.
6. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск : Изд-во «Университетское», 1976. 564 с.
7. Про Національну гвардію України : закон України // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18> (дата звернення: 06.03.2019).
8. Лещеня С. В., Орленко І. П., Мелешко А. О., Забродський С. С. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інструкція / під заг. ред. О. Н. Мальцева. Київ : ГУ НГУ, 2014. 140 с.
9. Камаев О. И., Пилипец А. В., Белошенко Ю. К. Оптимизация соотношения физической и методической подготовки курсантов командного факультета Академии внутренних войск МВД Украины. *Физическое воспитание студентов*. 2011. № 2. С. 47–49.
10. Кондаков И. М. Психология-2000 : иллюстрир. справ. / Столич. гуманитар. ин-т. М., 2000. 1 электрон. опт. диск (CD ROM). (Мультимедийная энциклопедия знаний). 480 с.
11. Любич Р. І., Белошенко Ю. К., Гунбіна С. Я. Організація та методика проведення навчальних занять з військово-прикладного плавання : навч. посіб. Харків : НАНГУ, 2018. 86 с.
12. Турчинов А. В., Пилипец О. В., Белошенко Ю. К., Любич Р. І. Організація та методика проведення навчальних занять з фізичного виховання та методики фізичної підготовки (прискорене пересування, подолання перешкод, рукопашний бій) : навч. посіб. Харків : НАНГУ, 2018. 125 с.
13. Балашов С. П., Васильєв С. П., Дубровинський Г. Р. Практичний курс військової психології : навч. посіб. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. 172 с.
14. Платонов К. К., Глоточкин А. Д. Структура и развитие личности: психология личности. М. : Наука, 1986. 256 с.
15. Моргунов О. А., Ярещенко О. А., Хацаюк О. В., Белошенко Ю. К. Розробка техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України в системі спеціальної фізичної підготовки. *Честь і закон*. 2018. № 4 (67). С. 67–74.
16. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. М., 1988. Т. 1. 487 с.
17. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: диспозиционная концепция : моногр. 2-е расшир. изд. М. : ЦСПиМ, 2013. 376 с.
18. Хацаюк О. В. Спеціальна фізична підготовка військовослужбовців внутрішніх військ МВС України : навч. посіб. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. 180 с.
19. Хацаюк О. В., Гаркавий О. А., Белошенко Ю. К., Ананченко К. В. Удосконалення методичної підготовленості майбутніх офіцерів Національної гвардії України в системі фізичного виховання. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. № 6. Кн. 2. Т. IV (82). Київ : Гнозис, 2018. № 1. С. 347–360.

20. Узнадзе Д. Н. Теория установки. М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1997. 448 с.
21. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України із використанням сучасних технічних засобів навчання : звіт про НДР : Модель-РБ / кер. Д. О. Каратаєва, вик. О. В. Хацаюк. Харків : Акад. ВВ МВСУ, 2008. 148 с. (№ 0108U007536).
22. Хацаюк О. В. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України із використанням GPRS технології. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2008. Вип. 54. С. 326–331.
23. Хацаюк О. В., Бізін В. П. Перспективи підвищення рівня спеціальної фізичної підготовленості військовослужбовців внутрішніх військ МВС України із використанням СТЗН // *Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств* : зб. тез VII міжнар. наук.-метод. конф. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. С. 102–104.
24. Хацаюк О. В., Гаркавий О. А., Стадник А. В., Ананченко К. В. Організація фізичної підготовки у навчальних закладах НГУ : навч. посіб. Харків : НАНГУ, 2018. 260 с.

Надійшла до редколегії 10.03.2019

УДК 351.74

П. М. ХЛОПАК,

начальник циклу Рівненського вищого професійного училища Департаменту поліції охорони;

Т. В. СИНОВІЦЬКА,

викладач Рівненського вищого професійного училища Департаменту поліції охорони

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ НА СПОРТИВНИХ ЗМАГАННЯХ

*Розглянуто питання безпеки працівників національної поліції під час несення
служби на спортивних змаганнях та надано відповідні рекомендації.*

Ключові слова: *спортивні змагання, поліцейський, Національна поліція, особиста безпека.*

Спортивні змагання з часу їх виникнення мали тільки одну ціль: визначення найсильніших у різних видах спорту. Під час проведення Олімпійських ігор у Древній Греції припинялися війни, сварки. Але небезпека зараз чекає громадян и на цьому суто мирному святі. Розглянемо трагедії які відбулися у різні роки та спричинили загибель людей. Найбільш криваві події відбулися 5 квітня 1902 року у Шотландії, під час футбольного матчу на стадіоні «Айброкс Парк» в шотландському Глазго трибуни стадіону обрушилися, загинуло 25 та отримало поранення 517 людей. 24 травня 1964 року у Лиме (Перу) під час матчу національних збірних Перу та Аргентини після застосування поліцією сльозогінного газу утворилася тиснява, під час якої загинуло 318 та отримало поранення біля 500 людей. 29 травня 1985 року в Брюсселі (Бельгія) під час бійки між фанами «Ліверпулю» та «Ювентуса» не витримала трибуна після чого загинуло 39 та отримало поранення біля 500 людей. Найбільш трагічні випадки при проведенні футбольних матчів у цьому сторіччі надані у таблиці 1.

За останні роки відбулося безліч сутичок між представниками уболівальників різних команд, ці сутички носять вже характер масових заворушень. У містах, де відбуваються такі сутички припиняється дорожній рух, підпалюються автомобілі та магазини, руйнується інфраструктура цих міст, завдається велика економічна шкода, отримують поранення та гинуть громадяни. Під час проведення футбольних матчів в Україні вже приходилося застосовувати сили та засоби МВС України для угамування вкрай агресивних вболівальників.

Таблиця 1

Трагедії на футбольних стадіонах світу, які відбулися у 2000-х роках

Дата	Місце	Загинуло, людей	Поранено, людей
9.07.2000	Хараре (Зімбабве)	13	Інформації немає
11.04.2001	Йоханесбург (ЮАР)	41	Інформації немає
9.05.2001	Аккра (Гана)	123	Інформації немає
25.11.2007	Сальвадор (Бразилія)	8	Більш 40
2.06.2008	Монровія (Ліберія)	8	Інформації немає
14.09.2008	Бутембо (Конго)	11	Інформації немає
15.03.2009	Хілла (Ірак)	1	-
29.03.2009	Абіджан (Кот-д'Івуар)	22	132
1.02.2012	Порт-Саїд (Єгипет)	73	Інформації немає
12.04.2018	Бараве (Сомалі)	5	Інформації немає
27.10.2018	Дортмунд (Німеччина)	-	45

В окрему категорію обов'язково віднести загрозу терактів. 5.09.1972 під час Мюнхенської олімпіади представники терористичної організації «Чорний вересень» захопили у заручники представників збірної Ізраїлю, 11 з них були вбиті. Під час тих подій загинув і один поліцейський. В Іраку після перемоги збірної Іраку у Кубку Азії 2007 року по футболу прогрімало два вибухи у результаті яких загинуло 7 та отримало поранення 10 громадян

Згідно до законодавства України поліція захищає громадян від протиправних посягань. Найсуттєвішими задачами поліції під час проведення футбольних матчів є [1]:

- охорона громадського порядку (ОГП);
- забезпечення безпеки громадян;
- попередження та ліквідація масових заворушень;
- попередження правопорушень та злочинів;
- попередження терактів;
- підтримання іміджу України та правоохоронних органів.

В останні роки кількість травмованих правоохоронців під час несення служби та виконанні службових задач зросла, у порівнянні з 1998 роком у 1.62 рази. Якщо у 1999 році при виконанні службових обов'язків було травмовано 998 правоохоронців, то в 2004 році – 1501. На рисунку 1 показана загальна тенденція зростання травматизму правоохоронців по роках. Так, за офіційними даними, за час незалежності в Україні, В середньому за рік виконуючи службові обов'язки гине 46, а травмується 342 правоохоронців.

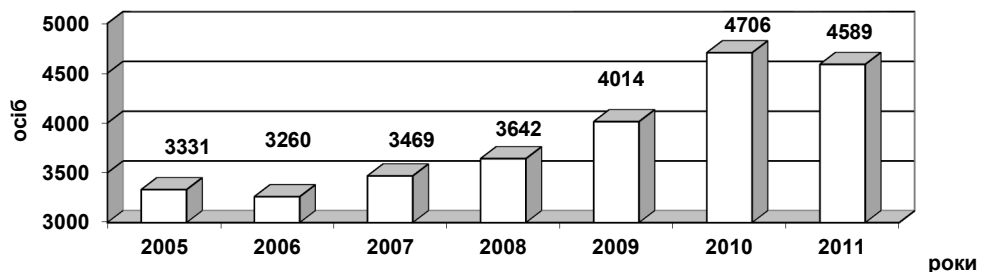

Рисунок 1. Динаміка загального рівня травматизму правоохоронців за період з 2005 по 2011 роки (кількість травмованих по роках).

Під час проведення спортивних змагань ризик отримання травми працівниками поліції зростає. Скупчення на стадіоні великої кількості людей, емоційна не стабільність присутніх

на стадіоні, наявність алкогольних напоїв у них, попередня підготовка «фанів – бійців» та не відповідність стадіонів правилам безпеки, призводить до підвищення ступеню небезпеки для працівників поліції.

Статистичні данні в Україні тільки за 2018 рік вказують на підвищену небезпеку для правоохоронців під час футбольних матчів.

01.04.2018 через зіткнення на матчі «Маріуполь» – «Динамо» постраждали 9 поліцейських.

9.05.2018 після матчу Динамо-Шахтар на фіналі Кубка України в Дніпрі у ході заворушень травми отримали 5 поліцейських.

19.05.2018 під час футбольного матчу в Черкасах між командами «Черкаський Дніпро» і «Суми» відбулися масові заворушення, постраждали 17 поліцейських.

З метою попередження можливих втрат серед особового складу органів та підрозділів МВС України зараз необхідно провести комплекс заходів щодо забезпечення безпеки громадян та правоохоронців.

Проведений нами аналіз вказує на наявність проблемних питань в правоохоронних органах з цього приводу [2]. Опитування, проведене нами в Харківському національному університеті внутрішніх справ у 2009 – 2019 роках з офіцерським складом різних підрозділів з усіх регіонів України, вказало, що 89.7 % опитуваних залучалися до охорони громадського порядку. Практично всі опитуванні несли службу в умовах дії яких-небудь надзвичайних ситуацій, і з збільшенням строку служби цей показник прагне до 100 %, динаміку цієї тенденції надаємо на прикладі ліквідації масових заворушень, що показано на рисунку 2.

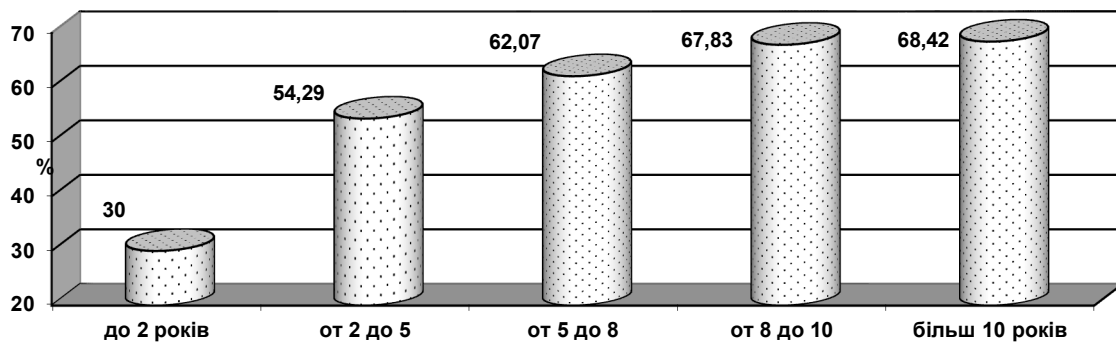

Рисунок 2. Участь працівників поліції у ліквідації масових заворушень в залежності від стажу роботи

В середньому 56.7 % працівників поліції приймали участь у ліквідації масових заворушень. У той же час 60.6 % опитаних заявило, що їм іноді не вистачає знань для забезпечення особистої безпеки, в екстремальних ситуаціях цей відсоток сягав 86 %.

В результаті проведеного аналізу були встановлені основні фактори, які обумовлюють незадовільний стан у сфері забезпечення особистої безпеки у правоохоронних органах:

- недооцінювання ступеню небезпеки;
- незадовільна матеріальна база, відсутність технічних засобів проведення спеціальних операцій, засобів індивідуального захисту;
- відсутність «культури безпеки»;
- невміння визначити небезпеку, не врахування «побічних» небезпек;
- велика кількість небезпечних чинників;
- швидкоплинність екстремальної ситуації;
- незадовільні професійні навички, особливо щодо забезпечення особистої безпеки;
- відсутність відпрацювання екстремальних ситуацій у системі професійної підготовки;
- недостатня відповідальність керівного складу за умови праці, відпочинку та особисту безпеку підлеглих;
- незадовільний соціальний захист працівників поліції.

Для визначення основних способів та заходів по охороні публічного порядку Національна поліція повинна визначити основні особливості місця проведення цих заходів:

- кількість громадян на певній території;
- способи та види підходу та під'їзду громадян до об'єкту;
- схема транспортних потоків біля стадіону;
- територія стадіону і об'єкти біля стадіону;
- огляд території стадіону та працездатність усіх складових конструкцій та обладнання;
- наявність попередньої інформації про можливі інциденти;
- взаємовідносини між фанатами команд – учасників;
- координація зі стюардами та службою безпеки стадіону.

Основні загрози для правоохоронців під час ОГП на спортивних заходах.

- одним з небезпечних чинників виступають уболівальники (фанати), які в стані алкогольного сп'яніння або наркотичного сп'яніння можуть спричинити несподіваний напад;
- ще однією не менш небезпечною загрозою є Ультрас, адже саме від них можна очікувати порушення громадського порядку, неадекватну поведінку, (запалювання піротехнічних пристроїв (фаєри) та зіткнення між іншими угрупованнями уболівальників (бійки);
- велика імовірність утворення некерованого натовпу є загальною загрозою для всіх хто знаходиться на стадіоні, причини та небезпеки цієї загрози є напрямком окремої наукової роботи;
- також можливий напад, а саме терористичний акт з використанням вибухонебезпечних речовин (бомби), токсичних речовин, зброї;
- надзвичайні події виникають в результаті аварії (пожежа, обвал) та стихійного лиха.

Основні небезпеки: холодна та вогнепальна зброя, вибух, токсичні речовини, яскраве світло, шум, небезпека руйнування споруди, небезпечні чинники натовпу, пальні речовини (коктейль «Молотова») та пожежі, тверді предмети (палки, арматура).

Під час проведення футбольного свята травмування працівників поліції можливо на трьох етапах [2]:

1. до матчів;
2. під час матчів;
3. після матчів.

В залежності від цих етапів відрізняються види небезпек, травм, засоби та заходи особистої безпеки. Перший етап характеризується незначними порушеннями громадського порядку і для попередження травматизму поліцейських передбачає залучення не великих сил та засобів. Основна небезпека на цьому етапі стосується можливого натовпу при вході на стадіони, обурення тих хто не придбав квитки.

Другий етап характеризується постійною загрозою для правоохоронців з боку уболівальників. Основна небезпека стосується використання уболівальниками петард, фаєрів, запалювальної речовини, важких предметів, недоліки конструкції стадіону при русі натовпу. Для забезпечення особистої безпеки необхідно мати достатню кількість правоохоронців, передбачити їх мобільне використання, забезпечити їх засобами індивідуального бронезахисту на випадок виникнення масових заворушень. При вході на стадіон передбачити вилучення у уболівальників алкогольні напої, зброю, палки, кийки і т.д. З метою попередження теракту доцільно біля стадіону тримати спеціальні служби (ВТС МВС України, спецпідрозділи МВС та СБУ), а на стадіоні працівників поліції у цивільному одязі. Особлива роль у забезпеченні безпеки надається конструкції та особливостям стадіону (відео спостереження, кількість та ширина проходів, міцність споруд, безпечне розміщення секторів, наявність антивандальних турнікетів, сидінь, сіток, наявність розривів безпеки).

Третій етап характеризується значними порушеннями громадського порядку і передбачає залучення значних сил правоохоронців, як біля стадіону так і в місті де проходить футбольний матч. Розміщення працівників поліції біля стадіону після матчу

повинно бути скритним. Наявність правоохоронців може спровокувати порушення правопорядку. Для попередження протизаконних проявів передбачити наявність спеціальної техніки поблизу стадіону, окремі підрозділи правоохоронців повинні бути екіпіровані у протиударні і протикульові засоби індивідуального бронезахисту.

Особливе значення приділяється охороні громадського порядку після матчу у місті. Це стосується насамперед районів, де мешкають уболівальники різних команд, де розміщені банківські заклади, пункти обміну валют, де розташовані ресторани і об'єкти відпочинку. Для зменшення кількості правоохоронців на вулицях міст доцільно використовувати відео спостереження. Де це неможливо необхідно збільшити кількість особового складу, одноосібне пересування поліцейських по місту мінімізувати. Організувати мобільні групи реагування на випадок масових заворушень, злочинів.

До основних форм забезпечення особистої безпеки правоохоронців можна віднести:

- тактико-спеціальна (знання та вміння щодо дій в штатних та позаштатних умовах, способи досягнення службових задач);
- освітня (навчання, інструктажі);
- психологічна (знання своїх прав та обов'язків, психологічна готовність);
- технічна (засоби індивідуального захисту, спецзасоби, техніка).

Особиста безпека поліції під час масових заходів досягається за рахунок:

- техніки безпеки;
- тактики дій (особистої та підрозділу);
- правил особистої поведінки, спілкування;
- знання іноземних мов;
- фізичної підготовки;
- використання спецзасобів та вогнепальної зброї;
- психологічної готовності;
- використання екіпіровки;
- взаємодія підрозділів МВС та служб міста.

Для попередження травматизму та підвищення професійних здібностей під час виконання службових задач необхідно опрацювати низку заходів для кожного підрозділу і правоохоронця в залежності від виконуваних задач, місця несення служби, режиму несення служби. З цією метою необхідно попередньо опрацювати наступні заходи:

- визначити підрозділи і людей, які по своїм професійним здібностям можуть виконувати визначені задачі;
- оцінити ступінь ризику для підрозділів по часу та по місцю розташування;
- відпрацювати безпечні дії;
- опрацювати чемне ставлення до громадян, спілкування, вивчення мов, вирішення конфліктних ситуацій;
- опрацювати можливі провокації та вміння щодо протидії цим провокаціям;
- відпрацювати використання засобів індивідуального захисту;
- готовність до використання спецзасобів та вогнепальної зброї.

Забезпечення особистої безпеки правоохоронців – запорука безпеки громадян, об'єктів та громадського порядку у місті. Охорона публічного порядку під час проведення спортивних змагань потребує підготовку особового складу Національної поліції з урахуванням особливостей ситуації та з використанням новітніх заходів та способів забезпечення правоохоронних функцій. Але для опрацювання цього напрямку необхідні комплексні наукові розробки, які б відповідали сучасним вимогам. Їх розробка та впровадження є основною задачею наших подальших досліджень.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольних матчів : постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2012 № 341 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2012-п> (дата звернення: 23.02.2019).

2. Власенко І. В., Євтушок В. А. Особливості виникнення масових заворушень під час спортивно-масових заходів // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 трав. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 92–93.

Надійшла до редколегії 25.02.2019

УДК 351.74(477)

А. М. ЦИРКУЛЕНКО,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3053-4121>;

С. С. ЦИРКУЛЕНКО,

слідчий слідчого відділу Сєверодонецького відділу поліції

Головного управління Національної поліції в Луганській області;

 <https://orcid.org/0000-0002-2945-9099>;

А. В. ЗУБАЧ,

старший інспектор сектору кадрового забезпечення Криворізького відділу поліції

Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області

ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ НЕДОСТАТНЬОЇ ОСВІТЛЕНOSTІ

Викладено сутність та вимоги до професійної підготовки особового складу Національної поліції, до дій в особливих умовах та екстремальних умовах несення служби за умов недостатньої освітленості. На підставі викладеного матеріалу зроблено висновки про підстави які повинні бути враховані під час підготовки особового складу. Важливо те що підготовка до проведення завдань в екстремальних умовах повинна починатись з тренувань, що у свою чергу виявляється в формі спеціальної фізичної підготовки що переплітається з психологічною.

Ключові слова: Національна поліція, умови недостатньої освітленості, екстремальна ситуація, службово-бойова діяльність, психологічна підготовка, тактико-спеціальна підготовка.

Актуальність проблеми, яка розглядається в даній роботі, відображається в багатоманітність можливих способів і форм діяльності Національної поліції при реагуванні на надзвичайні події пов'язані із використанням вогнепальної зброї, ризики пов'язані із терористичними проявами виявляються в екстремальних умовах, в нашому випадку дані умови відносяться до виконання задач в умовах недостатньої освітленості під час виконання службової діяльності. Спеціальні заходи щодо розшуку та затримання злочинців потребують ретельної підготовки, високої професійної майстерності особового складу, використання ними різних тактичних прийомів і способів їх затримання. В умовах недостатньої освітленості, надлишку світла поліцейські піддаються ризику підвищеної небезпеки, зростає значимість їх помилок, підвищується рівень травматизму серед особового складу поліції, знижується ефективність їх дій, який може призвести до людських втрат. Тому щоб мінімізувати низку помилок при виконанні службової діяльності потрібно адаптувати особу до дій в даних умовах.

Мета дослідження – дослідити методи підвищення підготовки особового складу Національної поліції України при виконанні службово-бойових завдань в умовах недостатньої освітленості

Завдання дослідження:

1. Встановити які чинники впливають на ефективність виконання дій в умовах недостатньої освітленості.

2. За допомогою експериментів встановити ступінь впливу зовнішніх факторів під час виконання певних завдань в умовах недостатньої освітленості; визначити методику тренувань для покращення ефективності в ситуаціях з малим рівнем освітленості.

Об'єкт дослідження – підвищення рівня підготовки у працівників Національної поліції України.

Предмет дослідження – виконання службово-бойових завдань в умовах недостатньої освітленості.

Практична значимість. Полягає в тому що дане дослідження перш за все необхідне для працівників практичних підрозділів, оскільки під час несення служби проводяться інструктажі, існує певний алгоритм дій що потрібно робити в різних ситуаціях, але в них не врахований фактор несення служби в ночі та в приміщеннях де немає світла. Тому потрібно не тільки враховувати ці фактори, а й підготовлювати особу до них.

Наукова новизна. Виявляється в тому, що ми використовуємо прикладну науку, тобто існуючі знання експериментально розглядаємо для того щоб краще розуміти які методи потрібно розробити задля рішення практичних задач, на складання нових, чи вдосконалення існуючих.

Основна частина. Для більш широкого розуміння даної роботи слід розуміти деякі терміни, які допоможуть більш точно відобразити проведені дослідження. Освітленість – освітлення поверхні, що створюється світловим потоком, який падає на поверхню. Одиницею вимірювання освітленості є люкс.

Службово-бойові завдання – завдання, що виконують озброєні поліцейські в установленому чинним законодавством порядку.

Психологічна підготовка – це формування у людей психологічної стійкості, тобто якостей, які посилюють здатність людей виконувати завдання в складних умовах.

Вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею.

Фізична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Тактична підготовка – це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику.

Під час несення служби працівниками поліції в особливих умовах окремого значення набувають професійні якості та навички, які у нетипових умовах повинен творчо з урахуванням оперативної обстановки, що швидко змінюється, приймати рішення. Саме тому одним з основних чинників, які характеризують боєздатність підрозділів під час проведення операцій, є вміння особового складу справлятися з негативним психоемоційним станом та використовувати тактичні навички, в даних умовах. При проведенні завдань різного рівня небезпеки, психологічний чинник інтенсивно впливає на психіку працівника, викликаючи патологічні зміни в його поведінці. Успіх бойового завдання базується на двох основних компонентах: рівні професійної підготовки й обсязі оперативної інформації. Враховуючи ці чинники тактична підготовка працівників до дій в особливих та екстремальних умовах має тісно переплітатися з психологічною.

Основна проблема умов недостатньої освітленості в тому що вона пов'язана зі складністю виявлення цілей. Коли рівень освітленості падає при якому мушка зброе стає не видимою на навколишньому фоні, то потрібно опиратися на придбанні м'язами рефлексорну пам'ять, а також використовувати сучасні інфрачервоні технічні засоби.

Методика виконання службових функцій в даних умовах, а це в свою чергу є екстремальною ситуацією. Ці умови завжди є складними для людини, тому потрібно максимально комфортно себе почувати в даній ситуації, щоб ефективність виконання поставлених задач зростає. Отже для цього потрібно оволодіти певними навиками які можна поділити на дві категорії:

I категорія – це психофізичні тренування, вправи котрі тренують психіку й одночасно розвивають фізичні здібності людини. Вони уявляють собою комплекс прийомів та дій, виконуючи в різних рівнях небезпеки (ризик):

- смуга ризику – ділянка, яка проходиться під впливом вогню із зброї;
- рукопашний бій с декількома противниками;
- оцінка ситуації при виникненні ризику небезпечної ситуації;
- правильність тримання ліхтаря перед собою;
- правильність тримання зброї з ліхтарем в руці;
- виконання вправ ходьби під стіною, обходу кута і т.д.;
- використання вогнепальної зброї в умовах недостатньої освітленості

II категорія – це технічні засоби, які допомагають у іншій категорії, а саме:

- Тактичні ліхтарі (ручні, під ствольні, нашоломні, штативні);
- Скриптоносимі радіостанції;
- Хімічні джерела світла, для маркування своїх та багато інших цілей;
- Інфрачервоні технічні засоби;
- Тактичні стрілкові окуляри;
- Совіти та прожектори;
- Освітлення від службових автомобілів.

Під час проведення експериментів нами було проаналізовано ефективність виконання поставлених завдань в умовах гарного освітлення, та за умови недостатньої видимості. Перший етап експерименту було поділено на два етапи: 1-й проходив в навчальному класі, розміром 15*7 метрів, в якому столи розташовувались в два ряди. На столах знаходились пронумеровані аркуші паперу в довільному порядку від 1 до 20. Особа заходила у приміщення, розташовувалась посередині двох рядів, спиною до них. За командою він мав повернутися до карток і назвати послідовність у порядку зростання, вказуючи рукою на кожне число, яке називає, як найшвидше. Кількість учасників складала 20 осіб. Середній час, склав 37,2 сек.

2-й етап проводився в тому ж приміщенні, з тими ж умовами завдання, але у вечірній час при недостатньому освітленні і без використання індивідуальних засобів освітлення. Середнє значення часу склало 167,4 сек.

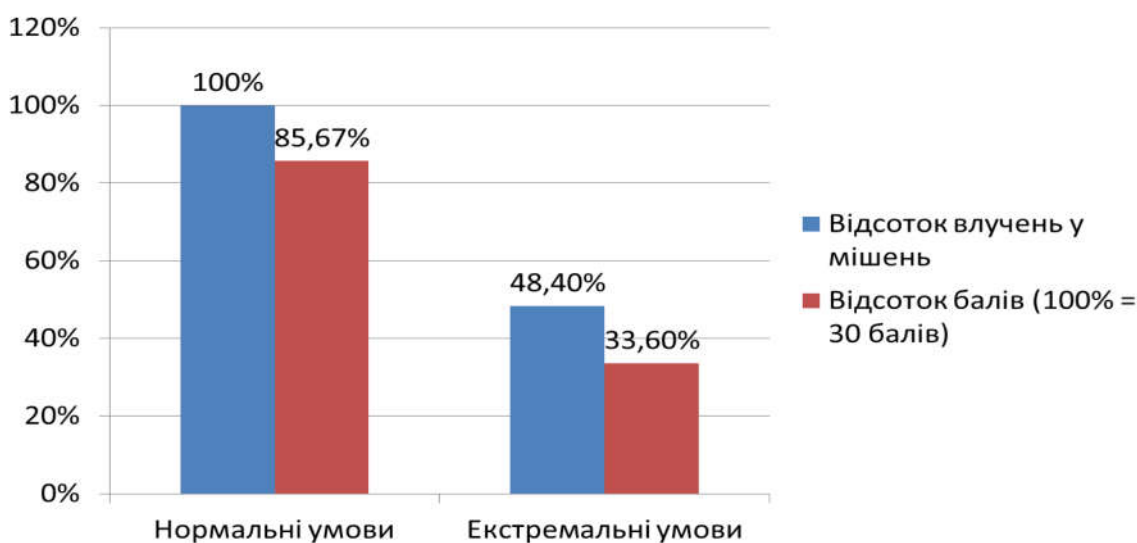

Як ми бачимо результати експерименту свідчать про збільшення часу при відсутності освітлення, що погіршує оцінку обстановки, та зниження ефективності поставленого завдання.

Під час наступного експерименту нами було встановлено вплив недостатньої освітленості на ефективність дій правоохоронців в оперативній обстановці. Експеримент відбувався в стрільцькому тирі на відстані 10 метрів від рубежу відкриття вогню, розташовувалась грудна мішень, світло було ввімкнуте, особа за командою «Вогонь!» починала виконувати вправу. В експерименті приймало участь 10 учасників.

Під час другої частини даного експерименту в цьому приміщенні, але на відстані 2х метрів від мішені розташовувався стробоскоп, світло якого падало на стрільця. Світло в тирі було вимкнуте, особа становилась передом до мішені із заплющеними очима, потім вмикався стробоскоп та за командою «Вогонь!» особа починала вправу.

Середня кількість балів в нормальних умовах складає 85,67 % (100 %=30 балів), а в екстремальних умовах даний відсоток складає 33,60 %.

Виходячи із вище зазначеного пропонуємо використовувати такі заходи безпеки при умовах недостатньої освітленості:

- В умовах небезпеки зупинитись, припинити ведення вогню, при збільшенні небезпеки присісти, лягти.
- При вході у неосвітлене приміщення заплющити обидва ока і при першому кроці розплющити.
- При переслідуванні злочинця, який забіг у неосвітлене приміщення заплющити одне око.
- Поліцейський повинен мати двосекційний ліхтар (звичайний та стробоскоп).
- При осліпленні і одночасному русі використовуйте принцип козирка.
- Використовуйте ліхтарі.
- При спостереженні у нічний час у положенні сидячі постійно зволожуйте лоба, скроні, потилицю.
- При недостатньому освітленні для того щоб роздивитись об'єкт дивіться не на нього а декілька у бік.
- Перед виходом на вулицю у нічний час подивіться на червоний ліхтар.
- Медичні способи: 1 таблетка кофеїну, приймати за 30 хвилин до екстремальної ситуації, вона діє 30 – 50 хвилин. Підвищує гостроту зору на 30 %. Також приймати вітамін С.
- Якщо виникають умови несення служби охорони об'єкту, то прожектори повинні сліпити правопорушника, а не поліцейського.

Також в результаті проведеного нами аналізу рекомендуємо використовувати такі тактичні правила

Перше правило « Не відсвічувати», тобто не демонструвати своє місцеположення, не сигналізувати світлом та не оповідувати опонентів про своє перебування. Краще всього використовувати приладі нічного бачення.

Друге правило « Не засліплюйте себе та свою групу» ваші очі звикнуть до темряви та стануть дуже чутливими, навіть із ввімкнутим ліхтарем все одно чутливі до прямого світла. Що за необережності можна легко засліпити себе та свою команду.

Третє правило « Не створюйте фонову підсвітку» ніколи не направляйте промінь на члена групи. Коли ваш промінь ліхтаря лягає на спину товариша, то він погіршує його тактичну позицію.

Висновки. Слід відзначити, що під час навчального процесу на вогневій та тактичній підготовці потрібно проводити заняття з поліцейськими за умов недостатньої освітленості. Для того щоб він отримував певні навички та відбулась первинна адаптація до цих умов. А також розвивати методики проведення оцінки обстановки за даними умовами з органами слуху та нюху. Відпрацьовувати тактику переміщення та тактику дій спочатку в умовах гарного освітлення, а потім відпрацьовувати в екстремальних умовах.

Список бібліографічних посилань

1. Логачов М. Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2001. 16 с.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : наказ МВС України від 11.10.2018 № 828 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18> (дата звернення: 23.03.2019).
4. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 23.03.2019).
5. ДСТУ 2958-1994. Приймачі інфрачервоного випромінювання. Київ, 1994. 87 с.
6. Циркуленко А. М. Особливості виконання службово-бойових завдань // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони : матеріали регіон. круглого столу (м. Харків, 19 квіт. 2019 р.) / редкол.: Є. О. Меленті (голов. ред.), І. В. Євтушенко (заст. голов. ред.), О. А. Гарбузов та ін. Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. Вип. 3. С. 189–193.
7. Циркуленко С. С. Критерії та показники прийняття рішення командира під час несення служби з охорони публічного порядку // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони : матеріали регіон. круглого столу (м. Харків, 19 квіт. 2019 р.) / редкол.: Є. О. Меленті (голов. ред.), І. В. Євтушенко (заст. голов. ред.), О. А. Гарбузов та ін. Харків : ФОП Бровін О. В., 2019. Вип. 3. С. 193–195.
8. Стрельба в темноті и при недостаточном освещении // Last Day Club : сайт. URL: <https://lastday.club/low-light-shooting-guide/> (дата звернення: дата звернення: 23.03.2019).

Надійшла до редколегії 26.03.2019

УДК 355.541

А. И. ЧЕРНИКОВ,

старший инспектор тренингового центра

Главного управления Национальной полиции в Полтавской области

КУЛЬТУРА ОБРАЩЕНИЯ С ОГНЕСТРЕЛЬНЫМ ОРУЖИЕМ И ПУТИ ЕЁ УЛУЧШЕНИЯ

Рассматриваются вопросы введения понятия культура обращения с оружием, формирование начальных навыков огневой подготовленности полицейских и их совершенствование путем наработки алгоритмов оптимальных безопасных действий в условиях, приближённых к реальному применению оружия. Сделан вывод о малой эффективности проведения практических занятий по дисциплине огневая подготовка, в связи с нехваткой профессиональных кадров и устаревших методик преподавания. Рассматривается необходимость внедрения элементов практической стрельбы на примере организации «Курса по огневой подготовке для инструкторов по личной безопасности», как наиболее актуальных и отвечающим современным запросам формирования навыков огневой подготовленности полицейского при обеспечении личной безопасности в условиях применения огнестрельного оружия.

Ключевые слова: личная безопасность полицейского, система профессиональной подготовки, система служебной подготовки, первоначальная подготовка, курсы подготовки инструкторов по личной безопасности, огневая подготовка, культура обращения с оружием, практическая стрельба.

В апреле 2018 года полицейский выстрелил в своего коллегу на глазах у полусотни детей в селе Рубань Винницкой области. Дело было в школе, два сотрудника полиции в классе показывали детям приемы самообороны. Как отбиться от преступника с ножом, наблюдали 40 школьников и педагоги.

Пуля попала полицейскому в живот. И выяснилось, что его напарник перепутал табельное оружие с макетом.

«Выстрел был произведен по неосторожности из-за нарушения инструкции по безопасности при обращении с оружием с боевого оружия, которое было при нем, потому что работник полиции получил для сопровождения этих образцов оружие в школе», – сообщила Анна Олейник, пресс-секретарь Национальной полиции в Винницкой области [6].

Нарушение инструкции – это только следствие, что бы это не было, необходимо найти действительную причину, дабы такой случай не смог повториться.

На данном этапе становления органа Национальной полиции Украины фиксируется недостаточный уровень огневой подготовленности личного состава. Отсутствие элементарных навыков безопасного обращения с огнестрельным оружием (при подготовке оружия к несению службы, выполнению учебно-тренировочных стрельб), не понимание или не выполнение норм мероприятий по обеспечению безопасности, низкий уровень дисциплинированности.

Одной из проблем отечественной системы огневой подготовки – это отсутствие такого понятия, как культура поведения с оружием.

Что же обозначает столь абстрактное понятие.

Культура – это набор правил, которые предписывают человеку определённое поведение с присущими ему переживаниями и мыслями, оказывая на него, тем самым, управленческое воздействие [5].

Сформируем понятие **культуры поведения с оружием** – это набор правил, которые предписывают полицейскому определённое поведение, как в повседневной деятельности, так

и в экстремальной ситуации, на фоне их внутренних переживаний, личного жизненного опыта, оказывая на него, тем самым, управленческое воздействие в сфере безопасного обращения с огнестрельным оружием.

И так, набор правил, которые ограничивают полицейского в обращении с оружием, нацелен на формирование в нем алгоритмов (шаблонов) оптимальных действий, позволяющие безопасно обращаться с огнестрельным оружием на подсознательном уровне.

В большей степени, начальные навыки, алгоритмы должны быть выработаны в процессе первоначальной профессиональной подготовки. Однако на этом этапе он носит больше ознакомительный характер и оканчивается получением знаний, которые не привязаны к практическому исполнению (к жизненным ситуациям).

Как мы считаем, одной из проблем начального обучения в обращении с оружием является нацеленность на знание нормы, а не на её практическое исполнение.

Отсутствие чётких алгоритмов, привязанных к норме, приводит к их вольной интерпретации лицом, который проводит обучение.

Одним из условий успешной отработки Курса стрельб 2016 года является профессиональная подготовка лиц, которые проводят стрельбы [3]. На данный момент мы столкнулись с недостатком профессиональных кадров, которые обладали бы достаточным уровнем знаний для успешного преподавания дисциплины огневая подготовка. А также отсутствием курсов огневой подготовки для инструкторов по личной безопасности. Это существенно сказывается на качестве проведения практических занятий в органах и подразделениях полиции в системе служебной подготовки.

Согласно наказа МВС от 26 января 2016 года № 50 основным инструментом в проведении занятий с огневой подготовки является инструктор по личной безопасности. Успешной реализацией основных задач получения и совершенствования навыков огневой подготовленности полицейских, является профессиональная компетентность инструктора в вопросах начальных, базовых умений обращения с оружием.

С целью формирования необходимых умений и целостности системы обучения, единого подхода в методике преподавания начальных навыков огневой подготовки, нами был разработан 40 часовой «Курс с огневой подготовки для инструкторов по личной безопасности». Особенностью которого является итоговое комплексное упражнение включающая в себя начальные навыки и умения безопасного обращения с оружием как в типичных, так и экстремальных ситуациях.

Основные задачи курса:

1. Сформировать начальные навыки, культуру обращения с огнестрельным оружием.
2. Ознакомить с методикой проведения занятий.
3. Углубить знание прицельной и скоростной стрельбы.
4. Обучение стрельбы на точность с одной руки, с двух рук.
5. Обучение стрельбы по не движущейся цели с разных положений, из-за укрытия, с переносом огня, со сменой магазина (тактической и экстренной), с ограничением по времени.
6. Перемещение между укрытиями во время стрельбы с контролем безопасного положения оружия.

Для более эффективного достижения поставленных целей и решения основных задач при организации Курса используются элементы **практической стрельбы**:

- организация соревновательного процесса;
- итоговый комплекс состоит из нескольких отдельных упражнений, сетов (наборов упражнений), которые полицейские проходят последовательно от одного к другому (процесс обучения так же осуществляется последовательно);
- каждое упражнение включает в себя стрелковое задание, моделирующее потенциально возможную ситуацию использования огнестрельного оружия;

Выполнение каждого упражнения, сета и итоговый комплекс оценивается как баланс трёх основных составляющих (точность, скорость, безопасность).

Точность – количество очков, начисленных за поражение мишеней и штрафов.

Скорость – время от стартового сигнала до последнего выстрела.

Безопасность – соблюдение набора правил, норм поведения с оружием, при нарушении которых начисляются штрафные балы или полицейский отстраняется от стрельбы.

За нарушение техники безопасности полицейский отстраняется от выполнения упражнения в следующих случаях [4].

1. Случайный выстрел:

– выстрел, произведённый в потолок или в стену, выше переднего или бокового пулезащитного вала;

– выстрел, попадающий в землю на расстоянии ближе 3 метров от стрелка;

– выстрел, произошедший во время заряжания, разряжания или перезаряжания оружия;

– выстрел, произошедший во время действий по устранению неисправности оружия;

– выстрел, произошедший при перемещении оружия из одной руки в другую;

– выстрел, произошедший во время движения, если это не предусмотрено порядком выполнения упражнения.

2. Опасное обращение с оружием:

– направление ствола оружия в противоположную от мишеней сторону, или пересечение им стандартных или специально установленных для данного упражнения углов безопасности;

– если во время выполнения упражнения спортсмен уронит своё оружие, вне зависимости, заряженное оно или нет;

– выхватывание и помещение пистолета в кобуру во время прохождения туннелей;

– направление ствола оружия на какую-либо часть тела спортсмена во время выполнения им упражнения;

– ношение или использование более, чем одной единицы оружия во время выполнения упражнения;

– нахождение пальца внутри ограничительной скобы спускового крючка во время устранения неисправности;

– нахождение пальца внутри ограничительной скобы спускового крючка во время заряжания, перезаряжания или разряжания;

– размещение пальца внутри ограничительной скобы спускового крючка во время движения;

– манипуляции в Зоне Безопасности с боевыми или холостыми патронами;

– наличие у стрелка заряженного оружия вне упражнения;

– поднятие упавшего оружия стрелком (оружие поднимет только инструктор);

– нарушение норм, которые предусмотрены Инструкцией утвержденной приказом МВД Украины от 01.02.2016 № 70.

Мишени, в том числе препятствия и укрытия, располагаются таким образом, чтобы дать стрелку возможность показать навыки точной и скоростной стрельбы в ситуации, приближённой к реальному применению оружия [4].

Ознакомительное описание

«Курса с огневой подготовки для инструкторов по личной безопасности»

1 день

1. Знакомство с порядком проведения Курса (рассчитан на 15 человек). Формирование трёх команд.

2. Методика проведения занятия по теме: «Инструкция по мерам безопасности при обращении с оружием»(игровой метод).

3. Порядок и правила выполнения сета № 1:

– норматив № 2, 3, 1;

– безопасное помещения оружия в кобуру и порядок обращения с магазинами при их снаряжении.

2 день

1. Контрольная сдача сета № 1.
2. Основы спортивной стрельбы с пистолета на точность.
  - выбор стойки;
  - формирование удержание пистолета одной рукой;
  - правило прицеливания и работа со спусковым механизмом;
  - порядок и выполнения упражнения № 10 КС – 2016.
3. Порядок и правила выполнение сета № 2:
  - норматив № 4 (приведение оружия в готовность «от кобуры», формирование двуручного удержания оружия, работа с ударно-спусковым механизмом, правило прицеливания, проведение имитации трёх прицельных выстрелов);
  - тактическая смена магазина с помещением оружия в кобуру.

3 день

1. Контрольная сдача сета № 2.
2. Использование укрытия и прикрытия во время огневого контакта.
3. Порядок и правила выполнения сета № 3.
  - подход к укрытию и приведение оружия в готовность;
  - выбор цели при стрельбе из-за укрытия;
  - стрельба из-за укрытия с позиции стоя, с колена, с полуприседа;
  - порядок выполнения элементов упражнения № 21 «Конверт» без смены магазина.
4. Контрольная сдача сета № 3.

4 день

1. Безопасное перемещение между укрытиями с огнестрельным оружием в руках.
2. Способы устранения задержек при стрельбе.
3. Экстренная смена магазина.
4. Порядок и правило выполнения сета № 4.
  - перемещение в низкое укрытие, в котором находится запасной магазин, с огнестрельным оружием в руках, имитация проблемы «открытого окна»;
  - экстренная смена магазина, устранение проблемы;
  - стрельба из-за укрытия с позиции лежа на боку.
5. Контрольная сдача сета № 4.
6. Порядок и правило выполнения контрольного комплексного упражнения.
  - состоит из последовательного поочередного выполнения сетов № 1, 2, 3, 4;
  - количество боеприпасов 10 штук(3-5-2);
  - учитывается общее время выполнения всего комплекса + штрафы за допущенные ошибки + дополнительные секунды за качество отработанных мишеней.

5 день

1. Подготовка к сдаче контрольного комплексного упражнения.
2. Сдача комплексного упражнения.
3. Подведение итогов.

Рассмотрим порядок выполнения итогового комплексного упражнения.

Первый рубеж:

цель – грудная мишень с кругами № 2, которая устанавливается на высоте не выше 125 см от нижнего края мишени, расстояние до цели 15 м, количество патронов 3 штуки, время выполнение неограниченное, положение для стрельбы стоя с двух рук.

Исходное положение: стрелок стоит перед столом в позиции «интервью». На столе расположено учебный и боевой пистолеты, магазины в рукоятке, отдельно россыпью 8 штук боевых патронов и запасной магазин.

1. По команде «Вперёд!» (включается секундомер) стрелок выполняет норматив № 2 неполную разборку учебного пистолета, по окончании которой, без команды начинает сборку после неполной разборки норматив № 3.

2. После окончания выполнения норматива (учебный пистолет в собранном состоянии предохранителем вверх лежит на столе) полицейский берёт со стола боевой пистолет, вкладывает в кобуру и принимает меры, которые предостерегут от потери оружия.

3. Берет на столе запасной магазин и снаряжает его пятью патронами, помещает его в кармашек для магазина.

4. Не вынимая пистолета из кобуры, вытягивает магазин из основы рукоятки, снаряжает тремя патронами и в том же порядке вкладывает магазин обратно в рукоятку пистолета, удостоверившись в соблюдении мер предотвращения его выпадения или вытягивания другими лицами, принимает позицию «интервью».

5. Без команды принимает положение к стрельбе, приводит оружие в готовность способом «от кобуры», производит три прицельных выстрела.

6. По окончании стрельбы, принимает «позицию готовности» и делает визуальную проверку оружия, если затвор находится в крайнем переднем положении, самостоятельно переводит его в крайнее заднее до постановки на затворную задержку.

7. Без команды производит тактическую смену магазина: вспомогательной рукой достаёт запасной магазин, вынимает магазин из основы рукоятки, снимает затвор с затворной задержки и включает предохранитель, помещает магазин с патронами в рукоятку пистолета, который вкладывается в кобуру, пустой магазин возвращается в кармашек для магазина.

8. Стрелок, удостоверившись в соблюдении мер предотвращения выпадения пистолета или вытягивания другими лицами, принимает позицию «интервью», и переходит на второй рубеж.

Второй рубеж:

цель – грудная мишень с кругами № 2, которая устанавливается на высоте не выше 125 см от нижнего края мишени, расстояние до цели 10 м, количество патронов 5 штук, время выполнение неограниченное, положение для стрельбы с двух рук стоя, с колена, в полуприседе, укрытие типа «Конверт» [3], перед укрытием находится двухметровая зона для приведения оружия в готовность.

1. Полицейский перемещается в направлении укрытия типа «Конверт», при пересечении двухметровой зоны приводит оружие в готовность.

2. Стрелок, не выходя из-за укрытия, выполняет выстрел с правой верхней его части, после этого безопасно переносит оружие через рабочую зону в левую нижнюю часть укрытия и производит выстрел с колена.

3. Далее полицейский меняет колено для ведения огня с правой нижней части укрытия и производит выстрел.

4. После этого принимает положение для стрельбы стоя и, не выходя из-за укрытия, выполняет выстрел с левой верхней его части.

5. Не меняя своего положения, находясь за укрытием, стрелок, по окончании стрельбы, принимает «позицию готовности» и делает визуальную проверку оружия, если затвор находится в крайнем переднем положении, самостоятельно переводит его в крайнее заднее до постановки на затворную задержку и перемещается бегом на третий рубеж.

Третий рубеж:

цель – поясная фигура мишень № 1, которая устанавливается на высоте не выше 100 см от нижнего края мишени, расстояние до цели 10 м, количество патронов 2 штуки, время выполнение неограниченное, положение для стрельбы с одной или двух рук (на выбор стрелка) лёжа на боку из-за низкого укрытия высотой 1 м шириной 1 м, на укрытии лежит запасной магазин с двумя патронами.

1. Полицейский перемещается бегом за низкое укрытие, оружие направлено в сторону мишеней, берёт запасной магазин и принимает позицию на колено таким образом, чтобы площадь его тела была полностью укрыта.

2. Приняв безопасное состояние производит экстренную смену магазина: пустой магазин извлекается из основы рукоятки и скидывает на землю, запасной магазин с двумя патронами помещается в рукоятку, приводит оружие в готовность.

3. Принимает положение для стрельбы лёжа на боку, выполняет двойной выстрел (колени и стопы стрелка должны находиться на безопасном расстоянии от линии огня).

4. В конце последнего выстрела хронометр выключается и даётся команда «Стоп».

По результатам прохождения комплекса составляется рейтинговая таблица, которая даст возможность оценить уровень практических навыков огневой подготовленности полицейских.

Задействование в обучающем процессе основ практической стрельбы дает возможность обучающемуся максимально быстро и эффективно выработать необходимые навыки безопасного поведения с огнестрельным оружием в повседневной деятельности и в ситуациях, требующих незамедлительного принятия решения по его использованию.

В комплекс включены нормативы, упражнения Курса стрельб 2016 года, а также отдельные элементы упражнений, которые, по нашему мнению, имеют первоначальную необходимость в освоении.

Современная жизнь очень динамична и риски, которым подвержен полицейский, имеют всё более выраженный характер агрессии со стороны правонарушителей. Уровень навыков, необходимых правоохранителю для обеспечения своей личной безопасности, должен быть если не на уровень выше, то хотя бы соответствовать угрозе, дабы эффективно противостоять внешнему негативному воздействию. Использование в системе подготовки правоохранителей элементов практической стрельбы, отвечает современным запросам в обеспечения безопасности полицейского, путём наработки необходимых навыков огневой подготовленности.

Список библиографических ссылок

1. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата обращения: 06.04.2019).

2. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : затв. наказом МВС України від 01.02.2016 № 70 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16> (дата обращения: 06.04.2019).

3. Курс стрільб для поліцейських : затв. наказом МВС України від 20.09.2016 № 900 // АВТО-ЗАКОН : сайт. URL: <http://avto-zakon.com.ua/zakon/doc/nak/900.html> (дата обращения: 06.04.2019).

4. Практическая стрельба // Википедия : свобод. энцикл. URL: http://ru.wikipedia.org/wiki/Практическая_стрельба (дата обращения: 06.04.2019).

5. Культура // Википедия : свобод. энцикл. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Культура> (дата обращения: 06.04.2019).

6. Полицейский выстрелил в живот коллеге во время открытого урока в школе // Факты : сайт. URL: <http://fakty.com.ua/ru/proisshestvija/20180414-politsejskyj-vystrilyv-u-zhyvit-kolezi-pid-chas-vidkryтого-uroku-v-shkoli/> (дата обращения: 06.04.2019).

Поступила в редколлегию 10.04.2019

УДК 796.011.1:351.741(477)

О. А. ЧИЧКАН,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ;

Б. Ю. МУЗИКА,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ;

Т. І. МОРОЗ,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Розглядається важливість професійно-прикладної фізичної підготовки для правоохоронців, які вже несуть службу у лавах Національної поліції. Надається класифікація засобів, які можна використовувати під час вдосконалення даної підготовки.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, поліцейський, заняття з фізичної підготовки.

Постановка проблеми. Затримання злочинця характеризується небезпекою, браком часу та інформації для прийняття відповідних рішень, непередбаченістю дій та іншими стресовими факторами. Працівникам поліції, які беруть участь у розшуку і затриманні злочинця, доводиться переносити значні психологічні та фізичні навантаження. Тому, поряд із тактичною, вогневою і психологічною, величезне значення відіграє і фізична підготовка працівників поліції, мета якої – сформувати фізичні якості та закріпити навички, необхідні при затриманні злочинця.

Заняття з фізичної підготовки, які проводяться у підрозділах Національної поліції, не відповідають поставленим вимогам. Адже, заняття з фізичної підготовки проводяться не систематично, формально, а фізичні вправи вибираються випадково. На таких заняттях рідко відпрацьовують прийоми самбо, інших видів боротьби, проте багато часу відводять неприкладним видам фізичних вправ, наприклад, грі у волейбол, футбол та ін.

Метою нашого дослідження стало визначення вимог до фізичних якостей працівників Національної поліції, необхідних для успішної діяльності при затриманні небезпечного злочинця, і розробка на цій основі спеціальних рекомендацій щодо покращення їх професійно-прикладної фізичної підготовки.

Основні результати дослідження. Теорія фізичного виховання стверджує, що вимоги до професійно-прикладної підготовки визначаються характером виконуваних рухових дій і особливо впливом зовнішніх умов праці.

Під характером рухових дій при затриманні небезпечного злочинця слід розуміти функціональний склад цієї діяльності і пов'язані з нею суттєві особливості окремих “технічних” (на відміну від тактичних) прийомів (“робочих операцій”). При описі останніх беруть до уваги типи руху, просторово-часові і силові аспекти дій, особливості координації рухів, показники, які характеризують витривалість та ін.

Аналізуючи з цих позицій дії працівника поліції, пов'язані безпосередньо із захопленням небезпечного злочинця, бачимо, що рухи його верхніх і нижніх кінцівок повинні бути надзвичайно точними і різноманітними.

Просторово-часові фактори з тієї ж причини характеризуються діями, які здійснюють за мінімально короткий проміжок часу та швидкістю реакції на дії злочинця.

Силові рухи передбачають динамічне навантаження на усі групи м'язів рук, ніг та інших частин тіла, а також фізичні зусилля поліцейського під час єдиноборства зі злочинцем, особливо під час рукопашного поєдинку з ним.

Затримання вимагає також скоординованих дій і значної фізичної витривалості, особливо в тих випадках, коли воно пов'язане із засідками, виснажливими розшуковими, рятувальними заходами і здійснюється у несприятливих метеорологічних, природних та інших умовах.

Відповідно, діяльність щодо затримання злочинця ставить високі вимоги до фізичної підготовки працівника поліції, визначає необхідність розвитку в нього професійних якостей, адекватних цим вимогам: сили, витривалості (здатність переносити великі фізичні і психологічні навантаження), кмітливості, координації рухів і просторової орієнтації, швидкісних якостей (швидкості рухомої реакції і окремих рухів), точності рухів. Це об'єктивно зумовлює профілювання процесу фізичної підготовки поліцейського, який повинен відбуватися в основному під час професійно-прикладної підготовки. На відміну від загальної фізичної підготовки ППФП ставить завдання підвищення рівня професійно важливої фізичної і психологічної підготовки, стійкості організму до нестандартних впливів зовнішнього середовища, пов'язаних з умовами професійної діяльності, формуванням професійно-прикладних рухових навиків і вмінь.

Через те, що розроблена класифікація фізичних вправ орієнтована на завдання професійно-прикладної фізичної підготовки спеціалістів різних професійних груп, методично виправданим вважаємо її компонування, що дозволяє спрямовано та вибірково використовувати засоби ППФП у кожному окремому випадку. Такими засобами для правоохоронців, які беруть участь у бойових групах із затримання злочинців, слід вважати:

а) спеціальні, які входять до програми фізичної підготовки у навчальних закладах системи МВС України, комплекс прийомів захисту працівників поліції від нападу злочинців і нейтралізації їх агресивних дій (спеціальні розділи самбо, карате, дзюдо);

б) цілісні, які застосовують у службово-прикладних видах спорту, що домінують в системі МВС України: спортивне самбо, кікбоксінг, бокс, дзюдо, поліатлон, що включає стрільбу з пневматичної зброї, плавання, біг на 100 м та 1000 м. Важливість прикладних видів спорту в даному аспекті визначається тим, що вони дозволяють закріплювати та вдосконалювати навики, необхідні при затриманні небезпечного злочинця;

в) комплекс вправ, що включає елементи зі спортивного і спеціальних розділів самбо, карате, дзюдо, окремих елементів з інших прикладних видів спорту;

г) вправи на спеціальних полігонах, тренажерах і знаряддях.

У всіх випадках при виборі вправ тієї чи іншої групи слід виходити з принципу адекватності їх психофізіологічної дії.

Так, заняття прикладними видами спорту, вправи на тренажерах, знаряддях подвійно важливі у фізичному вихованні поліцейських. Вони дають можливість сформувати професійно важливі фізичні здібності працівника, безпосередньо впливаючи на окремі фізичні якості, і, крім того, сприяють набуттю навиків, які мають прикладне значення (вміння стріляти, водити автомобіль тощо). Що ж стосується вправ, що належать до групи «а» і «в», то, крім формування професійно необхідних і психологічних якостей, вони дозволяють виробити навики рукопашного бою зі злочинцем.

При виборі засобів (вправ), які входять до фізичної підготовки працівника поліції, важливо, щоб вони максимально сприяли реалізації принципу переносу тренувального ефекту від застосування цих вправ на його професійну діяльність. У даному випадку можна застосувати такі відомі з теорії і практики фізичного виховання види переносу ефекту вправ, як односпрямований перенос якостей (наприклад, витривалості), набутих на заняттях з бігу,

лижного спорту та ін., та різнорідний перенос якостей (наприклад, сили та швидкості). Перенос якостей формує здатність застосовувати якості, сформовані в інших умовах. Наприклад, навик подолання перешкод, ходіння по нестійкій опорі та ін., які працівник набуває на заняттях зі службової підготовки, використовують у реальній ситуації при затриманні небезпечного злочинця.

Слід зазначити, що професійно-прикладну фізичну підготовку щодо затримання злочинця здійснюють разом з загальною фізичною підготовкою працівників Національної поліції. Необхідність такого зв'язку виходить із сформованого в науці та практиці фізичного виховання положення, що всебічна фізична підготовка створює позитивні передумови для спеціалізованого розвитку функцій та аналізу. При високому ступені розвитку всіх основних фізичних якостей можна ефективно вирішити завдання щодо вдосконалення фізичних якостей і навиків, котрі мають особливо важливе значення у діяльності поліцейських.

Одним із суттєвих завдань фізичного виховання працівників Національної поліції є правильний вибір засобів загальної фізичної підготовки. Ці засоби доцільно добирати, виходячи із характеру навиків, можливостей переносу тренуваності і завдань формування емоційно-вольової стійкості, необхідних працівникові у конкретному виді діяльності. Заняття з фізичної підготовки повинні бути спрямовані на формування професійних якостей поліцейського.

Висновок. Щоб наблизити фізичну підготовку працівників Національної поліції до профілю їх майбутньої роботи, потрібно проводити практичні заняття в умовах, подібних до реальних. В основі такого методу повинно бути моделювання елементів небезпечності і ризику, напруженості і несподіванки, які виникають в екстремальних умовах.

Заняття з професійно-прикладної фізичної підготовки треба проводити як у звичайних умовах, так і на полігоні.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. *Офіційний вісник України*. 2016. № 22. Ст. 42.
2. Бутов С. Є., Кисленко Д. П., Решко С. М., Ємчук О. І. Методичні рекомендації для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка». Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. 104 с.
3. Пашаєв А. З., Трішин К. О. Проблемні питання рівня фізичної підготовки працівників патрульної поліції // Службова підготовка як система заходів, спрямованих на удосконалення знань, умінь та навичок працівників Національної поліції України : матеріали круглого столу, Одеса, 2 лист. 2018 р. Одеса : ОДУВС, 2018. С. 125–127.
4. Особиста безпека : навч.-практ. посіб / В. О. Криволапчук, І. М. Тодуров, М. Т. Бондарчук та ін. Київ : ВПЦ МВС України, 2006. 169 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 159.92

О. А. ЯРЕЩЕНКО,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2475-7572>;

М. Г. КАЛЮЖНИЙ,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2030-3597>;

О. А. СОКОЛОВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9738-5378>

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Обґрунтовується доцільність впровадження навчально-тренувальних ситуаційних завдань у практику спеціальної фізичної підготовки майбутніх поліцейських. Наведено приклад навчально-тренувального ситуаційного завдання, алгоритм його виконання і критерії оцінки результативності.

Ключові слова: навчально-тренувальні завдання, активні методи навчання, працівники поліції, спеціальна фізична підготовка.

Загострення політичної ситуації, соціально-економічна нестабільність приводить до погіршення кримінальної ситуації в країні, що супроводжується зухвалими злочинами та нападами на поліцейських. Інформація навіть з відкритих джерел підтверджує, що працівники часто не готові до фізичної протидії злочинцям і правопорушникам, не володіють навичками їх затримання, часто при спробах виконати службові обов'язки із застосуванням заходів фізичного примусу самі стають евентуальними жертвами злочину.

Основний тягар з підготовки майбутніх поліцейських несуть заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання та курси первинної професійної підготовки. Після випуску, обсяг занять зі спеціальної фізичної підготовки «на місцях несення служби» явно не відповідає вимогам професії.

Враховуючи викладене, актуальним і своєчасним є впровадження інноваційних підходів в організації спеціальної фізичної підготовки майбутніх поліцейських.

Мета роботи полягає в: 1) обґрунтуванні необхідності розробки навчально-тренувальних ситуаційних завдань, в яких відображені різноманітні моделі поведінки працівників Національної поліції України в ході затримання правопорушників, 2) визначенні критеріїв оцінювання власних дій при виникненні помилок під час виконання професійно-службових обов'язків, що дозволить критичним чином оцінити їх ефективність.

Аналіз перебігу подій в умовах реального протиборства поліцейських з правопорушниками доводить, що працівникам Національної поліції України в багатьох випадках на практиці доводиться вчиняти незвичні для себе дії, стикатися з доволі нестандартними ситуаціями, а також протистояти таким діям порушників закону, з якими вони раніше ніколи не зустрічалися. Вивчення відповідних дій патрульних поліцейських в ході затримання підозрюваних показує необхідність поліпшення методики викладання спеціальної фізичної підготовки працівникам даної служби.

На наш погляд, для того, щоб досягнути більш ефективних результатів курсантами (слухачами) при виконанні навчально-тренувальних ситуаційних завдань, існуюча методика

викладання спеціальної фізичної підготовки повинна більш ретельно враховувати те, чому саме необхідно їх навчити. А саме:

- 1) обґрунтований вибір типу відповідних дій (чи застосовувати примус);
- 2) достатня швидкість прийняття рішення про його застосування;
- 3) достатня швидкість його реалізації, в тому числі за рахунок подолання внутрішніх перешкод до дій;
- 4) адекватне визначення ступеню загрози життю як поліцейського, так і оточуючих;
- 5) доцільний і законний вибір виду спецзасобу, що може бути найбільш ефективно застосований в даній ситуації (газовий балон, гумовий кийок, кайданки чи вогнепальна зброя);
- 6) урахування типу реакції оточуючих на те, що відбувається;
- 7) передбачення і оцінка наслідків власних дій та поведінки оточуючих, в тому числі пасивних спостерігачів за ситуацією.

Специфіка служби вимагає від поліцейських умінь швидко мобілізувати психічні і фізичні можливості, орієнтуватись у мінливій і складній обстановці, приймати вірні рішення в умовах дефіциту інформації і часу. Прийняття рішення – найбільш відповідальний момент у структурі професійної діяльності поліцейського, адже в ньому інтегруються зовнішні чинники (об'єктивні характеристики ситуації, в якій діє працівник та правопорушник) та внутрішні умови (мотивація працівника; розуміння і оцінка ним ситуації, яка склалась; досяжність і прийнятність мети, яку він висуває у цій ситуації; обґрунтований вибір засобів її досягнення; оцінка альтернатив поведінки та її можливих наслідків).

Таким чином, прийняття рішення – це складний вольовий акт, що передбачає взяття працівником на себе відповідальності за подальший розвиток ситуації, в якій він діє. Виходячи з цього, на поведінку працівника в першу чергу впливає його мотивація, причому цей вплив найбільш «узагальнений», наприклад: брати активну участь у ситуації чи уникати дій?

За умови сприятливої професійної мотивації, прийняття рішення про дії відбувається на основі моделі (образу) ситуації, яка формується у працівника. Адекватність такої моделі визначається і характеристиками ситуації (швидкоплинністю, небезпекою, незвичністю тощо) і характером пізнавальних процесів поліцейського (його уваги, сприйняття, мислення, пам'яті тощо) і попереднім досвідом перебування у подібних ситуаціях, в тому числі досвідом тренувань. Наслідками неадекватного сприйняття ситуації можуть бути недооцінка власних сил і ресурсів, а отже – страх, пасивність, бездіяльність, чи навпаки – переоцінка себе та необачна, ризикована поведінка.

Прийняття рішення по організації дій зводиться до відповідей на низку наступних питань:

- 1) який бажаний кінцевий результат, яким чином і ким саме він буде оцінюватись (його законність, етичність тощо);
- 2) які дії слід виконати для його досягнення (програма поведінки);
- 3) хто повинен виконувати певні дії (робота з напарником);
- 4) як зробити ці дії найбільш ефективно (з найменшими витратами зусиль і часу);
- 5) які шкідливі наслідки можливі, а отже які заходи безпеки необхідно здійснити для збереження життя і здоров'я собі, напарнику та оточуючим.

Виконання заходів поліцейського примусу здійснюється за наступним алгоритмом:

- 1) оцінка обстановки (ситуації);
- 2) аналіз власних дій і дій правопорушника;
- 3) аналіз варіантів і способів затримання;
- 4) здійснення затримання.

Для прикладу наведемо фабулу ситуаційного завдання, яке апробовано автором. Чотири молодих хлопця у нетверезому стані поділені на дві конфліктуючі групи, між якими виникла бійка. При спробі патрульних втрутитись, одна група атакує одного патрульного, а інша другого. Після чого, при появі підмоги розбігаються в різних напрямках.

Швидкість руху під час нападу – крок в секунду. Уразі приведення зброї поліцейським до застосування правопорушники підкорюються.

Алгоритм дій поліцейських.

- В автомобілі не доїжджаючи 50 – 100 м. до місця виклику, підтвердити прибуття на планшеті, включити камеру, від'єднати пасок безпеки, включити переносну радіостанцію, приготувати спецзасоби.

- Доповісти черговому (підтвердити факт бійки).
- Викликати підмогу.
- Розподілити ролі.
- Визначити себе (“Поліція!”).
- Припинити правопорушення.
- Попередити про застосування заходів поліцейського примусу.
- Попередити про відповідальність за правопорушення та наслідки невиконання законних вимог (ст. 173, 185, 261 КУпАП, ст. 122, 125, 296, 342, 343, 345 КК).

- Застосувати заходи поліцейського примусу для затримання правопорушника (ст. 42–46 ЗУ Про Національну поліцію).

- Затримання правопорушників після прибуття допомоги.

У разі затримання одного з правопорушників:

- Надіти кайданки.
- Доповісти черговому. Запросити медичну допомогу, надати прикмети правопорушників та напрям їх втечі, при наявності ознак кримінального правопорушення – викликати СОГ.

- Надати домедичну допомогу потерпілому.
- Провести поверхневу перевірку затриманого.
- Встановити особу та перевірити її по АРМОР.
- Забезпечити безоплатну правову допомогу (адвоката) безпосередньо після адміністративного затримання (ст. 261, 262 КУпАП).

- Доставити, передати затриманого черговому ВП, зняти кайданки.
- Забезпечити охорону місця події та збереження речових доказів.
- Скласти адміністративні матеріали.

Критерії оцінювання:

- Комунікація патрульних між собою, по радії та з правопорушниками.
- Контроль емоцій та поведінки.
- Оперування правовою базою, точність кваліфікації дій правопорушників.
- Взаємодія за принципами «Контакт та прикриття».
- Дотримання заходів особистої безпеки.
- Застосування заходів поліцейського примусу.
- Домедична допомога.
- Правомірність дій.
- Складання адміністративних матеріалів.

Характерні помилки, що допускають патрульні поліцейські виникають в умовах протиборства між ними та правопорушниками:

- 1) притуплення почуття небезпеки у поліцейських під час виїзду на виклики (втома, стан психічного пересичення, недооцінка небезпеки);

- 2) халатне відношення до власної безпеки;

- 3) не одягають бронежилетів та не беруть з собою в помешкання громадян ПР-73 (через уявну незручність застосування у тісному приміщенні);

- 4) втрата візуального контролю один одного в ході зустрічі (або зіткнення) з правопорушниками;

- 5) із-за частотої зміни напарників, які несуть службу немає можливості досягнути того рівня взаємодії, що необхідний для результату;

6) складно передбачити стрільбу з глибини помешкання (прохідного під'їзду тощо), якщо немає знань про даний об'єкт;

7) скупченість двох поліцейських біля місця водія (або іншого фігуранта справи) у випадку контакту з правопорушником.

Безконтрольність виконання такого роду дій і невміння їх виконувати несе за собою певну загрозу життю самого працівника поліції та його напарника.

В системі спеціальної фізичної підготовки працівників поліції в контексті формування навичок приймати правильні рішення щодо дій у подібних ситуаціях доцільним є використання активних форм навчання: ідеомоторного тренування, проблемно-ситуаційних завдань, моделювання. Вони в сукупності дозволяють працювати не з реальними ситуаціями, а з їх спрощеними моделями, виявляти разом з курсантами (слухачами) типові помилки, формулювати і відпрацьовувати заходи з їх усунення. На нашу думку, при умові виконання наведених вище рекомендацій з'являється можливість нейтралізації тих негативних дій та факторів, які, на жаль, ще мають місце в практиці несення служби патрульними поліцейськими.

Список бібліографічних посилань

1. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 684 с.

2. Попова Г. В., Мілорадова Н. Е. Особливості саморегуляції психічних станів працівників органів внутрішніх справ. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 379–388.

3. Гіренко С. П., Ларіонов С. О. Стан, перспективи та досвід формування конфліктологічної культури майбутніх працівників патрульної та кіберполіції. *Право і Безпека*. 2016. № 4 (63). С. 121–127. URL: <http://old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=29194> (дата звернення: 11.05.2019).

4. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Жданової. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 516 с.

Надійшла до редколегії 19.02.2019

УДК 796.8

О. А. ЯРЕЩЕНКО,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2475-7572>;

О. А. МОРГУНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2259-3620>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ВІД УДАРІВ НОЖЕМ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОГО» БЛОКУВАННЯ ОЗБРОЄНОЇ РУКИ Й ОБЕЗЗБРОСННЯ ПРАВОПОРУШНИКА (СУПРОТИВНИКА)

Подано матеріали дослідження, спрямованого на підвищення надійності захисту й обеззброєння правопорушника, озброєного ножем. Наводяться дані, що свідчать про переваги в надійності застосування техніки «м'якого» блокування озброєної руки правопорушника порівняно

з «жорстким» блокуванням. Указується на те, що техніка «м'якого» блокування висуває підвищені вимоги до рівня координаційно-рухових здібностей тих, хто навчається. Показано ефективність використання в процесі навчання «м'якому» блокуванню комплексів спеціально-підготовчих вправ, розроблених з урахуванням способу тримання ножа та напряму удару. Подано дані щодо можливостей використання відеокомп'ютерної системи (ВКС) «Katsumoto» для побудови кривих, які віддзеркалюють траєкторії об'єктів, що рухаються.

Ключові слова: спеціальна фізична підготовка поліцейських, спеціально-підготовчі вправи, захист від загрози холодною зброєю, правопорушник.

Актуальність дослідження. Проблеми організації ефективної протидії злочинності в Україні залишаються гострими. Останнім часом почастишали випадки зухвалих нападів на працівників поліції із застосуванням холодної та вогнепальної зброї, що призводять до таких поранень і навіть загибелі. Вирішення цієї проблеми вимагає від закладів освіти, які готують кадри для Національної поліції України, постійної уваги до вдосконалення особистої спеціальної фізичної підготовленості кожного поліцейського. У свою чергу, це вимагає від викладачів спеціальної фізичної підготовки постійного вдосконалення техніки виконання прийомів захисту й обеззброєння правопорушників. Існує також необхідність покращити методику навчання поліцейських спеціальних прийомів і дій (захист, обеззброєння).

Мета дослідження – знаходження й обґрунтування більш надійного шляху захисту й обеззброєння потенційного правопорушника, озброєного холодною зброєю, за допомогою використання техніки «м'якого» блокування ударів ножем.

Завдання дослідження:

- 1) вивчити рівень захисту від удару ножем шляхом застосування «м'якого» блокування;
- 2) розробити та впровадити в навчальний процес комплекс спеціально-підготовчих вправ для більш результативного оволодіння технікою «м'якого» блокування;
- 3) виготовити відеоматеріали щодо техніки виконання «м'якого» блокування.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, бесіда, спостереження, тестування, метод експертних оцінок, педагогічний експеримент, статистична обробка матеріалів дослідження.

Організація дослідження. Порівняльний аналіз ефективності захисту шляхом застосування «м'якого» та «жорсткого» блокування ударів ножем здійснювався у процесі педагогічного експерименту. У ньому брали участь сорок курсантів 1 та 2 курсів Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС). З учасників педагогічного експерименту були складені експериментальна (ЕГ) і контрольна (КГ) групи із двадцяти курсантів у кожній.

Тривалість експерименту становила три місяці, впродовж яких було проведено 36 тренувальних занять по півтори години кожне. Вони проводилися в години спортивно-масової роботи у відповідності до вимог програми за темою «Захист від загрози холодною зброєю». Особливість експерименту полягала в тому, що його учасники на першому та другому курсах у відповідності до навчальної програми з теми «Захист від холодної зброї» вже були навчені техніці «жорсткого» блокування ударів ножем із подальшим обеззброєнням потенційного правопорушника шляхом використання таких больових прийомів: «важіль руки досередини», «важіль руки назовні» та «вузол руки».

Результати дослідження. Аналіз вихідного рівня підготовленості тих, хто навчається, до виконання захисних дій з подальшим обеззброєнням потенційного правопорушника викладено в табл. 1.

Таблиця 1

Оцінка техніки захисту й обеззброєння тих, хто навчається,
на початку експерименту (бали)

Контрольна група $x \pm kg \pm m$	Експериментальна група $x \pm eg \pm m$		Δ	T	p
3,31 $\pm$ 0,15	3,14 $\pm$ 0,18		0,17	0,23	>0,05

Складність оволодіння технікою «м'якого» блокування ударів ножом висуває підвищені вимоги до координаційно-рухових здібностей тих, хто навчається, що, у свою чергу, вимагає підвищеної уваги до методики навчання. Для занять нами були розроблені й активно використовувалися комплекси спеціально-підготовчих вправ, які сприяли вдосконаленню координаційно-рухових здібностей курсантів і водночас підвищенню якості навчання та засвоєнню техніки «м'якого» блокування. На заняттях ми використали також відеокomp'ютерну систему (ВКС) «Katsumoto», що дозволяло визначити параметри та вибудувати траєкторію переміщення загального центру маси (ЗЦМ), що перевіряється під час виконання курсантами відповідних прийомів захисту й обеззброєння. Порівняння отриманих у процесі траєкторій ЗЦМ тих, хто був обстежений, з різним рівнем фізичної підготовленості дозволяє швидко знаходити та усувати помилки, що виникають або можуть виникати в процесі навчання.

Навчальна програма занять експериментальної групи реалізовувалася впродовж таких п'яти етапів:

1. Ознайомлення і вивчення прийомів «м'якого» блокування.
2. Вдосконалення техніки «м'якого» блокування від удару ножом.
3. Вдосконалення техніки больового контролю озброєної руки потенційного правопорушника.
4. Відпрацювання обеззброєння, надягання кайданків, поверхневої перевірки та конвоювання.
5. Виконання відповідних прийомів і захисних дій у цілому.

На заняттях № 1–13 вирішувалося завдання навчання прийомів «м'якого» блокування проти ударів озброєною рукою. При цьому заняття № 1–7 були спрямовані на ознайомлення з технікою «м'якого» блокування ударів, а заняття № 8–13 – на його вдосконалення. Заняття № 14–24 були спрямовані на поєднання техніки «м'якого» блокування озброєної ножом руки потенційного правопорушника та його обеззброєння шляхом використання техніки важелів і вузлів, регламентованої наказами МВС України, а саме: «важеля руки назовні», «важеля руки досередини» та «вузла руки».

На заняттях № 25–28 удосконалювалися техніка больового контролю потенційного правопорушника, надягання кайданків, поверхового досмотру та конвоювання. Заняття № 29–36 були спрямовані на узгодження всіх елементів комплексу технічних дій: «м'якого» блокування, обеззброєння, больового контролю, надягання кайданків, поверхового досмотру та конвоювання.

Експериментальна група впродовж педагогічного експерименту успішно оволоділа технікою «м'якого» блокування ударів із подальшим обеззброєнням правопорушника.

На останньому, 36-му, занятті експертна група оцінила дії всіх, хто навчався, під час захисту від ударів ножом і подальшого обеззброєння потенційного правопорушника. За результатами тестування експериментальна група статистично достовірно перевершила контрольну (табл. 2).

Ця перевага експериментальної групи була досягнута виключно за рахунок застосування більш надійного й ефективного «м'якого» блокування ударів ножом, які завдавав потенційний правопорушник. Усі інші дії тих, хто навчався, в експериментальній та контрольній групах виконувалися у суворій відповідності до вимог наказів МВС України. Таким чином, головна мета експерименту – довести перевагу техніки «м'якого» блокування ударів над технікою «жорсткого» – була досягнута.

Таблиця 2

Показники (ТТК)	Контрольна група	Експериментальна група	Δ	t	p
Захист від удару ножом збоку та обеззброєння	2,76±0,11	3,64±0,23	0,88	3,52	<0,01
Захист від удару ножом прямо та обеззброєння	2,88±0,13	3,43±0,12	0,55	3,06	<0,01
Захист від удару ножом навідліг та обеззброєння	2,97±0,14	3,48±0,17	0,51	2,42	<0,05

Висновки. Складність завдань, які виконують правоохоронці, вимагає від них постійного вдосконалення рівня особистої спеціальної фізичної підготовленості, важливою частиною якої є вміння захищатися від холодної зброї. Сьогодні, як відомо, захист від ударів ножом ґрунтується на використанні правоохоронцем так званого «жорсткого» блокування озброєної руки правопорушника. У подальшому його обеззброєння здійснюється за допомогою застосування спеціальних больових прийомів («важіль руки досередини», «важіль руки назовні» і «вузол руки»). Але «жорстке» блокування ударів має суттєвий недолік, суть якого полягає в недостатньому контролі руки, вільної від захвату. Важко також збільшити зону безпеки від удару. «М'яке» блокування ударів вирішує вказану проблему, що підтверджено дослідженням.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 05.04.2019).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 05.04.2019).
3. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда С. М., Режко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч.-метод. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.
4. Застосування заходів фізичного впливу для затримання правопорушника, озброєного холодною зброєю : метод. рек. / уклад.: О. А. Моргунов, О. А. Ярещенко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2017. 28 с.
5. Моргунов О. А., Ярещенко О. А. Методика підготовки майбутніх співробітників Національної поліції України к застосуванню заходів фізичного впливу // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами II міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 21 квіт. 2017 р.] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків, 2017. С. 106–111.
6. Оптимізація навчально-методичного забезпечення підготовки поліцейських : пропозиції та рек. за результатами круглого столу (16 груд. 2016 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : ХНУВС, 2017. 18 с.
7. Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків, 2016. 175 с.
8. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами II міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 21 квіт. 2017 р.] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків, 2017. 376 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2019

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ ВНЗ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

УДК 342.7:613

М. І. МАРЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0217-478X>;

ТОМАШ СТЕГНІЙ,

Школа поліції в Катовіцах

ЗДОРОВ'Я ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ¹

Постановка проблеми. Життя людини та її здоров'я завжди було ціннісним мірилом для істот нашого виду. Підтвердженням цього слугує той факт, що тяжкість будь-яких катаклізмів, воєн, терактів завжди визначається кількістю людських жертв чи нанесеними їм травмами, та, навпаки, якщо описуються позитивні зрушення у суспільстві, то вказується на приріст населення та конкретні заходи збереження життя та здоров'я осіб окремих (як правило, найменш захищених чи вразливих) категорій.

Зважаючи на важливість і, що головне, самостійну цінність здоров'я людини дана юридична категорія потребує не тільки визнання, але й правового закріплення на конституційному рівні у національних правових системах та, відповідно, універсальних й регіональних міжнародних актах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою даного дослідження є наукові праці таких вчених, як С. Булеца, Ф. Веніславський, Н. Камінська, Л. Красавчикова, М. Малєйна, В. Москаленко, О. Пунда, З. Ромовська, Р. Салтман, І. Сенюта, Р. Стефанчук, Дж. Фигейрас, К. Флейшиц, З. Черненко та ін. Зокрема, зміст конституційного права на охорону здоров'я досліджував Ю. Швець, Р. Стефанчук, В. Бігун. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу присвячені роботи Ю. Назарка та З. Черненка. Місце права на життя і здоров'я в системі конституційних цінностей України стало предметом наукового зацікавлення М. Салея, Г. Ройзмана, Ф. Веніславського та ін.

Проте зазначені авторів описують окремі аспекти права на життя та, відповідно, здоров'я, забуваючи, що життя та здоров'я самі по собі є конституційною цінністю, про що прямо зазначається у Конституції України.

Метою дослідження є пропагування здоров'я як конституційної цінності сучасної держави, визначення особливостей конституційно-правового врегулювання здоров'я особи в Україні та зарубіжних державах.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на цінність здоров'я кожної людини, підтримання здоров'я усього народу (нації) визнається пріоритетним завданням практично будь-якої сучасної держави. Невипадково під час одного з виступів у 2002 р. Верховний комісар ООН з прав людини, М. Робінсон зазначала: «Право на здоров'я не означає право бути здоровим; також це не означає, що уряди незаможних країн мають створювати коштовні служби охорони здоров'я, для яких них нема ресурсів. Але воно вимагає від урядів та державних органів розробити політику та скласти плани дій, які призведуть

¹ Переклад тез польською див. на с. 246–250 (прим. ред.).

донаявності доступної медико-санітарної допомоги для всіх в найкоротший за можливістю час. Забезпечення цього є завданням, що стоїть перед Спільнотою в галузі прав людини так і перед спеціалістами з охорони громадського здоров'я» [1, с. 9].

Практика іноземних держав в питанні конституційного закріплення права на охорону здоров'я суттєво різниться. Умовно можливо поділити держави на такі, конституційні акти яких містять в своєму складі право на охорону здоров'я та ті, що такого права не містять. Проте було б неправильно вважати, що рівень захисту та реалізації конкретного конституційного права безпосередньо залежить від способу та об'єму його закріплення в конституційних актах, адже надзвичайно важливим є саме спосіб, форми та методи розкриття та реалізації конституційної норми в національному законодавстві конкретної країни, правозастосовна практика та гарантії на чесний та неупереджений судовий захист у випадку порушень.

Чинна Конституція України використовує термін «здоров'я» аж 20 разів, що явно свідчить про надзвичайно велике значення, яке вона надає здоров'ю людини та захисту права на охорону здоров'я в усіх його складних аспектах. Стаття 3 Конституції України прямо вказує, що життя і здоров'я людини визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Більш докладніше цінність життя та здоров'я розкривається через систему їх охорони та захисту. Зокрема, право на охорону здоров'я розкривається через зміст статті 49 Конституції України, відповідно до якої «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [2].

Питання полягає в тому, чи є норми Конституції України про охорону здоров'я достатніми та юридично бездоганними? Для відповіді на це питання слід провести порівняльний аналіз конституційних норм про охорону здоров'я України та інших країн. Такий аналіз, зокрема, дасть нам відповідь на питання про те, чи існує потреба при редакції окремих статей Конституції України змінювати базову норму, яка встановлює право на охорону здоров'я в Україні.

Більшість сучасних конституцій містить загальне положення про те, що «кожен має право на охорону здоров'я» (ст. 68 Конституції Республіки Польща, ст. 64 Конституції Португалії, ст. 33 Конституції Румунії, ст. 40 Конституції Словаччини, ст. 58 Конституції Хорватії, ст. 17 Конституції Франції, ст. 31 Конституції Чеської Республіки (Хартії основних прав та свобод), ст. 32 Конституції Італії, ст. 43 Конституції Іспанії, ст. 23 Конституції Бельгії, ст. 51 Конституції Словенії, ст. 28 Конституції Естонії) [3].

Крім того Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. містить ряд положень в галузі охорони здоров'я, до яких крім звичайних норм про недискримінацію можливо віднести наступні:

Стаття 39: «Ніхто не може бути підданим науковому, в тому числі медичному, експерименту інакше як за його вільною згодою».

Стаття 68: «...Органи державної влади повинні гарантувати всім особам незалежно від їх матеріального стану, рівний доступ до медичних послуг, що фінансуються суспільними фондами. Умови та способи надання таких послуг мають визначатись законодавством.

Органи державної влади мають забезпечувати особливий догляд за дітьми, вагітними, інвалідами та старими.

Органи державної влади зобов'язані боротись з небезпечними епідеміями та захищати населення від негативного впливу від забруднення навколишнього природного середовища на стан здоров'я населення.

Органи державної влади мають заохочувати розвиток фізкультури, особливо серед дітей та молоді» [4].

Конституція Республіки Беларусь в Розділі «Особистість, суспільство, держава» містить окрему статтю, присвячену праву на охорону здоров'я, в ній викладене наступне: «Громадянам Республіки Беларусь гарантується право на охорону здоров'я, включаючи безкоштовне лікування в державних закладах охорони здоров'я. Держава створює умови для доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Право громадян Республіки Беларусь на охорону здоров'я забезпечується також розвитком фізичної культури та спорту, заходами по оздоровленню навколишнього середовища, можливістю користуватись оздоровчими закладами, удосконаленнями охорони праці» [5].

Повноваження стосовно встановлення та забезпечення права на охорону здоров'я в Сполучених Штатах, надані окремим Штатам та їх конституційним законам згідно з § 10 1-ої поправки до Конституції США, який визначає, що всі повноваження, не надані Конституцією США та користування якими не заборонено штатам залишаються за штатами або народом [6]. Враховуючи той факт, що Конституція США серед повноважень Федерального центру не згадує про сферу охорони здоров'я логічна норма вказує на те, що охорона здоров'я знаходиться у сфері виключних повноважень штатів.

Конституція Японії 1947 р. не встановлює окремого конституційного права на охорону здоров'я, а одразу визначила обов'язки Держави в сфері охорони здоров'я. В Розділі, де йде мова про права та обов'язки народу містить статтю 25, згідно з якою: «В усіх сферах життя Держава повинна вживати зусиль для підвищення та подальшого розвитку громадського благополуччя, соціального забезпечення, а також народного здоров'я» [7].

Автори Конституції Італійської республіки недовзначно віднесли право на охорону здоров'я до невід'ємних природних прав людини незалежно від її громадянства чи підданства. Стаття 32 Конституції Італії зазначає, що «Республіка охороняє здоров'я, як основне право особи та основний громадський інтерес та гарантує безкоштовне лікування для малозабезпечених». В частині другій цієї статті йде мова про медичні дослідження та різноманітні медичні процедури та права учасників таких досліджень та пацієнтів стосовно таких процедур: «жоден не може бути підданий певним медичним заходам, інакше як на підставі закону. При цьому закон в жодному разі не може порушувати кордони, які продиктовані повагою до особи» [8].

Грунтовно питання громадського здоров'я визначено в Конституції Іспанії, прийнятій 6 грудня 1978 р. та доповненій 27 серпня 1992 р., стаття 43 якої встановлює право на охорону здоров'я та отримання медичної допомоги без дискримінації і викладена в наступній редакції:

«(1) Визнається право на охорону здоров'я.

(2) Це зобов'язує органи державної влади організовувати та забезпечувати систему охорони здоров'я та гігієни через встановлення запобіжних засобів та забезпечення надання необхідної медичної допомоги та турботи. Законодавством мають утверджуватися права та обов'язки в цих відносинах.

(3) Органи державної влади мають заохочувати медичну просвіту, фізкультуру та спорт. Також вони повинні забезпечити адекватну поведінку». Згідно зі ст. 148 цієї ж Конституції до виключної компетенції Держави віднесено прийняття законодавства та координацію зусиль в галузі охорони здоров'я, врегулювання фармацевтичної діяльності та охорони навколишнього природного середовища [9].

Враховуючи особливості національних правових систем слід відзначити, що в державах, в яких відсутня писана Конституція існують базові закони стосовно встановлення права на охорону здоров'я, так в Державі Ізраїль така норма міститься в Законі 1996 р. «Про права пацієнта», в Розділі 3 якого відзначається, що:

«(а) Кожна людина, яка потребує медичної допомоги має право отримати її відповідно до всіх законів, правил, і угод, в будь-який час в Ізраїльській системі охорони здоров'я.

(б) В критичному випадку людина має право отримати/прийняти, одержати медичну допомогу беззастережно» [10].

Право на охорону здоров'я також прямо не передбачено в конституціях наступних країн Європейського Союзу: Англія, Ірландія, Латвія, Мальта, Кіпр, Німеччина, Данія та Швеція.

Європейський Союз в пункті 1 статті 152 (колишня 129) Амстердамської угоди від 2 жовтня 1997 року свого часу підкреслив велике значення, яке він надає встановленню та захисту права на охорону здоров'я в ЄС зазначивши, що «Високий рівень захисту здоров'я населення має бути забезпечений шляхом визначення та імплементації політики та діяльності Співтовариства» [11].

Загалом же стратегія Європейського Союзу щодо охорони здоров'я передбачає такі напрями:

- удосконалення системи інформації щодо здоров'я на всіх соціальних рівнях;
- розроблення механізму швидкого реагування в разі виникнення загрози для здоров'я;
- зосередження на детермінантах здоров'я, зокрема на шкідливих чинниках, пов'язаних зі способом життя [12].

Підвівши ризик, доходимо висновку, що в більшості сучасних держав право на охорону здоров'я закріплюється на рівні конституцій. Викладення такої конституційної норми різниться, на фоні чого положення української Конституції може бути визнане вдалим та повним за деякими виключеннями. Так потребує дієвого наповнення механізм реалізації конституційної норми та встановлення дієвих гарантій щодо її реалізації. Україна має здолати довгий шлях реформування сфери охорони здоров'я, серед пунктів якого прийняття нового базового закону про охорону здоров'я, законодавства про приватну медицину та права пацієнтів, цивільно-правові особливості врегулювання договірних відносин між пацієнтами, медичними закладами та медичним персоналом, трансплантацію органів, становлення страхової медицини тощо.

Список бібліографічних посилань

1. 25 вопросов и ответов о здоровье и правах человека / ВОЗ. Франция, 2002 г. 36 с. (Серия «Здоровье и права человека» ; Вып. № 1).
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Черненко З. С. Порівняльний аналіз закріплення права на охорону здоров'я в Конституціях Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2014. № 10. С. 161–166.
4. Constitution of the Polish Republic. Text dated April 2, 1997. URL: <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/pl00000.html> (дата звернення: 01.02.2019).
5. The Constitution of the Republic of Belarus. Text dated March 15, 1994. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/by/by016en.pdf> (дата звернення: 01.02.2019).
6. The Bill of Rights (Amendments 1-10). URL: <https://nccs.net/blogs/americas-founding-documents/bill-of-rights-amendments-1-10> (дата звернення: 01.02.2019).
7. The Japan Constitution. Text dated November 3, 1946. URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (дата звернення: 01.02.2019).
8. The Constitution of the Italian Republic. Text dated 27 December, 1947. URL: https://www.quirinale.it/allegati_statici/en/costituzione_inglese.pdf (дата звернення: 01.02.2019).
9. The Spanish Constitution. Approval by national referendum: December 6, 1978. Entry into force: 29 December 1978. Consolidated up to the amendment of August 27, 1992. URL: <http://www.congreso.es/funciones/constitucion/indice.htm> (дата звернення: 01.02.2019).
10. Patient's Rights Act, 1996. URL: <http://www.waml.ws/pages/legisdet.asp?Id=&country=Israel> (дата звернення: 01.02.2019).
11. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, signed at Amsterdam, 2 October 1997. *Official journal of the European Communities*. No. C 340, November 10 1997. pp. 1–308.
12. Назарко Ю. В. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 405–418.

Надійшла до редколегії 08.03.2019

УДК [159.9:796.011.3-087.36](477)

М. О. БОРОВИК,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>;

В. В. КОНОВАЛОВ,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної реабілітації та спортивної медицини
з курсом фізичного виховання та здоров'я
Національного медичного університету

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА СПОРТОМ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто питання, що розкривають процес формування мотивації курсантів закладів вищої освіти з специфічними умовами навчання до занять фізичною підготовкою та спортом. Дано поняття мотиву, проведений аналіз критеріїв становлення мотивації на різних етапах навчання. Встановлено роль змагальності на заняттях з фізичної підготовки, як один із методів виховання особистості курсанта. Розкриті елементи ефективності змагальності. Проведено класифікацію ієрархії мотивів на високий, середній та низький.

Ключові слова: курсант, мотив, фізична підготовка, психофізичні якості.

В умовах реформування МВС України від майбутнього офіцера Національної поліції України вимагається прояв усвідомленої дисциплінованості, організованості, відповідальності. Встановлено, що одними із дієвих засобів оволодіння професійними навичками висококваліфікованого поліцейського є фізична підготовка та спорт. Однак в період навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання у деяких курсантів не належному рівні формується мотив та інтерес до занять фізичною підготовкою та спортом, що є причиною зниження рівня їхньої фізичної підготовленості особливо це проявляється на третьому та четвертому роках навчання.

Окремі аспекти пошуку шляхів покращення рівня професійної та навчальної мотивації висвітлювали у своїх порціях такі вчені Ю. М. Антошків, М. О. Ануфрієв, О. М. Бандурка, Ю. С. Баран, А. М. Ковальчук, В. В. Коновалов, О. Г. Піддубний, А. І. Полтавець, О. П. Столяренко, П. В. Яременко.

Мета статті – запропонувати шляхи формування мотивів до занять фізичною підготовкою та спортом курсантами закладах вищої освіти системи МВС.

Однією з педагогічних умов, що впливає на рівень фізичної підготовленості майбутнього офіцера Національної поліції України є формування мотивації до занять з фізичної підготовки та спортом.

Мотив навчання (від лат. *move* – надавати рух, штовхати) – це спонукання, причина поведінки чи вчинку, причина певної діяльності. Внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності [4, с. 25].

Мотивація позначає систему чинників, що детермінують поведінку особистості, та характеристику процесу, що стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні [5, с. 68].

Головним критерієм, що визначає ступінь високої мотивації до занять фізичною підготовкою та спортом майбутнього офіцера Національної поліції України є суспільні мотиви, (підготовка до захисту публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок

надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; оволодіння професією поліцейського), а також моральне стимулювання [1].

Формування у курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання мотивації до регулярних занять фізичною підготовкою можливо здійснювати за допомогою різних психологічних та педагогічних прийомів, які в залежності від обраної спеціалізації поліцейського постають у формі певних засобів та заходів [6, с. 370].

На думку В. П. Пугачева, процес формування мотивації суб'єктів навчання складається з певних етапів. На першому етапі під час початкової адаптації, мотивація курсанта характеризується багатовекторністю інтересів та нечітким усвідомленням практичної спрямованості занять. В основному прагнення до фізичного розвитку проявляється в результаті впливу керівників занять.

На другому етапі під час повної адаптації, курсанти усвідомлюють потреби до занять фізичною підготовкою і спортом, мотиви стають більш усвідомленими.

На третьому етапі, під час становлення особистості курсанта в колективі необхідність до фізичного розвитку є усвідомленим рішенням із чітким розумінням мотивів значущості вдосконалення фізичних якостей.

Четвертий етап характеризується закріпленням сформованих мотивів та їх перетворення в якості, які визначаються під дією систематичного виконання, що створює потребу – звичку до постійних занять.

Вивчаючи рівні мотивації на різних етапах навчання прослідковується наступна тенденція: на першому курсі навчання одними з найголовніших факторів, що впливають на високий рівень мотивації є педагогічні впливи з боку фахівців курсової ланки та викладачів кафедри спеціальної фізичної підготовки, суспільно-важливі мотиви та особисті мотиви, куди відносяться – бажання мати добре розвинуте тіло, зовнішність, зміцнення здоров'я, організація власного часу після навчальних занять, підвищення свого соціального статусу серед однокурсників. На другому та третьому курсі зазначені вище мотиви зберігають своє значення, але при певному збільшенні самоствердження в колективі. На четвертому курсі роль особистих мотивів зростає, ще більше, але при цьому спостерігається зниження суспільно-важливих мотивів.

Протягом усіх етапів формування мотивації у курсантів до занять фізичною підготовкою, науково-педагогічному складу доцільно послідовно використовувати педагогічні методи стимулювання навчальної діяльності до яких відносяться: методи формування пізнавальних інтересів; метод забезпечення успіху в навчанні; методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні; та психологічні впливи, що включають в себе комплексне застосування методів виховання особистості курсанта, які включають в себе особистий приклад, заохочення, примус, стимулювання, навіювання, переконання, одним з найголовніших серед яких постає питання змагальності на заняттях з фізичної підготовки [7, с. 144].

Під мотивацією змагальності слід розуміти особливий стан особистості, що формується в результаті співвідношення нею своїх потреб та можливостей з предметом змагальної діяльності, що служить основою для здійснення цілей, спрямованих на досягнення максимально можливого на даний момент результату.

Оцінкою ефективності змагальності, на думку А.І. Ісхакова, постають відображення умов по організації змагальності курсантів на навчальних заняттях з фізичної підготовки в нормативних документах (закладу вищої освіти, факультету, кафедри, курсу); організаційно-методичні (кількісні та якісні) характеристики педагогічних впливів на навчальних заняттях з фізичної підготовки; ступінь охоплення курсантів змагальною діяльністю на навчальних заняттях з фізичної підготовки та при проведенні секційної роботи; моральна задоволеність курсантів змагальною діяльністю у закладі вищої освіти [2, с. 27].

Вдосконалення розвитку змагальності курсантів на заняттях з фізичної підготовки буде відбуватись при стимулюванні свідомої мотиваційної установки та певного психологічного настрою що буде залежати від вольових якостей й буде створювати постійне почуття за результати з фізичної підготовки, а також критичного ставлення до результатів своєї діяльності, прагнення до постійного вдосконалення рівня власної фізичної підготовленості.

Прояв професійної мотивації курсантів до занять з фізичної підготовки можна поділити на три рівня. Перший рівень мотивації (високий) – характеризується яскраво вираженою потребою в професійному вдосконаленні, що сприяє ефективному вирішенню завдань покладених на поліцію.

Другий рівень мотивації (середній) – професійні цінності в діяльності поліцейського не є основними.

Третій рівень мотивації (низький) – характерний відсутністю ціннісних орієнтацій та установок на службу в поліцію, прослідковується проблемна ситуація в навчанні [3, с. 119].

Висновок. Розглянуті вище етапи формування мотивації, рівні мотивації, педагогічні впливи щодо впливу на мотивацію змагальності на заняттях з фізичної підготовки, мають значний вплив на якість їх підготовки до професійної діяльності.

Перспективним напрямком подальших досліджень є поглиблене вивчення педагогічних умов покращення рівня психофізичної підготовленості майбутніх офіцерів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.03.2019).
2. Вашин А. Н., Исхаков А. И. Педагогический принцип состязательности в военно-прикладных видах спорта // Здоровый образ жизни и физическое воспитание студентов и слушателей ВУЗов : материалы VIII межвуз. науч.-практ. конф. М. : НОУ «ИНЕП», 2010. 338 с.
3. Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І., Семенова А. В. Педагогіка вищої школи. Київ : Знання, 2007. 495 с.
4. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции. М., 1981. 237 с.
5. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность». Киев : Миллениум, 2004. 521 с.
6. Смирнов А. Э., Пискунов А. Р., Яцук К. В. Военно-профессиональная мотивация. Молодой ученый. 2016. № 30. С. 366–372. URL: <https://moluch.ru/archive/134/37494/> (дата звернення: 22.05.2019).
7. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ : Академвидав, 2005. 560 с.

Надійшла до редколегії 13.03.2019

УДК 796.323.2(477)

В. М. КАЗНАЧЕСЬВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2412-795X>;

Р. В. ПАВЛОВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2492-0277>

ЗНАЧЕННЯ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано значення ігрових видів спорту, зокрема, баскетболу та футболу при підготовці поліцейських у закладах вищої освіти, встановлено, що залучення курсантів до ігрових видів спорту сприяє виконанню багатьох завдань при підготовці кваліфікованих працівників поліції.

Ключові слова: баскетбол, футбол, підготовка поліцейських, освітній процес, заклад вищої освіти.

В умовах реформування сучасного суспільства, євроінтеграційного напрямку розвитку України, особливого значення набувають питання укріплення фізичного та духовного здоров'я людини, формування здорового способу життя, реалізації індивідуальності особистості. В період навчання у закладах вищої освіти розкриваються здібності та задатки курсантів, відбувається найбільш активний розвиток моральних та естетичних якостей, становлення та стабілізація характеру та інтересів особи.

Повсякчас, сучасне суспільство вимагає від працівника поліції високого рівня фізичної культури, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, уміння застосовувати свої уміння та навички в різних сферах правоохоронної діяльності, що об'єктивно потребує переосмислення існуючої системи підготовки кадрів для поліції [1, с. 5].

Сьогодні висуває кардинально нові вимоги і до процесу фізичної підготовки поліцейських. Вона має бути гнучкою, розгалуженою, варіативною, здатною задовольнити потреби працівників саме в тих сферах, при виконанні спеціальних завдань, що відповідають викликам часу.

Фізична культура і спорт не тільки є засобами зміцнення здоров'я курсанта, його фізичного вдосконалення, однією з форм проведення дозвілля, засобом підвищення соціальної активності, але і істотно впливають на інші сторони людського життя: на трудову діяльність, моральні та інтелектуальні якості; на процес самопізнання і самовдосконалення, на формування волі. У процесі фізичного виховання формування психічних властивостей курсанта, студента відбувається шляхом моделювання життєвих ситуацій, «програти» які можна за допомогою фізичних вправ, спортивних і особливо ігрових моментів. Цілком очевидно, що, займаючись спортом, людина в першу чергу вдосконалює і зміцнює свій організм, своє тіло, свою здатність керувати рухами.

На сьогодні при здійсненні своїх безпосередніх обов'язків поліцейським доводиться долати чималі фізичні і емоційні навантаження, бути готовими рішуче і вміло в будь-який час припинити протиправні діяння. А для успішного виконання всіх поставлених завдань необхідно мати гарну спортивну форму та володіти певними навичками. Вироблення відповідних якостей у особового складу органів внутрішніх справ досягається, в основному, шляхом систематичних занять фізичною підготовкою. До фізичної підготовки належить комплекс силових вправ, легкоатлетичні дисципліни, бойові прийоми боротьби, а також ігрові види спорту, зокрема, баскетбол, футбол, волейбол.

Для реалізації зазначених завдань суттєвим є залучення курсантів (студентів) на заняттях із фізичного виховання до ігрової діяльності. Саме в ігровій діяльності об'єктивно поєднуються два дуже важливі фактори: з одного боку, курсанти (студенти) включаються в практичну діяльність, розвиваються фізично, звикають самостійно діяти, з іншого боку – отримують моральне і естетичне задоволення від цієї діяльності, поглиблюють пізнання навколишнього середовища. Все це в кінцевому підсумку сприяє вихованню особистості в цілому. Таким чином, гра є одним з комплексних засобів виховання. Вона спрямована на всебічну фізичну підготовленість, вдосконалення функцій організму, рис характеру. тощо

Одним з найпопулярніших видів спортивних ігор є баскетбол та футбол. Ці види спорту мають багато шанувальників як серед тих, хто займався раніше і захоплюється зараз, так і серед людей, яким подобається баскетбол та футбол за динамічність, азарт спортивної боротьби конкуруючих команд, легкість та невимушеність володіння гравцями м'ячем при виконанні прийомів гри в складних ігрових ситуаціях [1, с. 7].

Баскетбол та футбол сприяють вихованню почуття колективізму, наполегливості, рішучості, цілеспрямованості, уваги і швидкості мислення; здатності управляти своїми емоціями, вдосконаленню основних фізичних якостей. Для співробітника поліції ці якості є далеко не останніми для успішного виконання покладених на них завдань.

Сучасним ігровим видам спорту притаманна висока рухова активність спортсменів. Зазначимо, що саме майбутній працівник поліції потребує високого рівня загальної витривалості. У баскетболі та футболі фізичні якості умовно можна розділити на загальні і спеціальні. Загальні – сила, швидкість, витривалість, спритність. На цій базі розвиваються

спеціальні фізичні якості, необхідні для гри: «вибухова» сила, швидкість переміщення, ігрова витривалість, акробатична спритність. Варто відмітити, що ігрові види спорту розвивають ще і високу рухливість нервових процесів. Спритність дає можливість швидко орієнтуватися в ситуаціях, що постійно змінюються, швидко переходити від одних дій до інших. Зайняття баскетболом та футболом допомагають особі підвищувати працездатність організму в цілому, він отримує різноманітний фізичний розвиток, зміцнює опорно-руховий апарат. Ігрові види спорту неодмінно сприяють підвищенню психологічної підготовленості, створюють умови для активного відпочинку в період навантажень. Таким чином, баскетбол та футбол, безперечно, розвивають людину, проте не лише фізично, але і розумово.

Аналіз наукових досліджень свідчить про доцільність використання ігрових видів спорту під час підготовки фахівців у закладах вищої освіти, зокрема, поліцейських. Адже, баскетбол та футбол, як найбільш розповсюджені види спорту у світі, сприяють виконанню багатьох завдань при підготовці кваліфікованих працівників поліції [2, с. 17].

Баскетбол, саме той вид спорту, який розвиває у людини безліч різних рухових здібностей. В процесі гри в баскетбол, розвиваються рухові (фізичні) здібності: швидкісні; швидко-силові (ривки, стрибки з м'ячем і без м'яча, кидки і передачі); витривалість (тривале виконання вправ з м'ячем і без м'яча з різною, часто з високою швидкістю) [3, с. 37].

Система фізичних вправ, заснованих на баскетболі, також робить багатобічний вплив на розвиток психічних процесів в організмі курсанта (студента). Баскетбол покращує сприйняття, увагу, пам'ять, розвиває уяву і мислення, що є основою для якісного сприйняття і дотримання правил, і умов як самих вправ, так і гри, узгодження дій як індивідуального гравця, так і всіх команди в цілому. Спеціально підібрані ігрові вправи, що виконуються індивідуально, в двійках, трійках, командах, рухливі ігри та завдання з м'ячем створюють необмежені можливості для розвитку, перш за все координаційних здібностей (орієнтування в просторі, швидкість реакції і перестроювання рухових дій, точність диференціювання і оцінювання просторових, силових і часових параметрів рухів, здатність до узгодження окремих рухів в цілісні комбінації). Особливістю спортивної гри баскетбол є миттєва зміна ситуацій, орієнтування в складній руховій діяльності, виконання різноманітної діяльності, виконання різноманітних рухових дій з м'ячем і без м'яча. Під час гри кожен гравець, з огляду на зміну ігрової обстановки, самостійно визначає, які дії необхідно виконати, а також прийняти рішення, коли і як діяти. Такі дії сприяють вихованню в гравців творчої ініціативи. Також слід пам'ятати про те, що на відміну від усіх командних видів спорту баскетбол дає можливість показати індивідуальні здібності кожного гравця, а також іноді дає можливість самостійно вирішити результат гри.

Футбол як засіб фізичного розвитку розширює можливості естетичного впливу на студентів, розвиває прагнення до фізичної краси, до творчих проявів, до естетично виправданої поведінки. У футболі колектив виступає найактивнішим фактором формування особистості. Команда існує в тому випадку, якщо в усіх є спільна мета; якщо всі працюють разом; якщо досягнута психологічна сумісність; якщо педагогічна майстерність наставника має досить високий рівень; якщо члени команди вчать один в одного тощо. Колективний характер футбольної діяльності виховує почуття дружби, товариства, взаємодопомоги, розвиває такі цінні моральні якості, як почуття відповідальності, повага до партнерів і суперників, дисциплінованість, активність. Кожен студент може проявити свої особисті якості: самостійність, ініціативу, творчість. Разом з тим гра вимагає підпорядкування особистих прагнень інтересам колективу [4, с. 119].

Таким чином на сьогодні в системі фізичного виховання такі ігрові види спорту як баскетбол та футбол набули великої популярності через економічну доступність гри, високу емоційність, великий видовищний ефект і найголовніше, що ця гра сприятливо впливає на організм людини. У багатьох випадках ігрові моменти допомагають моделювати життєві ситуації, що виникають в практичній діяльності поліцейського, а вихована при грі звичка дотримуватись встановлених норм і правил поведінки, бути працьовитим, дисциплінованим знаходять свою реалізацію та затребуваність у професійній діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Основи техніко-тактичної підготовки в баскетболі : навч. посіб. / А. О. Аркуша, С. В. Королінська, Н. І. Ізмайлова та ін. Харків : НФаУ, 2013. 103 с.
2. Защук С. Г., Ивчатова Т. В. Баскетбол в физическом воспитании студентов нефизкультурных вузов. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2010. № 5. С. 69–72.
3. Волков О., Волошин А. Вершини українського баскетболу. Київ, 2010. 72 с.
4. Юрчишин Ю. В. Стан та особливості мотивації студентів до рухової активності оздоровчої спрямованості на сучасному етапі реалізації фізичного виховання у ВНЗ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 4. С. 118–123.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК [378.6:37.015.3](477)

Д. В. КОНСТАНТИНОВ,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0431-7999>

ЗМІСТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Фізична підготовка виступає незмінним супутником усього періоду проходження служби поліцейським. Роль фізичної підготовки дуже важко переоцінити, так як саме вона забезпечує в правоохоронних органах збереження здоров'я, усебічний розвиток фізичних якостей, професійно важливих умінь та навичок, необхідних для виконання своїх службових завдань.

Ключові слова: *фізична підготовленість, фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка, розвиток фізичних здібностей.*

Фізична підготовка особового складу правоохоронних органів України – це педагогічно спрямований процес забезпечення спеціалізованої фізичної підготовленості до професійної діяльності зі специфічними професійними характеристиками. Фізична підготовка у правоохоронних органах має гарантувати збереження здоров'я, творчої і трудової активності, усебічний розвиток фізичних якостей, професійно важливих умінь і навичок працівників, необхідних для виконання службово-оперативних завдань [2].

Заняття з фізичної підготовки спрямовані на виконання таких освітніх завдань: забезпечити раціональне формування індивідуального фонду необхідних рухових знань, умінь і навичок, довести їх до належного рівня досконалості; навчити кожного застосовувати набуті знання та навички в повсякденному житті для самовдосконалення [3].

Відповідно до вимог навчальних і робочих програм зі спеціальної фізичної підготовки у ВНЗ МВС України, працівники поліції мають опановувати навчальний матеріал під час не лише практичних, а й самостійних та індивідуальних занять. Метою цих занять є поглиблення теоретичних знань й удосконалення методичної підготовленості з фізичної культури. Вони передбачають самостійне вивчення документів і методичних посібників із фізичної підготовки та спорту, з'ясування завдань і змісту практичних занять, виконання вправ і методичних прийомів організації таких занять.

Ефективне виконання завдань, покладених на працівників поліції, неможливе без засвоєння теоретичних знань із фізичної підготовки. Останні пропонуємо розуміти як

результат оволодіння поліцейськими спеціальною системою знань, умінь, навичок із фізичної підготовки, необхідних для виконання повноважень поліцейського, а також для життєдіяльності людини.

Методичні знання з фізичної підготовки – це система даних про концептуальні засади методики викладання в галузі фізичного виховання, здатність особи застосовувати їх у навчально-виховному процесі й уміння передати учасникам цього процесу досвід рухової діяльності (уміння і навичок). Теоретичні та методичні знання виявляються у здатності проектувати, адаптувати, організовувати, умотивувати, досліджувати та контролювати процес фізичної підготовки. Загалом аналізовані знання з фізичної підготовки працівників поліції умовно можемо поділити на основні та додаткові, що необхідні і під час фізичної підготовки, і для виконання службових обов'язків.

До основних знань, потрібних для ефективного розвитку фізичних якостей працівників поліції, належать такі: знання методів, форм, засобів розвитку основних фізичних здібностей; знання нормативних актів, які регламентують організацію фізичної підготовки в підрозділах Національної поліції України.

Додаткові теоретичні знання – це засади правил дотримання особистої гігієни, контролю та самоконтролю під час занять фізичними вправами.

Завдяки комплексному використанню основних і додаткових теоретичних та методичних знань із фізичної підготовки можливо досягнути найвищої ефективності під час навчання майбутніх працівників поліції та у процесі службової підготовки правоохоронців. Засвоєння цих знань дасть можливість правильно оцінити обстановку, окремі ситуації, обрати найоптимальніші дії, прийоми та комбінації прийомів [4, с. 94–95]. Тому не випадково у навчальних планах із підготовки поліцейських передбачено не лише проведення практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки, а і відведено певну кількість годин для засвоєння теоретичного матеріалу. Однак, порівняно з навчальними планами, на основі яких здійснювалась підготовка міліції, у пояснювальній записці до навчального плану підготовки фахівців ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Право» зазначено, що наявність у навчальному плані ряду специфічних дисциплін, викладання яких потребує посилення практичної складової частини, зумовлює необхідність виділення для них більшої кількості аудиторного часу. Це стосується таких дисциплін, як «Вогнева підготовка», «Тактико-спеціальна підготовка» і «Спеціальна фізична підготовка», де аудиторне навантаження збільшено до 70–80 % [5].

Варто зазначити, що збільшення аудиторного навантаження у дисципліні «Спеціальна фізична підготовка», хоч і приводить до покращення практичних навичок курсантів, які прийдуть їм під час майбутньої професійної діяльності, не є повністю раціональним. Сьогодні навчальними планами ВНЗ МВС України закріплено лише дисципліну «Спеціальна фізична підготовки», зміст якої відповідає саме професійній спрямованості курсантів. Однак предметів «Фізична підготовка» або «Фізична культура» немає. Основні теми з фізичного виховання викладаються в рамках загальної частини «Спеціальної фізичної підготовки», хоча вона є професійно спрямованою. Тому, на нашу думку, навчальні програми курсантів ВНЗ МВС України варто доповнити обов'язковою дисципліною «Загальна фізична підготовка». Це дасть можливість не лише більш якісно підготувати майбутніх офіцерів поліції до практичної діяльності, а й диференціювати кількість та вид навантаження на курсантів з урахуванням спеціальності та специфіки їхньої майбутньої діяльності. Наприклад, для «Загальної фізичної підготовки» має бути передбачено однакову кількість академічних годин викладання для всіх спеціальностей та за всіма напрямками, а навантаження зі «Спеціальної фізичної підготовки» має відповідати саме напрямку підготовки. Наприклад, для курсантів підрозділів кримінальної поліції обсяг навантаження має бути більшим, ніж для курсантів, які в майбутньому будуть слідчими.

Також варто звернути увагу на більш практично спрямоване навчання за досліджуваным напрямом, тобто спеціальне фізичне виховання має здійснюватися з урахуванням актуальних тенденцій «розвитку» злочинності. Навчання поліцейських у

рамках фізичної підготовки має відповідати тим завданням, які безпосередньо стоятимуть перед поліцейськими під час практичної діяльності.

Варто погодитися з думкою О.М. Цильман, яка звертає увагу на важливість поєднання теоретичного і практичного навчання для формування та розвитку в курсантів професійно-психологічної готовності до правоохоронної діяльності. На сучасному етапі реформування відомчої освіти недоцільно обмежуватись викладанням окремих дисциплін із правової, тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та інших видів підготовки. Потрібно здійснювати комплексну інтегральну підготовку курсантів і при цьому раціонально використовувати міждисциплінарні зв'язки, поєднуючи їх на конкретних навчальних заняттях для формування у поліцейських найбільш якісного рівня професійної готовності до виконання відповідних завдань [6, с. 191; 7].

Моделювання життєвих ситуацій, що можуть виникати під час оперативно-службової діяльності поліцейських, на заняттях зі «Спеціальної фізичної підготовки» з використанням міждисциплінарних зв'язків забезпечить більш практично спрямовану підготовку курсантів.

Узагальнюючи викладене вище, ми дійшли таких висновків:

- актуальність фізичного виховання молоді в Україні не потребує додаткової аргументації, тому вкрай нагальна необхідність систематичного підвищення рівня фізичних здібностей майбутніх правоохоронців;
- важливість і необхідність якісного рівня фізичної підготовки поліцейських зумовлені не тільки специфікою їхньої службової діяльності, а й загальними вимогами до розвитку здорової молоді, тому такий напрям підготовки має на меті не тільки розвиток професійно дієвої особистості, а й здорової та фізично розвиненої молоді;
- серед проблемних моментів, що виникають у сфері фізичної підготовки курсантів, варто виділити неналежну диференціацію навчального матеріалу для курсантів за різними напрямками підготовки, питання систематичності підготовки (регулярність навантаження за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» нормативно не визначено, а тому кількість годин може варіюватися, що призводить до зменшення навантаження і нівелювання мети фізичного виховання).

До способів удосконалення такого напрямку, як фізичне виховання, в системі ВНЗ МВС України варто віднести запровадження двох дисциплін із фізичного виховання: «Загальної фізичної підготовки», яка передбачає виключно розвиток фізичних здібностей та навичок, та «Спеціальної фізичної підготовки», що має на меті саме професійно орієнтовану підготовку поліцейських/

Ми вважаємо, що вирішенням цієї проблеми є збільшення рухової активності на ранковій фізичній зарядці. Також необхідно розробити окремі графіки індивідуальної підготовки для курсантів з низьким рівнем фізичної підготовки. Їх реалізацію здійснювати в години самостійної підготовки.

Працівники поліції повинні мати високий рівень фізичної підготовки щоб виконувати покладені на них функції в межах службової діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Селюков В. С., Кушніренко Р. О., Константинов Д. В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 338–340. URL: http://www.par.in.ua/4_2018/100.pdf (дата звернення: 13.02.2019).
2. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посібник / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва, Є. М. Моїсєєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.
3. Шиян Б. М. Теорія та методика фізичного виховання школярів : у 2 ч. Тернопіль : Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с. URL: http://www.studmed.ru/view/shiyan-bm-teorya-ta-metodika-fzichnogo-vihovannya-shkolyarv_8f6442dca65.html (дата звернення: 13.02.2019).
4. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 91–99. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/urpp_2016_2_10.pdf (дата звернення: 13.02.2019).

5. Пояснювальна записка Департаменту кадрового забезпечення Міністерства внутрішніх справ України до навчального плану підготовки фахівців ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Право».

6. Пасько О. Ф. Система підготовки майбутніх працівників для національної поліції. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. № 10. С. 191–194.

7. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. № 2 (1). С. 330–337

Надійшла до редколегії 17.02.2019

УДК 378.9:34:796.071.5+378.16

О. В. КУЗЕНКОВ,

*доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;*

В. В. БЛИК,

*викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВКОЮ КУРСАНТІВ МВС УКРАЇНИ

Здійснено аналіз підготовленості курсантів в системі занять фізичною підготовкою. У подальшому результати аналізу можна використати для удосконалення фізичної підготовки курсантів.

Ключові слова: курсанти, фізична підготовленість, поліція, спеціальна фізична підготовка, професійно важливі якості, заняття.

Актуальність. У роботі досліджуються проблеми спеціальної фізичної підготовленості курсантів щодо розвитку професійно важливих якостей майбутнього поліцейського і їх морфофункціональних та психологічних змін, що відбуваються під час виконання поставлених завдань.

Теперішній час вимагає від поліцейського достатньої фізичної підготовленості та готовності до виконання завдань різної складності з можливою загрозою для забезпечення особистої безпеки та безпеки громадян [2, с. 24].

Напрями і проблеми удосконалення фізичної підготовленості курсантів розглянуто багатьма спеціалістами (Ю. П. Сергієнко, 2005–2014; Ф. М. Євтушов, 2013; О. В. Запорожанов, 2010 та ін.).

Професійна підготовленість співробітників органів внутрішніх справ – вирішальний фактор забезпечення законності правопорядку та боротьби зі злочинністю [3, с. 74]. Адже у сучасних умовах професія співробітника органів внутрішніх справ не виключає діяльності, пов'язаної з силовим затриманням правопорушників. Співробітники поліції, які мають гарну фізичну підготовку та досконало володіють технікою самозахисту й спеціальними прийомами боротьби, найчастіше перемагають фізично сильніших злочинців. При цьому ними використовуються захисні дії, які за правильного спрямування і прикладення внутрішніх і зовнішніх сил забезпечують або виграш у силі, або виграш у часі [3, с. 74].

Мета роботи. Удосконалення фізичної підготовленості курсантів Національної академії внутрішніх справ на підставі оцінки їх функціональних можливостей на етапі спеціалізованої базової підготовки для подальшої роботи в органах Міністерства внутрішніх справ.

Об'єкт дослідження – фізична підготовленість курсантів НАВС.

Предмет дослідження – технологія удосконалення процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів НАВС.

Завдання дослідження:

За даними спеціальної науково-методичної літератури вивчити стан проблеми удосконалення спеціальної фізичної підготовленості.

Вивчити чинники розвитку функціональних можливостей і особисті фахові навички та здібності.

Визначити рівень розвитку фізичних якостей у процесі фізичної підготовки.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи були використані такі методи: теоретичного рівня пізнання: теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури, узагальнення досвіду практичної роботи та аналіз документальних матеріалів, педагогічного спостереження та контролю.

Результати дослідження:

Питання удосконалення фізичної підготовленості курсантів МВС вивчали багато провідних фахівців та спеціалістів, узагальнюючи та систематизуючи основні проблеми вимог навчальної програми під час проведення занять спеціальної фізичної підготовки. В своїй службовій діяльності працівники Національної поліції керуються низкою нормативно-правових актів, які зобов'язують їх мати відповідну фізичну підготовку: наказ МВС України від 26.01.2016 року № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», де чітко зазначається, що заняття з фізичної підготовки передбачає формування професійно важливих якостей в поліцейських:

- рухових якостей та навичок, необхідних у повсякденній діяльності та в разі виникнення екстремальних ситуацій;
- постійний розвиток витривалості, спритності, швидкісних та силових якостей, які забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні при його затриманні, у тому числі з подоланням природних та штучних перешкод;
- самоконтроль за фізичним станом та станом здоров'я у процесі виконання фізичних вправ;
- надбання практичних навичок застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки [5, с. 15].

Важливими складниками розвитку фізичної підготовленості курсанта є низка чинників, які мають безпосередній вагомий вплив на неї: показники фізичного розвитку – антропометричні та біометричні дані: зріст, маса тіла, життєва ємкість легень, об'єм грудної клітки; рівень фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості).

Також важливими складовими покращення показників фізичної підготовки є: мотивація, постійна самостійна підготовка, прагнення до покращення розвитку фізичних та особистих якостей. Не останнє місце повинна займати й психологічна стійкість, впевненість у своїх силах, цілеспрямованість, сміливість, рішучість, ініціативність, винахідливість, наполегливість, витривалість [1, с. 18].

Відповідно до порівняння результатів та аналізу показників рівня фізичної підготовки курсанти 2017 року вступу після перших виконаних нормативів мали такі оцінки : біг 1000 м – результат «відмінно» отримали 15 % курсантів, «добре» – 28 %, «задовільно» – 32 %, «незадовільно» – 25 %, результат силових вправ – оцінку «відмінно» отримали 25 % курсантів, «добре» – 20 %, «задовільно» – 40 %, «незадовільно» – 15 %, результати перевірки рівня швидкості на дистанції 100 м – «відмінно» – 35 %, «добре» -20 %, «задовільно» – 25 %, «незадовільно» – 10 % курсантів. А ось вже результати після року занять значно покращились: у виконанні нормативу витривалості з бігу на дистанцію 1000 м оцінку «відмінно» отримали 24 %, «добре»-39 %, «задовільно» – 24 %, «незадовільно» – 3 %. У той же час результати тестування силових якостей курсантів свідчать про те, що 51 % досліджуваних мають відмінний рівень, 29 % – добрий і у 20 % курсантів виявлено

задовільний рівень, «незадовільний» – 2 %. Та відповідні результати перевірки рівня швидкості на дистанції 100 м – «відмінно» – 55 %, «добре» – 20 %, «задовільно» – 25 % курсантів.

Дані свідчать про те, що загальна фізична підготовка курсантів відповідає визначеному рівню, і її достатньо для виконання нормативів, передбачених навчальною програмою, але можливе її удосконалення для покращення здатності переносити фізичні навантаження без зниження працездатності під час виконання службових завдань, що стоять перед підрозділами поліції.

Особливе значення в галузі фізичної підготовки курсантів обумовлене специфікою умов проходження служби в Національній поліції України, що суттєво підвищує рівень спеціальної готовності до виконання поставлених оперативно-службових завдань. Екстремальні умови служби, фізичні навантаження і загроза здоров'ю, які можуть виникнути у оперативно-службовій діяльності з однієї сторони залежать від можливостей курсантів та їх індивідуальних фахових навичок, а з другої – від доступності вивчених прийомів самозахисту на заняттях спеціальної фізичної підготовки та можливості їх використання.

Суттєву роль у забезпеченні доступності на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки відіграє використання спеціальних засобів і методів, направлених на формування безпосередньої готовності курсантів МВС до виконання практичних дій в екстремальних умовах, засвоєння умінь, навичок, спеціального фізичного навантаження, призначених для подальшого розвитку фізичних якостей [4, с. 9].

Висновки. У роботі досліджувалися проблеми фізичної підготовленості курсантів щодо розвитку професійно важливих якостей поліцейського. Аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури та узагальнення досвіду провідних фахівців свідчить про наявність великої маси наукових знань, що допомагають визначити проблеми удосконалення фізичної підготовки курсантів. Підвищення якості навчального процесу з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» у вищих навчальних закладах МВС України вимагає від фахівців пошуку і впровадження ефективних методик і технологій формування професійно важливих якостей, що сприяють досягненню високого професійного рівня.

Питання у тому, якими основними рисами повинна характеризуватись регулярність процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів і як вона пов'язується з оптимальним навантаженням і відпочинком. Тому зрозуміло, що оптимальні умови для спеціального фізичного удосконалення створюються лише в тому випадку, коли процес фізичної підготовки курсантів безперервний – у тому розумінні, що він не має перерв, які приводять до безповоротних втрат їх фізичної підготовленості.

Варто також зазначити, що однією з важливих проблем удосконалення фізичної підготовки курсантів є недостатня підготовка майбутніх поліцейських в загальноосвітніх закладах, тобто школах, де фізичній культурі не надають такого важливого значення, як хотілося б. Фізичне виховання, як напрям підготовки до виконання практичних завдань поліцейського, зводиться до переважно професійно-прикладних вправ. І саме така вузька спрямованість дисципліни є проблемою фізичного виховання, як базового елемента у фізичній культурі людини, яка стала важливою частиною наукових досліджень у галузі педагогіки і неодмінно сприятиме подальшому розвитку та становленню теорії фізичного виховання [4, с. 83].

Не варто забувати і про важливість матеріально-технічного забезпечення спортивних комплексів.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі показників функціонального стану та рівня фізичного здоров'я у курсантів в процесі навчальних занять.

Список бібліографічних посилань

1. Данильченко В. А. Формування техніки рукопашного бою в процесі спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Київ, 2015. 20 с.

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 44.

3. Карасевич С. А. Розвиток теорії фізичного виховання // Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму : зб. наук. пр. за матеріалами I міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 29 лют. 2016 р.). Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 77–83.

4. Морунцов В. В. Методика навчання та вдосконалення навичок фізичного впливу на правопорушників слухачів та курсантів вищих навчальних закладів освіти системи МВС України. Харків, 2009. 265 с.

5. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 20.04.2019).

6. Селюков В. С., Кушніренко Р. О., Константинов Д. В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 338–340. URL: http://pap.in.ua/4_2018/100.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

Надійшла до редколегії 25.04.2019

УДК [378.6:37.015.3](477)

Р. О. КУШНІРЕНКО,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3190-5964>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

Рівень фізичної підготовленості поліцейських завжди має важливе значення для будь-якої служби в системі органів та підрозділів поліції. Підготовка поліцейських у закладах вищої освіти МВС України спрямована на прищеплення не тільки навичок, вмінь та знань, а й систематичного бажання підвищувати свій професійний рівень, в тому числі і рівень фізичних здібностей. Але існує ряд проблемних питань, які децю перешкоджають ефективному розвитку фізичних здібностей у майбутніх поліцейських.

Ключові слова: фізична підготовленість, фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка, розвиток фізичних здібностей.

В умовах перебудови системи МВС України підвищуються вимоги до рівня підготовки майбутніх правоохоронців. Особливу увагу звертають на фізичну підготовленість кандидатів на службу в Національну поліцію України.

Заняття з фізичної підготовки спрямовані на досягнення таких цілей: забезпечити раціональне формування необхідних знань, умінь і навичок, довести їх до належного рівня; навчити кожного застосовувати набуті знання та навички в повсякденному житті для самовдосконалення.

Служба в поліції вимагає від поліцейських постійної готовності до виконання завдань різної складності та спрямованості. Працівники поліції повинні вміти правильно реагувати на реальні ситуації та виконувати покладені на них функції в межах службової діяльності. Останнім часом досить велику увагу засобів масової інформації, нормотворців, громадськості та керівництва Національної поліції України привертає процес підготовки

нових право-охоронців, діяльність яких відповідатиме вимогам оновленого законодавства та перспективним напрямам інтеграції до Європейського Співтовариства.

У зв'язку із процесом реформування системи Міністерства внутрішніх справ України триває процес реформування підготовки поліцейських, що включає різноманітні напрями: від розумових здібностей та психологічної стійкості до фізичної та моральної підготовленості.

У нашому дослідженні головною метою є характеристика фізичного виховання як одного з напрямів підготовки майбутніх поліцейських, обґрунтування необхідності такої підготовки, висвітлення проблемних питань, що виникають у процесі підготовки поліцейських, та можливих шляхів покращення рівня готовності поліцейських до перенавантажень, які досить часто трапляються у процесі службової діяльності.

Здатність переносити фізичні навантаження без зниження працездатності під час виконання службових завдань, що стоять перед органами (підрозділами) поліції, є одним із «китів», на яких тримається уся система правопорядку. Так, для ефективного виконання своїх службових обов'язків поліцейському необхідно мати не тільки відповідні професійні й особисті якості та належний стан здоров'я, а й достатній рівень фізичної підготовки [2].

Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. [3] визначила основні завдання, серед яких створення умов для підвищення ефективності фізичної підготовки у Збройних силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів, та правоохоронних органах. Для виконання вказаних завдань необхідно підвищити ефективність загальної, професійно орієнтованої та спеціальної фізичної підготовки у вказаних військових формуваннях і правоохоронних органах. Отже, розвиток фізичної культури та спорту в поліцейських є досить актуальним питанням, особливо під час їх підготовки.

Так, процес фізичного виховання поліцейських розпочинається відбором, який здійснюється в порядку проведення конкурсу. Порядок проведення конкурсу на посади поліцейських як один з етапів передбачає проведення перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів. Відтак можемо стверджувати: щоб стати поліцейським, варто мати відповідний рівень фізичної підготовки.

Однак на зазначене можемо подивитися і з іншого боку. Так, вступ до закладів вищої освіти для здобуття ступеня молодшого бакалавра чи бакалавра за певними спеціальностями здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або фізичних здібностей на конкурсних засадах у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням із центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать певні заклади вищої освіти [4]. Відповідно до вказаного, під час вступу майбутній курсант закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання Міністерства внутрішніх справ України (далі – ВНЗ МВС України), окрім надання відповідних сертифікатів ЗНО, повинен також пройти конкурс на рівень фізичних здібностей.

Проблема професійного відбору молоді, яка вступає до ВНЗ МВС України в широкому плані на цей час ще практично не вивчалася, а методика її дослідження потребує коригування з урахуванням вимог сьогодення. Аналіз практичної діяльності ОВС дає змогу стверджувати, що від рівня загальної фізичної підготовленості правоохоронців, стану їх здоров'я, залежить процес засвоєння ними бойових прийомів єдиноборств, який в більшості випадків вирішує долю заходів по припиненню протиправних посягань. Так вимоги достатнього рівня фізичної підготовленості до прийнятих на службу майбутніх правоохоронців в період початкової підготовки та при виконанні відповідної категорії та службово-професійної діяльності мають важливий вплив на професійне ставлення [5, с. 140].

Відповідно до Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України [6], затвердженого Наказом МВС України від 9 лютого 2016 р. № 90, рівень фізичної підготовленості кандидатів на навчання у ВНЗ МВС України оцінюється відповідно до вправ та нормативів, визначених у Таблиці нормативів із фізичної підготовки кандидатів на навчання.

Однак, якщо йдеться про кандидата на навчання, то можемо стверджувати, що конкурс фізичних здібностей для вступу до закладу освіти не є фінальною частиною фізичної підготовки поліцейського. Для працівників, яких призначено на посаду в територіальні відділи (підрозділи) поліції, фізична підготовка триває лише в рамках службової підготовки, а для курсанта навчання та напрацювання відповідних фізичних здібностей здійснюється протягом усього періоду здобування освіти. Отже, на нашу думку, процес підготовки поліцейських у ВНЗ МВС України більш повно та досконало реалізує засади та вимоги до поліцейських, які висуває сьогодення, зокрема щодо рівня фізичної підготовленості.

Однак аналіз літератури та практичний досвід показав, що рівень підготовленості курсантів недостатній. Цьому існує багато причин:

- діяльність правоохоронців проходить в нових умовах, а його навчання та підготовка в цілому здійснюється за старими принципами, критеріями та методичними рекомендаціями;
- низький рівень підготовки правоохоронців (фізичної, спеціальної, психологічної, професійно-прикладної);
- невідповідність рівня підготовки до Європейського;
- недоліки професійного відбору молоді до правоохоронних органів;
- недостатнє практичне обґрунтування комплексного навчання тактико-спеціальної, фізичної та підготовці зі зброєю;
- низький рівень мотивації до вдосконалення власної професійної підготовленості та розвитку фізичних та спеціальних якостей;
- аналіз фізичної підготовленості курсантів на різних етапах контролю свідчить про недостатність обов'язкових занять у процесі навчання;
- низький рівень підготовленості молоді свідчить про те, що стан організації професійноприкладної фізичної підготовки не відповідає сучасним вимогам та стандартам якості професійної освіти, яка недостатньо враховує специфіку цільової спрямованості виробничої діяльності [5, с. 141].

Традиційно фізичне виховання у вищих навчальних закладах розглядають як навчальну дисципліну, яка, з одного боку, є фізкультурно-спортивною діяльністю, а з іншого – навчальною дисципліною, орієнтованою на виконання соціального замовлення – підготовку всебічно розвиненої гармонійної особистості, яка має відмінне здоров'я, необхідну фізкультурну освіту та фізичну підготовленість і відповідає вимогам навчально-кваліфікаційної характеристики [7, с. 108]. Якщо йдеться про ВНЗ МВС України, то фізичне виховання поліцейських здебільшого здійснюється в рамках навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», яка входить до варіативної частини типового навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра (галузь знань «Право», за спеціальністю «Право») [8], затвердженого міністром внутрішніх справ 29 червня 2015 р. Крім того, варто наголосити, що орієнтованість такої навчальної дисципліни переважно зумовлена державним замовленням та необхідністю досить високого рівня підготовленості майбутнього правоохоронця, тобто є професійно зумовленою.

Однак фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських зводиться до фізичної підготовки і вивчення обмеженої кількості рухових дій (переважно професійно- і військово-прикладних) [9, с. 81]. На нашу думку, саме вузькоспрямованість такої дисципліни є проблемою фізичного виховання курсантів ВНЗ МВС України. Ще одним підтвердженням тому є висновки С.А. Карасевича щодо розроблення теоретичних і методичних засад здійснення фізичного виховання як базового елемента у фізичній культурі людини, які стали важливою частиною наукових досліджень у галузі педагогіки, що неодмінно сприятиме подальшому розвитку та становленню теорії фізичного виховання [9, с. 83].

Отже, можна зробити висновок про те, що основними шляхами розвитку занять з фізичної підготовки є: постійне оновлення змісту дисципліни з метою більш повного забезпечення потреб фахівців, в тому числі і майбутніх; введення нових дисциплін та формування у курсантів професійних та соціально-особистісних якостей.

Список бібліографічних посилань

1. Селюков В. С., Кушніренко Р. О., Константинов Д. В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 338–340. URL: http://www.par.in.ua/4_2018/100.pdf (дата звернення: 17.03.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 17.03.2019).
3. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п> (дата звернення: 17.03.2019).
4. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 17.03.2019).
5. Ведерніков В. А. Актуальні проблеми та інноваційні підходи до вдосконалення системи фізичної та спеціальної підготовки співробітників правоохоронних органів // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 груд. 2015 р.). Харків : ХДАФК, 2015. С. 140–143.
6. Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України : наказ МВС України від 09.02.2016 № 90 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0306-16> (дата звернення: 17.03.2019).
7. Дубровський В. І. Валеологія. Здоровий спосіб життя. Київ, 1999. 560 с.
8. Типовий навчальний план підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра (галузь знань «Право», за спеціальністю «Право») : затв. міністром внутр. справ України 29 черв. 2015 р.
9. Карасевич С. А. Розвиток теорії фізичного виховання // Сучасні проблеми теорії та практики фізичного виховання, спортивних дисциплін і туризму : зб. наук. пр. за матеріалами I міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 29 лют. 2016 р.). Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я. М., 2016. С. 77–83.

Надійшла до редколегії 21.03.2019

УДК 796.012.62:378.6

Д. Д. ЛІГАЙ,

*старший викладач кафедри спеціальної та фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Розглядаються питання підготовки курсантів для Національної поліції та інших силових структур в системі МВС; актуальні напрямки професійної підготовки у закладах вищої освіти системи МВС, організаційно-методичні та психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки, фізичної культури і спорту; соціальне дослідження.

Ключові слова: *фізична підготовка курсантів, здатність до припинення фізичного опору правопорушника, курсант, спеціальна фізична підготовка.*

На сьогодні перспективним напрямком вдосконалення організації навчання дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» – є комплексний підхід до методики викладання, який вимагає реалізації міжпредметних зв'язків, відповідної організації навчального процесу.

Актуальність проблематики підготовки співробітників поліції є об'єктом постійної уваги фахівців [1]. Особливу увагу привертає проблематика в останні роки, у зв'язку зі змінами характеру злочинної діяльності в країні та масовим застосуванням правопорушниками холодної та вогнепальної зброї.

Концепцію, засоби та методи викладання цієї дисципліни досліджували чимало видатних науковців таких як: В. Вдовіченко, С. Баркалов, В. Хромов, Н. Алексєєв, І. Герасимов.

У своїх публікаціях вони зазначають, що в освітніх закладах МВС фізична підготовка повинна здійснюватися на основі глибокої інтеграції в рамках єдиної структурно-логічної схеми навчання. При цьому в процесі фізичної підготовки активно реалізуються знання, вміння, навички, отримані курсантами у міру вивчення цієї дисципліни. В умовах браку часу процес навчання курсанта повинно бути спрямовано на професійну підготовленість. Це означає, що одним з основних вимог підготовки фахівця є цілеспрямований освітній процес орієнтований на формування у курсантів і слухачів навичок, пов'язаних з характером майбутньої професійної діяльності [4].

У свою чергу А. Алдошин і С. Моськин, видатні діячі педагогічних наук, вважають, що правильно спланований і розроблений комплекс фізичного навантаження курсантів по їх підготовці до виконання в майбутньому своїх безпосередніх обов'язків по здійсненню професійної діяльності, сприяє:

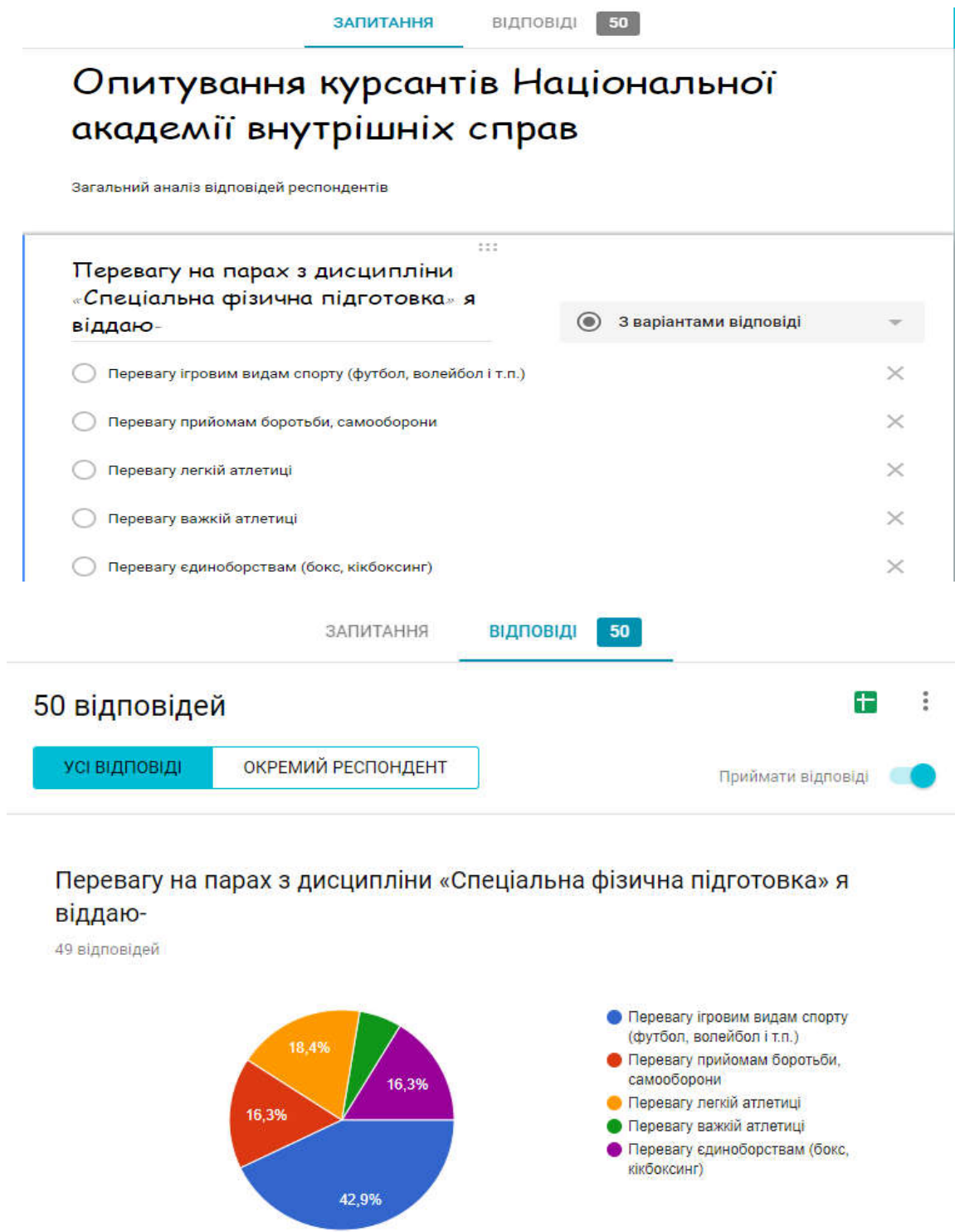
- отриманню корисного досвіду спеціальних рухових дій;
- вмінню працювати в стресових ситуаціях і протистояти негативним факторам;
- більш успішному процесу адаптації в відомчому навчальному закладі, до специфічних умов проживання та несення служби;
- підвищенню рівня розумової роботи на навчальних заняттях та вмінні логічно аналізувати задану ситуацію;
- підвищенню працездатності курсантів;
- профілактиці впливу несприятливих факторів професійної діяльності на фізичний і психічний стан особового складу освітньої організації;
- швидкому відновленню працездатності курсантів і слухачів після великих фізичних навантажень і психічних напруг;
- прискоренню реабілітації після травм, хвороб і різних уражень.

Спеціальна фізична підготовка працівника поліції – це одне з основних якостей, яке повинно постійно розвиватися і вдосконалюватися. Вона складається з таких структурних елементів: прийоми боротьби, різні види єдиноборств, атлетичні нормативи. Все це спрямовано на певні цілі [3]:

- формування практичних знань, умінь та навичок підготовки професійно важливих фізичних якостей;
- вдосконалення практичних умінь і навичок самозахисту та забезпечення особистої безпеки при припиненні протиправні дій, а також умінь і навичок, що забезпечують правомірне застосування фізичної сили, спеціальних засобів для затримання осіб.

Проте методи підготовки курсантів повинні своєчасно вдосконалюватися. Виходячи з задач, які пов'язані з діяльністю співробітника поліції [4]. Тому одним з основних завдань фізичної підготовки як складової частини професійної підготовки співробітників НПУ є зниження негативного впливу їх службової діяльності та забезпечення фізичної готовності для дій у звичайних і екстремальних умовах.

Процес навчання дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», після закінчення терміну навчання, формує основні якості майбутнього співробітника. Викладачі кафедри намагаються з кожним роком вдосконалювати систему навчання. Але щоб зрозуміти, в який бік рухатися, потрібно врахувати фактори, що впливають на думку самих курсантів та слухачів. Так, у Національній академії внутрішніх справ серед курсантів було проведено опитування за допомогою Google форми (<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScE1wfkW15hJ--2NgHgmPYXHCv-baqad21yzoNFfJ1iE614Kq/viewform>).

Питання до респондентів було сформовано так: «Перевагу на парах з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» я віддаю...»

Статистичні дані виявилися наступними:

- 43,9 % віддали перевагу ігровим видам спорту (футбол, волейбол і т.д.);
- 18,4 % перевагу легкій атлетиці;
- 16,3 % проголосували за самооборону та прийому боротьби;
- 16,3 % перевагу єдиноборствам (бокс, кікбоксинг);
- інші надали перевагу важкій атлетиці.

Аналіз цих даних дозволив деталізувати існуючі думки курсантів і дає можливість виявити основні шляхи вдосконалення навчально-виховної роботи у Національній академії

внутрішніх справ з метою підвищення рівня фізичної підготовленості. Слід зазначити, що ігрові моменти допомагають моделювати життєві ситуації, які необхідні при проходженні служби. Тому що звичка дотримуватися встановлених норм і правил поведінки при грі у футбол чи, наприклад, волейбол виробляє самодисципліну, уважність, лідерські якості та переносить їх у професійну діяльність.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що пріоритетним напрямком діяльності закладів вищої освіти системи МВС є розвиток фізичної підготовки шляхом використання спеціальних методів і засобів. Підвищення професійної готовності курсантів МВС до ефективних дій в екстремальних умовах є важливим напрямком удосконалення системи фізичної підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Барчук І. С. Фізична підготовка особового складу спецпідрозділів. М. : СпортАкадемПресс, 2014. 252 с.
2. Короткова О. В., Пугачёва Н. Б. Здоровье формирующее образование: опыт, проблемы, прогнозы. *Сборники конференций НИЦ Социосфера*. 2011. № 18. С. 109–125.
3. Лунев А. Н., Пугачева Н. Б., Стуколова Л. З. Информационно-психологическая безопасность личности. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 1. URL: www.science-education.ru/115-11882 (дата звернення: 26.03.2019).
4. Основы работы по укреплению служебной дисциплины и законности в органах внутренних дел : учеб. пособие / под общ. ред. В. Л. Кубушки. М. : ЦОКР МВД России, 2008. 80 с.

Надійшла до редколегії 30.03.2019

UDC 342.7:613

MYKOLA MARCHUK,

Ukraina, Charkóvski Uniwersytet Krajowy spraw wewnętrznych;

Kierownik Katedry Prawa Konstytucyjnego i Międzynarodowego;

 <https://orcid.org/0000-0002-0217-478X>;

TOMASZ STECHNIJ,

Polska, Szkoła Policji w Katowicach,

Kierownik Zakładu Wyszkołenia Specjalnego

ZDROWIE JAKO WARTOŚĆ KONSTYTUCYJNA: ASPEKTY PORÓWNAWCZE¹

Oświadczenie o problemie. Życie człowieka i jego zdrowie zawsze było miarą wartości dla istot naszego gatunku. Potwierdza to fakt, że dotkliwość wszelkich kataklizmów, wojen, aktów terroryzmu jest zawsze określana przez liczbę ludzkich ofiar lub obrażeń, i odwrotnie. Jeśli opisywane są pozytywne zmiany w społeczeństwie, to jest to wskazywane przez wzrost populacji i konkretne środki na rzecz ochrony życia i zdrowia jednostek pewnych kategorii (zazwyczaj najmniej chronionych lub wrażliwych).

Biorąc pod uwagę znaczenie i, co najważniejsze, niezależną wartość zdrowia ludzkiego, ta kategoria prawna wymaga nie tylko uznania, ale także konsolidacji prawnej na poziomie konstytucyjnym w krajowych systemach prawnych, a zatem powszechnych i regionalnych aktów międzynarodowych.

Analiza najnowszych badań i publikacji. Teoretyczne podstawy naszych badań – to prace naukowe takich uczonych jak S. Butlecz, F. Venislavski, N. Kamińska, L. Krasavchikova,

---

¹ Tłumaczenie tez w języku ukraińskim jest dostępne na stronie 225-228 (uwagi red.).

M. Maleina, V. Moskalenko, O. Punda, Z. Romovskaya, R. Saltman, I. Senyuta, R. Stefanchuk, J. Figueiras, K. Fleichitz, Z. Chernenko i inni. W szczególności treść konstytucyjnego prawa do zdrowia zbadali Y. Shvets, R. Stefanchuk, V. Bigun. Gwarancje realizacji prawa do opieki zdrowotnej na Ukrainie i w Unii Europejskiej poświęcone są pracy Yu. Nazarka i Z. Chernenko. Prawo do życia i zdrowia w systemie wartości konstytucyjnych Ukrainy stało się przedmiotem zainteresowania naukowego M. Saleya, G. Roizmana, F. Venislavskiego i innych.

Autorzy ci opisują jednak pewne aspekty prawa do życia, a w konsekwencji do zdrowia, zapominając, że życie i zdrowie same w sobie są wartością konstytucyjną, jak o tym wyraźnie wspomniano w Konstytucji Ukrainy.

Celem badania jest promowanie zdrowia jako konstytucyjnej wartości nowoczesnego państwa, określenie specyfiki konstytucyjnej i prawnej regulacji zdrowia osoby na Ukrainie i w innych krajach.

Główne postanowienia artykułu. Biorąc pod uwagę wartość zdrowia każdej osoby, utrzymanie zdrowia całego narodu jest uznawane za priorytetowe zadanie praktycznie każdego nowoczesnego państwa. To nie przypadek, że podczas jednego z wystąpień w 2002 r. Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do Praw Człowieka M. Robinson stwierdziła: «Prawo do zdrowia nie oznacza prawa do zdrowia; Nie oznacza to również, że rządy w biedniejszych krajach muszą tworzyć kosztowne usługi zdrowotne, na które nie mają środków. Ale wymaga to od rządów i władz publicznych opracowania polityki i planów działania, które doprowadzą do przystępnej opieki zdrowotnej dla wszystkich w możliwie najkrótszym czasie. Zapewnienie tego jest wyzwaniem stojącym przed Wspólnotą w dziedzinie praw człowieka oraz w interesie pracowników służby zdrowia publicznego» [1, s. 9].

Praktyka współczesnych państw w kwestii konstytucyjnej konsolidacji prawa do zdrowia znacznie się różni. Państwa mogą być warunkowo podzielone na te, których akty konstytucyjne zawierają w swoim składzie prawo do opieki zdrowotnej i te, które nie obejmują takiego prawa. Błędem byłoby jednak zakładać, że poziom ochrony i wdrażania określonego prawa konstytucyjnego zależy bezpośrednio od metody i zakresu jego konsolidacji w aktach konstytucyjnych, ponieważ są także niezwykle ważne formy i metody ujawniania i wdrażania normy konstytucyjnej w ustawodawstwie krajowym określonego państwa, egzekwowanie prawa, a również praktyka i gwarancje uczciwej i bezstronnej ochrony prawnej w przypadku naruszenia.

Obecna Konstytucja Ukrainy używa terminu «zdrowie» aż 20 razy, co jasno wskazuje na niezwykle ważną wagę, jaką ten akt prawny przywiązuje do zdrowia ludzkiego i ochrony prawa do zdrowia we wszystkich jego złożonych aspektach. Artykuł 3 Konstytucji Ukrainy wyraźnie stwierdza, że życie i zdrowie osoby są uznawane na Ukrainie za najwyższą wartość społeczną. Więcej o wartości życia i zdrowia objawia się poprzez system ich ochrony. W szczególności prawo do zdrowia ujawnia się poprzez treść art. 49 Konstytucji Ukrainy, zgodnie z którym «Każdy ma prawo do opieki zdrowotnej, opieki medycznej i ubezpieczenia zdrowotnego. Opiekę zdrowotną zapewnia finansowanie przez państwo odpowiednich programów społeczno-gospodarczych, zdrowotnych i sanitarnych oraz profilaktyki zdrowotnej.

Państwo tworzy warunki dla skutecznej i dostępnej dla wszystkich obywateli opieki medycznej. W publicznych i komunalnych zakładach opieki zdrowotnej opieka medyczna jest bezpłatna; istniejąca sieć takich obiektów nie może zostać zmniejszona. Państwo promuje rozwój instytucji medycznych wszystkich form własności.

Państwo dba o rozwój kultury fizycznej i sportu, zapewnia dobrostan sanitarny i epidemiologiczny [2].

Pytanie brzmi, czy normy Konstytucji Ukrainy w sprawie opieki zdrowotnej są wystarczające i prawnie bezbłędne? Aby odpowiedzieć na to pytanie, należy przeprowadzić analizę porównawczą norm konstytucyjnych dotyczących opieki zdrowotnej na Ukrainie i w innych krajach. Taka analiza w szczególności da nam odpowiedź na pytanie, czy istnieje potrzeba zmiany podstawowej zasady, ustanawiającej prawo do opieki zdrowotnej na Ukrainie przy zmianie niektórych artykułów Konstytucji Ukrainy.

Większość współczesnych konstytucji zawiera ogólny przepis, że «każdy ma prawo do ochrony zdrowia» (art. 68 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 64 Konstytucji Portugalii, art. 33 Konstytucji Rumunii, art. 40 Konstytucji Słowacji, art. 58 Konstytucji Chorwacji, Art. 17 konstytucji francuskiej, art. 31 konstytucji Republiki Czeskiej (Karta podstawowych praw i wolności), art. 32 konstytucji włoskiej, art. 43 konstytucji Hiszpanii, art. 23 konstytucji Belgii, art. 51 konstytucji Słowenii, art. 28 konstytucji Estonii) [3].

Ponadto Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. zawiera szereg przepisów w dziedzinie zdrowia, które oprócz zwykłych zasad niedyskryminacji mogą obejmować następujące elementy:

Artykuł 39: «Nikt nie może być poddawany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, z wyjątkiem jego swobodnej zgody».

Artykuł 68: «1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.

2. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa.

3. Władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku.

4. Władze publiczne są obowiązane do zwalczania chorób epidemicznych i zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska.

5. Władze publiczne popierają rozwój kultury fizycznej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży [4].

Konstytucja Republiki Białoruś w sekcji «Osobowość, społeczeństwo, państwo» zawiera osobny artykuł, poświęcony prawu do opieki zdrowotnej, który stanowi, że: «Obywatele Republiki Białoruś mają zagwarantowane prawo do opieki zdrowotnej, w tym bezpłatne leczenie w publicznych zakładach opieki zdrowotnej». Państwo stwarza warunki dla usług medycznych, dostępnych dla wszystkich obywateli. Prawo obywateli Republiki Białoruś do opieki zdrowotnej zapewnia także rozwój kultury fizycznej i sportu, środki na rzecz poprawy środowiska, możliwość korzystania z urządzeń poprawiających zdrowie i bezpieczeństwo pracy» [5].

Uprawnienia do ustanawiania i zapewnienia prawa do zdrowia w Stanach Zjednoczonych przyznane poszczególnym Stanom i ich ustawom konstytucyjnym zgodnie z § 10, pierwszej poprawki do konstytucji Stanów Zjednoczonych, która stanowi, że wszystkie uprawnienia nieprzyznane przez konstytucję USA i które nie są zakazane Stanom, pozostają im lub narodowi [6]. Biorąc pod uwagę fakt, że Konstytucja Stanów Zjednoczonych nie wspomina o zakresie zdrowia publicznego Centrum Federalnego, norma logiczna wskazuje, że zdrowie leży w obszarze wyłącznej władzy poszczególnych Stanów.

Japońska konstytucja z 1947 r. nie ustanawia odrębnego konstytucyjnego prawa do opieki zdrowotnej, ale od razu określa obowiązki państwa w dziedzinie opieki zdrowotnej. W części poświęconej prawom i obowiązkom ludu artykuł 25 stwierdza, że: «We wszystkich sferach życia państwo musi podjąć wysiłki w celu poprawy i dalszego rozwoju dobrobytu publicznego, zabezpieczenia społecznego i zdrowia publicznego» [7].

Autorzy Konstytucji Republiki Włoskiej jednoznacznie przypisywali prawo do zdrowia niezbywalnym prawom człowieka, niezależnie od jego obywatelstwa lub narodowości. Artykuł 32 włoskiej konstytucji stanowi, że «Republika chroni zdrowie jako podstawowe prawo jednostki i główny interes publiczny oraz gwarantuje bezpłatne traktowanie ubogich». Część druga tego artykułu dotyczy badań lekarskich i różnych procedur medycznych oraz praw uczestników takich badań i pacjentów w odniesieniu do następujących procedur: «Nikt nie może być poddany pewnym środkom medycznym, z wyjątkiem przypadków zgodnych z prawem. Jednocześnie prawo nie może w żaden sposób naruszać granic podyktowanych szacunkiem dla osoby» [8].

Kwestia zdrowia publicznego jest dokładnie zdefiniowana w hiszpańskiej konstytucji, przyjętej 6 grudnia 1978 r. i uzupełnionej 27 sierpnia 1992 r., której art. 43 ustanawia prawo do opieki zdrowotnej i świadczenia opieki medycznej bez dyskryminacji i jest określony w następującym brzmieniu:

«(1) Uznaje się prawo do zdrowia.

(2) Zobowiązuje się władze publiczne do zorganizowania i zapewnienia systemu zdrowia i higieny poprzez ustanowienie środków zapobiegawczych i zapewnienie niezbędnej opieki medycznej. Przepisy powinny określać prawa i obowiązki w tych stosunkach.

(3) Władze publiczne powinny zachęcać do edukacji medycznej, wychowania fizycznego i sportu. Muszą także zapewnić odpowiednie zachowanie». Zgodnie z art. 148 tej samej Konstytucji, wyłączna kompetencja państwa obejmuje przyjęcie ustawodawstwa i koordynację wysiłków w dziedzinie zdrowia, regulacji działalności farmaceutycznej i ochrony środowiska [9].

Biorąc pod uwagę specyfikę krajowych systemów prawnych, należy zauważyć, że w państwach, w których nie ma pisemnej konstytucji, istnieją podstawowe przepisy, dotyczące ustanowienia prawa do zdrowia. W państwie Izrael takie postanowienie jest zawarte w ustawie z 1996 r. «O prawach pacjenta» w sekcji 3 który zauważa, że:

«(a) Każdy, kto potrzebuje pomocy medycznej, ma prawo do jej otrzymania zgodnie ze wszystkimi przepisami ustawowymi, wykonawczymi i umowami w dowolnym czasie w izraelskim systemie opieki zdrowotnej.

(b) W krytycznym przypadku osoba ma prawo do bezwarunkowego otrzymania pomocy medycznej [10].

Prawo do zdrowia nie jest wyraźnie przewidziane w konstytucjach następujących krajów Unii Europejskiej: Anglii, Irlandii, Łotwy, Malty, Cypru, Niemiec, Danii i Szwecji.

Unia Europejska, jeszcze w ust. 1 art. 152 (ex. 129) umowy amsterdamskiej z dnia 2 października 1997 r., podkreśliła znaczenie, jakie przywiązuje do ustanowienia i ochrony prawa do opieki zdrowotnej w UE, stwierdzając, że «wysoki poziom ochrony zdrowia publicznego powinien być zabezpieczony poprzez określenie i wdrożenie polityk i działań Wspólnoty» [11].

Zasadniczo strategia zdrowotna Unii Europejskiej obejmuje następujące obszary:

- poprawa systemu informacji zdrowotnej na wszystkich poziomach społecznych;
- rozwój mechanizmu szybkiego reagowania w przypadku zagrożenia zdrowia;
- skupienie się na czynnikach wpływających na zdrowie, w szczególności na czynniki szkodliwe związane ze stylem życia [12, s. 407].

W wyniku badania dochodzimy do wniosku, że w większości współczesnych państw prawo do zdrowia jest ustalone na poziomie konstytucji. Prezentacja takiej normy konstytucyjnej jest różna. W tym kontekście postanowienia ukraińskiej konstytucji można uznać za udane, chociaż i pełne wyjątków, co wymaga skutecznego mechanizmu wdrażania normy konstytucyjnej i ustanowienia skutecznych zabezpieczeń dla jej wdrożenia. Ukraina musi pokonać długą drogę reformy sektora zdrowia, w tym przyjęcie nowego podstawowego prawa opieki zdrowotnej, prywatnego prawa medycznego i praw pacjentów, prawa cywilnej regulacji stosunków umownych między pacjentami, instytucjami medycznymi i personelem medycznym, transplantacji organów, zakładanie medycyny ubezpieczeniowej itp.

Literatura

1. 25 вопросов и ответов о здоровье и правах человека / ВОЗ. Франция, 2002 г.. 36 с. (Серия «Здоровье и права человека» ; Вып. № 1).
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Черненко З. С. Порівняльний аналіз закріплення права на охорону здоров'я в Конституціях Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2014. № 10. С. 161–166.
4. Constitution of the Polish Republic. Text dated April 2, 1997. URL: <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/pl00000.html> (дата звернення: 01.02.2019).
5. The Constitution of the Republic of Belarus. Text dated March 15, 1994. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/by/by016en.pdf> (дата звернення: 01.02.2019).
6. The Bill of Rights (Amendments 1-10). URL: <https://nccs.net/blogs/americas-founding-documents/bill-of-rights-amendments-1-10> (дата звернення: 01.02.2019).
7. The Japan Constitution. Text dated November 3, 1946. URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (дата звернення: 01.02.2019).

8. The Constitution of the Italian Republic. Text dated 27 December, 1947. URL: https://www.quirinale.it/allegati_statici/en/costituzione_inglese.pdf (дата звернення: 01.02.2019).

9. The Spanish Constitution. Approval by national referendum: December 6, 1978. Entry into force: 29 December 1978. Consolidated up to the amendment of August 27, 1992. URL: <http://www.congreso.es/funciones/constitucion/indice.htm> (дата звернення: 01.02.2019).

10. Patient's Rights Act, 1996. URL: <http://www.waml.ws/pages/legisdet.asp?Id=&country=Israel> (дата звернення: 01.02.2019).

11. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, signed at Amsterdam, 2 October 1997. *Official journal of the European Communities*. No. C 340, November 10 1997. pp. 1–308.

12. Назарко Ю. В. Гарантії реалізації права на охорону здоров'я в Україні та країнах Європейського Союзу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 405–418.

Artykuł nadszedł do redakcji z dnia 2019-03-08

УДК 796.012.62

Г. І. ШУТКА,

*доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

М. М. ДОМІНЮК,

*викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Львівського державного університету внутрішніх справ;*

ІВАН-РОСТИСЛАВ ШУТКА,

студент Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАСОБИ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Показано, як професійно-прикладна фізична підготовка сприяє формуванню
необхідних фізичних і психічних якостей, рухових навиків стосовно профілю
майбутньої професії.*

Ключові слова: професійний, фізична підготовка, фізичне виховання, система.

Фізичне виховання є невід'ємною складовою загальної системи освіти, має комплексний підхід до формування розумових і фізичних якостей особистості, удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного удосконалення.

Однією з головних складових підготовки здобувачів вищої освіти є професійно-прикладна фізична підготовка до майбутньої трудової діяльності, яка сприяє формуванню необхідних фізичних і психічних якостей, рухових навиків стосовно профілю майбутньої професії.

Поряд із загальною прикладною спрямованістю системи фізичного виховання забезпечується спеціальне профілювання занять стосовно до конкретних видів професій. Профілювання одержує найбільше повне вираження в професійно-прикладній фізичній підготовці, основним змістом якої є виховання фізичних здібностей, що відповідають специфічним вимогам визначеної професії, озброєння професійно важливими руховими уміннями і навичками [1; 4].

Професійне профілювання процесу фізичного виховання має істотне практичне значення для суспільства, оскільки є одним з безпосередніх факторів покращення професійної підготовки фахівців.

Метою професійно-прикладної фізичної підготовки є сприяння підвищенню ефективності професійного навчання досягненню високої і стійкої працездатності при виконанні професійних функцій.

Професійно-необхідні якості, навички й уміння, як відомо, перетворюються, удосконалюються, насамперед, у процесі навчання. Однак оволодіння певними завданнями відбувається набагато швидше, якщо сполучити процес професійного навчання зі спеціальною фізичною підготовкою. Недостатньо сформовані фізичні здібності нерідко гальмують оволодіння професійною майстерністю. Певні види професійної діяльності взагалі недоступні без попередньої фізичної підготовки, яка підвищує якість професійного навчання й одночасно дає значний економічний ефект.

Спрямоване застосування спеціальних фізичних вправ сприяє вирішенню ряду завдань, безпосередньо підготовки до праці, сприяє розвитку професійно важливих фізичних і психічних якостей, придбання прикладних умінь і навичок, дозволяє підвищити стійкість організму стосовно несприятливих впливів зовнішнього середовища. Однак спеціальна професійно-прикладна фізична підготовка при всій її значущості не може замінити загальну фізичну підготовку, що складає фундаментальну основу системи фізичного виховання, у тому числі й основу професійно-прикладної фізичної підготовки [2; 3].

Найважливішим фактором забезпечення всебічної фізичної підготовленості є загальна фізична підготовка.

Спеціальні завдання професійно-прикладної фізичної підготовки полягають у тому, щоб забезпечити:

- розвиток фізичних здібностей, що відповідають специфічним вимогам обраної професійної діяльності (тобто здібностей, що входять у структуру професійних якостей.)
- формування й удосконалення рухових умінь і навичок, що знаходять застосування в обраній професії або сприяють її освоєнню;
- підвищення стійкості організму до несприятливого впливу специфічних умов професійної діяльності.
- розвиток засобами фізичної підготовки вольових і інших психічних якостей, що вимагаються в обраній професії.

Ці завдання зважуються в єдності з загальновиховними і професійно-освітніми. Усі вони конкретизуються з урахуванням особливостей професій.

У загальному комплексі засобів прикладної фізичної підготовки використовуються як загальнопідготовчі, так і спеціально-підготовчі вправи. Спектр загальнопідготовчих вправ може бути досить широкий. Основний критерій їхня вибіркова можливість ефективно сприяти підвищенню рівня загальної працездатності організму, збільшенню його «потенціалів» і стійкості стосовно факторів, що порушують здоров'я, і тим самим створювати широкі передумови успішної професійної діяльності. Для цього можуть бути використані багато з яких уже розглянутих засобів фізичного виховання, особливо вправи, спрямовані на розвиток загальної й ін. видів витривалості, координаційних здібностей і всебічне зміцнення рухового апарату [1; 3]

Спеціально-підготовчі вправи в професійно-прикладній фізичній підготовці, як і в інших спеціалізованих видах фізичного виховання, включають елементи рухового складу обраної діяльності або моделюються за аналогією з обраною діяльністю, так, щоб відтворити характерні для неї вимоги до фізичних і психічних здібностей людини (наприклад, спеціально-підготовчі вправи на тренажерах). У тих випадках, коли створити таким шляхом досить ефективні засоби не є можливим, підбираються вправи за принципом значного переносу тренувального ефекту з підготовчих вправ на професійну діяльність.

У цілому комплекс засобів професійно-прикладної фізичної підготовки повинен бути достатнім для реалізації всієї сукупності її завдань.

Для виховання професійно важливих фізичних здібностей широко застосовують в залежності від особливостей професії вправи, направлено діючі на окремі фізичні якості, з розповсюджених видів спорту. До останнього відносяться, зокрема, професійно-прикладні

види спорту (спортивне пожежно-прикладне багатоборство, самбо для оперативних працівників і ін.), а також вправи на спеціальних тренажерах і ін. знаряддях. Наприклад, для спрямованого впливу на вестибулярні функції і виховання здатності підтримувати рівновагу в складних умовах застосовують вправи на підвищеній опорі, малостійкій платформі, та ін., для виховання витривалості й удосконалення прикладних навичок тренуються в подоланні спеціалізованих смуг перешкод.

Застосовуючи підготовчі вправи в зазначених цілях, прагнуть забезпечити перенос тренуваності, насамперед у відношенні тих функціональних можливостей, недостатній ступінь розвитку яких ліквідує оволодіння обраною професією. З огляду на це, у їхній підготовці використовуються вправи циклічного характеру – «на витривалість», оскільки відомо, що вони ефективно підвищують аеробні й анаеробні можливості організму.

Для формування й удосконалення рухових навичок при підготовці до ряду професій досить широко застосовуються так звані природні рухи. При вихованні вольових, сенсомоторних і зв'язаних з ними якостей (швидкості сприйняття і реакції на почуттєву інформацію, точність оцінки просторових і тимчасових параметрів, емоційної стійкості і т.д.) необхідних в обраній професії, можуть бути корисні спортивні та прикладні вправи. Особливу цінність, як і в інших розділах професійної підготовки, представляють засоби що дозволяють висувати підвищені вимоги до професійно важливих якостей. В одних випадках це спортивні ігри типу настільного тенісу, волейболу, баскетболу (коли необхідно удосконалити здатність орієнтуватися в раптово мінливих ситуаціях і доцільно реагувати на них.), в інших гімнастичні й акробатичні вправи на зменшеній чи підвищеній опорі й інші вправи, зв'язані з ризиком.

Підвищення стійкості організму до несприятливих впливів зовнішнього середовища (перегріванню, охолодженню, вібрації, недоліку кисню й ін.) досягається за допомогою вправ, що не тільки удосконалюють окремі рухові здібності, але й одночасно дають неспецифічний тренувальний ефект.

Високоінтенсивні вправи в бігу, плаванні, покращуючи визначені рухові якості, одночасно підвищують стійкість організму до недоліку кисню. Це пояснюється тим, що при виконанні цих вправ утворюється кисневий борг, тобто створюються умови, аналогічні штучної гіпоксемії. Тренування значно збільшує гіпоксемічну стійкість організму.

У деяких видах професійно-прикладної фізичної підготовки крім основних засобів фізичних вправ необхідно широко використовувати природні фактори (впливу води, повітря, сонячних променів) для підвищення стійкості організму до охолодження і перегрівання. Використання природніх факторів у поєднанні з фізичними вправами дає найбільший загартовуючий ефект.

Професійно-прикладна фізична підготовка будується в єдності з загальною фізичною підготовкою. Необхідність органічного сполучення їх обумовлена об'єктивними закономірностями функціонування й удосконалювання організму людини. При досить високому ступені розвитку всіх основних фізичних якостей можна досягти більш глибокого удосконалення визначених якостей і навичок, що мають особливо важливе значення в обраній професійній діяльності.

Загальна фізична підготовка, що здобувається в процесі, різноманітні рухові навички й уміння є тим фондом, завдяки якому легше і швидше утворюються нові форми рухів.

Це свідчить про те, що загальна і спеціальна прикладна фізична підготовка повинна складати єдину систему заходів для фізичного виховання професійною спрямованістю.

Список бібліографічних посилань

1. Артемьев В. П., Филиппов В. А., Куликов И. А. Технологии физического воспитания в системе профессионально-прикладной физической подготовки студентов различных специальностей // Здоровье для всех : материалы III международ. науч.-практ. конф (г. Пинск, 19–20 мая 2011 г) / редкол.: К. К. Шебеко и др. ; Полес. гос. ун-т. Пинск, 2011. 200–203. URL: <https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/3976/1/69.pdf> (дата звернення: 09.04.2019).

2. Краев С. А. Содержание и направленность профессионально-прикладной физической подготовки курсантов строительных вузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. СПб., 2010. 25 с.

3. Маляр Е. І., Будний В. Є. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів у системі вищої професійної освіти. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 12. С. 120–122.

4. Пилипей Л. П. Теоретико-методичні основи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів : дис. ... д-ра. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Київ, 2010. 513 с.

Надійшла до редколегії 13.04.2019

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

UDC [37.03:351.741:343.1](410)

DECLAN DONNELLY,

PhD Researcher, Anglia Ruskin University, Cambridge, UK

AN EXAMINATION OF TACIT AND EXPLICIT KNOWLEDGE IN THE DECISION MAKING OF SENIOR INVESTIGATING OFFICERS IN STRANGER MURDER

The objective of this research is to understand how the decision making of senior investigating officers (SIOs) is influenced by their explicit and tacit knowledge when investigating cases of stranger murder. By stranger murder I refer to those investigations where ostensibly the victim and the suspect are not known to each other. These are usually the most difficult and challenging investigations for an SIO. As opposed to the more frequent types of murder that are referred to as, 'domestic', or inter-familial where the parties for example, might be related through marriage, or association. This study is confined to the 43 police forces in England and Wales and the British Transport Police.

The methods used in this study comprise:

- 1) Attending the four-week National SIO course,
- 2) The interview of SIOs who have investigated a stranger murder,
- 3) The analysis of the decision logs kept by the SIOs during their murder investigation.

The SIO course.

There are two main reasons for attending the National SIO course. The first was to gain an understanding of how and what student SIOs are taught. My primary focus was on the explicit knowledge that was imparted to them during their four weeks training. For example, how is decision making dealt with during their study and is it linked to any theoretical frameworks? This includes any training that the SIO receives in relation to previous investigations that have failed due to flaws in investigative thinking. I wanted to know if the outcomes from those cases are discussed and process by which this is then fed into their own learning with regard to decision making. Whilst undertaking my observational study I was able to interview several of the students as to their understanding of decision making.

The second reason comes from my own background as a former SIO and is to do with culture. One of my research questions is to determine if there is a detective culture, and does it influence SIO decision making? Since completing the SIO course I have begun a thematic analysis of my observational data.

The SIO interviews and analysis of their decision logs.

The interviews of the eleven SIOs have been undertaken over a period of fifteen months. They comprise interviews with senior investigating officers from a range of different police forces based in rural, semi-rural and metropolitan locations. Each interview has been preceded by letters and documents setting out the purpose of the research, confidentiality of material and anonymity of the participant. All interviews have been digitally recorded and conducted at the premises of the participant. A key purpose of the interviews was to elicit the tacit knowledge that SIOs utilised in determining how they would investigate the circumstances presented to them. After the interview concluded I was given access to the documents (referred to as daybooks and decision logs) that must be kept by the SIO during their investigation¹. From these documents I made notes of the time and dates of the decisions.

---

¹ ACPO Crime Committee 1999. Revised Instructions for the use of Policy Files. And ACPO Murder Investigation Manual, 2006.

At present I am analysing the data from the SIO interviews using thematic analysis. My approach to analysing the decision logs kept by the SIOs is different. I am trying to identify the key decisions that are undertaken by the SIO during the course of their enquiry. Other researchers (Dando and Ormerod, 2017) have analysed the decision logs of SIOs across a range of serious offences that include murder. Their focus has been on decisions in relation to hypotheses made by SIOs. My analysis seeks to understand the decisions that feature prominently within investigative thinking and how this relates to the explicit and tacit knowledge of the SIO.

One outcome of this research is to assist in the professionalisation of the SIO and make suggestions as to how this research may be able to assist that process. The following is an extract from a chapter written by myself, and Dr. Adrian West, my external supervisor.

What is required to be an effective SIO for a 21st century role?¹

From our preliminary and ongoing analysis, in a very basic way, we see an effective SIO as an individual leader with good intellectual abilities who is able to demonstrate consistently that he or she can provide firm direction, supervision and guidance to their team, which may include external resources. Under significant and often enduring high pressure, they are able to quickly evaluate emerging and often complex information and shape the immediate investigative environment based on sound and transparent decision making. In this way, they demonstrate “grip”. If necessary, they are able to shift the investigative emphasis whilst maintaining control. This will include being receptive to different ideas, rather than focussing on one investigative theory to the detriment of others. This involves the flexibility of mind to remain objective when considering alternative explanations that may not initially align with their own and is underpinned by the requirement to work increasingly in a multidisciplinary team of other relevant investigative specialists. In that multidisciplinary context, ownership of ‘turf’ is an outmoded and disadvantageous attitude for the complexity of today’s challenges. At the same time, they will maintain independence of thought and not be unduly influenced by internal or external influences. It is a given that within the ambit of homicide investigation, an effective SIO will also have developed specialist theoretical and evidence based knowledge about decision making and the interpretation of other sources of relevant complex information (including, for example, Forensic Pathology, Forensic Science, Forensic Psychology and Psychiatry) as it applies to types of homicide and homicide offenders.

Whilst experience is required, we suggest that it is investigative expertise that is essential to the task. Research differentiating experience and expertise has described experience as that which may be learnt from undertaking an activity or being involved in an event; alternatively, it may be acquired over a period of time. In a previous study, Alison et. al (2013) found that when aggravated by debilitating, time dependent pressures, experience did not assist decision-makers in a simulated rape scenario. That which distinguishes experience from expertise, and the novice from the expert, is in the domain of deliberate practice. Expertise includes greater familiarity with aspects of a situation that assists in memory retrieval; enhanced images that capture the salient features of the domain; access to previous solutions and well-practiced component skills (Klein, 1998). These elements also assist in distinguishing the expert from the novice (Ericcson, 2006). Taken further, expertise requires extensive periods of education and deliberate practice or a combination of both. Mere passive acquisition is not enough (Fahsing and Ask, 2016). In contrast to short courses and short-term deployments as investigators, we propose that the Police Service can only achieve the necessary remedy by committing to the development of the investigator role as a career specialism: Most areas of expertise require an estimate of either 10 years experience, or 10000 hours of deliberate practice as a minimum (Ericcson et al., 2007).

Consequently, we believe that the complexity and scope of this investigative and evidential task, with its attendant responsibility and accountability, must be supported by training and career

---

¹ Donnelly, D. and West, A., 2019. The Task is Greater Than the Title: Professionalising the Role of the Senior Investigating Officer in Homicide Investigations.

development pathways that are relevant to the SIO in 21st century criminal investigation. Without demeaning the commitment and best efforts of many SIOs currently, our discussion and review indicates that the training of detectives and thereby SIO's continues to fall short of what is required for the current and future operational milieux.

The extract from the above chapter identifies the themes of culture, knowledge and experience that impact upon the role undertaken by the SIO. We argue that the continued professionalisation of the SIO should be supported by a curriculum of training that includes "an appropriate corpus of professional knowledge". This multi-disciplinary approach incorporates an investigative practice founded upon inclusion of both the traditional and social sciences. Impliedly these would be linked to a continuing emphasis on both academic and vocational training that is "mediated by the reality of immersion in live enquiries (Donnelly and West, 2019: 124).

References

1. Alison, L., Doran, B., Long, M., Power, N., and Humphrey, A. (2013). The Effects of Subjective Time Pressures and Individual Differences on Hypotheses Generation and Action Prioritisation in Police Investigations. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 19(1), 83-93. <https://doi.org/10.1037/a0032148>.
2. Dando, C.J. and Ormerod, T.C. (2017). Analysing decision logs to understand decision-making in serious crime investigations. *Human Factors: The Journal of Human Factors and Ergonomics Society*, 59(8), pp. 1188-1203. <https://doi.org/10.1177/0018720817727899>.
3. Donnelly, D. and West, A. (2019). The Task is Greater Than the Title: Professionalising the Role of the Senior Investigating Officer in Homicide Investigations. In: M. Roycroft and J. Roach (eds.), *Decision Making in Police Enquiries and Critical Incidents: What Really Works?* London: Palgrave Macmillan.
4. Ericsson, K.A. (2006). An introduction to the Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance: Its Development, Organisation and Content. In: K.A. Ericsson, N. Charness, P. Feltovich, and R. Hoffman (eds.), *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, pp. 3-21. New York, NY: Cambridge University Press.
5. Ericsson, K.A., Prietula, M.J. and Cokely, E.T.(2007) The Making of an Expert. *Harvard Business Review*, 85 (7-8), pp. 114-121.
6. Fahsing, I. and Ask, K. (2016). The Making of an Expert Detective: The Role of Experience in English and Norwegian Police Officer's Investigative Decision Making. *Psychology Crime & Law*, 22(3), pp. 203-223. <https://doi.org/10.1080/1068316x.2015.1077249>.
7. Klein, G. (1998). *Sources of Power: How People Make Decisions*. Cambridge, MA: MIT Press.

Received 23/04/2019

УДК 351.74(477)

В. В. БОНДАРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0170-2616>;

С. М. РЕШКО,

професор, професор кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7456-8550>;

Х. Х. МАРСЕЛЬ,

професор, професор кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3062-1604>

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Здійснено аналіз наукової літератури та нормативних документів, які регламентують професійну освіту працівників Національної поліції України. Висвітлено основні етапи професійного навчання поліцейських. Визначено перспективні напрями модернізації професійної підготовки правоохоронців.

Ключові слова: модернізація освіти, професійне навчання, професійна підготовка, працівник поліції.

Ефективність службової діяльності працівників Національної поліції України визначається низкою чинників. Ключовим є якість відомчої освіти. Перспективи розвитку освіти в нашій державі окреслено нормативно-правовими актами, серед яких: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Стратегія сталого розвитку «Україна–2020»; Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України; закони України «Про професійно-технічну освіту», «Про професійний розвиток працівників», «Про вищу освіту», «Про освіту» тощо [7–9; 11; 12].

Основні положення стратегічного реформування освіти у МВС передбачено Концепцією реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України, яка розроблена на основі узагальнення вітчизняної і зарубіжної правоохоронної практики, сучасних наукових досліджень та з урахуванням міжнародного досвіду. Метою Концепції є створення науково обґрунтованого методологічного підґрунтя інноваційного розвитку системи відомчої освіти, визначення підходів до оптимізації мережі закладів вищої освіти МВС, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного взаємозв'язку науки і практики, максимальне сприяння вирішенню завдань модернізації підготовки кваліфікованого персоналу, який матиме поглиблені теоретичні знання й практичні навички та буде спроможний на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи та інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку і порядок у державі [8].

Досягнення цієї мети передбачає вирішення низки завдань, а саме: підвищення ефективності управління системою підготовки кадрів; розвиток багаторівневої практико-орієнтованої системи безперервної освіти, запровадження трирівневої моделі підготовки кадрів, приведення змісту та структури професійної підготовки кадрів у відповідність до потреб практики МВС; постійне підвищення якості освіти, її практичної спрямованості, моніторинг освітнього процесу, постійне оновлення його змісту та форм організації; формування дієвої системи професійної орієнтації та добору кандидатів на навчання й

службу тощо. Концепцією передбачено реальне втілення одного з головних принципів – «навчання впродовж життя». Це означає, що, незалежно від стажу роботи, вислуги років, займаної посади поліцейський повинен займатися вдосконаленням своїх професійних знань і самоосвітою. Самовдосконалення та саморозвиток працівників, зазвичай, здійснюється під час професійної (службової) підготовки.

Грунтовний аналіз наукової літератури дає підстави констатувати різні визначення вчених поняття «професійна підготовка». На нашу думку, професійну підготовку поліцейських слід трактувати як цілеспрямований і системний процес набуття слухачами професійно-теоретичних знань, формування професійно-практичних умінь і навичок, розвиток сукупності професійно важливих рис, визначених специфікою правоохоронної діяльності, і подальше їх оновлення й удосконалення в процесі службової діяльності та занять у системі службової підготовки поліцейських.

Науковець О. Є. Користін розмежовує поняття «професійна освіта» і «професійна підготовка» та вважає, що в процесі професійної підготовки працівник поліції лише відтворює раніше сприйняту інформацію про методи діяльності та застосовує її для виконання типових дій (репродуктивний рівень). У процесі ж професійної освіти працівник поліції не лише відтворює раніше сприйняту інформацію та застосовує її в діяльності, а й творчо адаптує для використання в нестандартних умовах (продуктивний рівень) [6]. Дослідник переконаний, що мета професійної поліцейської освіти – готувати поліцейських-професіоналів будь-якого рангу та для будь-якого виду поліцейської діяльності.

Одним із напрямів модернізації відомчої професійної освіти є вдосконалення її змісту та поліпшення якості управління освітнім процесом [2; 3; 10; 13]. Зміст професійної освіти істотно впливає на вибір методів, форм і технічних засобів навчання. Тільки в тому разі, коли завдання, зміст, форми й методи педагогічного процесу становитимуть цілісну логічну систему, коли викладач продумає зв'язки між цими компонентами, обере їхні раціональні варіанти, можна очікувати досягнення бажаного результату [2–4].

Аналіз спеціальної літератури засвідчив, що вивчення процесу професійної підготовки майбутніх працівників поліції здійснювали за різними напрямками. Перспективними напрямками вдосконалення професійної підготовки працівників Національної поліції України вчені [5; 6; 13] вбачають у врегулюванні правових основ діяльності поліції. Увагу акцентують на розробленні та впровадженні новітніх методик навчання з вогневої, спеціальної фізичної, тактичної підготовок [1–4; 10].

На підставі опрацювання нормативних документів встановлено, що професійне навчання працівників поліції здійснюється залежно від рівня кваліфікації та передбачає: первинну професійну підготовку; підготовку у закладах освіти зі специфічними умовами навчання; післядипломну освіту; службову підготовку [12].

Ефективність процесу професійної підготовки майбутніх працівників патрульної поліції залежить від наукового обґрунтування її змісту на визначених етапах. Поліцейські, яких уперше прийнято на службу в поліцію, зобов'язані пройти курс первинної професійної підготовки, що спрямований на формування спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зокрема вмінь щодо зберігання, носіння, застосування й використання вогнепальної зброї. На думку Д. В. Швеця, це є тим фундаментом, на якому будуватиметься вся подальша діяльність поліцейського [14].

Підготовку поліцейських у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання здійснюють на підставі контракту про здобуття освіти, який укладають між закладом освіти, відповідним органом поліції та особою, яка навчається. Термін навчання становить чотири роки. Освітній процес регламентований Положенням про організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти МВС України.

Основним видом професійного навчання працівників практичних підрозділів поліції під час професійної діяльності є службова підготовка, яку розглядають як систему заходів, спрямованих на закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції відповідно до оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-

службової діяльності [11]. Службову підготовку в підрозділах поліції здійснюють у робочий час згідно з розкладом занять, вона передбачає п'ять видів підготовок: функціональну, загальнопрофільну, вогневу, тактичну, фізичну.

Післядипломну освіту поліцейських здійснюють на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Національну поліцію». Вона охоплює спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування.

На підставі здійснених досліджень встановлено, що підвищення ефективності професійної підготовки поліцейських можна досягти завдяки використанню відповідних методів навчання й запровадженню науковообґрунтованих педагогічних умов. Педагогічні умови слід трактувати як спеціально створені обставини, дії та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що реалізуються під час професійного навчання та зумовлені специфікою функціонування центрів первинної професійної підготовки, закладів вищої освіти та відділів професійного навчання підрозділів поліції [3].

Основними педагогічними умовами є: формування мотивації у працівників (курсантів, слухачів) до навчання, підвищення рівня власної професійної готовності; належний рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу; практична спрямованість освітнього процесу; професійна компетентність викладачів та інструкторів; залучення працівників (курсантів, слухачів) до активної позанавчальної діяльності професійно-практичної спрямованості.

Перша педагогічна умова – формування мотивації у працівників (курсантів, слухачів) до навчання, підвищення рівня власної професійної готовності – передбачає насичення змісту навчання інформацією, яка є значущою для особистісного зростання курсанта (слухача) як професіонала; поступове нарощення новизни та складності навчального матеріалу. Друга умова – належний рівень матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу, а саме залучення засобів, які необхідні для якісного проведення навчальних занять (мультимедійне обладнання, спеціальні засоби: кайданки, макети вогнепальної, холодної зброї, гумових кийків, поясні системи; навчальні автомобілі, бойова зброя, достатня кількість набоїв, індивідуальні аптечки тощо). Третя – практична спрямованість освітнього процесу – передбачає максимальне наближення умов навчання до реальних. Цього можна досягти завдяки використанню спеціально розроблених ситуаційних завдань під час опанування навчальних предметів професійно-практичної спрямованості. Зміст ситуаційних завдань повинен ураховувати особливості як повсякденних ситуацій службової діяльності, так і нестандартних ситуацій. Четверта – професійна компетентність викладачів та інструкторів забезпечується шляхом проведення методичних семінарів як серед викладачів, які здійснюють підготовку майбутніх правоохоронців, так й інструкторів відділів професійного навчання підрозділів Національної поліції України. П'ята – залучення працівників (курсантів, слухачів) до активної позанавчальної діяльності професійно-практичної спрямованості. Це реалізується завдяки корегуванню самостійної підготовки слухачів і працівників залежно від результатів рубіжних (тематичних) контролів та підсумкових перевірок і залучення до занять, спрямованих на підвищення рівня загальної фізичної підготовленості та відпрацювання спеціальних умінь і навичок з тактики самозахисту й особистої безпеки.

Виокремлено три основні групи методів, які слід застосовувати під час навчання поліцейських:

- методи організації та здійснення підготовки. У цій групі виокремлено методи набуття знань; оволодіння руховими вміннями та навичками; удосконалення рухових навичок і розвитку фізичних якостей;

- методи стимулювання до підвищення рівня власної професійної готовності. Група цих методів спрямована на формування позитивних мотивів до професійної підготовки, що стимулюють навчальну активність, сприяють збагаченню працівників (курсантів, слухачів) необхідною професійною інформацією. Вони охоплюють методи формування професійних інтересів і методи стимулювання обов'язку й відповідальності за рівень власної професійної підготовленості;

– методи контролю і самоконтролю в процесі професійної підготовки. Уміле поєднання виокремлених методів під час професійного навчання позитивно впливатиме на його результат. Контроль як дидактичний засіб управління професійною підготовкою спрямований на забезпечення ефективності формування знань, умінь і навичок, використання їх на практиці, стимулювання навчальної діяльності слухачів (курсантів), прагнення до самоосвіти. Методи контролю – це способи, за допомогою яких визначають результативність навчальної та інших видів діяльності слухачів і педагогічної роботи викладача. Найдоступнішим методом контролю є планомірне, цілеспрямоване й систематичне спостереження педагога (інструктора) за діяльністю курсантів і слухачів.

Отже, напрямами модернізації професійної підготовки поліцейських є дотримання низки методів і педагогічних умов на всіх етапах професійного навчання. Ключова роль належить поглибленню практичної спрямованості освітнього процесу курсантів і слухачів та службової підготовки поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Бондаренко В. В. Особливості застосування поліцейських заходів під час професійної діяльності працівників патрульної поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 52–57.
2. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 524 с.
3. Бондаренко В. В. Пути совершенствования профессиональной подготовленности работников подразделений патрульной службы Национальной полиции Украины // Актуальные проблемы огневой, тактико-специальной и профессионально-прикладной физической подготовки : материалы III Междунар. науч.-метод. конф. (г. Могилев, 10–11 нояб. 2016 г.). Могилев, 2016. С. 319–324. URL: http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronoforms/uploads/20161118100646_Bondarenko.pdf (дата звернення: 11.03.2019).
4. Івлєв О. М., Моргунов О. А. Удосконалення службової підготовки патрульної поліції засобами дистанційного навчання (на прикладі тактичної підготовки) // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Департамент патрул. поліції України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 129–133.
5. Казанчук І. Д. Патрульна служба МВС України: деякі аспекти функціонування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 36. С. 102–108.
6. Користін О. Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись // ПОЛИТРАДА : сайт. URL: <http://politrada.org/news/profes-yna-osv-ta-pol-tseyskogo-v-yakomu-naryamku-rukhatis/> (дата звернення: 11.03.2019).
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 11.03.2019).
8. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25.11.2016 № 1252 // ІАС Консультант : сайт. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0AMQ2E07D1> (дата звернення: 11.03.2019).
9. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 11.03.2019).
10. Попов С. В. Особливості фізичної підготовки майбутніх правоохоронців на початковому етапі навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 3. С. 80–86. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nchnpu_015_2014_3_17.pdf (дата звернення: 11.03.2019).

11. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 11.03.2019).

12. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 11.03.2019).

13. Сокурєнко В. В. Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 9–11.

14. Швець Д. В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і Безпека*. 2017. № 3. С. 103–112.

Надійшла до редколегії 15.03.2019

УДК 351.74(477)

В. М. ВЕЛИКИЙ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

С. М. ІСИЧКО,

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ВНЗ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ

Розкрито окремі особливості використання технології тренінгів з метою підготовки майбутніх правоохоронців до проведення очної ставки.

Ключові слова: *очна ставка, тренінг очної ставки, критерії успішного тренінгу.*

Сучасні вимоги до персоналу Національної поліції України потребують доповнення традиційних методів підготовки, такими, що передбачають чітке дотримання законності, нестандартне мислення, оволодіння емоційними та соціально-психологічними аспектами поведінки, уміння діяти впевнено та брати на себе відповідальність. Вирішення таких завдань в підготовці поліцейських потребує інноваційних технологій, які передбачають активні практичні форми та методи. Одною з таких форм є тренінг, як ефективний засіб підготовки професіоналів, діяльність яких відбувається у складних і напружених ситуаціях, які вимагають не лише знань, а й умінь креативного застосування їх на практиці [1–3].

Проведення тренінгів з курсантами надають їм можливість:

- аналізувати власний досвід;
- випробувати себе у нових видах діяльності, розвиваючи при цьому емоційну стійкість до стресових ситуацій та впевненість у собі;
- отримувати навички соціальної взаємодії та усунення перешкод на шляху до порозуміння;
- порівнювати себе з іншими й оцінювати очима інших;
- брати участь в обговоренні проблем, висловлювати свою думку,
- вчитися та активно ділитися набутими знаннями і способами діяльності,
- виявляти власні труднощі та обирати шляхи їх усунення, розробляти програми свого самовдосконалення.

У процесі тренінгу повинні використовуватись різноманітні методи та прийоми: індивідуальна та групова робота, презентації, аналіз конкретних ситуацій, рольові, ігрові, моделювання ситуацій, вправи на розвиток соціальної перцепції та взаємо- і самопізнання.

Моделювання ситуації очної ставки повинно максимально наближатись до реальних типових умов. Тренінгові мають передувати доведення обов'язкових теоретичних відомостей та інструктажі, які однак, повинні бути мінімально достатніми.

Досягнення належного рівня сформованості практичних навичок та креативності проведення може сприяти тренінг з моделювання очної ставки з використанням відеозйомки з подальшим аналізом його результатів. Адже важливою умовою ефективності контролю, аналізу та корекції дій учасників тренінгу є їх невідкладність. Саме відеозйомка забезпечує можливість багаторазового повернення до будь якого моменту тренінгу та його детального аналізу.

Окрім основної навчальної мети, у процесі тренінгу бажано спонукати курсантів до самопізнання та самовиховання професійно необхідних якостей: комунікабельності; критичності, логічності, гнучкості та оперативності мислення; емоційної стійкості, наполегливості.

Практика проведення очної ставки свідчить, що слідчі стикаються з низкою проблем та недоліків при їх проведенні. Тому перед початком тренінгу варто наголосити на деяких з них:

- уникнення слідчими проведення очної ставки у зв'язку з потребою серйозної підготовки до неї;
- побоювання слідчих, що результати очної ставки можуть зруйнувати раніше зібрану доказову базу;
- невміння слідчих забезпечувати необхідну морально-емоційну «партитуру» очної ставки;
- помилки у виборі тактик проведення очної ставки, невиправдана їх одноманітність;
- не належне використання сучасних технічних засобів: відео- та аудіозаписів, комп'ютерної графіки, імітаторів та моделей тощо під час проведення очної ставки;
- неврахування особливостей очної ставки з участю неповнолітніх осіб та осіб, які мають певні психічні розлади;
- помилки під час проведення очної ставки безпосередньо на місці події, якщо протирічливі покази учасників безпосередньо пов'язані з місцем події і є вірогідність що допитувані по різному сприймають обставини, не можуть точно відтворити певні деталі, по усуненню впливу сторонніх осіб.

До початку тренінгу курсантам слід довести зміст основних етапів підготовки, проведення та викладення результатів очної ставки:

- прийняття слідчим на основі попередньо зібраних даних рішення про необхідність проведення очної ставки;
- психологічний аналіз особи допитуваного залученого до очної ставки (його особистісні риси: спрямованість, темперамент, характер, здібності, досвід, емоційний стан тощо), прогнозування його можливої поведінки та вибір особи, якій першій буде запропоновано давати відповіді;
- виявлення особи, зацікавленої у наданні слідству об'єктивної інформації по справі;
- планування логічно побудованої системи питань, які будуть задані на очній ставці – ці питання повинні взаємодоповнювати одне, бути за своєю формою переважно відкритими (такими, що унеможливають однозначні відповіді типу «так», «ні», «згоден» тощо), включати у свій перелік питання-фільтри та питання-пастки; в залежності від психологічних особливостей особи допитуваного і бажаного результату вибір логічного порядку наростання викривальної сили, з початкового, з самого вагомого вирішального доказу, всієї сукупності доказів одночасно;
- передбачення використання допоміжних методів та прийомі управління очною ставкою, впливу на допитуваних, наприклад, використання асоціативного методу; прийому драматизації; провокування, в разі доцільності, конфлікту між допитуваними або його врегулювання в залежності від обставин та потреби досягнення мети слідства. Так,

наприклад, у деяких випадках під час проведення очної ставки, з метою досягнення однозначно об'єктивного результату можливе провокування мініконфлікту поставивши обом сторонам, таке запитання: «Так хто з вас каже неправду?» і це запитання спрямовувати саме добросовісному учаснику провадження, даючи йому зрозуміти, що слідчий засумнівався в тому що він каже правду. Або прямо запитати добросовісного учасника: «То може це Ви даєте неправдиві свідчення?». У цьому випадку добросовісний учасник провадження, намагаючись довести слідчому, що саме він добросовісний допитуваний, може так психічно вплинути на опонента, висловлюючи йому всі подробиці спірних обставин, що останній вимушений буде дати правдиві свідчення;

- підбір матеріальних доказів та планування обставин їх пред'явлення з метою провокування асоціативних реакцій, перевірки причетності допитуваних до розслідуваної справи;

- передбачення відхилень та варіативних програм проведення очної ставки в залежності від поведінки допитуваних;

- попереднє формування психологічної готовності особи до активної позиції, що йде на очну ставку, яка б забезпечила бажану спрямованість її дій в процесі очної ставки;

- прийняття заходів щодо усунення можливого негативного впливу та тиску на допитуваних;

- вибір сприятливого часу та місця проведення очної ставки;

- вибір темпу проведення очної ставки: форсований завершений, з наростаючим темпом, дискретний – розділений на окремі повторні або взаємодоповнюючі допити тощо;

- тактичний вибір логічної послідовності очної ставки: з наростаючою або спадною силою доказів та аргументації, порядком постановки питань від добросовісного допитуваного до того, який уникає відповідей або є нещирим;

- передбачення можливості фіксування не лише вербальної інформації, але й паралінгвістичної (інтонації, темпу мови, пауз, гучності і т. п.), кінетичної (жестів, міміки, пантоміміки), характеру візуального контакту, психофізіологічних реакцій (почервоніння або збліднення шкіри обличчя, тремор, потовиділення, ковтання та ін.).

Окремим моментом розробки плану тренінгу має бути підбір системи різних варіантів практичних ситуацій, що моделюють очну ставку, специфіку яких має засвоїти курсант. Кожна нова ситуація має бути не схожою на попередню, якомога ширше розкривати різноманітність обставин, що мають місце в практиці діяльності слідчого, багатоваріантність вірогідних напрямків їх розвитку й завершення, можливих способів дій в них. У зв'язку з цим, у процесі формування у майбутнього правоохоронця творчого підходу до проведення очної ставки важливо підвести його до усвідомлення необхідності навчитись генерувати нові нестандартні рішення.

Важливим моментом, що забезпечує напрямки подальшого оволодіння досвідом проведення очної ставки є колективне підведення підсумків моделювання під час тренінгу цієї слідчої дії, їх аналіз, постановка нових групових та індивідуальних завдань курсантам. Особлива увага має звертатись на допущені в процесі тренінгу помилки та утруднення, з якими стикається курсант. Специфіка тренінгу очної ставки передбачає фіксування, аналіз та оцінку дотримання курсантами не лише нормативних вимог, але й належне володіння психологічним інструментарієм.

Так, до основних критеріїв успішності проведення тренінгу можна віднести:

- мотивацію, з якою курсант (курсанти) підійшли до програвання очної ставки;

- емоційні реакції учасників тренінгу на окремі моменти його проведення;

- кількісні та якісні показники когнітивних змін (продемонстровані раніше отримані та нові знання, здатність здобувати їх самостійно тощо);

- зміни в поведінці учасників тренінгу

Висновок. Очна ставка є досить складною слідчою дією, яка потребує серйозної спеціальної підготовки слідчих до її проведення. Вирішенню цієї проблеми сприяють можливості тренінгових технологій.

Зміст і шляхи підготовки до очної ставки повинні визначатись не лише кримінально-процесуальними нормативними вимогами але й індивідуальними психічними особливостями майбутнього поліцейського, специфікою конкретних завдань очної ставки та допитуваних.

На кожному етапі тренінгу повинні бути передбачені свої специфічні технологічні моменти.

Успіх тренінгу значною мірою залежить соціально-психологічного клімату, що складається у навчальній групі від досвіду викладача-тренера та характеру його взаємодії з курсантами.

Список бібліографічних посилань

1. Бамбурак Н. М. Роль навчальних тренінгів у професійному становленні працівників поліції // Психологічні конструкти позиціонування поліції серед населення : матеріали круглого столу (м. Львів, 24 листоп. 2016 р.) / за заг. ред. Л. Й. Гуменюк, М. П. Козирева. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 67–69.

2. Гіренко С. П. Змістовно-методологічні компоненти тренінгу конфліктологічної культури працівників поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 178–183.

3. Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 27–28 трав. 2006 р.) / МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2006. 423 с.

Надійшла до редколегії 22.03.2019

УДК 355.233.22

В. А. ГОЛИК,

старший викладач кафедри тактико-спеціальних дисциплін

Донецького юридичного інституту МВС України;

 <https://orcid.org/0000-0002-8173-086X>;

Л. В. ЗУБЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри бойової та спеціальної фізичної підготовки

Донецького юридичного інституту МВС України;

 <https://orcid.org/0000-0002-8173-086X>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Обґрунтовується ефективність і доцільність використання імітаційних засобів для розвитку професійно-важливих якостей курсантів – майбутніх працівників Національної поліції.

Ключові слова: курсанти, професійна підготовка, страйкбол, імітаційні засоби, професійно-бойові навички.

Одним із важливих складових у підготовці висококваліфікованого працівника Національної поліції України є вогнева підготовка. Згідно наказу МВС України № 50 від 26.01.2016 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», основними завданнями вогневої підготовки є:

- вивчення матеріальної частини зброї, її тактико-технічних характеристик, заходів безпеки при поводженні з нею, а також порядку і правил її застосування та використання;
- формування та вдосконалення у поліцейських практичних навичок умілого та безпечного поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне діставання пістолета з кобури та

приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо);

- виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різних положень, з перенесенням вогню по мішенях тощо;

- навчитись правильно застосовувати зброю в реальних умовах оперативно – службової діяльності [5].

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив: удосконаленню системи професійного навчання працівників правоохоронних органів присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: С. Асямова, М. Ануфрієва, О. Бандурка, Я. Бондаренка, С. Бутова, А. Губанова, О. Зарічанського, В. Пліска, В. Сокурєнка, Г. Яворської та інших. Науковцями вивчається зарубіжний досвід підготовки поліцейських та надаються рекомендації стосовно його запровадження в Україні. Низка досліджень спрямована на вдосконалення програм первинної професійної підготовки вперше прийнятих працівників на службу в поліцію, обґрунтування новітніх методик підготовки курсантів та слухачів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання [2, 3].

Також, заслуговують на увагу наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення фізичної підготовленості працівників правоохоронних органів. На важливість стрілецької підготовленості майбутніх працівників Національної поліції вказують С. Гаврік та А. Черніков [2]. Науковці наголошують, що гарантом життя та здоров'я поліцейського при вогневому контакті зі злочинцем є швидкі дії пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї. На думку дослідників, в освітній процес майбутніх правоохоронців необхідно запроваджувати елементи імітаційного моделювання.

Професія поліцейського відноситься до професій, що характеризується суб'єкт-суб'єктною діяльністю та потребує на рівні з розвиненим інтелектом сформованості професійно-важливих якостей. За даними наукових джерел [3] ще у 1920 році англійські фахівці констатували, що людина не може бути поліцейським, якщо вона не має розумових здібностей вище за середній рівень, розвиненої пам'яті та спостережливості, високих моральних якостей, які не є обов'язковими для представників інших професій. Важливим для працівників патрульної поліції є наявність сформованих особистісних (дисциплінованість, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість тощо) та комунікативних якостей (контактність, відкритість, емпатія, вміння слухати, культура спілкування та інші). Ці якості сприяють належному виконанню завдань та налагодженню комунікації з потерпілими, підозрюваними та заявниками. За свідченнями науковців [2, 3], підґрунтя особистісних та комунікативних якостей починає закладатися у дитячому віці під впливом виховання в сім'ї та набуває подальшого розвитку в шкільні роки. У зв'язку з цим необхідну особливу увагу приділяти якісному добору кандидатів на службу в підрозділи Національної поліції. Підготовка працівників поліції забезпечується складовими системи професійної підготовки.

Під час професійної підготовки курсантів – майбутніх працівників підрозділів Національної поліції України для подальшого проходження служби у практичних підрозділах велике значення мають засоби імітаційного моделювання.

Імітаційне моделювання дозволяє будувати моделі, що описують процеси так, як вони відбувались би у дійсності. Таку модель можна «програти» в часі як для одного випробування, так і заданої безлічі. Імітаційне моделювання також є методом дослідження, при якому досліджувана система замінюється моделлю, з достатньою точністю описує реальну систему і з нею проводяться експерименти з метою отримання інформації про цю систему. Імітаційне моделювання дозволяє імітувати поведінку системи в часі. Причому плюсом є те, що часом у моделі можна керувати: уповільнювати у випадку зі швидкоплинними процесами і прискорювати – для моделювання систем із повільною мінливістю [1, с. 76–77].

Імітаційні засоби містять у собі моделі досліджуваного процесу, імітацію індивідуальної чи колективної професійної діяльності. При цьому досягається суттєве наближення навчального матеріалу до конкретної практичної чи професійної діяльності, значно посилюються мотивація й активність навчання.

Імітаційні засоби мають колосальну силу навчально-розвивального впливу. Вони створюють особливе поле емоційного зараження, в яке потрапляє учасник і здобуває досвід емоційних переживань. При цьому центрується увага на соціальному значенні того, що відбувається, а реальна взаємодія під час групової діяльності підкріплюється високою задоволеністю в силу того, що для людини вкрай важливими є товариство, спілкування, дружні зв'язки, почуття «своєї» групи, лише так вона здатна усвідомлювати своє «Я» серед інших як певну індивідуальність [1].

На сьогоднішній день, в системі професійної підготовки майбутніх працівників Національної поліції найбільш поширеними і перспективними є такі імітаційні засоби як ігри в страйкбол.

Починаючи з вересня 2017 року, для формування професійно-бойових навичок та вмінь, впевненості у собі, гнучкості мислення, інтуїції, готовності до ризику, сміливості, швидкості реакції в екстремальних ситуаціях, викладачами кафедри спеціальних дисциплін та фізичного виховання Донецького юридичного інституту МВС України під час практичних занять, на навчальному полігоні «Тактичне містечко» (яке розташоване біля навчального корпусу) активно застосовуються ігри в страйкбол між курсантами навчальних взводів всіх курсів.

Страйкбол – рольова командна гра військово-тактичної спрямованості. У процесі гри учасники імітують дії різних збройних структур (армія, поліція, спецназ), виконуючи поставлені сценарієм завдання [1]. Як озброєння, гравці використовують так звану м'яку пневматику, що стріляє пластиковими кульками калібру 6 і 8 мм і вагою від 0,12 до 0,43 гр, причому зброя є точною копією реального бойового озброєння. Основа страйкболу – чесність гравців, оскільки пластикова куля не залишає слідів на обмундируванні, а відповідальність за фіксацію влучень лежить на гравцях. Це означає, що той, у кого потрапила куля, має самостійно визнати факт влучення й діяти відповідно до правил та сценарію (як правило – надягти червону або білу пов'язку й піти у спеціальне місце) [4].

Страйкбол має ряд незаперечних переваг: а) реальність зброї, що припускає практично повну відповідність зразків страйкбольної зброї реальній бойовій стрілецькій зброї за маса-габаритними і частково–тактичними характеристиками; б) малий травматичний вплив на гравця; – необмежений район для гри, яким може бути будь-який ліс, поле, майданчики для ігор або міські умови (будівлі, будівництва); в) відносна дешевизна і легкість боєкомплекту; – принцип дії дозволяє вести вогонь з будь-якого положення; – мінімальний вплив на зброю кліматичних умов. Існує кілька типів ігор, що відрізняються цілями, місцем проведення, задіяним екіпіруванням, вимогою до учасників тощо [4].

Слід зазначити, що використання страйкболу у професійній підготовці майбутніх працівників Національної поліції відповідає головному принципу «Вчити тому, що знадобиться в бою». Тобто такі елементи як небезпека, ризик, відповідальність включені у процес підготовки із застосуванням зазначених імітаційних ігор, розвивають у курсантів сміливість, мужність і стійкість.

Гра страйкбол допомагає відточувати навички користування зброєю, знання тактико-спеціальної і вогневої підготовки. У тренуваннях наявний азарт, завдяки якому курсанти ефективніше освоюють знання щодо поведінки зі зброєю, основи сучасної боротьби [1, с. 86].

Таким чином, імітована діяльність курсантів – майбутніх працівників підрозділів Національної поліції, відбувається переважно в екстремальних умовах і передбачає значну інтенсивність функціонування психіки, виникнення перевантажень і завдань, що перевищують індивідуальні та групові можливості. Доцільність застосування страйкболу для розвитку професійно-важливих якостей майбутніх правоохоронців обумовлюється можливістю максимального наближення до реальних умов практичної діяльності.

Під час використання зазначених імітаційних ігор значно підвищується рівень формування умінь застосування зброї, навичок саморегуляції для подолання стрес-чинників професійної діяльності, досвіду розумової діяльності під час дій в умовах значного фізичного напруження тощо. Більш реально відбувається усвідомлення небезпеки та тренування раціонального прагнення до перемоги із обов'язковими розвитком установок на виживання в будь-яких ризиконебезпечних ситуаціях.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі, передбачається подальше вивчення ефективності використання імітаційних засобів у процесі професійної підготовки курсантів – майбутніх працівників Національної поліції, створення програм професійної підготовки працівників МВС на основі імітаційного моделювання.

Список бібліографічних посилань

1. Гурський В. Є. Підготовка особового складу воєнізованих спеціальних підрозділів з використанням пейнтболу, страйкболу та лазерних тирів. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14., ч. II. С. 76–83.
2. Гаврик С. Ю., Черников А. И. Совершенствование огневой подготовки полицейских // Особенности подготовки полицейских в условиях реформування системи МВС України : зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Департамент патрульної поліції України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 111–116.
3. Зарічанський О. А. Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти I–II рівнів акредитації МВС України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2002. 19 с.
4. Методичні рекомендації щодо використання страйкбольного та пейнтбольного обладнання в системі службової підготовки працівників органів внутрішніх справ : лист Департаменту кадрового забезпечення МВС України від 28 берез. 2013 р. № 5093/Лк.
5. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 10.04.2019).

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 355.233.22:355.12

А. В. ЗАБОРА,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-7969-5057>;

В. В. КОЛЕСНИКОВ,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-9603-3004>;

С. М. САГАЙДАК,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-4748-9179>

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІВ МВС УКРАЇНИ

Представлено педагогічну модель удосконалення індивідуальної методичної підготовленості офіцерів-викладачів зі спеціально-фізичної підготовки, яка скерована на підвищення теоретичних знань та практичних умінь під час самостійних занять та в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: викладачі СФП, спеціальна фізична підготовка, методична підготовка, форми фізичної підготовки, практичні уміння.

Вступ. На даний момент в Україні відбуваються процеси інтеграції до європейського співтовариства. Ці процеси охоплюють всі ланки державного управління, а також органи МВС України. В свою чергу трансформація органів МВС України до світових стандартів, «гібридна» війна на сході України, військова агресія зі сторони Росії вимагає від сучасних поліцейських високої професійної підготовленості, адже завдання які вони виконують забезпечують мир та спокій в Україні. Також важливим являється організація різнопланової та ефективної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції України (НПУ) до виконання завдань за призначенням.

Відповідним чином прослідковується важливість методичної підготовленості викладачів вищих навчальних закладів освіти МВС України у викладанні навчальних дисциплін передбачених робочим навчальним планом. Вірне поєднання сучасних методів викладання спеціальних дисциплін (методів тренування у практичних дисциплінах) із теоретичними знаннями забезпечує якісну професійну підготовленість майбутніх офіцерів НПУ. В свою чергу, особиста методична та практична підготовленість офіцерів НПУ, які викладають дисципліну «Спеціальна фізична підготовка» у вищих навчальних закладах органів МВС України дозволить підвищити індивідуальний рівень спеціальної фізичної підготовленості курсантів-майбутніх офіцерів НПУ, що в подальшому забезпечить якісне виконання ними завдань за призначенням.

Слід також зауважити, що на сучасному етапі реформування системи МВС України застарілість методичного аспекту спеціальної фізичної підготовки у вищих навчальних закладах освіти, які готують майбутніх офіцерів НПУ вимагає суттєвих змін форм та методів викладання, а також високої професійної активності викладачів. Відповідним чином, удосконалення індивідуального рівня методичної підготовленості викладачів спеціальної фізичної підготовки в системі професійної підготовки із використанням сучасних педагогічних моделей, являється актуальним напрямком наукових досліджень.

Дослідження виконано у відповідності до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт кафедри спеціальної фізичної підготовки ХНУВС (2018–2019 рр.).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проведений аналіз науково-методичної літератури у напрямку удосконалення методичної підготовленості офіцерів-викладачів (інструкторів) спеціальної фізичної підготовки (фізичної підготовки та спорту) органів МВС України в системі їх професійної підготовки, анкетування провідних фахівців зі спеціальної фізичної підготовки силових структур України, власний педагогічний досвід, підтверджують необхідність постійного удосконалення індивідуального рівня методичної підготовленості.

Під час дослідження нашу увагу привернули роботи: С. В. Романчука, (2009 р.) [1], О. В. Воронцова, А. М. Демківа та інш. (2016 р.) [2], А. П. Петрука (2017 р.) [3], у даних наукових статтях розкриті питання вирішення проблеми недостатнього рівня методичної підготовленості курсантів командного напрямку підготовки вищих навчальних закладів освіти Збройних сил України. Авторами пропонуються програми удосконалення рівня методичної підготовленості тих, хто навчається курсантів, але не в повній мірі приємливі для застосування під час особистого методичного удосконалення офіцерів-викладачів вищих навчальних закладів освіти (ВНЗО) НПУ.

Шляхи та ключові напрямки вдосконалення системи підготовки керівників занять з фізичної підготовки з військовослужбовцями різних кваліфікацій відображено в роботах: С. М. Жембровського (2009 р.) [4], С. В. Романчука (2011 р.) [5]. На наш погляд данні роботи являються приємливими для використанні під час підвищення індивідуального рівня методичної підготовленості викладачів спеціальної фізичної підготовки.

Якісний стан сформованості рівня методичної підготовленості з фізичного виховання у курсантів-випускників вищих військових закладів освіти силових структур висвітлено в роботах: О. М. Ольхового (2005 р.) [6], С. В. Номеровського (2011 р.) [7], С. В. Романчука та інш. (2011 р.) [5]. На підставі практичних результатів вищезазначених авторів, нами були визначені основні складові організації дослідження.

Заслужують уваги навчальні посібники та методичні рекомендації [8, 9, 10] в галузі фізичної підготовки правоохоронців МВС України, у яких розкриті питання методики

удосконалення теоретичних знань та практичних умінь курсантами різних напрямів підготовки. Дані науково-методичні видання забезпечують викладання дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», а також дозволяють курсантам під час самостійної роботи підвищити свій особистий рівень методичної підготовленості. Слід також зазначити, що не дивлячись на всю повноту викладеного матеріалу, у даних науково-методичних виданнях відсутні методичні рекомендації з проведення навчально-тренувальних занять зі спортивних та рухливих ігор.

Не дивлячись на значну кількість робіт даного напрямку досліджень, питанням розробки педагогічної моделі удосконалення методичної підготовленості викладачів (офіцерів НПУ) спеціальної фізичної підготовки на основі використання новітніх засобів навчання нами не виявлено.

Мета дослідження – удосконалення методичних знань та практичних умінь в проведенні практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки офіцерами-викладачами ХНУВС.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою визначення ефективності розробленої педагогічної моделі удосконалення методичних знань та практичних умінь в проведенні практичних занять зі спеціальної фізичної підготовки офіцерами викладачами ХНУВС, було проведено педагогічний експеримент (серпень 2018 р. – квітень 2019 р.), у якому прийняли участь офіцери-викладачі кафедр: спеціальної фізичної підготовки та спорту Національної академії Національної гвардії України (НАНГУ); спеціальної фізичної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ (n=12).

В свою чергу, офіцерів-викладачів було розподілено на експериментальну групу Ег (n=6, представник ХНУВС) та контрольну групу Кг (n=6, представники НАНГУ). На початку педагогічного експерименту досліджували даних груп за рівнем розвитку методичних знань та практичних умінь з дисципліни «СФП» достовірно не відрізнялися ($P > 0.05$). Досліджувані Кг під час педагогічного експерименту використовували традиційну методику удосконалення методичних знань та практичних умінь передбачених програмою професійної підготовки офіцерів НАНГУ та планом роботи кафедри фізичної підготовки та спорту.

У свою чергу представники Ег додатково використовували педагогічну модель розвитку та удосконалення методичних знань та практичних умінь в проведенні дисципліни «Спеціальна фізична підготовка». Розроблена вище зазначена педагогічна модель впроваджувалась упродовж 2 етапів. На першому етапі (серпень 2018 р. – вересень 2018 р.) з офіцерами-викладачами в рамках самостійної роботи вивчалися керівні документи з організації спеціальної фізичної підготовки, крім цього додатково відпрацьовувалися тестові завдання (на персональних комп'ютерах), які базуються на вимогах керівних документів з організації спеціальної фізичної підготовки в НПУ. Тестові завдання були

Паралельно із систематичним тестовим контролем, офіцерам-викладачам в години професійної підготовки демонструвалися навчально – методичні фільми, які розкривають методичні особливості проведення спеціальної фізичної підготовки у вищих навчальних закладах органів МВС України. Слід також зазначити, що в рамках першого етапу дослідження, офіцерами НПУ, викладачами кафедри СФП ХНУВС акцентувалася увага на вірній та ефективній методиці проведення навчальних занять з різних розділів дисципліни «СФП».

Під час другого етапу (вересень 2018 р. – квітень 2019 р.) під час практичних занять з різних розділів спеціальної фізичної підготовки, ранкової фізичної зарядки, спортивно-масової роботи офіцери-викладачі Ег виконували методичні завдання. Виконання методичного завдання оцінювалося у відповідності до встановлених вимог. Слід зазначити, що обов'язковою умовою реалізації поставлених перед нами завдань, було проведення постійного педагогічного контролю на всіх етапах дослідження провідними фахівцями-методистами вище зазначених кафедр НАНГУ та ХНУВС. Це дозволяло своєчасно вносити корективи у тренувальні програми та методичні завдання.

Наприкінці педагогічного експерименту проведено тестування методичних знань та практичних умінь представниками Ег та КГ. Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами педагогічної моделі встановлено, що результати отримані після

педагогічного експерименту у досліджуваних групах суттєво підвищилися у порівнянні із вихідними даними і ці відмінності в основному достовірні (Ег, $P < 0,05$).

Висновки з даного дослідження. Таким чином, на початку педагогічного експерименту проведено аналіз стану та науково-теоретичних передумов удосконалення методичної підготовленості офіцерів-викладачів спеціальної фізичної підготовки у вищих навчальних закладах органів МВС України. Крім цього, досліджено ефективність існуючої системи розвитку та удосконалення методичної підготовленості офіцерів-викладачів НАНГУ та ХНУВС в системі їх професійної підготовки.

На підставі отриманих даних розроблена та практично апробована педагогічна модель удосконалення індивідуальної методичної підготовленості офіцерів-викладачів «СФП», яка передбачала підвищення теоретичних знань та практичних умінь під час самостійних занять та в процесі професійної підготовки. Крім цього, результати педагогічного експерименту підтверджують високу ефективність запропонованої нами моделі розвитку та удосконалення методичних знань в галузі теорії та методики спеціальної фізичної підготовки працівників НПУ.

У відповідності до результатів отриманих під час дослідження розроблені методичні рекомендації для викладачів кафедр: фізичної підготовки та спорту НАНГУ; спеціальної фізичної підготовки ХНУВС, щодо удосконалення методичної підготовленості фахівців спеціальної фізичної підготовки в системі професійної підготовки.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку передбачають розробку педагогічної моделі удосконалення методичної підготовленості інструкторів СФП органів МВС України під час самостійної роботи в системі професійної підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Романчук С. В. Методична підготовленість командирів підрозділів щодо організації фізичної підготовки курсантів військових навчальних закладів. *Молода спортивна наука України*. 2009. Вип. 13, т. 4. С. 178–181.
2. Петрук А., Воронцов О., Демків А., Биков Р., Бичихін Ю. Методична підготовка курсантів у процесі фізичного виховання у командних вищих військових навчальних закладах збройних сил України. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 3. С. 164–168.
3. Петрук А. П. Програма формування методичної підготовленості курсантів ВВНЗ в процесі фізичної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 5. С. 256–261.
4. Жембровський С. М. Шляхи вдосконалення системи підготовки керівників занять з фізичної підготовки з офіцерами органів управління. *Молода спортивна наука України*. 2011. Вип. 13, т. 4. С. 68–74.
5. Романчук С., Романчук В., Боярчук О., Гусак О. Підготовка керівників фізичної підготовки під час навчання у військових навчальних закладах. *Молода спортивна наука України*. 2011. Вип. 13, т. 4. С. 126–130.
6. Ольховий О. М. Модульно-рейтингова система підготовки офіцерів – керівників занять з фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. наук. з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2005. 20 с.
7. Номеровський С. В. Проблемні питання сучасного стану методичної підготовки курсантів військово-морських навчальних закладів під час вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка і спорт» // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки військовослужбовців : матеріали всеармійської наук.-метод. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2011 р.) / за заг. ред. Ю. С. Фіногенова. Київ : НУОУ, 2011. С. 137–145.
8. Хацаюк О. В., Гаркавий О. А., Стаднік А. В., Ананченко К. В. Організація фізичної підготовки у навчальних закладах НГУ : навч. посіб. Харків : НАНГУ, 2018. 260 с.
9. Артем'єв В. О., Ярещенко О. А., Сергієнко В. В. Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС України : підручник. Харків : Харків юрид., 2011. 256 с.

10. Пічугін М. Ф., Грибан Г. П., Романчук В. М., Романчук С. В. Фізичне виховання військовослужбовців : навч. посіб. Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. 820 с.

11. Test Yourself 2.0 – Програма для тестирования знаній школьників и студентів // Софт Архив : сайт. URL: <http://soft-arhiv.com/load/27-1-0-598> (дата звернення: 28.03.2019).

Надійшла до редколегії 01.04.2019

УДК 349.2(477)

І. Д. КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО І ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Розглянуто сучасний стан правового регулювання та організації професійної системи підготовки (перепідготовки) фахівців для органів Національної поліції щодо ефективного виконання завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку. На підставі аналізу вітчизняного та міжнародного досвіду поліцейської діяльності щодо подолання наслідків надзвичайної ситуації техногенного і природного характеру надані пріоритетні напрями удосконалення організації освітнього процесу в вищих навчальних закладах відомчої освіти шляхом використання сучасних методик інтерактивного навчання.

Ключові слова: Національна поліція України, нормативно-правові засади, освітній процес, взаємодія, сучасні методи навчання, надзвичайні ситуації природного та техногенного походження, публічна безпека і порядок.

Сучасний процес розвитку правоохоронної системи України, наближення змісту діяльності Національної поліції, як складової частини правоохоронної системи держави, до європейської моделі функціонування органів правоохорони актуалізує проблему покращення системи професійної підготовки (перепідготовки) майбутніх правоохоронців, покращення рівня їх майстерності в процесі забезпечення публічної безпеки і порядку. Особливої уваги ця проблема набула після вступу України до Ради Європи й прийняттям державою певних правових зобов'язань [1, с. 41], у тому числі і у сфері протидії існуючим екологічним ризикам і загрозам, забезпечення публічної безпеки та порядку під час надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження.

Не є новиною, що надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру – це небезпечні явища, які, у першу чергу, загрожують безпеці життєдіяльності людини, різко ускладнюють діяльність державних органів [2]. Тому важлива роль повинна віддаватися комплексному використанні усіх сил і засобів органів поліції, яке повинне базуватися на принципах [3, с. 181]: зосередження основних сил і засобів в найбільш вірогідних місцях порушень громадського порядку; безперервність, гнучкість і активність правоохоронців; маневреність силами і засобами; безперервність, гнучкість та активність.

На сьогодні недосконалість правового забезпечення організації діяльності правоохоронних органів, неналежний рівень взаємодії Національної поліції, Державної

служби України з надзвичайних ситуацій та органів місцевого самоврядування в процесі забезпечення публічної безпеки і порядку під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, а також відсутність дієвого механізму участі громадськості у прийнятті рішень, що стосуються забезпечення публічної безпеки та порядку, – усі ці фактори не тільки негативно впливають на ефективність правоохоронної діяльності, але й знижують рівень професійної підготовки працівників правоохоронних органів.

Перш ніж розглянути шляхи покращення підготовки кадрів до органів поліції, дієздатних на високому професійному рівні виконувати завдання у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку під час надзвичайних ситуацій, проаналізуємо сучасний стан правового регулювання організації взаємодії у цій сфері. Так, заходи з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж і небезпечних подій на території України здійснюються силами цивільного захисту, у тому числі підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, із залученням органів Національної поліції України та підрозділів Національної гвардії України відповідно до покладених на них завдань та відповідно до ст. 76, 80 Кодексу цивільного захисту України та наказу МВС України від 26 грудня 2014 року № 1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації».

У свою чергу безпосередня організація спільної взаємодії та координація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій здійснюється на підставі положень наказу МВС України від 22 серпня 2016 року № 859 та передбачена: 1) на державному рівні (між апаратом Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), апаратом центрального органу управління Національної поліції України та головним органом військового управління Національної гвардії України), на регіональному рівні (між територіальними органами ДСНС, територіальними органами Національної поліції України та органами військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), на місцевому рівні (між підрозділами ДСНС, відділами в районах, містах, районах у містах Національної поліції України та військовими частинами Національної гвардії України) [4].

При цьому формами взаємодії між органами Національної поліції України, ДСНС та Національною гвардією України є: а) обмін інформацією про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій у різних регіонах країни; б) проведення спільних оперативних нарад керівництва ДСНС та Національної поліції України та Командувачем (заступниками) Національної гвардії України, керівників територіальних органів ДСНС з керівниками територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції України та оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України; в) здійснення спільних заходів за планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту в разі виникнення надзвичайної ситуації, що розробляються на регіональних і місцевих рівнях; г) проведення спільних навчань і тренувань; д) здійснення інших заходів, передбачених чинним законодавством.

Слід зазначити, що Національна поліція в межах компетенції, визначеної Законом України «Про Національну поліцію», іншими законодавчими і підзаконними нормативними актами [5]: інформує ДСНС на державному, регіональному та місцевому рівнях про ознаки загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій; надає в межах, визначених законом, послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; у межах повноважень, передбачених законом, організовує та здійснює заходи щодо рятування людей, забезпечення їх безпеки, охорони майна в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків; уживає заходів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; регулює дорожній рух та здійснює контроль за

додержанням Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306, його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; здійснює супроводження транспортних засобів; уживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя чи здоров'я; здійснює контроль за додержанням вимог режиму радіаційної безпеки в спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості; уживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе, установлює особу за невпізнаним трупом; надає допомогу органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у відселенні людей з місць, небезпечних для проживання, проведенні евакуації населення; бере участь у здійсненні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій; надає дозвіл підрозділам Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту на доступ на територію об'єктів Національної поліції України для запобігання виникненню або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій; здійснює інші заходи, передбачені законодавством.

В умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру при розробці плану комплексного використання сил і засобів поліції, доцільним є створення координаційної групи або ради. Вивчення практики роботи поліції свідчить, такі групи-ради створюються далеко не в кожному органі, що приводить до неякісного складання єдиної дислокації сил різних служб. Найчастіше це виражається в тому, що командир підрозділу патрульної поліції чисто механічно сполучають лінійні дислокації в одну, не погоджуючи або недостатньо погоджуючи їх з керівниками інших служб і підрозділів [6, с. 119].

Отже, враховуючи вимоги наказу МВС України «Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС» від 08.06.2017 р. №482 вимогою часу є впровадження сучасних інтерактивних методів і форм навчання в вищих навчальних закладах системи МВС України [7]. Професійно необхідними в інноваційному навчанні є імітаційні активні методи, які поділяються на неігрові (аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи) та ігрові (ділові ігри) [8]. Саме вони є найбільш суттєвими у професійній направленості освітнього процесу, бо є важливим засобом орієнтування слухача (майбутнього правоохоронця) на такі цінності, як краще засвоєння специфіки майбутньої спеціальності, оволодіння професійною майстерністю, глибокого вивчення положень діючого національного і міжнародного законодавства з ефективних застосуванням його норм на практиці, створення нових алгоритмів дій.

Особливе місце в освітній діяльності повинно займати якісне викладання навчальних дисциплін прикладного напрямку, що вимагає використання в освітньому процесі інноваційних методик, що спонукає змінювати обсяг, склад, структурування навчального матеріалу, орієнтує на формування повноцінного теоретичного мислення слухача, розвиток засобів сучасної комунікації, обмін практиками в освітньому процесі, врахування кращих світових практик, і головне – покращить рівень професійної майстерності майбутніх поліцейських.

Одним з ключових сучасних методів викладання навчальних дисциплін є ситуаційний метод – коли мова йде про реальні ситуації, а не такі, які були придумані в аудиторії. На сьогодні навчальний процес неможливо уявити без використання «квестів» (вирішення фахових задач за допомогою комплексного використання теоретичних знань з навчальних дисциплін і отриманих практичних навиків). Варто зазначити, що саме в Харківському національному університеті внутрішніх справ (надалі – ХНУВС) цей інтерактивний метод навчання знайшов не тільки широке використання в навчальному процесі, але й показав

свою високу ефективність в оцінюванні знань і навичок курсантів (слухачів) як майбутніх поліцейських. Зокрема так звані «поліцейські квести» використовуються у ХНУВС в процесі забезпечення практичної складової навчального процесу. Так, під час поліцейського квесту курсанти розв'язують практичні завдання у режимі реального часу, поєднуючи тим самим теоретичний і практичний компоненти навчання.

Не слід також забувати і про тренінгову форму навчання, яка забезпечить ефективне формування мотивацій, необхідних умінь, навичок, компетентності і є альтернативою класичній лекції. Не меншу значущість має й кейс-метод, який фактично змінює ролі викладача і слухача, зобов'язуючи викладача створити в навчальній аудиторії такі умови, які б дозволили розвинути у слухачів вміння критично мислити, аналізувати, спонукати їх до того, щоб в процесі дискусії поділитися власними думками, ідеями, знаннями та досвідом [9, с. 57]. Адже на практиці істотною проблемою для поліції залишається аналіз і оцінка оперативної обстановки. Кожний підрозділ Національної поліції аналізує і оцінює інформацію по своїй лінії роботи. При цьому її об'єм не скорочується, а збільшується. Дані аналізу дозволяють визначити ділянки, де необхідно виставляти сили патрульної поліції, Національної гвардії, а також військових частин і громадських формувань з метою підтримання порядку в місцях їх розташування. Тому вдосконалення системи інформування, тобто своєчасного доведення до особового складу інформації про оперативну обстановку і всі події за добу, зміни на постах і маршрутах і, головне, – особиста винахідливість, ініціатива – це ті якості, які повинні використовуватись для реалізації гнучкості підтримання публічної безпеки і порядку при надзвичайному стані. Враховуючи це, на нашу думку, саме застосування кейс-методу покращить рівень отримання необхідних знань і навичок слухачем. У такій ситуації завданням кейс-методу є навчання майбутніх правоохоронців здатності справлятися з унікальними та нестандартними ситуаціями, які вимагають знань з багатьох наук (адже викладач перебуває в аудиторії лише в якості арбітра), і які, як правило, виникають чи можуть виникнути в реальному житті і які вимагають швидкого прийняття вірного управлінського рішення. Творче і аналітичне мислення стає необхідною рисою сучасного правоохоронця. Тому використання цього інтерактивного освітнього методу є дуже ефективним у розвитку навичок ідентифікації фахових проблем, систематизації і аналізу викладених фактів, розробки альтернативних рішень, піднімає впевненість студентів у своїх здібностях. Індивідуальний аналіз кейсу і його обговорення в групі дають набагато більші можливості для розвитку фахової майстерності, ніж заучування підручника чи конспекту лекцій. Найголовніші навички, які здобуває слухач під час застосування кейс-методу є: спостереження, відбір даних, ідентифікація проблеми, спілкування, мотивація, вміння під професійним кутом зору сприймати будь-яку вербальну інформацію, самостійно осмислювати і приймати альтернативне рішення, оцінюючи його можливі наслідки, визначати оптимальні шляхи реалізації цього рішення.

Таким чином, пріоритетними шляхами удосконалення правових засад організації поліцейської діяльності під час подолання наслідків надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, а також покращення системи професійної підготовки (перепідготовки) майбутніх правоохоронців визначимо:

- 1) урахування провідного досвіду поліцейської діяльності зарубіжних країн в розробці і здійсненні на державному і регіональному рівнях програм дій з протидії наслідків надзвичайних ситуацій, які матимуть системний характер із планування сумісних дій та управління силами і засобами поліції, інших правоохоронних органів та місцевого самоврядування, визначать критерії оцінки їх діяльності, в усьому відповідатимуть цілям державної політики і світовим стандартам;

- 2) розробка правових і організаційних механізмів щодо створення державної системи екологічної освіти, виховання та інформування громадськості;

- 3) впровадження інноваційних методик в освітній процес у вищих закладах відомчої освіти, яке повинно ґрунтуватися на врахуванні ряду факторів: використанні системного

підходу щодо вибору програмних засобів та систем обробки інформації; збільшенні ролі практичної складової у навчанні; широке використання інтерактивних і віртуальних тренажерів під час навчання; позитивна мотивація і готовність науково-педагогічного складу і слухачів (курсантів) до впровадження сучасних технологій в освітню діяльність;

4) формування прогресивної нормативно-правової бази щодо регулювання організації та якості освітнього процесу у системі вищих закладах відомчої освіти з урахуванням європейських стандартів та міжнародного досвіду, що є одним з основних факторів підготовки кваліфікованого правоохоронця. В цьому аспекті нагальною є потреба у закріпленні в Законі України «Про вищу освіту» дистанційної форми навчання (навчання правил і навичок «навігації» в інформаційному просторі), та визначення порядку використання різних методів навчання з метою обміну інформацією щодо опанування навчального матеріалу (мультимедійні лекції, тренінгів, кейс-методу, електронні підручники тощо).

Список бібліографічних посилань

1. Павличенко О. Україна в Раді Європи: здобутки, перспективи, проблеми // Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khp.org/index.php?id=946482406> (дата звернення: 30.04.2019).
2. Корнєєнко С. В. Безпека життєдіяльності : навч. посіб. Київ, 2013. 244 с.
3. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 432 с.
4. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події : наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Ст. 2583.
5. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.
6. Сергєєв А. В. Правові основи діяльності органів внутрішніх справ в умовах надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. *Право і Безпека*. 2002. № 2. С. 118–121.
7. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування освіти у МВС : наказ МВС України від 08 червня 2017 р. № 482 // ЛігаЗакон : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS760.html (дата звернення: 30.03.2019).
8. Казанчук І. Д. Перспективи покращення освітньої діяльності в Україні за допомогою впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій / Харківський національний університет внутрішніх справ в системі підготовки кадрів України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 26 верес. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. С. 186–190.
9. Сафіулін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання // Інноваційні пошуки в сучасній освіті / за ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. Київ : Логос, 2014. С. 53–64.

Надійшла до редколегії 05.04.2019

УДК 796.011.3

А. С. КИЙКО,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-6248-3576>;

В. В. КОЛІСНІЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0003-4896-7889>;

К. В. БУТЕНКО,

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
 <https://orcid.org/0000-0002-4771-8883>

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СМУГИ ПЕРЕШКОД У СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ

Статтю присвячено проблемі вдосконалення фізичної підготовки курсантів ЗВО МВС України. Автор пропонує використовувати вправи з подолання спеціалізованої смуги перешкод для розвитку та вдосконалення фізичних якостей курсантів.

Ключові слова: поліція, фізична підготовка, спеціалізована смуга перешкод, розвиток фізичних якостей.

Вступ. Для захисту правопорядку в сучасному суспільстві співробітники МВС України повинні володіти високою професійною підготовленістю. Професійний обов'язок зобов'язує поліцію негайно приходити на допомогу кожному, хто потребує її захисту від злочинних та інших протиправних посягань. Тому до формування їх професіоналізму і фізичної підготовленості необхідно підходити з підвищеними вимогами, що визначаються сучасними світовими стандартами [1, 2].

Протягом досить тривалого часу багатьма вченими розглядалося це питання. Вивченню формування фізичних якостей присвятили свої наукові праці такі вчені, як А. Д. Новиков (1946); В. С. Фарфель (1960–1977); В. М. Заціорський (1969); В. І. Філіппович (1973–1980); Є. П. Іл'їн (1981); Ю. Ф. Подліпняк (1986); Ю. В. Верхошанський (1988); Н. А. Бернштейн (1991); Л. П. Матвеев (1991). Кожен з них доповнював й удосконалював попередні знання і сьогодні первісна підготовка є найбільш відповідальним етапом професійного навчання співробітника. Після її проходження поліцейський вже повинен володіти знаннями, вміннями і навичками необхідними для його подальшої служби. В даний час в закладах освіти МВС України особлива увага приділяється діяльності, яка спрямована на оптимізацію фізичної підготовки майбутніх співробітників поліції, пошуку засобів та методів комплексного професійно спрямованого розвитку фізичних якостей.

Умови, в яких співробітники поліції несуть службу, виконують оперативно-службові та службово-бойові завдання, вимагають швидко і чітко діяти, як в стандартних, так і в несподівано виникаючих ситуаціях. Ведучи пошук, переслідування правопорушників, виконуючи його силове затримання, співробітники поліції виконують різні рухові дії, долають природні та штучні перешкоди, використовуючи всі фізичні якості, а саме: витривалість, силу, швидкість, гнучкість і спритність (координацію). Службова діяльність співробітників поліції нерідко проходить в екстремальних ситуаціях на тлі стресових явищ і психологічної напруги, а чинники, пов'язані з негативними емоційними навантаженнями, призводять до погіршення координаційних здібностей, втрати орієнтації в просторі і зниження працездатності [3].

Враховуючи специфіку професійної діяльності та характер фізичних навантажень доцільним є застосування занять (тренувань) з подолання спеціалізованої смуги перешкод як засобу комплексного розвитку фізичних якостей і елементу психофізичної підготовки майбутніх співробітників поліції та впровадження в систему фізичної підготовки курсантів та слухачів закладів вищої освіти МВС України.

Метою статті є визначення особливостей при тренуванні курсантів закладів вищої освіти МВС України під час використання спеціалізованої смуги перешкод.

Відомо, що застосування спеціалізованої смуги перешкод в системі фізичної підготовки курсантів дає змогу підвищити готовність до вирішення поставлених завдань, пов'язаних з напруженою психофізичною мобілізацією, здатністю до концентрації і переключення уваги, орієнтацією в просторі, динамічною точністю рухів, формуванням навичок подолання природних і штучних перешкод [4].

Зазвичай смуга перешкод складається з 12 ± 3 послідовно розташованих елементів, для подолання яких виділяється певний час. Складові смуги, а також їх кількість є специфічними в залежності від кінцевих очікуваних можливостей кожного з курсантів.

Стосовно курсантів МВС кінцевими крапками проходження смуги перешкод є одночасний комплексний розвиток на максимально можливому індивідуальному рівні всіх необхідних складових психофізичних якостей, а саме швидкості в діях, спритності, гнучкості, сили і витривалості.

Важливим є зрозуміння кожної із складових. Отже, під швидкістю в діях розуміють здатність людини здійснювати рухові дії в мінімальний для даних умов відрізок часу [5]. Максимальна швидкість при подоланні різних перешкод залежить від розвитку у курсантів не тільки швидкості, але і динамічної сили, спритності та обумовлена технічною підготовкою. Тому процес вдосконалення швидкості в діях у курсантів взаємопов'язаний з іншими фізичними якостями, особливо, з технічної підготовленістю.

Методика розвитку швидкості в діях передбачає два основних напрямки:

- вдосконалення в діях на окремих перешкодах і ділянках смуги, що вимагають прояв максимальної швидкості руху;
- розвиток швидкості при подоланні смуги перешкод і виконання контрольних вправ.

При виконанні зазначених вправ викладачеві (тренеру) необхідно дотримуватися наступних методичних рекомендацій:

- спосіб подолання перешкод та дій на спорудах повинні забезпечувати можливість виконання вправи на граничній швидкості;
- техніка подолання перешкод повинна бути доведена до автоматизму, щоб під час дій вольові зусилля були спрямовані тільки на швидкість виконання вправи;
- для збереження максимальної швидкості дистанція пересування не повинна перевищувати 30–50 метрів і включати подолання 2–3 перешкод;
- викладач (тренер) повинен виховувати у курсантів прагнення при виконанні вправи перевищити раніше показану їм максимальну швидкість або перемогти свого партнера;
- кількість повторень повинно бути оптимальним, щоб забезпечити максимальну швидкість пересування на протязі всієї дистанції, а інтервали відпочинку між вправами повинні сприяти повному відновленню працездатності організму курсантів.

Особливе значення для розвитку швидкості в діях на заняттях з подолання спеціалізованої смуги перешкод має змагальний метод. Емоційний підйом в ході змагань сприяє прояву швидкості в діях курсантів. Основні види найпростіших змагань – це змагання в парах, між відділеннями, командами, навчальними групами. Дуже ефективні групові змагання і естафети. Застосування цього методу дозволяє краще використовувати потенційні можливості курсантів.

Наступною важливою складовою є спритність. Під спритністю розуміється здатність людини, з одного боку, швидко опановувати новими, складно-координаційними рухами і прийомами, з іншого – винахідливо, своєчасно і раціонально справлятися з новими руховими завданнями, що несподівано виникли [6]. Методика її розвитку в процесі занять з подолання перешкод в основному передбачає наступне:

- розвиток у курсантів здібностей освоювати складно-координаційні рухові прийоми і дії;
- формування вміння своєчасно і раціонально перебудовувати рухову діяльність відповідно обставин, що змінюються.

На заняттях з подолання спеціалізованої смуги перешкод відбувається систематичне оволодіння курсантами нових різноманітних складних рухових навичок, таких, як пересування в проходах лабіринту, по вузькій опорі на висоті і нестійкою опорі, дії на макетах. В результаті це призводить до накопичення різноманітних навичок і позитивно впливає на рухові функції організму.

Так само створюються великі можливості для розвитку спритності, як здатності винахідливо, своєчасно і раціонально перебудовувати рухову діяльність відповідно до зміни обставин. Тому при підборі засобів доцільно дотримуватися наступних вимог: вправи і дії постійно оновлювати новими елементами, а умови їх виконання – поступово ускладнювати, наближаючи їх до професійної діяльності [7].

Новизна в змісті вправ досягається:

- виконанням одного прийому в різному поєднанні з іншими прийомами і діями в постійно мінливих умовах і обстановці;

- застосуванням раптових сигналів і команд;

- зміною розстановки перешкод і цілей, порядку їх подолання.

Ускладнення умов виконання вправ досягається:

- зміною вихідних і кінцевих положень;

- виконанням прийому на швидкість, точність і результат;

- виконанням дій з повною викладкою, в засобах індивідуального захисту;

- виконанням дії на смузі перешкод з осередками пожежі і бойовими шумами.

Вправи, спрямовані на розвиток спритності, вимагають підвищеної уваги і точності рухів, тому їх також доцільно включати в першу половину основної частини заняття, а окремі (такі, як дії за раптовими командам і сигналам) – і в підготовчу частину. Однак слід пам'ятати, що виконання великої кількості подібних вправ негативно впливає на ЦНС і викликає передчасне стомлення.

Сила – наступна складова -це здатність долати зовнішній опір за допомогою м'язових зусиль. Сила людини залежить, в першу чергу, від умовно-рефлекторних зв'язків, що забезпечують значну концентрацію процесів збудження і гальмування, одночасну мобілізацію різних груп м'язів, а її збільшення – крім того, і від біохімічних і морфологічних змін, що виникають в результаті фізичного тренування [8].

Для розвитку сили на заняттях з подолання спеціалізованої смуги перешкод використовуються не спеціальні силові вправи, наприклад:

- дії з обтяженням;

- вправи з опором;

- пересування по складних ділянках місцевості;

- дії з переміщенням власного тіла (долання перешкоди, дії на фасаді будинку, спеціальних комплексах, лазіння по похилих і вертикальних сходах, канатах, безопорний і опорні стрибки, стрибки в глибину).

Для розвитку сили в процесі занять доцільно:

- в кожному занятті чергувати прийоми і дії для різних груп м'язів і частин тіла;

- виконувати вправи в темпі, відповідному режиму м'язової роботи в службово-професійних прийомах і діях;

- вправи, прийоми і дії виконувати до втоми;

- передбачати оптимальні перерви між вправами, що забезпечують якісне виконання вправ з достатньою напруженістю.

Для розвитку вибухової сили рекомендується застосовувати:

- прийоми і дії так званого балістичного характеру, що не роблять істотного впливу на зниження швидкості руху (безопорний і опорні стрибки);

– вправи, що відрізняються різкою зміною характеру роботи (стрибки в глибину з приземленням на одну або обидві ноги з наступним швидким просуванням вперед).

Як правило, силові вправи повинні проводитися в середині або в кінці основної частини заняття.

Витривалість – це здатність організму протистояти втомі, а також несприятливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища. У практиці під витривалістю розуміється здатність співробітників тривало виконувати службово-професійну діяльність, не знижуючи рівня працездатності [9].

Заняття з подолання спеціалізованої смуги перешкод – цінний засіб розвитку різнобічної витривалості, тобто такої витривалості, яка забезпечує здатність тривалий час виконувати роботу, для виконання якої необхідно перемикатися з одного виду і характеру рухової діяльності на інший, наприклад: перемикатися з роботи максимальної інтенсивності (швидкий біг) на силову роботу (лазіння по канату) або з роботи, що вимагає загальної витривалості, на роботу, пов'язану зі статичною напругою (переповзання).

Витривалість не може існувати поза рухів і дій. Вона знаходиться в тісному взаємозв'язку з руховими навичками. Тому підвищення різнобічної витривалості у курсантів в процесі занять залежить від наявності у вправах різноманітних дій на спорудах і перешкодах в поєднанні з тривалим бігом. Такі вправи повинні виконуватися багаторазово і, як правило, в комплексному тренуванні [10].

На перших заняттях, коли рівень тренуваності курсантів ще недостатньо високий і навички в подоланні перешкод не закріплені, тренування проводиться шляхом подолання різних ділянок смуги перешкод в середньому темпі.

У міру зростання фізичної підготовки курсантів підвищення фізичного навантаження йде за рахунок збільшення дистанції, швидкості бігу, кількості подоланих перешкод і виконуваних дій.

Заняття з подолання спеціалізованої смуги перешкод також є цінним засобом для розвитку швидко-силової витривалості. З цією метою застосовується багаторазове швидкісне подолання ділянок смуги перешкод і всієї смуги в поєднанні з гладким бігом до 400 метрів. Тренування у вправах змінної інтенсивності, що властиво заняттям з подолання спеціалізованої смуги перешкод, забезпечує вдосконалення здатності серцево-судинної і нервової систем, а також органів дихання швидко перемикається з одного режиму роботи в інший.

Отже, практичні заняття з подолання спеціалізованої смуги перешкод розвивають усі сторони рухової діяльності. Удосконалення фізичних якостей і прикладних навичок відбувається при цьому комплексно і в безпосередньому зв'язку один з одним.

Активне використання вправ на спеціалізованої смуги перешкод сприяє розвитку професійно-значущих фізичних якостей та психофізичних можливостей.

Список бібліографічних посилань

1. McNab C. Special forces extreme fitness : Military workouts and fitness challenges for maximizing performance, New York : Metro Books, 2014. 320 p.
2. Ольховий О. М. Концепція професійно спрямованої системи фізичної підготовки курсантів // Сучасний стан та перспективи розвитку фізичної підготовки військовослужбовців в системі бойового навчання військ (сил) Збройних сил та інших силових структур України : матеріали наук.-метод. конф. (м. Київ, 28–29 листоп. 2013 р.) / редкол.: Ю. С. Фіногенов (голова) та ін. Київ: НУОУ, 2013. С. 21–30.
3. Сокурено В. С. Использование метода круговой тренировки для совершенствования силовой выносливости сотрудников органов внутренних дел. *Концепт*. 2014. Т. 20. С. 3666–3670. URL: <http://e-koncept.ru/2014/54997.htm> (дата звернення: 13.03.2019).
4. Гусак О. Д., Романчук С. В. Подолання перешкод. Житомир : ЖВІ НАУ, 2012. 148 с.
5. Platonov V. N. System of athletes' preparation in the Olympic sport. General theory and its practical applications : textbook for coaches in 2 books. Kyiv : Olimpiyskaya literatura, 2015. Book 1. 680 p. ; Book 2. 752 p.

6. Hanley B. S. A Biomechanical Analysis of World-Class Senior and Junior Race Walkers. *New studies in athletics*. 2013. № 1–2. P. 75–82.
7. Sovenko S., Danilyuk D. Characteristics of the Techniques of Skilled Female Junior Athletes in 10 km Race Walking. *Slovak J. of Sport Science*. 2017. Vol. 2, No. 1. P. 11–17.
8. Совенко С. Варіанти тактики подолання дистанції і кінематичні характеристики техніки спортсменів високої кваліфікації, які спеціалізуються в спортивній ходьбі на 20 км. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2017. № 1. С. 41–46.
9. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. : в 2 кн. Киев : Олимп. лит., 2015. Кн. 1. 680 с.; Кн. 2. 752 с.
10. Кирпич Н., Кэмпбел М. Ориентация на выносливость: новые парадигмы и будущие направления. *Int Rev Sport Exerc Psychol*. 2014. № 7 (1). С. 106–134. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750984X.2014.885554>.

Надійшла до редколегії 16.03.2019

УДК 796.012.12-057.36+159.94

Б. П. ЛУКІН,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4952-7407>;

Н. О. РАСТОРГУЄВА,

курсант факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК СИЛОВОЇ ВИТРИВАЛОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ГИРЬОВОГО СПОРТУ

Висвітлено питання пов'язанні з розвитком силової витривалості курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання за допомогою засобів гирьового спорту. Надано поняття загальної та силової витривалості. Визначено термін «гирьовий спорт» і його місце в системі комплексних змагань серед закладів вищої освіти МВС України. Запропоновано методику вдосконалення силової витривалості суб'єктів навчання засобами гирьового спорту.

Ключові слова: курсант, гирьовий спорт, фізична підготовка, психофізичні якості.

Актуальність роботи. До основних завдань, що вирішуються в процесі фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти з специфічними умовами навчання належить забезпечення оптимального розвитку фізичних якостей, серед яких важливе місце посідає силова витривалість.

Навчання поліцейського, відбувається при поступовому збільшенні вимог до рівня його психофізичної підготовленості, питанням вдосконалення професійної майстерності у ході навчання у свої наукових працях висвітлювали ряд авторів такі як: Г. Заярін, Ж. Холодов, О. Коверін, С. Попов, С. Бутов, Ю. Антошків, Ю. Сергієнко., проте питання застосування гирьового спорту в освітньому процесі розкрито не в повній мірі.

Мета статті – експериментально обґрунтувати ефективність застосування засобів та методів гирьового спорту в розвитку загальної та силової витривалості курсантів закладів вищої освіти.

Гирьовий спорт – циклічний вид спорту, в основі якого лежить піднімання гир (гирі) різної ваги максимальну кількість повторень за визначений проміжок часу. Згідно з правилами, що визначені Союзом гирьового України, до вправ включених в перелік регламентів змагань відносяться: поштовх двох гир від грудей, поштовх довгим циклом, ривок гир поперемінно правої-лівою рукою) [2, с. 12].

Вправи з гирями використовуються як ефективний засіб з метою розвитку сили, загальної та силової витривалості, статичної витривалості м'язів тулуба, координації рухів [1, с. 4].

Заняття гирьовим спортом використовуються в програмах тренувань не тільки професійних спортсменів, але й мають значну популярність серед силових структур України: ЗСУ, МВС, СБУ та інших відомствах. Одним із видів, що входить до програми комплексних змагань «Динаміада» серед збірних команд закладів вищої освіти МВС та інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує та координує Міністр внутрішніх справ України є гирьовий спорт.

Систематичні тренування гирьовим спортом дозволяють досягати високого рівня не тільки фізичної підготовленості, але й добре розвинутих вольових якостей. Гирьовий спорт, як вид спортивної діяльності має певні особливості перед іншими видами спорту, а саме:

– **Технічна простота виконуваних вправ.** Всі вправи з гирями мають циклічний характер, а тому вивчаються досить легко і швидко;

– **Простота матеріального забезпечення.** Гирі не вимагають значних фінансових вкладень.

– **Мінімум травматизму.** Виконання вправ не пов'язано з елементами ризику. Будь-яке навантаження виконується поступово зі зміною ваги гир від меншого до більшого номіналу, що дозволяє запобігти травмуванню;

– **Можливість займатися як в групах, так й індивідуально.** Для проведення тренувань не потрібні великі зали або спеціально обладнані спортивні майданчики;

– **Широкий віковий діапазон.** Полягає в тому, що займатися гирьовим спортом можливо практично в будь-якому віці, варто лише правильно підібрати комплекс вправ і з обережністю ставиться до вагових навантажень [3, с. 20].

В тренувальному процесі, виконання вправ з гирями відбувається протягом тривалого часу, тому з метою підтримки високої працездатності необхідний відповідний рівень загальної та силової витривалості [5, с. 42].

Загальна витривалість є основою для розвитку силової витривалості організму [4, с. 34]. Силова витривалість, в свою чергу, являє собою здатність виконувати ефективну роботу визначеної інтенсивності протягом певного часу при відносно тривалих і високих силових навантаженнях. На думку професора О.І. Воротинцева силова витривалість краще розвивається, якщо робота буде виконуватися в середньому темпі. Саме завдяки силовій витривалості, особа, що виконує силові вправи з гирями може правильно визначити темп і відпрацювати весь час згідно регламенту.

Для розвитку силової витривалості ефективним є застосування методу підвищення інтенсивності. Основу даного методу становить скорочення часу з одночасним збільшенням темпу виконання вправи, зменшення відпочинку між підходами, збільшення ваги гир. Після того як організм звикне до даного навантаження, інтенсивність знову необхідно підвищувати.

Дана методика було використана під час проведення дослідження на базі Харківського національного університету внутрішніх справ з курсантами першого курсу набору 2017 року.

Під час дослідження було створено дві групи: експериментальна і контрольна. В експериментальну групу увійшли курсанти, що почали займатися в секції гирьового спорту ХНУВС, а в контрольну групу курсанти, які займалися за звичайною програмою навчання.

Склад груп становить 25 осіб. Педагогічний експеримент проходив у період з вересня 2017 р. по червень 2018 р., та поділявся на перший та другий семестр. До складу експериментальної групи увійшли як чоловіки, так і жінки котрі не займалися раніше гирьовим спортом.

Дослідження проходило в три етапи:

1 етап – технічна підготовка курсантів. На цьому етапі відбувалось вивчення техніки ривка гир, для чоловіків та жінок, та техніки виконання поштовху двох гир від грудей (для чоловіків);

2 етап – робота з гирями малого номіналу (8–16 кг), із застосуванням методу підвищення інтенсивності;

3 етап – стабілізація, на даному етапі відбувався перехід на роботу з гирями різного номіналу, (16,24,32 кг), з подальшим використанням методу підвищення інтенсивності.

Кожному курсанту був розроблений індивідуальний план тренування, визначено темп роботи з гирями, що залежав від функціональних можливостей та рівня його фізичної підготовленості.

На початку навчального року в контрольній та експериментальній групах була здійснена перевірка загально-силової підготовленості курсантів. Результати тестування показали, що початкові показники у курсантів контрольної та експериментальної груп вірогідно не відрізнялися.

При створенні програми була врахована кількість та почерговість виконання силових вправ. Величина навантаження в підходах змінювалася від 25 до 80 відсотків від максимальної кількості підйомів гир. Кількість підходів становила від 1 до 6 залежно від програми тренувань. Час відпочинку між підходами коливався від 30 секунд до 5 хвилин. В процесі дослідження ефективність тренування направлено на силову витривалість визначалася наступними параметрами:

- 1 – величиною навантаження;
- 2 – темпом рухів і тривалістю роботи;
- 3 – інтервалами відпочинку;
- 4 – тривалістю періоду тренування;
- 5 – вихідним рівнем розвитку загальної та силової витривалості;
- 6 – працездатністю серцево-судинної і дихальної систем.

В червні 2018 року в контрольній та експериментальній групах була здійснена повторна перевірка загально-силової підготовленості за нормативами, що виконувались на початковому етапі дослідження. В таблиці 1 наведений аналіз результатів дослідження, що свідчить про покращення рівня загально-силових якостей у курсантів експериментальної групи.

Таблиця 1

Аналіз розвитку загально-силової підготовленості курсантів експериментальної та контрольної груп ($\bar{x} \pm \sigma$)

№	Вид випробування	Експериментальна група (n=25)		Контрольна група (n=25)	
		$\bar{X} \pm m$	$\bar{X} \pm m$	$\bar{X} \pm m$	$\bar{X} \pm m$
		до	після	до	після
1.	Підтягування на перекладені, разів	11,36±0,4	15,24±0,13	11,72±0,32	12,72±0,26
2.	Стрибок у довжину з місця, метрів	2,39±0,02	2,50±0,01	2,39±0,03	2,43±0,01
3.	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів	49,64±0,43	58,6±0,22	49,72±0,42	51,44±0,28
4.	Біг 100 метрів, с.	14,03±0,09	13,02±0,08	14,04±0,11	14,00±0,1
5.	Біг 1000 метрів, хвилин	3,38±0,07	3,20±0,06	3,38±0,011	3,38±0,28
6.	Біг 3000 метрів, хвилин	13,01±0,08	12,02±0,04	13,02±0,09	12,57±0,24

Висновок. Силова витривалість є важливим елементом в забезпеченні оптимального розвитку фізичних якостей та зростанню загально – силової підготовленості курсантів.

Розвиток силової витривалості засобами гирьового спорту позитивно впливає на фізичну підготовленість курсантів про що, свідчить проведене дослідження.

Перспективним напрямком подальших досліджень є поглиблене вивчення засобів гирьового спорту з метою вдосконалення психофізичної підготовленості майбутніх офіцерів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Архангородський З. С. Гирьовий спорт. Київ : Здоров'я, 1980. 72 с.
2. Грибан Г. П., Ткаченко П. П. Основи підготовки у гирьовому спорті : навч.-метод. посіб. Житомир : Рута, 2013. 102 с.
3. Рассказов В. С. Пути и перспективы развития гиревого спорта. М. : МФГС, 2004. 33 с.
4. Фізичне виховання : навч. посіб. / С. І. Присяжнюк, В. П. Краснов, М. О. Третьяков та ін. Київ : Центр учб. літ., 2007. 192 с.
5. Физическая подготовка военнослужащих к действиям в особых условиях : учеб. пособие / под ред. М. Лаговского. СПб. : Питер, 1996. 135 с.

Надійшла до редколегії 03.04.2019

УДК 65.012.8+004

О. В. МАНЖАЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5435-5921>

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІТИЧНОЇ І ТЕХНІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розглядаються окремі питання аналітичної та технічної складової підготовки фахівців для Національної поліції України. Аналізуються проблемні питання в цій сфері. Пропонуються конкретні шляхи підвищення кваліфікації працівників Національної поліції з урахуванням можливостей сучасних комп'ютерних технологій. Розглядаються декілька шляхів підготовки фахівців у сфері протидії кіберзлочинності.

Ключові слова: *підготовка фахівців, аналітична складова, технічна складова, поліція.*

Аналіз сучасних тенденцій в роботі правоохоронних органів розвинених країн світу засвідчує зростання рівня застосування комп'ютерних технологій та аналітичного апарату для протидії злочинності та забезпечення публічної безпеки і порядку. В країнах Європейського союзу та США ще з середини 90-х років XX століття почали інтенсивно впроваджувати нові моделі в діяльності поліції. Найбільш поширеною серед них сьогодні є модель на основі розвідувальних даних (intelligence-led policing), проте і вона в перспективі вже має заміну. Прогностична модель (predictive policing) як найбільш інноваційна вже сьогодні впроваджується в якості пілотного проекту у найбільш технічно оснащених відділах поліції, здебільшого в рамках заходів з випробовування технологічними компаніями нових рішень у сфері штучного інтелекту та обробки великих даних (big data). У загальному випадку її мету можна позначити як передбачення місця, суб'єкта, часу, особи жертви вчинення конкретного злочину.

Українські поліцейські поки що значно відстають від зарубіжних колег у впровадженні новітніх технологій розслідування. Це пов'язано з багатьма факторами, головним з яких, звичайно, є хронічна нестача фінансового та матеріального забезпечення. Непоодинокими випадками є відсутність належної кількості якісної комп'ютерної техніки в необхідній

кількості навіть у підрозділах кіберполіції, не говорячи вже про ситуацію в невеликих населених пунктах. В цілому реформування сучасної поліцейської діяльності в Україні стикається з багатьма труднощами, що обумовлені як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами.

Вказане обумовлює незначні стартові можливості для покращення ситуації, проте, навіть в умовах обмежених ресурсів, можна здійснити кроки, які підвищать ефективність практичної складової за рахунок впровадження інноваційних рішень.

Для прикладу візьмемо типовий оперативний підрозділ в міському відділі поліції, який має такі вхідні характеристики:

- один комп'ютер на 3–5 працівників;

- відсутність доступу до державних реєстрів, крім Інтегрованої інформаційно-пошукової системи («АРМОР») на обмеженій кількості робочих місць;

- недостатня кваліфікація оперативних працівників по роботі з комп'ютерною технікою.

Працівники цього підрозділу з кожним роком все більше стикаються з ситуаціями, коли:

- доказова інформація або засоби доступу до такої інформації зберігаються за допомогою комп'ютерної техніки (ПК, серверів, смартфонів тощо). Причому використовуються різні операційні системи, що ще більше ускладнює ситуацію;

- черга на проведення комп'ютерно-технічної експертизи знижує ефективність розслідування;

- конкуренція, а також дотримання вимог конспірації роблять не завжди можливою взаємодію між підрозділами в сфері проведення аналітичної обробки накопичених даних та проведення дій і заходів з добування інформації, пов'язаних із застосуванням комп'ютерних технологій.

Вирішення окремих з позначених проблемних питань можливе шляхом підвищення кваліфікації оперативних працівників, загальний девіз якого має бути: «Прості речі з електронними даними можна робити самим». Проведення відповідних занять слід організувати з використанням доступного програмного забезпечення з вільною ліцензією.

У рамках проведення означеного підвищення кваліфікації пропонується приділити увагу:

- роз'ясненню механізмів та шляхів *отримання доступу до різних інформаційних ресурсів*, у тому числі державних реєстрів, зокрема Державного реєстру речових прав та підсистеми НАІС Єдиного державного реєстру МВС;

- навчанню різним способам та інструментам *пошуку інформації* в комп'ютерних мережах за різними ідентифікаторами;

- використанню *систем кримінального аналізу* для протидії злочинності та забезпечення публічної безпеки і порядку;

- *правильному складанню запитів* про отримання інформації від технологічних компаній;

- розкриттю методів і засобів *пришвидження аналізу документів*, що надходять від банківських установ, мобільних операторів, провайдерів тощо та містять великий об'єм даних;

- *систематизації великих об'ємів даних*;

- *візуалізації зв'язків* за результатами аналізу великих об'ємів даних;

- навчанню простим засобам і методам швидкого автоматизованого вилучення даних та огляду електронних доказів;

- *використання електронного підпису* при роботі з електронним доказами;

- *поєднанню та автоматизації технік DFINT (digital forensic intelligence) OSINT (open source intelligence)* для досягнення цілей оперативно-розшукової діяльності та досудового слідства;

- використанню *систем розпізнавання облич* для вирішення завдань оперативно-службової діяльності.

Стосовно останнього пункту хотілося б відмітити, що в Національній поліції чомусь досі не розроблено систему розпізнавання обличчя особи за фотографією, де у якості бази для порівняння могли б виступати зображення, які містяться в Інтегрованій інформаційно-пошуковій системі. Існують запрограмовані алгоритми такого розпізнавання на основі

штучного інтелекту з вільною ліцензією, які б могли бути використані в роботі правоохоронних органів без необхідності виділення додаткових фінансових ресурсів, крім, звичайно, інфраструктурних витрат та витрат на серверне обладнання.

У якості прикладів відповідних інструментів, для розв'язання окремих задач, можна навести нейромережу DarkNet [1] та модель Yolo [2]; проект Face Recognition [3]. Опис самої процедури розпізнавання можна знайти, наприклад, за адресою: <https://sohabr.net/habr/post/306568/> [4]. Описану систему вже запущено в багатьох приватних проектах, у тому числі громадських, як от identigraf.center.

В масштабах такого органу як Національна поліція створення описаної системи є не надто складним завданням. Водночас забезпечення доступу до неї територіальних підрозділів могло б в разі підвищити їх ефективність в частині протидії злочинності, розшуку безвісти зниклих осіб, розпізнавання осіб невідомих трупів.

Що стосується підготовки фахівців вузького профілю, як от для підрозділів кіберполіції, то відповідні пропозиції було викладено нами раніше в [5]. Зміст та інтенсивність відповідного навчання залежатиме від обраного плану такої підготовки. Вказані плани умовно можна поділити на оперативний, тактичний та стратегічний.

Оперативний план передбачає інтегровану ступеневу модель підготовки фахівців. На першому етапі (цей етап вже впроваджується в Україні) здійснюється набір до патрульної поліції. Після визначеного строку роботи в патрульній поліції (наприклад, 1 рік) патрульні, які мають вищу освіту, одержують право пройти додаткові курси (6 місяців) зі спеціалізації «протидія кіберзлочинності» за умови попереднього конкурсного відбору. Фахівці, які успішно склали іспити за підсумками курсів, мають право зайняти первинні посади у підрозділах кіберполіції. У наступному кожні 3 роки означені фахівці мають проходити 3-місячні курси підвищення кваліфікації у відповідних установах. Підготовку має здійснювати один з вищих навчальних закладів МВС України.

Переваги:

- ступенева підготовка дозволяє відібрати найбільш мотивованих фахівців, які мають досвід роботи на первинних посадах поліції;
- скорочений термін підготовки фахівців дозволяє зекономити кошти.

Недоліки:

- швидкий розвиток комп'ютерних технологій передбачає постійну самоосвіту відповідних фахівців. Випадання патрульних з цього процесу на час служби в патрульній поліції не дозволяє говорити про підготовку високоякісних фахівців у сфері високих технологій (у переважній більшості), які зможуть ефективно протидіяти дійсно кваліфікованому кіберзлочинцю;

- не можна впевнено говорити про підготовку ефективного фахівця, якщо він не має знань рівня «кваліфікований користувач» або «професіонал» у сфері комп'ютерної техніки.

Тактичний план передбачає підготовку фахівців у сфері протидії кіберзлочинності через додаткову профільну адаптацію їх знань для роботи в правоохоронних органах. Вказаний план реалізується за допомогою початкової підготовки фахівців з технічною або юридичною освітою, яку вони здобули у цивільних вишах. Курс навчання – 6 місяців. Конкретні дисципліни залежатимуть від одержаних в університеті знань фахівця (юридичні або технічні науки).

Переваги:

- змога одержати кваліфікованого фахівця без додаткових затрат бюджетних коштів (проте ця перевага нівелюється, якщо студент вчився за державним замовленням);
- скорочений термін підготовки фахівців дозволяє оперативніше змінювати зміст бази знань, яку вони мають набути.

Недоліки:

- підготовка означених фахівців у цивільних вишах викликає низку складнощів, основною з яких є те, що значна частина відповідних нормативних документів та методик протидії кіберзлочинності мають гриф обмеження доступу;

– заробітна платня фахівця відповідної кваліфікації у приватному секторі економіки у декілька разів перевищує аналогічний показник у МВС України, що робить нераціональною підготовку відповідних фахівців.

Стратегічний план передбачає підготовку фахівців на базі вищих навчальних закладів системи МВС України. Термін навчання – 3–4 роки. Таку підготовку доцільно здійснювати на базі технічного напрямку підготовки із можливістю на контрактній основі паралельного одержання вищої юридичної освіти. Вказане обумовлене тим, що технічному фахівцю і системним мисленням здебільшого набагато простіше набутти юридичні знання, аніж технічно не підготовленому фахівцю у сфері права.

Переваги:

– органічне поєднання технічних та юридичних знань, що є важливим для працівника підрозділів кіберполіції;

– систему підготовки можна здійснити на створеній базі вишів системи МВС України, курсант по закінченні вищого навчального закладу МВС України має дотримуватися умов контракту, що стримує його звільнення з Національної поліції України.

Недоліки:

– тривалий час підготовки фахівця;

– затрати на утримання вишів (нівелюється, якщо зважати на те, що держава все одно набирає на навчання громадян за державним замовленням).

Підсумовуючи, зазначимо, що питанню технічної та аналітичної підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції потрібно вже сьогодні приділити прискіпливу увагу. Вказане обумовлено часом, рівнем техніки та необхідністю збереження переваги над злочинністю. Невипадково у США за штатним розкладом на одного польового агента ФБР вже сьогодні припадає декілька технічних фахівців та аналітиків. Україна на теперішній час не може дозволити собі таких витрат, тому найбільш раціональним буде набуття всіма поліцейськими, принаймні, базових технічних та аналітичних знань.

Список бібліографічних посилань

1. Darknet: Open Source Neural Networks in C. URL: <https://pjreddie.com/darknet/> (дата звернення: 28.04.2019).

2. YOLO: Real-Time Object Detection. URL: <https://pjreddie.com/darknet/yolo/> (дата звернення: 28.04.2019).

3. Ageitgey/face_recognition URL: https://github.com/ageitgey/face_recognition (дата звернення: 28.04.2019).

4. Лукин Б. Обучение машины – забавная штука: современное распознавание лиц с глубинным обучением // habr : сайт. URL: <https://sohabr.net/habr/post/306568/> (дата звернення: 28.04.2019).

5. Манжай О. В., Галауз В. Є. Шляхи підготовки фахівців у сфері протидії кіберзлочинності // Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 листоп. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 350–352.

Надійшла до редколегії 29.04.2019

УДК 796.012.62

М. О. ЧЕРВОНОШАПКА,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Інституту підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;

І. Я. ГНИП,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Інституту підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ;

В. В. ЯНІН,

курсант факультету № 2
Інституту підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Проаналізовано теоретико-методичні підходи до оптимізації процесу викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка». Подано методологічні аспекти розвитку психічних якостей у процесі оволодіння технікою спеціальних прийомів.

Ключові слова: «Спеціальна фізична підготовка», здобувачі вищої освіти, спеціальні прийоми, психічні якості, методика.

Діяльність поліцейських часто пов'язана із затриманням озброєного злочинця, дефіцитом інформації та часу для прийняття відповідальних рішень, постійною зміною обстановки, несподіваністю дій правопорушника та іншими стрес-факторами, які, як правило, виникають в екстремальних ситуаціях [9]. Навчальна дисципліна «Спеціальна фізична підготовка» спрямована на оволодіння здобувачами вищої освіти системою спеціальних прийомів боротьби (рукопашного бою), які згідно зі ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію» можуть бути застосовані для забезпечення особистої безпеки поліцейського та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом [1].

До прийомів рукопашного бою слід віднести кидки, удари, захоплення, больові прийоми, звільнення від захоплень та охоплень, прийоми поверхневої перевірки тощо [10]. Процес засвоєння техніки спеціальних прийомів реалізується у відповідності до загальноприйнятих положень теорії і методики спортивного тренування та фізичного виховання. Після ознайомлення здобувачів вищої освіти з технікою виконання прийому (за допомогою словесних та наочних методів) відбувається формування рухового вміння (що характеризується неавтоматизованим управлінням рухами, відносною розчленованістю рухів, нестабільністю виконання). Потім, шляхом стереотипного повторення рухів формується рухова навичка (для якої є характерним автоматизоване управління рухами, концентрація уваги на меті та умовах дії, стабільність та надійність виконання у різних умовах).

Процес оволодіння технікою прийомів повинен передбачати органічне поєднання з процесом фізичної підготовки. При цьому доцільно дотримуватись диференційованого підходу, адже кожен курсант володіє унікальною комбінацією біологічних, психологічних і

соціальних особливостей, котрі визначають його індивідуальність. Люди відрізняються один від одного тілобудовою, індивідуальною реакцією організму в цілому і окремих його органів, систем тканин і клітин, особливостями перебігу психічних процесів та функцій, темпераментом. Все це зобов'язує індивідуалізувати процес фізичного вдосконалення. Основними завданнями індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки курсантів є використання потенційних можливостей, особистих резервів, застосування найефективніших засобів та методів, персонально дозуючи способи впливу із урахуванням персональних особливостей [4].

Також значна увага повинна приділятися розвитку психічних якостей, що є важливою передумовою для ефективного застосування прийомів в реальних умовах виконання службових обов'язків. Адже наявність постійної реальної загрози для життя, висока ймовірність загибелі чи поранення висувають високі вимоги не тільки до рівня професійної підготовленості поліцейського, але і до психологічних якостей особистості [5].

Низка науково-методичних праць авторів присвячена проблематиці оптимізації процесу викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» з наданням значної уваги вдосконаленню психічних якостей у процесі підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції. Так, для формування психологічної підготовленості авторами рекомендується використовувати методи та прийоми саморегуляції фізичного і психічного стану: самопереконавання, самонавіювання, керування уявою, дихальним та м'язовим тонусом [6]. У роботах [2, 3] наголошується на важливості моделювання екстремальних ситуацій психологічно напруженої обстановки, тобто створення умов максимально наближених до реальних, а саме, критичних, під час яких людина піддається фізичному та психологічному стресу, та відбувається максимальна мобілізація вольових якостей та функціональних можливостей. Автори [7] одним із напрямів підвищення якості оволодіння прийомами фізичного впливу вважають наближення навчальних вправ до умов реального двобою, надання їм психічної та фізичної напруженості.

На основі аналізу даних загальної теорії підготовки спортсменів [10 та ін.] нами визначені наступні методичні положення, які, на нашу думку, доцільно застосовувати у процесі засвоєння техніки спеціальних прийомів з метою вдосконалення психологічної підготовленості курсантів та підвищення ефективності навчального процесу з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка»:

- систематичне введення додаткових труднощів при вдосконаленні техніки прийомів (додаткові завдання з розвитку фізичних якостей, проведення занять в ускладнених погодних умовах, виконання прийомів на незвичному покритті тощо);
- широке застосування методу змагальної вправи (що характеризується підвищеною емоційною напруженістю і максимальною мобілізацією власних можливостей);
- застосування спеціальних тренувальних завдань для вдосконалення швидкості реакцій (власне реакцій, тобто реагувань на сигнал, що виник, а також реакцій передбачення, тобто реагувань, що передбачають відповідні реакції екстраполяції в певних часових, просторових або просторово-часових співвідношеннях між подразником та відповідною дією);
- введення різноманітних збиваючих факторів (виконання прийомів на фоні раптових різноманітних світлових і звукових подразників, відволікаючих запитань тощо);
- створення умов ліміту і дефіциту простору і часу (виконання прийомів при обмеженні просторових меж та скорочення часу на виконання тих чи інших дій);
- застосування педагогічних прийомів щодо обмеження та спотворення інформації (виконання технічних прийомів з незвичними «незручними» асистентами, їх часта зміна, неадекватність дій асистентів, що спричиняє дефіцит або надлишок інформації і, цим самим, створює стресовість ситуації);
- вдосконалення техніки прийомів на фоні наростаючої втоми (фізичної чи емоційної).

Ми вважаємо, що застосування даних методичних прийомів у процесі викладання навчальної дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» ефективно сприятиме формуванню у здобувачів вищої освіти навичок виконання спеціальних прийомів з високою

варіативністю, стабільністю та надійністю параметрів техніки у різних умовах, а також розвиткові вольових якостей, швидкості реагувань, толерантності до емоційного стресу, а отже дозволить оптимізувати процес підготовки поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.04.2019).
2. Бондаренко Я. Г., Котелюх М. О., Петленко О. В. Формування психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних умовах. *Право і Безпека*. 2015. № 1 (56). С. 91–96.
3. Вобленко Є. О., Цуркан О. П. Моделювання екстремальних ситуацій у процесі фізичної підготовки працівників поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 209–210.
4. Гнип І. Я., Чичкан О. А., Флуд О. В. Диференційований підхід до процесу спеціальної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 листоп. 2017 р.) / Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняховського ; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ, 2017. С. 176–178.
5. Євдокімова О. О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 63–66.
6. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Система захисних дій працівника поліції від загрози холодною зброєю // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.)] / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 89–92.
7. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості навчання тактики самозахисту та особистої безпеки працівників Національної поліції України // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 листоп. 2017 р.) / Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняховського ; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ, 2017. С. 191–193.
8. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. : в 2 кн. Киев : Олимп. лит., 2015. Кн. 1. 680 с.
9. Спеціальна фізична підготовка працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / О. І. Тьорло, В. Р. Булачек, А. О. Гречанюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 368 с.
10. Худякова Н. Ю., Кубрак К. В. Особливості застосування працівниками поліції заходів фізичного примусу // Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 листоп. 2017 р.) / Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняховського ; за заг. ред. В. І. Свистун, О. В. Петрачкова. Київ, 2017. С. 215–217.

Надійшла до редколегії 09.04.2019

НАУКОВІ ПРАЦІ КУРСАНТІВ, СТУДЕНТІВ, СЛУХАЧІВ МАГІСТРАТУРИ

УДК 351.74:355.53.54

А. М. БАЛАНДІН,

курсант факультету № 1

Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник:

О. П. Цуркан, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

факультету № 1 Донецького юридичного інституту МВС України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАСОБІВ, СПОРЯДЖЕНИХ РЕЧОВИНАМИ СЛЬОЗОГІННОЇ ТА ДРАТІВНОЇ ДІЇ

Стаття присвячена питанням правомірності застосування поліцейськими засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівливої дії. Проведено аналіз нормативно-правового забезпечення застосування спеціальних засобів. Запропоновані шляхи вирішення питання забезпечення підрозділів поліції засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівливої дії.

Ключові слова: поліцейські, спеціальні засоби, речовини сльозогінної та дратівливої дії.

Відповідно до ст. 3 основного закону держави людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. На сьогоднішній день для реалізації цього положення одним із найефективнішим і найпоширенішим серед громадян України та поліцейських вид самозахисту від нападу є застосування так званих «газових балончиків», що визначені законодавцем як засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії. Зазначені засоби, в залежності від навичок застосування, здатні нейтралізувати як одного нападника, так групу до 5 осіб.

Законодавчою підставою застосування поліцейськими засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії є п. 3, 4 статі 42 та підп. 3 п. 3 статі 45 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої поліцейські, які пройшли відповідну спеціальну підготовку, мають право застосовувати для:

- а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;
- б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень [2].

В п. 3 статті 42 Закону зазначено, що спеціальний засіб примусу, якими є засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, повинні бути спеціально виготовленими, конструктивно призначеними і технічно придатними для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника), пригнічення чи обмеження волі людини шляхом здійснення впливу на неї з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів [2].

Під час здійснення аналізу підзаконних нормативно-правових актів було виявлено прогалину у вигляді відсутності переліку та належної інструкції щодо застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії співробітниками Національної поліції України. Зокрема, за загально доступною інформацією, офіційно відомо, що поліцейські використовують видані в підрозділах «Терен 4М», «Кобра 1С» та гранати «Терен 6».

Але забезпечення підрозділів здійснюється на власний розсуд керівництва підрозділів. Наприклад в управліннях поліції закупають і видають особовому складу «Кобру 1С» та «Терен 6» а підрозділи поліції охорони продовжують використовувати «Терен 4М», що підтверджує інформація про державні закупівлі [3–6].

За часі існування міліції України неповний перелік засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії був визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1991 року № 49 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку», однак остання втратила чинність 30 грудня 2017 року [7]. Одночасно з цим під час вивчення вище зазначеного нормативно-правових акту виявлено, що відсутній перелік засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії у формі балончиків, які застосовувались правоохоронцями, а зазначеному питанню достатня увага не приділялася. Саме тому на підставі виявлених фактів можна стверджувати про факт довільного вибору під час придбання і застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії у формі балончиків, таких як «Терен 4М», «Терен 4», «Терен 1», «Кобра 1С», «Кобра 1Н», «Перець 4» тощо. Тобто на сьогоднішній день такими спецзасобами є всі моделі так званих газових балончиків, які продаються на території України як в спеціалізованих точках продажу, так і через мережу Інтернет. Адже зазначені засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, є спеціально виготовленими для нейтралізації особи, конструктивно призначені для самозахисту і підлягають державній сертифікації.

Більшість поліцейських при охороні громадського порядку чи під час іншого виду несення служби застосовують проти правопорушників засіб, споряджений речовинами сльозогінної та дратівної дії у формі балончика, тому що: по-перше не завдає шкоду здоров'ю, а тимчасово призводить до втрати зору та до подразнення дихальних шляхів, по-друге у поліцейського не буде складностей під час складання рапорту безпосередньому керівнику, а в останнього – перед прокурором, про застосування даного спецзасобу та по-третє – ефективно діє при затриманні правопорушника і навіть осіб в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Дане питання являється одним із наріжних каменів в діяльності працівників практичних підрозділів поліції, а також проявом зацікавленості курсантів закладів вищої освіти системи Міністерства Внутрішніх Справ України. Актуальність полягає, що не всім поліцейським подобається засіб, споряджений речовинами сльозогінної та дратівної дії у формі балончика, який видають на чергування з охорони громадського порядку через певні недоліки (мала ємкість, слабкий зміст препаратів, відносно короткий термін зберігання, тип розпилювання речовини тощо). А також в ході вивчення даної проблеми, виявлено, що законодавцем не врегульований перелік засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, які можуть застосовуватися поліцейськими у якості заходу примусу у відповідності до Закону, в зв'язку з чим поліцейські можуть не обмежуватися лише тими спеціальними засобами, які зазвичай видають, а обирати більш сильніший та найбільш ефективний за їх думкою засіб, не залежно від наявного матеріального забезпечення підрозділу.

Враховуючи вище викладене виступаємо з ініціативою про прийняття нормативно-правового акту на рівні Міністерства внутрішніх справ України, що урегулює питання особливостей застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, та як наслідком зможе вирішити питання нормативного закріплення переліку засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії в підрозділах Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr_\(дата_звернення:_06.03.2019\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr_(дата_звернення:_06.03.2019)).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Спеціалізована хімічна продукція (пристрої, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії типу «Терен – 6» або еквівалент) // ZAKUPKI.PROM.UA : сайт. URL: <https://zakupki.prom.ua/gov/tenders/UA-2018-09-17-001376-c> (дата звернення: 06.03.2019).
4. ДК 021:2015 – 24950000 Спеціалізована хімічна продукція (пристрої, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії типу «Терен – 6») // ZAKUPKI.PROM.UA : сайт. URL: <https://zakupki.prom.ua/gov/tenders/UA-2018-07-31-001627-b> (дата звернення: 06.03.2019).

5. Зброя різна (Балони газові «Терен 4М») // ZAKUPKI.PROM.UA : сайт. URL: <https://zakupki.prom.ua/gov/tenders/UA-2018-03-28-000573-b> (дата звернення: 06.03.2019).

6. Балони аерозольні з препаратом дратівної дії // ZAKUPKI.PROM.UA : сайт. URL: <https://zakupki.prom.ua/gov/tenders/UA-2018-12-19-003118-c> (дата звернення: 06.03.2019).

7. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.1991 № 49 // ZAKUPKI.PROM.UA : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-91-p> (дата звернення: 06.03.2019). Втратила чинність.

Надійшла до редколегії 08.03.2019

УДК 614.8.027/351.744

Т. М. БІДЕНЧУК,

*курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Д. Г. Казначеев, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Розглядається сутність забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків як в типових ситуаціях так і в екстремальних умовах.

Ключові слова: *Національна поліція, підготовка поліцейських, службові обов'язки, професійна діяльність, поліцейський, особиста безпека, екстремальні ситуації.*

Життя людини, її здоров'я та безпека є найбільшою цінністю держави. Національна поліція України допомагає максимально знизити рівень злочинності, зокрема зменшити кількість злочинів проти життя і здоров'я особи. Але найчастіше при виконанні службових обов'язків, поліцейські самі піддаються ризику травмуватись, поранитись чи загинути. Це зумовлено безліччю фактів, одним з яких є невміння захистити самого себе.

У зв'язку з реформуванням органів та підрозділів МВС України, велика увага стала приділятися забезпеченню особистої безпеки поліцейського, адже в умовах сьогодення дуже велика кількість зброї знаходиться у вільному доступі як звичайних громадян так і злочинних елементів.

Останніми роками, спостерігаючи за діяльністю патрульних поліцейських, дуже багато уваги ЗМІ приділялось дорожньо-транспортним пригодам за участю патрульних автомобілів, а також про не якісний рівень знань з вогневої та тактичної підготовки. Це знижує рівень безпеки не тільки поліцейських, але й стану захищеності громадян нашої держави, адже рівень якості забезпечення особистої безпеки поліцейських визначає рівень стабільності і захищеності суспільства. Тому, для вирішення цього питання, необхідно більш детально та якісніше вивчати проблеми забезпечення особистої безпеки поліцейських, під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Окремі проблеми забезпечення особистої безпеки поліцейських були об'єктами уваги низки вітчизняних вчених, таких як Б. В. Ліщук, В. В. Андросюк, І. В. Власенко, Криволапчук В. О., Казміренко Л. І., Грибан В. Г., Сягровець В. А., Примаєв В. П., В. О. Лефтеров та інші. Але не дивлячись на наявність науково-практичних розробок в галузі

забезпечення особистої безпеки існує нагальна потреба в теоретичному розкритті психологічних та тактичних чинників, щодо готовності поліцейських до дій в екстремальних ситуаціях. Більше того, всі попередні праці відображали тільки окремі аспекти забезпечення особистої безпеки поліцейських. Саме тому здійснення аналізу причин, що знижують рівень безпечної діяльності поліцейських в Україні є на сьогодні актуальним і перспективним, а отже потребує детального з'ясування та розкриття в науково-практичному аспекті.

Нажаль, під час виконання покладених на Національну поліцію завдань, постійно існує велика вірогідність загрози життю і здоров'ю поліцейського, навіть з можливим застосуванням зброї.

В умовах сьогодення кількість кримінальних правопорушень тільки збільшується (за січень – лютий 2019 року було зареєстровано 95480 правопорушень [1]), а завдання поліції залишається незмінним – знизити рівень криміногенної ситуації в країні. Досягнення такої мети можливе лише при належній підготовці майбутніх працівників Національної поліції, які в свою чергу повинні бути компетентними, висококваліфікованими, чесними та психологічно стійкими фахівцями.

Професійна діяльність поліцейських завжди була складною, проте вона стає дедалі фізично і емоційно напруженою та небезпечною і це знаходить своє відображення у сумних подіях, які відбулися 5 листопада 2017 року у місті Дніпро, коли 5 поліцейських отримали осколкові поранення через гранати Ф-1, РГД-5 та вогнепальну зброю, одному з них навіть прийшлося ампутувати праву ногу, а ще одному поліцейському – куля влучила в руку. Ще одним прикритим прикладом є події, що сталися в Дніпропетровській області – 16 березня 2018 р. чоловіки біли торговельного центру побили працівників поліції охорони та відібрали зброю [2]. Наслідки цих трагічних подій в значній мірі, пов'язані з недостатньою професійною підготовкою, нехтуванням заходами безпеки, неналежним прикриттям своїх дій за допомогою напарника а також, найголовніше – відсутністю скоординованих та злагоджених дій.

Проаналізувавши ситуації, які склались сьогодні, вони свідчать про загострену проблему забезпечення особистої безпеки поліцейських, тому вкрай необхідно знайти шляхи підвищення ефективності їх діяльності. Для вирішення цього питання, необхідно аналізувати випадки, пов'язані з небезпекою та стресовими ситуаціями.

Серед причин, що призводять до поранень, травмувань чи загибелі поліцейських, можна виділити наступні:

- неналежна підготовка до несення служби і проведення спеціальних операцій, оперативно-слідчих заходів (ігнорування вивчення заходів безпеки та інструктажів);

- байдужість та легковажність – ігнорування небезпек (після проходження відповідного навчання, ще не виробились певні якості, які є просто необхідними в діяльності поліції – відповідальність, уважність та професійна зосередженість);

- нехтування сигналами, які свідчать про небезпеку (яскравим прикладом є події 16 березня 2019 року, місто Кривий Ріг – кількість правопорушників у декілька разів перевищувала кількість поліцейських, зухвала поведінка та нецензурні вислови в сторону поліцейських і т. д.);

- неналежного рівня психологічна, професійна, фізична і медична підготовка (невміння затримати особу та відсутність психологічного контакту з правопорушником; незнання правил застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї);

- недостатнє технічне оснащення (носіння бронежилета низької якості, який може не витримати силу кулі);

- бажання бути «героєм» (дуже часто поліцейські намагаються вийти із екстремальної ситуації своїми силами, без залучення підтримки своїх колег, а також недооцінюють людей с психічними захворюваннями та людей, в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння) – у випадку, який трапився 05.11.2017 поліцейські не викликали підкріплення, а також не розраховували власних сил, діяли незлагоджено;

- байдужість проведення превентивних заходів (погана поверхнева перевірка може закінчитись трагічно, якщо наприклад не виявили холодну чи вогнепальну зброю у правопорушника);

– легковажне ставлення до вимог інструкцій (визначена відстань між поліцейським та підозрілою особою; неувага до рук зловмисника, зокрема неправильно застосовані наручники тощо, як приклад, події що відбулись 25 вересня 2016 року у місті Дніпро, коли під час зупинки транспортного засобу і перевірки документів загинуло двоє поліцейських від кульових поранень).

Науковці виділяють основні напрямки забезпечення особистої безпеки поліцейських: мотиваційно-особистісний та правовий.

До мотиваційно – особистісного відносять – систему, яка дозволяє сформувати психологічну готовність поліцейських до дій екстремальних ситуаціях.

До правового напрямку належить система, яка слугує певним алгоритмом для вирішення тих чи інших проблем, що виникають під час виконання службових обов’язків [3].

Для якісного забезпечення особистої безпеки поліцейських, останні зобов’язані: знати і точно виконувати вимоги всіх інструкцій та наказів Міністерства внутрішніх справ України, Головних управлінь Національної поліції в областях/районах; вдосконалювати свої знання щодо тактико-спеціальних та психологічних прийомів забезпечення своєї особистої безпеки.

Національна поліція України, намагається встановити тісний зв’язок з населенням (створення проекту «Офіцер громади»), сформувати у громадян позитивний імідж поліції (ЗМІ часто висвітлює добрі та прості вчинки поліцейський, у тому числі і курсантів), а також максимально створити умови захищеності (проект «Безпечне місто»).

Слід наголосити, що будь-які організаційно-правові матеріально – технічні, управлінські та інші заходи не можуть бути ефективними без усвідомлених і цілеспрямованих зусиль самого працівника [4].

Небезпека, яку зазнають працівники поліції під час виконання службових завдань, є різноманітною за змістом, силою впливу, наслідками для здоров’я та іншими характеристиками. Практика показує, що забезпечення безпеки діяльності працівників підрозділів Національної поліції ще не знаходиться на належному рівні, оскільки щорічно гине та отримує тяжкі поранення, каліцтво, психічний розлад та закінчує життя самогубством значна кількість поліцейських [5].

На нашу думку, в сучасних умовах реформування системи МВС України, для більш якісного та ефективного підвищення свого професійного рівня та забезпечення особистої безпеки, поліцейським не достатньо знати тільки особливості діяльності своїх українських колег, а ще необхідно вивчати та впроваджувати передовий досвід зарубіжних країн щодо забезпечення особистої безпеки поліцейських, зокрема держав-учасниць НАТО.

Список бібліографічних посилань

1. Статистична інформація // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820 (дата звернення: 06.04.2019).
2. З’ясувалося, скільки поліцейських загинуло в Україні / Слово і діло : аналіт. портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2018/01/22/novyna/pravo/zyasuvalosya-skilky-policejskых-zahynulo-ukrayini> (дата звернення: 06.04.2019).
3. Криволапчук В. О., Тодуров І. М. Особиста безпека : навч.-практ. посіб. Київ : ВПЦ МВС України, 2006. 169 с.
4. Казміренко Л. І. Система і структура юридичної психології // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права : тези наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 січ. 2009 р.) / МВС України, Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. С. 68–71.
5. Власенко І. В., Лещинин М. В. Дослідження ризику працівників міліції. *Право і Безпека*. 2009. № 5 (32). С. 223–226.

Надійшла до редколегії 09.04.2019

УДК 343.326

І. А. БІЛОУС,

*курсант Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;*

Ю. Р. БУГАЙ,

*курсант Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ДИВЕРСІЙНИЙ ВПЛИВ НА ОБ'ЄКТИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

Характерною рисою для сучасних конфліктів є створення передумов для зростання соціального напруження, здійснення економічного та політичного тиску на країну, яка є об'єктом заінтересованості противника. З огляду війн та військових конфліктів останніх десятиліть зрозуміло, що ворогуючі сторони все частіше разом з традиційними, класичними способами ведення бойових дій застосовують політичні, економічні, інформаційні заходи, які є основою в концепції ведення бойових дій, яку називають також «гібридною війною».

Насамперед, домінують диверсійно-підривні дії, інформаційні спеціальні операції, щодо дестабілізації внутрішньої суспільно-політичної обстановки, загострення міжетнічних відносин в країні та атаки в кібернетичному просторі, які в свою чергу порушують роботу систем державного та воєнного управління, об'єктів критичної інфраструктури, мають відволікаючий характер від головних загроз. Саме тому посилення протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури є досить актуальним завданням сьогодення.

Як визначено Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», до об'єктів критичної інфраструктури можуть бути віднесені підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які:

- 1) провадять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, хімічної промисловості, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних комунікацій, у банківському та фінансовому секторах;
- 2) надають послуги у сферах життєзабезпечення населення, зокрема у сферах централізованого водопостачання, водовідведення, постачання електричної енергії і газу, виробництва продуктів харчування, сільського господарства, охорони здоров'я;
- 3) є комунальними, аварійними та рятувальними службами, службами екстреної допомоги населенню;
- 4) включені до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;
- 5) є об'єктами потенційно небезпечних технологій і виробництв.

Через свою важливість для обороноздатності країни дані об'єкти можуть бути обрані як об'єкт диверсійного впливу. При цьому успішно проведені диверсії можуть призвести до величезних збитків для економічної, політичної та соціальної сфери. Відповідно до статті 113 Кримінального кодексу України диверсія – це вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій.

Диверсійно-розвідувальна операція – одна із видів спеціальних операцій. Основна мета диверсій полягає у зниженні можливостей противника щодо ведення збройної боротьби та створення сприятливих умов для застосування сил своїх військ. Зазвичай, дані операції проводяться в тилу противника потайними засобами для порушення систем державного та військового управління ліній комунікацій забезпечення груповань збройних сил.

Як правило, диверсійно-розвідувальні операції здійснюють диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ), кількісний та якісний склад яких, штатне озброєння, боєприпаси та спорядження залежать від класу задач, які на неї покладаються. В основному, ДРГ складається з таких суб'єктів: командир групи, снайпер, гранатометник (2 особи), кулеметник (2 особи), стрілець (радист), стрілець (санітар), стрілець (мінер).

Тактика диверсії, або ж підготовки та ведення диверсії є надзвичайним різноманіттям способів дій, які, як правило, здійснюються в момент найменшої здатності противника чинити опір. Великий вплив на неї здійснює характер війни, відношення до них народних мас, соціальний устрій ворогуючих сторін, політична та оперативна обстановка в тилу противника, стан охорони об'єктів. При плануванні таких операцій необхідно враховувати: можливість забезпечення виконавців диверсійними заходами, надійний зв'язок, вплив географічних умов, характер обстановки, рівень підготовки та взаємодії особового складу групи, можливість використання місцевих сил опору.

Основою діяльності диверсійних груп є потайні (замасковані) дії, для яких характерна невелика чисельність підрозділу та легке озброєння. Потайне проникнення на територію об'єкта можливе за умов сприяння місцевості, часу доби, поганих погодних умов, за умови обходу засобів охоронної сигналізації та непомітного подолання інженерних та конструктивних перешкод. Також для проникнення на об'єкт диверсії може бути використано черговий транспорт служб термінового виклику (пожежні машини, машини швидкої допомоги). У зв'язку з метушнею в екстремальній ситуації та відволікання сил підрозділу охорони рівень ретельності перевірок такого транспорту на пропускних пунктах зменшується.

Також ДРГ застосовують відкриті, неприховані проникнення на територію, які розраховані на подолання охоронного рубежу найбільш зручним способом. При цьому чисельність диверсійного підрозділу повинна бути більша ніж при спробах потайного проникнення. Але при нападі ДРГ на об'єкт з використанням штурмової тактики факт нападу буде обов'язково виявлений, що викличе реакцію сил охорони, які будуть протидіяти нападникам. Тому, з огляду на складність об'єкта можливість швидкого виконання завдання диверсійною групою є малоімовірною.

Тактика диверсійних дій носить виключно творчий характер та не допускає ніякого шаблону, тому основна вимога – ніколи не повторюватись, а імпровізувати. Способи закидання ДРГ можуть бути такими, як: приховане проникнення суходолом чи морем через державний кордон (лінію розмежування), десантування (повітряне чи морське), відкритий в'їзд на територію країни під видом туристів, членів різноманітних делегацій, груп із наступним «розчиненням» серед місцевого населення і переміщення в райони очікування чи бойового застосування.

Способи скритого проникнення ДРГ на об'єкти критичної інфраструктури можуть бути наступними:

- маскуванню під цивільних осіб;
- проникнення та дії на території об'єкта за допомогою маскуванню під уповноважених осіб;
- висування, проникнення та дії на об'єкті під прикриттям несприятливих погодних умов;
- обходу засобів охоронної сигналізації та непомітне подолання інженерних та конструктивних перешкод;
- шляхом використання підроблених документів або при змові зі співробітниками охорони;
- проїзд чергового транспорту служб термінового виклику.

До протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури долучається Служба безпеки України, Національна поліція, Національна гвардія України, Збройні Сили України.

В умовах ведення «гібридної війни» органи та підрозділи військового управління також можуть зазнати диверсійного впливу. Зокрема, можливе виведення з ладу чи взяття під контроль таких об'єктів, захоплення зброї, співробітників, матеріальних носіїв інформації з

обмеженим доступом, засобів конфіденційного зв'язку. Загрози стосовно об'єктів органів військового управління можуть бути як зовнішніми (особи, які не є співробітниками), так і внутрішніми (особи із числа працівників).

Так як виведення з нормального, сталого функціонування таких органів може призвести до масових безладів у суспільстві та зменшення авторитету складових сектору безпеки і оборони, тому розвиток та удосконалення системи протидиверсійного захисту об'єктів органів військового управління є актуальною науковою задачею. Вирішення цього питання має бути комплексним. Зокрема, потребує перегляду система наземної охорони та оборони в умовах міста, організації внутрішньооб'єктового режиму, посилення заходів власної безпеки. Саме вироблення дієвих механізмів протидії найбільш імовірним загрозам диверсійного характеру є запорукою недопущення (мінімізації наслідків) диверсій.

Загрозливі зміни безпекового середовища вимагають побудови в Україні надійної, інтегрованої та гнучкої системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури. Складові такої системи повинні не допустити можливість вчинення диверсійно-підривної дій або мінімізувати їх наслідки в політичній, економічній, воєнних сферах та кібернетичному просторі. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що з метою дестабілізації обстановки, зростання соціального напруження, політичного й економічного тиску, противник застосовуватиме диверсії на мирних територіях, де не ведуться бойові дії та не оголошено воєнний стан. Саме за таких обставин на сектор безпеки і оборони України покладаються важливі завдання щодо забезпечення протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури. Велике коло цих завдань вирішує Служба безпеки України.

Характерною рисою «гібридної» війни є те, що противник намагатиметься завдати поразки не тільки підрозділам регулярної армії, але й об'єктам критичної інфраструктури, які знаходяться в глибині території. Для реалізації такого сценарію розвитку подій постійно удосконалюються бойові можливості і способи застосування диверсійно-розвідувальних груп. Постійний розвиток форм та способів диверсійних дій в тилу противника, поліпшення тактико-технічних характеристик високоточної зброї та звичайних військових засобів ураження, загрози в кібернетичному просторі обумовлюють досить високі вимоги до національної системи проти диверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури.

Таким чином, в роботі показано важливість щонайшвидшого вирішення питання проти диверсійний захист об'єктів критичної інфраструктури України. Одним із позитивних зрушень в даному контексті стане прийняття проект Закону України «Про критичну інфраструктуру та її захист». Це надасть можливість унормувати сферу відповідальності за організацію проти диверсійного захисту між органами державної влади. Також доцільно визначити (утворити) державний орган, відповідальний за контроль та загальну координацію дій з питань захисту об'єктів критичної інфраструктури. Для прикладу можна використати досвід європейських країн, зокрема Словаччини, яка ще у 2007 році ухвалила «Концепцію критичної інфраструктури Словацької Республіки, її захисту та оборони», де визначено загальну стратегію захисту життєво важливих об'єктів країни.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 34.06:351.74+623.09

М. О. БУЧКО,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Р. Г. Валєєв, *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної*

підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Автор звертається до аналізу проблем унормування, класифікації спеціальних засобів та проблем порушення прав людини під час неправомірного застосування відповідного поліцейського заходу примусу.

Ключові слова: *поліцейські заходи примусу, спеціальні засоби, порушення прав людини.*

Кардинальне реформування МВС та підлеглих їй сил правопорядку загострює проблеми належної підготовки правоохоронців, у першу чергу, підготовки до тих дій, що пов'язані з обмеженням прав людини. Актуальними є питання застосування примусових поліцейських заходів, зокрема, спеціальних засобів поліцейського. На сьогодні гостро постали питання забезпечення публічної безпеки під час масових заходів, зменшення випадків неправомірного застосування, також запобігання травматизму та завдання шкоди громадянам.

Правнича наука не проходить повз відповідної проблематики. Так, певне висвітлення проблем застосування правоохоронцями спеціальних засобів знаходили своє відображення в працях А. Корінця, Т. Мінки[3], М. Микитюка [4], В. Світличного [7], О. Фролова, П. Федорова, В. Шияна[8], та ін. Метою нашого дослідження є аналіз актуальних питань унормування та застосування спеціальних засобів під час виконання повноважень, покладених на поліцію законом.

Аналізуючи положення статей 42, 45 Закону України «Про Національну поліцію»[1] та стан реалізації «Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року», а саме положень щодо дотримання та забезпечення прав людини, можемо констатувати, що на сьогодні перед органами системи МВС постають проблеми удосконаленням нормативно-правового регулювання підстав і порядку застосування працівниками органів системи МВС фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, а також негайні завдання зведення до мінімуму проявів порушення прав і основоположних свобод людини під час застосування поліцейських заходів примусу [6].

Перш за все, перелік типів спеціальних засобів, що використовується в діяльності Національної поліції на нашу думку є вичерпним та складає 13 найменувань (ст. 42) [1]. Але засвоєння нормативних підстав застосування спецзасобів, їх тактико-технічних характеристик та формування відповідних практичних навичок поліцейського потребують вдосконалення тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки. Так, як зазначає Світличний В.А., одним із головних питань професійно-технічної підготовки поліцейських є вивчення та розуміння правових основ і вимог законності під час застосування спеціальних засобів [4, с. 140]. У цілому, під час застосування спеціальних засобів поліцейські керуються вимогами таким документів:

- 1) Конституція України (ст. 3, 8, 17, 21, 28, 29, 30, 31, 32, 55);
- 2) Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 42, 43, 45), а також інші нормативно-правові акти, що використовуються в діяльності Національної поліції [1];
- 3) постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024 та ін.

Щодо класифікації спеціальних засобів, то ми підтримуємо погляди М. А. Микитюка, який виокремлює: засоби індивідуального захисту, активної оборони, забезпечення

спеціальних операцій, пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушників [3, с. 207–210].

Серед проблем застосування спеціальних засобів останнім часом найбільш гострими є випадки застосування засобів під час затримання правопорушників. З огляду на це, вартує зупинитись на інституті затримання особи, для чого необхідно звернутись до нормативних приписів КУпАП та КПК України, а саме ч. 1, ст. 260 КУпАП, а також наявність достатніх підстав [2].

На нашу думку, потребує уточнень з боку законодавця чи шляхом судового тлумачення терміну, використаного у підпункті «г» пункту 1 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію», «небезпечні дії особи»: «кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим» [1].

У виданні Асоціації Управління моніторингу дотримання прав людини, що присвячено огляду стану дотримання прав людини в діяльності поліції, зазначено, що незаконні затримання залишаються поширеним явищем, про що свідчать результати тематичних досліджень, опублікованих у 2017 році. Водночас будь-яке незаконне затримання є злочином, але реальної відповідальності за такі дії, а також дії, що їх супроводжують – позбавлення права на захист, перевищення влади або службових повноважень, катування тощо не настає.

Звідси можемо відзначити низку наступних проблем:

- 1) відсутність технічних характеристик спеціальних засобів;
- 2) недоліки законодавчого регулювання питання застосування спеціальних засобів;
- 3) недостатня відпрацьованість навичок застосування спеціальних засобів через неналежні професійну підготовку кадрів;
- 4) наявність проявів порушення прав і свобод людини під час застосування спеціальних засобів працівниками Національної поліції.

Отже, у ході здійсненого аналізу можна зробити висновок, що механізм застосування поліцейськими спеціальних засобів потребує подальшого нормативного вдосконалення, правового тлумачення та узагальнення практики його застосування задля уникнення випадків неправомірного використання спецзасобів, порушення прав людини, травмування поліцейських та інших осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 07.03.2019).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 07.03.2019).
3. Микитюк М. Аспекти законодавчого регулювання обігу спеціальних засобів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. № 11. С. 147–149.
4. Мінка Т. П. Актуальні питання удосконалення правового регулювання застосування Національною поліцією заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 24–28.
5. Права людини в діяльності української поліції – 2017. Загальний огляд / за заг. ред. Є. О. Крапивіна. Київ : Софія-А, 2018. 36 с.
6. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 07.03.2019).
7. Світличний В. А. Правові підстави застосування спеціальних засобів Національної поліції України // Участь правоохоронних органів та військових формувань України у

забезпеченні громадської безпеки : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. каф. тактики факультету № 1 Нац. акад. НГУ (м. Харків, 30 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 16–17.

8. Шиян В. Д., Сторожук І. П. Застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку, проведення масових заходів: аналіз, методика, тактика. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 122–128.

Надійшла до редколегії 10.03.2019

УДК 351.745:796.012.63

Ю. В. ВАСЮТА,

курсант навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

В. В. Бондаренко, кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Висвітлено зміст і складові фізичної підготовки працівників Національної поліції України. Охарактеризовано методи фізичної підготовки майбутніх правоохоронців на початковому етапі навчання.

Ключові слова: *Національна поліція України, початковий етап навчання, фізична підготовка, фізичні якості.*

Ефективність боротьби зі злочинністю значною мірою визначається якістю професійної підготовки працівників Національної поліції України [1–3; 6]. Перспективним напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх поліцейських у закладах вищої освіти МВС України є спрямованість навчання не лише на набуття професійно-практичних знань, обумовлених специфікою правоохоронної діяльності, та формування умінь і навичок їх застосування, а й упровадження новітніх методик розвитку фізичних якостей [3; 5]. Достатній рівень розвиненості фізичних якостей – визначальний чинник ефективності формування у майбутніх правоохоронців раціональної техніки виконання поліцейських заходів примусу [1].

Вивченню фізичної підготовки працівників поліції та курсантів закладів вищої освіти присвячено праці низки науковців [1–6]. Ґрунтовний їх аналіз свідчить, що серед учених існують різні думки щодо спрямованості та етапності фізичної підготовки поліцейських.

Так, науковець Ю. А. Компанієць [5] стверджує, що розвиток фізичних якостей майбутніх поліцейських є складним педагогічним процесом, між окремими компонентами якого існують багатосторонні й різнорівневі зв'язки. Вчений наголошує, що практична спрямованість фізичної підготовки є одним із ключових чинників, який визначає зміст, форми та методи навчання. Тобто, ефективне управління навчально-тренувальним процесом із фізичної підготовки майбутніх поліцейських вимагає чіткого визначення пріоритетів розвитку тих чи інших фізичних якостей та добору найефективніших організаційних форм, засобів і методів навчання [3].

Чинним нормативним документом, який визначає зміст і вимоги до організації та проведення занять із фізичної підготовки поліцейських, є наказ МВС України від 26.01.2016 № 50, яким затверджено Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [7]. Згідно Положення – фізична підготовка є видом службової підготовки і визначається як комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення

рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей професійної діяльності.

Складовими фізичної підготовки працівників Національної поліції України є загальна фізична підготовка і тактика самозахисту та особистої безпеки. Навчання з фізичної підготовки передбачає формування та вдосконалення в поліцейських: рухових якостей та навичок, необхідних у повсякденній діяльності та в разі виникнення екстремальних ситуацій; витривалості, швидкісних та силових якостей, які забезпечують можливість переслідування правопорушника та перевагу в силовому протистоянні в разі його затримання, у тому числі з подоланням природних і штучних перешкод; навичок самоконтролю за фізичним станом і станом здоров'я під час виконання фізичних вправ; практичних навичок застосування прийомів самозахисту, особистої безпеки тощо.

Під час опанування спеціальної фізичної підготовки курсантами закладів вищої освіти МВС України умовно виокремлюють низку етапів, серед яких: етап початкової підготовки; поглибленого навчання; формування психофізичної готовності. Основними завданнями початкового етапу навчання є набуття знань закономірностей розвитку фізичних якостей та формування рухових умінь і навичок; застосування фізичних вправ для зміцнення здоров'я, набуття рухового досвіду шляхом оволодіння новими руховими діями та вивчення базової техніки прийомів самозахисту без зброї [2, с. 49].

Зміст фізичної підготовки початкового етапу будується зі спрямованістю на зміцнення м'язів опорно-рухового апарату курсантів, створення базового потенціалу сили та витривалості з метою досягнення високої функціональної стійкості серцево-судинної та дихальної систем організму. Необхідним є також розвиток швидкості та координаційних здатностей, зокрема точності та узгодженості одиночних рухів, швидкості перебудови рухових дій, здатності до вільного розслаблення м'язів та вестибулярної стійкості. Значну увагу приділяють вивченню правильної техніки виконання фізичних вправ, вихованню відчуття рівноваги та досягненню оптимальної гнучкості.

Розвиток силових якостей курсантів на початковому етапі навчання передбачає використання інтервального методу з відносно тривалими навантаженнями і незначною та середньою силою подразнення. Застосування змагального методу та методу повторного виконання рухових дій з максимальною швидкістю сприятиме всебічному розвитку швидкісних якостей майбутніх поліцейських на початковому етапі навчання. Для розвитку витривалості доцільно використовувати метод безперервного виконання вправи помірної інтенсивності та метод колового тренування. Ігровий метод передбачає розвиток витривалості під час спортивних і рухливих ігор, де наявні ситуації, які постійно змінюються. Розвитку координаційних якостей сприяє метод варіативної вправи, який передбачає використання незвичайних умов, зміну окремих характеристик, способу виконання дії, виконання вправ в нових та ускладнених умовах тощо. Для розвитку гнучкості у майбутніх правоохоронців застосовують метод багаторазового розтягування, основою якого є постійне підвищення амплітуди виконання від малою до максимальної.

Отже, початковий етап фізичної підготовки майбутніх працівників поліції забезпечує розвиток фізичних якостей та створює міцний фундамент для формування вмінь і навичок застосування поліцейських заходів примусу. Його особливістю є спрямованість на зміцнення м'язів опорно-рухового апарату, створення базового потенціалу сили та витривалості, досягнення високої функціональної стійкості серцево-судинної та дихальної систем організму, розвиток швидкості, координаційних здатностей, гнучкості.

Список бібліографічних посилань

1. Бондаренко В. В. Особливості застосування поліцейських заходів під час професійної діяльності працівників патрульної поліції // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. [за матеріалами III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 трав. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. Харків, 2018. С. 52–57.

2. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції : зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОН Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
3. Бондаренко В. В. Формування рухових умінь та навичок курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 219 с.
4. Івлєв О. М., Моргунов О. А. Удосконалення службової підготовки патрульної поліції засобами дистанційного навчання (на прикладі тактичної підготовки) // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Департамент патрульної поліції України, Харів. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 129–133.
5. Компанієць Ю. А. Аналіз стану системи фізичної підготовки майбутніх правоохоронців та перспективні напрямки її вдосконалення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 9. С. 48–50.
6. Сергієнко Ю. П. Спеціальна фізична підготовка в системі професійного навчання працівників поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 1. С. 2–4.
7. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 11.03.2019).

Надійшла до редколегії 15.03.2019

УДК 343.123.12

Д. В. ВОДОП'ЯН,

*курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

О. М. Лопасєва, *викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ НА МІСЦІ ПОДІЇ

На нинішньому етапі реформування правоохоронних органів виникають проблеми організаційно-тактичної діяльності та яскраво вираженою проблемою на наш час є діяльність слідчо-оперативної групи.

Ключові слова: *слідчо-оперативна група, докази, слідчий, кримінальне провадження.*

Обов'язковою умовою для швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень є початкова діяльність слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) під час прибуття на місце вчинення кримінального правопорушення. Дії СОГ чітко визначені наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (далі – наказ № 575) в якому визначений розділ II «Організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них» котрий у свою чергу визначає коло осіб котрі входять до складу СОГ, однак слід виділити два безпосередніх суб'єкта від дій котрий залежить ефективність та швидкість розслідування кримінального правопорушення та встановленні особи підозрюваного, це слідчий і працівник оперативного підрозділу (далі – оперуповноважений) [1].

Яскраво вираженою проблемою є те, що хоча наказом № 575 визначені дії слідчого та оперуповноваженого на місці події однак немає посилання на законодавчу базу котра може визначити методи та способи такої діяльності, що у свою чергу полегшить виконання завдань даним працівникам. Та якщо розглядати це питання в аспекті підготовки даних працівників в вищих навчальних закладах системи МВС можна звернути увагу, що дана діяльність СОГ не вивчається курсантами на тактико-спеціальній підготовці (далі – ТСП) хоча дана методика буде лише сприяти розвитку професійних якостей та здобуття професійних якостей курсантами вищих навчальних закладів системи МВС. Навіть якщо взяти елементарний обов’язок оперуповноваженого на місці події згідно наказу № 575 «здійснює поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази» ця функція використовується безпосередньо за допомогою практичної реалізації превентивних поліцейських заходів, які визначені ст. 31 ЗУ «Про Національну поліцію». І під час ТСП слід організувати проведення теоретичних та практичних занять для курсантів котрі будуть спрямовані на вивчення вище вказаних нормативних документів і закріплення теоретичних знань практичними навичками [1; 2].

Ще однією важливою проблемою, що стосується безпосередньої діяльності слідчого на місці події котра також закріплена наказом № 575, це реалізація даного обов’язку «керує діями інших членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об’єкти, придатні для з’ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду». Під час ТСП слід реалізувати даний процес, щоб кожен курсант міг організувати роботу СОГ на місці події та пов’язувати свою діяльність під час проведення вилучення речей згідно ЗУ «Про Національну поліцію» та «Кримінально-процесуального Кодексу України» (далі – КПК України), наприклад під час збору доказів слідчий може провести поверхневу перевірку та вилучити докази згідно ст. 237 КПК України, даний процес потрібно детально розбирати під час практичних занять на ТСП, адже потім під час виконання своїх обов’язків в практичних підрозділах випускники вищих навчальних закладів МВС попросту не знають, як це робити та можуть стикатися з певними проблемами комунікації, як з учасниками кримінального провадження та організації роботи СОГ [3; 4].

З вище вказаного можна зробити висновок, що на даному етапі розвитку правоохоронних органів потрібно звернути увагу на підготовку курсантів вищих навчальних закладів системи МВС до роботи в складі СОГ. Адже, організація роботи даної групи безпосередньо забезпечує правоохоронну функції нашої держави та пов’язана з швидким, повним та неупередженим розслідуванням кримінальних правопорушень. Для усунення проблем з якими можуть зустрітися поліцейські на місці події потрібно реалізувати проведення практичних занять на тактико-спеціальній підготовці для курсантів вищих навчальних закладів системи МВС з детальним вивчення нормативної бази котра регулює їх діяльність і практичним закріпленням вивченого матеріалу.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 25.04.2019).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.04.2019).

3. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. Київ : Атіка, 2002. 576 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.04.2019).

Надійшла до редколегії 29.04.2019

УДК 378.147/355.23

Х. О. ВОРОБЕЦЬ,

*курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*А. Д. Наточій, викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДИК ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Розглядається сутність вогневої підготовки в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, яка є частиною професійної підготовки сучасних поліцейських та необхідність використання новітніх методик викладання вогневої підготовки.

Ключові слова: *вогнева підготовка, професійна підготовка, поліцейський, новітні методики, сучасні методи навчання, вміння, навички.*

Вогнева підготовка – один з головних предметів професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції, що навчаються в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України. Його мета навчити особовий склад початковим навичкам поводження та бездоганного володіння вогнепальною зброєю, правових підстав її застосування, прийомів і правил швидкісної та влучної стрільби з пістолета, варіантів існуючих утримувачів зброї в руках, різних положень для стрільби, помилки, що найчастіше зустрічаються під час відпрацювання практичних вправ зі стрільби та способи їх усунення, навчання техніці натискання на спусковий гачок при стрільбі в обмежений і необмежений час, дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю під час її отримання, проведення навчально-тренувальних стрільб та виконання службових завдань під час несення служби.

Засвоєння постійно зростаючого обсягу знань, викликано розвитком сучасної техніки та озброєння, умов що диктує нам ситуація, яка склалася на Сході держави та відповідно зростаючій кількості нелегальної зброї, що перебуває в руках громадян, та завдань які ставляться суспільством та міністром перед Національною поліцією зумовлює необхідність постійно вдосконалювати методики викладання вогневої підготовки, вимагає від керівників підрозділів та викладачів творчого підходу до проведення кожного заняття, формування у тих, хто навчається морально-психологічної готовності до подолання труднощів у навчанні та під час виконання службово-бойових завдань. За час навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України курсанти повинні отримати навички та вміння впевненого володіння вогнепальною зброєю, які їм доведеться постійно вдосконалювати в подальшому при проходженні служби під час виконання службових

обов'язків. Формування професійних знань, вмінь та навичок майбутніх офіцерів поліції неможливе без застосування сучасних форм та методів навчання і використання новітніх технологій. Особливість вогневої підготовки визначається тим, що необхідно максимально ефективно використовувати навчальний час, матеріальне забезпечення та методики викладання.

На жаль аналіз методичних рекомендацій, курсів стрільб, настанов стрільб показав, що не за всіма пунктами можливе навчання, тому на теперішній час стоїть питання про внесення змін в методику навчання вогневої підготовки особового складу курсантів та слухачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та практичних працівників органів та підрозділів Національної поліції.

Опанування методикою викладання вогневої підготовки та постійні її вдосконалення – одне з найголовніших завдань у справі підвищення вогневої майстерності як майбутніх правоохоронців так і діючих співробітників підрозділів Національної поліції.

В процесі навчання вогневої підготовки у майбутніх офіцерів поліції повинні формуватися: інтерес до вогнепальної зброї та впевненість у її володінні та використанні, фізична витривалість і морально-психологічна підготовка при її застосуванні.

В процесі навчання курсанти повинні оволодіти теоретичними знаннями, щодо матеріальної частини вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та практичними навичками безпечного поводження зі зброєю, швидкісної та влучної стрільби по рухомих і нерухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі, які в сукупності характеризують рівень вогневої виучки стрільця [1].

З цією метою необхідно:

- забезпечити удосконалення системи вогневої підготовки з метою покращення їх готовності до дій в умовах різкої зміни обстановки, протидії незаконній діяльності злочинного елемента під час охорони публічного порядку та безпеки, припинення злочинів, затримання правопорушників;
- підвищити рівень практичної підготовки курсантів, який дасть змогу якісно та ефективно виконувати оперативно-службові завдання у разі різкої зміни оперативної обстановки, проведення спільних оперативно-профілактичних заходів;
- навчити особовий склад виконувати оперативно-службові завдання в різних умовах службової діяльності.

Вогнева підготовка є складовою частиною навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України. Це значить, що всі заняття з вогневої підготовки та навчально-тренувальні стрільби, та інші заняття, які проводяться на полігоні чи стрільбищі, повинні максимально наближатися до реальної бойової обстановки і повинні проводитися в різних погодних умовах та часу доби, з максимальною напругою сил курсантів та слухачів.

В методичних рекомендацій щодо викладання вогневої підготовки необхідно передбачити виконання наступних завдань:

- активізація навчальної роботи курсантів та слухачів;
- сприяння розвитку творчого відношення до навчальної діяльності;
- формування вмінь та навичок, необхідних для виконання завдань, пов'язаних з використанням зброї;
- забезпечення ефективності організації практичних занять з вогневої підготовки в поєднанні з заняттями з тактико-спеціальної підготовки;
- керування пізнавальною діяльністю майбутніх офіцерів, формування мотивації до вивчення вогневої підготовки [2].

Отже, ситуація яка склалась на теперішній день в нашій державі вимагає нових підходів щодо підготовки курсантів та слухачів, тому методичні рекомендації, щодо викладання вогневої підготовки, повинні містити конкретні поради щодо організації навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти системи МВС України зі специфічними умовами навчання з метою якісною підготовки майбутніх офіцерів поліції до

виконання професійних обов'язків, щодо охорони публічного порядку в різних умовах та забезпечення особистої безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Рекомендації з організації і методики проведення занять з бойової підготовки. Київ, 2005.

Надійшла до редколегії 28.03.2019

УДК 351.74:355.53/.54:331.36

Д. А. ГЛОБА,

курсант факультету № 1

Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник:

О. П. Цуркан, *викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету № 1*

Донецького юридичного інституту МВС України

РОЛЬ І МІСЦЕ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, ЩО ГОТУЮТЬ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Розглянуто новачі закладів вищої освіти щодо підготовки цивільної молоді за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». Визначено роль та місце навчальної дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» в становленні фахівців правоохоронних органів.

Ключові слова: *заклади вищої освіти, правоохоронна діяльність, тактико-спеціальна підготовка, правоохоронці, курсанти, студенти.*

Незважаючи на наслідки гібридної війни, що триває в державі, реформування Міністерства внутрішніх справ України продовжує приносити позитивні результати. Зокрема робота правоохоронців призвела до зниження рівня злочинності в країні. І величезний внесок в цьому процесі здійснюють заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання Міністерства внутрішніх справ, адже саме вони є кузнею кадрів майбутніх кваліфікованих правоохоронців.

Проте одночасно з відомчими навчальними закладами наповнити ряди фахівців з вирішення стратегічних завдань в забезпеченні правопорядку взялися і навчальні установи, що не відносяться до Міністерства внутрішніх справ України.

Наприклад у Житомирський державний технологічний університет планує забезпечити оволодіння методами, методиками та технологіями правоохоронної діяльності [1], Запорізький національний університет упродовж терміну навчання обіцяє навчити здобувачів вищої освіти застосовувати технічні та спеціальні засоби Національної поліції України (<http://www.znu.edu.ua>), а в Центральнo-українському державному педагогічному університеті ім. В. Винниченка (м. Кропивницький) зазначають, що підготовка за даною спеціальністю орієнтуватиме в першу чергу на роботу в правоохоронних, судових та інших державних органах [2], і перелік закладів вищої освіти, що готують студентів за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» можна продовжувати.

Але в жодному закладі вищої освіти, що не належить до Міністерства внутрішніх справ України, навчальні плани підготовки студентів за цим напрямом не містять таку навчальну дисципліну як «Тактико-спеціальна підготовка». Саме тому, на нашу думку, це являється

значущою проблемою в підготовці висококваліфікованих кадрів для правоохоронних органів. А питання на що більше треба звертати увагу при вивченні «Тактико-спеціальної підготовки» – на теорію чи на практику, є на сьогоднішній день актуальним як ніколи. Проте спочатку потрібно зрозуміти що таке «Тактико-спеціальна підготовка» (ТСП), та на яких принципах базується ця дисципліна?

Що таке тактико – спеціальна підготовка, як навчальна дисципліна? Які основні принципи цієї дисципліни, та як вона допомагає відпрацьовувати професійні навички? Навчальна дисципліна «Тактико-спеціальна підготовка» є тотожним поняттям «Тактичної підготовки», що знайшло своє відображення в нормативно-правових актах Міністерства внутрішніх справ України.

Складовою частиною кожного виду навчання поліцейських є «Тактична підготовка» – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику [3].

Практика свідчить, що поліцейські не завжди бувають достатньо підготовленими до екстремальних ситуацій, у їх діях відсутні чіткість, згуртованість і оперативність. Допускаються серйозні помилки в розстановці сил і засобів, організації управління нарядами і підтримання з ними зв'язку, у матеріально-технічному забезпеченні, не приділяється належної уваги захисту особового складу. Система «Тактичної підготовки» побудована на поєднанні структурних елементів (тактики професійної діяльності, спеціальної тактики, цивільного захисту, військової топографії, тактичної медицини). Будучи складовою частиною службової підготовки така підготовка тісно пов'язана з багатьма науками загальноосвітнього і галузевого характеру [4].

Метою тактичних (тактико-спеціальних, тактико-стройових) занять – є відпрацювання практичних питань організації бою (бойових дій), управління підрозділами в бою та їх всебічного забезпечення. Основним методом навчання є вправа (тренування) у виконанні прийомів та способів дій, навчально-бойових нормативів. Також на заняттях вивчається нормативно-правова база, а саме Закон України «Про Національну поліцію України» та інші нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, що регламентують службово-бойову діяльність відомства. Особливу увагу, на нашу думку, слід звернути на вивчення та застосування на практиці Розділу V «Поліцейські заходи» Закону України «Про Національну поліцію» [5].

Основними принципами «Тактико-спеціальної підготовки»:

- Виховання високих моральних, волевих якостей, необхідних їм при виконанні службово-бойових завдань.
- Формування навичок системного прийняття рішень на виконання поставлених завдань у будь-яких умовах.
- Розвиток теоретичних знань і практичних навичок в організації та управлінні діями елементів у спеціальній операції.
- Навчання тактиці несення патрульної служби.

«Тактико-спеціальна підготовка» охоплює дві складові частини – спеціальну тактику і тактику професійної діяльності. Спеціальна тактика охоплює розробку і впровадження в практику застосування превентивних та примусових поліцейських заходів, методів і прийомів дій особового складу органів та підрозділів загалом в екстремальних ситуаціях, вибір найбільш раціональних варіантів угруповань сил (бойового порядку) для кожної конкретної ситуації, планування дії усіх сил, що залучаються до вирішення такої ситуації і безпосереднє управління ними в ході спеціальних операцій. Тактика професійної діяльності включає питання несення служби окремими нарядами (екіпажами) поліції, основні задачі, порядок організації і несення служби поліцейськими з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, боротьби з правопорушеннями на вулицях, площах, транспортних магістралях і в інших публічних місцях [6].

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» є: набуття і вдосконалення поліцейськими навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень і психологічної готовності до застосування (використання) заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї, дій у ситуаціях різних ступенів ризику.

Роль тактико-спеціальної підготовки поліцейських у сучасних умовах, як показує досвід її використання в екстремальних ситуаціях, є значною та недооціненою. Це зумовлено тим, що негативні наслідки надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи соціального характеру (стихійне лихо, велика виробнича аварія, транспортна катастрофа, групові порушення публічного (громадського) порядку), можуть бути успішно і з мінімальними втратами насамперед завдяки умілим, добре організованим діям органів та підрозділів Національної поліції, які забезпечують публічний порядок, безпеку руху, встановлений режим у зоні надзвичайної ситуації тощо. Тому тактико-спеціальна підготовка є важливою частиною спеціальної підготовки поліцейських та особового складу інших сил охорони правопорядку, однією з провідних навчальних дисциплін у навчальних закладах зі специфічними умовами навчання [6].

На нашу думку, «Тактико-спеціальна підготовка» відіграє дуже важливу роль в процесі перетворення курсантів у справжніх поліцейських. Вона допомагає курсантам вивчити нормативно-правову базу, що знадобиться їм в подальшій діяльності, у відпрацюванні навичок застосування поліцейських заходів тощо. Крім того, ця навчальна дисципліна допомагає виховувати в особисті такі якості характеру, як наполегливість, впевненість у своїх силах, вміння законно та оперативно діяти у надзвичайних ситуаціях. Відповідно і при підготовці студентів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», зазначений процес буде неможливий без «Тактико-спеціальної підготовки».

За підсумками вище перерахованого, можна дійти висновку, що для професійної правоохоронної діяльності потрібні не тільки теоретична база або навпаки тільки практичні навички, а потрібно знайти баланс між ними. Якщо у курсанта або студента буде і те і інше, то йому в майбутньому вдасться виконувати обов'язки правоохоронця на високому рівні, з безпекою для себе та оточуючих. Маємо сподівання, що керівництво закладів вищої освіти, що не входять до системи Міністерства внутрішніх справ України, зробить необхідні висновки для внесення змін в початкові плани підготовки за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» та включить «Тактико-спеціальну підготовку» для обов'язкового опанування цивільними особами.

Список бібліографічних посилань

1. 262 «Правоохоронна діяльність» // Приймальна комісія ЖДТУ : сайт. URL: <http://vstup.ztu.edu.ua/bakalavr/262-pravoohoronna-diyalnist> (дата звернення: 02.04.2019).
2. ЦДПУ ім. В. Винниченка. Відкриття спеціальності «Правоохоронна діяльність» // Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка : сайт. <http://www.cuspu.edu.ua/ogoloshennia-abiturienta/8144-vidkrittia-spetsialnosti-pravoookhoronna-diialnist> (дата звернення: 02.04.2019).
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 21.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 02.04.2019).
4. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посіб. / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 300 с.
5. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
6. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболев Е. Ю., Юнін О. С. та ін. ; Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.

Надійшла до редколегії 07.04.2019

УДК 001/34/376:378

Д. С. ГОРЕЛІК,

*курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

С. П. Петренко, *викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС УКРАЇНИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Підготовка майбутніх поліцейських, а саме їх спеціальна фізична підготовка. Фізична підготовка є однією з основних навчальних дисциплін курсантів ВНЗ зі специфічними умовами навчання.

Ключові слова: *спеціальна фізична підготовка, умови специфічного навчання, вищий навчальний заклад (ВНЗ), поліцейський.*

В сучасних умовах несення служби Національною поліцією, проблема фізичної та психологічної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням, більш розвинена і втілена в Україні як необхідна умова ефективної та безпечної діяльності, пов'язаної з впливом комплексу екстремальних факторів професійної діяльності [1, с. 38].

Специфічність засобів фізичного удосконалення поліцейських полягає в тому, що їх вплив направлено не на який-небудь предмет, а безпосередньо на саму людину на покращення її фізичного стану [2, с. 125].

Підготовка майбутнього поліцейського – це цілеспрямований та складний процес, який вимагає всебічного та ретельного підходу. Фізична підготовка посідає одне із провідних місць у низці завдань, щодо досконалого оволодіння професією поліцейського [3, с. 87].

Згідно зі статтею 44 Закону України «Про Національну поліцію» фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою, поліцейський може застосовувати для забезпечення особистої безпеки або інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейських повноважень [6].

Адже, кожен поліцейський повинен вміти використовувати спеціальні прийоми боротьби.

Встановлено, що високі особисті якості, які характеризують морально-психологічний портрет фахівця, психофізіологічні якості, що визначають стійкість організму до стресу і матеріалізують професійні знання, навички й уміння в параметри надійності, а також динамічне здоров'я і професійне довголіття, найбільш ефективно формуються засобами фізичної підготовки [2, с. 126].

На думку ряду фахівців, тільки в інтеграційній єдності всіх видів професійної підготовки з фізичною підготовкою можна розв'язати глобальні проблеми особистого і людського чинників [4, с. 88].

Фізична підготовка, як один із основних предметів підготовки поліцейського, повинна займати значне місце у системі ВНЗ МВС зі специфічними умовами навчання.

Прискорення науково-технічного прогресу нині вимагає від фізичної підготовки курсантів вирішення принаймні трьох проблем людського чинника:

- швидкого освоєння обраної професії на рівні, який відповідає ступеню розвитку конкретної галузі знань;
- професійної надійності, що передбачає хороші знання, навички й уміння в екстремальних умовах діяльності;
- збереження і подовження професійного довголіття.

Сьогодні фізична підготовка курантів, які навчаються у ВНЗ МВС зі специфічними умовами навчання виконують повною мірою свої функції в загальному формуванні фахівця.

Відомо, що ефективність системи фізичної підготовки поліцейських залежить від багатьох факторів: рівня фізичної підготовленості молодого поповнення; стану матеріально-технічної бази; місця фізичної підготовки в системі підготовки майбутнього поліцейського; фінансів, що виділяються на її організацію та проведення; професійності керівників занять; рівня мотивації поліцейських до занять фізичною підготовкою і спортом та ефективності проведення її форм [5, с. 172].

Так, фізична підготовка, вирішуючи своє базове завдання – розвиток основних фізичних якостей, зміцнення здоров'я, розвиток мотивації до занять фізичною підготовкою і спортом, розвиток професійно-прикладної фізичної культури – відповідно до мети психологічної або психофізіологічної підготовки, може вирішувати аспектні завдання (формування емоційної стійкості, переважань тощо) шляхом спеціальної цілеспрямованої організації та функціонування педагогічного процесу.

Важливо відмітити, що фізична підготовка є однією з основних навчальних дисциплін курсантів ВНЗ зі специфічними умовами навчання, вона повинна забезпечувати якісне навчання, підтримання високого рівня здоров'я, працездатності, психологічного та функціонального стану курсантів.

Список бібліографічних посилань

1. Батрак К. В. Проблемні питання психологічної готовності військовослужбовців в умовах бойової діяльності // Матеріали науково-методичної конференції. Київ, 2014. С. 38–40.
2. Круцевич Т. Ю. Теорія та методика фізичного виховання. Київ : Олімп. літ., 2003. 392 с.
3. Бородін Ю. А., Добровольський В. Б., Максимцов О. М., Мальцев О. О. Обґрунтування нормативних вимог, системи перевірки та оцінки з фізичної підготовки ВС України. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2001. № 28. С. 87–91.
4. Романчук В. М., Романчук С. В. Напрямки вдосконалення системи фізичної підготовки. *Молода спортивна наука України*. 2009. Вип. 13, т. 4. С. 172–178.
5. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.04.2019).

Надійшла до редколегії 19.04.2019

УДК 342.76+34.06:351.74

Н. С. ЖИРКО,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Р. Г. Валєєв, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: ПРОБЛЕМИ УНОРМУВАННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Проаналізовано окремі прогалини правового регулювання та правотлумачення, пов'язані з застосуванням поліцейськими вогнепальної зброї, спеціальних засобів та фізичного впливу, а також тактичної моделі застосування сили.

Ключові слова: поліцейські заходи примусу, спеціальні засоби, модель застосування сили.

Обсяг повноважень поліцейського передбачає в окремих випадках обмеження прав і свобод людини. Відповідно, поліцейський керується спеціально-дозвільним режимом «Дозволено лише те, що прямо визначене законом» та, відповідно, законодавством встановлені чіткі процедури здійснення поліцейських заходів, під час яких можуть бути обмежені права людини. Одним з ефективних та водночас суперечливих різновидів поліцейських заходів є застосування примусу: фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

З одного боку, заходи примусу дозволяють ефективно виконувати завдання поліції, зокрема, захист прав і свобод людини, публічного порядку, публічної безпеки тощо. А з іншого боку, під час застосування спеціальних засобів мають місце непоодинокі факти перевищення службових повноважень, завдання тілесних ушкоджень, приниження честі та гідності інших осіб. Усе це обумовило інтерес до відповідної проблеми з боку таких науковців, як Мукоїда Р., Осадчий В., Новицький Г. та ін.

Відповідно до ст. 27 Конституції визначено одним з найважливіших обов'язків держав – захист життя людини, що визнано найвищою соціальною цінністю. Для виконання покладених на неї обов'язків держава зобов'язала правоохоронні органи забезпечувати виконання цих конституційних положень і надала їм право, як крайній захід, вживати заходів адміністративного припинення, до яких входить також застосування спеціальних засобів [1].

Ми погоджуємося з висновком В. Осадчого, що не повністю узгодженим, як на наш погляд, є положення п. 2 «б» ч. 3 ст. 45 ЗУ: «гумові та пластикові кийки застосовуються для затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського» з вимогами Розділу VIII Загальної частини КК України – «Обставини, що виключають злочинність діяння». Як відомо, злісна непокора – це відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень або відмова, виражена в зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які виконують службові чи громадські обов'язки. За наведених в п. 2 «б» ч. 3 ст. 45 ЗУ умов правопорушення вже вчинено. Ніякого насильства не чиниться. В наявності лише ігнорування вимог поліцейського. Виходячи з вимог обставин, що виключають злочинність діяння, підстав застосування гумових чи пластикових кийків, за описаних в п. 2 «б» ч. 3 ст. 45 ЗУ умов, немає. За даної ситуації має бути інше реагування, про що і має бути сказано в ЗУ [2].

За цим прикладом ми бачимо неточність у законодавстві, але є більш цікаві приклади, особливо із застосуванням вогнепальної зброї. Її застосування є найбільш суворим заходом примусу, і відповідно, якщо поліцейський застосує її у не визначеному законом порядку, то на нього, скоріше за все, буде відкрито кримінальну справу. У п. 5 ч. 4 ст. 46 ЗУ про НП поліцейському надано право застосовувати вогнепальну зброю для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти. Але не в усіх злочинах буде доцільним її застосування, адже існують такі злочини, де зброя може не застосовуватися, або навпаки, її застосування, навіть в узгодженні з законом буде виглядати неправильно та неетично.

Наприклад, якщо член виборчої комісії чи інша службова особа з використанням свого службового становища перешкоджають без застосування насильства вільному здійсненню громадянином свого виборчого права (ч. 3 ст. 157 КК – тобто вчиняється тяжкий злочин), і після цього намагаються втекти чи доцільно за таких умов застосування вогнепальної зброї? Така особа відома, її можна затримати в інший час, без застосування вогнепальної зброї. Вважаємо, що застосування вогнепальної зброї вбачається доцільним у випадку не лише вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, але обов'язково насильницького чи корисливо-насильницького спрямування, за умови, що така особа намагається втекти [2].

Тож, поліцейський, згідно чинного законодавства самостійно визначає вид та інтенсивність застосування заходів примусу, що в свою чергу, покладає на нього обов'язок вміти миттєво визначити характер правопорушення, індивідуальні особливості особи та інші фактори, а також, саме у процесі застосування, визначити достатність заходу примусу, що у свою чергу повинно привести до його припинення або зміни.

Цікавою є думка О. Г. Комісарова та О. І. Бойко про те, що модель забезпечення особистої безпеки поліцейського та застосування ним сили дозволяє показати послідовність розгортання ситуації за умов застосування поліцейським впливу (сили), особливо враховуючи той факт, що вона (ситуація) є динамічною і постійно змінюється. Розроблена науковцями модель не передбачає, що поліцейський повинен застосовувати або динамічний, або лінійний підхід у частині застосування сили, що, у свою чергу не означає, що він повинен обов'язково застосувати один із засобів впливу, перш ніж переходити до іншого [3].

Тож, виконання службових обов'язків поліцейськими пов'язане з реальною загрозою їхньому життю та здоров'ю. У кожній спеціальній операції, а також при повсякденному несенні служби, особовому складу органів внутрішніх справ доводиться діяти в обстановці реальної небезпеки [1]. Для забезпечення особистої безпеки та виконання завдань, покладених на працівника поліції, законодавство, яким він керується, повинно постійно вдосконалюватися, викорінюючи певні прогалини та неузгодженості, які досить часто розглядають правники у своїх наукових працях.

Список бібліографічних посилань

1. Мукоїда Р. В. Правові основи застосування спеціальних засобів. *Юридичний бюлетень*. 2015. Вип. 1. С. 100–106.
2. Осадчий В. І. Кримінально-правова складова регламентування поліцейських заходів примусу в Законі України «Про Національну поліцію». *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 4. С. 154–160.
3. Комісаров О. Г. Бойко О. І. Теоретико-правова модель застосування заходів примусу Національною поліцією. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвип., ч. 2. С. 120–124.

Надійшла до редколегії 08.04.2019

УДК 34.06:351.74+355.426

А. О. ЗАБЛОЦЬКА,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Р. Г. Валєєв, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАСОБІВ, СПОРЯДЖЕНИХ РЕЧОВИНАМИ СЛЬОЗОГІННОЇ ТА ДРАТІВНОЇ ДІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Робота на підставі закордонного та вітчизняного досвіду застосування поліцейськими засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, визначає окремі тактичні засади їхнього використання.

Ключові слова: спеціальні засоби; засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; тактика примусових поліцейських заходів.

Охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки при проведенні масштабних заходів, змагань місцевого та регіонального рівня під час яких досить часто виникають масові заворушення, де можуть відбутися факти групового порушення публічного порядку та масові заворушення. Охорона публічного порядку необхідна й при проведенні концертів, мітингів, демонстрацій та інших заходів, характерною особливістю яких є участь великої кількості людей. Законом України «Про Національну поліцію» а саме: статтею 2 визначено коло завдань поліції, одним з яких є – забезпечення публічної безпеки і

порядку. Проблеми припинення порушень публічного порядку при проведенні масових заходів є актуальними і характерними для поліції всіх країн світу. Цим фактом зумовлена необхідність дослідження даного питання, керуючись міжнародною практикою та стандартам із застосування спеціальних засобів, зокрема, газових балончиків.

Щодо наукової розробки даного питання слід відмітити наступне: теоретичними та практичними дослідженнями розпилення рідин та газів займалися такі вчені, як С. О. Донченко, В. О. Лоторєв, В. О. Михальовий, А. П. Шевчук, В. Д. Шиян, В. В. Шостак, І. В. Чайка та інші, у тому числі зарубіжні науковці. У відповідних наукових працях, зокрема, наведено методики оцінки індивідуального та соціального ризику на відкритих майданчиках, в умовах міської забудови під дією таких чинників, як надлишковий тиск, гранично-допустима концентрація речовин, що розпилюються тощо, а також розробка основних методик та положень щодо тактичного застосування газових балончиків при виконанні службових повноважень [2, с. 10–11].

Аналізуючи окремі тактичні засади використання газових балонів, закордонні фахівці [1, с. 7–8] виокремлюють декілька цілей застосування. Вони використовуються для безпечного розгону правопорушників і дозволяють поліції відновити публічний порядок і право вільно рухатися.

Приклади включають видалення протестувальників, які незаконно блокують/забарикадують дороги або доступ до громадських будівель, парків або події. Обмеження свободи пересування в більшості правових систем є незаконним і забезпечує правову основу для розгону протестувальників. Тактичне використання газових пристроїв є тим найбільш виваженим та ефективним інструментом, якщо натовп відмовляється розійтися мирно. При цьому завжди необхідно мати на увазі пропорційність у застосуванні сили та інші законодавчі вимоги щодо застосування заходів примусу.

По-перше, застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, як і застосування будь-якого спеціального засобу, визначеного ст. 42 ЗУ «Про Національну поліцію», вимагає від працівників поліції попереднього попередження про застосування до особи, групи осіб такого заходу [4].

По-друге, слушним буде відмітити той факт, що при роботі з газовими балончиками поліція повинна бути обережною у позиціонуванні пристрою. Потрібно завжди залишати ясний маршрут виходу, щоб натовп розійшовся.

По-третє, присутність жінок і дітей має бути розглянуто перед запуском. Додатково відстань між натовпом і також слід брати до уваги, щоб уникнути неефективного використання газових балонів через погану оцінку відстані, наприклад, якщо натовп за межами діапазону пускових установок.

Вважаємо за необхідне зазначити, що є ризики, пов'язані з тактичним використанням газових балончиків. Приклади включають:

- Вони можуть бути дефектними, тобто не випускати газ. Хоча це малоімовірно але ризик не може бути знижений.
- Явища погоди, такі як несподіваний вітер, можуть підірвати газ від натовпу або навіть назад до одиниці публічного порядку.
- Натовп може забрати газові засоби і викинути з групи.
- Чутливі будівлі (школи, адміністративні та політичні приміщення...) близькі до демонстрація може бути забруднена неточним запуском газу
- Каністри сльозоточивого газу, що проникають у будівлі (ризик пожежі)
- Вплив газу на людей та ін.

Слушним буде зазначити малодослідженість цього питання, та недостатня увага приділена законодавчому регулюванню цього заходу. Тому розроблення планів, планування навчальних заходів, тренінгів з урахуванням досвіду провідних країн. Вважаємо, що з метою розвитку практичних навичок поліцейських з забезпечення публічного порядку, з використанням спеціальних засобів, існує нагальна необхідність розробки та проведення додаткових занять, тренінг, та інших навчально-виховних заходів, що забезпечили якісне виконання працівниками поліції повноважень, покладених на них законом.

Список бібліографічних посилань

1. Public Order Management. Tactical Use of Gas Canisters. UN Peacekeeping PDT Standards for Formed Police Units. 1st ed. 2015. URL: <http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/387390/Tactical%20use%20of%20Gas%20Grenades.pdf> (дата звернення: 15.03.2019).
2. Шиян В. Д. Тактика застосування аерозольних генераторів при проведенні заходів забезпечення громадського порядку. *Сучасна спеціальна техніка*. 2009. № 2. С. 16–26.
3. Шиян В. Д., Сторожук І. П. Застосування спеціальних засобів для забезпечення громадського порядку, проведення масових заходів: аналіз, методика, тактика. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 122–128.
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.03.2019).

Надійшла до редколегії 17.03.2019

УДК 378.147/355.23

О. В. ЗАЙКА,

*курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*О. М. Лопасєва, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Розглядається використання засобів комп'ютерної техніки у вогневій підготовці поліцейських, з метою покращення рівня знань та умінь як складової професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції,

Ключові слова: професійна підготовка, вогнева підготовка, поліцейські, вогнепальна зброя, комп'ютерна техніка, інноваційні технології, навчання.

21 століття – епоха технологічних звершень людства. Наразі наше суспільство не стоїть на місці й комп'ютерні технології дають нам можливості використовувати їх в абсолютно різних сферах діяльності людини. Ці технології не оминували й такий напрямок навчання як вогнева підготовка у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України.

«Вогнева підготовка», як навчальна дисципліна є невід'ємною ланкою у формуванні спеціальних професійних здібностей працівників Національної поліції та інших підрозділів міністерства внутрішніх справ України.

На нашу думку, метою вивчення цієї навчальної дисципліни є розвиток практичних навичок володіння та використання вогнепальної зброї майбутніми працівниками поліції, формування їх світогляду та готовності захищати свою державу.

Для найкращої підготовки курсантів навчальних закладів зі специфічними умовами навчання і для формування в них спеціальних навичок з вогневої підготовки, були впроваджені нові інноваційні технології. А саме, комп'ютерно-тренажерних і тренажерних засобів у навчальний процес на кафедрах, що займаються вогневою підготовкою [1, с. 30].

Система підготовки курсантів, яка на сьогоднішній день існує, не повністю враховує те, що вогнева підготовка є тією невід'ємною частиною професійного знання у формуванні особистості, яка в подальшому буде виконувати роль захисника нашої країни.

У закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України існує два основних етапи навчання вогневій підготовці – теоретичний та практичний.

Теоретична підготовка – це вивчення матеріальної частини зброї, правових основ застосування зброї, заходів безпеки, основ та правил стрільби з використанням відповідних комп'ютерних програм тощо.

Етап практичної підготовки можна поділити на два підетапи: перший підетап – вивчення матеріальної частини зброї, прийомів стрільби, вирішення вогневих задач, тренування виконання нормативів з вогневої підготовки, виконання вправ навчальних стрільб з використанням комп'ютерно-тренажерних і тренажерних засобів тощо; другий – виконання нормативів з вогневої підготовки, практичне виконання навчальних стрільб та стрільба у модельованих ситуаціях під час виконання службово-бойових завдань у бойовому тирі з інтерактивним мультимедійним обладнанням, яке дозволяє передавати на екран мішень зображення правопорушника (що тікає, нападає, з наведеною зброєю, із захопленим заручником тощо), створене комп'ютерними програмами [1, с. 31].

На нашу думку, на всіх стадіях викладання вогневої підготовки необхідно впроваджувати компонент використання відповідних комп'ютерних програм. Таким чином, під час вивчення саме теоретичної частини дисципліни вогнева підготовка, можуть використовуватися мультимедійні презентації, посібники й підручники з використанням текстів і графічних зображень. Період практичної підготовки може бути забезпечений комп'ютерними навчальними проектами за для засвоєння матеріальної частини зброї і роботи їх складових та механізмів, з метою практичного використання правил стрільби зі стрілецької зброї.

Програми вогневої підготовки не змінювалися протягом багатьох років. Стереотипи щодо викладання вогневої підготовки долаються із труднощами. Нові інформаційні технології, комп'ютерна техніка, електронні стрілецькі тренажери в освітній процес упроваджуються повільно. Внаслідок цього процес удосконалювання вогневої підготовки курсантів на основі сучасних технічних засобів навчання у ВНЗ набуває актуального значення [1, с. 30].

Саме впровадження інноваційних технологій, в систему навчання курсантів з вогневої підготовки, є тією базою на основі якої й створюються ті тренажерно-імітаційні засоби за допомогою яких росте рівень знань та вмінь майбутніх поліцейських. Використання цих засобів у навчанні можна пояснити економічною доцільністю, безпекою в навчанні, при проведенні практичних занять, та можливістю змінювати й вибудовувати зворотній процес з викладачами або інструкторами та використання різноманітних новітніх технологій в навчанні.

Наразі в Україні створено ряд лазерних стрілецьких тренажерів (наприклад, «Рубін», ЛТ-110ПМ, ЛСК М430 (УБ), ІЛТ-111), що забезпечують візуальний контроль за діями учнів і комп'ютерну обробку результатів стрільби. Розроблений і впроваджений в навчання тренажер «СКАТ» дозволяє проводити заняття по навчанню прийомів стрільби з різних зразків стрілецької зброї, яка використовується як в армії, так і в інших силових структурах. Проте, жоден з перерахованих тренажерів не забезпечує імітації віддачі зброї при стрільбі.

Останні розробки дозволили вирішити і цю проблему. Створений Центральним науково-дослідним інститутом точного машинобудування, уніфікований тренажер для навчання стрільбі із стрілецької зброї І-У35 володіє повною імітацією силової дії зброї на стрільця [2, с. 3–4].

Підсумовуючи, можемо наголосити, що використання новітніх комп'ютерних програм з вогневої підготовки, в рамках навчання курсантів є, дійсно, необхідністю, за якої аж ніяк не потрібно замінювати вчителя, а в поєднанні з класичними підходами підвищувати ступінь теоретичних і особливо практичних умінь.

Список бібліографічних посилань

1. Клішин В. М., Афанасьєв В. В., Забула О. Є. Використання комп'ютерно-тренажерних засобів у вогневій підготовці курсантів. *Чесць і закон*. 2014. № 4 (51). С. 30–34.
2. Штофель Д. Х., Навроцька К. С., Ващук Л. В. Сучасний стан, перспективи розвитку і застосування стрілецьких тренажерів у вогневій підготовці (за матеріалами вітчизняних і

закордонних виставок) // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14–23 берез. 2018 р. Вінниця : Вінниц. нац. техн. ун-т, 2018. 8 с. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-frtzip/all-frtzip-2018/paper/view/4236> (дата звернення: 01.04.2019).

Надійшла до редколегії 08.03.2019

УДК 34.07+342.76

Ю. М. ЗУБИК,

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Р. Г. Валєєв, *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ЕКІПРУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЕЛЕКТРОШОКОВИМИ ПРИБОРАМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проаналізовано проблему підвищення ефективності поліцейських заходів та зниження ризиків завдання серйозної шкоди правопорушникам. Обґрунтовано необхідність екіпування поліцейських електрошокерів пристроями як спосіб вирішення цих завдань.

Ключові слова: *поліцейські заходи, спеціальні засоби поліцейських, електрошокерів пристрої, екіпування поліцейських.*

Розвиток Української держави відбувається через поступове реформування різних сфер її функціонування. Враховуючи пріоритетність правоохоронної функції держави, реальні та досить кардинальні реформи розпочалися саме з розбудови Національної поліції. Але її хід та результати викликають занепокоєння як з боку науковців, громадськості, так і самих правоохоронців. На нашу думку, у становленні поліції залишилися очевидні напрями реформування, які незважаючи на простоту формулювання, обіцяють стати максимально ефективними. Зокрема, мова йде про екіпування поліцейських електрошокерів пристроями – ефективними спеціальними засобами, що використовуються поліцейськими усіх розвинутих країн світу. Законодавчі підстави для цього існують з моменту прийняття Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема, згідно пункту 6 частини третьої ст. 45, електрошокерів пристрої контактної та контактної-дистанційної дії застосовуються для: відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною та для відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського [1, ст. 45].

Ми погоджуємося з фахівцями, що таке екіпування дозволить виконувати завдання поліції, не завдаючи порушнику надмірної шкоди [2]. Крім того, екіпування електрошокерами збільшує варіативність дій поліцейського та його можливості. Відповідно, знижується ризик завдання надмірної шкоди правопорушнику та ризик невиконання службових обов'язків внаслідок бездіяльності поліцейських. Також завдяки ефективним сучасним спец засобам зменшується ризик завдання шкоди життю чи здоров'ю поліцейського [3, с. 38]. Звісно, застосування електрошокерів пристрою, як застосування будь-яких спеціальних засобів повинне відповідати вимогам щодо здійснення заходу примусу, тобто обраний поліцейській захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [1, ст. 29].

Для вирішення проблеми екіпування поліцейських електрошокерами, потрібно залучити чималі кошти та ресурси для їхньої закупки, сертифікації, пілотного впровадження, розробки інструкції чи методичних рекомендації щодо їхнього носіння, зберігання, обслуговування, використання та застосування; організацію відповідного навчання персоналу поліції тощо. На нашу думку, правильним було б рішення екіпування вітчизняних

правоохоронців так званими «дейзерами» дистанційної дії, що використовуються поліцейськими США. Такі шокери мають змінні картриджі, які потрібно замінювати після кожного застосування. Ще однією особливістю такого класу електрошокерів є те, що їх можна застосовувати, не тільки стріляючи зарядами, які містяться в картриджі. Можна також застосувати шокер шляхом дотику електродами до тіла, яке не пробиває шкіру та наносить порушнику найменшу шкоду. Перевагою такого пристрою є ще те, що його можна використовувати для попередження шляхом холостого натискання на курок в відповідному положенні перемикача, що створює голосний тріскіт, який може змусити правопорушника виконувати в подальшому законні вимоги поліцейського [4].

Розглянемо типову службову ситуацію: поліцейські, приїхавши за викликом по факту хуліганських дій та навмисного нанесення тілесних ушкоджень, бачать потерпілих, свідків, та підозрюваних – осіб, які не виконують команд поліцейських, виявляють бажання піти з місця події, на спробу комунікації відповідають грубою лайкою. Під час застосування поліцейськими прийомів тактильного контакту та фізичного контролю вони вириваються і не дають поліцейським їх затримати. Далі група молодиків об'єднується та нападає на поліцейських. У цій ситуації поліцейські можуть застосувати пластикові чи гумові кийки, засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії (перцеві балончики) або пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами (травматичну зброю) [1, ст. 45].

Застосовувати перцеві балончики в переміщеннях і в вітряну погоду категорично заборонено, і це обмежує коло їх застосування. Застосувати кийок поліцейському слід наблизитися до правопорушника і нанести удар в певні точки тіла. У першому випадку – збільшується ризик життю і здоров'ю поліцейського, бо скоротивши відстань, особа в стресовій ситуації може скористатися підручними засобами і нанести удар у відповідь, або застосувати спеціальні прийоми, оскільки завжди є ймовірність того, що особа може володіти спеціальними навичками рукопашного бою. По-друге поліцейський при нанесенні удару, може завдати порушнику шкоди, його здоров'ю, або ж викликати ще більшу агресію [2, с. 42]. Застосувати кийки проти групового нападу у нашій гіпотетичній ситуації є проблематичним, оскільки це високий рівень фехтування. Якщо ж поліцейські застосують травматичну чи вогнепальну зброю, то вони знижують ризики для себе, але ставлять під загрозу здоров'я та навіть життя оточуючих, а також спричиняють серйозні ушкодження нападникам. Проте застосування у відповідній ситуації електрошокеру зменшує ризики для здоров'я поліцейського: для приведення в дію цього спецзасобу не потрібно наблизитися до особи правопорушника. Також ризик нанесення серйозної шкоди злочинцям суттєво зменшується, оскільки струм при контакті з м'язами приводить їх в непрацездатний стан тимчасово та локально.

Необхідно зазначити й те, що існує декілька стереотипних уявлень про ефективність електрошокового пристрою. Зокрема, нібито електрошокер не зможе зупинити порушника, який має велику масу тіла. Це не так, сучасні шокери мають різну силу струму, у тому числі для осіб з надмірною вагою тіла. Згідно іншого стереотипу, дейзер може призвести до зупинки серця в людини. Але якщо звернутися до історії виникнення цього пристрою, то він був запатентований ще в 1974 р. У США особливою вимогою до приладу була саме безпека його застосування, тому проведено декілька досліджень, які довели, зокрема, що дія струму не призводить до зупинки серця [2]. Третій міф стверджує, що електрошокер із принципом контактно-дистанційної дії не має достатньої сили, щоб електроди пробити верхній одяг та дісталися до тіла, але сучасні пристрої пробивають шар одягу до 30 мм і навіть більше [2].

Отже, впевнено можна зазначити, що поліцейських тих підрозділів, які безпосередньо стикаються з необхідністю застосування спеціальних засобів, потрібно екіпірувати електрошоковими пристроями. Але американські дослідники [2] акцентують, що основною причиною включення в комплект екіпірування поліцейських електрошокерів є те, що поліція повинна піклуватися про здоров'я громадян і не допускати нанесення надмірної шкоди людям.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Worley V. B., Vaughn M. S., Worley R. M. "Shocking" Consequences: Police Officer Liability for the Use of Tasers and Stun Guns. *Criminal Law Bulletin*. 2012. Vol. 48, Iss. 4. Pp. 625–654.
3. Банах В. Р., Булачек І. С. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 300 с.
4. Marks P. The shocking use of police stun guns. *New Scientist*. 12 November 2005.

Надійшла до редколегії 09.04.2019

УДК 343.985

А. Є. КРИЩЕНКО,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ НЕЗАКОННИМ ВІДТВОРЕННЯМ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Ключові слова: *злочин; оперативно-розшукова протидія, комп'ютерні програми.*

В умовах прагнення України бути повноправним членом світового співтовариства, основними завданнями сьогодення є дотримання світових стандартів у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності та створення такого механізму регулювання відносин у цій сфері, який за умов відповідності міжнародним вимогам служив би національним інтересам. Програмне забезпечення, яке в умовах стрімкого технологічного розвитку постійно удосконалюється відповідно до вимог сучасності, є тим об'єктом інтелектуальної власності, який зазнає найбільшого впливу від правопорушень, що, в свою чергу, обумовлені суттєвою різницею між витратами інтелектуальних ресурсів на створення комп'ютерних програм та витратами на їх незаконне копіювання та розповсюдження.

Теорія і практика свідчить, що одним із дієвих і традиційних напрямів удосконалення протидії злочинам є покращення її теоретичного забезпечення, що досягається за допомогою приділення з боку науковців належної уваги.

Проблематика оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм майже не знайшла свого відображення в наукових працях вчених. Окремі проблеми розглядалися вченими фрагментарно здебільшого в контексті протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності.

Зокрема, серед вітчизняних науковців у сфері оперативно-розшукової діяльності в різних аспектах проблемам протидії злочинам, пов'язаним з порушенням прав інтелектуальної власності приділяли увагу Д. К. Антонов, С. Г. Гордієнко, О. Б. Єліферов, В. А. Сандул, Р. П. Томма, Ю. Ю. Федоришина, О. М. Юрченко та інші.

Перелічені обставини зумовлюють актуальність і вибір теми проведення комплексного монографічного дослідження питання оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

Метою вказаного дослідження пропонується визначити обґрунтування теоретичних положень і розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення процесу оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

Для досягнення зазначеної мети пропонується вирішити такі задачі:

- здійснити аналіз стану наукової розробленості теми;
- надати оперативно-розшукову характеристику злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм;
- надати пропозиції щодо удосконалення правових засад оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм;
- надати пропозиції щодо удосконалення організації оперативного обслуговування сфери інтелектуальної власності підрозділами кримінальної поліції;
- визначити напрямки підвищення ефективності використання позаштатних негласних працівників оперативних підрозділів Національної поліції під час виявлення злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм;
- охарактеризувати особливості оперативного пошуку ознак злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм;
- розглянути зміст тактики оперативно-розшукового документування злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм;
- розкрити тактичні особливості реалізації матеріалів оперативної розробки щодо злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

На нашу думку, визначені нами напрями дослідження нададуть змогу вирішити наукове завдання у вигляді теоретично сформульованих та емпірично доведених положень і рекомендацій щодо оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

Надійшла до редколегії 12.04.2019

УДК 351.74(477)

Я. В. ЛЮБУТІНА,

курсант факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

М. В. Іншеков, *старший викладач кафедри тактичної*

та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У час реформування системи правоохоронних органів, а також при активному залученні працівників Національної поліції до участі у антитерористичній операції проблеми безпеки поліцейських стоять особливо гостро та становлять національні інтереси держави.

Згідно до стаття № 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Реалії сьогодення, не проста політико-економічна ситуація у державі та підвищенні криміногенної обстановки в Україні вимагають від держави рішучих заходів що до забезпечення національної безпеки та, в особливу чергу, безпеки правоохоронців.

За останні роки різко збільшилась кількість фактів групових порушень громадського порядку, а також різного роду нападів на працівників МВС, тому дуже різко постає питання забезпечення публічного порядку та законності і, як наслідок, – забезпечення особистої безпеки поліцейських у екстремальних умовах.

Актуальність проблеми роботи полягає у забезпеченні ефективної протидії небезпекам під час надзвичайних ситуацій та захисту людей від них. Працівникам поліції необхідно більш якісно та ефективно виконувати службові обов'язки у зоні надзвичайної

ситуації. Актуальність дослідження визначається зростаючою значимістю в сучасних умовах високого рівня індивідуальної та групової бойової готовності до дій у надзвичайних ситуаціях. Складна політико-соціальна ситуація в країні та проведення антитерористичної операції на сході України, підвищення, за офіційними даними МВС України, рівня злочинності на 60 % та збільшення кількості вогнепальної нелегальної зброї у населення більше ніж у 5 разів негативно впливають на стан безпеки у державі і, як наслідок, значно збільшують кількість екстремальних ситуацій в роботі національної поліції та ускладнюють їх наслідки. Такий негативний вплив може призвести до значних матеріальних збитків та людських втрат, навіть, у національному масштабі. Для протидії цим негативним явищам та забезпечення захисту населення необхідно постійне вдосконалення системи підготовки до дій у екстремальних ситуаціях. В цій системі, визначення готовності правоохоронних органів до протидії небезпекам у надзвичайних ситуаціях носить перспективний характер.

Значення стану особистої безпеки поліцейських в екстремальних умовах є не тільки професійною проблемою, але й впливає й на національну безпеку України. Тому для покращення загального стану в цій галузі вкрай необхідні державні кроки в цій сфері, національне фінансування і докорінна зміна системи професійної підготовки в правоохоронних органах. Методи, методики та способи цього покращення є подальшою метою наукових досліджень кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 ХНУВС.

Знання правил поведінки з громадянами, способів захисту себе і оточуючих в умовах виникнення екстремальної ситуації та вміння застосовувати їх на практиці – це той шанс, який може допомогти поліцейському з мінімальними фізичними і моральними втратами вижити в небезпечній ситуації та професійно виконати свої обов'язки.

Отже, підводячи підсумки вище згаданого роботи полягає у необхідності удосконалення ступеню захищеності та безпечних дій правоохоронців в екстремальних ситуаціях. В системі службової підготовки Національної поліції України необхідно передбачити навчання особового складу при діях у екстремальних ситуаціях з урахуванням тенденцій перебігу та сучасних обставин та особливостей. Світовий досвід вказує на появу нових небезпек для правоохоронців під час виникнення екстремальних ситуацій і захист від них призводить до підвищення ефективності дій поліцейських та зниження рівня травматизму при виконанні цих дій. У кризових ситуаціях екстремального характеру поліцейський повинен володіти широким переліком тактичних способів та дій в залежності від зміни оперативної обстановки.

Надійшла до редколегії 05.04.2019

УДК 378.011.3-051:796

А. О. МАМИКІНА,

студентка факультету № 3

Донецького юридичного інституту МВС України

Науковий керівник:

Л. В. Зубченко, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри бойової та спеціальної фізичної підготовки

Донецького юридичного інституту МВС України

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СУЧАСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Розглядаються можливості застосування інформаційних комп'ютерних технологій у галузі фізичного виховання. Розглядаються зміст використання комп'ютерної програми, яка має назву «Фізкультурний паспорт студента» та застосовується для моніторингу здоров'я студентської молоді.

Ключові слова: інформаційні технології, студенти, фізичне виховання, моніторинг, комп'ютерна програма.

Процеси інформатизації сучасного суспільства сприяють інтелектуалізації різних видів діяльності, зумовлюють еволюцію освітніх технологій, дають змогу створювати якісно нове інформаційне середовище, що забезпечує розвиток творчого потенціалу кожної людини. Інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ) – технології, пов'язані зі створенням, зберіганням, передачею, обробкою і управлінням інформацією, дозволяють управляти інформацією за допомогою комп'ютерів і програмного забезпечення, різних пристроїв і систем зв'язку [3, с. 46].

Аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій у галузі фізичної культури і спорту цікавили багатьох фахівців, адже їх використання дає можливість ефективно збирати, обробляти та передавати інформацію, якісно змінювати методи і організаційні форми підготовки висококваліфікованих спортсменів та фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням, підвищувати результативність діяльності тренерів, суддів, викладачів і фахівців фізичного виховання і спорту [3–5]. Інформаційно-комп'ютерні технології використовують: як засіб навчання й організації інтелектуального дозвілля; для біомеханічного аналізу техніки руху спортсменів, створення моделей тренувальних і змагальних ситуацій і як засіб автоматизації процесів обробки результатів змагань і наукових досліджень; для інформаційно-методичного забезпечення та управління навчально-виховним процесом у навчальних закладах, спортивних установах і організаціях; при організації моніторингу фізичного стану та здоров'я тих, хто займається; як засіб автоматизації процесів контролю, комп'ютерного тестування фізичного, функціонального розумового і психологічного станів тих, хто займається, і корекції результатів навчально-тренувальної діяльності; у рекламній, пропагандистській та підприємницькій діяльності у сфері спорту [3, с. 47].

Значенню комп'ютерних технологій у навчальному процесі з фізичного виховання присвячено роботи А. Андрющука, В. Волкова, Н. Гончарової, В. Кашуби, Н. Наумової, С. Няньковського, К. Сергієнка, О. Скалія, В. Шандригоса, В. Шиголєвського та ін. Наприклад, науковець А. Сущенко вважає, що застосування ІКТ здатне значно підвищити продуктивність праці учасників педагогічної діяльності за рахунок високоякісної передачі навчального матеріалу, концентрації уваги на вузлових моментах навчального матеріалу і водночас зменшити непродуктивні втрати сил та часу на пошук, опрацювання, сприймання і засвоєння інформації [5]. Предметом досліджень у праці О. Черевичко є застосування комп'ютерних технологій, спрямовані на вивчення властивостей пам'яті та уваги як складників когнітивних функцій та впливу цих властивостей на формування рівня працездатності й ефективності виконуваної роботи, підготовки до майбутньої професії [3].

Нині розроблені і з успіхом використовуються у сфері фізичного виховання багато різноманітних програм, наприклад: а) комп'ютерна програма «FITNESSGRAM / ACTIVITYGRAM», розроблена інститутом Купера і Національною асоціацією спорту і фізичного виховання США (NASPE), яка застосовується для оцінки фізичного стану дітей, підлітків та молоді; б) комп'ютерна діагностика рівня здоров'я і фізичної підготовленості школярів та студентів, розроблена М. Горобей; в) комп'ютерно-діагностична програма «Школяр»; г) автоматизована система «Monitoring» для здійснення контролю фізичного стану дітей шкільного віку та ін. [4, с. 126–127]

Моніторинг фізичного здоров'я студентів – це складна інформаційно-аналітична та прогностична система, що включає спостереження за станом фізичного здоров'я на рівні індивіда і соціальної групи, оцінку його результатів і прогнозування здоров'я в майбутньому як для індивіда, так і соціальних груп, об'єднаних за територіальною ознакою або характером діяльності [2, с. 53]. Проведення моніторингових досліджень супроводжується отриманням великого масиву інформації, аналіз якої неможливий без використання сучасних інформаційних систем [2; 3; 5].

Враховуючи все вищесказане, на кафедрі бойової та спеціальної фізичної підготовки Донецького юридичного інституту МВС України (ДЮІ), викладачами використовується комп'ютерна програма, яка має назву «Фізкультурний паспорт студента» та застосовується

для моніторингу здоров'я студентської молоді. База даних, яка формується за результатами обстеження, містить наступну інформацію: прізвище та ім'я студента; дата тестування; вік, група здоров'я та дані медичного, морфологічного та психологічного контролю на момент тестування; результати тестів (показники фізичного розвитку, функціональних можливостей, рухових здібностей (якостей), фізичної підготовленості, рухової активності; порівняльна оцінка в балах; рекомендації щодо подальших занять фізичним вихованням та ін.

Моніторинг здійснюється за півріччя та рік (поточний та етапний контроль) згідно отриманих показників за підсумками роботи, що дає можливість оперативного втручання у процес фізичного виховання і довгострокового планування занять зі студентами у групах, як сформованих відповідно стану здоров'я, так і індивідуально. Можливість подальшого внесення в неї додаткових доповнень та змін забезпечує безперервний процес моніторингу здоров'я студентів ДЮІ, дає змогу здійснювати контроль за рівнем фізичної підготовленості кожного та вносити необхідні корективи для подальшого ефективного розвитку на протязі всього періоду навчання з фізичного виховання.

Таким чином, використання комп'ютерної програми «Фізкультурний паспорт студента» надає можливості більш ефективно управляти процесом фізичного виховання студентської молоді ДЮІ, здійснюючи не тільки оперативний контроль за станом їх фізичного здоров'я, але й окреслює можливості перспективного планування роботи з фізичного виховання з кожним індивідуально.

Список бібліографічних посилань

1. Аксьонова О. П. Комп'ютер на уроці фізичної культури. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. № 7. С. 30–33.
2. Духовный Л. Ф. Автоматизация оценивания физических достижений учащихся по двенадцати бальной системе. *Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 22. С. 138–143.
3. Каллаур Л. В. Застосування інформаційних технологій у фізичному вихованні школярів та студентів. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2018. Вип. 2. С. 43–48.
4. Петренко Г. В. Застосування комп'ютерних технологій у здоров'я орієнтованому фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2014. № 4. С. 126–128.
5. Сущенко А. В. Інформаційно-комунікаційні технології і засоби навчання в професійній підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт*. 2012. № 1 (7). С. 104–111.

Надійшла до редколегії 19.04.2019

УДК 351.74(477).796

В. О. НАЙДА,

курсант факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3072-7326>

Науковий керівник:

М. Г. Калюжний, викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК ШВИДКІСНО-СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У ХОДІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Запропоновано комплекс ізометричних (статичних), динамічних фізичних вправ швидкісно-силової спрямованості, проаналізовано ефективність такого комплексу вправ при завершенні тренувального заняття

Ключові слова: *м'язові групи, швидкісно-силові якості, комплекс вправ.*

Служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень [4 с. 40].

Враховуючи ті завдання, які щоденно виконує працівник поліції в умовах постійних фізичних навантажень, ми пропонуємо приділити окрему увагу розвитку саме швидкісно-силових якостей.

Проблемами формування та вдосконалення швидкісно-силових якостей займалися такі вчені, як В. М. Платонов, Л. П. Матвеев, В. Б. Добровольский, Г. О. Заярін, С. М. Решко, О. М. Несін, О. І. Камаев та ін. У працях цих авторів з педагогічної та фізіологічної точки зору виділено, проаналізовано та сформовано ключові положення розвитку швидкісно-силових якостей у підготовці поліцейських.

Зазначимо, що не буває легкоатлетичних, гімнастичних та координаційних вправ, спрямованих на розвиток виключно витривалості, гнучкості, сили, спритності, швидкості, а проявляються вони у комплексі [3, с. 3], звідси і з'явився термін швидкісно-силові якості.

Які ж м'язові групи найбільш важливі і необхідні при здійсненні поліцейським діяльності з протидії злочинності? До числа «найбільш важливих» і найбільш функціонально задіяних слід віднести наступні п'ять м'язових груп людини:

- розгиначі хребетного стовпа;
- згиначі хребетного стовпа і тазостегнових суглобів;
- розгиначі ніг;
- розгиначі рук;
- великий грудний м'яз.

Особливу увагу при розгляді нашого питання з розвитку швидкісно-силових якостей слід приділити групі м'язів черевного преса і групі м'язів поперечної області людини. Це пов'язується з тим, що дані м'язи:

- беруть участь в здійсненні більшості дій;
- при наявності розвиненого м'язового корсету, який охоплює черевну порожнину, складаються умови для нормального функціонування внутрішніх органів і, отже, поліпшення здоров'я людини;
- при належній силі м'язів черевного преса складаються умови щодо попередження грижі;
- при належній силі м'язів поперекової області, створюються передумови щодо профілактики травматизму даної області, зважаючи на великі навантаження на неї при перенесенні важких предметів у ході службової діяльності.

Узагальнивши практичний досвід, а також позиції вищезазначених авторів та спираючись на сучасні уявлення про енергетику м'язового скорочення, морфо-функціональні властивості м'язів, внутрішню – та міжм'язову координацію, ми припускаємо, що розвиток швидкісно-силових якостей буде більш успішним, коли спеціальні та змагальні вправи з максимальною інтенсивністю і швидкістю виконання будуть даватись при завершенні тренувального заняття.

Попередньо нами було розроблено систему засобів швидкісно-силового характеру (спеціальні та змагальні вправи), які виконувались в кінці заняття, тобто на фоні певної втоми усіх систем організму.

Запропонований комплекс ізометричних (статичних), динамічних фізичних вправ швидкісно-силової спрямованості полягав у моделюванні колового тренування з періодичними зупинками (15 секунд біг/ 15 секунд вправа) для виконання вправ з:

- утримання тулубу в положенні упор лежачи на передпліччях («Планка»);;
- класичне згинання і розгинання рук в упорі лежачи,
- стрибки в повному присіді;
- класичне підймання тулуба з положення лежачи,

- відкидання ніг назад із положення упору присівши;
- випадки вперед з великою інтенсивністю.

Для практичного обґрунтування запропонованого нами комплексу вправ за підтримки та під керівництвом викладачів кафедри спеціальної фізичної підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ з курсантами навчальної групи у кількості 25 осіб (з них 14 юнаків та 11 дівчат) під час проведення занять зі спеціальної фізичної підготовки у кінці заняття виконувалися запропоновані нами вправи протягом 10 хвилин, заняття відбувалися 4 рази на тиждень, було проведено загалом 36 таких занять.

Для визначення ефективності такого комплексу фізичних вправ, спрямованих на розвиток швидкісно-силових якостей, з курсантами навчальної групи до і після виконання описаних вправ були здані нормативи з бігу на 1000 м і з бігу на 100 м, з комплексної силової вправи для юнаків і зі згинання та розгинання рук для дівчат.

Назва вправи	Оцінка		Прізвище та ініціали
	Контрольована (n=25)	Експертна (n=25)	
Біг на 100 метрів(сек.)	14,1	13,8	Бойко А.
Біг на 1000 метрів(хв.)	3,4	3,3	
Комплексна силова вправа	47	55	
Біг на 100 метрів(сек.)	15,1	14,5	Джафаров С.
Біг на 1000 метрів(хв.)	3,4	3,3	
Комплексна силова вправа	43	50	
Біг на 100 метрів(сек.)	16,1	15,8	Жданова І.
Біг на 1000 метрів(хв.)	4,3	4,1	
Згинання та розгинання рук	23	27	
Біг на 100 метрів(сек.)	18,2	17,5	Колос О.
Біг на 1000 метрів(хв.)	4,3	4,2	
Згинання та розгинання рук	24	26	
Біг на 100 метрів(сек.)	14,8	14,2	Моїсєєв Є.
Біг на 1000 метрів(хв.)	4	3,4	
Комплексна силова вправа	43	48	
Біг на 100 метрів(сек.)	16,8	16,1	Шестопалова А.
Біг на 1000 метрів(хв.)	4,1	4	
Згинання та розгинання рук	20	24	

При складанні нормативів зафіксоване загальне поліпшення результатів. У наведеній таблиці наведені показники поліпшення результатів деяких курсантів.

Як свідчать показники у таблиці, виконання зазначених нами вправ у кінці заняття мало позитивний вплив на швидкісно-силові показники курсантів.

Внаслідок проведеного дослідження ми зробили висновок про значно удосконалену ефективність запропонованого комплексу вправ у ході розвитку швидкісно-силових якостей під час практичних занять та проведення самостійної підготовки з курсантами закладів вищої освіти системи МВС. Підтвердженням цього є підвищення спортивного результату у курсантів після застосування запропонованого комплексу вправ.

Зроблені нами оцінки в значній мірі носять якісний характер і дозволяють принципово правильно визначити стратегію та тактику швидкісно-силової підготовки поліцейських різної статі, віку та спеціалізації за допомогою запропонованого нами комплексу фізичних вправ при плануванні фізичних навантажень для працівників Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Волков Н. И. Теория и практика интервальной тренировки в спорте. М. : Воен. акад. им. Ф. Э. Дзержинского, 1995. 196 с.

2. Гуревич И. А. 1500 упражнений для моделирования круговой тренировки. Минск : Высшая школа, 1980. 257 с.
3. Микіч М., Чорненко Г. Ефективність методики розвитку швидко-силових якостей студентів-легкоатлетів. *Українські технології*. 2004. № 2. С. 273–275.
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.04.2019).

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 378.147/614.88

Є. А. САВЕЛА,

*курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

С. А. Миронюк, кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОБОВ'ЯЗКОВЕ НАВЧАННЯ ДОМЕДИЧНІЙ ДОПОМОЗІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Розглядається сутність домедичної допомоги, яка є частиною професійної підготовки сучасних поліцейських, необхідної для врятування життя та/або здоров'я осіб, які постраждали внаслідок злочину або правопорушення, нещасних випадків, або перебувають у стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

Ключові слова: *домедична допомога, професійна підготовка, поліцейський, постраждалий, збереження життя.*

На сьогоднішній день рівень злочинності в Україні не стоїть на місці. Кількість вчинюваних злочинів зростає з року в рік. А враховуючи, що в нашій країні вже п'ять років існує збройне протистояння, та на жаль, з зони розмежування на мирну територію здійснюється контрабанда зброї військового зразка. Насамперед, якщо звернутись до статистики Генеральної прокуратури України, за останні 5 років кількість злочинів з використанням зброї, а також злочинів проти життя та здоров'я помітно збільшилась.

Зокрема, у січня 2014 року кількість злочинів з використанням вогнепальної зброї становила 83, а у лютому 2019 року – 153, що свідчить нам про зростання майже в 2 рази такого виду злочину. Що ж до злочинів проти життя та здоров'я, за січень 2014 року було нараховано 9996, а в лютому 2019 – 10208 [1].

Також, наразі в Україні дещо нестабільна політична ситуація, тривають значні зміни, які зачіпають всі сфери людського життя, збройний конфлікт на сході країни, що в сукупності своїй є потенційною загрозою для життя та здоров'я людей, навіть на території з порівняно спокійним рівнем життя.

На сьогоднішній день, одним із державних органів, покликаних захищати права та свободи людей, їх життя та здоров'я є поліція. Відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» поліцейський виконує обов'язки, покладені на нього законом, до яких відноситься і надання невідкладної, зокрема домедичної допомоги, особам які цього потребують [2].

Всі ці умови доводять нам актуальність даної теми. Тому, з огляду на вищевикладене, пропонуємо більш детально з'ясувати сутність домедичної допомоги.

Варто почати з того, що запорукою врятування життя пораненому є надання своєчасної та належного рівня, домедичної допомоги пораненому. Першими на місце події, частіш за

все, прибувають саме поліцейські, які мають вжити всі необхідні заходи, зокрема, надання домедичної допомоги, для врятування життя та/або здоров'я осіб, що постраждали внаслідок злочину або правопорушення, нещасних випадків, тих, що опинилися в безпорадному стані, або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, а також осіб, які постраждали внаслідок застосування заходів примусу. Тому, поліцейським необхідно володіти навичками тактичної медицини та домедичної допомоги, та вміти застосувати ці знання до приїзду швидкої допомоги.

Знання працівниками поліції травм, від яких частіше всього помирають поранені або травмовані, в разі, якщо їм не надати вчасно домедичну допомогу, знання алгоритмів надання такої допомоги, на нашу думку є обов'язковим в наш час.

Правильність надання домедичної допомоги зумовлюється розумінням поняття травма:

травми, отримавши які, особа буде жити, незалежно від надання їй будь-якої медичної допомоги (незначні порізи, подряпини, гематоми, забої м'яких тканин, тощо);

травми, від яких особа помре, якщо не отримає своєчасної та належної домедичної допомоги (рани зі значною кровотечею, механічні ампутації кінцівок, обструкції (перекриття) дихальних шляхів у осіб без свідомості, відкритий пневмоторакс, тощо)

травми, від яких особа помре, незалежно від отримання будь-якої домедичної допомоги (тяжкі травми, не сумісні з життям);

Дана класифікація допомагає поліцейському своєчасно та належним чином надати домедичну допомогу шляхом з'ясування кола осіб, що цього потребують в першу чергу, і таких, що можуть певний час почекати.

Так, ми бачимо, що сутність заходів домедичної допомоги полягає саме в тому, щоб зберегти життя пораненому до моменту приїзду кваліфікованих медичних працівників.

Вважаємо за важливе зазначити, які ж саме пошкодження та травми є вкрай небезпечними для людського життя і потребують негайної домедичної допомоги. Так, при механічній ампутації кінцівок, пораненні великих артерій, людина може загинути від втрати крові за 2-3 хвилини. Обструкція дихальних шляхів призводить до задухи, приблизно через 1 хвилину виникає втрата свідомості, впродовж 3-4 хвилин зупиняється кровообіг (серце) – це клінічна смерть, що запускає процес незворотного відмирання кори головного мозку і призводить до біологічної смерті.

Така наведена класифікація сприяє розумінню необхідності здійснення швидкого надання домедичної допомоги тим особам, які дійсно цього потребують, що може врятувати життя та здоров'я багатьох осіб.

Таким чином, з огляду на вищевикладене можна зробити висновок, що питанню надання домедичної допомоги працівниками поліції необхідно приділяти значну увагу, адже досконале володіння теоретичними та практичними навичками цієї сфери може врятувати не одне життя.

Список бібліографічних посилань

1. Статистична інформація // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820 (дата звернення: 26.02.2019).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.02.2019).

Надійшла до редколегії 01.03.2019

УДК 37:351.741:796

М. А. САМБОРСЬКА,

курсант навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

О. В. Яценко, *викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки*

Національної академії внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ

Реформування в системі МВС передбачає удосконалення у вищих навчальних закладах комплексу теоретичної і практичної підготовки курсантів, а зокрема підвищення рівня професійності і фізичних якостей. Фізична підготовка є одним з основних елементів, який входить до переліку професійних якостей майбутніх працівників Національної поліції України.

Фізична підготовка курсантів, які навчаються в закладах вищої освіти МВС України, є важливою частиною навчального процесу. Це пов'язано з сьогоденними реаліями, які вимагають від майбутній працівник МВС безпомилково діяти в ситуаціях, коли потрібно обґрунтовано здійснити розрахунок застосування фізичних вмінь. Зазначений вид підготовки спрямований на вдосконалення фізичних та психічних якостей, формування прикладно-допоміжних рухових умінь та навичок стосовно особливостей професійної діяльності, а також на формування специфічної резистентності (стійкості) організму до умов цієї діяльності [1, с. 80]. На основі дослідження фізичної підготовки працівників органів МВС України, А. Луцак довів, що вона є провідним напрямом у навчально-тренувальному процесі та обов'язковою складовою фахової підготовки, обґрунтував потребу в удосконаленні фізичної підготовленості курсантів на основі врахування їхніх індивідуальних особливостей, експериментально довів ефективність методів оцінки академічних занять з урахуванням експрес-оцінки психофізичного стану та розробки нормативів і шкал оцінки фізичної підготовленості курсантів [2, с. 123]. Сьогодні, у період реформування і вдосконалення системи МВС, приймається до уваги і надається важливе значення зарубіжному досвіду Англії, Німеччини, США, Франції щодо методичних рекомендацій та організаційних форм навчання з метою вдосконалення фізичної підготовки працівників МВС України. Фізична підготовка включає ряд заходів, які передбачаються програмою ВНЗ на визначений період навчання і конкретизують цілі і завдання навчальних курсів та позапланову роботи із курсантами таким чином, щоб забезпечити їх належну фізичну підготовку.

Рівень підготовки майбутнього працівника органів МВС України, є однією з головних завдань вищого навчального закладу і повинен бути ретельно продуманий і скоординований, адже фізична підготовка дає основи для запобігання вчиненню суспільно небезпечного діяння. Виховання в курсанта фізичної культури дає змогу в подальшій професійній діяльності, демонструвати перевагу над правопорушником, яка проявляється у високому рівні розвитку фізичних якостей. Фізичний вплив на правопорушника повинен бути обґрунтованим, в процесі здійснення своїх службових обов'язків [3, с. 39]. Високий рівень спеціальної фізичної підготовки як складової частини фахової підготовки гарантує ефективність виконання оперативно-службових завдань, забезпечення особистої безпеки працівника поліції та його оточення. Сьогодні основним засобом фізичної підготовки є практичні заняття, спортивно-масова робота, фізичне тренування і безпосередня самостійна підготовка курсантів. Головним завданням фізичної підготовки є досягнення високої працездатності і розвиток високих фізичних якостей курсанта. Для реалізації завдань необхідно докласти немалих зусиль. Важливим елементом на шляху до реалізації належної

фізичної підготовки у курсантів є настанови викладачів під час занять фізичної підготовки і протягом всього навчального процесу. В першу чергу, виховання високих фізичних якостей залежить від самих курсантів, а саме від прагнення до вдосконалення та отримання високих професійних вмінь. І тому, програма навчальних закладів передбачає виховання у курсантів вмінь у майбутньому виконувати свої службові обов'язки в ситуаціях, коли життя та здоров'ю загрожує небезпека. Також, важливим фактором є виховання у курсантів стійкості у боротьбі з правопорушником. В даній ситуації потрібно наставляти курсанта на самовдосконаленні, що є одним з найважливішим моментом фізичної підготовки. Під час занять спортом розвиваються головні якості якими повинен володіти кожний майбутній правоохоронець, а саме: сила волі, сміливість, самовладання, рішучість, упевненість у своїх силах, витримка, дисципліна, підпорядкування своїх вчинків меті команди і колективу, вольові зусилля, подолання різних труднощів, подолання негативних емоцій, нервово-стресових явищ. Одним з головним питання фізичної підготовки є покращення показників функціонального стану серцево-судинної системи. Так, як серцево-судинна система відіграє одну й з найважливіших функцій організму. Тому, під час фізичної підготовки курсант тренує серцево-судинну систему для подальшої діяльності у практичних підрозділах МВС так, як майбутня правоохоронна діяльність пов'язана з перевтомою, надмірними фізичними навантаження, виснаження нервової системи, емоційними стресами. Необхідною умовою ефективної підготовки курсантів є методичні принципи, яких дотримуються працівники ВНЗ МВС під час проведення занять. До них належать:

- ❖ принцип доступності та індивідуалізації;
- ❖ принцип безперервності та регулярності;
- ❖ принцип поступовості підвищення навантаження;
- ❖ принцип єдності загальної та спеціальної фізичної підготовки.

Спеціальна витривалість, яка формує основу фізичної підготовки курсантів являє собою здатність до ефективного виконання роботи і подолання втоми в умовах навантаження, які зумовлені вимогами конкретної рухової діяльності [4, с. 46]. Тому, аналізуючи вище наведені факти, можна зробити наступний висновок: значення фізичної підготовки курсантів в умовах складної криміногенної ситуації полягає у розвитку і формуванні у курсантів, а в подальшому працівників системи МВС, уміння успішного вирішення завдань забезпечення належного правопорядку і громадської безпеки в державі та ефективно діяти в екстремальних умовах. Фізичне виховання забезпечує розвиток у курсантів досконалого володіння технікою і тактикою застосування заходів фізичного впливу, навичок самозахисту і прийомами рукопашного бою, які в майбутньому стануть професійним обов'язком кожного працівника поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Зарічанський О. А. Активні методи навчання у професійно-прикладній фізичній підготовці курсантів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2001. № 2. С. 80–90.
2. Заярін Г. О., Матюхін С. О., Несін О. М. Загальна та спеціальна фізична підготовка працівників міліції : підруч. для курсантів ВНЗ МВС України / під ред. Г. О. Заяріна. Донецьк : ДІВС, 2002. 304 с.
3. Зарічанський О. А. Професійно-прикладна фізична підготовка курсантів ВЗО МВС України: деякі аспекти // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми підготовки спеціалістів в галузі фізичної культури і спорту». Івано-Франківськ, 2000. С. 39–40.
4. Піддубний О. Г. Методика розвитку витривалості курсантів на початковому етапі навчання на основі обліку енергетичних особливостей м'язової діяльності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. 2003. № 4. С. 46–54.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 340.6:343.102

Г. Г. СТЕФАНОВА,

аспірант Національної академії внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4883-965X>
Науковий керівник:
О. Ю. Сидоренко, кандидат юридичних наук, доцент

КОНФЛІКТСТІЙКІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ СЛІДЧОГО

Розкрито зміст поняття конфліктостійкості та психологічної стійкості. Розглянуто основні компоненти конфліктостійкості, як професійно важливої якості слідчого. Визначено основні рівні якостей притаманні особистості слідчого.

Ключові слова: конфліктостійкість, особистість слідчого, слідча діяльність, компоненти конфліктостійкості, психологічна стійкість.

Для успішного виконання завдань забезпечення належного правопорядку і громадської безпеки у державі має бути високий рівень підготовленості працівників Національної поліції до ефективних дій у штатних та екстремальних ситуаціях. Діяльність працівників поліції у надзвичайних умовах вимагає відповідних вмінь і особливих навичок.

Дефіцит часу, невизначеність ситуації, різноманітність завдань, які необхідно розв'язувати, висока відповідальність за наслідки здійснюваних дій та рішень, що приймаються, висока ймовірність підпадання під інтенсивний негативний психологічний (часто й фізичний) тиск – усе це чинники екстремальності, які висувають певні вимоги до особистості кожного працівника органів внутрішніх справ. Працівники Національної поліції як суб'єкти правоохоронної діяльності перебувають у стані тривалого протистояння з конфліктуючими сторонами, що безумовно не може не позначитися на психологічній, організаційно-тактичній і технічній готовності до дій в умовах конфлікту [1, с. 180].

Діяльність слідчого по розкриттю та розслідуванню злочинів полягає у відтворенні справжньої картини події за її прямими та непрямими доказами, які можуть бути безпосередніми та опосередкованими. Якщо людина сприйняла картину події (вбивства або крадіжки) та змальовує, як ця подія відбувалась – це означає, що річ іде про прямі докази. Однак в більшості випадків слідчий має справу з побічними доказами – способом життя звинуваченого, зв'язками потерпілого з іншими людьми, даними про психічний стан напередодні скоєного, про розміщення об'єктів у приміщенні тощо, тобто тими умовами, що безпосередньо не сприймаються [2, с. 13]. Щоб з'ясувати ці обставини слідчому необхідно взаємодіяти з потерпілими, свідками та підозрюваними.

Саме за специфікою професійної діяльності слідчий зобов'язаний спілкуватися з різними категоріями людей, діапазон поведінки яких проявляється по-різному: від урівноваженого сприйняття ситуації до відкритих проявів агресії. Тому вміння виявляти причини протиріч, передбачати конфліктні ситуації, керувати поведінкою людей, що беруть участь в конфлікті, стримувати свої емоції, адекватно реагувати на конфлікт є важливими професійними якостями поліцейських.

Спеціальною професійною якістю особистості співробітника є психологічна стійкість – забезпечення необхідного рівня виконання службової діяльності на тлі інтенсивного впливу негативних психологічних факторів. Найчастіше це пов'язано з неочікуваними ризикованими, небезпечними для життя та здоров'я співробітника ситуаціями. Психологічна стійкість тим вища, чим більша потрібна сила для зовнішнього впливу для виникнення негативних змін у службовій діяльності, психіці співробітника. Чим успішніше він діє в умовах значних психологічних чи фізичних перевантажень, чим вищий у нього самоконтроль та вміння долати негативні психологічні реакції [3, с. 33].

На думку Ващенко І.В. існують два прояви відсутності психологічної стійкості: у формі збудливості і формі гальмування. Ще одним проявом наявності або відсутності психологічної стійкості у працівника є його поведінка. Зовнішні прояви та поведінка психологічно нестійкого працівника Національної поліції відбиваються на його психологічному стані. Під час конфлікту його психологічний стан зазнає таких змін, що його думки і почуття починають значно відрізнятися від його думок і почуттів у ситуаціях повсякденного життя [1, с. 181–182].

Ці зміни, як правило, не усвідомлюються самим працівником і мають закономірний характер: підвищення рівня емоційної збудженості та напруженості, зниження здатності до раціонального опрацювання інформації, підвищення рівня навіювання і, відповідно, зменшення ступеня критичного ставлення до себе, до конфліктуючих, пригнічення раціональних способів регуляції поведінки та почуття відповідальності за свої вчинки, відчуття власної сили, могутності та анонімності своїх дій, самого себе [1, с. 182].

Психологічна стійкість – характеристика особистості, яка полягає у збереженні оптимального функціонування психіки за умов складних ситуацій, що характеризуються фруструючим і стресогенним впливом. Вона не є вродженою властивістю особистості, а формується одночасно і її розвитком і залежить від: типу нервової системи, досвіду людини, професійної підготовки, навичок і умінь поведінки і діяльності, рівня розвитку основних пізнавальних структур особистості [4, с. 394–395].

Конфліктостійкість – специфічний прояв психологічної стійкості, здатність людини оптимально організовувати свою поведінку у важких ситуаціях соціальної взаємодії, безконфліктно вирішувати проблеми, що виникли у стосунках з іншими людьми. Як вид психологічної стійкості, конфліктостійкість має свою структуру, що включає емоційний, вольовий, пізнавальний, мотиваційний і психомоторний компоненти [4, с. 232].

Емоційний компонент конфліктостійкості відбиває емоційний стан особистості в ситуації взаємодії, рівень і характер збудження психіки і її вплив на успішність спілкування у конфлікті. Він передбачає, що людина вміє керувати своїм емоційним станом у передконфліктній і конфліктній ситуаціях, здатна відкрито виявляти свої емоції без зневаги особистості опонента, не переходить у депресивний стан у випадку тривалого конфлікту або програву в ньому.

Вольовий компонент розуміють як здатність особистості до свідомої мобілізації сил відповідно до ситуації взаємодії, до свідомого контролю і керування собою, своєю поведінкою і психічним станом. Саме цей компонент дозволяє регулювати своє емоційне збудження у конфліктній ситуації. Завдяки вольовому компоненту вдається забезпечити толерантність до чужої думки, непогодження з іншим, самовладання і самоконтроль.

Пізнавальний компонент конфліктостійкості становить собою стійкість функціонування пізнавальних процесів особистості, несприймання до провокаційних дій опонента. Він містить: вміння об'єктивно оцінити конфлікт, прогнозувати його розвиток і можливі наслідки; здатність швидко приймати правильні рішення; здатність виявляти головну проблему конфлікту; висувати і обґрунтовувати альтернативні рішення проблеми; здатність до аргументації і цивілізованої полеміки в умовах суперечки тощо.

Мотиваційний компонент являє собою стан внутрішніх спонукаючих сил, які сприяють оптимальній поведінці у конфліктній взаємодії. Він забезпечує адекватність спонукань ситуації, що складається, їх спрямованість на спільний пошук шляхів вирішення протиріччя, зосередження на вирішенні проблеми, можливість корекції інтересів, що відстоюються, залежно від змін обстановки і розташування сил [1, с. 184].

Психомоторний компонент – це вміння працівника виконувати професійні дії незалежно від ситуації. Дії та «техніка» працівника ОВС, які застосовуються ним для реалізації обов'язків і функцій у процесі діяльності, виступають вихідними елементами цілісної технології його соціально-професійної роботи. Вони можуть формуватися тільки при наявності позитивної мотивації та спрямованості на здійснення професійної діяльності, на постійне її вдосконалення.

В процес розслідування злочину втягується цілісна особистість слідчого з притаманними їй структурними компонентами. В структурі особистості слідчого розрізняються чотири основні компоненти: рівень моральних якостей та принципів, що розкриваються домінуючою системою цінностей (цінностей – норм, цінностей – цілей діяльності, цінностей – моральних якостей); рівень інтелектуально-пізнавальних якостей (тип мислення, уявлення, спостережливості тощо); характерологічні якості (товариськість, ініціативність, наполегливість, мужність, об'єктивність тощо); психофізіологічні якості (емоціональність, витривалість, уважність, тривожність, темперамент, тип нервової діяльності [2, с. 13–14].

Таким чином, професіограма особистості слідчого становить багаторівневу ієрархічну структуру, в якій відображені індивідуальні та особистісні якості та навички, які реалізуються в професійній діяльності. Для належного виконання завдань, що стоять перед співробітниками Національної поліції, є необхідним високий рівень підготовленості цих працівників до ефективних дій у штатних та екстремальних умовах, який досягається розвитком їх особистих якостей, зокрема розвитком навичок конфліктостійкості як специфічного прояву психологічної стійкості.

Список бібліографічних посилань

1. Ващенко І. В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ : монографія. Харків : ОВС, 2002. 256 с.
2. Психологія слідчої діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. Л. І. Казміренка. Київ : Правова єдність, 2006. 200 с.
3. Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. Професійна психологія в органах внутрішніх справ. Загальна частина : курс лекцій. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 111 с.
4. Конфліктологія : словник / за ред. О. Г. Колба, А. Буймістера. Київ : Переяслав-Хмельницький, 2012. 592 с.

Надійшла до редколегії 08.04.2019

УДК 796.011.1

Р. О. ХИТРУК,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

В. В. Біліченко, *старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ПРАВООХОРОНЦІВ

Для обґрунтування та розробки дієвої моделі системи спеціальної фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання України визначено роль такої підготовки.

Ключові слова: *курсант, спеціальна фізична підготовка, правоохоронці.*

Зі збільшенням злочинності, все більш гостро постає питання ефективної протидії, що забезпечується насамперед розвитком сучасних видів спорту загалом та засобів функціонального багатоборства передусім у системі спеціальної фізичної підготовки фахівців Національної поліції України. Необхідним є розширення арсеналу засобів фізичної підготовки майбутніх поліцейських, а також підвищення рівня їх спеціальної фізичної підготовки та службової підготовки. Важливо удосконалити систему спеціальної фізичної підготовки правоохоронців по типу західних країн, виявити можливі шляхи її удосконалення та оптимізації.

Очевидним є те, що чинна система фізичної підготовки Вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання (ВНЗСУН) недостатньо ефективно формує правозахисні якості майбутніх офіцерів Національної поліції України. Фізична підготовка курсантів різних спеціальностей у ВНЗСУН здійснюється за програмами та методиками, де фактично не враховано специфіку перспективної професійної діяльності, що знижує якість правозахисної та фахової готовності випускників [1; 2].

Загальновідомо, що точність під час простих і складних реакцій прямо пропорційно залежить від ступеня втоми, яка настає пізніше в осіб із високою фізичною витривалістю та загальною працездатністю. Завдання, що постають перед працівниками характеризується високою маневреністю сил і засобів, напруженістю і швидкоплинністю, швидкими змінами обстановки, підвищенням ролі людського чинника. Економія часу у виконанні тактичних прийомів стала одним із показників бойової майстерності та ефективності службових операцій правоохоронців, позаяк усі ці вимоги можуть бути ефективно та якісно реалізованими за умови оптимального рівня фізичної та функціональної підготовленості поліцейських. В умовах сьогодення наша країна переживає важливі часи змін стандартів та потреб. Значну частину в цьому процесі займає підвищення рівня тактичної та фізичної готовності української поліції. Разом із наближенням правоохоронного сектора України до європейських стандартів, підвищенням потреб матеріально-технічного оснащення збільшуються вимоги до професійно-тактичної підготовки українських правоохоронців. Зокрема, велику увагу приділено рівню фізичної підготовленості та загальному станові здоров'я поліцейського [3]. Це можна пояснити тим, що спеціальна фізична підготовленість правоохоронця є важливим чинником якості виконання тактичних та оперативних завдань, оскільки вся діяльність поліцейських в умовах виконання завдань викликана саме цими чинниками.

Недоліком процесу спеціальної фізичної підготовки на сьогодні є використання переважно застарілих вимог та засобів фізичної підготовки, ігнорування появи нових видів спорту та рухової активності, які з'явилися останніми десятиріччями та активно реалізуються у фізичній підготовці європейських колег. На сьогодні виникла важлива проблема невідповідності змісту професійно-прикладної фізичної підготовки правоохоронців та її значущості для виконання поставлених завдань на підрозділи Національної поліції України [2]. Позаяк фізична підготовка виступає одним із предметів спеціальної підготовки, важливою і невід'ємною частиною професійного навчання і виховання особового складу підрозділів поліції світових країн, та основною умовою фізичної підготовки є забезпечення фізичної підготовленості правоохоронців до діяльності в умовах виконання службових операцій, до оволодіння сучасними видами озброєння, ефективного використання, готовності до перенесення великих за обсягами фізичних навантажень, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях, а також сприяння розв'язанню навчально-виховних та службових завдань. Таким чином, основними завданнями фізичної підготовки є розвиток і постійне вдосконалення фізичних якостей та їх специфічних проявів (витривалості, швидкісно-силових та координаційних якостей, навичок пересування пересіченою місцевістю і на конях, подолання перешкод, рукопашного бою). Це, своєю чергою, сприятиме поліпшенню фізичного розвитку, зміцненню здоров'я й підвищенню стійкості організму до дії несприятливих чинників тактико-професійної діяльності. Численні дослідження доводять [4–6], що в основі цього механізму лежить явище перенесення навичок і умінь, сформованих в одній галузі людської діяльності, на результати оволодіння навичками й умінь в інших сферах. Високий рівень фізичної підготовленості дає змогу суттєво підвищувати здатність до швидкого оцінювання обставин, до ухвалення оперативних та правильних рішень у складній ситуації. Фізична підготовка, яку проводять систематично, допомагає інтенсифікувати процес тактичного навчання загалом.

Таким чином фізична підготовка виступає важливим засобом підвищення професійної майстерності курсантів, а також відіграє значну роль у вихованні морально-вольових і психологічних якостей майбутніх правозахисників. Це підтверджує й той факт, що фізична підготовка у підрозділах Національної поліції України є однією з основних ланок системи

фізичного виховання в Україні. Разом з тим вона є складовою частиною системи спеціальної підготовки та одним із її предметів, складовою і невід'ємною частиною навчання і виховання спеціалістів.

Список бібліографічних посилань

1. Романчук С. В. Фізична підготовка курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ ЗС України : монографія. Львів : АСВ, 2012. 367 с.
2. Ольховий О. М. Теоретико-методичні основи професійно-спрямованої фізичної підготовки курсантів ВВНЗС України : монографія. Харків : ХУПС, 2012. 286 с.
3. Афонін В. М., Лойко О. М. Історія підготовки військово-педагогічних кадрів фізичного виховання для збройних сил // Сухопутні війська Збройних Сил України: історія, сучасність, розвиток (до 20-річчя Збройних Сил України) : матеріали доп. наук.-практ. конф. (24.11.2011). Львів : АСВ, 2012. С. 153–156.
4. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей : навч. посіб. Львів : Штабар, 1997. 207 с.
5. Фіногенов Ю. С. Проблемні питання кадрового забезпечення спеціальної фізичної підготовки силових структур України // Фізична підготовка особового складу збройних сил, інших військових формувань та правоохоронних органів України: досвід сучасності, проблеми та перспективи розвитку : матеріали міжвідом. наук.-метод. конф. Київ, 2014. С. 209–220.
6. Федоров В. Г. Научно-теоретические основы многоуровневого военно-физкультурного образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. СПб., 1998. 39 с.
7. Щеголев В. А. Физическая подготовка иностранных хармий : учеб. пособие. СПб. : МО РФ, 2007. 272 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 159.9:351.741(477)

Т. О. ФРОЛОВА,

курсант факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Розглянуто актуальні проблеми поліпшення рівня професійної психологічної підготовленості працівників Національної поліції України до дій в екстремальних умовах. Результати проведеного дослідження довели, що в професійній підготовці працівників поліції особливе місце займає їх психологічна підготовка. З огляду на екстремальність професії поліцейського, тобто її постійної пов'язаності з можливістю раптового виникнення небезпеки, підвищеним ризиком для життя і здоров'я автором роботи аналізуються наступні методи професійної психологічної підготовки працівників поліції: практичні психологічні вправи і тренування, моделювання перебування в критичних ситуаціях та стресових впливів і методів їх подолання.

Ключові слова: професійна психологічна підготовка поліцейських, навантаження, екстремальні умови діяльності, ризик.

Діяльність сучасного працівника Національної поліції України безпосередньо спрямована на захист громадян, їх прав і свобод, охорону громадського порядку і громадської безпеки, профілактику злочинів і боротьбу з правопорушеннями. Разом з тим,

зауважимо, що специфіка професійно-службової поліцейської діяльності передбачає істотний вплив на психіку і особистісні властивості працівників, підвищуючи ймовірність розвитку у них в майбутньому ознак професійної деформації («вигорання»).

Працівник поліції щодня стикається з різноманітними загрозами, як фізичного, так і психологічного походження. Регулярне спілкування з громадянами, що знаходяться в стані афекту (істерії, паніки), участь в заходах по відновленню громадського порядку, застосування зброї і прийняття відповідальності за життя і здоров'я інших людей - все це обумовлює постійну присутність у професійно-службовій діяльності поліцейського таких стресових факторів, як нав'язливе почуття небезпеки, ризик, раптовість нападу, невизначеність ситуації, негативне емоційне реагування, тиск з боку оточуючих осіб і багато іншого. Все це разом узятє призводить до хронічних перевантажень, погіршення психологічного і фізіологічного самопочуття поліцейських, значного зниження мотивації та працездатності. Виникають проблеми незадоволеності службою, її низькою результативністю, неможливістю реалізувати себе в роботі, домогтися значних результатів.

Аналізуючи факти вказані вище, стає зрозуміло, що в процесі професійно-службовій діяльності працівникам поліції нерідко доводиться стикатися з надмірно високими фізичними і емоційними навантаженнями, несприятливим режимом праці і відпочинку, що супроводжуються високою мірою ризику, небезпекою для життя і здоров'я. Це, в свою чергу, вимагає від поліцейських високого рівня сформованості в них не лише фізичній, бойовій, а й психологічній готовності до результативних дій, особливо в екстремальних умовах.

Відомо, що одним з шляхів підвищення надійності людини в небезпечних умовах для життя є формування емоційної стійкості, яка визначається вольовими якостями особистості. В. Л. Марішук і В. І. Євдокимов [1] виділяють найбільш розповсюджені ознаки екстремальності, що відносяться до різних видів професійної діяльності. Розглянемо їх з точки зору конкретних умов виконання поліцейськими звичайних професійно-службових обов'язків:

1) різноманітні емоціогенні дії, виникаючі у зв'язку з небезпекою, труднощами, новизною, відповідальністю служби, обмеженого ліміту (тим більше дефіцитом) потрібній для прийняття рішення інформації. Успішність професійної діяльності кожного працівника залежить від ухвалення швидких (до того ж єдино правильних) правових рішень, від яких залежить не тільки розкриття злочинів, але і життєва доля громадян;

2) загроза масового ураження, стихійного лиха. Через свої професійно-службові обов'язки працівники поліції забезпечують охорону громадського порядку у випадках стихійних лих, техногенних катастроф;

3) дії вночі, при сенсорній депривації, а також при явному надлишку суперечливої інформації. Саме у темний час доби збільшується активність кримінальних елементів, що робить необхідним посилення несення служби, особливо працівниками поліції громадської безпеки;

4) розвиток стану паніки у населення на окремих територіях, наприклад, в умовах проведення операції об'єднаних сил (ООС). Працівники поліції в особливих умовах і повинні стати тим стримуючим чинником, який не дозволить їй розвинути, піддатися дії деструктивних факторів;

5) надмірна психічна напруга в умовах особливо відповідальній розумовій, психомоторній діяльності при доволі значних навантаженнях на пізнавальні процеси: увага, сприйняття, пам'ять, уява та ін. Вимоги, що пред'являються до працівників поліції – необхідність запам'ятовувати великі об'єми інформації, оперувати ними за короткий проміжок часу тощо;

6) надмірне навантаження на мовні функції, особливо в умовах сильних емоцій. Діяльність працівників поліції пов'язана з необхідністю передачі великого обсягу вербальної інформації (роз'яснення громадянам, ведення допиту тощо);

7) високі фізичні навантаження при надмірних проявах сили, витривалості, швидкості. Діяльність працівника поліції припускає фізичну протидію злочинцям, що пред'являє високі вимоги до рівня відповідних фізичних якостей;

8) висока фізична та емоційна напруга при дії прискорень, вестибулярних навантажень, різких перепадів барометричного тиску, дихання під надмірним тиском;

9) робота камерального профілю (слідчих, експертів та ін.) зазвичай проходить в обстановці вирішення особливо складних завдань, порушення намічених планів терміновими завданнями, фактично без перерв, в тісноті, а також переважно в сидячому положення, що в другій половині дня може привести працівника в стан втоми, який вимагає прояву високого самовладання, стриманості, уміння мобілізувати себе на продовження якісної роботи;

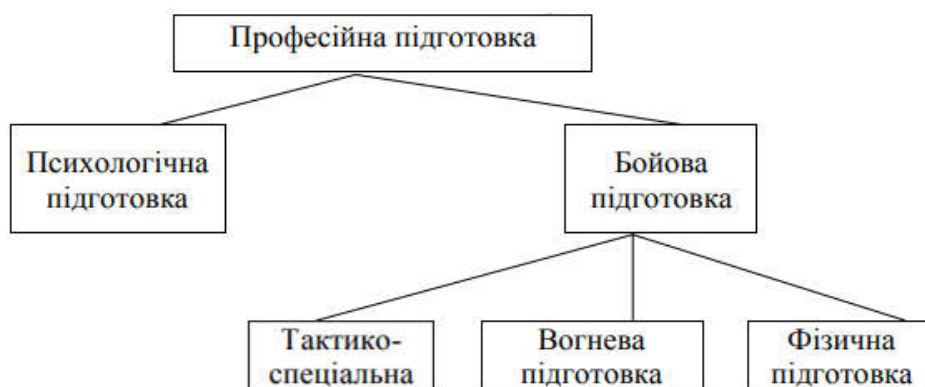
10) дія несприятливих мікрокліматичних умов: жару, холоду, високої вологості, кисневої недостатності, підвищеного складу вуглекислоти у повітрі. Дані чинники можуть викликати загальне стомлення організму. Важливе значення також має стійкість організму до несприятливої дії метеорологічних чинників;

11) несприятлива дія різних радіочастот, шумів, вібрації. Працівник поліції повинен уміти швидко адаптуватися до даних умов і, не дивлячись ні на що, діяти згідно ситуації, що склалася;

12) почуття голоду та спраги. В екстремальних ситуаціях працівникові поліції нерідко доводиться вирішувати завдання в умовах позбавлень (або можливих порушень) в режимі прийому їжі, нормальних умов для відпочинку і сну, дотримання звичайної особистої гігієни тощо [4].

До екстремальних ситуацій також слід віднести виражені несприятливі функціональні та психічні стани, що розвинулися у результаті зовнішніх екстремальних дій або глибоких переживань, які потім самі по собі перетворилися на відповідні несприятливі для людини дії. Визначені ознаки екстремальності в професійній діяльності працівників поліції дають змогу сформувати навчальні плани, які забезпечать необхідний рівень теоретичних знань, умінь та навичок фахівців до дій в екстремальних ситуаціях, а також спланувати та розробити серію тренінгових занять для формування емоційної стійкості, волевих якостей особистості. Зокрема, найбільш простим та ефективним методом релаксації є психотонічне тренування, розроблене Є. Джекобсоном в основу якого закладене вплив тону м'язів і дихання на нервову систему. До них належать такі вправи, як особливі дихальні техніки, вплив на біологічно активні точки, аутогенне тренування [4].

Професія поліцейського відноситься до категорії екстремальних, тобто пов'язаних з постійною небезпекою та підвищеним ризиком. Тому професійна підготовка працівника поліції є комплексною, що складається з декількох спеціальних видів.

Професійна діяльність поліцейського пов'язана із застосуванням службової (табельної) зброї при виникненні екстремальної ситуації. Професійний статус працівника поліції, високий рівень відповідальності та специфіка діяльності вимагають від нього високого рівня не тільки спеціальної фізичної і вогневої підготовленості, певних знань і вмінь щодо системи «людина-зброя», але й особливої загартованості психіки [3].

Ось чому в професійній підготовці працівників поліції особливе місце займає їх психологічна підготовка. Психологічну підготовку можна визначити як багатовекторний

комплекс заходів, спрямований на формування у поліцейських наступних професійно важливих якостей:

- 1) психологічної урівноваженості;
- 2) емоційно-вольової загартованості;
- 3) вміння долати страх та інші негативні психічні стани;
- 4) вміння адекватно реагувати на психологічні і фізичні навантаження;
- 5) вміння не розгубитись в екстремальних ситуаціях;
- 6) психологічну готовність миттєво та рішуче використати і застосувати табельну зброю, спецзасоби та заходи безпосереднього фізичного впливу до осіб, які злочинно посягають на права і свободи громадян.

На ефективність психологічної підготовки значною мірою впливають методи її проведення. Методи психологічної підготовки складають єдину систему, що дозволяє планомірно, науково обгрунтовано та якісно впливати на почуття, мислення та пам'ять поліцейських, формувати та розвивати необхідні професійні психологічні якості. До основних методів психологічної підготовки працівників поліції ми відносимо:

- 1) практичні психологічні вправи і тренування;
- 2) моделювання перебування в критичних ситуаціях та їх рефлексія;
- 3) стресові впливи та їх подолання.

Важливе місце у психологічній підготовці працівників поліції займають тренування в екстремальних умовах, що включають до себе вивчення теорії та практики поведінки у кризових ситуаціях, які пов'язані із підвищеним ризиком та загрозою для життя. Із виникненням реальної загрози та вступом у єдиноборство з правопорушником, поведінка поліцейського, всі його дії повинні визначатися вмінням керувати власним психічним станом в умовах патогенного впливу стрес-факторів екстремальної ситуації та рівнем професійної підготовки в цілому.

Одним з основних критеріїв, що характеризує рівень професійної підготовленості працівників поліції, є вміння впоратися з негативним психоемоційним станом, який виникає в екстремальних умовах.

Для встановлення професійної психологічної придатності поліцейських доцільно використовувати наступні критерії:

- 1) стресостійкість;
- 2) адекватний рівень тривожності;
- 3) інтелект;
- 4) креативність в поведінці;
- 5) вмотивованість на вищий рівень досягнень та цілеспрямованість;
- 6) готовність до ризику.

На наш погляд, професійна психологічна підготовка поліцейських має реалізовуватися шляхом проведення навчально-практичних занять з використанням інтерактивних технологій та методик навчання (тренінгів, ділових ігор, психодрам, ситуаційних завдань, брейнстормінгів, кейсів, відпрацювань смуг перешкод тощо).

Вважаємо, що з метою докорінного поліпшення якості психологічної підготовленості працівників підрозділів Національної поліції України доцільно доповнити перелік видів

службової підготовки, закріплених у Положенні про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженому наказом МВС від 26.01.2016 № 50, таким видом, як професійна психологічна підготовка поліцейських. Вона має на меті розвиток загальних і спеціальних професійних психологічних здібностей, знань, умінь і навичок поліцейських, а також (це головне!) формування системної якості поліцейського - психологічної готовності особистості до професійно-службової діяльності в екстремальних умовах.

Зауважимо, що підвищення опорності організму поліцейського до несприятливих дій за допомогою фізичних вправ в комплексі з психологічними тренуваннями може бути забезпечене лише в результаті систематичних занять впродовж тривалого часу, що потребує залучення відповідного правового забезпечення. Але на сьогодні в Україні відсутня нормативно-правова база проведення психологічної підготовки поліцейських, тому актуальним завданням є розробка низки нормативно-правових актів, що відповідним чином врегулювали би питання, пов'язані з організацією та проведенням психологічної підготовки поліцейських. Також доцільно розробити комплексну програму організації та проведення психологічної підготовки поліцейських Національної поліції України, яка затверджувалася і проваджувалася відповідним наказом МВС України – важливим нормативним документом, спрямованим на покращання професійно-психологічної підготовки працівників поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Марищук В. Л., Евдокимов В. И. Поведение и саморегуляция человека в условиях стресса. СПб. : Сентябрь. 2001. 234 с.
2. Остафійчук Т. В. Психолого-педагогічна підготовка працівників міліції до дій в екстремальних ситуаціях // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки в діяльності вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 46–48.
3. Ярещенко О. А., Горпинич Г. Ф. Особливості психологічної підготовки працівників особистої охорони до дій в умовах виникнення екстремальних ситуацій з охоронюваною особою // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 14 берез. 2014 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. С. 213–215.
4. Остапович В. П., Кирієнко Л. А., Котляр Ю. В., Барко В. В. Особливості надання психологічної допомоги учасникам АТО : посібник / за ред. В. О. Криволапчука. Київ : ДНДІ МВС України, 2017. 163 с.

Надійшла до редколегії 15.04.2019

УДК 343.851+005.336.5

Д. О. ХОВАНОВА,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ю. М. Волков, *викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Здійснено аналіз зарубіжного законодавства у сфері превентивної діяльності поліції та визначено можливості його застосування в Україні.

Ключові слова: *превентивна діяльність, досвід зарубіжних країн, Community Policing, профілактична діяльність.*

Світова спільнота тісно пов'язана з тенденцією до змін у різних напрямках діяльності поліції. Україна використовує досвід зарубіжних країн для вдосконалення та модифікації вже існуючої системи правоохоронних органів. Аналіз використаного досвіду і застосування його на практиці допомагають визначити перспективи розвитку підрозділів превентивної діяльності.

Питання превентивної діяльності поліції вивчали А. П. Герасимова, Н. П. Матюхіної, В. П. Петкова, М. В. Білокозя, Є. Ю. Соболев, С. С. Коломойцев та інших учених, котрі розробляли теоретичні та методичні основи управління в Національній поліції України. Метою даної роботи є вивчення превентивної діяльності поліції зарубіжних країн та шляхів його використання в Україні.

Якщо звернутися до значення слова «превенція» (від лат. prevention), то воно означає «попереджаю» – попередження, запобігання кримінальним правопорушенням. У праві превентивними заходами називають профілактичні та інші заходи, спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням [2, с. 190].

Превентивна діяльність здійснюється поліцейськими в процесі профілактики та запобігання вчиненню правопорушень, в ході реалізації профілактичного контролю стосовно додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, організації роботи дозвільної системи, запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо. Перелік превентивних заходів поліцією на цьому не обмежується, він є доволі невичерпним та необмеженим [3, с. 106].

Види превентивної поліцейської діяльності поділяються на загальну та індивідуальну. Загальна превентивна діяльність передбачає собою профілактичні заходи, що здійснюються на всій території України або в її окремому регіоні, на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності, серед групи населення. Тобто, завданням його виду превентивної діяльності є проведення лекцій, які спрямовані на вирішення гострих питань (наркоманія серед неповнолітніх, пияцтво, домашнє насильство) з громадянами, адміністрацією навчальних закладів, представниками трудових колективів; проведення практичних занять, тренінгів, які допоможуть сформувати відносини між працівниками превентивної поліції і громадянами на засадах співпраці і взаємодопомоги.

До індивідуальної профілактики належать профілактичні заходи, що здійснюються стосовно конкретної особи. До них належать: ознайомлювальні, попереджувальні, виховні бесіди за місцем проживання чи роботи; бесіди з родичами, сусідами особи, схильної до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; у межах компетенції – допомога у працевлаштуванні, дозвіллі, встановленні соціально корисних контактів; відвідування за місцем проживання, з'ясування умов проживання, негативних чинників, що спонукають особу до протиправної поведінки; сприяння у вирішенні соціальних проблем, ініціювання перед органами місцевого самоврядування, відповідними службами питання надання необхідної соціальної, медичної, психологічної допомоги [4, с. 71].

Зарубіжними країнами сьогодні накопичено значний досвід щодо діяльності превентивної поліції. Організація діяльності по забезпеченню правопорядку, громадської безпеки, боротьби зі злочинністю у всіх її проявах у кожній країні має свою специфіку й особливості. На загальному фоні можна дійти висновку, що пріоритетне завдання превентивної діяльності зарубіжних країн є не досягнення високих показників у розкритті адміністративних чи кримінальних злочинів, а взагалі недопущення такого напрямку правопорушень.

Західні країни активно використовують різні підходи превентивної діяльності як метод ефективної підтримки безпеки серед громадян. Відомо що, цей підхід працює у Польщі, Бельгії, Болгарії, Великій Британії, Данії, Чехії, Латвії, Німеччині, Литві.

Створення проекту Community Policing, допомогло змінити деякі застарілі напрями превентивної діяльності поліції. Рушійною силою роботи Community Policing є тотальна співпраця з населенням України. Наприклад поліція у своїй роботі повинна орієнтується на

запити та потреби громад, шукаючи локальні рішення для локальних проблем. Причому, громадяни беруть активну участь у створенні безпечного середовища: інформують поліцію про злочини, наглядають за власними будинками, допомагають у превентивній роботі, представники місцевої влади, у свою чергу, створюють безпечну інфраструктуру, формують програми безпеки, так званий фундамент для подальшого удосконалення і модифікації вже набутого досвіду.

Громадяни матимуть можливість брати участь у роботі поліції та впливати на місцеву політику у сфері безпеки. Превентивна поліція та місцева влада не тільки завойовує довіру населення, а також матиме змогу використовувати додаткові ресурси – людей та інформацію, підтримку громади.

Превентивна діяльність у контексті зарубіжного досвіду набула широкого кола обговорення, коли почали використовувати один з перших проектів Community Policing – «Шкільний офіцер поліції». «Шкільних офіцерів» відбирають на основі внутрішнього конкурсу і співбесіди та закріплюють за певними районами міста, де вони і проводять презентації для дітей за запитом шкіл, – сказано на офіційному сайті Департаменту патрульної поліції [5, с. 8–9].

Цей проект став справжнім відкриттям у превентивній діяльності, адже в майбутньому діти, які мають змогу поспілкуватися з поліцією, по іншому будуть сприймати офіцерів. Такий підхід не лише налагодить відносини між молодим поколінням і працівниками поліції, а й допоможе закрити прогалини у вивченні певних шкільних дисциплін. Така складова, як форма поліцейського, створює неймовірне враження на учнів. Вони повністю сконцентровані на ознайомленні з презентацією і уважно сприймають кожне слово від співробітника поліції.

Зарубіжний досвід у сфері превентивної діяльності має досить спірну форму, адже напрями діяльності які переймає наша країна, не завжди співпадають з менталітетом українців. Реформування повинно змінювати основи сприйняття людини, її якостей і цінностей. Для того щоб реформування зазнало успіху потрібно не лише співпрацювати з громадянами, а прислухатися до них. У країнах Європи, саме «прислухання» допомагає працівникам поліції попередити злочини пов'язанні, наприклад, з насильством у сім'ї. Громадяни вважають своїм обов'язком контролювати відновлення порушених прав і інтересів інших осіб, а також співпрацювати з владою. Саме на таких принципах і засадах повинні базуватися відносини між поліцейським і громадянином.

Система зарубіжних проектів, які використовуються у діяльності превентивної діяльності Національної поліції України поверхнево забезпечує цілковиту безпеку громадян. Для вирішення цієї проблеми, потрібно застосовувати комплексний підхід з використанням зарубіжного досвіду, який повинен бути модифікований під реалії українського менталітету та практичної складової превентивної діяльності нашої країни. Потрібен використовувати населення для співпраці і здійснити жорстокий виклик злочинам. Тільки усвідомлений запит місцевого населення і готовність брати участь у заходах, допоможуть запобігати злочинам та сформують почуття безпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Соболев Є. Ю., Коломойцев С. С. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. *Форум права*. 2010. № 2. С. 461–466. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2010_2_75.pdf (дата звернення: 20.03.2019).
2. Превенція / Вікісловник. URL: <https://uk.wiktionary.org/wiki/превенция> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; передм. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 106 с.
4. Джафарова О. В. Коментар статті 29 // Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред.

В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

5. Багній А. Київ Мрії // Українська правда : сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/authors/5956686a1344c/> (дата звернення: 20.03.2019).

Надійшла до редколегії 24.03.2019

УДК 351.741:796.05

Д. О. ХОВАНОВА,

курсант факультету економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Д. В. Петрушин, кандидат з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТРАВМУВАННЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ, ПОВ'ЯЗАНЕ З НЕДОСТАТНЬОЮ ФІЗИЧНОЮ ПІДГОТОВЛЕНІСТЮ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Роботу присвячено актуальному питанню травмування при виконанні службових обов'язків пов'язане з недостатньою фізичною підготовленістю працівників поліції.

Ключові слова: травмування, спеціальна фізична підготовка, рівень фізичної підготовленості.

Сучасна криміногенна ситуація в Україні, викликана багатьма соціально-економічними чинниками. Вони призводить до того, що випадки виникнення екстремальних ситуацій, коли життю або здоров'ю працівника поліції загрожує реальна небезпека, стають все частішими. Від 7 % до 12 % працівників під час виконання службових обов'язків зазнають тяжких фізичних та психічних травм. Втрати особового складу працівників поліції (загибель, поранення, травмування, професійні захворювання) при охороні громадського порядку, забезпеченні громадської безпеки, попередженні й припиненні злочинів та інших правопорушень можуть виникати не лише як наслідок дій злочинців, а й в разі необачності, неузгодженості та невдало спланованих дій. Такі та інші небезпечні чинники також можуть бути викликані недотриманням заходів особистої безпеки, незнанням специфіки виниклої ситуації та протидії їй за рахунок слабкої фізичної підготовленості працівників поліції. Тому вивчення причин травматизму в правоохоронній діяльності та шляхи його профілактики є надзвичайно актуальним питанням.

Травма – це ушкодження з порушенням або без порушення цілісності тканин або органів тіла в результаті якого-небудь зовнішнього

впливу (механічного, фізичного, хімічного тощо). Травма може виникнути як наслідок однократного сильного або незначного щодо сили, але часто повторюваного впливу.

У перекладі з грецького «равма» означає ушкодження. Травматичні ушкодження, які пов'язані з певним видом професії, з яким-небудь середовищем, сферою діяльності, прийнято називати травматизмом.

Вивченням травматизму займається травматологія – наука про ушкодження людського тіла. Вона вивчає причини ушкоджень, загальні і місцеві зміни, що настають у результаті впливу пошкоджувальних факторів, розробляє методи лікування та профілактики травм [1].

Аналіз підсумків роботи Національної поліції за 2015–2019 роки, дає змогу визначити ряд причин, які пов'язані з травматизмом співробітників, серед яких:

1) відсутність або неякісне проведення навчання та інструктажів з питань особистої безпеки;

- 2) недостатня кількість годин з спеціальної фізичної підготовки;
- 3) недосконалість або відсутність засобів безпеки;
- 4) недостатній контроль правопорушника під час його затримання;
- 5) несправність спецзасобів або зброї;
- 6) психологічна не готовність працівника до професійно ефективних водночас безпомилково безпечних дій;
- 7) використання малоефективних технік самозахисту;
- 8) помилкова оцінка обстановки, що склалася, хибна впевненість у власних силах (див. рисунок 1) [2].

Закон України «Про Національну поліцію» доволі детально регулює питання призначення та виплати в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського. Якщо під час виконання службових обов'язків працівник поліції отримує травму не зі своєї вини, то він отримує від держави одноразову грошову допомогу. Її розмір визначають під час службового розслідування, і він залежить від тривалості втрати непрацездатності.

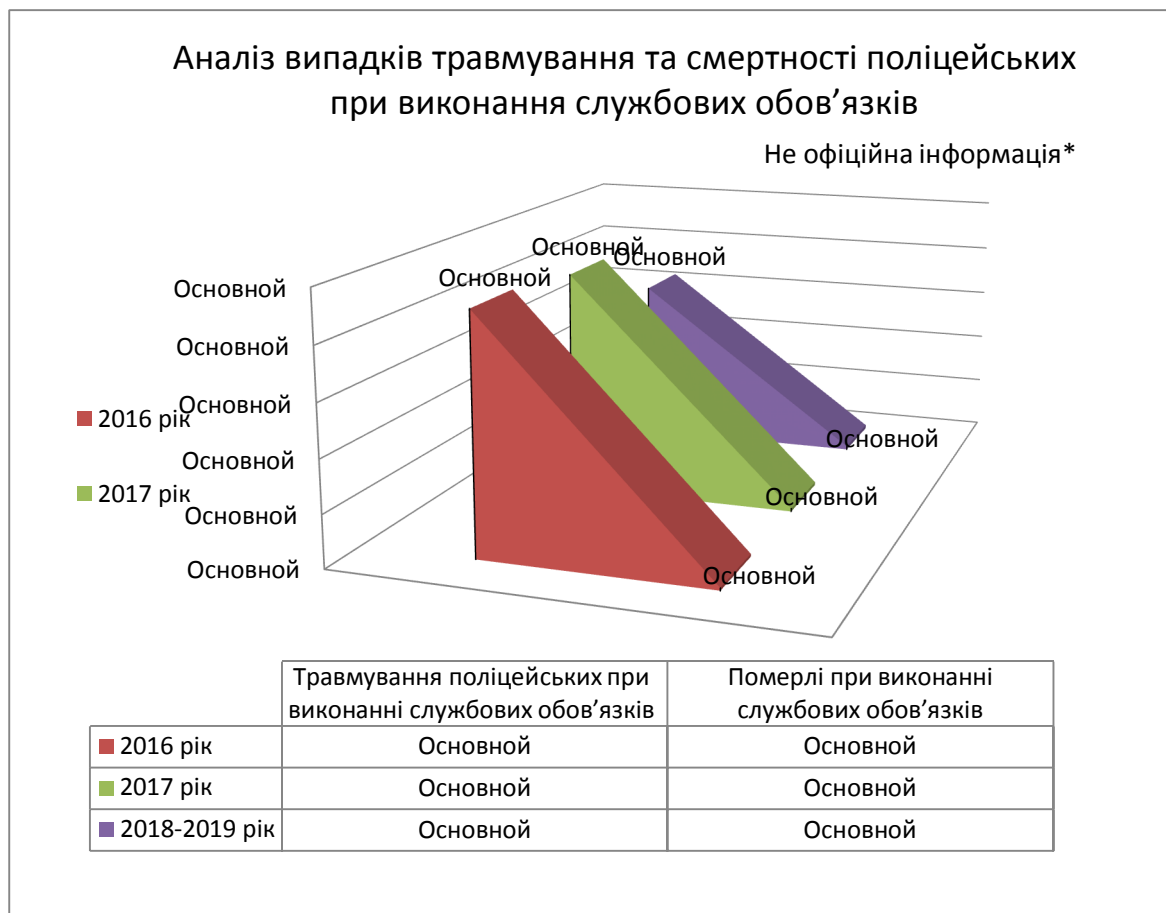

Рисунок 1

Високі показники спеціальної фізичної підготовленості поліцейського є одним з головних критеріїв його доброякісної роботи. Рівень фізичної підготовленості кандидатів на навчання у ЗВО МВС оцінюється відповідно до вправ та нормативів, визначених у таблиці нормативів з фізичної підготовки кандидатів на навчання у ЗВО МВС. Основною метою тестування кандидатів є визначення придатності до служби в Національній поліції України та спроможність переносити фізичні навантаження без зниження працездатності поліцейського.

Доброякісна фізична підготовленість спрямована на попередження травмувань при виконанні службових обов'язків; формування навичок необхідних для знешкодження, виведення зі строю та затримання правопорушника ; самозахисту від нападу та виховання впевненості у власних силах.

При затриманні, працівники поліції, які мають недостатню розвинуті фізичні якості, можуть отримати ушкодження верхніх кінцівок пальців, променево-зап'ясного та ліктьового суглобів. Вони майже завжди обумовлені ударом рукою в тіло. За характером це пошкодження міжфалангових суглобів, переломи фаланг, періостити тильної поверхні п'ясткових кісток [1].

Під час масових заворушень джерелами небезпеки можуть стати: удари тупими предметами (каміння, палиці), удари холодною зброєю (кийки, битки, арматура, цеп), рогатки, використання транспортних засобів, будівельної техніки, балістична небезпека (травматична зброя, обрізи, вогнепальна зброя, гранати), колючий дріт, барикади з надовбями та слизькою поверхнею. Комплексний аналіз небезпек на масових заворушеннях вказує на вплив всіх частин тілу та внутрішні органи людини. Для відвернення загрози з натовпу працівник поліції повинен, при необхідності застосовувати прийоми самозахисту та страховки.

Головним завданням викладачів, тренерів, при підготовці працівників поліції у вищих навчальних закладах МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції є не тільки якісне викладання на заняттях, а перш за все передавання курсантам необхідних знань, умінь, навичок зі свого предмета, сприяння культу здоров'я, активне пропагування здорового способу життя як серед курсантів, так і всіх працівників ОВС; формування фізично, психічно і духовно здорових громадян держави.

При підготовці працівників поліції у вищих навчальних закладах МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також при підвищенні кваліфікації і перепідготовці молодшого складу поліції, потрібно приділяти особливу увагу заняттям з спеціальної фізичної підготовки [3]. Для цього потрібно:

- 1) удосконалити методику проведення занять, правильно організовувати і проводити заняття;
- 2) забезпечити роботу додаткових спортивних секцій з боксу та рукопашного бою;
- 3) комплексно розвивати фізичні й психічні якості;
- 4) проводити гарну розминку перед і після заняттям [4];
- 5) загартовувати організм працівників поліції;
- 6) вивчати і обговорювати причини кожної травми за участю працівників поліції;
- 7) моделювати ситуації, які трапилися за участю поліцейських і практично відпрацьовувати їх на заняттях.

Отже, саме фізична підготовка і уміння застосовувати набуті знання на практиці, допомагають поліцейським якісно виконувати свої службові обов'язки без травмування.

Список бібліографічних посилань

1. Профілактика спортивного травматизму у військових підрозділах : навч. посіб. / Г. П. Грибан, В. М. Романчук, С. В. Романчук та ін. ; за ред. Г. П. Грибана. Житомир : ЖВІ НАУ, 2013. 140 с.
2. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. В. Г. Грибана, В. А. Глуховері. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.
3. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції МВС України : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 02.04.2019).
4. Мужичок В. О., Слобожанінов П. А. Профілактика та попередження травматизму в фізкультурній та спортивній діяльності студентів ВНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 257–261.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 351.74(477):378.6-057.875

Н. А. ШИША,

курсант навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

О. І. Кримець, *старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки*

Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Здійснено аналіз нормативних документів і наукової літератури, що висвітлюють проблеми фізичної підготовки працівників Національної поліції України. Окреслено ключові напрями усунення виявлених проблем.

Ключові слова: *екстремальна ситуація, працівник поліції, поліцейські заходи примусу.*

Становлення демократичного суспільства й інтеграція до європейської спільноти – стратегічні напрями сучасного державотворення в Україні, які передбачають реформування системи відомчої освіти [2–4]. Аналіз низки нормативних документів засвідчує, що професійне навчання майбутніх правоохоронців має ґрунтуватися на положеннях нової концепції діяльності Національної поліції України, яка передбачає надання сервісних послуг [7; 8].

Відповідно до нового вектору реформування системи професійної освіти працівників поліції, визначеного в наказі МВС України від 25 листопада 2016 року № 1252, передбачено створення науково обґрунтованої методологічної основи інноваційного розвитку системи освіти в МВС, удосконалення освітнього процесу, забезпечення тісного взаємозв'язку науки і практики, максимальне сприяння виконанню завдань модернізації підготовки кваліфікованого персоналу, який матиме поглиблені знання та навички й буде спроможний на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи, інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку та порядок у державі.

На сьогоднішній день, коли на сході України ведуться бойові дії, та рівень злочинності лишається досить високим, питання фізичної підготовленості випускників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є достатньо актуальним

За результатами досліджень низки учених, службова діяльність працівників поліції відбувається в екстремальних умовах, за наявності низки несприятливих чинників, серед яких: постійне перебування в осередку конфліктних ситуацій, імовірність збройного нападу; необхідність миттєвого прийняття рішення щодо застосування виду поліцейського заходу, своєчасного переходу від превентивного заходу до заходу примусу й навпаки; підвищена втомлюваність, стресовість; постійне носіння важкого спорядження (бронежилет, зброя, спецзасоби тощо); низька рухова активність під час патрулювання в автомобілі, що негативно позначається на фізичному стані та загальному здоров'ї працівників [1–5; 9]. Високої фізичної підготовленості та сформованості спеціальних рухових умінь і навичок потребують дії, що пов'язані з переслідуванням і затриманням правопорушників [6].

Ґрунтовний аналіз як вітчизняної, так і зарубіжної наукової літератури, дає підстави констатувати, що ефективність формування професійно важливих якостей забезпечується завдяки поєднання низки засобів і методів навчання. Ключове завдання фізичної підготовки курсантів полягає у постійному підвищенні функціональних можливостей, а також досягнення оптимальних спортивних результатів. Під фізичною підготовкою, саме у нашому дослідженні, розуміється педагогічний процес, який спрямований на:

- фізичний розвиток курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання;
- удосконалення професійно важливих рухових умінь і навичок;

- підвищення функціональних можливостей;
- зміцнення здоров'я курсантів і слухачів.

Про спроби вирішення проблем підвищення рівня фізичної підготовленості молоді свідчать різні марафони, які спрямовані на залучення молоді до занять фізичною культурою та спортом, підвищення рівня рухової активності.

Особливістю спеціальної фізичної підготовки є розвиток не лише основних фізичних якостей у курсантів і слухачів, а й формування рухових умінь і навичок застосування поліцейських заходів примусу [1; 4]. Відомо, що сила, витривалість, швидкість виявляються тільки в умовах активних дій. Але ефективність цих рухів залежить не тільки від правильності їх виконання, але й від ступеню прояву фізичних якостей. Тому спеціальна фізична підготовка безпосередньо пов'язана з оволодінням технікою й тактикою, як спортивних ігор, так і професійних прийомів й покликана забезпечити досягнення їхнього оптимального рівня.

Пріоритетними завданнями спеціальної фізичної підготовки курсантів ЗВО зі специфічними умовами навчання, наразі є такі:

- розвиток індивідуальної фізичної культури;
- формувати стійку (зовнішню і внутрішню) мотивацію до занять з спеціальної фізичної підготовки;
- розвиток функціональної системи організму курсантів, що забезпечують високу фізичну і функціональну готовність до професійної діяльності;
- розвиток професійно важливих якостей;
- діагностувати зміни у професійній діяльності фахівців, що випускаються із ЗВО.

Головним у розвитку професійної майстерності курсантів є засоби і методи спеціальної фізичної підготовки. Це дозволило визначити нормативну базу для вдосконалювання фізичних якостей, а концентрація й інтенсифікація освітнього процесу забезпечили успішне оволодіння професійними вміннями та навичками. Для успішного навчання особового складу слід створювати відповідну матеріально-технічну базу, забезпечувати освітній процес відповідною інфраструктурою. За результатами нашого дослідження доходимо до висновку, що в процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки необхідно формувати навички виконання професійно-прикладних вправ із загально-розвиваючих.

Найважливішим аспектом у формуванні професійних якостей курсантів є навчальні заняття, які необхідно проводити комплексно з відповідним навантаженням та інтенсивністю. Комплексні заняття з поєднанням засобів та методів проводяться для підвищення фізичної підготовленості курсантів. У зміст занять слід вводити вправи з різних розділів фізичної підготовки. Наприклад, заняття проводяться на одному навчальному місці, але з послідовним переходом з однієї вправи до іншої, наприклад, біг у повільному темпі з переходом на перекиди через ліве або праве плече. В цьому випадку спочатку виконуються вправи, які спрямовані на розвиток витривалості і дії пов'язані з координацією рухів, прийомів, швидкості або спритності. Варіанти вправ та дій визначаються викладачем, відповідно до періодів і завдань навчання, рівня фізичної підготовленості курсантів та матеріального забезпечення занять.

На початковому етапі комплексні заняття спрямовані на підвищення рівня загальної фізичної підготовленості та формування необхідних рухових дій. Особливість проведення комплексних занять полягає в тому, що на них не вивчаються нові прийоми та дії, а багато разів повторюються найбільш ефективні раніше вивчені прийоми. Відомо, що дії курсантів в умовах несприятливих факторів викликають зміни у функціональному стані організму, що іноді приводить до погіршення показників професійної діяльності. Щоб компенсувати ці негативні явища, на заняттях необхідно моделювати ситуації, у яких курсанти виконували б вправи, наближені до реальних обставин.

З метою підвищення професіоналізму наше дослідження дозволило підтвердити на практиці теоретичні передумови стосовно необхідності введення в навчальні заняття модельні (показові) ситуації.

Спеціальна фізична підготовка не повною мірою забезпечує достатній рівень підготовленості найбільш слабких курсантів. З огляду на загальне зниження фізичного рівня молоді необхідно ввести нові методи фізичної підготовки у ЗВО зі специфічними умовами навчання. Заняття з фізичної підготовки необхідно проводити з високою інтенсивністю та концентрацією, щоб створити міцний динамічний стереотип рухових умінь і навичок формування професіоналізму. Створений динамічний стереотип у процесі систематичних, безперервних і цілеспрямованих навчального заняття сприяв виконанню курсантами головного завдання: у будь-який час доби й погоди, у кризових ситуаціях застосовувати свою майстерність.

Однак у навчанні з курсантами є багато невирішених проблем, а саме: формування стійких навичок прийомі рукопашного бою. Треба відзначити, що фізичні вправи з формування умінь і навичок, виконані курсантами, які були раціональними, точними і ефективними в діях, повинні доводитись до автоматизму й досконалості. Важливою умовою у підвищенні рівня підготовленості курсантів є систематичні навчальні заняття, на яких вони відпрацьовують професійні дії, які наближені до реальних ситуацій.

Цілеспрямована організація занять зі спеціальної фізичної підготовки, визначення конкретних завдань кожному курсантові на самостійну підготовку, підбір найбільш ефективних засобів і методичних прийомів удосконалення техніки виконання прийомів рукопашного бою, розширення варіантів відпрацьовування прийомів фізичного впливу дозволили істотно підвищити ефективність спеціальної фізичної підготовки курсантів – майбутніх працівників Національної поліції України

Ефективність фізичної підготовки курсантів у вигляді сформованого стійкого інтересу до самостійного фізичного вдосконалення може бути досягнута завдяки цілеспрямованому формуванню ціннісного відношення до фізкультурно-спортивної діяльності на всіх етапах навчання. Оптимізація в процесі спортивно-масової роботи з курсантами ЗВО повинна передбачати її регламентацію з урахуванням специфіки професійної діяльності випускників, етапу навчання, формування мотивації до занять фізичною підготовкою та спортом.

Список бібліографічних посилань

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф., Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2003. 336 с.
2. Бабенко В. Г. Взаємозв'язок системи зміцнення здоров'я з мотиваційним спрямуванням до фізичної підготовки працівників МВС України. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. № 14. С. 3–9.
3. Бондаренко В. В., Решко С. М. Фізичний стан курсантів Національної академії внутрішніх справ. *Юридична психологія та педагогіка*. 2015. № 2. С. 180–190.
4. Бондаренко В. В. Особливості застосування поліцейських заходів під час професійної діяльності працівників патрульної поліції. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 24 трав. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 52–57.
5. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції : зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
6. Бондаренко В. В. Формування рухових умінь та навичок курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 219 с.
7. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 04.04.2019).
8. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.04.2019).

9. Романчук С. В. Фізична підготовка курсантів навчальних закладів України : монографія. Львів : АСВ, 2012. 367 с.

Надійшла до редколегії 07.04.2019

УДК 342.9

Д. В. БЛЄДНИХ,

слухач магістратури факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

К. О. Чишко, кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Різноманітність правоохоронних функцій, що покладаються законодавством України на органи поліції, обумовлює існування декількох видів профілактичної діяльності цього органу. Видова багатоманітність профілактичної діяльності є також наслідком того, що саме Національна поліція виступає основним органом забезпечення публічної безпеки і порядку в державі та в окремих її регіонах. Це передбачає, що профілактика правопорушень здійснюється органами поліції в різних сферах та на різних рівнях суспільних правовідносин, щодо різних суб'єктів таких правовідносин. Тому виникає необхідність у систематизації видів профілактичної діяльності Національної поліції.

Різноманітність видів профілактичної діяльності Національної поліції потребує їх певної систематизації з метою виявлення особливостей кожного з видів такої діяльності.

Говорячи про вид профілактичної діяльності Національної поліції, мається на увазі така завершена система дій, що реалізується з метою впливу на один і той же об'єкт, та виражається в певних формах. Класифікація профілактичної діяльності на види дозволяє певним чином її систематизувати, визначити специфічні ознаки кожного з її напрямків.

В науковій літературі висловлюються різні думки з приводу виділення видів профілактичної діяльності. Виокремлюються такі види профілактичної діяльності: загально-соціальна, спеціально-загальна та індивідуальна [1, с. 196–197].

Також можливо вважати, що види профілактичної діяльності об'єднують різні запобіжні заходи, та поділяються на: загально-соціальну та спеціально-кримінологічну профілактику. При цьому загально-соціальна профілактика вважається головною та включає підвищення освіти, культури, життєвого рівня населення обумовлюють гуманізацію людських відносин і пом'якшенім звичаїв [2, с. 87, 89]. Натомість спеціальна профілактика включає заходи, безпосередньо спрямовані на усунення чи нейтралізацію криміногенних факторів, виправлення і перевиховання осіб, які вчинили чи можуть вчинити злочини [3, с. 320].

Відтак, основна відмінність загально-соціальної від спеціально-кримінологічної профілактики криється в об'єкті профілактичного впливу. В першому випадку, об'єкт загальний – культура та рівень гуманізації населення в цілому, а в другому – він більш конкретний – криміногенні чинники та фактори, що впливають або можуть впливати на дії та поведінку осіб.

Однак, більш поширеним є підхід, відповідно до якого профілактична діяльність в залежності від об'єкту впливу, мети та завдань здійснення, класифікується на три види: загальну (загально-соціальну), спеціальну та індивідуальну. Саме такий підхід застосовано розробниками законопроекту «Про профілактику правопорушень». Згідно цього законопроекту виокремлюються такі види профілактики: загальна, індивідуальна та

віктимологічна профілактика правопорушень. Залежно від цілей і завдань віктимологічна профілактика має три рівні: загально-соціальний, спеціальний та індивідуальний [4].

В означеному законопроекті окремо виділяються види та рівні профілактичної діяльності. Однак, розглядаючи положення норм законопроекту, що регламентують види та рівні профілактики, можемо дійти до висновку, що рівні окремих видів профілактичної діяльності можна віднести до їх підвидів.

За такою логікою слід виділити три базових види профілактичної діяльності – загальна, індивідуальна та віктимологічна. Останній вид поділяється на такі підвиди: загальна, спеціальна та індивідуальна віктимологічна профілактика.

Загальна профілактика визначається як заходи, спрямовані на виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень на всій території України, у окремому регіоні, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності. Індивідуальна профілактика правопорушень – система спеціальних заходів щодо конкретних осіб, які не скоїли протиправних діянь, але знаходяться в несприятливих умовах і під їх впливом можуть учинити такі дії, ведуть антигромадський спосіб життя, скоюють правопорушення, характеризуються формуванням умислу і мотиву на вчинення правопорушень, підготовкою конкретного правопорушення, вчинили замах на злочин, але не довели його до кінця, скоїли злочин і можуть допустити рецидив. Віктимологічна профілактика правопорушень – комплекс заходів із своєчасного виявлення осіб, які, виходячи з їх поведінки, під впливом певних причин та умов можуть стати потерпілими (жертвами) від правопорушень, і проведення з ними запобіжних заходів віктимної поведінки [5, с. 10–11].

Список бібліографічних посилань

1. Ключев О. М. Сутність та місце профілактичних заходів у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 195–197.
2. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : навч.-метод. посіб. / Блага А. Б., Журавель Т. В., Заброда Д. Г., Мілорадова Н. Е. ; за ред. Г.О. Хрислової. Київ : ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2012. 140 с.
3. Йосипів А. О. Загально-соціальна, спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика злочинності: правові аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. С. 315–324.
4. Про профілактику правопорушень : проект закону України від 14.06.2006 // Судова влада України : офіц. сайт. URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358/> (дата звернення: 02.04.2019).
5. Актуальні проблеми та організація попередження правопорушень : фондова лекція : для слухачів навч.-наук. ін-ту заоч. навчання / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2014. 38 с.

Надійшла до редколегії 06.04.2019

УДК 159.9

О. С. КОЛЯДА,

курсант факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

С. Б. Малолепиий, старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРЕС ТА ЙОГО ВПЛИВ

Розкривається тема стресу та його вплив на спортсменів. З цього приводу проведене спостереження, на основі якого зроблено висновок щодо стресостійкості, причин появи стресу, а також наведені рекомендації щодо способів подолання стресу.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, способи подолання стресу у спортсменів.

Стрес-це реакція організму на будь яку незвичну для нього ситуацію, а також процес, що відбувається під впливом хвилювання, виснаження та інших чинників. Поява стресу залежить від особливостей організму людини, а також ситуації, що яка склалася з нею в даний час або ж протягом якогось часу. Часто до стресових ситуацій відносять лише негативний вплив, але позитивний вплив, так само як і негативний, теж є каталізатором для появи стресу. Початок стресу, це як сигнал до мобілізації всіх резервів організму. Дія стресу підвищує активність багатьох залоз внутрішньої секреції, які в свою чергу дають сигнал і сприяють його подоланню.

В стресі нерідко спостерігається дисоціація фізіологічних та психологічних показників, – при спостереженнях за спортсменами під час активних тренувань вже після активних восьмиденних тренувань у них з'явилися прояви стресу. Це пов'язано з активними навантаженнями, які виснажували організм, але наближали спортсменів до бажаних результатів. Протягом двадцять одного дня організм звик до навантажень та вже не сприймав їх як стрес, а навпаки у випадку відсутності тренування чи зменшення активності під час тренування, спортсмен усвідомлював, що не достатньо відпрацював для досягнення мети, і вже на фоні цієї проблеми у спортсмена були прояви стресової ситуації.

У спортсменів покращувався фізичний стан, прийоми, рух, активність, але їхня психологічна складова не сприймала іншу активність, окрім фізичної. Безперервні заняття спортом вплинули на організм, виробивши звичку, але, в свою чергу, це також вплинуло на інші показники, і під час різкої зміни з фізичної активності на розумову спортсмен відчував себе наближеним до стресової ситуації. Якщо говорити про зміну тільки виду спорту, то стрес у спортсмена так само активно проявлявся, як і в ситуації з розумовою активністю. Багато спортсменів говорять про те, що різноплановість у спорті дає більший бажаний результат і, в свою чергу, допомагають уникнути стресу при зміні спортивної обстановки, але слід зазначити, що особа, яка вже перебувала у схожій ситуації переносила стрес не так явно, як ті, що відчули це вперше, але ж і не була абсолютно спокійна.

Найчастіше стрес спортсмени переживають під час спортивних змагань. Дія стресу в таких ситуаціях була різною: в деяких спортсменів даний процес викликав прилив адреналіну і їхня активність була у рази збільшена, але у більшості випадків, стрес приводив до зниження продуктивності роботи спортсмена, що в результаті давало негативний показник. Треба відмітити, що дані результати залежали від рівня стресу, який ми умовно можемо поділити на три категорії: високий, середній, та легкий. Невід'ємною рисою в боротьбі на змаганнях є темперамент особи, його психологічний настрій, емоційна збудливість, відповідальність, витривалість, стійкість, самоконтроль, саморегуляція та здатність самому приймати рішення. Сукупність даних показників дає в результаті характеристику про особу, її приблизний прояв стресу та подальші дії під час його виникнення.

Однією з головних причин стресу на змаганнях є оцінка спортсменом ймовірності досягнення того результату, який ставить перед спортсменом тренер і сам спортсмен. До причин стресу на змаганнях також можна віднести: суб'єктивну оцінку спортсменом щодо інших учасників змагань, яка може залежати від зовнішнього вигляду особи, кількості попередніх перемог учасника змагань, відомості про досягнення спортсмена чи його тренера тощо. Найбільш дієвим способом зупинення стресу у спортсмена є якісна мотивація, а якщо стрес вже заволодів особою, то одним із способів його подолання є взаємодія з подразником (стресором). Якщо ж брати до уваги такий вид спорту як бокс, то необхідно виведення опонента з психічної рівноваги. Таким чином, треба впливати як на саму проблему, такі змінювати власні погляди на проблему. В сукупності саме це може допомогти спортсменові відновитися і досягти необхідного результату.

Досвід та спортивна практика надають багато прикладів можливості мінімізувати негативні наслідки стресу, збільшуючи тим самим ймовірність досягнення перемоги. Разом з тим вирішення питань щодо успішне подолання негативного впливу стресу залишаються актуальними, бо в більшості випадків все залежить від самого спортсмена та його всебічної готовності до боротьби не тільки з суперниками, а й зі стресом.

Надійшла до редколегії 12.03.2019

УДК 343.13(477)

Е. Г. МАМЕДОВА,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

С. Є. Абламський, кандидат юридичних наук, доцент кафедри

кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ

Сьогодні в Україні відбуваються потужні реформаторські процеси, які пов'язані зі створенням нових правоохоронних органів, а також удосконаленням функціонування вже наявних. Ми спостерігаємо за низкою резонансних затримань, які широко висвітлюються в засобах масової інформації. Повідомлення про підозру затриманим особам є вагомою подією, особливо враховуючи той факт, що підозрюваними дедалі більше стають впливові особи.

Варто звернути увагу, що особа може набути процесуального статусу підозрюваного з моменту отримання повідомлення про підозру, яке було їй надіслано поштою. Це має бути підтверджено особистим підписом особи в поштовому повідомленні про отримання листа, в якому знаходиться повідомлення про підозру. Водночас на практиці непоодинокими є випадки, в яких повідомлення про підозру було надіслано засобами поштового зв'язку, але не вручено адресату та повернуто відправнику у зв'язку із закінченням строку зберігання в поштовому відділенні або відмовою адресата від його отримання. Доволі поширеною в діяльності слідчих та прокурорів є практика надіслання повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення на підприємство, установу, організацію, де працює зазначена особа, наприклад, факсимільним зв'язком або поштою.

Незважаючи на детальну регламентацію порядку затримання та повідомлення про підозру, практичні працівники доволі часто не виконують в повному обсязі законодавчі приписи, що в результаті чого порушується засада законності, змагальності, публічності тощо. Як свідчать проведені дослідження, спостерігається формальне ставлення практичних працівників до роз'яснення підозрюваним обсягу їхніх прав. Так, затриманим особам

переважно інформують про причини затримання (80 % випадків) та злочин, у вчиненні якого вони підозрюються (65 % випадків). Із них повідомляють про наявність права: на адвоката (35 % випадків); на безоплатну правову допомогу (44 % випадків); не відповідати на запитання (34 % випадків). Також порушенням вимог засади публічності є повідомлення про підозру особі у вчиненні кримінальних правопорушень за декількома статтями КК України (мова йде про сукупність злочинів, а не про перекваліфікацію), при цьому відомості про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого однією зі статей КК України, що інкримінується особі, на дату складання повідомлення про підозру не були внесені до ЄРДР. Така практика не відповідає вимогам КПК, адже, виходячи зі змісту частин 1–3 ст. 214 КПК, моментом початку досудового розслідування визначено внесення слідчим, прокурором відповідних відомостей до ЄРДР.

З іншої сторони, слідчий перебуває в неприпустимій ситуації, коли не може повідомити особі про підозру, а отже, згідно з чинним КПК України, не має правової можливості ані зупинити досудове розслідування, оскільки особі не повідомлено про підозру, ані оголосити в розшук особу, яка переховується від органів слідства чи її місцезнаходження невідоме.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначу, що законодавчі положення, які регламентують інститут повідомлення про підозру, потребують більш чіткого врегулювання, що дозволить уникнути суперечностей у процесі їх правозастосування.

Надійшла до редколегії 09.04.2019

УДК 343.14(477)

А. Ф. ПОЛЯК,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

С. Є. Абламський, кандидат юридичних наук, доцент кафедри

кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

НЕДОПУСТИМІСТЬ РОЗГОЛОШЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

За слушним твердженням В. Г. Дрозд, ефективність виконання завдань кримінального провадження досить часто залежить від недопущення вчинення протиправних дій, які можуть зашкодити досудовому розслідуванню. В цьому контексті невід'ємним «запобіжником» є процесуальний інститут нерозголошення відомостей досудового розслідування, який регламентується ст. 222 КПК України [1, с. 197]. Відтак, нерозголошення відомостей досудового розслідування є однією з умов, яка сприяє успішному розслідуванню кримінальних правопорушень, встановленню та притягненню винних осіб до відповідальності. Передчасне їх розголошення може негативно вплинути на хід і результати досудового розслідування, дати можливість винному приховати або знищити сліди злочину, речі, предмети і документи, що можуть бути джерелами доказів, сфальсифікувати докази, ухилитися від правоохоронних органів і суду тощо. Таким чином, розголошення відомостей досудового розслідування може завдати шкоди не тільки швидкому й об'єктивному дослідженню обставин кримінального провадження, а й законним інтересам потерпілого, свідка, інших учасників кримінального судочинства.

В процесі досудового розслідування усі учасники кримінального провадження зобов'язані дотримуватись таємниці досудового розслідування. При цьому розголошення відомостей досудового розслідування допускається лише в обсязі та за умови, якщо це не суперечить інтересам досудового розслідування і не пов'язано з порушенням прав і законних

інтересів учасників кримінального провадження. Розголошення відомостей про приватне життя учасників кримінального провадження можливе лише у виняткових випадках і лише за згодою тієї особи, котрої вони стосуються [2, с. 253].

У ракурсі досліджуваного питання доцільно звернути увагу на формулювання відповідного обов'язку зі сторони підозрюваного та обвинуваченого. Зокрема, у п. 3 ч. 7 ст. 42 КПК України містяться загальні(неконкретизовані) положення у формі обов'язку підозрюваного, обвинуваченого підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду. Це, у свою чергу, дозволяє стверджувати, що обов'язок нерозголошення відомостей досудового розслідування може бути покладено і на цих учасників кримінального провадження. Наприклад, на потерпілого покладено обов'язок не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду як відомостей, які стали йому доступні у зв'язку із участю в кримінальному провадженні, так і які становлять таємницю, що охороняється законом. Використання у КПК України словосполучення «охоронювана законом таємниця» зобов'язує потерпілого за певних умов не розголошувати не тільки державну таємницю, а й так звану професійну таємницю, до якої належать наступні види інформації з обмеженим доступом: лікарська таємниця, професійна таємниця суддів, адвокатська таємниця, таємниця вчинення нотаріальних дій (нотаріальна таємниця), аудиторська таємниця, таємниця усиновлення, і навіть журналістська таємницю. На наш погляд, відповідний обов'язок потерпілого має стосуватись виключно таємниці кримінального провадження.

Щодо обов'язків представника потерпілого (ст. 58 КПК України), цивільного позивача (ст. 61 КПК України), цивільного відповідача (ст. 62 КПК України), то закон прямо не передбачає їх обов'язку не розголошувати відомостей досудового розслідування, що є недоліком та потребує удосконалення.

Таким чином, недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування доцільно розглядати як визначений кримінальним процесуальним законом обов'язок осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування у зв'язку із участю в ньому, не розголошувати їх без дозволу слідчого, прокурора.

Список бібліографічних посилань

1. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Гельветика, 2018. 448 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

Надійшла до редколегії 09.04.2019

Наукове видання

**ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ**

Збірник наукових праць

Відповідальні за випуск: *Моргунов О. А., Хомко І. Г., Білоус П. О., Волошина Н. О.*

Коригування списків бібліографічних посилань: *Тарасова С. С., Білоус П. О.*

Комп'ютерне верстання: *Зозуля А. О.*

Дизайн обкладинки: *Єсіна І. Є.*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 42,47. Обл.-вид. арк. 36,9.

Тираж 40 пр. Зам. № 2019-17

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.